Geylânî Külliyâtı

SEYYİD ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ (K.S.) KÜLLİYÂTI
EHL-İ BEYT- İ KİRÂM PINARLARI

GEYLÂNÎ TEFSİRİ

(IV. CİLT)

KUTB-I RABBÂNÎ SEYYİD ŞERÎF ŞEYH
ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ
EL-HASENÎ EL-HÜSEYNÎ (470-561/1077-1166)

CEYLANİ
İLİM ARAŞTIRMA VE YAYIN MERKEZİ
İSTANBUL

Geylânî Külliyâtı

SEYYİD ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ (K.S.) KÜLLİYÂTI
EHL-İ BEYT- İ KİRÂM PINARLARI

GEYLÂNÎ TEFSİRİ

(IV. CİLT)

KUTB-I RABBÂNÎ SEYYİD ŞERÎF ŞEYH

ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ

EL-HASENÎ EL-HÜSEYNÎ (470-561/1077-1166)

ARAPÇA ORİJİNAL TEFSİRİN TAHKÎKİ
SEYYİD ŞERİF DR. MUHAMMED FÂDIL CEYLÂNÎ

CEYLANİ İLİM ARAŞTIRMA VE YAYIN MERKEZİ
İSTANBUL

CEYLÂNÎ
İLİM ARAŞTIRMA VE YAYIN MERKEZİ - İSTANBUL
TEL: 00902125117340
00905334866661
www.algeylani.com
www.algeylani.net
E-MAİL: algeylani@msn.com

Koordinasyon
PROF. DR. DİLÂVER GÜRER

Dizgi
HALİL İBRÂHİM AÇA

BİRİNCİ BASKI
İSTANBUL 2012

ISBN
978-605-60519-0-6 (tk.)
978-605-60519-4-4 (4.c)

DÖRDÜNCÜ CİLDİ TERCÜME EDENLER

FURKAN-ŞUARÂ SÛRELERİ
YRD. DOÇ. DR. İBRAHİM IŞITAN

NEML-KASAS-ANKEBUT SÛRELERİ
PROF. DR. AHMET YILMAZ

RUM SÛRESİ
DOÇ. DR. OSMAN NÛRİ KÜÇÜK

LOKMAN SÛRESİ
PROF. DR. DİLÂVER GÜRER

SECDE-AHZAB SÛRELERİ
DOÇ. DR. MUSTAFA ÇAKMAKLIOĞLU

SEBE SÛRESİ
DOÇ. DR. OSMAN NÛRİ KÜÇÜK

FÂTIR-YÂSİN SÛRELERİ
PROF. DR. DİLÂVER GÜRER

تفسير الجيلاني

GEYLÂNÎ TEFSİRİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Hakk'a doğru yürüyen, ve gerçekte yok hükmünde ama varlıkların sûret ve şekillerinde bir düzene göre var olan bâtıl ile hak arasını ayırabilen basîret ve akıl sahipleri tarafından bilinen bir gerçektir ki; iki âlemin ahvâlini câmi ve iki dünyânın durumlarını ihtivâ eden bu Kur'ân'ın indirilmesi ancak hakkı bâtıldan ayırmak ve gerçek kılanla boşa çıkaranı belirlemek içindir. Bundan dolayı, Allâh Teâlâ Kur'ân-ı tevhid fıtratı üzerine eğilimli olan îman ve irfânın maslahatı için yaratılmış hidâyet ehli olanlarla yoldan çıkmışları birbirinden ayıran anlamına gelen 'furkân' ismiyle adlandırmıştır.

Kim ki Kur'ân'da emir ve nehiy, öğüt ve hatırlatma, işâret ve remiz, hakîkat ve mârifet, ahlak ve edep, örnek ve ibret yoluyla emredilen şeylere itaat ederse – Hak onu kendi zâtına çektikten, basîret gözünü tevhid sürmesiyle sürmeledikten, başka yolları gözünden çekip aldıktan ve bütün taayyünleri/oluşumları ortadan kaldırdıktan sonra – mârifet mertebesini kazanır.

Kur'ân'ın yol göstermesi bu kitâbın kendisine indirildiği şahsın sıfatlarıyla vasıflanmaya, ahlâkıyla ahlaklanmaya, âdâbıyla edeplenmeye ve hiçbir şey kaçırmadan ve inceliklerinden hiçbirini ihmal etmeden Sünneti'nin izine uymaya bağlıdır. Ki böylece yol gösterenle yol arayan arasında istenilen münâsebet kurulmuş olsun.

Peygamber (s.a.v.) ile Kur'ân arasında var olan münâsebeti anlamadığın sürece O'nun kalbine inen mârifet ve hakîkatleri anlayamazsın. Tıpkı Allâh Teâlâ'nın uğurlu ve mübârek addederek Peygamber'e (s.a.s) Kur'ân-ı yüce ismiyle indirmesinden haber verdiği gibi:

بِسْــــــــــــــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

تَبَارَكَ الَّذ۪ي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلٰى عَبْدِه۪ لِيَكُونَ لِلْعَالَم۪ينَ نَذ۪يرًاۙ ﴿١﴾ اَلَّذ۪ي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ....

SÛRENİN TEFSİRİ

بِاسْمِ اللّٰهِ: **Allâh'ın adıyla başlarım.** O Allâh ki kulu Muhammed'e (s.a.s.) Kitâbı insanlara mebde'/başlangıç ve me'âd/sonlarını açıklaması, ve hak-bâtıl ve salah-fesat arasındaki farkı ayırma konusunda uyarıda bulunması için indirmiştir. الرَّحْمَانِ: **Rahmân'dır,** çünkü onlara doğru ve düzgün yolla alâkalı durumlarına en uygun olanı açıklayan elçi göndermiştir. الرَّحِيمِ: **Rahîm'dir(1),** çünkü onları hiçbir sapma olmadan bütün perdeleri kaldırdıktan sonra tevhîd-i zâtiye ulaştırmıştır.

تَبَارَكَ: **O yüceler yücesidir.** Noksan sıfatlardan münezzeh olan Allâh'ın zâtı, mazharı olduğu eşyânın ve yaratıklarının akıllarınca -faydalarının, iyiliklerinin ve bereketlerinin çokluğu açısından- anlaşılmaktan uzak ve münezzehtir. Bu nedenle, dilleriyle bu nîmetleri saymaları, söz ve hal olarak ağızlarıyla onları ifâde etmeleri mümkün değildir. Teklif fıtratı üzerinde bulunan bütün mahlûkât ve mârifeti elde etmeye kâbiliyetli yaratıklardan ibâret olan الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا: **Âlemlere uyarıcı olsun diye** -yâni Allah Teâlâ'nın inâyeti olarak ve mebde'/ilk durumlarına tekrar döndürmek amacıyla, onlara zarar veren, hak ve tevhid yolundan alıkoyan engellerden sakındırıp korusun diye- Furkân'ı almaya hazırladıktan, nüzûlü için teçhiz ettikten ve -ilham ve vahyi almaya hazır olsun ve hak kazansın diye- mânevi münâsebet işini tamamlamak ve elde etmek için kırk yıl terbiye ettikten sonra **kulu Muhammed'e** fazlından, nîmetinden ve çok önem vermesinden dolayı geçmiş kitaplarda olan faydalı şeyleri ve onlarda olmayan konuları da kapsayan **Furkân'ı** cömertliğinin genişliğine ve kereminin kemâline uygun olarak **indiren O'dur.(1)**

Allâh Teâlâ nasıl onlara doğru yolu göstermez? الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: Ülviyyât/yücelikler diye tâbir edilen isimler ve sıfatlar

... وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِى الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَىْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾

âlemi olan **göklerin ve** ülviyyâtın yansımasını almaya yetenekli suflî/aşağı tabiatlar âlemi olan **yerin hükümranlığı kendisine âittir.** İsimlerin ve sıfatların çokluğu ve ilâhî tecellî ve oluşların miktârına uygun olarak gerçekleşen yansımaların ve tecellîlerin var olması, Zâtı'nın birliğine ve hakîkatinin tekliğine zarar vermediğinden dolayı çoğalmak amacıyla وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا: **Hiç çocuk edinmeyendir.** وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ: **Mülkünde** ve varlığında çekişmeyi ve zorlamayı gerektirecek **ortağı bulunmayandır.** Bilakis Zâtî birliğinin aydınlığı ve Zâtı'nın güneşi konusunda, müstakil olarak tasarruf etme gücü ve yansıyan gölge varlıkların ve kaybolup giden gölgelerin rekâbeti olmadan seçim yetkisi kendisine âittir. وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا: **Her şeyi yaratıp ona bir nizam verendir(2);** isimlerinin ve sıfatlarının gereği olarak tecelliyâtına göre zuhûr edendir.

Varlık verdiği şeyi yaratıp şekil verdikten sonra, yaratıcı olarak işini muhkem ve hayreti mûcip bir şekilde tedbir etti. Böylece çeşitli sanatları, değerli meslekleri, kâmil idrakleri ve medenî yaşamlarıyla alâkalı olağan üstü tedbirleri alabilmek için varlıkları düzene koydu. Bâzısını bâzısına âlet kıldı. Bâzısını mâlik, bâzısını memlûk, bâzısını uyumlu çift ve sınıflar, bâzısını muhtelif grup ve kısımlar ve bâzısını farklı türler kıldı. Rabbinin askerlerini ancak kendisi bilir. Bütün bunlar düzen ve nizam kuruluncaya kadar yardımlaşmaları ve birlikte hareket etmeleri içindir. Böylece emniyet, uyum ve ünsiyet içersinde her biri diğerine muhtaç durumda olur.

Allah Teâlâ yaptığı her şeyi Zât'ının birliğinde münderiç/yayılmış olan kemâlâtı ortaya çıkarmak için yapmıştır. Zâtî birliğinin kuvveti zıddının zuhûruyla ortaya çıkar. Kesret/çokluk hedefine ulaştıktan sonra nasıl vahdetten başlayıp neşet ettiyse tekrar vahdete/birliğe döner. O zaman evvel/birinci âhire/sona, dış/zâhir ise içe/bâtına ulaşır. Ezel ve ebed birleşir, kesret ve sayı ortadan kalkar. Ancak doğurmamış, doğrulmamış, eşi ve benzeri olmayan vâhid, ahed ve samed olan Allâh kalır.

Kesret ve dalâlet sahrâsında yollarını şaşırdıktan sonra nasıl olurda Allâh Teâlâ kullarının işini -birliğine ulaştırmak için kitaplar ……

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ
لِاَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيٰوةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾
وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اِفْكٌۨ افْتَرٰيهُ ....

indirmek ve peygamberler göndermek sûretiyle- takdir etmez/belirlemez. Çünkü onlar وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً: **Allâh'tan başka tanrılar edindiler**; tanrıları sahte olduğu halde Allâh'a ibâdet eder gibi onlara tapındılar. Hâlbuki bu tanrılar لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا: **Hiçbir şey yaratamazlar**; mahlûkattan hiçbir şey var edemezler ve meydana getiremezler ki, bu nedenle, ulûhiyet ve ibâdet edilmeyi hak etsinler. Çünkü kendisine teveccühü gerektiren yaratmak ve îcat etmek ilah olmanın şânındandır. Tam tersine وَهُمْ يُخْلَقُونَ: **Onlar** kendileri **yaratılmışlardır**; yaratıklardır ve takdir edilmişlerdir. Bu nedenle de, Kâdir ve Hâlik olma hüviyetine sâhip olamazlar. Aynı şekilde onlar, murâd edilmiş ve câmit yaratıklardır. Çünkü وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا: **Kendilerine bile** birini öldürmek sûretiyle **ne zarar** ve fayda temin etmek sûretiyle **ne de fayda verebilirler**. Aynı şekilde, birini öldürmek sûretiyle وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا: **Öldürmeye** ve hayât vermek sûretiyle **yeniden hayat vermeye ve ölüleri yeniden diriltip kabirden çıkarmaya güçleri yetmez (3)**; Ölümden sonra cezâ ve mükâfat için insanları ba's/tekrar diriltmeye ve haşir/toplamaya güçleri yetmez. Durumu böyle olan kimse nasıl olur da ubûdiyeti gerektiren ulûhiyetin ve rubûbiyetin mazharı olur.

Gaflet ve sapıklık sahrâsında şaşkın bir şekilde kaybolanları hidâyete erdirmek için kulumuz Muhammed'e (s.a.v.) Furkân olan Kur'ân'ı indirdikten sonra Allâh'ı وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا: **İnkâr edenler** ve O'nun katından gelenden yüz çevirenler **dediler ki:** إِنْ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ: **Bu** müddeinin getirmiş olduğu şey **olsa olsa** haktan alıkoyan ve bâtılı hakla karıştıran **bir yalandır**. Çünkü onu kendisi افْتَرَاهُ: **Uydurmuştur**; bilerek uydurma yoluna gitmiş ve aldatmak ve yaptığını saklamak için de söylediğini vahye nispet etmiştir. **Başka bir zümre de,** Yahudi hahamları,

... وَاَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ اٰخَرُونَۚ فَقَدْ جَٓاؤُ ظُلْمًا وَزُورًاۚ ﴿٤﴾ وَقَالُٓوا اَسَاط۪يرُ الْاَوَّل۪ينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلٰى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَاَص۪يلًا ﴿٥﴾

وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ: **Bu hususta kendisine yardım etmiştir**; ona telkin etmiş ve onu yönlendirmiştir. Onları dinledikten sonra aldığı bilgileri toplamış, bu bilgileri fasih bir dille söylemiş ve beliğ bir şekilde ifâde etmiştir. Daha sonra bunu insanlara iletmiş ve ona mûciz/âciz bırakan Furkân ve vahiy ve ilham yoluyla Rabbinden gelen kesin delillerle sâbit olan Kur'an lakâbını takmıştır. Bunu uydurduğunu gizlemek ve insanlara kabul ettirmek için yapmıştır. فَقَدْ جَاءُوا: **Böylece onlar** yâni lafız ve mâna bakımından mûciz ve doğruyu yanlıştan ayırt eden Kur'ân'ın süslü bir yalan ve tam bir uydurma olduğunu söyleyerek haddi aşan ve ileri gidenler **hiç şüphesiz** itidal sınırını aşıp çıkarak ظُلْمًا: **Haksızlığa ve** –yalan bir söz, haddi aşan açık bir bühtan ve insanlığı tam bir şekilde ortadan kaldıran– وَزُورًا: **İftiraya başvurmuşlardır.(4)** Çünkü önünden veya arkasından bâtılın uğramadığı bu kitabı, câhillerin öne sürdüğü bu ve benzeri hurâfelere nispet etmek haksızlık ve iftirâdan, yanlış ve yanılmadan başka bir şey değildir. Aynı şekilde وَقَالُوا: **Yine onlar** bu kitap hakkında daha çirkin ve hiç doğru olmayacak fikirler uydurarak **dediler ki:** أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا: **Onun, başkasına yazdırıp da**, yâni bir kâtibin din âlimlerinden izin yoluyla bir kopyasını aldıktan sonra yazıp **kendisine sabah-akşam okunmakta olan, öncekilere âit masallardır (5)**; geçmiş hakkında öncekilerin yazdığı yalan sözlerdir. Dediler ki Muhammed'e (sav) okunulan bu masallar sabah ve akşam vakitlerinde ezberlemesi için kendisine tekrarlanır. Çünkü o ümmî olduğu için kitaptan okuyup tekrar etmeğe gücü yoktur. Bu bilgileri ezberledikten sonra, Allâh katından kendisine ismi Cebrâil olan semâvî bir melek tarafından indirildiğini veya kendisi için yazılsın diye tâlim yoluyla kendisine imlâ edildiğini iddia ederek insanlara bu kitâbı okur.

قُلْ اَنْزَلَهُ الَّذٖى يَعْلَمُ السِّرَّ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِؕ اِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحٖيمًا ﴿٦﴾ وَقَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشٖى فِى الْاَسْوَاقِ ....

Ey resullerin kâmili! Onların sözlerini işittikten ve haddi aşma, çeşitli inkâr ve fesatlar konusundaki hallerini iyice anladıktan sonra قُلْ أَنزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: **De ki: Onu göklerin** sûretlerinde **ve yerin** katmanlarında saklı olan şeyleri ve hikmetleri ifâde eden **gizlilikleri** her an vâr olan/huzûrî ilmiyle **bilen Allâh indirdi.** İtiraf ettiğiniz gibi ümmî olduğum halde Furkânı bana O indirdi. İmlâ ettirmeye gücüm olmadığı halde nasıl olur da bilgin bir eser meydana getirmeye güç yetirebilirim? Böylece, fesâhat ve belâgatte çok mâhir olduğunuz halde Allâh sizi bu kelâmıyla âciz bıraktı. Meydan okumanızda ve iddiâlarınızda son derece ileride olduğunuz halde Kurâ'n'ın kısa bir âyetinin benzerini bile getirememek sûretiyle âciz kaldınız. Bu durumdayken, ey haddi aşıp aşırı gidenler! O peygambere hiç alâkasının olmadığı bir şeyi nispet ettiniz ve bundan dolayı da hem şimdi ve hem de daha sonra gelecek olan azap ve cezâyı hak ettiniz. Ancak yaptığınız kötü iş konusunda uyanırsınız diye Allâh Teâlâ cezânızı erteledi. Uyanır da tevbe ederek ve pişman olarak O'na yönelirsiniz ve O da geçmiş günahlarınızı bağışlar ve tevbenizi kabul etmek sûretiyle size merhametiyle muamele eder. إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا: **Şüphesiz O,** günahından dönüp tevbe edenleri **çok bağışlayıcıdır,** ve samîmi şekilde pişman olanlara karşı da **engin merhamet sâhibidir.(6)**

İndirilen kitabı yalanlama ve kötülemede aşırı gitmişler ve bu konularda yaptıklarının dozajını düşürmemişlerdir. Ayrıca düşmanlıklarından ve aşırı kinlerinden dolayı, kitabın kendisine indirildiği kişiyi de kötülemeye başlamışlardır.

وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ: **Onlar şöyle dediler: Bu ne biçim peygamber,** risâlet ve nübüvveti iddia ediyor ama avamdan hiçbir farkı yok; bizim gibi **yemek yiyor,** bizim gibi maişetiyle ilgili işlerini düzene koymak için **çarşılarda dolaşıyor.** Bu durumda eğer bir meleğin kendisine vahiyle geldiği iddiasında sâdıksa peygamber olmak için onu bizden ayıran ne özelliği kalıyor.

...لَوْ لَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًاۙ ﴿٧﴾ اَوْ يُلْقٰٓى اِلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ
تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَاۜ وَقَالَ الظَّالِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا
﴿٨﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ ....

لَوْلاَ أُنزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا: **Ona bir melek** hiçbir perde olmadan açıkça **indirilmeli,** ki onu alenen görmeliydik ve de tereddütsüz inanmalıydık. **Kendisiyle birlikte o da uyarıcı olmalıydı!(7)** yâni indirilen bu melek peygamberin bizi uyarması ve bize tebliğ ettiği davası konusunda destek olmalıydı.

أَوْ يُلْقَى إِلَيْهِ كَنزٌ: **Yâhut kendisine** Rabbi tarafından **bir hazîne verilmeli,** bu sebeple halka ihtiyaç hissetmemeli ve biz de iyiliği elde etmek maksadıyla ona tâbi olmalıyız. أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا: **Veya** Rabbi tarafından verilmiş çeşitli meyve ve yemişleri ihtivâ eden ve **içindekilerden yiyeceği bir bahçesi olmalıydı;** bu bahçenin yiyecekleri de bol ve sürekli olmalıydı. Özetle, ne oluyor ki bu peygamber bizim gibi şu veya bu şeye ihtiyaç duyuyor. Bu durumda biz nasıl onun risâletini tasdik edelim ve hangi delille nebî olduğuna inanalım. Peygamberi kötüleme ve inkâr etmede aşırı gidip onu alaya alma ve kötü davranma konusunda haddi açtıktan sonra zayıf insanların peygamberi tâkip etmesine engel olmak amacıyla o inkâr eden ve böbürlenen وَقَالَ الظَّالِمُونَ: **Zâlimler dediler ki:** size karşı herhangi bir üstünlüğü olmayan ve aranızda herhangi bir farkın da bulunmadığını gördüğünüz bu peygamberi tasdik eder ve ona inanırsanız إِن تَتَّبِعُونَ إِلاَّ رَجُلاً مَّسْحُورًا **Siz,** o zaman **ancak büyüye tutulmuş,** kendisine sihir yapıldığından dolayı delirmiş **bir adama uymuş olursunuz(8),** inanmış olursunuz. Bu peygamber sihirden dolayı delirmiş, aklı karışmış ve anlayışı zayıflamıştır. Bundan dolayı da deliler tarzında konuşmaktadır ve bu yüzden de akıllılar kendisiyle muâraza edememektedirler. Çünkü akıl, vehim ve hayâlin ürettiklerini anlamaktan âcizdir.

Ey resullerin kâmili! انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ: **Senin hakkında bak ne biçim temsiller getirdiler!** Sana karşı koymaktan âciz olup rüştün ve hidâyetindeki kemâlin karşısında donup kaldıktan sonra nasıl oluyor da idrak ettiğin şeyler konusunda son derece hayrete düşüyorlar

... فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾ تَبَارَكَ الَّذِى اِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ
خَيْرًا مِنْ ذٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا
﴿١٠﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ ....

ve yüce şanına, rütbe ve burhânının büyüklüğüne uygun düşmeyen çeşitli hurâfe ve hezeyanları sana yakıştırabiliyorlar. فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا: **Artık onlar sapmışlardır,** yâni şaşırmışlardır ve idrâk ve hidâyetindeki kemâle ulaşmaktan akılları bitkin ve yorgun düşmüştür. **Ve** idrâk ve akılları senin ulaştığın bu dereceye ulaşmaya **hiçbir yol da bulamaz.(9)** Bu eksiklikleri nedeniyle inatları ve kibirleri yüzünden şânına uygun olmayan şeyleri sana nispet ettiler.

Ey resullerin kâmili! تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا: Rabbinin irâde ve meşîeti karar verir ve **dilerse sana bunlardan daha hayırlısını, altlarından ırmaklar** -isim ve sıfatların kemâlâtının gereği olarak tecelliyâtı ilâhiyenin teceddüdü ile yenilenen mârifet ve hakîkat nehirleri- **akan cennetleri**, yâni ilmel yakin, aynel yakin ve hakkal yakin bahçelerini **verecek ve sana** idraklerin algılayamadığı, hiçbir gözün görmediği, kulağın işitmediği ve kalbin idrak etmediği **saraylar ihsan edecek olan Allâh'ın şânı yücedir.(10)** Bu dünyâdaki bakışlarının eksikliğinden, göz ve kalplerinin körlüğünden dolayı bu ve benzeri uhrevî yüce keremlere iltifat edemezler. Şühûd ve mükâşefe erbâbı için hazırlanmış saâdet yollarını kapsayan çeşitli olağan üstü kerâmetlerle ve Rabbin tarafından getirdiğin açık âyetler ve çeşitli hayır ve bereketler konusunda doğruluğunu gösteren apaçık mucizelerle seni terbiye eden Rabbin isteseydi, böbürlenerek ve alaya alarak senin hakkında dediklerinden ve düşündüklerinden daha iyisini bu dünyâ hayâtında da sana verebilirdi. Fakat bunu âhiret hayâtına erteledi çünkü o daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Ayrıca ebedî olduğu ve kesintiye uğramadığı için âhiret hayâtının nîmetleri daha leziz ve daha üstündür.

Sonra Allâh Teâlâ Sevgili peygamber'ine (s.a.v.) hazırladığı nîmeti beyân etti:

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ: **Onlar üstelik** vaat edilen **kıyâmeti**, orada bulunan bütün mukâfâtları ve yüksek ve alçak dereceleri **de yalan saydılar.**

... وَاَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾ اِذَا رَاَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾ وَاِذَا اُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾ قُلْ اَذٰلِكَ خَيْرٌ ....

Çünkü bakışları bu alçak ve âdi dünyânın durumundan olumsuz olarak etkilenmiştir. وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا: Bundan dolayı, **kıyâmeti** ve orada vaat edilen işleri **inkâr edenler için,** kahır ve celâlimizin gereği olarak, son derece yakıcı ve kızgın **alevli bir ateş hazırladık (11)** ve düzenledik. Öyle ki:

إِذَا رَأَتْهُم مِن مَكَانٍ بَعِيدٍ: **Cehennem ateşi uzak bir mesâfeden kendilerini görünce,** yâni uzak bir mesâfede oldukları halde gözün görebileceği bir noktada olduklarında, uzaklığa rağmen سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا: **Onun öfkelenişini**, yâni alev ve kaynamasının şiddetinden dolayı öfkelenmiş birinin sesine benzer sesini, **ve** aynı şekilde kızgın birinin göğsünü geçirmesi gibi **uğultusunu işitirler.(12)** Aslında *'zefir' 'uğultu'* eğe kemiğine yükselinceye kadar nefesin geriye çevrilmesidir. Kısaca, onlara karşı sert olmasından dolayı cehennem ateşi son derece kaynar ve alevlenir ve nefesi geriye varıncaya kadar yükselir.

وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا: **Elleri boyunlarına bağlı olarak onun**, ateşin, **dar bir yerine atıldıkları zaman, oracıkta yok oluvermeyi isterler.(13)** Ateşin bulunduğu yerlerden bir yere atıldıklarında şiddetli azapla karşılaşırlar. Öyle ki her birinin elleri zincir ve kelepçeyle boyunlarına asılarak dar bir yere atılır. Hüzünleri ve kederlerinin şiddetinden dolayı helak olmayı temennî ederler ve 'kahrolsun, yazıklar olsun, gel gel, artık vaktin geldi' diyerek de pişmanlıklarını dillendirilirler. O an onlara ey câhiller! لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا: **Bugün bir defa yok olmayı istemeyin; aksine birçok defalar yok olmayı isteyin!(14)** çünkü çeşitli azaplar dâima sizin için yenilenecektir ve bu nedenle de hepiniz bu çeşitli azaplarda yok olmayı isteyin.

Ey resullerin kâmili! Onlara âhiretteki varacakları ve kalacakları yeri açıkladıktan sonra kınama ve ayıplama yoluyla قُلْ أَذٰلِكَ خَيْرٌ: **De ki:**

... اَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّت۪ي وُعِدَ الْمُتَّقُونَۜ كَانَتْ لَهُمْ جَزَٓاءً وَمَص۪يرًا ﴿١٥﴾
لَهُمْ ف۪يهَا مَا يَشَٓاؤُ۫نَ خَالِد۪ينَۜ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ وَعْدًا مَسْؤُ۫لًا ﴿١٦﴾
وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ....

Bu târifini duyduğunuz ateş/cehennem **mi** gidiş ve varış yeri olarak **daha iyi,** veya dünyâ cennet ve bahçelerinden arzu ettiğiniz bu dünyâ cenneti mi أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ: **Yoksa takvâ sâhiplerine** girecekleri **vaat edilen,** hiçbir değişim ve değişikliğin olmadığı ve ehlinin içinde sürekli kalacağı **ebedilik cenneti mi?** Tâki كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا: **Orası, onlar için** dünyâ hayâtında gerçekleştirmiş oldukları sâlih ameller için **bir mükâfat** –bu dünyânın geçici lezzetlerine bir karşılık– **ve bir varış yeri olsun (15),** yâni bu dünyâ hayâtından ayrıldıktan sonra varılacak ve dönülecek yer olsun.

لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ: **Onlar için orada ebedî kaldıkları** ve aslâ değişikliğe uğramadıkları için kalıcı ve dâimî nîmetlerden **diledikleri her şey vardır.** Ey resullerin kâmili! Bundan dolayı كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُولًا: **İşte bu** söz, **Rabbinin üzerine istenen bir vaattir (16),** yâni duâ ve münâcatlarında müminlerin istedikleri bir durumdur. Bu nedenle de istek ve duâlarında: *'Rabbimiz! Bize, peygamberlerin vâsıtasıyla vaat ettiklerini de ikram et…'*[1] vb. âyetlerde geçen, peygamber ve velîlerden nakledilen münâcat türleriyle istekte bulunurlar.

Ey resullerin kâmili! Bizden başka ilah edinenlere hatırlatmada ve uyarıda bulun. وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ: **O gün Rabbin onları ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri toplar,** yâni yaptıklarını arz etmek ve karşılıklarını almak için onları ve bir ve samed olan Allâh'tan başka O'na tapar gibi taptıkları melekleri, cinleri, yıldızları, putları, İsa'yı ve Üzeyir'i yeniden diriltip toplar. Allâh Teâlâ onların ilahlarından içlerinde akıl sâhibi olanlar olduğu halde 'mâ' 'şey' diye bahsetti. Bunun sebebi, 'mâ' genel bir tâbir olup akıl taşıyan ve taşımayan varlıkları kapsar. Veya çoğunluk esas alındığı için 'mâ' kullanılmıştır. Veya da gerçek olmayan ve bir tahminden öteye geçemeyen kendi kendilerine ……

[1] Âl-i İmrân, 3/194.

... فَيَقُولُ ءَاَنْتُمْ اَضْلَلْتُمْ عِبَادِى هٰٓؤُلَٓاءِ اَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِى لَنَٓا اَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ اَوْلِيَٓاءَ وَلٰكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَاٰبَٓاءَهُمْ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَ ....

inanıp ilah edindikleri şeye îtibarla bu tâbir kullanılmıştır çünkü tapınılan bu şeyler ilah edinilmekten hoşnut olmazlar. أَأَنْتُمْ أَضْلَلْتُمْ عِبَادِي فَيَقُولُ هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ: İlahları ve onları ilah edinenleri topladıktan sonra Allâh Teâlâ ilah edinenleri kınamak ve susturmak amacıyla ilahlara soru biçiminde **der ki: Şu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan**, bana ibâdet etmekten, **çıktılar (17)**; bana ortak olduğunuzu iddia ederek onları kendinize ibâdet etmeye siz mi çağırdınız?

Kendilerini bu büyük cürümü işlemekten berî gören ve Allâh Teâlâ'yı mutlak olarak ortak, benzer ve denk koşma anlayışından münezzeh addeden ilahlar قَالُوا: **Derler ki:** Ey Rabbimiz! سُبْحَانَكَ: **Seni tenzih ederiz**; ulûhiyetinde ve rubûbiyetinde, hattâ vücûdunda ve tahakkukunda ortaklık vehmedilmesinden zâtını tenzih ve takdis ederiz. مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ: **Seni bırakıp da başka dostlar edinmek bize yaraşmaz** ve bu doğru da olmaz. Varlığımızın yegâne kaynağı Sen ve dönüşümüz de ancak Sana iken, nasıl olur da Senden başka kendimize dost edinmemiz ve Sana ortak koşmamız uygun düşer. Ey Rabbimiz! Ayrıca sen içlerimizi, sırlarımızı, istîdatlarımızı, bütün işlerimizdeki niyetlerimizi ve kâbiliyetlerimizi bilirsin. Ey Mevlâmız! Aynı şekilde, Sen bilirsin ki onların bizi dost edinmeleri konusunda bizim bir bilgimiz olmadığı gibi tarafımızdan onların saptırılması ve tasdîki de söz konusu değildir. وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ: **Fakat sen onlara ve atalarına** kerem ve cömertliğin gereği olarak çeşitli nîmet ve lütuflarını **o kadar bol verdin ki,** ve aynı zamanda refah ve nankörlük içersinde yaşamalarına da mühlet verdin ki, حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ: **Sonunda** nîmet vereni **anmayı unuttular**; nîmetlere karşı şükrü ihmal ettiler, bozuk hevâlarına ve bâtıl düşüncelerinin gereğine uygun olarak Senden başka rabler edindiler ve onlara haddi aşıp nankörlük ederek Sana ibâdet eder gibi tapındılar. Bütün bunların sonucu olarak levh-i mahfuzdaki kazânda ...

...وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾ فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ
صَرْفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾ وَمَا اَرْسَلْنَا
قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا اِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِى الْاَسْوَاقِ

sâbit ve takdir edildiği şekilde وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا: **Helâki hak eden bir kavim oldular (18)**; ezelî ve ebedî şekâvet ehlinden olarak gaflet ve sapkınlıkta yok olup gittiler. Artık saâdet ehlinden olmaları da asla ümit edilmez.

Sonra Hak tarafından müşriklere şöyle buyruldu:

Ey sapkınlar! فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ: **İşte** onlara ilahlarımız **demenizde** –onlar bizi saptırdılar veya bunlar bizim yardımcılarımız demenizde– ilahlarınız **sizi yalancı çıkardı.** Şimdi belli oldu ki ilahlarınız ve ortaklarınız فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا: **Artık** azâbımızdan bir şeyi **ne geri çevirmeye** güçleri yeter, **ne de** yardım etmek sûretiyle sizden azâbı uzaklaştırmak için **bir yardım temin etmenize** imkan sağlarlar. Sizden azâbı hafifletmek için bizden bir yardım gelmez. Bütün bu sebeplerden dolayı ey müşrikler! Kim ki sizden inat ederek ve büyüklük taslayarak bizden başka bir ilah edinmek sûretiyle nefsine وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا: **Zulmederse** ve bu dünyâyı terk etmeden önce tevbe etmeyip bu halde ölürse cezâ günü ona **büyük bir azap tattıracağız! (19)**; bu azaptan daha büyüğü düşünülemez.

Sonra Allâh Teâlâ –**'Onlar şöyle dediler: Bu ne biçim peygamber, yemek yiyor, çarşılarda dolaşıyor...'**[2] diyen câhil ve alay edenlerin ayıplamalarına karşı sevgili Peygamber'ini (sav) tesellî ettiğine işâret ederek– şöyle buyurmuştur:

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلاَّ إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ: **Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de hiç şüphesiz** sen ve diğer insanların yediği gibi **yemek yerler,** sen ve diğerlerinin dolaştıkları gibi ihtiyaçlarını gidermek için **çarşılarda dolaşırlardı.** Resul ve peygamberlerin avamdan farkı onları risâlet ve nübüvvet için seçenden başkasının muttali olamayacağı mânevî işler dolayısıyladır.

[2] Furkân, 25/7.

... وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً اَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾
وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰئِكَةُ اَوْ نَرٰى رَبَّنَا لَقَدِ
اسْتَكْبَرُوا فٖى اَنْفُسِهِمْ ....

Peygamberler zâhirî hallerinde hemcinsleriyle müşterektirler. Hattâ –uhrevî lezzetten alıkoyan dünyâ ziynetine iltifat etmedikleri için– zâhirî olarak onlardan daha kötü durumdadırlar. Bu nedenle, bir kaçı müstesna bütün peygamberler avam tarafından fakirlik ve ihtiyaç içersinde olmalarından dolayı ayıplanmışlardır. Ey insanlar! Sünnetimizin gereği olarak وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ: **Sizin bir kısmınızı diğer bir kısmınıza imtihan**, deneme ve sınama vesilesi, **kıldık;** fakirlerin zenginler, peygamber ve resullerin üstünlük taslayan münkirler, hastaların sağlıklı olanlar ve sıkıntılı olanların sıkıntısız olanlar tarafından kınanması ve alaya alınarak ayıplanması gibi olaylar bu cinsten örneklerdir. Bu '**sabredecek misiniz?**' diye sınamak ve durumunuzu bilmek içindir. Ey peygamberlerin kâmili! وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا: **Rabbin** geçmiş kazâsında ve ilminde, sağlam azim sâhibi olanlardan sabredenin sabrını ve şükredenin şükrünü ve aklı ve tecrübesi kıt olanlardan sabır ve şükrü yerine getiremeyenleri **hakkıyla görmektedir.(20)** Bu durum gâlip ve yüksek olan burhânı ortaya çıkarmak içidir. Çünkü insan cidal ve nankörlüğe yatkın yaratılmıştır.

Yine onların cidal ve inatlıklarının cümlesindendir ki وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا: **Bizimle karşılaşmayı ummayan,** yâni bizimle karşılaşmayı ümit etmeyen, bizi inkâr etmekten çekinmeyen ve cezâ günüyle ilgili vaadimizden korkmayan kâfir ve bilinçli münkirler **dediler ki:** Eğer Muhammed (s.a.v.) Allâh tarafından desteklenmiş bir peygamber ise لَوْلاَ أُنزِلَ عَلَيْنَا الْمَلاَئِكَةُ: **Bize** ya dâvasında doğruluğunu bildirmek için peygamberliğini tasdik eden **melekler indirilmeliydi.** أَوْ نَرَى رَبَّنَا: **Ya da** açık olarak bizi kendisine çağıran **Rabbimizi görmeliydik** ki böylece –tereddütsüz bir şekilde doğrulamamız için– resûlünün sıdkını bize haber vermiş olsun. Bunun üzerine Allâh Teâlâ taaccüp ve hayret yoluyla yemin ederek onları şöyle reddetti. لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنفُسِهِمْ:...........

... وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾ يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٢٢﴾ وَقَدِمْنَآ اِلٰى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَٓاءً مَنْثُورًا ﴿٢٣﴾

Andolsun ki kullarını kudsî şahsiyetlerden kurtarmak için mümkün olmayan bir şeyi Allâh'tan istemek sûretiyle büyüklük taslayarak sözlerinde aşırıya gidenler **kendileri hakkında kibre kapılmışlar ve** bu tehlikeli isteği hatırlarına getirdiklerinden dolayı –büyüklenmek ve alaya almak yoluyla meydâna gelmiş olsa bile– وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا: **Azgınlıkta pek ileri gitmişlerdir.(21)** Bu nedenle de büyük bir azâbı ve çetin bir cezâyı hak etmişlerdir.

Ey resullerin kâmili! Onlara hatırlat ki azap يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ: **Meleklerini görecekleri gün, günahkârlara hiçbir sevinç haberi yoktur,** söz konusu melekleri gördüklerinde onlara müjdeli haber yoktur. Çünkü melekler onları zillet ve zayıflık içerisinde cehenneme götürmek için gelmişlerdir. Aslanın hücûmu gibi o meleklerin kendilerine saldırdıklarını gördüklerinde belânın geldiği, sıkıntının indiği ve hedeflenen zaferi elde etme konusunda da tam bir ümitsizliğin hâkim olduğu anda Arapların hasret duyarak dedikleri gibi وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَحْجُورًا: **Yasaktır, yasak! diyeceklerdir.(22)** Bu onların sözlerinden kinâye, 'ebedî olarak cennetle müjdelenmekten mahrum olduk ve sürekli olarak ateşte kaldık' anlamına gelmektedir.

Sonra Allâh Teâlâ şöyle buyurdu:

Cenneti onlara haram kılıp gidecekleri yer olarak da cehennemi belirledikten sonra, misafir ağırlamak, akrabayı ziyâret etmek, sıkıntılı kimseye yardım etmek, mazlum olana destek vermek ve buna benzer güzel işlerden bu dünyâ hayâtında gerçekleştirdikleri en iyi ve en güzel amellerden وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا: **Onların yaptıkları her bir işi ele alırız ve onu saçılmış zerreler hâline getiririz (23);** kabul, cezâ ve sevap meselelerini söz konusu etmeden yaptıklarını rüzgarlar aracılıyla dağıtılmış toz haline dönüştürürüz. Bunun sebebi, amelleri kendilerinden sâdır olduğu vakit îman, tevhid, peygamber ve kitapları tasdik ve vahyin gereğine göre hareket etmekten ibâret olan kabul

اَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَاَحْسَنُ مَقِيلاً ﴿٢٤﴾ وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَٓاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْزِيلاً ﴿٢٥﴾ اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾

edilme ve karşılık görme şartını kaybetmelerinden dolayıdır; bu şekilde kâfirler, yalancılar ve böbürlenenler sınıfına girdikleri için amelleri kabul edilmez.

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلاً: **O gün** îman, tevhid, kitap ve peygamberleri tasdik etme özelliklerine sâhip ve peygamberlerin tebliğ edip açıkladıklarının gereğine göre emir ve yasaklara uyan **cennetliklerin** mekan olarak edindikleri **kalacakları yer çok huzurlu ve dinlenecekleri yer pek güzeldir (24)**; o gün elin değmediği ve gözün görmediği genç kız ve erkeklerin hizmetiyle dinlenerek lezzetlenirler.

Veya mâna şöyle de olabilir:

يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا: **O gün** –sülûkun bittiği ve şuhûda engel olan perde ve örtülerin kalktığı gün– **kalacakları yer çok huzurludur.** Tevhid makâmındaki istikrarları sebebiyle vehim ve boş hayallerin vesveselerinden emindirler. وَأَحْسَنُ مَقِيلاً: **Dinlenecekleri yer de pek güzeldir (24)**; söz konusu bu yerde, lâhûti ve rahmânî âlemin özellikleriyle şereflenerek ve beşerî kuvvet ve âletlerin zorunluluklarından uzak kalarak rahata kavuşurlar.

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ: **O gün gökyüzü beyaz bulutlar ile yarılır,** yâni bu bulutlardan yansıyan ademî taayyünlerle örtülü olan ilâhî isimlerin seması artık müteselsil bir şekilde tecellî eder. Zât-ı ehadiyetin katında hazır bulunan وَنُزِّلَ الْمَلاَئِكَةُ تَنْزِيلاً: **Melekler de bölük bölük indirilir.(25)** Bu melekler, Allâh'ın diğer fa'âl isimlerinde söz konusu olan yansıma, yayılma ve gölgenin uzaması olmaksızın gayp âleminde kendisi için kullandığı isim ve sıfatlarlardan ibârettir. Ayrıca bu melekler taayyün ve taalluk bulutlarının etkilerinden uzak saf bir durumda inerler.

O zaman izzet ve celal perdelerinin arkasından şöyle nidâ edilir:

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَانِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا: **İşte o gün,** mutlak **mülk** ve şânına lâyık bir şekilde güç ve kuvvete sâhip olan **çok**

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلاً ﴿٢٧﴾
يَا وَيْلَتٰى لَيْتَنِي لَمْ اَتَّخِذْ فُلاَنًا خَلِيلاً ﴿٢٨﴾ لَقَدْ اَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ اِذْ
جَٓاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْاِنْسَانِ خَذُولاً ﴿٢٩﴾

merhametli Hakk'ındır. Ki O umûmi rahmeti, lütuf ve fazlının genişliğiyle zaman ve mekân ölçüsüyle sınırlanmaksızın bütün varlıkların zerrelerinin tahtlarına istivâ etmiştir. **Kâfirler için de pek çetin bir gündür o (26).** O gün kendi bâtıl hüviyetlerinin bulutlarıyla âfakî ve enfüsî benliklerinde tezâhür eden Hakk'ın hüviyetini gizleyen kâfirlere çok zor olacaktır. Fakat fenâ mertebesine vâsıl olan, Allah'ta fâni olup O'nun bakâsıyla yaşayan muvahhitler için çok kolay ve rahat olacaktır.

Ey resullerin kâmili! Sana zulmeden, kötü davranan ve haddi aşarak ve böbürlenerek senden nefret edilmesini ve kovulmanı arzu eden kimseye şunu hatırlat: وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَالَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلاً: **O gün,** Allâh ve Resulûne karşı edep sınırlarının dışına çıkan inkârcı **zâlim kimse** haddi aşma, böbürlenme ve inkâr konusunda ifrat ve tefrite düştüğünden dolayı hasret çekerek **ellerini ısırıp şöyle der: Keşke o** doğru yolu gösteren, hidâyet yoluna ulaştıran ve bu azaptan kurtaran **peygamberle birlikte bir yol tutsaydım.(27)**

يَاوَيْلَتِي لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلاَنًا خَلِيلاً: **Yazık bana! Keşke falancayı dost edinmeseydim! (28)**; Allâh'a giden yolu gösteren kurtarıcı elçiye yakın olmamı engelleyen kişiyi dost edinmem ne kötü helak edici bir iştir.

لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنْ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلإِنسَانِ خَذُولاً: **Çünkü zikir bana gelmişken o** azdırıcı, **hakîkaten beni** Allâh'ı ve resûlünü anmaktan ve müminlerle beraber olmaktan **saptırdı.** Yâni bana yakınlaşarak dostum ve arkadaşım oldu. Daha da ötesi şeytan oldu, bana vesvese verdi ve beni hak yoldan saptırdı. İnsan veya cin cinsinden saptıran ve azdıran **Şeytan** gaflet ve unutkanlık tabiatında yaratılmış **insanı yüzüstü bırakıp rezil rüsvay eder (29)**; insanı terk eder, cennetlerden mahrum bırakır ve çeşitli kayıp ve mahrumiyetlerle cehennemin alt tabakalarına sürükler.

Ey lütuf ve ihsân Sâhibi! Şeytanın şerrinden sana sığınırız.

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ اِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هٰذَا الْقُرْاٰنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَۜ وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً

Kur'ân'ı sert bir dille yalanlayıp ona ve içinde bulunan emir ve yasaklara aldırış etmeyip arkalarına attıktan sonra وَقَالَ الرَّسُولُ: **Peygamber** Allâh'a şikâyet mâhiyetinde münâcatta bulunarak **der ki:** يَارَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا: **Ey Rabbim!** Kendilerini doğru yola irşat etmek, birliğin ve kutsiyetin yolunda ahlak ve dindarlıkla alâkalı mârifet, hakîkat, hikmet ve hükümleri içeren ve geçmiş kitaplarda bulunan her şeyi kapsayan mûciz kitabında belirttiğin sınırları koymak için kendilerine beni gönderdiğin **kavmim** aşırı giden câhillerle birlikte burhânının açıklığına, delillerinin ve açıklamalarının kesinliğine rağmen **bu Kur'ân'ı büsbütün terk ettiler.(30)** Onu bıraktılar ve itibar etmediler, onunla yol aramadılar ve ona yönelmediler. Tam tersine onu kötüleyip yalanladılar ve ayrıca şânına yakışmayan düşünceleri ona isnat ettiler.

Peygamber (s.a.v.) şikâyetini Rabbine arz edip içini döktükten sonra, Allâh Teâlâ onu tesellî etmek ve şikâyetini gidermek için şöyle buyurdu: Onlara ve durumlarına aldırma ve kötü işlerinden dolayı da üzülme. Çünkü ey resullerin kâmili! Seni inkâr eden ve yalanlayan düşmanlar var ettiğimiz gibi aynı şekilde وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ: **Böylece Biz** geçmiş dönemlerde gelip geçen **her peygamber için de suçlulardan** onları inkâr edip yalanlayan, kötü muâmele edip kitaplarını tekzip eden, yardım etmeyip dinlerinin hakîkatini gizleyen ve sözlerini reddeden **düşmanlar peydâ ettik.** Bu durum sadece sana, senin dînine ve kitâbına mahsus bir şey değildir. Bu nedenle, onların bu durumundan dolayı üzülme. Çünkü وَكَفَى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا: **Hidâyet verici**, seni maksadına ulaştırıcı ve onlara karşı başarılı kılıcı, **ve** onların kötülüklerine, düşmanlıklarına ve inkârlarına karşı **yardımcı olarak Rabbin** sana **yeter (31)**; O sana kâfidir.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلاَ نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً: **İnkâr edenler** Kur'an ve peygamberi inkâr ederek ve alaya alarak: Rabbi katından **Kur'an ona**

... كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهٖ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْت۪يلاً ﴿٣٢﴾ وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ اِلَّا جِئْنَاكَ
بِالْحَقِّ وَاَحْسَنَ تَفْس۪يرًا ﴿٣٣﴾ اَلَّذ۪ينَ يُحْشَرُونَ عَلٰى وُجُوهِهِمْ اِلٰى جَهَنَّمَۙ

geçmiş peygamberlere indirilen üç kitap gibi **bir defada indirilmeli değil miydi? dediler.** Kur'ân'ın parça parça indirilmesini Allâh katından gelmediğine delil gösterdiler çünkü geçmiş kitaplar gibi kitapları toptan indirmesi Allâh Teâlâ'nın sünnetiydi. Allâh Teâlâ peygamberini tesellî etmek ve münkirleri reddetmek amacıyla şöyle buyurdu: كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهٖ فُؤَادَكَ: **Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık.** Ey resullerin kâmili! Kur'ân'ı sana parça parça indirmemizin sebebi ezberlemeye güç yetirmeni kolaylaştırmak içindir. Zira senin durumun Mûsa, Davut ve İsa (a.s.) peygamberlerin durumu gibi değildir, çünkü onlar okuyup yazmayı biliyorlardı. Hâlbuki sen ümmîsin ve okuyup yazmayı bilmezsin. Ayrıca Kur'ân'ın sana indirilişi vâkıalara ve belli amaçlara yönelik olarak gerçekleşmiştir. Kur'ân'ın gelişen olaylara ve bir amaca yönelik indirilmesi kalplere iyice yerleşmesi bakımından daha sağlam bir yöntemdir. Bu hikmet ve maslahata binâen وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلاً: **Onu tane tane okuduk (32)**; yirmi veya yirmi üç yıla yayarak yavaş yavaş ve tedrîci olarak sana Kur'ân'ı okuduk.

Yine Kur'ân'ın parça parça indirilmesinin hikmetleri cümlesinden olarak وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلاَّ جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا: **Onların sana getirdikleri hiçbir temsil yoktur ki, sana doğrusunu ve daha açığını getirmeyelim (33)**; mertebelerinin farklılığına göre çeşitli zaman ve durumlarda cedel ve büyüklenme mantığıyla sana getirmiş oldukları garip ve hayret verici her mesel karşısında biz de seni desteklemek, vazife ve dininin hakîkatini açığa çıkarmak ve onların verdikleri misâlin gerçek yüzünü ortaya koymak için burhan yoluyla daha doğru meselle karşılık veririz.

Ey resullerin kâmili! Bu dünyâda kahredilmiş ve mağlup olmuşlarken ve de dünyâda ve âhirette sana olan desteğimiz açıkken nasıl sana karşı mücâdele edip karşı çıkıyorlar!

اَلَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَى وُجُوهِهِمْ إِلَى جَهَنَّمَ: Âhirette **yüzükoyun** uzaklık, zillet ve mahrûmiyet ateşi olan **cehenneme** sürülüp **toplanacak** ......

... أُولٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ
وَجَعَلْنَا مَعَهُٓ اَخَاهُ هٰرُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا اذْهَبَآ اِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ
كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا ﴿٣٦﴾

olanlar; أُولٰئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا: **İşte onlar** –kabul görme şerefinden mahrum şakîler– varacakları **yerleri en kötü, yolları en sapık olanlardır (34)**; yolları en yanlış olanlardır.

Ey Rabbim! Lütfünle bizi yolların en düzgününe ilet.

Sonra Allâh Teâlâ, resullerine karşı çıkan, onları yalanlayan, kötü davranan ve yaptıkları kötülükten dolayı çeşitli cezâ ve musîbetlere uğrayan münkirleri saydı:

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ: **Andolsun biz Mûsa'ya Kitâb'ı**, yâni fıtrî istîdatlarına ve yaratılışlarındaki kâbiliyetlerine konulmuş olan mârifet ve hakîkatleri almaya hazırlanabilmeleri amacıyla isyan ve günah bataklığına saplanmış nefisleri temizleyici emir ve nehiyleri insanlara açıklayan hükümleri içeren Tevrat'ı **verdik.** وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا: **Kardeşi Hârun'u da ona yardımcı yaptık (35)**; dîninin hakîkatini ve kitâbının hükümlerini açıklama konusunda kendisine yardım eden destekçi kıldık.

Her ikisini Tevrat'ı indirmek ve mûcizeler vermek sûretiyle destekledikten sonra, irâdî ve ihtiyârî olarak zuhur ettiğimiz ve yaptığımız şeylere tasarrufumuzdaki istiklâlimizi ve birliğimizi gösteren فَقُلْنَا اذْهَبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا: **'Âyetlerimizi yalan sayan kavme gidin' dedik**; birliğimize çağırmak ve dâvetimizi iletmek maksadıyla Firavun, Hâman ve onlarla beraber azgınlık ve fesat sahasında helak olmuş haddi aşan âsilere gidin dedik. Bunun üzerine, zorunlu emrin gereğine uygun olarak gidip, Firavun ve kavmini emredildikleri şeye dâvet ettiler. Fakat onlar bu çağrıyı kabul etmedikleri gibi bir de yalanladılar ve kibir ve gurur içinde onlarla alay ettiler. Bu dâveti yalanlamaları ve kabul etmemeleri nedeniyle onları yakaladık ve فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا: **Yerle bir ediverdik (36)**; yeryüzünde onlardan hiçbir kimse kalmayıncaya kadar tamâmem onları yok ettik.

وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ اَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ اٰيَةًۜ
وَاَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا اَل۪يمًاۚ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا وَاَصْحَابَ الرَّسِّ
وَقُرُونًا بَيْنَ ذٰلِكَ كَث۪يرًا ﴿٣٨﴾

وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ: **Nuh kavmine gelince, peygamberleri yalancılıkla itham ettiklerinde** –Nuh (a.s.) ve önceki peygamberleri yalanladıklarında, çünkü Nuh onlara bu peygamberleri tasdik ve îman etmelerini emretmiş fakat onlar yalanlamışlardı– **onları** tufanla **suda boğduk.** Bunu bir defada yapmak sûretiyle de وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ آيَةً: **Onları insanlar için bir ibret yaptık**; ders çıkarmalarına, Allâh'ın yakalaması ve intikâmından korkarak O'nun ve resûlüyle güzel bir edeple muâmele etmelerine yardımcı unsur ve ibret vesilesi kıldık. Bizim yakalamamız ve cezâlandırmamızdan nasıl korkmasınlar? Çünkü sınırlarımızın gereğinin dışına çıkan وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا: **Zâlimler için** son derece **acıklı bir azap hazırladık (37)**; çok çetin bir şekilde intikam aldık.

Aynı şekilde وَعَادًا وَثَمُودَ وَأَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا: **Âd'ı, Semûd'u, Ress halkını ve bunlar arasında daha birçok nesilleri de (38)** yerle bir ettik. Yâni peygamberlerinin hak yoluna dâvetlerini inkâr edip yalanlayan Hud, Sâlih ve Ress kavimlerini helâk ettik.

Resse halkı hakkında denildi ki: Onlar putlara tapıyorlardı, bunun üzerine Allâh Teâlâ Şuayb'ı (a.s.) onlara elçi olarak gönderdi fakat onu yalanladılar. O dönemde onlar Resse civarında oturuyorlardı. Ki bu taştan yapılmamış bir kuyu olup daha sonra yıkıldı, onları ve evlerini de başlarına yıktı.

Denildi ki: Ress Yemâme çayı üzerinde bir köyün adı olup, Semûd kavminden kalanlar burada otururlardı. Allâh onlara bir peygamber gönderdi, fakat onu ördürdüler ve bunun üzerine helâk oldular.

Denildi ki: Resse halkı Uhdûd halkıdır.

Denildi ki: Habîbü'n-Neccâr'ı öldürdükleri yer olan Antakya'daki bir kuyudur.

Denildi ki: Onlar peygamber Hanzala b. Safvân'ın (a.s.) kavmidir. Allâh onları her türlü rengi içinde bulunduran büyük bir kuşla imtihan etti. Boynu uzun olduğu için Ankâ diye isimlendirmişlerdi. Fath

وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْاَمْثَالَۘ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ
الَّتِي اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ ....

---

veya damh denilen dağlarında bulunuyordu ve avlanma ihtiyacı olduğunda çocuklarının üzerine konup kapıyordu. Bu sebeple de 'mugarrab' diye isimlendirilmişti. Hanzala (a.s.) dua edince onu yıldırıp çarptı. Fakat buna rağmen kavmi onu yalanladı ve öldürdü. Bu nedenle de yok olup gittiler.

Denildi ki: peygamberlerini öldürüp kuyuya atan kavimdir.

Özetle, peygamberlerimizi yalanlamaları nedeniyle birçok nesil ve kuşakları yerle bir ettik. Âyetteki 'karn' ve 'nesil'kelimelerinin kırk veya yüz yirmi yılı içerdiği söylenmektedir. Ayrıca zikredilen bu kavimlerin dışında helâk edilen diğer kavimlerin sayısını da ancak Allâh bilmektedir.

Kısaca, yukarıda adı geçen ve geçmeyen yok edilen topluluklardan وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ: **Her birine** evvelâ kendilerinden önce yalanlamalarından dolayı helâk edilen topluluklardan **misaller getirdik** ve sonra da hikmet ve maslahatımız gereği konulmuş hüküm ve kuralları açıkladık. Fakat bu hüküm ve kuralları haksız yere ve düşmanca yalanladılar ve bu yalanlamalarından dolayı da hüsran ve kayıp içerisinde onları yok ettik. Aralarındaki müşterek bu kötü hasletlerinden dolayı وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا: **Hepsini kırdık geçirdik (39)**; kendilerini tâkip edecek ve isimlerini yaşatacak kimse kalmayacak şekilde dağıttık ve parçalara ayırdık.

Sonra Allâh Teâlâ Kureyş kavminin Allah Resûlü'nü (s.a.v.) ayıplamaları, kınamaları, katı kalpli olmaları ve kötü geçinmelerinden bahsetti. Ayrıca Allâh'a karşı azgınlık ve gafletlerinden, şaşkınlıkları, sarhoşlukları, haddi aşmaları ve böbürlenmelerinin aşırılığından söz etti. Bu aşırılıklarında o kadar ileriye gittiler ki Allâh ve Resûlü'ne (s.a.v.) karşı inatlaşarak isyan eden ve azanların başına gelenlerden etkilenip öğüt almadılar. Bunun üzerine Allâh Teâlâ kalplerinin katılığının aşırılığı konusunda hayret yoluyla yemin ederek şöyle buyurdu:

وَلَقَدْ أَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ: **Andolsun, belâ ve felâket yağmuruna tutulmuş olan o beldeye uğramışlardır.** Kureyşliler ticâret için Şam'a gidiyorlar ve gidip gelirken de her defasında kötü

... اَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَاۚ بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾ وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ
يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًاۜ اَهٰذَا الَّذ۪ي بَعَثَ اللّٰهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ اِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا
عَنْ اٰلِهَتِنَا لَوْلَٓا اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَاۜ ....

fiilleri, Allâh'ın koyduğu sınırları çiğnemeleri ve Allâh ve Resulü'ne (s.a.v.) karşı kötü davranmalarından dolayı Allâh'ın kahrına ve azarlamasına uğrayan Lût kavminin şehirlerinden en büyüğü olan Sodom karyesine uğruyorlardı. اَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا: **Peki,** her geçtiklerinde hatırlamaları ve öğüt almaları için **onu görmüyorlar mıydı?** بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا: **Hayır,** yolları üzerinde olduğu için her uğradıklarında görüyorlardı fakat Allâh'ı ve kudretinin ve izzetinin kemâlini inkâr ettikleri için **onlar öldükten sonra dirilmeyi ummamaktadırlar (40)**; karşılık almaları için toplanacakları günü beklemiyorlar ve o günde meydana gelecek olanlardan korkmuyorlardı. Bundan dolayı, Sodom ehlinin başına gelenlerden de ibret ve öğüt almıyorlardı.

Ey resullerin kâmili! Sana karşı olan büyüklenmeleri ve kinlerinin aşırılığından dolayı her defasında وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًا اَهٰذَا الَّذ۪ي بَعَثَ اللّٰهُ رَسُولًا: **Seni gördükleri zaman** pişmanlık hissi içerisinde: 'Rabbinizin birliğine ulaştırıp gösteren, babalarınızın ve ilahlarınızdan uzaklaştırmak için delil ve burhan getiren **Allâh'ın peygamber olarak gönderdiği bu mu' diyerek hep seni alaya alıyorlar (41)**; senin hakkında küçümseyici, alay ve istihzâ içeren sözler söylüyorlar.

اِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا لَوْلَا اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا: **'Şayet tanrılarımıza inanmakta sebat göstermeseydik** –kararlı olmayıp direnmeseydik– işindeki gayretinin ve çalışmasının çokluğu sâyesinde **gerçekten bizi neredeyse tanrılarımıza** tapınmaktan **saptıracaktı' diyorlar.** Dînini ortaya koyma ve dâvasını ispat etme konusundaki gayretinin ve çalışmasının çok olması, kendisine tahayyül ettirilen delil ve mûcizelerin çokça meydana gelmesi ve bu delil ve mûcizeleri açıklamadaki kullandığı olağanüstü dil üslûbu tanrılarımıza tapınmaktan bizi alıkoyacaktı. Kısaca, sabrımız ve dînimizdeki sebâtımız olmasaydı onun saptırmasıyla ilahlarımızı terk edecektik. Tehdit ve kınama yoluyla Allâh Teâlâ onları ret

... وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ اَضَلُّ سَبِيلاً ﴿٤٢﴾ اَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُ اَفَاَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلاً ﴿٤٣﴾ اَمْ تَحْسَبُ اَنَّ اَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ اَوْ يَعْقِلُونَ اِنْ هُمْ اِلَّا كَالْاَنْعَامِ ....

---

sadedinde şöyle buyurdu: Bu ahmak câhiller kendilerine inen وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلاً: **Azâbı gördükleri zaman, asıl kimin yolunun sapık olduğunu, bilecekler!(42)** Cehâlet ve inatlarında ısrar eden siz câhiller mi yoksa müminler mi daha yanlış yolda ve hal ve sonuç olarak daha kötü durumda göreceksiniz.

Sonra –Allâh hakkındaki bilgisizlikleri, ilmi, kudreti ve gizli ve âşikar olarak olup biten bütün olaylarda tezâhür eden isim ve sıfatlarını ihâta edememeleri nedeniyle– açık veya gizli şirke düşüp kevn ve fesat âleminde meydana gelen fiil ve hâdiseleri nefislerinin isteklerinin gereğine uygun olarak âdi sebep ve vesilelere bağlamak sûretiyle Allah'tan başka tanrı edinen bütün müşrikleri kınayarak Allâh Teâlâ şöyle buyurdu:

Ey resullerin kâmili! أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوَاهُ: **Kötü duygularını kendisine tanrı edinen kimseyi gördün mü?** Eğer tecrübe ve zekâ ehlindensen söyle bana ki hevâsını ve kalbinin arzusunu ilah edinip Allâh'a tapar gibi ibâdet eden kimseyi tevhide ulaştırabilir misin? Allâh Teâlâ yukarıdaki âyette ikinci tümceyi birincisinin önüne öneminden dolayı ve bir amaç ifâde ettiği için geçirdi. Ey resullerin kâmili! أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلاً: **Sen ona koruyucu olabilir misin?(43)** Biz onu ezelî ilmimizde ve kazâmızda kovulmuş şakîlerden olarak tespit edip yaratmışken sen onu hevâsına tâbi olmaktan koruyabilir misin?

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ: **Yoksa sen, onların çoğunun gerçekten dinleyeceğini yahut düşüneceğini mi sanıyorsun?** Bu helâk olmuş müşriklerin çoğunun îman etmeyi isteyerek ve kelime-i tevhîdi kabul ederek hakkı dinleyeceklerini veya tefekkür ve tedebbür eden ârif bir kişinin anladığı gibi kelime-i tevhîdin mânasını anlayacaklarını mı zannediyorsun? Ancak ezelî inâyet ve tevfîkin hakkında vârid olduğu kimse hakîkati algılayabilir ve anlayabilir. إِنْ هُمْ إِلاَّ كَالْأَنْعَامِ: **Hayır,** tam ....

... بَلْ هُمْ اَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾ اَلَمْ تَرَ اِلٰى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ ....

tersine **onların** çoğu **hayvanlar gibidir;** insanlar gibi yerler, içerler ve yürürler ama dinleme ve anlama kâbiliyetine sâhip değillerdir. بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلاً: **Hattâ onlar yolca** hayvanlardan **daha da sapıktırlar (44)** çünkü onlar mârifet ve tevhîde yatkın şekilde yaratılmışlardır. Hayvanlar ise böyle değildirler. Bu sebeple onlar, durum bakımından hayvanlardan daha kötü haldedirler. Nasıl yolca hayvanlardan daha sapık olmasınlar? Çünkü tevhid nurlarının akımını, zâtî birliğin geçişinin keyfiyetinin mârifetini ve varlık ve zuhûra gelen şekillere zâtî birliğin gölgelerinin düşmesini algılamaya istîdât ve kâbiliyetleri varken bunu muşâhede etmekten ve anlamaktan mahrum olup lezzetine varmaktan gâfil oldular. Söz konusu durumları idrak ve müşâhede etmeye ve sırlarını keşfetmeye yetenekli oldukları halde bu konuda gayret sarf etmedikleri gibi herhangi bir eğilim de göstermezler. Hâlbuki Allâh Teâlâ Peygamber'i (s.a.s) irşat etmek ve müminlerden onu takip edenleri uyarmak amacıyla yüce kitabında buna işâret etmiş ve açıklamıştır. Ki böylece mebde'/başlangıç ve meâd/sonları hakkında düşünsünler ve mârifet ve tevhid konusunda ilerleme kaydetsinler. Özellikle sevgili peygamber'ine (s.a.v.) hitap ederek – çünkü bu çeşit hitaplar peygamber'den (s.a.v.) başkası tarafından işitilmez – şöyle buyurmuştur:

Ey basîret ehli olup irşat olmak ve hakîkatten haberdar olup onu keşfetmek isteyen kişi! Mürebbin olarak çeşitli kemâlât ve yüksek derecelerle seni terbiye eden أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ: **Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi?** Yâni sıfat ve isimlerinin gölgelerini ve durum ve değişimlerinin yansımalarını, bunları almaya kâbil olan yokluk aynalarına nasıl yaydığını/yansıttığını ve böylece güzel isimlerinin ve yüce sıfatlarının sınırsız olarak olağan üstü şekil ve sûretlerde nasıl tezâhür ettiğini görmedin mi? Öyle ki hakîkate perdeli/kapalı olan kimseler bu şekil ve sûretleri varmış gibi kabul edip varlıklarını gerçek ve kendileri aracılıyla oluşan eserlerinde müstakil hareket ettiklerini zannederler.

Sonra bu konuda ayrılığa düştüler:

Bir grup, bu şekil ve sûretlerin aslî, bizâtihi hür ve kendilerine tesir eden dış bir etkene ihtiyaç duymadan varlıklarını devam ettirdiklerini

... وَلَوْ شَآءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًاۚ ....

kabul eder. Bunlar eşyânın oluşmasında tabiatın yeterli olduğunu söyleyen câhil dehrîlerdir. Herhangi bir şey, şartlar oluştuğunda ve engeller kalktığında var olmasına tesir eden dış bir etkene ihtiyaç olmaksızın meydana gelir. Bu ahmaklar düşünmezler ki bu sûretler aslî yokluk özelliklerinde kalıcıdırlar ve gerçek varlığın gölgesinin üzerlerine yansıması dışında varlık kokusunu tatmamışlardır.

Diğer bir grup, bunların sûretin maddeye mukârenetini/yaklaşmasını gerekli kılan ve tesir gücüne sahip dış bir etkene muhtaç çeşitli kadîm sûret ve maddeler şeklinde tezâhür eden kadîm hakîki varlıklar olduğu görüşüne sâhip olmuştur. Birinci grup gibi hakîkatin derinliğini anlayamayan filozofların çoğunun mezhebi olan bu grup kendisinden başka varlıklarda mutlak olarak bir ve kahhâr olan Allah'tan başka kadim varlığın olmadığını kavrayamamışlardır.

Diğer bir grup da, bu sûretlerin ilmi, kudreti, irâdesi ve ihtiyarının gereğine uygun şekilde Allâh'ın yokluktan varlığa çıkardığı hakîki varlıklar olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Onlara göre, bu sûretlerin var edilmeleri konusunda herhangi bir şeyin Allâh'ı zorlaması yoktur ve madde ve zamanın bu sûretlere önceliği de söz konusu değildir. Bunlar kelamcıların çoğunun mezhebi olup aynı şekilde varlığın yokluğu kabul etmediği gibi yokluğun da varlığı kabul etmeyeceğini kavrayamamışlardır. Çünkü varlık ile yokluk arasında mutlak olarak birinin diğeriyle özdeşleşmesi mümkün olmayacak hakîki bir zıtlık vardır.

Bu üç grubun eksik anlayışı, dış dünyâda görünen sûretlere bakışlarının kısırlığı ve sûretin kendi sâhibinin yansıması, gölgesi ve eseri olduğunun farkına varamamalarından kaynaklanmaktadır. Eğer bu sûretler ile sâhibi arasındaki irtibâtı bilmiş, vahdet-i vücûdu keşfetmiş ve bütün varlık için bir ve kahhâr olan Allah'tan başka mevcudun olmadığını müşâhede etmiş olsalardı ayna ve gölgelerde görünen sûretlerin ademiyeti/yokluğu konusunda şüpheleri olmadığı gibi bu görünen sûretlerin ademiyeti konusunda da şüpheleri kalmazdı. Allâh'ın nurlandırmadığı kimse nûra sâhip olamaz.

Allah Teâlâ وَلَوْ شَاءَ: **Eğer dileseydi** –varlığının yansımasının yayılmasını, yokluğun varlığa geçişini ve varlığın kendi varlığının kemâlâtı için ayna olmasını dilemeseydi ve gerekli görmeseydi– لَجَعَلَهُ سَاكِنًا: **Onu**

... ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلاً ﴿٤٥﴾ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ اِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٤٦﴾ وَهُوَ
الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾

elbet hareketsiz kılardı; varlığının gölgesini tutarak yaymazdı ve böylece âlem bir defada yok olup giderdi. ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلاً: **Sonra biz güneşi, ona delil kıldık.(45)** Bu yayılmayı kullarımıza olan inâyetimizden dolayı hissedilir şeyler cümlesinden açık bir misalle îzah ettik. Aydınlatmasında ve ışığını yokluğa benzeyen gecenin karanlığına yaymasında güneşi, yokluk aynalarının üzerinde varlığın yayılması konusunda varlığın gölgelerinin uzaması ve yokluktan varlığa yansıması meselesinin keyfiyetini açıklayan bir örnek olarak verdik. Bu güneş doğduğunda ve nûrunu ufukta yaydığında karanlığa bürünmesinden sonra âlem aydınlığa kavuşur ve güneş çekildiğinde tekrar aslî karanlığına döner.

ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا: Vücûd/varlığımızın gölgesini zâhir ve mevcut varlıkların sûretlerine yaydıktan **sonra,** tevhîdin rûhuna aykırı ortaklık vehmettirmesinden dolayı **onu yavaş yavaş,** hemen kolay bir şekilde, **kendimize çektik (46)** çünkü, zâhirde olsa bile, hakîkatte bir ve kahhâr olan Allah'tan başka mevcut yoktur.

Zuhûra gelen sûretlerin bizâtihi kendilerine âit varlıklarının olmadığını göstermek için –çünkü kendilerinden bir varlıkları olmuş olsaydı herhangi bir değişime ve bir durumdan diğerine dönüşüme uğramazlardı– benzer şeylerin birbirini tâkip ederek değiştiklerine ve yenilendiklerine hükmettiğimizde, mükevvenatta meydana gelen değişimlerden hareketle zuhûra gelen varlıkların hakîkatte varlıklarının olmadığını anlarız. Tam tersine, varlığın kendisi olan zorunlu varlığın dışında hakîkatte varlık yoktur.

Allah Teâlâ, mükevvenata yansıyan zâtî birlikle alâkalı mârifet ve hakîkatler ve bu mükevvenatla zâtî birliğin irtibâtının keyfiyeti konusunda sevgili Peygamber'ine (s.a.v.) hitap ettikten sonra istîdât ve kâbiliyetlerine göre avâma hitap derecesine inerek şöyle buyurmuştur:

Ey gâfiller! Nasıl oluyor da sizi yoktan varlığa çıkaran varlığı algılayamıyorsunuz?

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا: **Sizin için geceyi** karanlığıyla bir kısmınızın diğer kısmınızın çirkinliklerine muttali olmaması için insanların gözlerine **örtü, uykuyu** gündüzün meşgale ve

وَهُوَ الَّذٖٓى اَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهٖۚ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً طَهُورًاۙ
﴿٤٨﴾ لِنُحْيِىَ بِهٖ بَلْدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَٓا اَنْعَامًا وَاَنَاسِىَّ كَثٖيرًا ﴿٤٩﴾ وَلَقَدْ
صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُواۗ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُورًا ﴿٥٠﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا
فٖى كُلِّ قَرْيَةٍ نَذٖيرًاۘ ﴿٥١﴾

---

gerekli ihtiyaçlarını giderdikten sonra bedenlerin dinlenmesi için **istirâhat yeri kılan, gündüzü de** maîşet kazanmak için yeryüzünün çeşitli bölgelerine **dağılıp çalışma zamanı yapan, O'dur.(47)** Bütün bunlar kullarının işlerini düzenlemek için Allâh'ın takdir ve tedbîriyle gerçekleşmektedir.

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ: **Rüzgarları rahmetinin önünde** inişiyle **müjdeci olarak gönderen O'dur.** Sizi rüzgarlarla müjdeledikten sonra وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا: **Biz** kerem ve cömertliğimizin gereği olarak, zayıf, kuru ve donuk olan **ölü toprağa** çeşitli bitki ve yeşil sebzelerle **can vermek,** kır ve bâdiyelerde **yarattığımız nice hayvanlara ve nice insanlara** memba ve nehirlerden uzak olmaları sebebiyle **su vermek için gökten tertemiz**, son derece temiz, **su indirdik. (48-49)** Âyette geçen *enâsiyye* kelimesi *insan* kelimesin çoğulu olup *nun* hazfedilip yerine *yâ* gelip şeddelenmiştir/idgam edilmiştir. Veya da *insiyyün* kelimesinin çoğuludur.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا: **Andolsun bunu,** yağmuru, **insanların öğüt almaları için onlara** nîmet olarak ve işlerini düzene koymaları maksadıyla **çeşitli şekillerde yağdırdık.** Bu bilgiyi bu ve bundan önce indirilen kitaplarda defalarca zikrettik ki verdiğimiz nîmetler ve ayrıca nîmet vermemiz olayı konusunda çokça düşünsünler ve bize şükretmeye devam etsinler. Buna rağmen فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلاَّ كُفُورًا: **İnsanların çoğu ille nankörlük edip diretmiştir.(50)** Bu durum onların nîmete karşı nankörlüklerini ve onu vereni inkâr etmelerini artırmaktan başka bir işe yaramamıştır. Nîmet vereni inkâr etmelerini şöyle dillendirmişlerdir: 'Yağmur bizi böyle alıp götürmüştür'.

وَلَوْ شِئْنَا: **Şâyet dileseydik** –sakındırmak için her birine özel bir uyarıcı göndermemize irâdemiz bağlansaydı– لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا: **Elbet**

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾ وَهُوَ الَّذِى مَرَجَ
الْبَحْرَيْنِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا
وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾ وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا ....

---

her ülkeye azgınlıklarının ve küfürlerinin aşırılığından dolayı **bir uyarıcı elçi gönderirdik (51)** ki onları içinde bulundukları küfür ve azgınlıklarından dolayı uyarırdı. Ancak ey resullerin kâmili! Şanını büyültmek ve yüceltmek amacıyla seni hepsine birden gönderdik. Bu nedenle sana risâletimizin ağırlıklarını taşımak, emrettiklerimizi tebliğ etmek ve seni aldatmaya çalıştıkları dünya ziynetlerine iltifat etmemek düşer.

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ: **O halde,** küfür ve inatlarında ısrar eden **kâfirlere boyun eğme**; onların hevâ ve heveslerine uyma. Tam tersine وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا: **Bununla**, yâni bu dîninle, **onlara karşı olanca gücünle büyük bir savaş ver!(52)** Öyle ki onların yanlış dinlerini kökünden kazıyıp alçaltıncaya ve diğer bütün dinlere karşı kendi gerçek dînini muzaffer kılıncaya kadar dîninin işini tamamlamaya güzel bir şekilde devam et. Hesap gören olarak Allah yeter.

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ: Uyarıda bulunmak amacıyla onlara de ki: Rabbiniz ve durumunuzu düzeltmek için konulmuş dîniniz hakkında nasıl gaflette bulunuyorsunuz? **Birinin suyu tatlı ve susuzluğu giderici** –sâfiyetiyle susamış olanlara içimi kolay olan tevhid– **diğerininki tuzlu ve acı** –içenlerin bağırsaklarını kesecek şekilde son derece tuzlu olan şirk ve küfür– **iki denizi** –birbirine komşu ve bitişik olan tevhid ve şirki– **salıveren O'dur.** وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا: **Ve** kullarına olan lütfunun kemâlinden dolayı Allah Teâlâ, İslam dînini ve bu dînin kurallarını belirleyen şerîatı, tevhid ve şirkin **birbirlerine** katışmalarını frenleyen **bir engel,** katışmalarına mâni **aşılmaz bir sınır koymuştur.(53)**

Ey Münkirler! Allâh'ın mazharı olduğu varlıklara zâtî birliğinin sirâyetini nasıl oluyor da inkâr ediyorsunuz? وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا: **O sudan bir insan yarattı.** Kullarını tevhîdinin sırrı konusunda uyandırmak için bir parça meniden mîzaç ve şekil, sertlik ve yumuşaklık, ...

... فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلٰى رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾

kuvvet ve zayıflık, merhamet ve katılık vb., birbirine mütekâbil sıfatlar ve birbirinden farklı parçalardan müteşekkil çeşitli uzuvlara sâhip dengeli bir insan yarattı. Öyle ki büyük hakîmler/düşünürler insanı keşfetmek için gerekli zengin malzemeye sâhip olmalarına rağmen onun bir tek uzvunu bile açıklamaktan ve ondaki mevcut olan karışım ve irtibatları anlamaktan âciz kalıp hayrete ve şaşkınlığa düşmüşlerdir. Nasıl olsun da insanın bütün uzuvlarını anlayabilsinler? Allah Teâlâ kudret ve kuvvetinin kemâli ve hikmetinin derinliğiyle insanı düzenleyip dengeli bir hâle getirdikten sonra iki kısma ayırarak فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا: **Onu nesep ve sıhriyet yakınlığına dönüştürdü.** Biri, meniden meydana gelerek arkasından gelen evlatlarının kendisine nispet edilmesi sûretiyle nesep ve nesil sâhibi erkek ve diğeri, kendisiyle yakınlık kurulan –Allâh'ın dilemesi oranında üreme ve doğum yoluyla cinsini devam ettirmek ve bakâsını sağlamak için– erkeğin kendisiyle birleştiği kadına dönüştürdü. Ey resullerin kâmili! Tevhîdinin sırlarını ve celâlî ve cemâlî tecellîlerinin inceliklerini anlama konusunda seni olgun bir zekâ ve anlayışa sâhip kılarak terbiye eden وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا: **Rabbin** dilediği gibi **her şeye güç yetirir (54)** ve kararlarını herhangi bir gevşeklik ve eksiklik olmadan verir.

Kudretinin kemâli, şânının yüceliği ve burhânının açıklığına rağmen tabiatlarının kötülüğünden ve katılıklarının şiddetinden dolayı zât, sıfat ve isim bakımından ubûdiyete lâyık وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ: **Allâh'ı bırakıp kendilerine ne fayda ne de zarar verebilen şeylere kulluk ediyorlar;** ne kendilerine ve ne de başkalarına fayda ve zarar vermesi beklenmeyen put ve idollere tapıyorlar. Hâlbuki ulûhiyet ve rubûbiyetin gereklerinden hiçbir şeye sâhip değillerdir. Allâh'ın zâtını, sıfat ve isimlerini tanımayıp yok sayan وَكَانَ الْكَافِرُ عَلٰى رَبِّهِ ظَهِيرًا: **Kâfir de** sıfat ve isimlerinin gereğine uygun olarak kendisini terbiye eden **Rabbine karşı uğraşıp durur (55);** bâtıla destek çıkıp büyümesine yardım eder. Hakkı ise terk edip muhâlefet eder ve kibir ve büyüklenmesinden dolayı ona yönelmez.

وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذ۪يرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ مَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِلَّا مَنْ شَٓاءَ اَنْ يَتَّخِذَ اِلٰى رَبِّه۪ سَب۪يلًا ﴿٥٧﴾

Ey resullerin kâmili! وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلاَّ مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا: **Biz seni ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.(56)** Yaratılış gayeleri olan mârifet ve tevhîde ulaştırmak ve bu yola engel olan zararlı şeylerden uzaklaştırmak maksadıyla, fayda veren şeyleri bildirmek ve zarar veren şeylerden de sakındırmak için bütün insanlara ve kullara gönderdik.

Ey resullerin kâmili! Doğru yolu göstermen karşılığında bir ücret ve karşılık almaya seni yönlendirirlerse azarlama ve icbar tarzında قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلاَّ مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلاً: **De ki: Buna karşılık,** yâni Rabbimden bana bildirileni size tebliğ etmem ve ilâhî vahyin gereğini size göstermem karşılığında **sizden,** çeşitli keremleriyle kendisini terbiye eden **Rabbinin** mârifet ve tevhîdine ulaştıran **bir yol tutmayı dileyen** ve O'nun yardımıyla ezelî inâyetin kendisi hakkında vârid olduğu kimselerden olmayı isteyen **kimseler *olmanız* dışında herhangi bir ücret istemiyorum.(57)** Tebliğim karşısında sizden bir ücret ve mal alıp sonra da onunla –bu zamanın câhil sahte şeyhlerinin âdeti olduğu gibi– mevki, servet ve çeşitli övünç vesîleleri yapmak istemiyorum. Söz konusu bu sahte şeyhler hakla bâtılı karıştırıp nefislerini tehlikeye atmak sûretiyle şeytanın yardımcılarından oldukları halde kendilerini şerîata bağlı sûfîlere nispet ederler. Bunlar avam tabakasının bâzılarının îtikatlarını çeşitli hîle ve aldatma yöntemleriyle bozduktan, haramları helal ve mahzurlu olan şeyleri mubah kıldıktan sonra, onların dünyâ metâından alıp biriktirme yoluna gittiler. Sonra da bu yaptıklarıyla riyâset ve baş olma sevdâsına kapıldılar. Öyle ki belli bir zaman geçip kendilerini tâkip edenler çoğalınca bu hîleleriyle kendilerine tâbi olan yardımcılarını hazırlayıp sultana karşı ayaklandılar. Emir ve yetki sâhibi olanlara karşı çıkarak şehirleri yakıp yıkmakla ve inananlara zarar vermekle meşgul oldular. Halkın mal, eşya ve topraklarını ellerinden almaya yöneldiler. Bununla birlikte, kendilerini hak ve adâlet ehli, mârifet ve îman erbâbı, ve tahkîk ve yakîn sâhibi olarak adlandırdılar. Haberiniz olsun ki, bu apaçık bir aldanma ve büyük bir azgınlıktır. Allah bizi nefislerimizin şerlerinden ve amellerimizin kötülüklerinden korusun!

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذٖى لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهٖۜ وَكَفٰى بِهٖ بِذُنُوبِ
عِبَادِهٖ خَبٖيرًاۚۛ ﴿٥٨﴾ اَلَّذٖى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فٖى سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ
اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِۚۛ اَلرَّحْمٰنُ ....

Ey resullerin kâmili! Eğer senden yüz çevirir, yol göstermene aldırmazlar ve düşmanca ve haksız yere sana eziyet etmeyi ve seni öldürmeyi kastederlerse, onlara aldırma ve durumlarına da üzülme. Onlara karşılık verme ve mukâvemet etme konusunda وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لاَ يَمُوتُ: **Ölümsüz** –ölüm ve yokluğun kendisine uğramadığı– **ve dâima diri olan** ve kendi kendine ayakta duran **Allâh'a güvenip dayan.** وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ: **O'nu,** Rabbini sana peşi peşine aralıksız olarak akıp duran âyet ve nîmetlerinden dolayı **hamd ile tesbih et** ve şânına yakışmayan şeylerden de uzak tut. Seni insanlar arasından özel olarak seçmiş, bütün insanlara baş ve efendi kılmış ve bütün milletlere elçi olarak göndermiştir. Sana indirileni tebliğ et, îman etmelerinden ötürü sevinme ve küfür ve azgınlıklarından dolayı da üzülme. Biliniz ki وَكَفَى بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا: **Kullarının günahlarını O'nun bilmesi yeter;(58)** kullardan meydana gelmiş ve gelecek olan, istîdatlarında gizli ve kâbiliyetlerinde saklı bulunanları Allah Teâlâ'nın bilmesi yeter. Her şeyi huzûrî/anlık ve şuhûdî/bizzat görür ve bilir. Bu nedenle, hiçbir şey ilmi sâhasından uzak değildir. Her şeye karşılık verebilmesi, gücü yetmesi, intikam sâhibi ve gâlip gelmesi sebebiyle bilgisi ve haberdar olmasının gereğine uygun olarak onlara kudretiyle karşılık verir.

Nasıl Allah Teâlâ açığa çıkan ve gizli kalan her şeyi bilmez ve görmez?

الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَانُ: **Gökleri, yeri** –her ikisini yoktan var edip açığa çıkaran– **ve ikisinin arasındakileri** –madde ve zamanın uğramadığı yokluk sırrında bulunanları– **altı günde** oluş ve bozuluşların hepsini kuşatan cihet ve yönlerin sayısına göre **yaratan, sonra Arş'a,** yâni tam bir kuşatma ve umûmi bir yayılmayla mazharı olduğu her şeyin arşına **istivâ eden,** yerleşen ve yayılan –gaybî ve şuhûdî olarak açığa çıkmış ve gizli kalmış

... فَسْـَٔلْ بِهٖ خَبِيرًا ﴿٥٩﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمٰنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمٰنُ
اَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ﴿٦٠﴾ تَبَارَكَ الَّذٖى جَعَلَ فِى السَّمَٓاءِ بُرُوجًا
وَجَعَلَ فٖيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنٖيرًا ﴿٦١﴾

her şeyi rahmetiyle kuşatan– **Rahmân'dır.** فَاسْأَلْ بِهِ خَبِيرًا: **Bunu bir bilene sor.(59)** Yâni Allâh'ın ilmi ve kudretinin kuşatıcılığı, açığa çıkanı ve gizli kalanı izhar etmesi ve umûmi rahmetiyle Rahmân'ın arşları kuşatması ve istîlâ etmesiyle ilgili bahsi geçen konuları doğru bir şekilde sana haber veren bilgi sâhibi birine sor. Ki bu bilgin keşif mertebesine ulaşmış kalp erbâbından olup, benliklerini yok eden ve Hakkın bakâsıyla onları yaşatan ezelî inâyetin ve ilâhî cezbenin haklarında vârid olduğu kimselerden olan şuhûd ehli biridir.

Hakkın kuşatıcılığının ortaya çıkması ve bütün varlıkların arşlarına yayılmasıyla birlikte, unutma illetine ve gaflet uykusuna karşı uyarma ve tembih yoluyla وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَانِ: **Onlara:** rahmet ve cömertliğinin genişliğiyle yokluk sırrından sizi meydana getiren **Rahmân'a secde edin denildiği zaman:** –zuhûrunun kemâline rağmen O'nu inkâr edenler, garip ve uzak bulduklarını ifâde ederek meseleyi anlamak maksadıyla– kendisine secde etmemizi istediğin قَالُوا وَمَا الرَّحْمَانُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا: **'Rahmân da neymiş! Bize emrettiğin şeye** –kendi kendine uydurarak secde etmemizi istediğin her şeye– **secde eder miyiz hiç!' derler.** Allâh'ı tanımadaki bilgisizliklerinin aşırılığını ve O'nu inkâr etmelerinin şiddetini ifâde etmek amacıyla cümle soru biçiminde getirilmiştir. وَزَادَهُمْ نُفُورًا: **Ve bu emir onların nefretini artırır. (60)** Senin onları Hakka çağırman, tabiatlarının kötülüğü ve azgınlık ve katılıklarının aşırılığı sebebiyle, onların Haktan ve tevhîdinden nefretlerini artırmaktan başka bir işe yaramamıştır.

Nasıl oluyor da bu câhil ve gâfiller Allah Teâlâ'ya secde etmekten kaçınıp yüz çeviriyorlar? Ki O Allah:

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا: **Gökte** yüce varlıkları, yâni yeryüzünün işlerini düzenleyen yıldızlara menziller/duraklar olması için **burçları var eden,** en güzel biçimde hazırladıktan

وَهُوَ الَّذٖى جَعَلَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يَذَّكَّرَ اَوْ اَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾ وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذٖينَ يَمْشُونَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْنًا وَاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾

sonra **onların içinde bir çırağ**, bir burçtan diğerine dönüp duran güneşi, **ve** zikredilen menzillerden birinden diğerine geçen **nurlu bir ay barındıran Allah, yüceler yücesidir.(61)** Allah güneşin devrini ve ayın dönüşünü, suflî/aşağı âlemde bulunan üç türlü varlığın (bitki, hayvan ve mâden) durumlarını düzenlemek için dört mevsim oluşsun diye yaratmıştır. İyilik ve ihsanlarının çokluğu nedeniyle kullarından herhangi birinin O'ndan nefret edip yüz çevirmesinden şânı yücedir.

Ey sapkınlar! Nasıl oluyor da Sâni-i hakîm/işlerini hikmetle yapan varlığı fark edemiyorsunuz? وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا: **İbret almak** ve perdey pey zaman içinde Allah tarafından arka arkaya akıp gelen âyetlerini hatırlamak **veya** gece gündüz arasında kendisine ulaşan Allâh'ın nîmetlerine **şükretmek dileyen kimseler için gece ile gündüzü** vakitleri belirlemek için yineleyerek **birbiri ardınca,** ardı ardına, **getiren de O'dur.(62)**

Allâh'ın âyetlerini hatırlayıp güçleri oranında gereklerini yerine getirmeye çalışanlar ve böylece rızâ mertebesine ulaşıp Rahmân'a kavuşmayı başaran وَعِبَادُ الرَّحْمَانِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا: **Rahmân'ın kulları** çeşitli fesatlar yurdu olan **yeryüzünde tevâzu ile yürürler;** hemcinsleriyle tartışma ve çekişmeye girmeyip kibir ve gurur gibi kötü hasletlerle onlara muâmele etmezler. Sekînet ve vakarlarının kemâlinden ve Allâh'ın kullarına karşı şefkatli davranmaya çalışmalarından dolayı وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا: **Kendini bilmez kimseler onlara laf attığında 'selam' derler.(63)** Ahlaklarının yüceliği sâyesinde sövme –küstahlık ve alay şeklinde hoşlanmadıkları bir durumla karşılaştıklarında– temiz bir nefs ve kalbe sahip olmalarından dolayı; bu davranışları sergileyenlerin sözlerinin tesiri altında kalmaksızın onlarla barış içinde yaşarlar, intikam ve düşmanlık hissi beslemezler ve kendilerini başlarına gelene teslim olmaya ve rıza göstermeye, yumuşak başlı olmaya ve kinlerini yutmaya alıştırırlar. Gündüz vaktinde insanlar arasındaki davranışları böyle cereyan eder.

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿٦٤﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا
عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾
وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا: **Gecelerini Rablerine secde ederek ve kıyam durarak geçirirler.(64)** Gecelerini, gösteriş, riyâ, kibir ve hevâ karışımı olmaksızın Allâh'ın rızâsını kazanmak maksadıyla, alçakgönüllülük içerisinde, alınlarını secdeye koyarak ve mütevazı ve kulluk duygusu içerisinde Allah karşısında kıyamda duyarak geçirirler. Çünkü Allah'la yalnız baş başa kaldıkları bu esnâda kimsenin yaptıklarına vâkıf olma ihtimali yoktur. Yalnız kaldıklarında Allah'la münâcatlarında وَالَّذِينَ يَقُولُونَ: **Şöyle derler:** Çeşitli keremleriyle bizleri terbiye edip yetiştiren رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا: **Ey Rabbimiz!** Lütuf ve fazlınla, âsi kulların için hazırlanmış **cehennem azâbını üzerimizden sav. Doğrusu onun azabı gelip geçici değil, devamlıdır (65)**; bizim için gerekli ve lüzumludur. Allâh'a olan teveccüh ve iştiyaklarındaki kemâle ve ihlaslı bir şekilde gereklerini ihmal etmeden icra ettikleri sâlih amel/güzel işlerdeki sebatlarına rağmen, Allâh'ın tutuş ve intikamından korkar ve titrerler. Çünkü onlar yaptıkları dîni iş ve ibâdetlere dayanıp bağlanmaz ve güvenmezler. Bilakis, Allâh'ın lütfuna, cömertliğine ve rahmetinin genişliğine dayanır ve güvenirler. Cehennem ateşinden Allâh'a sığınarak şöyle derler:

Mahrûmiyet ve gurbet yeri olan cehennem إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا: **Cidden ne kötü bir yerleşme yeridir.** Kişi oraya bir zaman diliminde oturup yerleşir. Ey Mevlâmız! Nasıl bize orayı **ikamet yeri (66)** kılarsın; belli zaman diliminde orada otururuz.

Onlar Allâh'ın kendilerine rızık olarak verdiği güzel şeylerden fakir ve miskinlere وَالَّذِينَ إِذَا أَنفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا: **Verdiklerinde** aklın ve şerîatın yerdiği şekil olan malın hepsini vererek **ne israf ederler ne de** yine aklın, şerîatın ve de insanlığın hoş karşılamadığı tarz olan malı tamâmen elde tutup vermemek sûretiyle **cimrilik ederler.** Tam tersine وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا: **İkisi arasında orta bir yol tutarlar.(67)** İnfakları, ...

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا
بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًا ﴿٦٨﴾

Allah ve insanlar katında saygınlığı kaybettirip nefsi Allah ve kulları indinde makbul olan hakîki îtidalden uzaklaştırmasından ötürü hoş görülmeyen ifrat ve tefrit arasında orta bir ölçüde gerçekleşir.

Kısaca, bu muvahhitler ulûhiyet ve rubûbiyette bir ve tek olan وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللّٰهِ إِلَهًا آخَرَ: **Allah ile beraber** O'nun gibi ibâdeti hak eden **başka bir tanrıya yalvarmazlar.** Onların güzel vasıflarındandır ki, hangi şartlarda olursa olsun, gerçekleştirdiği fiil ve koyduğu hükümleri muhkem bir şekilde yapan Hakîm وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ إِلَّا بِالْحَقِّ **Allâh'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar.** Çünkü her insan, Allâh'ın vahyinin ve ilhâmının alındığı, güzel isimlerinin, kâmil ve yüce sıfatlarının zuhûrunun tecellî ettiği yer olması için O'nun evi olarak inşa edilmiştir. Bu nedenle, Allâhu Teâlâ'nın had ve kısas olarak koyduğu şerî bir ruhsatın dışında O'nun evini yıkmak ve tahrip etmek doğru olmaz. Yine onların övgüye değer ahlaklarındandır ki, nesebi karışıklıktan korumak için, Allâh'ın koyduğu şerî bir cezâyı gerektiren, haksızlık ve sapkınlık olarak değerlendirilen وَلَا يَزْنُونَ **Zinayı yapmazlar.** Çünkü zina haram kılınan şeylerin en alçağı ve mahzurlu olanlarının da en çirkinidir. Bundan dolayı, Allâh Teâlâ sözünü dehşet verici şu tehdîdiyle devam ettirdi: وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا **Bunu,** yâni çok kötü bir fiil, son derece çirkin bir âdet, bozulmamış tabiata göre hoş kabul edilmeyen bir durum ve insanlık ve düzene sığmayan bir iş olan zinayı **yapan**[3] ceza gününde **günahının** karşılığını **bulur (68).** Cezâ, mübâlağa ve tekid anlamlarını vurgulamak için *'asâm' 'günah'* diye adlandırılmıştır. Sanki günah, *ism,* gerçekte cezâ için konulmuş bir isimlendirmedir. Bu anlayışa göre zina *cezâ,* günah *ism* adının verildiği her şeyi içine almaktadır.

[3] Diğer tefsirlerde şirk, öldürme ve zina yapan anlamları verilmiştir.

يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فٖيهٖ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ
وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُو۬لٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّـَٔاتِهِمْ حَسَنَاتٍۜ وَكَانَ اللّٰهُ
غَفُورًا رَحٖيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَنْ تَابَ ....

يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا: **Kıyâmet günü azâbı kat kat** –bir defa değil, birçok defa– **artırılır ve** bu artırmayla beraber **onda**, yâni azapta, diğer cehennem ehline oranla daha da **alçaltılmış olarak ebedî**, sürekli, **kalır.(69)** Çünkü zina Allah katında cürümlerin en çirkini ve en kötüsüdür; O'nun katında haramlarını çiğnemekten daha büyük günah olamaz. Allah bizi bundan korusun!

إِلاَّ مَنْ تَابَ: **Ancak** kendisinden meydana gelen fenâlıklardan **tevbe eden** ve –kaybettiğini fark edip yaptığından pişman olarak, Allah'tan utanıp yakalamasından korkarak, nefsini yalanlayıp ayıplayarak ve kendisinden meydana gelen fiillerden üzüntü duyarak– Allâh'a dönen وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلاً صَالِحًا: **Ve**, bununla beraber, Allâh'ın birliğine **îman edip** tevbesini, müminleri îmana ters mahzurlu fiilleri işlemekten alıkoyan ihlasla îmanı yenilemek sûretiyle destekleyen –fiilin meydana geldiği anda mümin olmadığına inanarak îmanını yenileyen– ve –tevbe ve îmanını yenilemekle beraber– îman ve tevbesindeki ihlâsı bilerek ve yakîn ve mârifetini hissederek **iyi davranışta bulunanlar başkadır.** Samîmi tevbe ve gerçek dönüşe muvaffak kıldıktan sonra kullarının durumlarını düzelten hikmet sahibi فَأُوْلَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ: **Allah onların** tevbelerinden önce yapmış oldukları **kötülüklerini,** dönüşlerinden önce amel defterlerinde mevcut olan mâsiyetlerini ihsânıyla sildikten sonra **iyiliklere çevirir**; kötülüklerinin yerine iyilikleri koyar. Kullarının iç dünyâlarını ve samîmiyetlerini hakkıyla bilen وَكَانَ اللَّهُ: **Allah,** içten tevbeyle dönüşümlerini gerçekleştirdikten sonra günahlarından dolayı onları affederek غَفُورًا: **Çok bağışlayıcıdır,** رَحِيمًا: **Engin merhamet sahibidir (70)**; tevbelerini kabul eder ve hatâlarını bağışlar.

وَمَنْ تَابَ: Kısaca **kim tevbe eder**, geçmiş mâsiyetlerinden pişmanlık duyarak Allâh'a döner, ve tâat ve güzel fiillerden kaçırdıklarını telâfî etmek ve zararlı ve çirkin davranışlarla kırdığı îman ve amel ......

...وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللّٰهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾ وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ
الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ
لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾

direklerini yeniden ayağa kaldırarak وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللّٰهِ مَتَابًا: **İyi davranış gösterirse, şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak** lütuf ve keremiyle ihsanda bulunan kerîm ve rahîm **Allâh'a döner (71);** Allâh katında tevbesi kabul edilmiş ve rızâsına ermiş kullarından olur.

Allah katında üstün bir yere sâhip olan bu müminler, hakkâniyet ve insanlığa aykırı وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ: **Yalan yere şahitliği** asla **yapmazlar.** Aynı şekilde herhangi bir gözetleme ve araştırma olmaksızın ansızın fiilî veya kavlî olarak hoş görülmeyen çirkin davranışlardan وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا: **Boş sözlerle karşılaştıklarında vakar ile geçip giderler (72);** ilgi duymadan geçip savuşurlar. Allâh'ın bununla imtihan ettiği kimse için O'ndan bağışlanma dilerler, gözlerini söylediklerini incelemekten alıkoyup tekrar bakmaktan kaçınırlar ve olayın detayına vâkıf olmaya çalışmaktan uzak dururlar. Kısaca, boş söze yumuşaklık ve nezâketle karşılık verme davranışlarının yüceliği bu hastalığına düşenleri utandırır ve umulur ki Allah da kereminin bolluğuyla tevbelerini kabul eder. Böylece bu kimseler de artık boş söz söyleme hastalığına düşmekten kaçınırlar.

وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ: **Kendilerine Rablerinin** birliğini ve ulûhiyet ve rubûbiyette müstakil olduğunu gösteren **âyetleri hatırlatıldığında ise,** لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا: **Onlara,** yâni bu âyetlere, **karşı sağır ve kör davranmazlar.(73)** Bu âyetlerin içerdiği emir ve yasakları, ibret ve hisseleri, remiz ve işâretleri anlamaktan gâfil olmayıp onlarda mevcut olan Allâh'ın celâlî ve cemâlî sıfatlarının özelliklerinin eserlerini idrak etmekten de âciz değillerdir. Aksine, bu âyetleri işittiklerinde alçakgönüllülükle boyun eğer ve her iki dünyâda da kendilerini ilgilendiren öğüt ve hatırlatmalarını kavrarlar. Ayrıca onlardaki zâtî-ilâhî sıfat ve isimlerin eserlerini mütâlaa eder ve onları basîret ve ibret alma gözüyle değerlendirirler.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا
لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا ﴿٧٤﴾ اُولٰٓئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً
وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾ خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾

Ey bizi tevhid ve yakîn üzere terbiye eden وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ: **Rabbimiz!** Geniş lütfun ve ihsânınla yanımızda **bize gözümüzü aydınlatacak**, emirlerine sarılıp yasaklarından kaçınmak sûretiyle doğruluk ve istikâmetlerinin kemâlinden ötürü görünüşleriyle gözlerimizi nurlandırıp neşe veren **eşler ve zürriyetler bağışla.** Ey Mevlâmız! Haramlarından sakınarak ve emirlerine sarılarak gözlerimizi aydınlatan şeyi bize ve ehlimize verdikten sonra lütfunla وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا: **Bizi** haramlarından ve yasaklarından sakınan korunmuş **takvâ sahiplerine önder kıl!** Ki onları tevhîdinin yoluna ulaştıralım **derler (74)**; bu şekilde tazarru ve niyazda bulunurlar.

أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا: **İşte onlara** yâni Allah Teâlâ'nın bu sürenin 25. âyetinden buraya kadar vasıflarını zikrettiği katında önemli bir yere sahip saîd kimselere, ibâdetlerin meşakkatine, riyâzetlerin zorluklarına, ülfet edilmiş alışkanlıkları terk etme konusundaki tahammüle ve özetle her türlü istek uyandıran ve zevk veren şeylere direnmede **gösterdikleri sabra karşılık Rablerinin** lütfü ve ihsânı olarak cennetin en yüksek **makamı verilecektir.** Yerleştikten sonra da وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا: **Orada** bütün yönlerden gelen meleklerin hoş geldin demeleriyle **hürmet ve** bütün âfetlerden uzak olarak **selamla karşılanacaklardır.(75)**

خَالِدِينَ فِيهَا: **Orada,** yâni cennette, **ebedî kalacaklardır**; aslâ yerleri değiştirilmeyecek ve başka bir yere de nakledilmeyeceklerdir. Bilakis orada dâimî ve kalıcıdırlar. Bu özelliğinden dolayı حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا: **Orası ne güzel bir yerleşme ve ikâmet yeridir (76)**; oraya yerleşerek vatan edinirler.

Allâh Resulü (s.a.v.) müşriklerin hepsini îman ve tevhîde çağırıp ilâhî vahiy ve Allâh'ın katından indirdiği kitâbın gereğine uygun olarak

قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّى لَوْ لَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

---

emrettiği ve yasakladığı şeylere boyun eğmeyi ve itaat etmeyi emrettiğinde şöyle diyerek onu yalanladılar ve inkâr ettiler: 'Biz sana, kitâbına ve elçilik vazifesini aldığını iddia ettiğin Rabbine inanmayız. Rabbin tarafından bize emredilen ve yasaklanan şeylere de itaat etmeyiz. Kısaca, Rabbin tarafından getirdiğin ve O'na iftirâ atarak nispet ettiğin şeylerin tümünü reddederiz.' Bunun üzerine Allah onların bu sözlerine –en beliğ bir tarzda ve sevgili peygamberi'ne (s.a.v.) emir yoluyla hitap ederek– şu sözüyle karşılık verdi:

Dâvetine karşılık vermekten, sana ve Rabbine inanmaktan ve kitâbını uygulamaktan yüz çevirmelerinden sonra onlara قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ: **De ki: yalvarmanız olmasa** –itaat, ibâdet ve boyun eğmeniz olmasa– **Rabbim size ne diye değer versin?** Size, îmanınıza ve küfrünüze niye önem ve ehemmiyet versin ki? Beni ve Rabbimi فَقَدْ كَذَّبْتُمْ: **Kesinkes yalan saydınız** ve inat ederek ve böbürlenerek Allah Teâlâ katından size getirdiğim her şeyi inkâr ettiniz. Böylece kendi yerinizi kendiniz hazırlamış oldunuz. Yalanlamanız ve inkâr etmenizin cezâsını bekleyin bakalım. فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا: **Onun için azap yakanızı bırakmayacaktır (77)**; yalanlamanızın karşılığı hiç kesintiye uğramaksızın sizi kesin bir şekilde bulacak. Çünkü hakir bir durumda ve kalıcı olarak ateşe atılacak ve orada zelil ve bir durumda azap göreceksiniz.

Ey sağlam bir kuvvete sâhip olan Allâhımız! Senden sana sığınırız.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey Muhammedî olan! Ahlâkını rezîletlerden arındırmak ve davranışlarını/sıfatlarını zemmedilen, kalbî makamlarını/tavırlarını çirkin sayılan ve sırlarını tevhîdin tabîatının saflığına aykırı ve bulanık işlerden kabul edilen mâsiva ve ağyara/Allâh'ın dışındaki şeylere meyletmekten temizlemek için sana lâzım gelen şudur:

Bu sûrede Allah Teâlâ'nın zikrettiği âyetleri ve özellikle de ubûdiyet mertebesini gerçekleştirmen, Rahmân isminin genişliğiyle inkişaf eden ve açık ve gizli olarak varlıkların mazharlarının tecelligâhı olan kullarının özelliklerini tavsif ettiği âyetleri iyice düşünmen ve derinlemesine tefekkür etmendir. Bu âyetlerin işâret ettiği mânaları –tam olarak kalbinde iyice yerleşinceye, sır ve zihnine/hâtırına kâmilen nakşedilinceye ve de vicdan ve zevkinin özelliklerinden oluncaya kadar– hakkıyla tefekkür ve tedebbür etmendir. Bu âyetlerin mânalarıyla özdeşleşip onlarla yaşamanın tadını aldığında rızâ ve teslim cennetinin köşklerini kazanmış olursun. O zaman, zâtî birlik denizinin damlaları sadrına akar, ehadiyet mertebesinde tahakkuk eden fenâdan esen ve maddî taayyün/oluşumlardan ve tabiî bağ/takıntılardan kurtaran rahmânî nefeslerin kokularından tadarsın. Sana düşen bundan sonra hiçbir şekilde beşerî/nâsûtî alâkaların gereklerine yönelmeyip aldırış etmemen ve himmetini ilâhî/lâhûtî yönünün gereklerine yoğunlaştırmandır. Umulur ki böylece Allah seni fazlı ve keremiyle enâniyetinin/alçak nefsinin bağlarından ve beşeriyetinin/maddî yönünün zincirlerinden kurtarır.

ŞUARÂ SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Rızâ ve teslim makâmını gerçekleştiren ve işini hakîm ve alîm olan Allâh'a havâle eden, meydana gelen fiillerin yegâne fâilinin Allâh olduğunu, varlıkta O'ndan başka mevcut bulunmadığını ve O'ndan başka hür ve bağımsız olarak tasarruf gücüne sâhip birinin olmadığını açık şekilde anlayan kimse; gizli ve âşikar, ezelî ve ebedî olarak varlık/vücûd sahâsında cereyan eden her şeyin Allâh Teâlâ'ya dayandığını, kendisinden başka hiçbir varlığın yardım ve desteği olmaksızın O'nun sıfat ve isimlerinin eserlerinden bir eseri olduğunu bilir. Ne zamanki bu bahsedilen işler kendisinde tahakkuk eder ve açığa çıkar o zaman mutlak olarak tasarrufu terk eder; ne varlığa sevinir ve ne de yokluğa üzülür. Bu durumda, bir şeyi istemek veya istememek, bulmak veya kaybetmek, başarmak veya zillete uğramak duygusu kendisinden kalkar ve kaderinde cereyan eden her şeye râzı olma kıvamına gelir.

Bu nedenle, Allâh Teâlâ sevgili Peygamber'ine (s. a. v.) hitap ederek, tevhid inancına dâvet ettiği inatçı kâfirlerin îman etmelerini arzu etmesi ve küfür ve mühâlefetleri konusundaki ısrar ve retlerinden dolayı üzülmesi ve bu durumdan hoşlanmaması nedeniyle kendisini azarladı. Ve yüceler yücesi olan ismiyle başlamayı kutlu sayarak şöyle buyurdu:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿٢﴾ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ اَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِن۪ينَ ﴿٣﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

Seçim ve irâdesinin gereğine göre kullarının kötülüklerini ıslah edip düzelten بِاسْمِ اللّٰهِ: **Allâh'ın adıyla başlarım.** Rubûbiyetini anlamaları, kendisine itaat ve ibâdet etmeye devam etmeleri için varlık vermek sûretiyle kullarına karşı الرَّحْمٰنِ: **Rahmân'dır.** Kendisine karşı tam bir şekilde yöneldikten ve rızâsını kazanmak maskadıyla sâlih ameller/güzel işler yaptıktan sonra onları tevhîdi sâhasına ulaştırmak sûretiyle de الرَّح۪يمِ: **Rahîm'dir.**

طٰسٓمٓ: **Tâ. Sîn. Mîm.(1)** Ey dâîmî mutluluk ve şerefi arayan! Ey beşerî tabiatın kirlerinden karakterini ve kalbini temizlemeyi arzulayan! Ey sır ve iç dünyasını beşerî ve nâsûtî alâkalardan kurtulmak isteyen! Ey tevhîdin saflığını elde etmek için bulanık rezîletlerin etkilerini yok etmeyi talep eden!

تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُب۪ينِ: **Bunlar**, bu sûrede zikredilen yüce âyetler, **apaçık Kitâb'ın âyetleridir(2)**; tevhîdin delillerini ortaya koyan açıklayıcı, senin dîninin gerçekliğini gösteren açık ve kesin delilleri îzah edici Kur'ân âyetleri cümlesindendir. Ey resullerin kâmili! Biz bu âyetleri dâvanı desteklemek ve şânını yüceltmek için indirdik. Bu sebeple, sana düşen bu âyetleri, insanların inanıp inanmamasına ve tasdik edip etmemesine aldırmadan, sana okunduğu ve vahyedildiği gibi mükellef olan bütün insanlara tebliğ etmendir. Bilakis tebliğ sana hesap/değerlendirme ise bize aittir. Fakat sen, sana, dînine ve kitâbına îman etmelerini istemedeki aşırı arzun sebebiyle لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ اَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِن۪ينَ: **Onlar îman etmiyorlar**, yâni seni, dînini ve kitabını tasdik etmiyorlar, **diye neredeyse** üzülerek ve hayıflanarak **kendine kıyacaksın (3)**; helak edip öldüreceksin. Hâlbuki onların îman etmelerini ve doğru yola gelmelerini istemiyoruz çünkü kazâ ve ilmimizde küfür ve sapkınlıkları …

إِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ﴿٤﴾ وَمَا
يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثٍ اِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا
فَسَيَأْتِيهِمْ اَنْبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٦﴾

---

sâbit olmuş ve kararlaştırılmıştır. Bizim katımızda söz değiştirilmez ve hükmümüz de tebdîle uğramaz.

إِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ: Tam tersine **Biz dilesek,** yâni irâde ve isteğimiz onların îman etmelerine bağlansa; **onların üzerine gökten** îman ve tasdik etmeye zorlayan **bir mûcize indiririz de, ona boyunları eğilip kalır (4)**; zorlayıcı mûcize indiğinde hakkıyla itaat ve kabul eğmelerine engel olan boyunları, inen bu mûcize karşısında zillete düşer ve alçalır. Öyle ki bu mûcizeden yüz çevirmeleri ve onu yalanlamaları mümkün olmaz.

İrâdemiz îman etmemelerine bağlandığından dolayı وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمَانِ مُحْدَثٍ إِلاَّ كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ: **Kendilerine, o çok esirgeyici Allah'tan** bir lütuf olarak, bozgunculuk ve sapkınlıktan kendilerini kurtarmak için zaman ve asırların gereklerine göre uyarlanmış **hiçbir yeni öğüt**, ikaz ve hatırlatma, **gelmez ki, ondan**, o zamanki hatırlatmadan, **yüz çevirmesinler.(5)** İrâdemiz bu hatırlatmayı kabul etmelerine bağlanmadığı için aldırmayıp yüz çevirirler. Ey resullerin kâmili! Biz ancak seni onlara elçi olarak gönderip dâvet ve tebliğ etmeni emrettik ki hâlis kullarımızdan ezelî inâyetin haklarında vârid olanları ve fıtrat ve istîdatlarının aslına ulaştırılmasına irâdemizin bağlandıkları öğüt alıp istifâde etsinler.

Babaları ve dedeleri vâsıtasıyla kendilerinde oluşan küfür ve şirkin kirliliklerinden kalplerini temizleyen, sen öğüdü ve hatırlatmayı kendilerine yaptığında dinlerler ve kabul ederler. Çünkü herkes yaratıldığı şeye kolayca muvaffak olur. Şekâvet fıtratı üzerine yaratılanlara gelince, onların kalpleri gaflet ve sapkınlık perdesiyle örtülüdür.

Ey resullerin kâmili! فَقَدْ كَذَّبُوا: **Üstelik** söz konusu bu tebliği duyduklarında **yalanladılar.** Ayrıca yalanlamakla yetinmediler, böbürlenerek ve kibirlenerek seni ve tebliğ ettiğin mesajı alaya aldılar. Onlara iltifat etme ve îman etmeleriyle de ilgilenme. فَسَيَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ:

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿٧﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٩﴾

Fakat alay edip durdukları şeylerin haberleri yakında onlara gelecektir.(6) İşte o zaman kimin itaat edilip takip edilmeye lâyık olduğu anlaşılacak ve yalanlayıp uzaklaştıkları şeyin boş olup olmadığı ortaya çıkacaktır.

İnat ve kibirlerinden ötürü bu yüz çevirenler, güç ve hikmetimizin kemâlini gösteren âyetlerimizi nasıl inkâr edebiliyorlar?

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ: Kuru ve cansız olan **yer yüzüne bir bakmazlar mı!** Bakıp ibret alma kapasitesine sâhiplerken ders almak maskadıyla bakıp düşünmezler mi! Kudretimizin kemâli ve hikmetimizin genişliğinden dolayı كَمْ أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ: **Orada her güzel çiftten nice bitkiler yetiştirdik (7);** bitki, hayvan mâden ve diğer şeylerden kavrayamayacakları –çünkü Rabbinin askerlerinin sayısını ancak kendisi bilir– çok çeşitli şeyler yarattık. Bu çiftlerin hepsi çeşitli güzellikler, bereketler, faydalar ve hayırlara sâhiptirler.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً: **Şüphesiz bunlarda**, yâni her türlü bitkinin yetiştirilmesinde, her sınıf hayvanın ve her çeşit mâdenin çıkarılmasında **bir nişâne vardır.** Hepsini yetiştiren ve çıkaran varlığın, bütün kemal sıfatlar ve cemâlî ve celâlî özelliklerle muttasıf ve –eş ve benzer varlıkların rekâbeti olmadan– hür irâdesinin seçimine göre işlerini yapan biri olduğunu kesin ve açık bir şekilde gösteren delil vardır. Bu son derece açık ve sarih olmasına rağmen, وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ: **Fakat** insanların **çoğu îman etmezler (8);** Allâh'ın ilim ve kazâsında bulunan îman ve tevhîde muvaffak olamazlar. Bundan dolayı, yüce âyetlere inanmazlar ve bu âyetler aracılıyla hikmet sâhibi, her şeyi bilen, eksiklikten münezzeh, selâmet veren ve zâtı yok olup kaybolma illetinden uzak bir varlığın olduğunu bulamazlar.

Ey resullerin kâmili! Getirdiğin yüce âyetleri inkâr edip sana karşı inatlaşırlarsa onlara aldırma ve üzülme. وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ: **Şüphe yok ki** çeşitli keremlerle seni terbiye eden **Rabbin, mutlak gâlip**, yakalayıp intikam almaya muktedir ve gücü yeten الرَّحِيمُ: **Ve engin merhamet**

وَاِذْ نَادٰى رَبُّكَ مُوسٰٓى اَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَۙ ﴿١٠﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَۜ اَلَا يَتَّقُونَ ﴿١١﴾ قَالَ
رَبِّ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِۜ ﴿١٢﴾ وَيَض۪يقُ صَدْر۪ي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَان۪ي ....

sâhibidir (9); hak etseler bile halim olduğu için azap etmede acele etmez. Tam tersine, zamana bırakır ki Allâh ve Resulü'ne karşı kötü muâmele ettiklerinin farkına varsınlar ve pişman olup itaat duygusu içerisinde tevbe etsinler.

Sonra Allâh Teâlâ, hak yolunu yalanlayıp sapanları ve gaflet ve aldanma çölünde şaşırıp kaybolanları sayıp işâret ederek şöyle buyurdu:

Ey resullerin kâmili! İnat ederek senden ve senin âyetlerinden yüz çevirenlere kelîmullah Mûsa (a.s.) ve kardeşinin Firavun ve topluluğuyla beraber geçen kıssasını hatırlat. Firavun ve topluluğunun İsrail oğullarını istîla etmesi, onları köle edinmeleri ve haksız olarak erkek çocuklarını öldürüp kız çocuklarını diri bırakmaları vb. yeryüzünde bozgunculuk çıkmasından sonra وَإِذْ نَادَى رَبُّكَ مُوسَى: **Rabbin** kulu **Mûsa'ya** şöyle diyerek **seslenmişti**, vahyetmişti: أَنْ ائْتِ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ: **O zâlimler güruhuna git (10)**; ey Mûsa! Hak ve adâleti yerine getirmek maksadıyla kullar arasına konulmuş olan ilâhî sınırların gereğini yerine getirmeyen zâlimler güruhuna git. Çeşitli zülüm ve fesatlarla Allâh'ın kullarına karşı haksızlık yaparak azan ve haddi aşan قَوْمَ فِرْعَوْنَ: **Firavun'un kavmine** çağrımızı ulaştır. Onlara gittikten sonra ilk önce uyarma yoluyla şöyle de أَلاَ يَتَّقُونَ: **Hâlâ sakınmayacaklar mı onlar?(11)** Aşırı gidenler, böbürlenenler ve aklın ve naklin gereğine tecâvüz edenler Allâh'ın kahrından çekinmeyecekler mi? Allâh Teâlâ dilediğini Mûsa'a (a.s.) nidâ ettikten sonra:

Allâh'a sığınarak ve münâcatta bulunarak **Mûsa şöyle dedi:** Ey çeşitli lütuf ve keremleriyle beni terbiye eden قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِي: **Rabbim! Doğrusu,** son derece zayıf ve yalnız olmamdan dolayı **beni yalancılıkla suçlamalarından korkuyorum (12)**; dâvetimi kabul etmezler ve bana yüzlerini çevirmezler.

وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلاَ يَنْطَلِقُ لِسَانِي: Bu durumda **içim daralır** ve bana emrettiğini tebliğ etmede zihnim/hâtırım zayıf kalır. İçimin daralması ve zihnimin zayıflamasından sonra da **dilim** –yaratılışta var olan ....

...فَاَرْسِلْ اِلٰى هٰرُونَ ﴿١٣﴾ وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْبٌ فَاَخَافُ اَنْ يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾ قَالَ كَلَّا
فَاذْهَبَا بِاٰيَاتِنَا اِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾ فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا اِنَّا رَسُولُ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾

---

peltekliğimin de etkisiyle– mesajı açıklama ve anlatmaya **güç yetiremez.** Özetle, yalnız başıma risâletin yükünü taşımaya ve onu tebliğ etmeye güç yetiremem. Ey Rabbim! Bana destek veren bir yardımcı ver. Kardeşim Hârun yardım ve destek olmada daha uygundur. فَأَرْسِلْ إِلَى هَارُونَ: **Onun için** lütuf ve cömertliğinin gereği vahyini taşıyıcı olarak kardeşim **Hârun'a da elçilik ver (13)** ve ona işimde bana ortak olmasını emret. Ki böylece Firavun'a birlikte gidelim ve risâletini ona birlikte tebliğ edelim.

وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْبٌ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِي: **Onların,** yâni Firavun kavminin, **bana isnat ettikleri** büyük **bir suç da var.** Bu suç geçmişte onlardan bir kıbtîyi öldürmemdir. **Bundan ötürü,** o kişiye karşılık olarak **beni öldürmelerinden korkuyorum.(14)**

قَالَ: **Allâh** Teâlâ cevap olarak sıkıntısını giderme tarzında **buyurdu:** كَلَّا: **Hayır** ey Mûsa! Seni risâletimiz için seçip destekledikten sonra onlardan korkmaktan vazgeç ve onlara ve çok olmalarına da aldırma. Çünkü seni öldürmeye güç yetiremezler. Eğer kardeşini bu risâlet işinde ortak olarak arzu edersen ortak edin. Firavun'a risâletin tebliğ edilmesini her ikisine şöyle diyerek emretti: فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا: **İkiniz,** zâtımın azametini ve sıfatlarımın kemâlini gösteren **mûcizelerimizle gidin.** Tebliğ etmekle emredildiğiniz risâleti onlardan korkmadan ve çekinmeden ulaştırın. إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ: **Şüphesiz ki, biz sizinle beraberiz,** hazırız ve aranızda olup bitenleri **işitmekteyiz (15)** ve kızmaları ve ezâ etmeleri karşısında da sizi korumaktayız.

فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ: **Haydi** çekinmeden ve cesur olarak **Firavun'a gidin** ve güç ve kuvvetinden korkup dehşete düşmeden فَقُولَا: **Deyin ki:** Ey azgın! إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ: **Gerçekten biz,** her birimiz, **âlemlerin ......**

اَنْ اَرْسِلْ مَعَنَا بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ ﴿١٧﴾ قَالَ اَلَمْ نُرَبِّكَ فٖينَا وَلٖيدًا وَلَبِثْتَ فٖينَا مِنْ عُمُرِكَ
سِنٖينَ ﴿١٨﴾ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتٖي فَعَلْتَ وَاَنْتَ مِنَ الْكَافِرٖينَ ﴿١٩﴾ قَالَ فَعَلْتُهَٓا اِذًا وَاَنَا
مِنَ الضَّٓالّٖينَ ﴿٢٠﴾

Rabbi'nin sana gönderdiği **elçisiyiz (16)** ve O'nun tarafından sana tebliğde bulunmaktayız.

أَنْ أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ: Kavmimiz **İsrail oğullarını bizimle beraber gönder (17)**; onları serbest bırak ki senin zulmünden kurtularak Şam topraklarına bizimle gelsinler.

Firavun her ikisine cevap olarak –fakat Mûsa'ya (a.s.) hitap ederek çünkü risâlette asıl olan odur– ve öfke içinde onu azarlayarak قَالَ: **Dedi ki:** Ey Mûsa! أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا: **Biz seni çocukken**, bizden başka kimsenin bakımını üstlenmediği çocukluk döneminde **himâyemize alıp büyütmedik mi?** Büyüyünceye kadar وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ: **Hayâtının birçok yıllarını aramızda geçirmedin mi?(18)**

Denildi ki: Mûsa (a.s.) Firavun'un kavmi yanında otuz yıl kaldı. Sonra on yıl Medyen'de bulundu. Arkasından otuz yıl tevhid üzere tekrar Firavun'un kavmi yanında kaldı. Onların boğulmasından sonra elli yıl daha yaşadı.

Çeşitli terbiye biçimleri ve nîmetlerle seni yetiştirdikten sonra وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ: **O yaptığın** kötü **işi de yaptın.** Yâni öldürülmesini gerektiren bir suç işlemediği halde bir kişiyi öldürdün; o kişinin öldürülmesi haksız olarak gerçekleşti. Kısaca وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ: **Sen** risâlet ve hidâyete liyâkatten düşüren küfrânı nimette bulunduğundan dolayı **nankörün birisin!(19)** Şimdi gelip risâlet ve hidâyete ulaştırma iddiâsında bulunuyorsun.

Mûsa (a.s.) cevâbında kendisinde meydana gelen fiilin cehâlet ve gaflet döneminde olduğunu itiraf ederek قَالَ فَعَلْتُهَا إِذًا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ: **Ben, dedi,** o bahsedilen kötü **işi o anda sonunun ne olacağını bilmeyerek yaptım.(20)** O durumdayken işlerin sonunu bilmeyen câhillerden ve başa gelecek olan sonucu kavrayamayan gâfillerden idim. Bu nedenle sizden kaçtıktan sonra beni doğru yola ulaştıran değerli bir mürşidin hizmetine girdim ve o beni çeşitli güzel ahlaklarla terbiye etti.

فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدْتَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٢٢﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٢٤﴾

فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ: **Sizden korkunca da hemen aranızdan kaçtım. Sonra** dostluğunun eseri ve terbiyesinin güzelliğiyle **Rabbim bana** kâmil ve sağlam bir **hikmet bahşetti ve beni** lütfüyle **peygamberlerden kıldı (21)**; beni size birliğine/tevhîdine çağırmam için elçi olarak gönderdi.

Sonra Mûsa Firavun'un başına kaktığı şeye cevap olarak nîmet ve terbiye haklarından bahsederek şöyle dedi:

وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ: **O nimet diye** sayıp **başıma kaktığın** nimet **ise** karşılıksız olarak verilen bir şey değildir ki başıma kakılsın. Tam tersine başıma kakılan nimet kavmim أَنْ عَبَّدْتَ بَنِي إِسْرَائِيلَ: **İsrail oğullarını kendine kul köle etmendir.(22)** Onlar hakir ve zelil bir durumda çeşitli zulüm ve haksızlıklara uğrayarak mazlum duruma düştüler. Aslında senin başıma kakacağın hiçbir şey yoktur. Bilakis onların başıma kakmaları gerekir, çünkü senin beni terbiye etmene ve korumana onlar sebep olmuşlardır.

Aralarında olup biten geçtikten sonra, uzak durma ve inkâr yoluyla, böbürlenerek ve soru sorarak قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ: **Firavun şöyle dedi: Âlemlerin Rabbi dediğin de nedir?(23)** Rab dediğin varlığın mâhiyeti ve hakîkati nedir? Sen bizi hangi şeyle ona çağırıyorsun? Firavun inkâr etmesinin ve hakir görmesinin şiddetinden dolayı Allah Teâlâ'yı *'mâ'* ile, nesne olarak tabir etti.

Mûsa (a.s.) cevâbında Allah Teâlâ'nın dış âlemde/âfakta zuhûruna dikkat çekerek şöyle قَالَ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ: **Dedi: Eğer işin gerçeğini düşünüp anlayan kişiler olsanız,** ***(itiraf edersiniz ki)*** **O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbidir.(24)** Gökleri ve yeri yokluk âleminden ortaya çıkaran ve ikisi arasında meydana gelen oluş ve bozuluşları var eden O'dur. Bunu -madde ve zamanın uğramadığı ve tam tersine zâtı ehadiyetten neşet eden hubbî tecellîlerin gereğine göre- ilâhî isim ve sıfatların gölgelerinin

قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُٓ اَلَا تَسْتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَٓائِكُمُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿٢٦﴾ قَالَ اِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذ۪ٓي اُرْسِلَ اِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿٢٧﴾

yokluk aynalarına yansımasıyla hiçlik/yokluk âleminden ortaya çıkarılan muhdes varlıkların hakîkatlerini düşünce ve irfan yoluyla anlayanlar kavrayabilir. Yoksa, cins ve fasılların delil getirilmesi yoluyla bunun târifi mümkün değildir. Çünkü Allah Teâlâ ortaklık ve ayrılıktan münezzehdir. Zîra O her yönden birdir; varlığı gerekli olmak ve mutlak olarak başkasıyla beraber olmamak sûretiyle müstakil hür bir varlıktır. Bir cinsin O'nu ayakta tutması ve bir faslın O'nu ayırması mümkün değildir ki bir tanımı ve şekli olsun.

Firavun Mûsa'dan (a.s.) duyacağını duyduktan sonra, Firavun topluluğundan ve eşrafından قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلَا تَسْتَمِعُونَ: **Etrafında bulunanlara** Mûsa'nın (a.s.) cevâbını hafife alarak: Ey akıllılar cevâbını **işitiyor musunuz? dedi; (25)** ben ona Rabbin hakîkati ve zâtından sordum, o ise zâtının arazlarıyla ilgili sıfat ve isimlerine terettüp eden eser ve fiillerini saymakla cevap verdi.

Mûsa (a.s.) onların kınamalarını ve uzak kaldıklarını görünce, daha ziyâde anlamalarını arzu etti ve uyanmalarını ümit ederek Allah Teâlâ'nın nefislerde zuhûr ettiğini vurgulayarak şöyle cevap verdi: قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ: **Mûsa dedi ki: O,** Allâh Teâlâ, **sizin de Rabbiniz,** ortaya çıkarıcınız ve çeşitli yetiştirme metotları ve güzel ahlaklarla terbiye eden mürebbinizdir. Aynı şekilde **daha önceki atalarınızın da Rabbidir.(26)**

İkinci defa Mûsa'nın (a.s.) sözünü duyunca, net ve kesin bir tavır içerisinde, قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ: **Firavun:** doğru yola ulaştırmak ve ıslah etmek için **size gönderilen bu elçiniz** –alaya almak maksadıyla elçi tâbirini kullandı– **mutlaka delidir, dedi.(27)** Karşılık vererek söz söylemiyor. Tam tersine, düşünmeden aklına geldiği gibi konuşuyor. Kendisine bir şey sordum ve bana sormadığım şeylerle karşılık verdi.

قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ اِلٰهًا غَيْرِى لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾

Zikredilen uyarıları algılamayıp ve de onu deli diye nitelendirmeye varıncaya kadar inkârları daha çok artınca, Mûsa uyarıda bulunulan işlerin hepsini içine alan özlü bir ifâdeyle قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ: **Şunu söyledi: Şayet aklınızı kullansanız,** yâni Allâh'ın yarattığı varlıklardaki olağan üstü yönleri, meydana getirme, meydana getirdiği varlıkları bâki veya fâni kılmadaki tedbirlerinin keyfiyeti ve ülûhiyet ve rubûbiyetiyle ilgili bütün işler konusunda aklınızı bakıp düşünmeye sevk etseniz görürsünüz ki, **O** Allâh Teâlâ, **doğunun, batının ve ikisinin arasında bulunanların Rabbidir.(28)** Güneşin doğması ve her gün belli bir yörüngede dönmesini ve batmasını O sağlar ki, böylece hiçbir şeyi gözden kaçırmadan hikmete en uygun bir tarzda kullarının maslahatlarını ve maîşetleriyle ilgili bütün ihtiyaçlarını düzenlemiş olsun.

Siz Allâh hakkında hakkıyla bilgi edinmeye gayret gösterirseniz O'nun zâtının birliği, varlığının zorunluluğu ve mazharı olduğu yaratıklarındaki tasarrufunda müstakilliği bilgisine ulaşırsınız. İşte o zaman, Allah hakkında sizde hiçbir şüphe şâibesi kalmaz ve soru sorup araştırma yapmaya da ihtiyacınız olmaz.

Mûsa (a.s.) onları câhil ve sefihlikle nitelendirip onlara karşı sert tavır almasının ardından, Firavun böbürlenerek, büyüklenerek ve tehdit ederek: Ey Mûsa! Zannının gereğine uyarak قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ: **Benden başkasına** kulluk yapıp **tanrı edinirsen, andolsun ki seni** ölünceye kadar hapishanemde kalıp kurtuluşları olmadığını bildiğin **zindanlıklardan ederim! dedi; (29)** Firavun kendisine muhâlefet edenleri içinde öldükleri derin bir kuyuya atıyordu.

Mûsa Firavun'un tehdidini ve kibirlenip haddi aştığını işitince, acze düşürme ve gâlip gelme tarzında soru sorarak قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُبِينٍ: **Sana apaçık bir şey** –dâvamın doğruluğunu gösteren açık bir mûcize– **getirmiş olsam da mı? dedi.(30)** Tehditte bulunduğun şeyi yapacaksın ey zorbacı azgın!

قَالَ فَأْتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣١﴾ فَأَلْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ ﴿٣٢﴾
وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿٣٣﴾ قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهُ إِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾
يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾ قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ ...

Firavun insanlardan çekinerek ve kendisini âcizlikten uzak görerek, iddia ettiğin mûcize dâvasında قَالَ فَأْتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ: **Doğru söyleyenlerden isen, haydı getir onu! diye karşılık verdi.(31)**

فَأَلْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ: **Bunun üzerine** Mûsa birden **asâsını atıverdi; bir de ne görsünler, asâ apaçık**, gözle görünen, **koca bir yılan oluvermiş!(32)** yılanlığı başka birine benzemeyecek şekilde büyük olmuş.

Asâsını attıktan sonra iddiasını orada hazır bulunanlara ispatlamak için وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ: **Elini de** koynundan **çıkardı; o da seyredenlere bembeyaz görünen bir şey oldu.(33)** Eli ışığının ve parlaklığının şiddetinden dolayı gözleri kamaştıran ve hayrete düşüren bir şey olup bakanların kalplerine dehşete düşürdü. Işığını saçmasından ötürü de şaşırdılar ve hayrete düştüler.

Firavun içine bir korku düştükten sonra قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهُ: **Çevresinde** oturan **ileri gelenlere** Mûsa'nın (a.s) yaptığı işi olağan dışı ve garip bularak: إِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ: **Bu** müddei**, dedi, doğrusu** sihir ilminde mâhir ve hedefine ulaşan **çok bilgili bir sihirbaz! (34)**

يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ: **Sizi** bu **sihriyle** ve ondaki başarısıyla alıştığınız **yurdunuzdan çıkarmak istiyor.** Ey ileri gelen kimseler! Onun bu işine فَمَاذَا تَأْمُرُونَ: **Şimdi ne buyurursunuz? (35)**

Ey bakıp gereği gibi düşünen kişi! Allâh'ın kudretinin kemâline ve yüce ve üstün delillerinin açıklığına bak ki –haddi aşmada ve kahretmedeki gücüne rağmen– son derece böbürlenip kibirlenen azgın Firavun'a nasıl tesir etti. Kendisi için ulûhiyet iddia etmesine rağmen, Mûsa ve onu başından defetme konusunda insanlarla istişâre etmek zorunda kaldı.

İleri gelenler Firavun'un sözünü işittikten sonra, قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ: Ona **dediler ki:** büyük ve ululuğunun gereğine uygun olarak Mûsa ve

... وَابْعَثْ فِى الْمَدَٓائِنِ حَاشِرِينَ ﴿٣٦﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٣٨﴾ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ اَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾ لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ اِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿٤٠﴾ فَلَمَّا جَٓاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ اَئِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمْ وَاِنَّكُمْ اِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾

---

kardeşini öldürmede acele etme ki, ikisi ve delilleri hakkında sana âcizlik ve cebir nispet edilmesin. وَابْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ: Tersine **onu ve kardeşi** Hârunu **eğle**, hapset ve öldürülmelerini belli bir zaman ertele, **ve şehirlere toplayıcı görevliler**, emniyet güçleri, **gönder (36)** ki; يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ: **Ne kadar bilgisi derin**, sihir konusunda son derece bilgili ve Mûsa'dan (a.s.) daha üstün **sihirbaz varsa sana getirsinler. (37)**

Firavun o ikisinin hapsedilmesi için vekiller tayin ettikten sonra çeşitli bölgelere emniyet güçleri gönderdi. فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ: **Böylece** mahâret sahibi **sihirbazlar belli bir günün tayin edilen vaktinde bir araya getirildi (38)**; kuşluk vakti olan bu bayram gününde toplanmaları sağlandı.

وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ: Çarşı ve yollarda **halka** nidâ edilerek: **Siz de** belirlenmiş gün ve yerde Mûsa ve Hârun'un hâlini, sihirbazların onlara galebe çalmalarını ve sihir olarak yaptıklarının boşa çıkmasını müşâhede etmek için **toplanıyor musunuz, denildi.(39)**

لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ إِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ: **Eğer** bu ikisine **üstün gelirlerse, herhalde** topluca **sihirbazlara uyarız, dediler.(40)**

Firavun belirlenen yere geldi. İnsanlar orada toplanmışlardı. Mûsa ve Hârun'u da hazır etti. فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ: **Sihirbazlar** belirlenen yere **geldiklerinde** ücret talebinde bulunarak **Fıravun'a: Şayet biz üstün gelirsek,** Mûsa'nın sihir olarak yaptığını iptal edersek, **muhakkak bize bir ücret vardır değil mi? dediler. (41)**

قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ: Firavun onlara **cevap verdi:** Eğer siz gâlip gelirseniz **evet** umduğunuz ve istediğiniz ücret size verilecektir.

قَالَ لَهُمْ مُوسٰٓى اَلْقُوا مَٓا اَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٤٣﴾ فَاَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ
فِرْعَوْنَ اِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾ فَاَلْقٰى مُوسٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿٤٥﴾
فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ ﴿٤٦﴾

Ayrıca **o takdirde hiç şüphe etmeyin,** bana yakın **gözde kimselerden de olacaksınız.(42)** Her zaman nîmet ve ihsânınız artırılacak ve yükselecektir.

Vaat edildikleri karşılığa râzı olduktan sonra sihirbazlar Mûsa'nın (a.s.) karşısına çıkıp onunla munâzaraya giriştiler. قَالَ لَهُمْ مُوسَى: **Mûsa onlara** cesâretle ve sihirlerini dikkate almayarak **dedi ki**: Ey göz boyama ve sihir yalanlarıyla, inat edip büyüklenerek, Allâh'ın âyet ve mûcizelerine karşı koymaya yeltenmiş haddi aşan azgınlar! Boş mârifetlerinizden أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ: **Ne atacaksanız atın! (43)**

فَأَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ: **Bunun üzerine** çeşitli kurnazlıklarla hîlelerini gösterdikleri **iplerini ve değneklerini attılar ve** attıklarında yemin ederek وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ: **Firavun'un kuvveti**, gücü ve ululuğu **hakkı için elbette bizler gâlip geleceğiz,** Mûsa ve kardeşine karşı başarıya mahkumuz **dediler. (44)**

Onların boş mârifetlerininden göreceğini gördükten sonra, Allâh'ın kendisine verdiği ilhamla, فَأَلْقَى مُوسَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ: **Arkasından Mûsa asâsını attı; bir de ne görsünler,** apaçık yılan olmuş **onların** hîle yaparak **uydurduklarını** ve yaldızlamaları ve süslemeleri netîcesinde hareket eden canlılar olarak hayal edilen şeylerin hepsini **yutuveriyor,** ağzına alıp lokma lokma yutuyor! **(45)**

Sihirbazlar, sihir yoluyla bir benzerinin yapılamayacağı büyük bir mûcizevî işin Mûsa'nın (a.s.) asâsından meydana geldiğini müşâhede edince, bu işin bir sihir ve göz boyama olmadığına ve tam tersine hakîkati ve keyfiyeti idrak edilemeyen semâvî ve ilâhî bir iş olduğuna iknâ oldular.

فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ: **Bunun üzerine sihirbazlar** derhal **secdeye kapandılar (46)**; boyun eğdiler ve boş mârifetleriyle Mûsa'ya (a.s.) karşı koymaktan hayâ ederek alınlarını tevâzu toprağına koydular.

قَالُوٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَم۪ينَۙ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿٤٨﴾ قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ
لَكُمْۚ اِنَّهُ لَكَب۪يرُكُمُ الَّذ۪ي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَۚ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَۜ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ
مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَع۪ينَۚ ﴿٤٩﴾ قَالُوا لَا ضَيْرَۘ اِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَۚ ﴿٥٠﴾

Sayha atarak yere kapandıklarında قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ الْعَالَمِينَ: **'Âlemlerin Rabbine, Mûsa ve Hârun'un Rabbine iman ettik' dediler.(47-48)** İkisinin Allah Teâlâ tarafından hak üzere gönderilmiş elçiler olduğunu tasdik ettik. Ayrıca Allah'tan başka tapınmaya lâyık ibâdeti hak eden herhangi bir gerçek mâbud ve ilah olmadığını ikrar ettik.

Onlarda ortaya çıkan durumu görünce قَالَ: **Firavun,** onları tehdit ederek ve gözdağı vererek **dedi ki:** آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ أَجْمَعِينَ: **Ben size** tasdik etmeniz için **izin vermeden ona iman ettiniz ha!**; hemen Mûsa'yı (a.s.) tasdik edip ilâhına îman ettiniz. إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ Demek ki **size sihiri öğreten büyüğünüz** ve muallimimizmiş **o!** Topluluk önünde bizi utandırmak için gizlice ittifak ettiniz. Ey bozguncular! İntikam almaya ve cezâlandırmaya benim mi yoksa Mûsa'nın (a.s.) Rabbinin mi daha çok güç yetireceğini وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ: **Şimdi bileceksiniz! Andolsun,** önce **ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama,** karşılıklı, **kestireceğim ve** bundan sonra da şâhitlerin huzurunda **hepinizi astıracağım! (49)** Ki kalbinde bize karşı terslik ve ikiyüzlülük olanlar bundan ibret alsınlar.

Firavun'un tehdit ve gözdağını işittikten sonra, Allâh'a doğru yol alıp O'nunla karşılaşmayı şiddetle arzulayarak: قَالُوا لَا ضَيْرَ: **'Zararı yok;** senin bizi öldürüp yok etmenin bize vereceği herhangi bir zarar yok ey azgın! Sûrî/bedensel ölüm ve mecâzî yoklukla إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ: **Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz';** hiçbir hakîkati olmayan enâniyetimizin varlığımızdan ve hüviyetimizin zâtımızdan ayrılmasından sonra Rabbimize varacağız, **dediler. (50)**

إِنَّا نَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَا اَنْ كُنَّا اَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥١﴾ وَاَوْحَيْنَا اِلَى
مُوسٰى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِي اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾ فَاَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ
﴿٥٣﴾ اِنَّ هٰؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾ وَاِنَّهُمْ لَنَا لَغَائِظُونَ ﴿٥٥﴾

Bu enâniyetimizden kurtulduktan sonra إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَا أَنْ كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ: **'Biz, ilk îman edenler olduğumuz için** –bugün Allâh'ın birliğine yakînen inananların ilklerinden– **Rabbimizin** câhiliyet ve gaflet dönemimizde meydana gelen **hatâlarımızı bağışlayacağını umarız.' (51)**

Mûsa (a.s.) içlerinde belli bir zaman kaldıktan sonra onları sürekli tevhide dâvet ediyor fakat bu onların haddi aşmalarını ve inatlarını artırmaktan başka bir işe yaramıyordu. Azgınlıkları o dereceye vardı ki Mûsa'ya (a.s.) kızgınlıkları çoğaldı ve onu ortadan kaldırmayı ve müminlerden onun tarafında bulunanları öldürmeyi planladılar. Ortadan kaldırılmasına karar verdiklerinde dolayı biz de وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ: **Mûsa'ya** dedik ki: **Kullarımı geceleyin yola çıkar,** yâni ey Mûsâ! Kullarımdan sana tâbi olanlarla yola geceleyin çık; **çünkü takip edileceksiniz, diye vahyettik (52);** Firavun ve askerleri sizi arkanızdan tâkip edecekler.

Mûsâ inananlarla beraber geceleyin yola çıktı fakat Firavun ve taraftarları onların yola çıktıklarını fark ettiler.

فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ: **Firavun da şehirlere** asker toplamak ve onları tâkip etmek için görevli **toplayıcılar gönderdi (53)** ve görevlilere askerlerin rağbetini artırmak ve hamiyetlerini harekete geçirmek için şöyle demelerini emretti:

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ: **'Esasen bu** kaçıp gidenlerin **sayıları** bize göre **az, bölük pörçük** küçük **bir cemaattir'.(54)** Onların sayısı 70600 iken Firavun'un taraftarlarının sayısı ve hesabı belli değildi.

Bize düşen onları tâkip edip yok etmektir. Çünkü onlar öyle bir gruptur ki وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَائِظُونَ: **'Kesinkes bizi öfkelendirmişlerdir'(55);** bizi kızdıracak ve kızgınlığımızı harekete geçirecek fiiller yapmaktadırlar.

وَاِنَّا لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَ ﴿٥٦﴾ فَاَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ
كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾ كَذٰلِكَ وَاَوْرَثْنَاهَا بَنِى اِسْرَٓائِيلَ ﴿٥٩﴾ فَاَتْبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا
تَرَٓاءَ الْجَمْعَانِ قَالَ اَصْحَابُ مُوسٰٓى اِنَّا لَمُدْرَكُونَ ﴿٦١﴾

Bu nedenle de bize gerekli olan onların köklerini yeryüzünden kazımaktır.

وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَ: **'Biz ise** düşmanlara karşı güçlü ve şiddetli olarak, **elbette** onların oyun, hîle ve –yol kesmek, düşmanlara sığınmak ve onlarla işbirliği yapmak gibi– çeşitli şekillerde bozgunculuk çıkarmalarına karşı dâima **uyanık bir cemaatiz'.(56)** Akıl ve gayret sâhibi kişilere düşen her durumda ihtiyatlı ve tedbirli olmaktır.

Düşmanların izini sürmeye kendilerini sevk eden bu sebep ve nedenlerden dolayı irâdemiz onları yok etmeye ve boğmaya bağlanınca فَأَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ: **Biz onları,** içinde iştah uyandıran meyveler bulunan ve güzel gezinti yerleri olan **bahçelerden, pınarlardan** –temizliği, parlaklığı ve çekiciliği artırmak için aralarından ırmaklar akan bahçelerde akıp duran su kaynakları– altın ve gümüşten yer altında saklı olan veya olmayan **hazinelerden ve** içine oturulacak ve yaslanılacak çardaklar ve ipek ve başka şeylerle döşenmiş güzel yerler ve yüksek sarayları içeren **değerli bir yerden çıkardık. (57-58)**

Vatanlarından çıkmalarını gerektiren nedenlerin meydana gelmesi ve zorunlu olarak yurtlarını terk etmelerinin gerekli olması sebebiyle onları yurtlarından كَذَلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا بَنِي إِسْرَائِيلَ: **böylece** çıkardık **ve** çıkardığımız şeylerden onları çıkardıktan sonra **bunlara,** yâni yukarıda bahsini işittiğin her şeye **İsrail oğullarını mirasçı yaptık (59)** ki onların yapmış oldukları zulme ve çeşitli eziyetlere karşı sabretmelerine karşın kendilerine bir nîmet ve karşılık olsun.

Çeşitli bölgelerinden ordular toplanıp Firavun'un kapısı önünde kalabalık bir şekil aldıktan sonra süratle Mûsa (a.s.) ve taraftarları arkasından yola çıktılar. فَأَتْبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ: **Derken gün doğumunda,** yâni doğudan güneş doğduğu vakit, **onların ardına düştüler. (60)**

فَلَمَّا تَرَاءَى الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّا لَمُدْرَكُونَ: **İki topluluk birbirini görünce,** yâni her topluluktan biri diğerini görme duruma

قَالَ كَلَّاۚ اِنَّ مَعِيَ رَبّ۪ي سَيَهْد۪ينِ ﴿٦٢﴾ فَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنِ اضْرِبْ
بِعَصَاكَ الْبَحْرَۜ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظ۪يمِۚ ﴿٦٣﴾ وَاَزْلَفْنَا ثَمَّ
الْاٰخَر۪ينَۚ ﴿٦٤﴾ وَاَنْجَيْنَا مُوسٰى وَمَنْ مَعَهُٓ اَجْمَع۪ينَۚ ﴿٦٥﴾

---

gelinceye kadar yaklaşınca **Mûsa'nın adamları** sayısı ve hesâbı belli olmayan bir ordunun arkalarından geldiğini ve geçilmesi mümkün olmayan bir denizin de önlerinde olduğunu gördükten sonra hayattan ümit keserek kendisine şikayet mâhiyetinde: **İşte yakalandık!** –şimdi düşman bize ulaştı ve denizde yok olup gideceğiz– **dediler. (61)**

قَالَ كَلَّا: **Mûsa** onlara engel olup korkularını izâle etmek amacıyla: **Asla!** Bu sözünüzden vazgeçiniz ve onların size ulaşmasından korkmayınız **dedi,** إِنَّ مَعِي رَبِّي سَيَهْدِينِ: **Rabbim şüphesiz benimledir, bana yol gösterecektir (62);** çıkış ve kurtuluş yolunu bana ilham edecektir çünkü bu gün bana kurtuluşu vaat etmiştir ve vaadi de kesindir, tersi olamaz.

Düşman yaklaşıncaya kadar Mûsa (a.s.) sabredip arkasından zorunlu ve mecbûri olarak denizin kıyısına yanaştı.

فَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ فَانفَلَقَ: **Bunun üzerine Mûsa'ya: Asân ile denize vur!** diyerek **vahyettik.** Hemen vurdu ve deniz (Kızıldeniz veya Nil) **derhal yarıldı** ve çok farklı bölümlere ayrıldı. Ayrılıp yarılmasından sonra فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ: **Her bölük koca bir dağ gibi oldu (63);** hareketsiz ve yerinde sâbit olarak gökyüzüne doğru yükselip kök salmış bir dağ gibi oldu. Yarılan denizin arasından geniş bir yol açıldı ve hemen Mûsa ve kavmi bölük bölük oradan girdiler; her bölüğe bir yol yarılmıştı.

Kapanan denizin bölümlerine girdikten sonra وَأَزْلَفْنَا ثَمَّ الْآخَرِينَ: **Ötekilerini de,** yâni Firavun ve kavmini **oraya yaklaştırdık (64)** ve aynı şekilde onlar da denizin kıyısına ulaştılar, Mûsa (a.s) ve kavmini yarılan bölümlerden geçerken gördüler ve kurtulmayı ümit ederek arkalarından gitmeye yeltendiler.

وَأَنْجَيْنَا مُوسَى وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ: **Mûsa ve beraberinde bulunanların hepsini** açılan bu yoldan sağ sâlim olarak geçinceye kadar denizi kapanmaya karşı koruyarak **kurtardık. (65)**

ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِينَ ﴿٦٦﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٦٧﴾ وَاِنَّ
رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦٨﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ اِبْرٰهِيمَۢ ﴿٦٩﴾ اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ
وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا نَعْبُدُ اَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ ﴿٧١﴾

وَأَنْجَيْنَا مُوسَى وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ: **Sonra** bu yarılan yola girdikten sonra denizi kapatmak, yarılmasını durdurmak ve eski durumuna geriye döndürmek sûretiyle **ötekilerini** –Firavun ve kavmini– toptan **suda boğduk. (66)**

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً: **Şüphesiz bunda** –kurtarma ve boğmada– hür bir şekilde fiillerini gerçekleştiren varlığın vasıflarının eserleri konusunda tefekkür ve tedebbüre önem ve ehemmiyet vererek her şeyin sonunu çabucak kavrayan basîret ve ibret sâhibi kişilere göre Allâh'ın kudretinin kemâlini ve hikmetinin sağlamlılığını gösteren **bir ibret vardır.** وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ: **Ama çokları** Allâh'a, birliğine ve isimlerine **îman etmiş değillerdir (67)** ki böylece zâtına delil olması için sıfatlarının eserleri konusunda teemmül etsinler/düşünsünler.

Ey Resullerin kâmili! وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ: **Şüphesiz Rabbin, işte O,** işinde **mutlak gâlip,** hükümlerini icra etmede ve verdiği kararı uygulamada son derece güçlü, ve mebde'/başlangıç ve meâd/sonlarına ulaşmaya tarafından muvaffak kılınmış kullarını kurtarmak için الرَّحِيمُ: **Engin merhamet sâhibidir. (68)**

Ey Resullerin kâmili! وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ: **Onlara,** yâni Kureyş'den yalanlayan ve düşmanlık yapanlara –Rahmân'ın salât ve selâmı kendisi ve kavmi üzerine olsun– Allâh'ın dostu deden **İbrahim'in haberini,** kıssasını **da naklet.(69)** O zamanı hatırla ki إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ: **Hani o, babasına ve kavmine** putların ibâdet ve boyun eğilmeye lâyık olmadıklarını göstermek için tapındıkları ilahların hakîkatinden sorarak : **Neye tapıyorsunuz?** –Hangi şeye boyun edip itaat ediyorsunuz?– **demişti. (70)**

قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ: **'Putlara tapıyoruz ve onlara tapınmaya devam edeceğiz' diye cevap verdiler (71);** onlara tapınmamız ve itaatimiz sürekli olacaktır.

قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ اِذْ تَدْعُونَ ﴿٧٢﴾ اَوْ يَنْفَعُونَكُمْ اَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا بَلْ
وَجَدْنَٓا اٰبَٓاءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾ قَالَ اَفَرَاَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ اَنْتُمْ
وَاٰبَٓاؤُكُمُ الْاَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾ فَاِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِٓي اِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٧﴾

قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ تَدْعُونَ: **Peki, dedi,** gizli ve açık olarak **yalvardığınızda onlar sizi işitiyorlar** ve çağrınıza cevap veriyorlar **mı? (72)**

أَوْ يَنفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ: **Yahut size** tâat ve ibâdetinize karşılık olarak sevap vererek **fayda ya da** onlara tapınmaktan yüz çevirdiğinizde **zarar verebiliyorlar mı? (73)**

Onun sorgulamalarını tuhaf bularak قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَلِكَ يَفْعَلُونَ: **Şöyle cevap verdiler:** Biz buna benzer özellikleri onlardan beklemiyoruz çünkü onlar cansız varlıklardır; hayat ve şuur sâhibi varlıklardan meydana gelen fiiller onlardan sâdır olmaz. **Ama biz babalarımızı,** bizden öncekileri **böyle yapar bulduk (74);** onlara tapıyor ve önlerinde eğilerek ibâdet ediyorlardı. Biz de onların izini sürerek ve babalarımızı taklit ederek onlara tapıyor ve önlerinde boyun eğiyoruz.

İbrahim (a.s.) onlara nasihat ve hatırlatma yoluyla قَالَ: **Dedi ki:** أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ أَنتُمْ وَآبَاؤُكُمُ الْأَقْدَمُونَ: **İyi ama,** hayatınız boyunca **ister sizin** ve sizden önceki zaman diliminde **ister önceki atalarınızın;** Allâh'tan başka ulûhiyete lâyık olmayan ve itaat ve boyun eğilmeyi hak etmeyen varlıklardan **neye taptığınızı düşündünüz** ve bildiniz **mi? (75-76)** Çünkü ubûdiyete lâyık olan ilâhın kâmil sıfatlarla muttasıf olması, fayda veya zarar vermesi ve sevap veya cezâ verebilmesi gerekir ki kendisine tapınılsın. Hâlbuki bu tapındığınız varlıklar mutlak olarak ulûhiyet vasıflarından uzaktırlar.

فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِي: **İyi bilin ki onlar,** bu bâtıl ilahlar, **benim düşmanımdır.** Hâlisâne bir nasihat olsun diye ilk önce onların düşmanlığını kendisine nispet etti. Çünkü onlara yönelme ve boyun eğme Allâh'ın azap ve cezâsını cezp eder; onlar ve onlara tapınma Allâh'ın gazap ve kahrının sebeplerindendir. Allah Teâlâ dışında hiçbir ilâha tapınmayın. إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ: Ben **ancak âlemlerin Rabbine (77)** yönelip tapınırım.

اَلَّذٖى خَلَقَنٖى فَهُوَ يَهْدٖينِۙ ﴿٧٨﴾ وَالَّذٖى هُوَ يُطْعِمُنٖى وَيَسْقٖينِۙ ﴿٧٩﴾ وَاِذَا مَرِضْتُ
فَهُوَ يَشْفٖينِۙ ﴿٨٠﴾ وَالَّذٖى يُمٖيتُنٖى ثُمَّ يُحْيٖينِۙ ﴿٨١﴾ وَالَّذٖٓى اَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ لٖى خَطٖيٓـَٔتٖى
يَوْمَ الدّٖينِؕ ﴿٨٢﴾ رَبِّ هَبْ لٖى حُكْمًا وَاَلْحِقْنٖى بِالصَّالِحٖينَۙ ﴿٨٣﴾ وَاجْعَلْ لٖى لِسَانَ
صِدْقٍ فِى الْاٰخِرٖينَۙ ﴿٨٤﴾

Çünkü ancak O zât ve sıfat olarak ubûdiyet ve ulûhiyete lâyıktır. Nasıl olmasın ki?

الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ: **Beni yaratan**, yâni yokluk sırrından beni var eden ve ortaya çıkaran, **ve bana doğru yolu**, tevhîdini ve varlık ve tasarrufta bağımsız olduğunu **gösteren O'dur. (78)**

وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ: Gıdaya ihtiyacım olduğunda **beni yediren,** suya ihtiyacım olduğunda **içiren O'dur. (79)**

Aynı şekilde mizaçların değişmesinden ve gıdaların vücuda girmesinden dolayı وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ: **Hastalandığım zaman** tekrar itidal ve düzeni sağlayarak **bana şifâ veren O'dur. (80)**

Bu dünyâda ecelim geldiğinde ve hayâtım sona erdiğinde وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ: **Benim canımı alacak** ve yaptıklarımı arz etmek ve karşılık almak için öbür dünyâda **sonra beni diriltecek O'dur. (81)**

وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ: **Ve hesap** ve karşılık **günü,** rahmet ve cömertliğinin genişliğinden dolayı imtihan dünyâsında meydana gelen bütün **hatalarımı bağışlayacağını**, sileceğini ve küçük yanılmalarımı affedeceğini **umduğum** ve beklediğim **O'dur. (82)**

Ey beni lütfüyle terbiye eden ve birliğinin yolunu gösteren رَبِّ: **Rabbim!** هَبْ لِي حُكْمًا: **Bana hikmet ver**; ilmî ve aynî yakîn bilgisi ver ki dostluk ve hilâfet mertebesini elde edeceğim gerçek yakînî bilgiyi almaya hak kazanayım. وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ: **Ve** hikmet, hüküm ve mârifetinden bana güç yetirdiğim kadarıyla verdikten sonra **beni** katında râzı olduğun ve huzuruna kabul edilen **iyiler arasına kat. (83)**

وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ: Lütuf ve cömertliğinle **bana, sonra gelecekler içinde, iyilikle anılmak nasip eyle! (84)**; kullarından ......

وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿٨٥﴾ وَاغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ
يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾

---

sonradan gelenler arasında hikmet, hüküm, mârifet, hakîkat, emir ve yasakların konusunda doğrulukla konuşan bir dil nasip eyle ki söz, fiil, hal, tavır ve hareketlerimde doğruluk eseri devam etmiş olsun. Bu nedenle, dinlerden her birinde –Rahmân'ın salât ve selâmi üzerine olsun– İbra-him peygambere nispet edilen ve uyulan söz, fiil ve hareketler vardır.

وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ: **Beni,** rahmetinin genişliliği ve ihsan ve bağışının bolluğuyla **Nâim cennetinin vârislerinden kıl (85)**; lütfun ve cömertliliğinle rızâ ve teslim mertebesine ulaşanlardan eyle. Çünkü Sana doğru gidenler ve Seninle karşılaşmaya iştiyak duyanların yanında bundan daha üstün et mükemmel nîmet yoktur.

Geçmiş kazânda ve ilmin mertebesinde eğer inâyetin vâki ise, hata ve günahlarından ötürü وَاغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ: **Babamı da bağışla. Çünkü o** gaflet ve gururundan dolayı yolunu şaşırmış **sapıklardandır. (86)**

Ey Rabbim! Benim ve babamın yaptığından dolayı وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ: Ölülerin **dirilecekleri** ve durumlarını arz etmek ve yaptıklarının karşılığını almak için –hayırsa hayır şerse şer– kabirlerinden kalkıp Arasat meydanında toplanacakları gün **beni mahcup etme (87)**, beni sıkıntıya sokma.

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ: **O gün** öyle bir gündür ki, azaptan kurtarmak veya hafifletmek amacıyla fidye vermek sûretiyle sâhibine **ne mal fayda verir ne de** babalarına destek çıkıp Allâh'ın azabından kurtaracak **evlât. (88)**

Bu günde isyan ve günah sâhibi kimseler arasından Allâh'ın azabından kurtuluş yoktur. إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ: **Ancak** kullarının sır ve iç dünyâlarına muttali olan **Allâh'a,** hevâlarına/isteklerine ve dünyânın süsüne meyletmekten uzaklaşmış, kendini beğenme ve gösteriş hastalığından kurtulmuş, sevap ve karşılık talep etmeden ve tam aksine sadece rızâsını kazanmak ve kazâ olarak kendisinde meydana gelen her

وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَۙ ﴿٩٠﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَۙ ﴿٩١﴾ وَقِيلَ لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَۙ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ اَوْ يَنْتَصِرُونَۜ ﴿٩٣﴾ فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُنَۙ وَجُنُودُ اِبْلِيسَ اَجْمَعُونَۜ ﴿٩٥﴾

hâle rıza göstererek emrettiğine ve yasakladığına sarılmak sûretiyle sâdece Mevlâ'ya yüzünü çevirmiş **kalb-i selim ile gelenler başka. (89)**

Böylece gelip çatan bu durumda وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ: **Cennet,** kendisinden hayâ ederek ve rızâsını arzu ederek Allâh'ın haramlarından sakınan ve çekinen **takvâ sâhiplerine yaklaştırılır (90),** yakına getirilir. Öyle ki cenneti görürler, arzu ve iştiyakla ona doğru koşarlar ve ebedî ve dâimî olarak oraya gireceklerini fark ederler.

Aynı şekilde ateşi alevli وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ: **Cehennem de** dünyâ hayâtında hevâlarına ve hayâtın lezzetlerine meylederek, peygamberlerin ve velîlerin irşâdından yüz çevirerek, en düzgün ve en sağlam olan Allâh yolundan saptıran hüküm sâhibi idâreciler, fikir yürüten düşünce adamları ve boş hevâlarına uyanlarla yakınlık kurarak ve bozuk hevâlarının gereğine uygun bâtıl ilahlar edinerek hak yoldan sapan **azgınlara apaçık gösterilir (91)** ve sunulur.

Alevli ateş ortaya çıktığında ve hakir ve zayıf olarak oraya doğru sürüklendiklerini anladıklarında وَقِيلَ لَهُمْ: **Onlara denilir ki:** Ulûhiyet ve rubûbiyette tek olan أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ: **Allâh'tan gayrı** azâbından kurtaran yardımcılar olduğuna inanarak **taptıklarınız hani nerede?** Nerede taptığınız o bâtıl ilahlar? هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ **Size yardım edebiliyorlar mı?** Sizi azaptan kurtarabiliyorlar mı? أَوْ يَنْتَصِرُونَ **Veya kendilerine yardımları dokunuyor mu? (92-93)** Kendilerini azaptan kurtarabiliyorlar mı?

Kınama ve tenkit noktasında paylarına düşen kendilerine söylendikten sonra فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ: **Artık onlar,** saptıran ve azdıran ilahlar, **o azgınlar**, sapkın kullar, **ve** onlarla beraber insanlardan ve nefs-i emmârelerin yardımcılarından olan hayvânî, şehvânî ve gazabî kuvvetlerden ibâret **İblisin orduları, toptan oraya tepetaklak atılırlar (94-95);** kahren ve zorla ateşe sokulurlar. Çünkü

قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٩٧﴾ اِذْ نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿٩٨﴾ وَمَا اَضَلَّنَا اِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَدِيقٍ
حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٢﴾

---

onlardan her biri kendilerinin saptırılmasında yegâne bir sebep olmuştur.

Hakir ve zayıf bir durumda ateşe atıldıktan sonra, uyan ve uyulanlar olarak ateşe atılanlar قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ: **Orada birbirleriyle çekişerek** –hasret ve hüzün içerisinde tapanlar mâbutlarına yemin ederek ve katı davranarak– **şöyle derler. (96)**

تَاللّٰهِ إِنْ كُنَّا لَفِي ضَلاَلٍ مُبِينٍ: **Vallâhi, biz gerçekten** Allâh'a kulluk yapar gibi size tapınarak O'ndan başka ilahlar edinmekle **apaçık bir sapıklık içindeymişiz (97)**; sapıklığımız sâhibine karışık gelmeyecek kadar açıktır.

Nasıl apaçık bir sapıklık olmasın?

إِذْ نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ: **Çünkü biz** varlıkların en aşağısı ve düşüğü olmanıza rağmen **sizi âlemlerin Rabbi ile eşit tutuyorduk (98)**; O'na tercih ediyor ve üstün görüyorduk. Hâlbuki o Rab bir, tek ve hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Hiçbir benzeri ve dengi de mevcut değildir. Bu nedenle bu durumdan daha açık ve net sapıklık olamaz.

وَمَا أَضَلَّنَا إِلاَّ الْمُجْرِمُونَ: **Bizi** bu apaçık sapıklığa **ancak** geleneklerine uyduğumuz bizden önceki ecdâdımız ve başımızda yönetici olarak tâkip ettiğimiz **o günahkârlar saptırdı. (99)**

فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ وَلاَ صَدِيقٍ حَمِيمٍ: **Şimdi artık** hakir ve zelil olarak ateşe atıldıktan sonra **bizim** yardım edecek ve kurtaracak **ne şefaatçilerimiz var, ne de** kurtuluşumuz için dostluğu ve himâyesi geçerli olacak **yakın bir dostumuz. (100-101)** Hasret çekerek ve hüzünlenerek düşüncelerini böyle ifâde ettiler.

Yardım görme ve himâye edilmekten ümitlerini kesince tekrar dünyâ hayâtına dönmeyi umarak şöyle dediler: فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ: **Ah keşke bizim için bir dönüş daha olsa da** –tekrar dünyâya dönebilsek de– yarattığı ve ortaya çıkardığı varlıklardan hiçbir şeyi

إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١٠٣﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿١٠٤﴾
كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍۨ الْمُرْسَل۪ينَ ﴿١٠٥﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ نُوحٌ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾

kendisine ortak koşmayarak Allâh'ı birleyen muvahhit **müminlerden olsak! (102)**

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً: **Bunda**, yâni İbrahim'in (a.s.) babası ve kavmiyle ilgili zikredilen bu olayda **elbet** Allâh'ın birliğini, şânının yüceliğini, burhânının/kanıtının üstünlüğünü gösteren **büyük bir ders vardır.** Aynı şekilde, İbrahim'in (a.s.) ahlak ve tavırlarından, dâvetindeki bilgisinin tamlığından, muhâvere/diyalogundaki insafından, kendisiyle mücâdele ve münâkaşa etmek isteyene karşı geniş ufuklu davranmasından ve münâzara ve mücâdele eden kişiler arasında olabilecek her türlü düşüncesizlik ve çatışmalardan uzak olarak hakkı en iyi ve en güzel şekilde ortaya çıkarıp kesin delilller getirmesindeki başarısından örnek almak isteyen uyanık kişiler için bir uyarı ve öğüt vardır. وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ: **Ama** insanların **çoğu** Allâh'ın birliğine, dostu İbrahim'in (a.s.) dostluğuna, ahlâkının temizliğine ve hasletlerinin güzelliğine **inanmazlar. (103)**

Ey resullerin kâmili! وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ: **Şüphesiz Rabbin, işte O,** ubûdiyetine boyun eğme dâiresinden çıkan kimseye karşı intikam almada **mutlak gâlip ve** ubûdiyeti gerçekleştirmeye yatkın yaratılıp muvaffak olana karşı da **engin merhamet sâhibidir. (104)**

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ: **Nuh kavmi de peygamberleri yalancılıkla suçladılar (105)**. Nuh'un (a.s.) peygamber olarak gönderilmesinin yalanlanması ve inkârı peygamberlik kurumunun inkârını gerektirmektedir; bu da gönderen ve gönderilenin birliğinin temini için kendisinden önce ve sonra peygamber olarak gönderilenleri yalanlamayı gerektirmektedir.

İnkâr, hak yoldan sapma ve mânevî adâlet ve hakîki ölçüye göre konulmuş ilâhî sınırların gereğinden uzaklaşma emâreleri ortaya çıktığında إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ: **Kardeşleri Nuh onlara şöyle demişti: sakınmaz mısınız? (106)** ey haddi aşan mükellefler! Allâh'ın yasaklarından çekinmez misiniz?

إِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾ وَمَا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ
اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿١١٠﴾ قَالُوا اَنُؤْمِنُ
لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْاَرْذَلُونَ ﴿١١١﴾

إِنِّي لَكُمْ: **Bilin ki ben,** sizi ilgilendiren ve faydası olan şeye sizi ulaştırmak ve zarar veren ve sizi ilgilendiremeyen ve tam tersine zarar veren ve azdıran şeylerden de uzaklaştırmak amacıyla Hak tarafından aranızdan seçilip رَسُولٌ أَمِينٌ: **Size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. (107)**

فَاتَّقُوا اللّٰهَ: **Artık** farklı şekillerde intikam almaya gücü ve kuvveti yeten **Allâh'a karşı gelmekten sakının** Rabbim tarafından getirdiğim her şey konusunda وَأَطِيعُونِي: **Ve bana itaat edin. (108)**

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ: Biliniz ki ben **buna**, yâni nefislerinizde mevcut olan bozuk davranış ve amellerinizi düzeltme ve olgunlaştırmaya **karşın** sahte şeyhin –Allah onu hor ve hakir kılsın– mürit ve muhiplerinden talep ettiği gibi **sizden hiçbir ücret istemiyorum**; karşılık ve mal talep etmiyorum. إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ: Bilakis **benim ecrimi verecek olan, ancak âlemlerin rabbidir (109)** çünkü beni size peygamber olarak O göndermiş ve bana bildirdiği vahyi de size tebliğ etmemi emretmiştir.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ: **Onun için, Allâh'tan** hakîki bir korku ile **korkun** ve yakalaması ve intikâmından sakının. **Ayrıca** bu ilk hayatta dosdoğru ve orta yollu olabilmeniz ve ikinci hayatta da Rabbinizin size vaat ettiğini elde edebilmeniz maksadıyla bozuk hallerinizi düzene koymak için emir ve yasaklarından katından getirdiklerim konusunda وَأَطِيعُونِي: **Bana itaat edin. (110)**

قَالُوا: **Onlar** büyüklük taslayarak ve alay ederek **şöyle cevap verdiler:** أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الأَرْذَلُونَ **Sana** bizden mal bakımından en fakir ve makam ve rütbe bakımından en aşağı sevide olan **düşük seviyeli kimseler tâbi olup dururken,** şeref ve servetimize rağmen **biz sana îman eder** ve tâbi olur **muyuz hiç! (111)**

قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ اِنْ حِسَابُهُمْ اِلَّا عَلٰى رَبّ۪ي لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾
وَمَٓا اَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١١٤﴾ اِنْ اَنَا اِلَّا نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌ ﴿١١٥﴾

Buradan ortaya çıkmaktadır ki, onların katında işin aslı dünyâ metâına, aralarında övünmeye ve bunlar sebebiyle mevki ve servet ortaya koymaya dayalıdır. Birine tâbi olmaları da ancak bu dünyevî arzuların temini için olabilir ve asla tevhit makâmına ulaşmaktan alıkoyan maddî alâka ve meşguliyetlerden iç dünyâlarını temizleyen dîni maksat ve uhrevî maslahat için değil.

Bundan dolayı Nuh Allâh'a şikâyette bulunup işi O'na havâle ederek قَالَ: **dedi ki:** وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Onların yaptıkları,** düşündükleri ve hangi maksatla bana îman ve Senin emrine itaat ettikleri **hakkında bilgim yoktur (112);** bu konudaki idrakim geniş değildir. Çünkü onların iç ve sırlarına değil ancak dışlarında olanlar hakkında bilgim vardır.

إِنْ حِسَابُهُمْ إِلاَّ عَلَى رَبِّي: **Onların** içlerinde olup biten sırlarıyla ilgili **hesâbı ancak** işlerin gizli ve kapalı yönlerine muttali olan **Rabbime aittir.** Hak olduğunu anlamanız için size söylediklerimi لَوْ تَشْعُرُونَ: **Bir düşünseniz (113)** ve idrak etseniz! Fakat siz câhil bir topluluksunuz. O yüzden bilmediğiniz ve anlamadığınız şeyleri söylüyorsunuz.

Bu sözümü işittikten sonra biliniz ki وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ: **Ben îman eden kimseleri kovacak değilim (114);** bana meyletmeleri ve onları yanımdan kovmamı istemeniz nedeniyle ve ayrıca onları yanımdan uzaklaştırmam şartıyla ancak bana îman etmeye muvaffak olabileceğiniz gerekçesiyle onları yanımdan uzaklaştıracak değilim.

إِنْ أَنَا إِلاَّ نَذِيرٌ مُبِينٌ: **Ben ancak** Hak tarafından gönderilmiş **apaçık,** fakir olsun zengin olsun mükelleflerin geneline göre delilleri açık ve hüccetleri ve mûcizeleri sarih **bir uyarıcıyım.(115)** Çünkü îman, tevhid, tedeyyün/dindarlık ve ihlâs kalbin fiillerindendir ve zenginlik-servet ve fakirlik- ihtiyaç halinde olmak gibi dış işlerin bu işe mudâhalesi söz konusu değildir. Hakkın tevhîdine muvaffak kıldığı ve ezelî kaderde inâyetinin sâbit olduğu kimse zengin olsun fakir olsun mümindir. Buna karşın, eğer bir kimse hakkında ilâhî gazap söz konusu olup şakîler .....

قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَانُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ
﴿١١٧﴾ فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾

---

zümresinden olarak yazılmışsa –zengin olsun fakir olsun fark etmez– o da kâfir, yaratıcıyı yok sayan müşriktir.

Nuh'un (a.s.) onların durumuna aldırmamasını, sâbit kadem oluşunu ve onların içinde bulundukları hâle gıpta etmemesini gözlemledikten sonra, haddi aşma ve büyüklenmelerindeki aşırılıktan dolayı قَالُوا: **Dediler ki:** لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَانُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ: **Ey Nuh!** Bu dâvet ve iddiandan veya iftirâ ederek ve gösteriş yaparak kendi kendine uydurduğun hezeyanlarından **vazgeçmezsen, iyi bil ki,** bu konulardaki ısrarından dolayı **taşlanmışlardan olacaksın! (116)**; cezâ olarak taşla öldürüleceksin. Bu sebeple, seni en çirkin yöntemle öldürmememiz için eski hâline dön ve hezeyanlarından dolayı tevbe et.

Nuh (a.s.) onların îman etmelerinden ve tevhid ve irfânı kavramalarından ümit kesince, Allâh'a şikâyette bulunarak ve O'na iltica ederek, ey çeşitli keremlerle beni terbiye eden, hidâyet ve tevhide muvaffak kılan قَالَ رَبِّ: **Rabbim! dedi,** dînine ve tevhîdin yoluna ulaştırmak için beni kendilerine gönderdiğin إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِي: **Kavmim** katından getirdiğim her şey konusunda **beni** aşırı derecede **yalancılıkla suçladı (117)** ve son derece akılsız saydılar. Hattâ o kadar ileriye gittiler ki en çirkin ve en sert bir yöntemle beni öldürüp ortadan kaldırmayı planladılar. Özetle, aramızda hiçbir birliktelik ve irtibat kalmadı.

Ey Rabbim! فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا: **Artık benimle onlar arasında sen** –beni yalanlamalarından sonra bana vaat ettiğin söze göre– adâletine uygun şekilde, kesin ve net **hükmünü ver** ve onlara vaat ettiğin azâbı indir. Onlara azâbın inmesinden sonra da lütuf ve kereminle وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ: **Beni ve beraberimdeki** dînini ve nebîni tasdik eden, emirlerine sarılan ve yasaklarından kaçınan **müminleri** o azâptan **kurtar. (118)**

Allah'tan ve dîninden yüz çevirme ve nebîsini yalanlayıp ona ve îman edenlere eziyet etme konusunda aşırı davranışlarından sonra Allâh onlara vaat edilen tûfanı gönderdi.

فَاَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾ كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾

فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ: **Bunun üzerine biz onu,** Nuh'u (a.s.), **ve** onu tasdik edip tâbi olan **beraberindekileri** her şeyden bir çiftle **dolu geminin içine** sokarak **kurtardık. (119)**

Nuh (a.s.) ve beraberindekileri kurtarıp gemiye koyduktan ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ: **Sonra da** kavminden **geri kalanları suda boğduk (120)**; öyle ki gemide olanların dışında yeryüzünde onlardan kimse kalmadı.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً: **Doğrusu bu** kurtarma ve boğma **konusunda** kudret ve kuvvetimizin büyüklüğüne ve şânımızın ve genişliğimizin yüceliğine delâlet eden büyük **bir ders vardır.** وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ: **Ama** insanların **çoğu** varlığımızın birliğine, kudret ve izzetimizin büyüklüğüne ve hüküm ve hikmetimizin sağlamlığına **îman etmez. (121)**

Ey resullerin kâmili! وَإِنَّ رَبَّكَ: **Şüphesiz** îman ve tevhîde ulaşmaya seni muvaffak kılan ve zâti vahdetinin zâhirî şekillere geçmesinin/yansımasının sırrını sana açan **Rabbin!** لَهُوَ الْعَزِيزُ: **İşte O, mutlak gâlipdir;** kendisinde kahredici ve güç yetirici kuvveti bulundurandır. Öyle ki varlık sâhasında O'ndan başka kimse ve başka bir ilah yoktur. O'nun bir benzeri yoktur, her şeyi işiten ve bilendir. Ayrıca ezelî inâyetin kendi kapısına doğru çektiği kullarını kurtarmak ve buraya ulaşmalarını kolaylaştırmak için الرَّحِيمُ: **Engin merhamet sâhibidir. (122)**

Ey Rabbim! Bizi kendine cezp edilenlerden ve zâtının vahdetini keşfedenlerden kıl!

Sonra Allah Teâlâ aynı şekilde yalancıların hallerinden haber vererek şöyle buyurdu: كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ: **Âd de peygamberleri yalancılıkla suçladı. (123)** Nuh'un (a.s.) yalanlanması konusundaki getirilen tarz dikkate alınarak 'peygamberler' olarak çoğul getirildi. Ayrıca kabile

اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ هُودٌ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌ ﴿١٢٥﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاَط۪يعُونِ ﴿١٢٦﴾ وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿١٢٧﴾
اَتَبْنُونَ بِكُلِّ ر۪يعٍ اٰيَةً تَعْبَثُونَ ﴿١٢٨﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿١٢٩﴾

---

kelimesi de dikkate alınarak *'kezzebet'* fiili müennes olarak getirildi. Âd babalarının ismidir. O vakit ki:

İnkâr ve ilâhî hüküm olarak aralarında konulmuş istikâmet doğrultusundan sapma emâreleri onlarda görülünce إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ: **Kardeşleri Hûd onlara şöyle demişti:** Ey aşırı giden müfritler! Allâh'ın şiddetli azâbından أَلاَ تَتَّقُونَ: **Sakınmaz mısınız? (124)** Ey câhiller! Allâh'ın kahır ve intikâmından çekinmez misini?

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ: **Bilin ki ben** durumunuzu düzelten, gazap ve kahrından uzaklaştıran emir ve yasaklarını tebliğ etmek için Allah tarafından **size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. (125)**

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِي: **Artık** farklı şekillerde intikam almaya gücü yeten **Allâh'a karşı gelmekten sakının ve** vahiy ve ilham yoluyla Allâh'ın bana buyurduğu ahlâkınızı güzelleştiren emirler konusunda **Bana itaat edin. (126)**

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ: **Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbidir. (127)** Allâh'ın terbiye metotlarından biri de doğru yoldan sapan ve tevhîdinin yolunu terk edenlere peygamberler göndermektir.

Ey aşırı giden müstekbirler! أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ: **Siz her yüksek yere**, yâni yerin yüksek tepelerine –parlak yıldızlar yerin ve denizin karanlıklarında yolunuzu bulabilmek için yaratılmışken– kastettiğiniz ve hedeflediğiniz yere doğru yolunuzu gösteren **bir alâmet dikerek eğleniyor musunuz? (128)** Bu alâmet ve âyetleri dikmek sûretiyle size asla faydası olmayan bir fiil mi işliyorsunuz?

Yine kibir ve gururunuz cümlesinden olarak siz وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ: **Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar** –su ......

وَاِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَۚ ﴿١٣٠﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِۚ ﴿١٣١﴾ وَاتَّقُوا الَّذ۪ٓي
اَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَۚ ﴿١٣٢﴾ اَمَدَّكُمْ بِاَنْعَامٍ وَبَن۪ينَۙ ﴿١٣٣﴾ وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍۚ ﴿١٣٤﴾ اِنّ۪ٓي اَخَافُ
عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍۜ ﴿١٣٥﴾

---

kaynakları ve barajlar veya yüksek köşkler, yüksek ve sağlam binalar**mı ediniyorsunuz? (129)** Boş işlerle aldanıp gururlanma ve imtihan yeri olan bu dünyâda sürekli kalacağınızı mı umut ediyorsunuz?

Yine büyüklenmeniz ve kibrinizin aşırılığından وَإِذَا بَطَشْتُمْ: **Yakaladığınız** ve birinden bir hatâ meydana geldiği **zaman,** terbiye etmek ve düzeltmek amacıyla konulmuş ilâhî sınırın dışına çıkan mütekebbir بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ: **Zorbalar gibi mi yakalıyorsunuz? (130)**

فَاتَّقُوا اللَّهَ: **Artık** intikam sâhibi ve aşırı kıskanç **Allah'tan** kullarına karşı işlediğiniz bu zulüm ve zorbalıklara karşı sizi cezâlandırmasından **korkun.** وَأَطِيعُونِي: **Ve** Allâh'ın öfke ve gazabından kurtulmak için nasihat ve hatırlatmalarımda **bana itaat edin. (131)**

Üzerinize akan çeşitli nîmet ve keremlerden وَاتَّقُوا الَّذِي أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ: **Bildiğiniz şeyleri size veren** –size yardım eden–, her şeye gücü yeten, her şeyi bilen ve her şeyi yerli yerince yapan Allah'tan **sakının. (132)**

Sonra onlara delil göstermek için bazı nîmetleri tasnif ederek şöyle buyurdu:

أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ: **Size** yiyecek, taşımacılık ve binek olarak faydalandığınız **davarlar ve** yardımcı ve iftihar kaynağı olarak **oğullar verdi. (133)**

Çeşitli ağaç ve üzüm dallarıyla bezenmiş gezinti yerleri içeren وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ: **Bağlar ve** bu bağların arasından geçerek akıp duran **pınarlar verdi. (134)**

Şefkat ve merhametimin genişliğinin gereğine uygun olarak büyüklenmeniz ve kibrinizin aşırılığından dolayı إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ: **Doğrusu sizin hakkınızda muazzam bir günün azâbından,** Allâh'ın çeşitli azap ve cezâlarının inmesinden **endişe ediyorum. (135)**

قَالُوا سَوَٓاءٌ عَلَيْنَٓا اَوَعَظْتَ اَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظ۪ينَۙ ﴿١٣٦﴾ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا خُلُقُ
الْاَوَّل۪ينَۙ ﴿١٣٧﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّب۪ينَۚ ﴿١٣٨﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاَهْلَكْنَاهُمْۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ
وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١٣٩﴾

Hûd (a.s.) peygamberden hatırlatma ve nasîhat konusunda duyduklarını mübâlağa yoluyla işittikten sonra büyüklenmeleri, imtinâ etmeleri ve inkârlarının aşırılığından dolayı قَالُوا: **Şöyle dediler:** Ey Hud! سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ: **Sen** bir şeyleri bize **öğüt versen de, vermesen de,** hatırlatmasan da, **bizce birdir (136)**; senin hurâfelerini dinlemeyiz, onlara bağlanmayız ve bu hurâfeler ve senin hatırın için ecdâdımızın huy ve âdetlerini terk etmeyiz.

Üzerinde bulunduğumuz huy ve âdetler إِنْ هَذَا إِلاَّ خُلُقُ الْأَوَّلِينَ: **Önceki** babalarımızın **geleneğinden,** devam edip gelen âdetlerinden ve bize mîras bıraktıkları güzel uygulamalarından **başka bir şey değildir. (137)**

Kısaca, bizden önceki dedelerimiz bu dünyâ hayâtından geçtikten sonra وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ: **Biz azaba uğratılacak da değiliz (138)** çünkü öldükten ve toprak ve çürümüş kemikler hâline geldikten sonra tekrar hâyata dönüş ve kabirlerimizden kalkıp tekrar diriliş söz konusu değildir.

Hud (a.s.) peygamberin söz konusu dâvetini kabul etmediler ve sözünü de tasdik etmediler. فَكَذَّبُوهُ: **Böylece onu** aşırı derecede **yalancılıkla suçladılar** ve onu yalancılıkla suçlayıp inkâr etmelerinden dolayı kahır ve gazabımızı hak ettiler. Kıskaçlığımızın kemâlinden فَأَهْلَكْنَاهُمْ: **Biz de kendilerini helâk ettik** ve kudretimizin gereğince köklerini kazıdık. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً: **Doğrusu bu** helâk etmede ve köklerini kazımada hürriyetimizi ve mazharı olduğumuz ve Rabbi olduğumuz/terbiyesini üstlendiğimiz varlıkları çok güçlü saltanatımızla kuşattığımızı gösteren **büyük bir ibret vardır.** وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ: Ama **çokları** bize, yâni mazharı olduğumuz ve yarattığımız bütün varlıkların eserlerini içeren kâmil isim ve sıfatlarımıza **iman etmezler. (139)**

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤٠﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٤١﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ
صَالِحٌ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٤٢﴾ اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌ ﴿١٤٣﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِ ﴿١٤٤﴾ وَمَٓا
اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿١٤٥﴾

Ey resullerin kâmili! وَإِنَّ رَبَّكَ: **Şüphesiz Rabbin:** لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ **İşte O,** varlıkta ve var etmede hiçbir ortaklık söz konusu olmaksızın isim ve sıfatlarının eserleri konusunda tasarruf etmede müstakil olarak **mutlak gâlip ve** imdat ve yardımına göre âfâkî ve enfüsî âlemde müşâhede edilen varlıkları ortaya çıkarmada latîfî ve cemâlî tecellileriyle **engin merhamet sâhibidir. (140)**

Allah Teâlâ aynı şekilde yok edilme cezâsına çarptırılmış yalanlayan kimselerden haber vererek şöyle buyurdu: كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ: **Semûd *(kavmi)* de peygamberleri yalancılıkla suçladı. (141)**

Allah'tan yüz çevirmeleri ve tevhîdinin yolundan sapmalarının alâmetleri kesin olarak ortaya çıkınca onların durumlarını ıslah edici olarak seçilen إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ: **Kardeşleri Sâlih onlara şöyle demişti:** Allâh'ın kahrından أَلاَ تَتَّقُونَ: **Sakınmaz mısınız?(142)** Nasıl O'nun sınırlarından çıkabiliyorsunuz?

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ: **Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim (143);** hâlinizi iyileştiren şeylere dikkatinizi çekiyor ve bozan şeylerden de sizi sakındırıyorum.

فَاتَّقُوا اللَّهَ: **Artık** çok kıskanç intikam sâhibi olan **Allâh'a karşı gelmekten sakının** ve kahrından, gazabının ve celâlinin size uğramasından korkun. وَأَطِيعُونِي: **Ve** nasîhat edip hatırlattığım meseleler konusunda **bana itaat edin. (144)**

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ: Biliniz ki **bu** hatırlatmama **karşın sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbidir (145)** ki O beni elçilik ve risâlet görevi için seçti ve vahyini taşıma vazifesini verdi. Fazlı ve kereminin genişliğiyle benim üzerime mârifet ve hakîkatlerinden .....

أَتُتْرَكُونَ فِي مَا هٰهُنَا آمِنِينَ ﴿١٤٦﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٤٧﴾ وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ
﴿١٤٨﴾ وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ ﴿١٤٩﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٥٠﴾ وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ
الْمُسْرِفِينَ ﴿١٥١﴾ الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿١٥٢﴾

---

akıtmasını ümit ederim. Öyle ki bâtıl hüviyetim Hakkın hüviyetinde yok olsun ve taayyünlerim/sonradan oluşan özelliklerim O'nda fenâ bulsun.

أَتُتْرَكُونَ فِي مَا هَاهُنَا آمِنِينَ: **Siz bu** dünyâda bu şekilde çeşitli nîmetler, türlü ihsan ve keremler içinde müreffeh olarak ve değişim ve dönüşüm olmadan **güven içinde bırakılacak mısınız?(146)** فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ: **Bahçelerin**, sebzelik ve meyveliklerin, **ve** içlerinden akan **pınarların içinde (147)** وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ: Verimi çok **ekinlerin ve salkımları sarkmış** sık olmayan **hurmalıkların arasında(148)** –çünkü hurma kolayca kırılır, hazmedilir ve çabucak kana dönüşür– devamlı kalacağınızı mı zannediyorsunuz?

Elinizdeki nîmetten dolayı –kibrinizin aşırılığından ve hırsınızın ve emelinizin çokluğundan ötürü– taşlaşmış وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ: **Dağlardan şımararak** çeşitli hâdiselere karşı korumak amacıyla eşyâlarınızı içinde saklamak için faydalandığınız **evler yontuyorsunuz (149)**, deliyor ve kazıyorsunuz.

فَاتَّقُوا اللَّهَ: **Artık** halleri değiştirip dönüştüren **Allah'tan korkun** وَأَطِيعُونِي: **Ve** nasîhat ve hatırlatmalarım konusunda **bana itaat edin (150)** ki Allah kolay hâlinizi zorluğa ve nîmet içinde olmanız hâlini de mahrûmiyet hâline çevirmesin.

Size zarar veren şeylere dalmanız ve düzensizlik çıkarmanız gibi çeşitli şekillerde وَلاَ تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الأَرْضِ وَلاَ يُصْلِحُونَ: **Yeryüzünde bozgunculuk yapıp dirlik düzenlik vermeyen** ve günahlara dalarak kendilerini aldatma konusunda **aşırı gidenlerin emrine uymayın. (151-152)**

Nasîhat, irşat ve çeşitli ıslah çalışmaları konusunda Sâlih (a.s.) peygamberden bâzı gerçekleri işittikten sonra, Hakkı kabul etmeme ve inatlarındaki aşırılık, gaflet ve aldanma denizinin derinliklerinde ....

قَالُوا اِنَّمَا اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٥٣﴾ مَا اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا فَأْتِ بِاٰيَةٍ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٥٤﴾ قَالَ هٰذِهِ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿١٥٥﴾ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥٦﴾

---

boğulmaların etkisiyle قَالُوا: **Dediler ki** ey Sâlih! إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ: **Sen, olsa olsa iyice büyülenmiş birisin! (153)**; sihirle akılları bozulup cin çarpmış kişilerdensin. Bu nedenle, doğru yola ulaştıran Hak tarafından elçi olarak gönderildiğini hayal ediyorsun. مَا أَنْتَ إِلاَّ بَشَرٌ مِثْلُنَا: **Sen de ancak bizim gibi bir insansın** ve bize karşı herhangi bir üstünlüğün yok. Beşerin başka bir beşere elçi olarak gönderilmesi söz konusu değildir. Sâlih (a.s.) peygamberi suçlayıp ayıpladıktan sonra güçsüzlüğünü kastederek dâvasında doğruluğunu gösteren delil getirmesini istediler ve böbürlenerek şöyle dediler: Ey Sâlih! فَأْتِ بِآيَةٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ: **Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi bize** dâvandaki doğruluğunu gösteren **bir mûcize getir. (154)**

Sâlih dâvet ve risâletimin gerçekliğini gösteren mûcizem قَالَ هَذِهِ نَاقَةٌ مَعْلُومٍ: **İşte** Allâh'ın izniyle kayadan çıkan **bu dişi devedir dedi.** Mûcize göstermemi zorunlu olarak benden arzu etmenizden sonra örneği olmayan işleri yoktan var etme gücüne sâhip kâdir-i mutlak Allâh'a dua ve tazarruda bulundum ve O da dileğimi kabul edip teklif ettiğiniz tarza uygun bir şekilde kudretiyle o deveyi çıkardı. Ey gaflet ve aldanma denizinde kalmakta ısrar edenler! لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ: **O** devenin Allâh'ın belirlemesiyle kuyunuzdan muayyen **bir su içme hakkı vardır, belli bir** muayyen **günün içme hakkı da sizindir (155)**. Kendi su içme hakkınızı aşıp o devenin su içme hakkına tecâvüz etmeyin ve ona zarar vermeyin. وَلاَ تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ: **Ona** vurma, boğazlama, susuz ve aç bırakarak **bir kötülükle ilişmeyin, yoksa** ona bir kötülük yaparsanız **sizi muazzam bir günün azâbı yakalayıverir. (156)** Muazzam bir gün olarak nitelendirilmesi o gündeki azâbın çok büyük olmasından dolayıdır.

فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ ﴿١٥٧﴾ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا
كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٥٨﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٥٩﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ
لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ لُوطٌ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾

فَعَقَرُوهَا: **Buna rağmen** aynı görüşte ittifak ettikten sonra **onlar deveyi kestiler.** فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ: **Ama** kestikten sonra **pişman da oldular (157)**; azâbın inmesinden korktular. Fakat emredildikleri şeyi terk etmelerinden ve yasaklandıkları işi de yapmalarından dolayı pişman olup tevbe etmediler.

Bu yaptıklarından dolayı azâbı hak ettikten sonra, Hak tarafından vaat edilen ve belirlenen فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ: **Azap onları yakaladı.** Azap üzerlerine indi ve yeryüzünde onlardan bir tek kişi kalmayacak şekilde yok olup gittiler. إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً: **Doğrusu bunda** –imtihan, azap ve yok olmada– Allâh'ın celâlî sıfatlarının gereğine göre, kudret ve kahrının kemâlini gösteren **büyük bir ders vardır.** وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ: **Ama çokları** Allâh'ın kahır ve celâline **îman etmezler (158).**

Ey resullerin kâmili! وَإِنَّ رَبَّكَ: **Şüphesiz Rabbin:** لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ **İşte O,** gazap ve celâlinin gereğine uygun şekilde düşmanlara karşı kahredici **mutlak gâlip ve** lütuf ve cemâlinin gereğine uygun olarak evliyâ/dostlarına müşfik davranan **engin merhamet sâhibidir. (159)**

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

Aynı şekilde geçmiştekilerin yalanladıkları gibi كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ: **Lût kavmi de peygamberleri yalancılıkla suçladı. (160)** Bu o vakitti ki, haklarında bildiğimiz kötü ve çirkin fiil mubah sayılacak ve sakınılan bir iş olmaktan çıkacak derecede aralarında yayılınca إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ: **Kardeşleri Lût onlara şöyle demişti:** Ey aşırı giden müfrit insanlar! أَلَا تَتَّقُونَ: Allâh'ın gazabından **sakınmaz mısınız?(161)** Her şeye gâlip ve son derece kıskanç Allah'tan sakının ve öfkesinden çekinin.

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٦٢﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٦٣﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ
أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٤﴾ أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ
رَبُّكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ
الْمُخْرَجِينَ ﴿١٦٧﴾

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ: **Bilin ki, ben size** hîlesinden, gazap ve azâbına uğramaktan korumak için Allâh tarafından **gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. (162)**

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ: **Artık Allâh'a karşı gelmekten** gerçekten **sakının ve** katından size getirdiğim her şey konusunda **bana itaat edin. (163)**

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ: Biliniz ki **bu** tebliğ ve nasîhatime **karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbidir.(164)** Çünkü amelleri ve bu amellerindeki niyetlerine göre kullarına ecirlerini verecek olan Allah'tır.

Ey bozguncu müfritler! أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ: **Rabbinizin sizler için** ilişkiye girmeniz ve üretmeniz amacıyla –üreme hikmetine ve beşer nevinin kalıcı olması amacına yönelik– **yarattığı eşlerinizi** –kadınlarınızı– **bırakıp da** aşırıya kaçarak, **insanlar içinden erkeklere** –erkek ve tüysüz delikanlılara– **mi yaklaşıyor** ve onlarla cinsel ilişkiye giriyorsunuz? Bu durumun bir benzeri sizden önceki hemcinslerinizde de bulunan bir âdet olduğu halde siz de mi bu çirkin işle kendinizi damgalıyorsunuz? بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ: **Doğrusu siz** bu kötü işinizden ve çirkin fiilinizden dolayı **sınırı aşmış bir kavimsiniz! (165-166)**

Lût peygamberin onları ayıplamasını işittikten sonra, kötü tabiatlarının ve kinlerinin şiddetinden قَالُوا: **Onlar şöyle dediler:** لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَالُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ: **Ey Lût!** Bizi ayıplamaktan, yaptığımızı çirkin görüp bize yasaklamaktan **vazgeçmezsen, iyi bil ki,** bize karşı olan davranışından dolayı en kötü bir şekil ve tarzda **sürgün edilmişlerden olacaksın! (167)**

قَالَ اِنّ۪ي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالٖينَ ﴿١٦٨﴾ رَبِّ نَجِّن۪ي وَاَهْل۪ي مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾ فَنَجَّيْنَاهُ
وَاَهْلَهُٓ اَجْمَع۪ينَۙ ﴿١٧٠﴾ اِلَّا عَجُوزاً فِي الْغَابِر۪ينَۚ ﴿١٧١﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَر۪ينَۚ ﴿١٧٢﴾ وَاَمْطَرْنَا
عَلَيْهِمْ مَطَراًۚ فَسَٓاءَ مَطَرُ الْمُنْذَر۪ينَ ﴿١٧٣﴾ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١٧٤﴾

Lût (a.s.) peygamber, tehditlerinde düşmanlık ve sertliklerini görüp işittikten ve yaptıklarını çirkin görüp onları kendine yabancı hissettikten sonra قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ: **Doğrusu, dedi, ben sizin bu işinizden tiksinmekteyim? (168)** Bu işinizden dolayı son derece kızgınlık hissetmekteyim. Öyle ki oturduğunuz yerlerde olmaktan hoşlanmıyor ve aranızdan çıkmak istiyorum. Ayrıca beni yurdumdan çıkarma tehdidinize de aldırmıyorum.

Bunun üzerine Lût peygamber, onlara kızgın bir halde Rabbine şikâyette bulunarak O'na yöneldi ve şu sözleriyle kendisine münâcatta bulundu: Çeşitli sûrî ve mânevî temizleme biçimleriyle beni terbiye eden ey رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ: **Rabbim!** Lütuf ve kereminle **beni ve âilemi, onların** bu kötü iş olarak **yapa geldiklerinden** dolayı inecek ve vaat edilen azaptan **kurtar. (169)**

Hak etmeleri üzerine onlara azâbı indirdik. فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ: **Bunun üzerine onu**, Lût'u, **ve bütün ailesini** kavminin üzerine inen azâbın onlara isâbet etmesinden **kurtardık. (170)** إِلاَّ عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ: **Ancak** geride kalan **bir kocakarı müstesna. O,** onlara olan meyil ve sevgisinden dolayı **geride kalan** helak olan**lardan oldu. (171)** ثُمَّ دَمَّرْنَا الآخَرِينَ: **Sonra diğerlerini helâk ettik (172)**; yok ettik. وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا: **Üzerlerine** benzeri görülmemiş **öyle bir yağmur yardırdık ki** o isâbet ettiği herkesi yok eden taştır. فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنذَرِينَ: **Uyarılanların** bu **yağmuru ne kötü! (173)**

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً: **Elbet bu** yağmur yağdırma ve helâk etmede şânımızın yüceliğini ve delil ve burhanımızın açıklığını gösteren çok **büyük bir âyet vardır.** وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ: **Fakat çokları** bu büyük âyetlerimize **îman etmezler. (174)** Bu nedenle de başlarına gelen kendi hak etmeleri sebebiyledir.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾ كَذَّبَ اَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧٦﴾ اِذْ قَالَ
لَهُمْ شُعَيْبٌ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ اِنّى لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ﴿١٧٨﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿١٧٩﴾
وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٠﴾ اَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا
تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾

Ey peygamberlerin kâmili! وَإِنَّ رَبَّكَ: **Şüphesiz Rabbin:** لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ **İşte O,** ululuk ve büyüklük özellikleriyle şereflenmiş, varlık ve ebedî olmada müstakil, varlık vermede tek ve kendisinden başka ilâh olmayan **mutlak gâlip ve** a'yân ve ekvândan varlıkta olanları ortaya çıkarmak için muhabbet tecellîleriyle hayâta yansıyan **engin merhamet msâhibidir. (175)**

Sonra Allâh Teâlâ şöyle buyurdu: كَذَّبَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ: **Eyke halkı da peygamberleri yalancılıkla suçladı.(176)** إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ: Azîz ve Alîm olan Allâh tarafından konulmuş doğru ölçüden uzaklaşma emâreleri gördüğünde **Şuayb onlara** mânevî îtidalden haber vererek **şöyle demişti:** Allâh'ın koyduğu sınırlara tecâvüz edenleri yakalayıp cezâlandırmasından أَلَا تَتَّقُونَ: **Sakınmaz mısınız? (177)** إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ: **Bilin ki, ben size** Allah tarafından emânetini size ulaştırmak için **gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.(178)** فَاتَّقُوا اللَّهَ: **Artık Allâh'a karşı gelmekten sakının,** ölçü ve tartıda eksiklik yapmayın, وَأَطِيعُونِي: **Ve** gönderildiğim mesaj konusunda **bana itaat edin. (179)**

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ: **Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum.** Karşılık ve bedel almamdan korkmayın. إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ: **Benim ücretimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbidir.(180)** İrşat ve tebliğime karşılık verecek ve istek ve murâdımın en son noktasına ulaştıracak olan O'dur.

Ey ilâhî adâlet yolundan ayrılan mükellefler! Size ölçüye riâyet etmek düşer. أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلاَ تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ: **Ölçüyü tastamam,** tam ve yerli yerince **yapın,** noksan tartarak **eksik verenlerden olmayın.(181)**

وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَق۪يمِۚ ﴿١٨٢﴾ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَٓاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ
مُفْسِد۪ينَۚ ﴿١٨٣﴾ وَاتَّقُوا الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْاَوَّل۪ينَۜ ﴿١٨٤﴾ قَالُٓوا اِنَّمَٓا اَنْتَ مِنَ
الْمُسَحَّر۪ينَۙ ﴿١٨٥﴾ وَمَٓا اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَاِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِب۪ينَۚ ﴿١٨٦﴾ فَاَسْقِطْ
عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَٓاءِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَۜ ﴿١٨٧﴾

Allâh'ın sizden rahmetini kesecek derecede yanlış tartarak kullarının haklarını eksik yapanlardan olmayın. Allâh'ın kullarına bir şey tarttığınız vakit وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ: **Doğru terâzi ile tartın (182);** doğruluktan ayrılmayacak şekilde âdil şekilde ölçün ve tartın. وَلاَ تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ: **İnsanların hakkı olan şeyleri kısmayın.** Yine size düşen insanların mallarından kısmayın. وَلاَ تَعْثَوْا فِي الأَرْضِ مُفْسِدِينَ: Kısaca **yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın (183);** yeryüzünde çeşitli fesat yollarıyla zulüm yaparak yürümeyin.

Yeryüzünde nasıl olurda fesat çıkarır ve orada yaşayanlara zulmedersiniz. وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الأَوَّلِينَ: **Sizi ve** aynı şekilde dedeleriniz ve diğer insanlardan sizden evvel yaratılmış **önceki nesilleri** yokluk sırrından ortaya çıkaran kâdiri mutlak **yaratandan korkun. (184)**

Şuayb (a.s.) peygamberden hikmet ve hatırlatmalara dâir sözlerini işittikten sonra:

Büyüklenip alay ederek قَالُوا: **Onlar şöyle dediler:** Ey Şuayb! إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ: **Sen, olsa olsa** sihirle akıllarını kaybetmiş deliler grubundan **iyice büyülenmiş birisin!(185)** Nasıl peygamber olabilirsin? وَمَا أَنْتَ إِلاَّ بَشَرٌ مِثْلُنَا: **Sen de, ancak bizim gibi bir beşersin.** Nereden bir beşer için âlemlerin Rabbinin bir elçisi olmak mümkün olur? وَإِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ: **Bil ki,** elçilik davânda **biz seni ancak** iftirâ eden **yalancılardan sayıyoruz.(186)** فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنْ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنْ الصَّادِقِينَ: **Şayet** bu elçilik işinde **doğru sözlülerden isen, üstümüze gökten** bizi helâk edecek bir **azap yağdır.(187)**

قَالَ رَبِّي اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨٨﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ اِنَّهُ
كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٨٩﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٠﴾ وَاِنَّ
رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٩١﴾

Şuayb (a.s.) onların îman etmelerinden ümit kestikten sonra. Allâh'a şikayette bulunarak onlara: قَالَ رَبِّي أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ: **Rabbim** çeşitli fesat türlerinden **yaptıklarınızı** ve cezâ ve azaptan buna mukabil hak ettiğiniz miktarı her an mevcut olan ilmiyle **en iyi bilendir, dedi. (188)**

فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ: **Velhasıl onu** son derece **yalancı saydılar**, şiddetli bir şekilde reddettiler, sözünü kabul etmediler ve böylece azâbı hakkettiler **de,** Şuayb peygamberden istedikleri tarz üzere **kendilerini o gölge gününün azabı yakalayıverdi.** Gölgeye gidip oturmak zorunda kalacak şekilde Allâh sıcaklığı onlar üzerine artırdı. Bu o gündür ki sular nehirlere akıp taştı, ansızın bulut onları kapladı ve gölgelenmek için altında kalabalıklar halinde toplandılar. Allâh da onların üzerine ateş yağdırdı ve bir anda hepsini yakıp yok etti. **Gerçekten o,** cürümlerinin ve azaplarının büyüklüğünden dolayı **muazzam günün azabı idi! (189)**

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً: **Doğrusu bu** cezâlandırma, azap indirme ve gölgelendirme konusunda onlara karşı kahır, azar ve intikamımızın kemâlini gösteren **büyük bir ders vardır.** وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ: **Ama çokları** kahır, gazap ve celâlî vasıflarımızın gerektirdiklerine **îman etmezler.(190)**

Ey resullerin kâmili! وَإِنَّ رَبَّكَ: **Şüphesiz Rabbin:** لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ: **İşte O,** sevap ve azap, nîmet verme ve intikam alma gibi takdir edilen bütün konularda **mutlak gâlip ve** kendilerinden râzı olacağı işleri yapmaya muvaffak kıldığı ve emrettiği ve yasakladığı şeylere yapışmayı kolaylaştırdığı kimselere karşı da **engin merhamet sâhibidir. (191)**

Bu –çeşitli azaplarla cezâlandırılmış ve helâk edilmiş peygamberleri yalanlayan topluluklardan– Peygamber'i (s.a.v.) tesellî etmek için anlatılan yedi kıssanın sonuncusudur. Allah Teâlâ bunları ibret alabilen müminlerin ders çıkarmaları ve yalanlamalarında ısrar ederlerse ....

وَاِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلٰى قَلْبِكَ لِتَكُونَ
مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٩٥﴾ وَاِنَّهُ لَفِى زُبُرِ الْاَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾ اَوَلَمْ يَكُنْ
لَهُمْ اٰيَةً اَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمٰٓؤُا بَنٖٓى اِسْرَٓائٖلَ ﴿١٩٧﴾

yalanlayanların başlarına gelecek azâbın ne olduğunu kavramaları için kitâbında zikretmiştir.

وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ: **Muhakkak ki o** Kur'an geçmiş kitaplar gibi **âlemlerin Rabbinin indirmesidir.(192)** Diğer kitapları olduğu gibi نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ: **Onu Rûhu'l-emin,** Cebrâil, **uyarıcılarda olasın diye,** gönderildiğin insanların diline uygun olarak delâlet ve işâret ettiği mânası **apaçık Arap diliyle, senin kalbine indirmiştir.(193-195)** Ey resullerin kâmili! Cebrâil Kur'ân'ı senin kalbine –diğer peygamberlerin yaptığı gibi– kavminden gaflet ve aldanma içinde bulunanları uyarman maksadıyla uyarıcılardan olman için indirmiştir. Cebrâil ilâhî vahyi hiçbir değişiklik yapmadan ulaştırılması gereken kimseye iletme emânetini yüklendiği için Rûhu'l-emin diye isimlendirilmiştir. Ayrıca Arapça indirilmesinin sebebi; eğer geçmiş kitaplar gibi yabancı dille indirilmiş olsaydı Araplar 'mânasını anlamıyor ve içeriğini kavrayamıyoruz' derlerdi.

Ey resullerin kâmili! وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ: **O** Kur'ân'ın sana Arapça indirilmesi meselesi, **şüphesiz daha öncekilerin kitaplarında da vardır (196),** yâni sıfatların, özelliklerin ve bütün vasıflarınla onların kitaplarında söz konusu edilmişsindir.

Kur'ân'ın doğruluğunu ve Allah katından Muhammed'e (s.a.v.) indirilmesinin gerçekliğini inkâr mı ediyorlar? أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةً أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ: **Benî İsrail bilginlerinin onu bilmesi, onlar için** Kur'ân'ın gerçekliğine ve Allah katından indirildiğinin doğruluğuna **bir delil** olması sâbit **değil midir? (197)** Ki o âlimler Kur'ân'dan haber veriyor, kitaplarında adından bahsediyor ve kendisine indirilecek peygamberin isim, sıfat ve özelliklerini belirtiyorlardı.

وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلٰى بَعْضِ الْاَعْجَم۪ينَۙ ﴿١٩٨﴾ فَقَرَاَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِه۪ مُؤْمِن۪ينَۜ ﴿١٩٩﴾
كَذٰلِكَ سَلَكْنَاهُ ف۪ي قُلُوبِ الْمُجْرِم۪ينَۜ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِه۪ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ
الْاَل۪يمَۙ ﴿٢٠١﴾ فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَۙ ﴿٢٠٢﴾ فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَۜ ﴿٢٠٣﴾
اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾

وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَى بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ: **Biz** o Kur'ân'ı **Arapça bilmeyenlerden birine indirseydik de, bunu onlara** o kendi lisanlarıyla **okusaydı, yine ona iman etmezlerdi.(198-199)** O zaman da 'mânasını ve işâret ettiği anlamı anlayıp kavrayamıyoruz, nasıl içeriğini uygulayabilelim' diye bahane bulurlardı.

كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ: **Onu,** yâni Kur'ân'ı, müminlerin kalplerine yerleştirip soktuğumuz gibi aynı şekilde **günahkarların kalplerine böyle soktuk.(200)** Ancak müminler tabiatlarının temizliğinden dolayı ona îman ederler ve içindekilere de uyarlar. Günahkârlar ise tabiatlarının kötülüğünden kaynaklanan inatları ve böbürlenmeleri nedeniyle, fayda vermeyen bir vakitte îman etmeyi zorunlu kılan elem verici لاَ يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ: **Acıklı azâbı görünceye kadar ona îman etmezler.(201)**

فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ: **İşte bu** kendilerine vaat edilen azap Allah tarafından **onlara, kendileri** inişinin **farkında olmadan** –herhangi bir ön uyarıcı olmadan– **ansızın geliverecektir.(202)** Azap kendilerine indikten sonra üzüntü ve temennî içine düşerek: فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنظَرُونَ: **O zaman:** Allâh'a îman etme, kitap ve elçilerini tasdik etme konusunda kaybettiğimizi tekrar elde etmek için biraz daha **bize mühlet verilir mi acaba? diyeceklerdir.(203)**

O an kendilerine Hak tarafından şöyle denildi: Aşırı giden ısrarcılar mühlet isteyip tekrar zaman mı talep ediyorsunuz? أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ: **Onlar bizim** bu **azâbımızı** alay edip böbürlenerek peygamberlere geçmişte *'tehdit ettiğin azâbı bize getir[4]', 'üzerimize gökten yağmur yağdır[5]' ve*

---

[4] A'raf, 7/70 ve 77; Hûd, 11/32; Ahkaf, 46/22.
[5] Enfâl, 8/32.

اَفَرَاَيْتَ اِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَۙ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَٓاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَۙ ﴿٢٠٦﴾ مَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَۜ ﴿٢٠٧﴾ وَمَٓا اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَۗ ﴿٢٠٨﴾ ذِكْرٰى وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٠٩﴾ وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ ﴿٢١٠﴾

'üstümüze gökten azap yağdır[6]' diyenler gibi **çarçabuk mu istiyorlar? (204)** Üzerinize vaat edilen azap indiği zaman hâlâ mühlet talep ediyorsunuz.

Ey görüp haberdar olan! أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ: **Ne dersin! Eğer biz onları yıllarca** –dünyâ hayâtında uzun zaman mühlet vererek– **yaşatıp nîmetlerden** son derece **faydalandırsak (205)**, refah seviyelerini artırsak ve uzun zaman geçtikten ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ: **Sonra tehdit edilmekte oldukları** azap **başlarına gelse! (206)**

مَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَ: **Faydalandırıldıkları nîmetler onlara hiç yarar sağlamayacaktır.(207)** Dünyâ hayâtında uzun süre kalıp nîmetlerinden uzun zaman faydalanmaları azâbı başlarından savmayacak ve hafifletmeyecektir; o halde azâbın geriye bırakılması veya hemen indirilmesi arasında hiçbir fark yoktur.

Devâm edip gelen bir sünnetimiz ve eski bir âdetimiz olarak وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلاَّ لَهَا مُنذِرُونَ ذِكْرَى: **Biz** helâk edilen eski memleketlerden **hiçbir memleketi, öğüt vermek üzere** azâbı gerekli kılan işlere karşı onları korkutan **uyarıcı olarak** gönderdiğimiz peygamberler **olmadan yok etmemişizdir.** Gönderdiğimiz ve kendilerini uyardığımız mesajı onları uyarmak ve nasihat etmek için göndermişizdir ki bize zulüm/haksızlık isnat etmesinler ve azâbın indiği vakit de bizimle mücâdele etmesinler. Böylece ortaya çıkmıştır ki çeşitli azaplarla onlara cezâ vermemizden dolayı وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ: **Biz zâlim olmadık. (208-209)**

Mütekebbir müşrikler mûciz olan Kur'ân'ın indirilmesini şeytanlara nispet edip içindekilerin onlar tarafından kâhinlere verilen bilgiler olduğu iddiasını ortaya koyunca وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ: Allâh onları –o, söz ve anlam olarak furkan ve mûciz olan ve dosdoğru yolu gösteren ....

---

[6] Şuarâ, 26/187.

وَمَا يَنْبَغِى لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾ اِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿٢١٢﴾ فَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ....

Kur'ân'ı sapan ve saptıran **şeytanlar indirmedi (210)** çünkü onlar doğru yolu aslâ tanımazlar– diyerek reddetti.

وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ: **Bu** hidâyet ve doğru yola erdirme meselesi **onlara düşmez; zâten güçleri de yetmez.(211)** Buna güç yetiremezler çünkü hidâyet nefsin ve fıtratın temizliğinden gelmektedir. Aynı şekilde meleklerden dinleme ve işitme de onlar için mümkün olmayan bir iştir.

إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ: **Şüphesiz onlar,** fıtratlarının alçaklığı ve tabiatlarının kirliliği nedeniyle meleklerin kelâmından gelen **vahyi işitmekten uzak tutulmuşlardır.(212)** Çünkü melekleri işitmek onların hayât şartlarına uygunluk ilkesine bağlıdır; melekler bütün ilgi ve alâkalardan uzak, fıtratları tabiatın bulanıklıklarından temizlenmiş, rahmânî nefeslerin esintilerinin yansıması ânında feyzi almaya müsait ve dâimî olarak buna iştiyak ve arzu durumunda olan varlıklardır.

Fakat onların kirli nefislerinin bu durumda olmadığı açıktır. Furkan sıfatıyla muttasıf Kur'an hakîkatler, mârifetler, mükâşefeler ve müşâhedeler içerir ve bunlar ancak her çeşit kemâlât ve hayırların menşei, bütün sır ve gizliliklerin ortaya çıktığı kaynak ve her türlü takdir edilen ve varlık sâhasına çıkarılan şeye güç yetirebilen varlıktan medyana gelebilir. Nasıl olur da Kur'â'nın kemâli Şeytana nispet edilmesine uygun düşer? Hâlbuki Kur'â'nın durumu zâlimlerin ona nispet ettiklerinden çok uzaktadır.

Sonra Allâh Teâlâ, muhiplerin şevklerini artıran, muvahhid, muhlis ve Hakk'a doğru giden kimselerin ihlâsını harekete geçiren, tevhid yolunda bâtıl hüviyetlerini yok etmeye çalışan ve Allah'la karşılaşma ve O'nunla bâki olma şerefini elde etmek için fenâ yolunda yüreklerini ortaya koyanlara işaret etti.

Habîbi Muhammed'e (s.a.v) hitap ederek ve başka şeylere yönelmesini ve iltifat etmesini mutlak olarak yasaklayarak şöyle dedi:

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ إِلٰهًا آخَرَ: **O halde sakın** bir, tek, samed ve ulûhiyet ve rubûbiyette müstakil olan **Allah ile beraber** mazharı olduğu ve yarattığı varlıklardan **başka tanrıya kulluk edip yalvarma** çünkü her

... فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ ﴿٢١٣﴾ وَاَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْاَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ
اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٥﴾ فَاِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ اِنّ۪ي بَر۪ٓيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢١٦﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى
الْعَز۪يزِ الرَّح۪يمِ ﴿٢١٧﴾

şey O'nun sıfat ve isimlerinin kuşatması altındadır. Ayrıca bu varlıkların kendilerine âit özel varlıkları da yoktur. Bilakis ilâhî isim ve sıfatların akis ve gölgeleridir. فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ: **Sonra** –Allâh'ın bütünlüğüne ve kemâline rağmen eğer başka bir tanrıyı ilah edinir taparsan– sûrî-mânevî, aklî-hissî ve cismânî-rûhânî olarak çeşitli şekillerde **azap edilenlerden olursun! (213)**

Allah Teâlâ sevgili Peygamberi'ne (s.a.v.) bu dehşet verici sözle hitap edip korkutucu bir tarzda azarladı ki müminler uyansınlar, bir ve tek olan ve mutlak anlamda diğer varlıkları kahredici Allâh'ın karşılığının geleceğini anlasınlar.

Ey resullerin kâmili! Şirkin kötülükleri katında bilinip ilâhî kahır ve gazaptan gerekli cezâ da ortaya çıktıktan sonra وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الأَقْرَبِينَ: **En yakın akrabanı**, yakınlarını, **uyar (214)** ve onlara son derece ihtimam göster ki Hak tarafından çeşitli azap ve gazabı celp eden şirkten onları kurtarasın.

وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ: **Sana uyan** ve îman edenlere **kanadını indir.(215)** Onlara karşı yumuşak ol ve yakınlık ve dostluğunu göster ki hepsi Allâh'ın azap ve öfkesinden kurtulan muvahhid **müminlerden (215)** olsunlar.

فَإِنْ عَصَوْكَ: **Şayet** onlara yumuşak davranıp yakınlık gösterdikten sonra dâvetini ve uyarını kabul etmeyip **sana karşı gelirlerse** onlardan uzak durarak ve kendini yaptıklarından münezzeh hissederek **de ki:** فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ: **Ben sizin yaptıklarınızdan** –sizden ve ısrar ederek ve böbürlenerek yaptığınız işlerden– **muhakkak ki uzağım. (216)**

Eğer sana düşmanlık eder, inatçı davranır ve seni yok etmeyi planlarlarsa وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ: **Sen** –onlara karşı korunmada– **O** düşmanları kahretme ve çeşitli belâlarla öfke ve intikâmını gösterme konusunda **mutlak gâlip ve** dostlarına karşı **engin merhamet sahibi**

اَلَّذ۪ي يَرٰيكَ ح۪ينَ تَقُومُۙ ﴿٢١٨﴾ وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِد۪ينَ ﴿٢١٩﴾ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٢٢٠﴾
هَلْ اُنَبِّئُكُمْ عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاط۪ينُۜ ﴿٢٢١﴾

olup düşmanlarına karşı yardım ederek kötülüklerini başlarından savan Allâh'a **güvenip dayan.(217)**

Ey resullerin kâmili! Nasıl Allah sana merhamet edip düşmanlarına karşı yardım etmede yeterli gelmesin!

اَلَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ: **O** Kayyum ve Kâdir **ki,** gece yarısında rızâsını kazanmak ve ihtiyaçlarını kendisine iletmek amacıyla uykundan **kalktığın zaman seni görüyor (218),** müşâhede ediyor.

Hakka karşı aşırı derecede sevgi duyup iştiyak içinde boyun eğerek alınlarını alçakgönüllülük toprağına koyanlar, bozuk isteklerin ve boş düşüncelerin ateşini söndüren ilâhî aşk ve sevgi ateşini yakarak وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ: **Secde edenler arasında dolaşmanı da (219)** –yâni müminlerin durumlarını gözetlemek için gece yarısında sık sık gidip gelmeni de– aynı şekilde görüyor.

Nasıl olur da Hakka boyun eğip O'na karşı iştiyak duymazlar?

إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ: **Çünkü** onların münâcatlarını ve kendisine arz ettikleri ihtiyaçları **işiten,** maksatlarını, amaçlarını, niyetlerindeki samîmiyetlerini ve işlerindeki ihlaslarını **bilen O'dur. (220)**

Allah Teâlâ, Kuran melekler tarafından değil de şeytanlar tarafından indirilmiştir diyen kimsenin görüşünü çürüttükten ve onu kendi indirdiğini ve Rûhü'l-emîn tarafından Resûlü-emîn'e ulaştırıldığını ispatladıktan –çünkü ikisi arasındaki münâsebet açık ve uygunluk da sâbittir– sonra, şeytanların indirmesi ve yönlendirmeleri konusuna değinerek bunun ancak kendilerine nispeti ve münâsebeti uygun olan dostlarına olduğunu işaret etmek istedi.

Saptırmak, vesvese vermek, doğru yolu bozmak ve boş fikirlerle karıştırmak maksadıyla هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ: **Şeytanların ise kime ineceğini size haber vereyim mi?(221)** Çeşitli mârifet, hakîkat, işâret ve müşâhedeleri içerdiği halde, Kurân'ın îcazı ve Hak tarafından indirildiği konusunda tereddüt eden ve şeytan tarafından indirildiğini veya onun verdiği vesvese ve hayallerinin toplamından meydana gelen şiir olduğunu iddia edip Kuran hakkında kötü şeyler düşünen ey aşırı …

تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ اَث۪يمٍۙ ﴿٢٢٢﴾ يُلْقُونَ السَّمْعَ وَاَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَۜ ﴿٢٢٣﴾ وَالشُّعَرَٓاءُ
يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُ۫نَۜ ﴿٢٢٤﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّهُمْ ف۪ي كُلِّ وَادٍ يَه۪يمُونَۙ ﴿٢٢٥﴾ وَاَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا
يَفْعَلُونَۙ ﴿٢٢٦﴾

---

gidenler! O Kurân'ı ancak gaipleri/gizlilikleri çok iyi bilen keşif ve şuhûd erbâbının sırlarına vâkıf olan Varlık ancak indirebilir ve söyleyebilir.

تَنَزَّلُ عَلَى كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ: **O şeytanlar** kötülük, isyan ve çeşitli sapma ve haddi aşma konularında sınırı aşarak **günâha** ve yalan uydurmada aşırı giderek **iftirâya düşkün olan herkesin üstüne inerler. (222)**

يُلْقُونَ السَّمْعَ: **Bu şeytanlar,** meleklere **kulak verirler** ve onlardan bâzı gizli bilgileri dinlemeye çalışırlar; bu dinleme bizzat anlamaya yönelik değildir çünkü dinlemekten maksatları düzeltmek ve kabul etmek değil, bozmak ve reddetmektir. وَأَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ: **Ve** bu nedenle **onların çoğu** işittiklerinde ve kulak verdiklerinde **yalancıdırlar. (223)** Çünkü onlar bozgunculuğa dâir kendilerinde var olanı gizli tutmak ve yandaşlarını çeşitli aldatma yöntemleriyle kandırmak amacıyla işittikleri şeyi değiştiriyor ve bozuyorlar.

Yalan uydurma bakımından şeytanlar zümresine müntesip bir grup da yalan ve boş sözleriyle insanlar arasında dolaşan وَالشُّعَرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ: **Şâirlerdir.** Bundan dolayı **onlara da** bozuk ve boş fikirlerini gizli tutmak niyetiyle şeytanların askerlerinden olan ve kendilerini tâkip eden **sapıklar uyarlar. (224)**

أَلَمْ تَرَى أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ: **Onların** ve sapıklardan onları tâkip edenlerin sapıklık ve azgınlık vâdilerinden **her vâdide başıboş dolaştıklarını görmedin mi? (225)** Sebat ve istikrarsız olarak, şaşkınlık ve hayret içerisinde ve dünyâ ve âhiret hayâtı konusunda mütereddit bir şekilde dolaşıp durular.

Dünyâ işlerindeki aşırı gaflet ve sarhoşluklarından dolayı وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لاَ يَفْعَلُونَ: **Gerçekte yapmadıkları şeyleri** ağızlarıyla **söylerler (226)**; ahlak, hikmet, öğüt, sembol ve işâretlere dâir konularda ……….

إِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَث۪يرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذ۪ينَ ظَلَمُٓوا اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

yapmadıkları ve uygulamadıkları halde hiç düşünmeden dilleriyle konuşup dururlar.

إلاَّ الَّذِينَ آمَنُوا: **Ancak** Allâh'ın birliğine **îman edenler**, kalplerinde bulunan ve dillerinde eseri beliren mûtedil hikmet sâyesinde Hakkın yaratılışlarına koyduğu mânevî îtidalin gereğine uygun hareket etmeye devam edenler, وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ: **Ve,** bununla beraber, bozuk davranışlarını düzeltici ve ahlak ve tavırlarını güzelleştirici **iyi işler yapanlar,** şiir ve kasidelerinde adâlet ve istikâmet yoluna uygun şekilde وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا: **Allâh'ı** bütün zaman ve hallerinde **çok çok ananlar ve** Hakka doğru yürüyen muhabbet ve velâyet erbâbına ve O'nun birliği yolunda yürüyen sâliklere karşı büyüklenen ve onları dilleriyle inciten kâfirler ve câhiller tarafından وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا: **Haksızlığa uğratıldıklarında kendilerini** söz konusu bu şiirleriyle **savunan** şairler **başkadır.** Çünkü bu şairler, şiirlerinin çoğunda Hakk'ın birliğini, mârifet ve hakîkatlerini, keşif ve irfan erbâbının işâretlerini ve alışkanlıkları terk etmekle alâkalı ve tevhid meşrebinin safâsına ters gelen bağları kırmakla ilgili hatırlatmaları açıklamaya çalışmaktadırlar. Şiirlerinin bir kısmı istek ve arzularına uyup yasak şeylere tamah edenlere engel olmakla ve onların yaptıkları çirkinlik ve rezâletleri saymakla ilgilidir. وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنقَلَبٍ يَنقَلِبُونَ: Ehl-i Hakk'a karşı **haksızlık edenler,** saf tevhit üzere oldukları ve kesret ve taklitten uzak oldukları halde tavır ve lisanlarıyla ve çeşitli kötüleme yöntemleriyle onlara eziyet edenler, onlara ilhad ve fesat isnat edenler ve çeşitli yolsuzluk ve bozgunculuklarla onları suçlayan haddi aşan bu iftiracılar **hangi dönüşe**, âkibete, **döndürüleceklerini yakında bileceklerdir (227)**; hor ve zelil bir şekilde ateşe mi atılacaklar yoksa mesrur olarak rızâ bahçesine mi girecekler? 'Bilesiniz ki, Allâh'ın dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyecekler de'.[7]

---

[7] Yûnus, 10/62.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey tavır, ahlak ve hareketlerinde ve dünyâ ve âhiret hayâtıyla ilgili bütün durumlarında îtidali gözetmeye çalışan sâlik! Sana gerekli olan, üzerinde cereyan eden bütün hallerde zevk ve vicdânına müracaat etmendir. Ayrıca bu hallerin kaynağı konusunda yeterince düşünmen ve meydana gelme biçimleri konusunda tefekkür etmen gerekir. Bu haller îtidal ve ilâhî adâlet gereği mi meydana gelmekte yoksa şeytanın azdırması ve tahrik etmesiyle oluşan nefs-i emmârenin askerlerinden hevâ ve hevesin gereğine göre mi gerçekleşmektedir?

Eğer bu hal ve durumlar ilâhî adâlet ve tabiî yaratılışa göre meydana geliyorsa sana ne mutlu. Eğer hevâ ve hevesine göre meydana geldiklerini anlarsan sana gerekli olan; bu durumları tedâvi etmen ve istek ve arzuların köklerini kazıyıcı riyâzetlerle bu durumları düzeltmeye çalışmandır. Ayrıca ahlâkî tutum ve davranışlarında bir itidal oluşuncaya ve fiil ve hallerinde bir düzelme oluncaya kadar –gündüzleri oruç tutmak, geceleri namaz kılmak, insanlarla sohbeti kesmek, dağ ve kalelerde uzlete çekilmek, halvetlerde kalmak ve Hakk'a yakınlaştıran namazı kılmak gibi– zor ve meşakkatli ibâdetlere devam etmen gerekmektedir. O zaman tevhid kapısı sana açılır ve tevhid suyunu bulandıran riyâ, gösteriş, kendini beğenme ve insanlara karışıp beraber olmaktan kaynaklanan çeşitli kötü davranış kapıları kapanır.

Ey kardeş! Bil ki muhabbet ve velâyet mertebelerinde olgunluğu gerçekleştirenler, ne hayır ve şer ne de fayda ve zarar endişesi içerisinde bir kişiye yönelmeksizin varlıklarını fenâ yolunda sülûka harcayan kimselerdir. Bilakis, Allâh'ın cemal ve celâlini kavrama konusundaki hayret ve istiğraklarının tamlığından dolayı, onlar kendi nefislerine bile iltifat etmezler. Nasıl olur da başkalarına yönelebilirler.

Fakat bu durum, ilâhî yardım ve cezbeye sâhip olmak, bütün sünnet ve eserlerinde Allâh'ın sevgili peygamber'ine (s.a.v.) uymak ve gaflet uykusundan seni uyandıran ve maksadına ulaştıran kâmil bir mürşidin hizmetine devam etmekle sana ancak nasip ve müyesser olabilir.

Ey Rabbim! Katından bana hüküm ve hikmet bilgisini ver ve beni sâlihler grubuna ilhak et.

NEML SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Hakikatleri tahakkuk ettiren Hak tarafından kendilerine daha önceden inayet-i ezeliye ve cezbe-i ilahiye ile rümuz ve işaretlerin nevilerinin ne olduğu müjdesi verildikten sonra, ilme'l-yakin ve ayne'l-yakin mertebelerini aşarak elde ettikleri hakka'l-yakin mertebesinin gereği olan vahdet-i zatiye sırrına vakıf olabilenler, yücelik ve var etme makamı ile ilgili bilgileri yeterince bilen, mükemmel hidayetin erbabı olanlar için şu şey gizli değildir: Her kim ki tevhid-i zatî yolunu tutar ve hiçbir sarsıntı yaşamadan, en ufak bir tereddüt yaşamaksızın o mertebede karar kılarsa namazlarını kılmaya devam etmesi, dış görünüşün ve içini temizleyip güzelleştirerek birliğin zatına doğru yönelmesi, kendisini Allah'ta yok olmaktan ve onunla bâki kalmaktan alıkoyacak olan dünya lezzetlerinden ve süslerinden uzak durması ve onlara yaklaşmaması gerekir. Yine o insanın kendi nefsini iradî ölüm ile öldürmesi ve böylece beşer olma vasıflarının ve nâsûtî kuvvetlerinin kendisini lâhût bahçesinden uzaklaştırmasına mani olması gerekir. Ancak o zaman hiç uyumayan ve asla ölmeyecek olan Allah'ın huzuruna yaklaşır.

Sonuç olarak, Allah yolunun yolcusu olan kişinin, kesretin gereği olarak yok olacaklara verilen taayyünattan kesinlikle soyutlanması gerekir. İşte o zaman gerçek temizlik ile temizlenmiş olur, manevi güzelliklere kavuşur, gerçek mutluluğa erer, ebedi olarak saygınlık kazanır.

SÛRENİN TEFSİRİ

Allahu sübhanehu güzel ve en yüce ismi ile başladıktan sonra sevgili peygamberine işte bu bakış açısıyla hitap etmektedir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

طٰسٓ تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُب۪ينٍۙ ﴿١﴾ هُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِن۪ينَۙ ﴿٢﴾ اَلَّذ۪ينَ يُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٣﴾

بسم الله: Güzel isimleri ve yüce sıfatları ile görünen ve görünmeyen her şeyde tecelli eden **Allah**'ın adıyla, الرحمن: bütün kullarına en iyi rızıkları bahşeden **Rahman**'ın adıyla, الرحيم: kulları içinden seçtiği en özel insanları büyük ödüllere mazhar ederek çok yüce mevkilere çıkaran, tabiat dünyasından kaldırıp isimleri ve sıfatlarının semasına götüren, en yüce mevkie erdiren ve sidre-i müntehâya ulaştıran **Rahîm**'in adıyla başlarım.

طس: **Tâ-Sîn.** Ey ebedî saygınlığı, ezeli ve ebedi saadeti isteyen kişi, تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ: **Bunlar Kur'an'ın, yani açıklayan kitabın ayetleridir.(1)** Sana okunan bu ayetler, senin görevinin yüceliğini göstermek ve elindeki delillerin tamamlanmasını sağlamak için sana okunmuş ayetlerdir. Yani tevhidin delillerini açıklayan Kur'an-ı mübîn'in bazı ayetleridir, ki o ayetler hükümlerin hangilerinin hak ve hangilerinin batıl olduğunu belirttiği için Furkân denilen Kur'ân'ın açıklamalarıdır. O hükümler Allah'ın kader levhasından seçilmiştir, üzerine tecelli şimşeklerinin parıltıları düşen her şeyi içine alan ilm-i ilâhînin huzurundan gönderilmiştir.

Ey peygamberlerin en mükemmeli, o ayetler sana Allah teâlânın katından, هُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ: **Hidayet etmen ve müminlere müjdelemen için** indirilmiştir.(2) O Kur'an sani tevhid-i zâtîde elde edeceğin makama götüren bir yol gösterici olması için, senin dininde ve emirlerinde sana tabi olan müminler için ise kalpleri iman ile hoşnut olduğu takdirde yani kalpleri ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn derecelerine yükselecek olan ilme'l-yakin derecesinde iman ile dolduğu takdirde çeşitli mutluluklara, güzelliklere, bereketlere, yüce makamlara ve ödüllere nail olacaklarını müjdelemesi için gönderilmiştir.

Kalpleri mutmein olan o insanlar, الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ: **Namazı kılanlar, zekatı verenler ve ahrete de kesin**

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ ﴿٤﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ
لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ﴿٥﴾

---

olarak inananlardır.(3) Onlar, Hak tarafından kendilerine belirli vakitlerde kılınması farz kılınan namazları kılanlardır. O farzları, din sahibinin kendilerine ulaştırdığı şekilde eda ederler. Ne kolaylaştırırlar, ne zorlaştırırlar. O namazlarla Allah'a yakın olmak isterler. O namazlar sebebiyle imanları ve inançları kuvvetlenir. Onlar kalplerini Allah'tan başkasına meylettirecek olan dünya ziynetlerinden temizleyen zekatı da verenlerdir. Bu zekat verme sayesinde kendilerin vahdet-i zattan alıkoyacak fazlalıkları atma ve kurtulma alıştırmaları yaparlar. Cümle itibariyle onlar bütün işlerinde ve davranışlarında, amellerin karşılıklarının verilmesi ve yapılanların değerlendirilmesi için hazırlanmış olan ahret hayatına da ilme'l-yakin ve ayne'l-yakin derecesinde inanırlar, iman ederler. Çünkü bilgi ve basiret erbabı olan gönlü açık insanlar, dünya hayatından sonra ahret hayatının gelmesinin hikmetini düşünenler dünyada iken ahrette kendilerini neyin beklediğini anlarlar. Bunun için dünyada iken ahret için çalışırlar, orada ne biçeceklerse burada onu ekerler.

Sonra cenab-ı Allah devam eden sünnetinin icabı olarak kitabında şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ: **Ahrete inanmayanlara kendi yaptıklarını süslü gösterdik, öylece oyalanıyorlar. (4)** İnat ederek ve büyüklük taslayarak ahret hayatına inanmayanların gözlerine, yapmış oldukları çirkin ve boş dünyaya ait işleri güzel gösterdik. Onlara biraz daha zaman verdik ki daha şiddetli, daha kötü azabı hakketsinler. Onlar kendilerine tanıdığımız bu mühletten dolayı şaşkınlıkları ve gafletleri içinde oyalanıyorlar. Yani sahip oldukları refah ve bolluk içinde ne yaptıklarının idrakinde olmadan koşuşturmaktadırlar.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ: **İşte bunlar azabın en kötüsünü çekeceklerdir, onlar ahrette en çok zarar edecek olanlardır.(5)** Allah'ın huzurunda bulunma şerefinden uzaklaştırılacak olan o şakîler dünyada azabın kötüsünü çekeceklerdir, ahrette de en çok hüsrana uğrayacak olanlar onlardır. Onlar küçücük bir iyilik görmeyecekler, durumları bir derecelik bile iyileştirilmeyecek, çekecekleri azap

وَاِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْاٰنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾ اِذْ قَالَ مُوسٰى لِاَهْلِهٖٓ اِنّٖٓي اٰنَسْتُ نَاراًۜ
سَاٰتٖيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ اٰتٖيكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ
لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٧﴾

hiçbir şekilde azaltılmayacak ve hiçbir şefaatçileri olmayacaktır. Bundan daha büyük bir hüsran yoktur. Bedr savaşında onların başlarına gelenler bu sebeple geldi. Ahrette bundan binlerce kat daha kötüsü başlarına gelecektir.

Sonra Cenab-ı Allah sevgili peygamberine hitap ederek, Kur'ân'ı kendisine indirmek ve vahyetmek suretiyle şereflendirdiğini ve lütufta bulunduğunu bildirerek şöyle buyurdu:

وَاِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ: **Şüphesiz ki sana bu Kur'ân, Hakîm ve Alîm olan Allah'ın katından gönderilmiştir.(6)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen temiz tıynetli ve temiz fıtratlı olduğun için bu Kur'ân sana, yaptıklarını en iyi yapan, emrettiklerinde en fazla hikmet bulunan Allah tarafından, kullarının istidat ve kabiliyetlerini en iyi bilen Allah tarafından gönderilmiş ve vahyedilmiştir. Fazilet ve erdem bakımından kullar tabaka tabakadır ve Allah bunu en iyi bilendir. Sonra Cenab-ı Allah bu tabakaların sahiplerini saymaya ve sıralamaya başladı. Böylece sevgili peygamberini kendine yönelmesi, kendisini sevmesi ve verdiği nimetlere şükretmeye devam etmesi için teşvik ediyordu. Önce Mûsâ a.s ile başladı ve sevgili peygamberine hitap ederek buyurdu ki Ey peygamberlerin en mükemmeli, şu zamanı hatırla, hani :

إِذْ قَالَ مُوسَى لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا سَآتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ آتِيكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ: **Musa ailesine ben bir ateş gördüm, size ondan bir haber getireceğim yahut da bir köz parçası getireceğim, belki ısınırsınız demişti.(7)** Hani kardeşin Musa-yı kelîmullah, Şuayb as'ın kızı olan eşi ile birlikte Medyen'den Mısır'a doğru gidiyorlardı. Eşi hamileydi, gece de soğuk ve karanlıktı. Yollarını kaybetmişlerdi. Eşinin doğum sancıları başlamıştı. Musa eşi için ne yapacağını şaşırmıştı. Uzakta bir ateş alevi gördü. Ailesine, burada bekleyiniz dedi. Ben yanmakta olan bir ateş gördüm, hemen o ateşin yanındakilerden yolu sorup, bir haber alır gelirim. Çünkü genellikle ateş etrafında o ateşi yakan insanlar vardır. İnsan bulunmaması çok nadirdir. Orada birilerini bulamazsam o ateşten

فَلَمَّا جَٓاءَهَا نُودِيَ اَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَاۜ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨﴾
يَا مُوسٰٓى اِنَّهُٓ اَنَا اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُۙ ﴿٩﴾

---

bir kor parçası alır gelirim ve siz ısınırsınız, yolunuzu aydınlatırsınız. Şimdi burada bekleyiniz, bir yere ayrılmayınız, dedi ve gitti.

فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ أَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا: **Musa ateşin yanına geldiği zaman, ateşin içinde ve etrafında olanlar mübarek kılınmıştır diyen bir ses duyuldu.** Musa ateşin yanına gelince yücelik ve azamet tahtının ötesinden gelen bir ses duydu. Bu ses Musa'nın hoş karşılandığını, saygınlık kazandığını gösteriyor ve de Musa'yı kastedilen bütün isteklerin ve ihtiyaçların kaynağının Hak olduğu hususunda uyarıyordu. Sen her şeyi Allah'tan iste, bütün ihtiyaçlarını onun yanında bulursun, diyordu. Allah senin hayır ve bereketini artırdı, ateşin yanında duran seni ve ateşin etrafındakileri mübarek kıldı. Çünkü Allah her mekanı kuşatır, içine alır, her mekanda görünen ve görünmeyen her şeyi kapsar. Sen Hakk'ın her yerde ve her eşyada tahakkuk ettiğini gerçekten gördükten sonra Allah'ı onlara hulûl etmekten ve onlarla birleşmekten tenzih et. Sonra şöyle de: وَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ: **Alemlerin rabbı olan Allah her şeyden yücedir.(8)** Yüceler yücesi olan Allah alemlerin rabbi olduğu için her şeyde tecellî eder fakat mekandan münezzehtir. Tecellî etmeye devam ederek, yarattığı gölgelere ve zatından parlayan yansımalara yardım ederek rablık eder. O onların hepsinden yücedir.

Musa bu nidadan korkup da şaşkınlığının ve dehşetinin şiddetinden neredeyse bayılacak hale gelince tekrar kendisine hitap edildi. Bu kere rahatlaması ve korkusunun gitmesi için ismiyle hitap edilmişti:

يَامُوسَى إِنَّهُ أَنَا اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ: **Ey Musa, ben aziz ve hakîm olan Allah'ım.(9)** Yani sana ateşin içinden seslenen ve ateş suretinde görünen benim, Allah'ım. Köpükleri ve dalgalara kuşatanın deniz olduğu gibi, ışıkları ve gölgeleri kuşatanın güneş olduğu gibi bütün kainatı ve görünüşlerin tamamını kuşatan benim. Gayrları ve sivâları kahreden yegane galip ve güçlü olan azîz benim. Benden sadır olan ve görünen her türlü eylemi ve eseri en iyi yapan, en güzel uyum ve en iyi nizam içine yerleştiren benim.

وَاَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَٓانٌّ وَلّٰى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَا مُوسٰى لَا تَخَفْ
اِنّ۪ي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ ﴿١٠﴾ اِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُٓوءٍ فَاِنّ۪ي
غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١١﴾ وَاَدْخِلْ يَدَكَ ف۪ي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَٓاءَ مِنْ غَيْرِ سُٓوءٍ ....

وَأَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ: **Asânı yere at,** buyurdu. Musa **asâsının yılan gibi kıpırdadığını gürünce geri dönüp kaçtı, arkasına bile bakmadı.** Cenab-ı Allah bu şekildeki hitabıyla Musa'nın irkilmesini ve korkusunu giderdikten ona emrederek, elinde tuttuğun sopayı yere at, bizim yaptıklarımızın harika şeyler olduğunu, ne güzel hikmetler barındırdığını görmek için bunu yap ki onun şeklinin bizim zatımızın tekliğinin her türlü görünüşte nasıl olduğu sırrını açıklayacak şekilde nasıl değiştiğini gözlerinle gör dedi. Bunun üzerine Musa elindeki asâyı hemen fırlattı. O asâ hızla giden bir yılana dönüşüverdi. Musa sopasının bir yılan gibi hızlı hızlı hareket ettiğini görünce Musa hızla arkasını dönerek büyük bir şaşkınlık içinde asâsını bırakarak kaçtı. Geri almak için bile arkasına dönüp bakmadı. Korku ve şaşkınlık içinde idi. Biz asâsını tekrar eline alması için şöyle seslendik: يَامُوسَى لاَ تَخَفْ إِنِّي لاَ يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ: **Ey Musâ, korkma. Benim huzurumda peygamberler korkmaz.(10)** Yani asândan korkma. O eski haline geri dönecektir. Ben seçkin kullarıma karşı çok merhametli ve şefkatli olduğum için dostlarımdan hiçbiri benim huzurumda korkmaz. Özellikle de onların içindeki peygamberler. Onlar peygamberlik mesajını götürmek ve dini yaymak için seçilmişlerdir.

إِلاَّ مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Ancak haksızlık edenler hariçtir; o işlediği kusurun yerine bir iyilik yaparsa bilsin ki ben affediciyim ve çok merhamet sahibiyim.(11)** Ancak peygamberlerden birisi kasıt olmaksızın bir günah işlemek suretiyle haksızlık ederse ve sonra tövbe ederek ve pişman olarak o kötülüğün yerine bir iyilik yaparsa bilsin ki ben Gafûr'um, onların affedicisiyim, onları içine düştükleri zilletten kurtarırım, onlara acırım, yaptıkları hatadan dolayı samimi olarak tövbe ederlerse tövbelerini de kabul ederim.

وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ: **Elini koynuna sok, sağlıklı ve beyaz olarak çıksın.** Mûsâ, asasından gördüğü acayipliklerini

... فِى تِسْعِ اٰيَاتٍ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهٖۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقٖينَ ﴿١٢﴾ فَلَمَّا جَٓاءَتْهُمْ اٰيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُبٖينٌۚ ﴿١٣﴾

gördükten sonra Allahü sübhanehu tekrar hitap ederek şöyle emretti: Ey Mûsâ, elini koynuna sok ve hemen çıkar. Elinin akıllara durgunluk verecek şekilde ve görenlerin inanmayacağı biçimde, herhangi bir deri hastalığına tutulduğundan dolayı değil de kendiliğinden bembeyaz olmuş olarak çıktığını göreceksin. Daha sonra Allah tarafından Mûsâ bildirildi ki bu beyaz el senin peygamber olduğuna delillik eden mucizelerden birisidir, sana tarafımızdan bahşedilmiştir. فِي تِسْعِ آيَاتٍ إِلَى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ: **Firavun ve kavmi için sana verilen dokuz mucizedendir.** Sana verilen dokuz mucizeden birisidir ki onlar asâ, beyaz el, tufan, karınca, bit, kurbağa, kan, körleştirme ve cezp etmedir. Sen elinden ve bastonundan gördüklerini gördün, onların senin peygamber olduğuna dair söylediklerinin doğru olduğuna şahitlik etmeleri senin için yeterlidir. Kaldı ki senin daha başka mucizelerin de vardır. Şimdi sen benim peygamberim olarak Firavun'un ve kavminin yanına git. Onlara, kötü işler yatıkları için kendilerine azap edeceğimi, onları sakındırdığımı ve benden korkmalarını istediğimi bildir. إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ: **Çünkü onlar yoldan çıkmış bir toplum haline geldiler.(12)** Onlar kendileri için tarafımızdan ve irademizle konulmuş olan sınırların dışına çıktılar.

Bunun üzerine Mûsa Allah'ın izni ve vahyi ile doğruca Firavun'un yanına giti ve onun huzurunda iken peygamber olduğunu söyledi, delillerini sergileyeceğini söyledi.

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ: **Mucizelerimiz onların gözlerinin önüne serilince, bu ap açık bir büyüdür dediler.(13)** Kudretimizin ve hikmetimizin kemaline delalet eden, kenedilerine peygamber olarak gönderdiğimiz kişinin doğru söylediğine delalet eden, yani Musa'nın peygamberlik iddiasında hakkı olduğunu gösteren mucizelerimiz Firavun ve adamlarının önüne açık bir biçimde konuldu. Bu mucizelerin mucize olduğu, sihir ve gözboyama gibi bir şey olmadığı çok aşikardı. Ama onlar aşırı kinleri ve düşmanlıkları sebebiyle, bu bir sihirdir, hile ve sihirle yapıldığı da bellidir dediler.

وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّاۜ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًاۚ وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖى فَضَّلَنَا عَلٰى كَثٖيرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿١٥﴾

وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا: **Mucize olduğunu bildikleri halde kibirlenerek zâlimce inkar ettiler.** Aşırı kibirlerinden ötürü, onun bir mucize olduğunu, olağanüstü bir şey olduğunu, ilâhi bir cihetten kaynaklandığını, hile ve aldatma işi olmadığını çok iyi bildikleri halde, olanların kesinlikle mucize olduğu yönünde içlerine yerleşen hislerini inkar ederek, haktan batıla yönelerek, ap açık zulüm etmek suretiyle inkar ettiler. Mûsâ'yı da yalanladılar, Allah tarafından getirdiği şeyleri de inkar ettiler. فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ: **Şimdi bak bakalım bozguncuların sonu nasıl olmuş.(14)** Ey ibret alarak bakan kişi, şimdi doğru olduğunu iyice bildikleri şeyleri yalanlayan kibirlilerin sonunun nice olduğuna bir bak. Onlar kendi ağızlarıyla bu mucizelerin sihir ve kandırmaca olduğunu söylüyorlardı. Onların sonu ne oldu, gör. Nasıl boğulduklarına ve köklerinin kuruduğuna bak. Öyle ki arkalarında isimlerini yaşatacak tek kişi bile kalmadı.

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا: **Andolsun ki biz Davud'a ve Süleyman'a bir ilim verdik.** Biz eşsiz lütuf ve cömertliğimizin gereği olarak Davut peygambere ve oğlu Süleyman'a hikmetlerimiz, hükümlerimiz ve bütün insanların almaları gereken tedbirler ile ilgili bir ilim verdik. Bu ilim sayesinde insanlar birbirleri ile ilgili hallerini ve durumlarını, insaf etmeyi, bölüşmeyi, ülkeleri ellerinde tutma ile ilgili olarak sınırlar koymayı, geçitleri kapatmayı belirlediler. وَقَالاَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ: **Onlar, bizi mümin kullarının bir çoğundan üstün kılan Allah'a hamd olsun dediler.(15)** Allah'a şükretmek istediklerinde ve kendilerine verdiği sayısız güzel nimetlerin hakkını vermek istediklerinde şöyle dediler: Dillerden dökülen hamd, yani tam övgü ve minnet, Allah'ın lütuf ve kerem sofrasından nasiplenmiş bütün uzuvların minnetleri tek, bir ve Samed olan, bütün övgülere layık olan, kainatta mevcut her varlıktan sadır olan senalara müstahak bulunan Allah'adır. Bizi kendisine inanan, zatını tevhid eden, peygamberlerini

وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوُدَ وَقَالَ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَاُو۫تِينَا مِنْ كُلِّ
شَيْءٍۜ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُب۪ينُ ﴿١٦﴾ وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ
وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾

tasdik eden, kitaplarına iman eden kullarının çoğuna tercih eden, faziletli kılan odur. Bizi onların arasından seçerek daha çok kerem bahşetmiş, iki cihanın başına önder kılmış, iki cihanın saygınlığı vermiş, iki cihana hükmettirmiş, nâsût ve lâhût mertebeleri ile ilgili en güzel hikmetlere kavuşturmuş, kendi huzuruna kabul etme nimeti bağışlamıştır.

وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُدَ وَقَالَ: **Süleyman Davud'a varis oldu ve dedi ki:** يَاأَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنطِقَ الطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِن كُلِّ شَيْءٍ: **Ey insanlar, bize kuş dili öğretildi ve bize her şey verildi.** Yani Davud'un devri bittikten sonra yerine Süleyman geçince, ondan peygemberliği, hikmetleri ve hükümranlığı devralınca Davud'a verilenler aynen Süleyman'a da verildi, hatta fazlası bile verildi. Mesela babası Davud'a verilmeyen cinlere ve rüzgara hükmetme ve kuşlarla konuşma yetkisi Süleyman'a verilmiştir. Süleyman hükümdarlık ve peygamberlik makamına oturduktan sonra, etrafında oturan kalabalığa Allah'ın kendisine vermiş olduğu nimetleri göstermek için şöyle dedi: Ey insanlar, bize Allah'ın biz keremi olarak vahiy yoluyla, kuşlarla konuşma öğretildi. Bize dünyada hiçbir kimseye verilmemiş olan daha başka çok şey öğretildi. إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ: **Doğrusu bu ap açık bir lütuftur.(16)** Allah'ın hiç kimseye vermediği şeyleri bu şekilde bize vermiş olması, Melik olan, azîm olan Allah'ın bizi herkesten üstün tuttuğuna işaret eden bir lütuftur, hiçbir peygambere vermediklerini bize vermiştir.

وَحُشِرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ: **Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan askerleri toplanmıştı ve onlar sıra oluyorlardı.(17)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan askerlerinin toplandığı günü ve sıralanmaya başlandıkları zamanı hatırla! Toplanma yeri 100 fersahlık bir alan idi. 25 fersahı insanlara, 25 fersahı cinlere, 25 fersahı kuşlara ve 25 fersahı da vahşi hayvanlara ayrılmıştı. Her taife kendi hemcinsleri ile birlikte saflar halinde ve düzgün olarak yürüyordu.

حَتّٰٓى اِذَٓا اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَٓا اَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْۚ
لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُودُهُۙ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾ فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا

Bazıları koşar ve öne geçerlerse, geride kalanların yetişmeleri ve sırayı düzeltmeleri için tutulup bekletiliyorlardı.

Süleyman aleyhisselam rüzgara emir veriyordu. Rüzgar Süleyman'ı askerlerin başlarından yukarı kaldırıyordu ve o da askerlerine yol gösteriyordu, onlarla birlikte rahat rahat yol alıyordu. Allah'ın mükemmel lütuf ve kereminin neticesi olarak o askerlerden birisi herhangi bir şey söylese, rüzgar o sözü hemen Süleyman'ın kulağına getiriveriyordu. Süleyman askerleri ile böylece gitmekte iken onu ve ordusunu bir çiftçi gördü. Sonra da garipseyerek "Vallâhi, Davud oğullarına büyük bir ülke verilmiş" dedi. Bunun üzerine Süleyman o çiftçinin yanına gitti ve "Yok yok, ben ona verilmemiş olanı istememen için sana geliyorum, dedi. Sonra da şunları söyledi: Allah'a yemin ederim ki Allah'ın kabul edeceği bir tek zikir Davut oğullarına verilenlerden daha hayırlıdır.

Süleyman aleyhisselam ve askerleri yukarda anlatıldığı gibi gitmekte idiler.

حَتَّى إِذَا أَتَوْا عَلَى وَادِي النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَاأَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لاَ يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ: **Nihayet karınca vadisine geldikleri zaman bir karınca, ey karıncalar yuvalarınıza giriniz, Süleyman ve askerleri farkına varmadan sizleri ezmesin dedi.(18)** Orası Şam'da bir vadidir ve çok karınca bulunduğu için karınca vadisi denilmiştir. Karıncalardan birisi gelmekte olan ordunun etrafı simsiyah kapladığını gördü, onların vadiden geçeceğini hissetti ve hemcinslerini uyarmak için bağırarak şöyle dedi: Ey zayıf ve narin karıncalar, çabucak yuvalarınıza giriniz, sahrada ayak altında durmayınız ki Süleyman ve askerleri atlarının tırnakları ile üzerlerinize basmasınlar. Gerçi onlar takva ve iyilik erbabıdırlar, açıkça bu gibi haksızlıklar yapmaktan sakınırlar. Ama siz küçük olduğunuz için bilmeden üzerlerinize basabilirler.

Süleyman karıncanın dediklerini duyunca, فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا: **Onun sözlerine şaşarak tebessüm etti.** Önce tebessüm etti ve sonra da şaşkınlık içinde kalarak güldü. Karıncanın söyledikleri komşularla iyi geçinme ile ilgili, kardeşlerle birlikte olma adabı ile ilgili, vuku bulmadan önce muhtemel tehlike ve zararlardan korunmakla ilgili ve diğer ....

... وَقَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِيٓ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِيٓ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ
وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰيهُ وَاَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ﴿١٩﴾
وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَآ اَرَى الْهُدْهُدَۘ اَمْ كَانَ مِنَ الْغَٓائِبِينَ ﴿٢٠﴾

tehlikelere karşı alınması gereken en güzel tedbirleri içeriyordu. Süleyman, karıncanın sözlerine ve maksadına muttali olduktan Allah'ın kendisine verdiği çok büyük nimetleri sayarak Hakk'a yöneldi ve şöyle dedi: وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ: **Ey Rabbim, bana ve babama verdiğin nimete şükretmem için bana ilham ver, dedi.** O nimetlere karşı, şanına yakışır biçimde ve layıkı vechiyle şükretmeyi nasip eyle ve beni başarılı kıl. Eğer senin yardımın olmazsa ben bu nimetlere karşı hakkıyla şükredemem. Beni muvaffak kıl Allah'ım. وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ: **Razı olacağın güzel ameller yapmamı sağla.** Ey Rabbim, hayatım boyunca senin katında makbul olan ve sana yakışan ameller yapmamı müyesser kıl. وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ: **Rahmetinle beni iyi kullarının arasına dahil et.(19)** Öldükten sonra da beni çok geniş olan rahmetinin içine al ve senin kendilerinden razı olduğun kulların zümresine koy, senin yayında makbul olanlardan eyle, beni de onlardan say, onlarla birlikte haşret. Sen istediğin her şeyi yaparsın, senden umanların umduklarını yaparsın Allah'ım.

Süleyman aleyehisselam bazı seferlerine giderken Hüdhüd daima bayraktarlığını yapıyordu, ordusunun habercisi ve rehberiydi, ihtiyaç anında onları suya götürürdü. Çünkü su yerin altında olsa bile biliyor ve yerini tayin ediyordu. Sonra Süleyman cinlerin İfritlerine o belirlenen yeri kazmalarını ve suyu çıkarmalarını emrediyordu. Onlar da gerektiği zaman suyu böylece çıkarıyorlardı. Günlerden bir gün Süleyman aleyhisselam suya ihtiyaç duydu. Ancak Hüdhüd yanında değildi. Buna çok kızmıştı.

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لاَ أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ: **Süleyman kuşları gözüyle taradı ve "Hüdhüd'ü niçin göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı" dedi.(20)** Süleyman kuşları teferruatlıca inceleyip de aralarında Hüdhüd'ü göremeyince, bana ne oluyor da kuşlar arasında Hüdhüd'ü göremiyorum? O yanımda bir yerlerde gizleniyor da onun

لَاُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَد۪يدًا اَوْ لَاَا۬ذْبَحَنَّهُٓ اَوْ لَيَأْتِيَنّ۪ي بِسُلْطَانٍ مُب۪ينٍ ﴿٢١﴾ فَمَكَثَ
غَيْرَ بَع۪يدٍ فَقَالَ اَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِه۪ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَاٍ بِنَبَاٍ يَق۪ينٍ ﴿٢٢﴾
اِنّ۪ي وَجَدْتُ امْرَاَةً تَمْلِكُهُمْ وَاُو۫تِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظ۪يمٌ ﴿٢٣﴾

için mi göremiyorum, yoksa benim hizmetimde bulunmayı istemediği ve bana arkadaşlık etmek istemediği için mi kayıplara karıştı.

Yemin ederim ki onu bulursam, لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَذْبَحَنَّهُ: **Ya canını iyice acıtacağım, ya keseceğim.** Tüylerinin yolunmasını emredebilim ve güneş altında dar bir kafer içinde bir düşmanı ile birlikte konulmasını isteyebilirim veya diğer hizmetçilerin ibret alması için ceza olarak kesilmesini emredebilirim. أَوْ لَيَأْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ: **Ya da bana mazeretini gösteren açık bir delil gösterecek.(21)** Yahut da mazeretli olduğunu bana açık delillerle yani akıl ve basiret sahiplerinin kabul edebileceği gerekçelerle ispatlayacak, dedi.

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ: **Hüdhüd az bir zaman bekledikten sonra geldi ve "ben senin bilmediğin bir şey öğrendim, Sebe' hakkında sana doğru haberler getirdim" dedi.(22)** Hüdhüd aradan çok geçmeden geldi ve kayboluşunu ve gelmeyişini mazur göstermek için şöyle dedi: Ben senin hizmetinden uzak kaldım ve seni beklettim ancak efendim, ben daha önceden ne benim, ne senin ve ne de askerlerinden hiç birisinin bilmediği bir bilgi öğrendim. Sebe' kabilesinin doğu taraflarındaki ülkesi ve kralı hakkındaki bu gerçek bilgileri öğrenir öğrenmez sana getirdim, dedi.

Süleyman kızgınlığını ve öfkesini yok ederek ve açıklamasını isteyerek "Nedir bu haber?" diye sordu. Hüdhüd şu cevabı verdi:

إِنِّي وَجَدتُّ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِن كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ: **Ben, kendisine her şey verilmiş bir kadının onlara hükümdarlık ettiğini gördüm, o kadının muazzam bir tahtı da var.(23)** Ben kısa bir müddet zarfında onların memleketlerine varınca bir kadının onlara hükümdarlık ettiğini gördüm. Kadının ismi Belkıs bint-i Şerâhîl olup Ya'rub b. Kahtân sülalesindendir ve annesi de bir cindir. Çünkü insan neslinden birisiyle evlenmek istemiyordu. Belkis'tan başka bir evladı da yoktur. Bu sebepten dolayı hükümdarlık ona sirayet etmiş ve kraliçe olmuştur. …...

وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ
اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾

Büyüklüğü ve kahramanlığı sebebiyle her şeyin en iyisi kendisine verilmiştir ki saymak mümkün değildir. Ona ait güzel şeyler arasında bir de onun tahtı vardır ki cümle kralların ve valilerin tahtlarından güzeldir. Bazıları o tahtın genişliğinin 80x80 kulaç olduğunu, yüksekliğinin ise 30-40 kulaç olduğunu söylerler. Taht altın ve gümüşten yapılmış olup inci, zümrüt, kırmızı yakut ve yeşil zebercetle süslenmiştir. Ayakları kırmızı ve yeşil yakut ile zümrüttendir. Üzerinde 7 ev bulunmakta ve her evde de bir kapalı kapı bulunmaktadır.

وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ: **Belkıs'ın ve kavminin Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm.** Yani onların güneşe taptıklarını gördüm. Onlar önünde secde etmeye ve kulluk etmeye en müstahak olan Allah'a ibadet etmiyorlardı. وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ: **Şeytan onlara yaptıkları işleri süslü göstermiş ve onları yoldan çıkarmış.** Onlar çok cahil oldukları için, Allah'ı tanımadıkları için, mükemmel sıfatlarını ve güzel isimlerini bilmedikleri için güneşe tapmayı onlara güzel ve süslü bir iş olarak göstermiş. Onları Allah'ın tevhidine ulaştıracak olan doğru yoldan şaşırtmış, Allah'a secde etmekten ve hakkıyla kulluk etmekten alıkoymuş. فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ: **Onlar bunun için doğru yolu bulamıyorlar.(24)** Şeytan onları yanılttığı ve gururlandırdığı için yanlış yapmaya devam ediyorlar ve tevhit yoluna ulaşamıyorlar. Halbuki onlar yaratılışlarının aslî gereği olarak tevhidi bulmaları gerekir. Onların bir mürşid-i kamile, şefkatli bir bir yol göstericiye ihtiyaçları vardır. Onları ancak o mürşit doğru yola sevk edebilir. Halbuki onlar akıllılar zümresindendirler, hidayeti ve sapıklığı birbirinden ayırt edebilirler. Fakat onlar gaflet ve gurura saplandıkları için, şeytan onlara güneşe tapmayı hak ibadetlerden olarak gösterdiği için o batıl ibadeti yapıyorlar. Hakikati göremedikleri için öyle yapıyorlar. Eğer doğru dürüst bir uyarıcı onları uyarmış olsa, onlara Allah'ın tevhid yolunu göstermiş olsa, bütün görünüşleri gösterenin tek başına Allah olduğunu bildirse ümit ederiz ki Allah onları gaflet uykusundan uyandırır. Onlara şöyle seslenir:

﴿٢٥﴾ اَلَّا يَسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذٖى يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظٖيمِ ﴿٢٦﴾

أَلاَّ يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ: **Göklerde ve yerde gizli olan her şeyi ortaya çıkaran, sakladığınız ve açıkladığınız her şeyi bilen Allah'a secde etmeleri gerekmez mi?(25)** Cümlenin gelişi ifadeyi "secde etmeleri" manasına gelecek şekilde okumayı gerektirmektedir ki bu Kisâî'nin ve diğer alimlerin okuyuş biçimidir. Yani ey yolunu kaybetmiş olanlar, secde ettiğiniz kıbleye dikkat ediniz, Tanrı'nıza yöneldiğiniz yöne dikkat ediniz. Gerçek secde edilmesi gereken Ma'bûd'a yönelmeyerek yolunu sapıtmış olan ey kavimler, kainatta tecelli eden Allah'a secde ediniz, herhangi bir yöne veya mekana hulul etmekten münezzeh olan Allah'a secde ediniz, saatlerin peş peşe gelmesi ve zamanların devam etmesinden mukaddes olan Allah'a secde ediniz. Onun işi başka bir işle ilgili değildir. Zaman ve mekan onun için işlemez. Allah, her şeyi kuşatan ilmi ile ve her gücü kapsayan gücü ve kudretiyle esma-i ilahiye ve her şeyi yapan zatî sıfatlarının semalarında gizlenmiş olanları bilip açığa çıkardığı gibi, isimlerinden ve sıfatlarından yansıyanları kabul etmeye uygun olarak yaratılan tabiat yeryüzünde gizlenmiş olanları da bilir ve açığa çıkarır. Allah, ilm-i huzurîsi ile sizlerin içinizde, kalbinizde gizlediklerinizi de bilir. Sizler o gizlediklerinizin özelliklerini ve yeteneklerini asla bilemezsiniz. Allah gizli işleri nasıl aşikar etmez olabilir! Sinelerde gizlenmiş olanları nasıl bilmez olabilir!

اللَّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ: **O Allah'tan başka bir tanrı yoktur, Allah muazzam arşın rabbidir.(26)** Bir olan, tek olan, güçlü olan, diri olan, koruyan ve büyük arşın sahibi olan Allah'tan başka bir tanrı yoktur. O arş o kadar büyüktür ki üzerinde Allah'ın tecellî ışıkları parlayan her şeyi içine alır. Allah'ın tecellî ışıkları çok şaşaalıdır, zatının kâmil sıfatlarına göre tertip edilmiştir ve bir düzen içinde parlamaktadır. Her parıltı, tek olan zatta gizli olan mükemmelliklerin ortaya çıkarılmasını, var edilmesini ve varlık fezasına çıkarılmasını gerektirmiştir.

قَالَ سَنَنْظُرُ اَصَدَقْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾ اِذْهَبْ بِكِتَابِي هٰذَا فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ
ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اِنّ۪ٓي اُلْقِيَ اِلَيَّ كِتَابٌ كَر۪يمٌ ﴿٢٩﴾

Süleyman duyduklarını duyduktan sonra, قَالَ سَنَنظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ: **Doğru mu söyledin yoksa yalancılardan mısın göreceğiz, dedi.(27)** Bekleyeceğiz ve göreceğiz. Bize getirdiğin haberlerde doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan oldun da azaptan kurtulmak için bize yalan mı söyledin, bu ortaya çıkıncaya kadar sabredip bekleyeceğiz, dedi.

Sonra Süleyman aleyhisselam Belkıs'a bir elçi göndermek istedi ve şöyle bir mektup yazdı: "Bismillahirrahmanirrahim. Selam doğru yol üzre gidenlere olsun. Bana büyüklük taslamayın ve Müslüman olarak bana katılın" dedi. Mektubu misk ile temize çekti ve kendi mührü ile de mühürledi. Daha sonra Hüdhüd'e şöyle dedi:

اذْهَب بِّكِتَابِي هَذَا فَأَلْقِهِ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ: **Bu mektubu götür ve onların önüne at, sonra onların yanından uzaklaş, ne yapacaklarına bak.(28)** Bu mektubu götür, seni görmeyecekleri ve niye geldiğini de bilmeyecekleri bir şekilde onların önüne at. Sonra yanlarından biraz geri çekil, onların yanında bir yerlere gizlen ve bak bakalım ne yapacaklar. Birbirlerine neler söyleyecekler, nasıl tartışacaklar gözetle, dedi. Hüdhüd mektubu aldı ve Belkıs'ın yanına geldi. Sarayında uyumakta idi. Hüdhüd mektubu Belkıs'ın göğsü üzerine bıraktı. Uyandığı zaman göğsü üzerinde duran mektubu ve üzerindeki mühürü görünce irkildi ve korkarak toparlandı. Sonra kavminin ileri gelenleriyle bir toplantı yaptı ve mektup meselesini onlarla müşavere etti.

قَالَتْ يَاأَيُّهَا الْمَلأُ إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ: **Ey efendiler, bana kutlu bir mektup bırakıldı, dedi.(29)** Onlardan bilgi almak maksadıyla şöyle hitap etti: Ey ağalar, beyler! Bugün bana kutlu bir mektup bırakıldı, dedi. Mektubu kutlu bir mektup olarak niteledi. Çünkü kendisi sarayında uyumakta idi, kapılar da kapalı idi. Mektup ise göğsünün üzerinde duruyordu. Onu getiren biri de yoktu. Kimden gelmiş, içinde ne yazıyor gibi şeyler söylediler. Belkıs şu cevabı verdi:

إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٰنَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾ اَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأْتُونِي
مُسْلِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُونِي فِي اَمْرِي مَا كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا
حَتّٰى تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾ قَالُوا نَحْنُ اُو۬لُوا قُوَّةٍ وَاُو۬لُوا بَأْسٍ شَدِيدٍ وَالْاَمْرُ اِلَيْكِ
فَانْظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٣٣﴾

إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِاسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ: **Mektup Süleyman'dandır ve Bismillahirrahmanirrahim diye başlamaktadır.(30)** Mektup Süleyman tarafından gönderilmiştir. İçeriği de şudur:

أَلاَّ تَعْلُوا عَلَيَّ وَأْتُونِي مُسْلِمِينَ: **Bana karşı büyüklenmeyin, Müslümanlar olarak bana katılın.(31)** Bana büyüklük taslamayın, büyüklenmeyin. Devletinizin büyüklüğüne güvenmeyin. Gerçi boyun eğerek, kibirsizce gelmek sizin şanınıza yakışmaz. Ancak bana gelmek mecburiyetinde kalırsanız Allah'ın ve peygamberinin emirlerine teslim olarak, emirlerine itaat ederek ve hoşnutsuzluk göstermeksizin geliniz.

Belkıs kavminin ileri gelenlerine mektubu okuduktan ve içeriğini açıkladıktan sonra, قَالَتْ يَاأَيُّهَا الْمَلأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُونِي: **Ey efendiler, bu işimde bana bir fikir veriniz, ben siz yanımda olmadan hiçbir işi kesip atmam, dedi.(32)** Belkıs korkarak, ne yapacağını bilmez bir halde etrafındakilere seslenerek bu korkunç mesele hakkında yapılacak iş ve alınacak tedbir hususunda tekrar fikirlerini almak istedi ve şöyle dedi: Bana bir şey söyleyiniz, bir işaret veriniz. Doğru olanı siz seçiniz. Bana bir yol gösteriniz ve fikir veriniz ki ben onu kesin olarak tercih edeyim ve gereğinin yapılmasını emredeyim. Çünkü ben sizin onaylamadığınız hiçbir işe imza atmadım, yapılacaktır demedim. Bu işi size havale ediyorum. Siz tercihinizi yapınız.Hangi görüşü kararlaştırırsanız ben onun yapılmasını emredeceğim, dedi.

Belkıs kendi işini bir güzellik olsun diye etrafındakilere havale edince, قَالُوا نَحْنُ أُوْلُوا قُوَّةٍ وَأُولُوا بَأْسٍ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ: **Biz güçlü kimseleriz, zorlu savaşların adamlarıyız. Buyruk senindir, ne emredeceğini sen düşün, dediler.(33)** Güç ve kudret sahiplerinin, makam ve servet sahiplerinin büyüklendiği şekilde büyüklenerek ve ….

قَالَتْ اِنَّ الْمُلُوكَ اِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً اَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوٓا اَعِزَّةَ اَهْلِهَآ اَذِلَّةًۚ وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾ وَاِنّ۪ي مُرْسِلَةٌ اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾

kibirlenerek şöyle dediler: Biz sayı ve güç bakımından tam kudretli bir milletiz. Bizim ne kadar acımasız olduğumuzun, ne kadar cesur olduğumuzun, ne kadar cüretkar olduğumuzun, düşmanlara nasıl saldırdığımızın ve onları nasıl ele geçirdiğimizin haberleri dünyalara yayılmıştır. Biz böyleyiz. Onlardan korkmuyoruz. Bundan sonra emir ve buyruk senindir, biz senin köleleriniz. Savaş ya da sulh, ne emredeceğine sen karar ver. Biz senin emirlerini başarıyla yerine getiririz.

قَالَتْ اِنَّ الْمُلُوكَ اِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً اَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا اَعِزَّةَ اَهْلِهَا اَذِلَّةً وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ: **Hükümdarlar bir memlekete girdikleri zaman orayı perişan ederler, o yörenin halkının ileri gelenlerini en aşağılıkları yaparlar. Onlar da böyle yapacaklardır, dedi.(34)** Belkıs, yapacağı işi ve vereceği kararı iyice düşündükten sonra etrafındakilere cevap olarak şöyle dedi: Evet bizim sayımız çoktur, kahramanlıklarımız da bütün dünyaya yayılmıştır. Gücümüz ve acımasızlığımız da öyle. Fakat harp aldatmacadır, savaşmak ise kuyuya sarkıtılan bir kova gibidir. İkisinin de akıbetini kimse bilemez. Kader yenilgiyi yazmış ise çokluğa ve cesarete güvenilmez. Önümüzde kesinleşmiş örnekler vardır. Mesela güç ve kudret sahibi hükümdarlar bir ülkeye ele geçirmek ve kendilerine ram etmek için girdiklerinde oranın düzenini bozarak darmadağın ederler. Güç ve kuvvetleri ile oranın ileri gelenlerini en rezilleri yaparlar. Eğer bizim bu ülkemize girecek olurlarsa onların da yapacakları budur.

وَاِنّ۪ي مُرْسِلَةٌ اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ: **Ben onlara bir hediye göndereyim, elçilerin ne ile döneceklerini bekleyeyim.(35)** Bugün onlarla savaş kapılarını çalmamız bize yakışmaz, halimize de uygun değildir. Barış da öyle. Bilakis ben onlara önce elçiler göndereceğim. Yanlarında onları sınamak için, şan ve şereflerinin büyüklüğüne yaraşır hediyeler göndereceğim. Elçilerin öğrenebildikleri haberlerle geri gelmelerini bekleyeceğim. Hal ve davranışları nasıl, elçilerimize nasıl davranmışlar? Elde edeceğim bu bilgilere göre davranacağım, dedi. Bu onun aklının mükemmelliğine, memleket işlerini yürütmedeki ülkesini ……...

فَلَمَّا جَٓاءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍۘ فَمَٓا اٰتٰىنِۧ اللّٰهُ خَيْرٌ مِمَّٓا اٰتٰيكُمْۚ ......

korumadaki becerikliliğine delalet etmektedir. Bu sultanlık adabıdır, emirlik adabıdır, memleketi elinde tutma adabıdır.

Anlatıldığına göre Belkıs, Münzir b. Amr'ı bir heyetle göndermiştir. Onlarla birlikte cariye elbiseli oğlanlar ve oğlan elbiseli cariyeler gönderdi. Bir de hokka gönderdi ki içinde deliği olmayan büyük bir inci ile eğri delinmiş bir akik taşı vardı. Belkıs, eğer Süleyman peygamber ise oğlanları kızlardan ayırt etmesini bilir, delinmemiş inciyi doğru deler, eğri delinmiş akik taşına da iplik geçirir demişti. Bunların yanında daha büyük ve kıymetli mallar, kalıp kalıp altınlar ve gümüşler, koku çubukları, anber, kafur, misk, çeşit çeşit mücevherler ve her şeyin en iyisini göndermişti. Heyet, Süleyman'ın askerlerinin toplanma sahasına varınca emsalini görmedikleri ve hiç kimseden de duymadıkları büyüklükte bir ordu gördüler.

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَانَ قَالَ أَتُمِدُّونَنِي بِمَالٍ فَمَا آتَانِي اللَّهُ خَيْرٌ مِمَّا آتَاكُمْ: **Heyet Süleyman'a gelince Süleyman şöyle dedi: Siz bana mal ile yardım mı ediyorsunuz? Allah'ın bana verdikleri size verdiklerinden daha iyidir.** Heyet Süleyman'ın yanına gelince Süleyman onların yüzüne mübtesim bir şekilde baktı. Onlarla yumuşak bir eda ile konuştu, krallarının ve ülkelerinin ne olacağını üzülerek anlattı. Sonra da "Niçin geldiniz, amacınız ne" diye sordu. Belkıs'ın mektubunu verdiler. Süleyman mektuba bir göz attı. Mektupta bütün sınavları teferruatlıca bildirmişti. Süleyman aleyhisselam "hokka nerede" diye sordu, hemen hokkayı getirdiler. Getiren kişi bunda delinmemiş çok kıymetli bir inci tanesi var, bir de eğri delinmiş akik taşı var, dedi. Süleyman bir ağaç kurtçuğuna emir verdi, sonra da bir saç teli alarak incinin bir tarafından soktu ve öbür tarafından çıkardı. Sonra başka bir kurtçuğa emir verdi. O da ipliği eğri delikli akiğin biri deliğinden girdirdi ve öbür tarafından çıkardı. Ellerini ve yüzlerini yıkamalarını emretmek suretiyle cariyelerle oğlanları ayırt etti. Cariye ellerinden birisi ile aldığı suyu diğer eline serpiyor sonra da yüzüne vuruyordu. Oğlan suyu aldığı gibi yüzüne vuruyordu. Sonra gönderilen hediyelerden geriye kalan hediyeleri getirdiler. Süleyman kabul etmedi ve hepsini tehditkar bir ifade ile reddetti. Siz bana uhrevi lezzetlerden mahrum olan dünya ehlinin arzu ettiği şeyleri mi veriyorsunuz? Allah bana peygamberlik vererek ahretle ilgili

... بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٣٦﴾ اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا اَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٣٧﴾

hususlarda bana karşı çok nimetkar ve lütufkar davranmıştır. İnsanlara ve cinlere, rüzgarlara, kuşlara ve yabani hayvanlara, hatta yerde ve gökte olan her şeye söz geçirme yetkisi vermiştir. Bana verilmiş olan bu şeyler dünya yıkıntılarından ve geçici süslerinden daha hayırlı şeylerdir. Bizim dünya nimetlerine karşı bir meylimiz ve sevgimiz yoktur. بَلْ أَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ: **Halbuki siz hediyelerinizle sevinmektesiniz.(36)** Siz ve sizin gibi dünya ehli olanlar bu hediyelerle sevinirler. Yani, ancak siz bu gibi süslü şeylerle iftihar etmeyi sevdiğiniz için, o tür eşyalara bakışınız yanlış olduğu için ve dünyevi işlerden gafil olduğunuz için onlara karşı arzu ve istek duyarsınız.

ارْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لاَ قِبَلَ لَهُمْ بِهَا: **Sen onların yanına geri dön. Biz onların karşı koyamayacakları bir ordu ile geleceğiz.** Ey elçi, sen kraliçenin ve onun askerlerinin yanına geri dön. Onlara şunları söyle: Benim onlardan isteğim, tek tanrı ve tek ilah olan Allah'a iman etmeleridir, ona bağlanmaları ve emirlerine itaat etmeleridir. Sonra da inanmışlar olarak, Müslüman olmuş olarak bana gelip katılmalarıdır. Yoksa ben insanlardan, cinlerden, çeşit çeşit yabani hayvanlardan, kuşlardan ve türlü türlü haşerelerden oluşan öyle büyük bir ordu ile gelirim ki uzaktan bile yüzlerine bakmaları mümkün olmaz. Yakınlarına gelip onlarla savaşmaları ise zaten mümkün değildir. وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا أَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ: **Onları hor ve hakir olmuş olarak ülkelerinden çıkarırız.(37)** Onlar ordumun karşısına çıkamadıkları için biz onları ülkelerinden kendi ellerimizle zelil ve rüsva bir halde, bu cinlere esir düşmüş olarak çıkarır atarız.

Elçileri, gönderdiği hediyelerle birlikte aynen geri gelince Belkıs şöyle dedi: Şimdi anladım ki o bir hükümdar değildir. O semavî bir cihetten desteklenen peygamberlerden birisidir. Onunla barış etmekten, emirlerine boyun eğmekten ve yanına gitmekten başka bir gücümüz de yoktur, karşısına çıkacak halimiz de yoktur, takatimiz de yoktur.

Sonra Belkıs, Süleyman aleyhisselama ikinci bir elçi gönderdi ve yakın bir zamanda yanına geleceğim, dedi. Saraydan çıkmak için gerekli

قَالَ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ يَأْتٖينٖى بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَأْتُونٖى مُسْلِمٖينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ عِفْرٖيتٌ
مِنَ الْجِنِّ اَنَا اٰتٖيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَاِنّٖى عَلَيْهِ لَقَوِىٌّ اَمٖينٌ ﴿٣٩﴾
قَالَ الَّذٖى عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ اَنَا اٰتٖيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ اِلَيْكَ طَرْفُكَ ....

hazırlıkları yaptı. Tahtını, sarayında iç içe yedi kapı ile girilen bir yere koydu. Sarayı ise zaten yedi saray içinde bulunuyordu. Bütün kapıları kilitledi. Kapıların önüne bir çok muhafız yerleştirdi. Sonra Süleyman'a doğru yola çıktı. Yaklaştığı zaman, tahtı üstünde oturmakta olan Süleyman yaklaşık bir fersah genişliğinde bir karartının yaklaşmakta olduğunu gördü ve kim olduklarını sordu. Belkıs ordusuyla birlikte itaat etmiş ve teslim olmuş olarak geldi, dediler.

قَالَ يَاأَيُّهَا الْمَلَأُ أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ: **Ey cemaat, onlar Müslüman olarak bana gelmeden önce o kraliçenin tahtını bana hanginiz getirebilir, dedi.(38)** Süleyman, etrafında bulunan insanlara ve cinlere seslenerek, Belkıs ve beraberindekiler yanıma gelmeden önce o kraliçenin tahtını bana hanginiz getirebilir, dedi. Zira onlar geldikten sonra Belkıs'ın izni olmaksızın tahtının getirilmesi doğru olmaz. Çünkü bir müslümanın malı ancak onun kendi izniyle nakledilebilir, başka bir yere taşınabilir.

قَالَ عِفْرِيتٌ مِنْ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ: **Cinlerden bir ifrit, sen yerinden kalkmadan ben onu sana getireceğim, ben güçlüyüm, güvenilen biriyim dedi.(39)** Cinlerin içinden Zekvan veya Sahr denilen güçlü bir ifrit şöyle dedi: Sen şu an oturmakta olduğun makamından kalkıp yerine tekrar oturmadan melikenin arş denilen o tahtını getireceğim. Yani onlar senin huzuruna gelmeden ben o tahtı alıp geleceğim. Ayrıca ben güçlüyüm. Yani tahtın herhangi bir aksamında en ufak bir hata oluşmadan getirebilecek güçteyim, hem de güvenilir birisiyim. O tahtın süslerine, ziynetlerine ve mücevheratına da hiçbir zarar vermem, dedi. Süleyman aleyhisselam, ifritin bu önerisini yavaş buldu ve ondan daha çabuk getirilmesini istedi.

قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنْ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ: **Kitaptan bir ilim sahibi olan bir kişi, sen gözünü kapatıp tekrar açmadan o tahtı sana getireceğim, dedi.** Kendisine kaderin ne olduğu, levh-i ....

... فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبّٖى لِيَبْلُوَنٖٓى ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبّٖى غَنِىٌّ كَرٖيمٌ ﴿٤٠﴾

mahfuzun ne olduğu, esmâ-i hüsnâ aleminin ne olduğu, âyân-ı sâbitenin ne olduğu, herhangi bir şeyin bir kerede nasıl var edildiği ve nasıl yok edileceği gibi hususları belirten ilm-i ilahiden bir nebze verilmiş olan bir kişi, görmek için açtığın göz kapakların tekrar birleşmeden, yani sen gözünü açıp kapamadan getireceğim dedi. Bu onun süratinden ve çabukluğunun mükemmelliğinden kinaye idi. Bu kişi Süleyman aleyhisselamın veziri Asaf b. Berhiyye idi. Sebe melikesinin tahtını hemen getiriverdi. فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي: **Süleyman o tahtı kurulmuş olarak önünde görüverince, bu Rabbimin bir lütfudur, dedi.** Süleyman, Belkıs daha yanına gelmeden, göz açıp kapayıncaya kadar bir süre içinde kıliçenin arş tenilen tahtını önünde kurulu olarak görüverince Rabbine yönelerek, kendisine bahşettiği nimetlere karşı şükürlerini tekrarladı ve şöyle dedi: Çok uzakta olmasına rağmen, oldukça ağır ve oldukça büyük olan bu tahtın bir anda yanımda bulunması benim Rabbimin bana verdiği lütuflardandır. Bana verdiği büyük nimetler cümlesindendir. Bana verdiği büyük lütuflar içindedir. لِيَبْلُوَنِي: **Beni imtihan etmek için vermiştir.** Allah'ım bu kadar büyük nimetleri bana imtihan için verdi. لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ: **Şükür mü edeceğim yoksa inkar mı edeceğim diye beni sınamaktadır.** Bana vermiş olduğu nimetlere şükür etmeye devam edebilecek miyim? Halbuki ben Allah'ın verdiği nimetlere hakkıyla şükretmekten acizim. Bana verilen nimetleri kavramaktan bile acizim. Hakkıyla kavrayamadığım o nimetlere hakkıyla nasıl şükr edebilirim! Yoksa onun verdiği nimetlere karşı şükür yerine inkar mı ederim? Gerçi böyle yapmak da Allah'ın bahşettiği nimetlerdendir. Bizim şükretmemizden dolayı Allah'a giden bir fayda yoktur. Zira Allah bundan münezzehtir. وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ: **Şükreden kimse ancak kendisi için şükreder.** Hakk'ın bahşettiği nimetlere şükreden ve Hakk'ın kendisini yaratarak yapmasını istediği şeyi yapan kimse, şükürle nimetler artacağı için kendi nefsi için şükretmiş olacaktır. وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ: **İnkar eden kimse bilsin ki ....**

قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ اَتَهْتَد۪ٓي اَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذ۪ينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا
جَٓاءَتْ ق۪يلَ اَهٰكَذَا عَرْشُكِۜ قَالَتْ كَاَنَّهُ هُوَۚ وَاُو۫ت۪ينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِم۪ينَ ﴿٤٢﴾

benim Rabbimin hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, o kerem sahibidir. (40) Allah'ın nimetlerini inkar edip nankörlük edenler kendilerine verilen nimetlerin azalmasına sebep olacakları için yine kendilerine yapmış olurlar. Rabbimiz olan Allah hiçbir sonuca muhtaç değildir, aynı zamanda kerem sahibidir. Onun yaptığı işleri amaçlarla açıklanamaz, verdiği nimetleri herhangi bir şeyin yerine verilmiş değildir.

Belkıs kavminin ileri gelenleri ile birlikte Süleyman'ın huzuruna girmek üzere idi. Süleyman aleyhisselamın yanında Belkıs'ın kendi tahtı da durmakta idi. قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لاَ يَهْتَدُونَ: **Süleyman şöyle dedi: Onun tahtını tanınmaz hale getiriniz, bakalım tanıyabilecek mi, yoksa tanımayanlardan mı olacak? (41)** Süleyman devam ederek etrafındakilere, Belkıs oturacağı zaman tahtının bazı kısımlarını ve bazı süslerini değiştiriniz. Görelim bakalım onun kendi tahtı olduğunu anlayabilecek mi, yoksa oturduğu tahtın kendi tahtı olmasının mümkün olmadığını düşünerek anlamayacak mı, dedi. Süleyman aleyhisselam böyle yaparak Belkıs'ın aklını, zekasını, gayba ve olağanüstü hallere, mucizelere iman etme yeteneğinin olup olmadığını sınamak istiyordu. Taht hemen değiştirildi.

Süleyman aheyhisselam, billurdan çok büyük bir saray inşa etmiş ve tahtını da oraya kurmuştu. Saray su üzerinde yüzüyordu ancak çok temiz, lekesiz ve pürüzsüz olduğu için sudan ayırt edilemiyordu. Suyun içinde balık gibi, kurbağa gibi su hayvanları da yüzmekte idi. فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَكَذَا عَرْشُكِ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ: **Belkıs gelince, senin tahtın böyle miydi dediler. O da sanki bu odur, dedi.** Süleyman saraydaki tahtında oturmakta iken Belkıs geldi. Senin tahtın böyle miydi, diye sordular. Tahtın etrafını gözüyle çevreledikten sonra tıpkı o, dedi. O tahtın kendi tahtı olduğunu anlamıştı, ancak yalandan kendisini korumak için bir benzetme sözcüğü kullandı. Süleyman'ın sözüne inandığına içinden kani olunca hemen onun peygamber olduğunu kabul etmeye davrandı ve sana iman etmem için bu gibi mucizelerle beni imtihan etmene gerek yok, dedi. وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ: **Bize bu mucizeden daha önce**

وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللّٰهِؕ اِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٤٣﴾ قٖيلَ
لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَۚ فَلَمَّا رَاَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَاؕ قَالَ اِنَّهُ
صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارٖيرَۜ قَالَتْ رَبِّ اِنّٖي ظَلَمْتُ نَفْسٖي ....

bilgi verildi ve Müslüman olduk.(42) Senin doğru söylediğin ve peygamber olduğun hususu ile ilgili olarak, akıllara durgunluk veren bu mucizenin gerçekleşmesinden önce bize bilgi verildi. Biz o bilgi ile seni sınadık ve sana inandık, bağlandık. Senin peygamberliğine teslim olduk. Senin Hak tarafından gönderildiğine inandık, dedi.

وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ: **Allah onu, kafir bir kavimden olduğu için başka varlıklara ibadet ediyor olmaktan alıkoydu.(43)** Allah lütuf ve keremi olarak Süleyman aleyhisselamın mucizesinden sonra Belkıs'ın yönünü değiştirdi. Yani Allah onun güneşe tapmaktan yüz çevirmesini nasip etti. Çünkü o atalarını taklit ederek güneşe tapıyordu. Ataları ise kafir idiler, Allah'ı inkar ediyorlardı, güneşe tanrı diye tapıyorlardı.

قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا: **Belkıs'a saraya gir, denildi. Belkıs o sarayı görünce derin bir su birikintisi sandı ve paçalarını yukarı çemredi.** Süleyman aleyhisselam emrederek Belkıs'a saraya girmesini söyledi. O da istenileni yapmak için hemen harekete geçti. Sarayı görünce derin bir su birikintisi sandı. Çünkü içinde çeşit çeşit su canlıları yüzüyordu. Belkıs derin su birikintisi sandığı saraya girmek için bacaklarını çemredi ve Süleyman da Belkıs'ın bacaklarını gördü. Süleyman, Belkıs'ın bacaklarının diğer insanların bacakları gibi olmadığını duymuştu. Bu haberin gerçek olup almadığını gözleriyle görebilmek için kurnazca düşünerek kendi sarayını billurdan yaptırmıştı. Belkıs'ın bacakları ve ayakları çok güzeldi, fakat kıllıydı. Süleyman bunu görünce tövbe ederek yüzünü çevirdi, Sonra, قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ: **O billurdan yapılmış bir saraydır, dedi.** Süleyman Belkıs'a hitaben, o camdan yapılmış bir binadır, dedi. Bunun üzerine Belkıs eliyle yukarı çektiği eteklerini salıverdi ve içeri girdi. Suyu görünce, Süleyman'ın kendisini kasten boğduğunu sandı. Aklından geçenin aksi zuhur edince, قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي: **Ey Rabbim, ben kendi nefsime haksızlık ....**

... وَاَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ
صَالِحًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ فَاِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ
بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ ....

ettim, dedi. Süleyman'a karşı sû-i zannından dolayı tövbe ederek, ey Rabbim, Allah'ın peygamberine karşı aklımdan geçen bu yanlış düşünceden dolayı kendi kendime haksızlık ettim, zulum ettim, dedi. وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ: **Süleyman'la beraber alemlerin Rabbı olan Allah'a teslim oldum, dedi.(44)** Tek ve bir olan, alemlerin rabbi olduğu için ilahlığı tek başına yürüten Allah'a teslim oldum. Ondan başka rab yoktur. Ondan başka ilah yoktur.

Süleyman'ın Belkıs ile evlendiği hususunda ihtilaf edilmiş olsa da doğru olan görüş evlendikleridir. Ama daha sonra Süleyman da kalmadı, Belkıs da kalmadı. Soyları da tükendi. Çünkü her gün Allah bir başka şekilde tecelli edecektir ve bu dünya üzerindeki her şey yok olacaktır. Sadece büyüklük ve lütuf sahibi Rabbinin kendi yüzü bâkî kalacaktır.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا أَنْ اعْبُدُوا اللّٰهَ: **Biz Semûd kavmine, Allah'a kulluk ediniz diye kardeşleri Salih'i göndermiştik.** Bizim lütuf ve ihsanımız bol olduğu için Semûd kavmine, düşmanlık belirtileri, isyan ve bozgunculuk alametleri ortaya çıkmaya başlayınca, kardeşleri Salih'i göndermiştik. Allah'a hakkıyla kulluk etsinler, ona boyun eğsinler, emirlerinin ve sınırlarının dışına çıkarak büyüklenmesinler diye göndermiştik Salih'i. فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ: **Onlar ise birbirine düşman iki grup oluverdiler.(45)** Salih peygamber onlara davetini açıkladığı zaman ikiye bölünerek onu şaşırttılar. Bir kısmı kendisine inandı, iman etti. Diğer bir kısım ise onu yalanladı, yüz çevirdi. Bu iki grup birbirlerine düştüler.

قَالَ يَاقَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ: **Salih ey kavmim, iyilikten önce kötülük yapmaya niçin acele ediyorsunuz, dedi.** Salih peygamber kendisini yalanlayan ve yüzlerini dönenlere hitaben, ey kavmim, Allah'ın azabından sakınmak, uzak durmak, onun kahrını gerektirecek şeyler yapmaktan korkmak durumunda olan sizler, hayır ...

... لَوْ لَا تَسْتَغْفِرُونَ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ
مَعَكَ قَالَ طَٓائِرُكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾ وَكَانَ فِى الْمَدِينَةِ
تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِى الْاَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾

---

getirecek olan iyilikler yapmak yerine sizi türlü türlü azaba attıracak olan kötülükleri yapmaya niçin koşuyorsunuz, dedi. لَوْلاَ تَسْتَغْفِرُونَ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ: **Hemen Allah'a tövbe ederseniz belki merhamet edilirsiniz, dedi.(46)** Affedici olan, bağışlayıcı olan Allah'a inkarlarınızdan dolayı ve işlediğiniz günahlarınızdan dolayı hemen şimdi tövbe ederseniz belki başınıza azap inmeden affedilirsiniz. Çünkü azap indikten sonra tövbeniz ve affedilme isteğiniz size bir fayda sağlamaz, dedi.

Onlar ise قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ: **Senin ve yanındakilerin yüzünden uğursuzluklara uğradık, dediler.** Salih'e kızarak senin ve sana inananların yüzünden uğursuzluklara uğradık. Senin dinine inananların yüzünden, siz ortaya çıktıktan sonra peş peşe belalar geldi başımıza. Sizin ve dininizin uğursuzluğu yüzünden çok kötü şeyler oldu, dediler. Salih bu söylenilenleri duyduktan sonra onların iman edip kurtulmalarından ümidini kesti ve قَالَ طَائِرُكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ: **Sizin başınıza gelenler Allah katından gelmiştir, dedi.** Sizin başınıza iyilik mi gelecek, kötülük mü gelecek olduğu bilgisi Allah katındadır, levh-i mahfuzdadır, onun ilm-i huzurisi dahilindedir. Allah sizin yapacağınız iyi veya kötü işlere göre sizler için iyilikler veya kötülükler takdir etmiştir. Başınıza gelen kötülüklere bizim sebep olduğumuzu söylemeniz anlamsızdır. بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ: **Bilakis siz imtihan edilmekte olan bir kavimsiniz.(47)** Allah sizi baş edemeyeceğiniz sıkıntılarla ve bölük bölük fitnelerle imtihan etmektedir. Belki siz pişman olursunuz ve içinde bulunduğunuz küfürden tövbe edersiniz diye bu uğursuz saydığınız şeylerle imtihan olunmaktasınız. Küfür ve isyanınızla sonunuza ulaşacaksınız, Allah'ın azabının inmesiyle sonunuz gelecek. Yaptıklarınızın sonucu bu olacak.

Bu kavim Salih'in bu sözlerini duyunca onu öldürmeye hücum ettiler. وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلاَ يُصْلِحُونَ: **O şehirde dokuz kişilik bir çete vardı, yeryüzünde bozgunculuk yapıyorlardı**

قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَاَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهٖ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ
اَهْلِهٖ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾

ve uslanmıyorlardı.(48) Yani o şehirde dokuz adam vardı. Salih'i öldürmek ve yok etmek için bir çete oluşturmak için anlaşmışlardı. Raht/çete sözcüğü çoğul anlamındadır, tekili yoktur ve on sayısından aşağı demektir. İşleri sadece bozgunculuk etmek ve bozgunculuk çıkarmaktır. Oralarda çeşit çeşit bozgunculuk yapıyorlardı. Hiçbir zaman ıslah olmuyorlardı ve uslanmıyorlardı.

İlahî azap gerçekleşip başlarına inmeye başladıktan sonra kendileri ölmeden önce Salih'i ve yanındaki inananları öldürmeye hücum ettiler. قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ: **Onu ve ailesini saldırıp öldüreceğimize, ve sonra velisine o ailenin yok edildiği mekanı görmediğimizi söyleyeceğimize ve kesinlikle doğru söylüyoruz diyeceğimize dair Allah'a yemin ediniz, dediler.(49)** Yani saldırıdan önce kendi aralarında şöyle konuştular: Herkes birbirine yemin etsin ve söz versin ki biz daha azap inmeden onu ve ailesini öldüreceğiz, yok edeceğiz. Sonra kan davası ortaya çıkar ve intikamı alınmak istenirse, biz kesinlikle ve hayatımız boyunca Salih'in ve ailesinin öldürüldüğü yeri görmedik, onu nasıl öldürmüş olabiliriz diyeceğine, söylediklerimiz kesinlikle doğrudur, onun öldürülmesi ile ilgili bir bilgimiz yoktur, diyeceğine yemin etsin dediler.

وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ: **Onlar böyle bir tuzak kurdular, biz de onlar farkında olmadan tuzaklarını altüst ettik.(50)** Onlar bizim peygamberimizi öldürmek için kötü bir tuzak kurdular. Fakat biz de onların kökünü kurutmak için onlarınkinden daha tesirli bir iş yaptık. Meleklere emir vererek dedik ki bu bozguncu yalancılar Salih'i öldürmeye yönelip de onu almaya hareket ettikleri vakit onları taşa tutunuz ve taşlarken de korkunç sesler çıkararak bağırınız. Melekler de öyle yaptılar. Çeteciler çok korktukları için kimin bağırdığını, kimin taş attığını bilemeden ve tuzak kurdukları kişiye ulaşamadan topluca helak oldular.

فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ اَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾ فَتِلْكَ
بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَاَنْجَيْنَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾ وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ
وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾

فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ: **Şimdi bak, tuzaklarının sonu nasıl oldu?** Ey ibret gözüyle bakan kişi, şimdi bak bakalım onların tuzaklarının sonu nice olmuş, nasıl ayaklarına dolanmış? أَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ: **Biz onları da kavimlerinin tamamını da darmadağın ettik.(51)** Biz azamet ve kahır makamımızdan emrederek o dokuz kişilik çeteyi ve kavimlerini darmadağın ederek helak ettik. Onları o hale getirdik ki kendilerinden sonra arkalarından gelecek bir tek kişi bile kalmadı.

فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا: **İşte onların haksızlıkları sebebiyle harap olmuş evleri!** Şu harap olmuş yıkıntılar, parçalanmış resimler onların kale gibi sağlamlaştırdıkları, ele geçirilemez yaptıkları evleridir. Bak şimdi o evlerin tavanları çökmüş, duvarları yıkılmış halde duruyor. Bu kalıntılar onların yaptıkları zulümleri, haksızlıkları yansıtıyor. İlahî sınırların gereğini yapmayarak isyan eden ve büyüklenenlerin akıbetlerini yansıtıyor. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ: **Hiç kuşkusuz bunda, bilen insanlar için ibret vardır.(52)** Bu tuzak kurma ve helak olma olayında bilen ve anlayan insanlar için, bizim kemal-i kudretimizle, bize bağlılık ve itaat etmeyerek sınırlarımızın dışına çıkanlardan intikam alacağımıza delalet eden bir işaret vardır.

وَأَنْجَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ: **İman ederek Allah'a karşı gelmekten sakınanları kurtardık.(53)** Biz o bozguncuları ağır biçimde cezalandırdıktan sonra bizim tevhidime iman eden ve peygamberlerimize inananları ise sağ salim olarak kurtardık. Zaten onlar ihlasları tam olduğu ve Allah'tan layık olduğu gibi korktukları için bizim kahrımızdan ve azabımızdan çekiniyorlardı. Bize karşı ve peygamberlerimize karşı edepsiz davranmıyorlardı.

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ: **Lût'u** Allah'ın emirlerinin dışına çıkan bir kavme peygamber olarak gönderdik. **Kavmine ....**

اَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ اِلَّا اَنْ قَالُوا اَخْرِجُوا اٰلَ لُوطٍ مِنْ قَرْيَتِكُمْ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾

"Göz göre göre bu hayasızlığı yapıyor musunuz" dedi.(54) Yine en güzel hikmetlerimizin bir gereği olarak nesillerin devamı için belirlediğimiz cinsel birleşme usulünü terk ederek doğru yolu aklen, şer'an, örfen, âdeten, insanlık olarak ve tabiat yönünden kötü kabul edilen bir yol ile değiştiren kavme peygamber olarak göndermiştik. Ey peygamberlerin en mükemmeli, Lut'un kavmine o zaman söylediklerini hatırla. Onların yaptıkları pis işi beğenmediğini, kabul etmediğini belirtmek ve onları kınamak için onlara şöyle demişti: Siz bu rezil işleri yaparken, o işin ne kadar pis ve ne kadar utanç verici bir iş olduğunu görüyorsunuz. Öyleyse niçin yapıyorsunuz?

أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ: **Siz kadınları bırakıp da şehvet duyarak erkeklere mi yaklaşıyorsunuz?** Siz ey şehvetine köle olmuş azgınlar, sız kadınları bırakıp da kendiniz gibi erkek olan insanlara mı şehvet besliyorsunuz? Halbuki ilahî hikmet neslin devamı ve aktarımı için diğer canlıların dişilerine yaklaştıkları gibi insanların da kadınlara yaklaşmalarını gerektirir. Hayvanlar bile bu hikmetli kuralın dışına çıkmazlar iken siz ey aptallar, fıtrattan akıllı olarak yaratılmış iken, kötü davranışları güzel ahlak ve güzel davranışlardan ayırt edebilecek şekilde yaratılmış iken niçin hikmet-i ilahiyyenin dışına çıkıyorsunuz? بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ: **Siz ne kadar cahil bir milletsiniz!(55)** Siz bu yaptıklarınızla, insanı diğer canlılardan ayıran akıl ve idrakin gereklerinin dışına çıkıyorsunuz. Hatta sizin durumunuz dilsiz hayvanların durumundan bile daha kötüdür. Bu gibi kötü işleri aşağılık bir azgın eşekten başka hiçbir hayvan bile yapmaz. Ey aptallar, ey aşırılığa giden azgınlar, sizinle benzer işler yapan ortağınızın kim olduğuna bir bakınız.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلاَّ أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ: **Lût kavminin cevabı sadece "Lût ailesini memleketinizden kovunuz, çünkü onlar temizlik taslıyorlar" demek oldu.(56)** Onlar Lût'un bu kınayıcı ve aşağılayıcı sözlerini dinledikten sonra sapıklık …..

فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ اِلَّا امْرَاَتَهُ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٥٧﴾ وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ
مَطَرًا فَسَٓاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٥٨﴾

içinde yüzmelerinden, kendilerince şehvet zevkleri içinde sarhoş olmalarından ve hayvanî isteklerini gerçekleştirmenin şaşkınlığı ile kendi aralarında konuşarak "Lut ailesini memleketinizden kovup çıkarınız, çünkü onlar bizim yaptıklarımızı temiz bulmuyorlar, tiksiniyorlar. Onlarla bizim bir alakamız yoktur. Onların aramızdan çıkmaları gerekir. Aramızdan çıksınlar ki yaptığımız işlerin kiri ile kirlenmesinler, dediler. Tabii ki bunları alay ederek söylediler.

Sonra onlar azap görmeye ve helak olmaya başlayınca, فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَهْلَهُ اِلاَّ امْرَاَتَهُ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ: **Onu ve ailesini kurtardık ancak karısını kurtarmadık, helak olanlar arasında kalmasını takdir ettik.(57)** Lut'u onların arasından çıkararak kurtardık ve bizim bir lütfumuz olarak karısının dışındaki aile fertlerini dışarı çıkarmasını kendisine emrettik ve onları da kurtardık. Ancak Lut'un karısı sapıklara meyil duyuyordu, yaptıklarına razı oluyordu çünkü onlar gibi birisi idi. Bundan dolayı Lut'un karısını, böyle yapacağı daha önceden bildiğimiz için helak olanlar arasında kalmasını takdir ettik ve kurtarmadık.

وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ: **Onların üzerlerine bir yağmur yağdırdık ve o uyarılan-ların üzerine yağan yağmur ne kötü bir yağmurdu.(58)** Lût'u ve ailesini aralarından çıkardıktan sonra onların üzerlerine öldürücü taş yağmuru yağdırdık. O yağmur öyle kötü bir yağmur idi ki onlardan geriye ne bir insan, ne bir ev, ne de bir hayvan bıraktı.

Cenab-ı Allah, sevgili peygamberine özel hikayeleri olan bazı peygamberlerin kıssalarını hatırlattıktan sonra, kendi katından onlara lütuf ve keremler bahşederek onları üstün ve ayrıcalıklı kıldığını anlattıktan sonra, hemen ve mükerreren Allah'a şükür ve hamd etmesini emretti. O peygamberleri üstün kılan büyük nimetleri veren Allah'a karşı, o peygamberlere muazzam lütufları bahşeden Allah'a karşı keremkâr peygamberler arasında dünyaya ait unsurlar soyutlandıktan sonra ortaya çıkan gerçek birlik ve kardeşlik hukukunu gözetmek ....

قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذ۪ينَ اصْطَفٰىۜ آٰللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا يُشْرِكُونَۜ ﴿٥٩﴾

suretiyle tekrar tekrar şükür ve hamd etmesini emretti. Allah şöyle buyurdu:

قُلْ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى: **De ki Allah'a hamd olsun, seçkin kıldığı kullarına da selam olsun.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, peygamber kardeşlerinin bizim tarafımızdan verilen bazı erdemlerini ve faziletlerini sana okuduk ki bize hamd edilsin ve onlara da selam edilsin. Şimdi sen en güzel ve en layık hamd Allah'adır de. O Allah birdir, tektir ve bütün güzellikleri gerçek edendir, de. Üzerinde kendi varlığının mevcudiyet denizinden esintiler taşıyan her varlığın dilinden sadır olan senâ ve duaları gerçek eden odur, de. Var olmasının gereği olarak isim ve sıfatlarının gölgesi altında kalan her varlığın hamd ü senasını gerçek eden odur, de.

Allah'ın selamı ve rahmeti devamlı olarak Allah'ın seçtiği kulları üzerine olsun. Allah onları gaflet ve sapıklık çölünde yolunu kaybetmiş kulları arasından seçmiştir. Allah onları, dünya pisliklerine meylettikleri için Allah'ın halifesi olma derecesinden kopanların eksikliklerini tamamlamak için seçmiştir. Bu dünya pislikleri o insanların dâr-ı hilafete varmalarını engeller. Halbuki dâr-ı hilafet tevhittir, insanın dünyalık endişelerini kesinlikle yok eder.

Ey peygamberlerin en mükemmeli, hakikat ortaya çıktıktan sonra, cahillik göstererek ve inat ederek Allah'ın dışında başka bir tanrıya inanan müşriklere sor ve onlara de ki أَاللَّهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ: **Allah mı daha hayırlı, ortak koştukları şeyler mi daha hayırlı?(59)** Bir olan, tek olan, kâdir ve muktedir olan, kullarının işlerini çekip çeviren, dış görünüşlerinin ve iç dünyalarının temizlenmesinden sonra onları yaratılmış oldukları başlangıç ve geri dönüş bilgisine ulaştıran Allah mı daha iyidir, yoksa inat ederek ve böbürlenerek ona şirk koştukları, sonradan yaratılmış ve yok olacak olan, Allah'ın kahretmesine ve mükemmel kudretine boyun eğmeye mecbur olan şeyler mi daha iyidir?

Daha sonra Cenab-ı Allah aşağılama ve küçük görmelerine eklemelerde bulunarak onları daha çok rezil etmek ve daha çok kötülemek

اَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءًۚ فَاَنْبَتْنَا بِه۪
حَدَٓائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍۚ مَا كَانَ لَكُمْ اَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَاۜ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِۜ بَلْ هُمْ
قَوْمٌ يَعْدِلُونَۜ ﴿٦٠﴾ اَمَّنْ جَعَلَ الْاَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَٓا اَنْهَارًا وَجَعَلَ
لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًاۜ ....

için şöyle buyurdu: أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً: **Gökleri ve yeri yaratan ve sizin için gökten su yağdıran mı** daha hayırlı, yoksa onlar mı? Yani normal sebepler alemi ile yücelerin etkisi ile gerçekleşen neticeleri kabul etmeye hazır olan tabiat dünyasını yaratan Tanrı daha hayırlıdır. Gökyüzünden yağdırdığı su ile kuruyan toprakları canlandıran Tanrı tabii ki daha iyidir. فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا **Biz o su ile güzel bahçeler yeşerttik ki siz o bahçelerin bir ağacını bile yeşertemezsiniz.** Biz gökten indirdiğimiz yağmur suları ile yemyeşil bahçeler bitirdik. Allah'ın inayeti olmasaydı, yeşertmesi olmasaydı siz o bahçelerdeki bir ağacı bile yeşertemezdiniz. أَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ **Allah'ın yanında başka bir tanrı mı olur?** Sizin işlerinizi tek başına, kendi isteği ve iradesiyle yerine getiren Allah'ın yanında sizin tanrı diye dua edebileceğiniz başka biri olamaz. بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ **Doğrusu onlar hakikatten uzaklaşan bir kavimdir.(60)** Yani Allah'ın dışında bir varlığı tanrı olarak kabul edenler doğru yoldan ayrılmış bir millettir. Yani onlar doğru yol olan tevhitten ayrılıp batıl ve yanlış yol olan Allah'ın tanrılığına şirk koşmaya sapmışlardır. Allah'tan başka bir tanrıyı var kabul etmişler, inat ve kibirle onun kulluğa müstahak olduğunu iddia etmişlerdir.

أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا: **Yeryüzünü oturmaya elverişli kılan, içinde nehirler yaratan, ona sabit dağlar var eden ve iki deniz arasına ayraç koyan mı** daha hayırlıdır, yoksa onlar mı? Allah yeryüzünü yaşayabileceğiniz bir mekan haline getirmiştir. Su da tabiatı gereği yer yüzünün her tarafını kapsamaktadır, zira hiçbir canlı susuz olamamaktadır. Yeryüzünde bir kısım

ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِؕ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَؕ ﴿٦١﴾ اَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ اِذَا دَعَاهُ
وَيَكْشِفُ السُّٓوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَٓاءَ الْاَرْضِؕ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِؕ ....

canlılar su ile hayata başladıkları gibi yer altındaki boşluklarda da akan nehirler var etmiştir. O nehirlerin suları dünya üzerindeki hayatınıza yardımcı olmaktadır. Allah yer kürenin üzerinde sabit ve yüksek dağlar da yaratmış olup oraları maden ocakları, su kaynakları ve hayvanların koşup oynayacakları alanlar haline getirmiştir. Bunların hepsi sizin yaşamanızı mükemmel hale getirmek için yapılmıştır. Size olan rahmeti ve merhametinin çokluğundan dolayı denizlerin tuzlu ve tatlı suları arasına ayraç koyan odur. Allah bu nimetini tuzlu su ile tatlı suyun karışmaması için vermiştir. Bu ayracı koymamış olsaydı sizin hayat nizamınız bozulurdu. أَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ :**Allah'tan başka bir tanrı mı var?** Ey cahiller, zatında tek ve bir olan, kendi mülkü üzerinde dilediği gibi ve tak başına tasarrufta bulunan Allah'tan başka bir tanrı mı var ki siz ona dua edip kulluk ettiğinizi sanıyorsunuz? بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ: **Doğrusu, onların çoğu bilmiyorlar.(61)** Onların bir çoğu gaflet ve cehalet içinde oldukları için, Allah'ı hakkıyla bilmedikleri ve tanrılığı hakkıyla bilmekten uzak kaldıkları için ona kulluk etme ve tapma adabı hakkında hiçbir şey bilmiyorlar. Bundan dolayı da cahillikle ve kibirli davranışlarla Allah'a, şanına layık olmayan şeyleri yakıştırmaya kalkıyorlar.

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ: **Darda kalana yardım eden, kendisine yalvaranın başındaki sıkıntıyı gideren ve sizi yeryüzünün hakimleri kılan mı** daha hayırlıdır, yoksa onlar mı? Sıkıntı içinde olan ve Allah'ın yardımı olmazsa ne yapacağını ve nasıl kurtulacağını bilemeyenlere dua ettiği zaman hemen yardım eden, dert sahiplerinin başlarındaki üzüntülerini gideriveren, sizi yeryüzünde daha önce yaşamış olanların yerlerine hükümdarlar kılan Allah mı daha hayırlıdır, yoksa onlar mı? أَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ: **Allah'tan başka bir tanrı mı vardır?** Ey cahiller, ey yoldan çıkmış ve kendini büyük sananlar, tek olan, bir olan, Samed olan Allah'tan başka bir tanrı mı vardır? Siz çok cahil olduğunuz için, Hakk'ın tanrılığı hakkında bilginiz olmadığı için, onun tevhidi hususunda çok sapıklık içinde bulunduğunuz için

... قَلِيلاً مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ اَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِى ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ
الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهِ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ تَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾
اَمَّنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ

böyle aşırılıklar yapıyorsunuz, büyükleniyorsunuz. قَلِيلاً مَا تَذَكَّرُونَ: **Ne kadar az düşünüyorsunuz.(62)** Yani sizin ne kadar az bir kısmınız Allah'ın size bol bol verdiği nimetleri düşünüyorsunuz!

أَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ: **Yeryüzünün ve denizlerin karanlıklarında size yol bulduran, rüzgarı rahmetinin bir müjdecisi olarak gönderen mi** daha hayırlıdır, yoksa onlar mı?Ey ahmaklar, yeryüzünde ve denizlerde iken karanlık gecelerde parlak yıldızlar sayesinde sizlere yol gösteren, kendi rahmeti ve lütfu olan yağmurdan önce müjdeci olarak rüzgarı gönderen Allah daha hayırlı değil midir! O yağmurlar yeryüzünün ölü kısımlarını türlü türlü bitkilerle ve hayvanlarla canlı hale getirir. Bu da mahlukatın devamını sağlar. أَئِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ: **Allah'tan başka bir tanrı mı vardır?** Tam ve kamil gücü ile, muazzam hikmetleri ile, her mevcudatı içine alan rahmeti ile Allah'tan başka bu gibi olağanüstü işleri yapmaya gücü yeten, bu muhkem eserleri ortaya çıkarmaya gücü yeten bir tanrı mı vardır ki siz ona dua ediyorsunuz ve tapıyorsunuz? تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ: **Allah onların şirklerinden çok yücedir.(63)** Allah onların şirk koştukları şeylere benzemekten münezzehtir, yaptıklarında onların ortak olmasından çok yücelerdedir. Özellikle o müşriklerin tapındıkları şeylerle mukayese bile edilemez.

أَمَّنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ: **İlk önce yaratan ve sonra yaratmasını tekrarlayacak olan, sizi gökyüzünden ve yeryüzünden rızıklandıran mı** daha hayırlıdır, yoksa onlar mı? Bütün mahlukatı ve oluşları hiçbir şey değiller iken üzerlerine kendi nurunu parıldatmak ve onlara kendi yansımasını lütfetmek suretiyle var eden, onları ortaya çıkarıp var ettikten sonra sizi kahrının ve celalinin gereği olarak tekrar yok edecek olan ve daha sonra tekrar diriltecek olan Allah mı daha hayırlıdır, yoksa onlar mı? Yerdeki ve göklerdeki sebeplerle

...ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦٤﴾ قُلْ لَا يَعْلَمُ
مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ ....

oluşup meydana gelen türlü türlü gıdalarla sizin bünyenizi doyuran ve sizi güçlendiren Allah mı daha hayırlıdır, yoksa onlar mı? أَئِلَٰهٌ مَعَ اللّٰهِ: **Allah'tan başka bir tanrı mı vardır?** En güzel bünyeleri yapmaya kâdir ve muktedir olan, yer altında gizli duran hârikaları ortaya çıkaran ve bunları dünya üzerinde yaşayan canlılar için gıda haline getiren Allah'tan başka bir tanrı mı vardır ki siz ey ahmaklar, onlarla Allah'a şirk koşuyorsunuz, onları var kabul ediyorsunuz, aşırılığa gidiyorsunuz ve böbürleniyorsunuz! قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ: **De ki eğer doğru söylüyorsanız delilinizi gösteriniz.(64)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, eğer onlar Allah'ın bu en kesin delillerini ve en kapsayıcı şahitlerini dinledikten sonra şirk koşmakta ve kafirlik etmekte ısrar ederlerse, onları susturmak ve sorumlu tutmak için onlara şöyle de: Ey aptallar, siz tapındıklarınız ve tanrı olduklarını iddia ettikleriniz hususunda doğru söylüyorsanız deliliniz nedir, onu söyleyin bakalım.

Sonra, onları konuşamaz edince, قُلْ لاَ يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلاَّ اللّٰهُ: **Göklerde ve yerde olan hiçbir varlık gaybı bilmez, ancak Allah bilir diye söyle.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara tevhidin özünden kaynaklanıp sonradan yaratılmışlık vehminden soyutlanmış bir söz söyle ve de ki yücelerde ve aşağılarda var edilerek yaratılmış olanlardan hissetme ve idrak etme duyularıyla yaratılmış olan hiç bir varlık gaybı bilemez. Çünkü gayb onların idraklerinin ve akıllarının ve hissedebileceklerinin uzağındadır. Gaybı sadece Allah bilir ve Allah mekandan ve zamandan münezzeh olup bilakis her şey onun isim ve sıfatlarının kapsamı içindedir. Allah herhangi bir cinsten olmaktan ve herhangi bir türden farklı olmaktan da münezzehtir. O tek bir Allah'tır, ona hiçbir şey ortak olamaz veya o hiçbir şeye ortak olamaz. Çünkü onun bir oluşu başka bir oluşlara benzemez, onun bilgisi de başka bilgilere benzemez. Bütün isim ve sıfatları böyledir. Cenab-ı Allah ilm-i huzurisi ile gizli ve aşikar olanı, görüneni ve görünmeyeni yani her şeyi eksiksiz ve kusursuz olarak bilir. Her şey onun büyüklüğünün sahası içinde kalır. Bazı şeyleri az bilir, bazı şeyleri çok bilir denemez. O

... وَمَا يَشْعُرُونَ اَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ادَّارَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ بَلْ هُمْ
فِي شَكٍّ مِنْهَا بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا
وَاٰبَاؤُنَا اَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾

istisnasız her şeyi en iyi şekilde bilir. وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ: **Onların ne zaman diriltileceklerini bilmediklerini de söyle.(65)** Göklerde ve yerlerde yaratılmış olan iyi kullardan hiçbirisi ne zaman tekrar diriltileceklerini, ne zaman kişilik kabirlerinden çıkarılarak Allah huzurunda toplanacaklarını bilemezler. Onlar çalışıp çabalayıp iyi işler yaparak ve Allah'ın da muvaffak kılması ve nasıp etmesiyle Allah'ın huzuruna çıkacaklarını, yaptıklarının önlerine serileceğini, cezalandırılacaklarını ya da ödüllendirileceklerinin kesin ve kaçınılmaz olduğunu bilme noktasına ulaşmış olabilirler. Fakat onların vardığı nokta onların mahşerin ne zaman kurulacağı, amellerin ne zaman sergileneceğini bilmeye imkan vermez. Çünkü tekrar diriltme zamanı Allah'ın insanları etkilemek için gizli tuttuğu şeylerdendir. O gizli şeyleri peygamberlerinden veya evliya kullarından hiçbir kime öğrenememiştir.

بَلْ ادَّارَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ: **Onların bilgileri ahrete ulaşmıştır.** Yani alimlerin, his ve idrak sahibi olanların bilgileri, Allah'ın ilhamı ve katından gönderdiği bir cezbe ile gönülleri açıldıktan sonra, ahret hayatının gerçekleşeceğine ulaşmıştır. Onlar ahretin olacağı, haşır ve neşirin, sıratın, sorgulamanın, cennetin ve cehennemin, sevabın ve günahın var olduğu gibi kutsal kitapların ve peygamberlerin bildirdikleri şeylerin gerçekleşeceği bilgisine ulaşmışlardır. بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْهَا: **Üstelik onlar o konularda şüpheye düşmüşlerdir.** İnsanların çoğu ahret ve ahrette olacak şeyler hakkında tereddüt içinde kalmışlardır. بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ : **Daha da kötüsü onlar bu konuda kör olmuşlardır.(66)** O insanların çoğunluğu kendilerine ahrette gerçekleşeceği vaat edilen şeyler hakkında kör olmuşlardır. Onlar gafildirler, inkarcıdırlar. İnanmamaktadırlar ve kabul etmemektedirler. Hatta onlar kesin bir dille inkar etmektedirler ve vaad edilen şeyleri kesin olarak yalanlamaktadırlar.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَئِذَا كُنَّا تُرَابًا وَآبَاؤُنَا أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ: **İnkar edenler, biz ve atalarımız toprak olduktan sonra gerçekten tekrar çıkarılacak .....**

لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَاٰبَٓاؤُ۬نَا مِنْ قَبْلُۙ اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاط۪يرُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿٦٨﴾

قُلْ س۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِم۪ينَ ﴿٦٩﴾

mıyız, dediler.(67) Allah'ı ve kıyamet günü ile ilgili mahşer, amellerin öne serilmesi ve cezalandırma gibi hususları inkar edenler, inkarcılıklarının ve yalanlamalarının şiddetiyle, o hususları kabul etmediklerini, bunların olacak şeyler olmadığın belirtmek ve sorgulamak için şöyle dediler: Bizler ve atalarımız ölüp toprak olduktan sonra, kabirlerimizden çıkarılacak mıyız? Hayatta iken, ölmeden önce olduğumuz gibi tekrar olacak mıyız? Kellâ ve hâşâ! Bu imkansız bir şeydir. Bunların olabileceğini akıl da kabul etmez. Bu şeylerin aslı da yoktur, dediler.

Ancak, لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ: **Bize yapılan bu vaatler daha önce atalarımıza da yapılmıştır.** Şimdi kendisinin peygamber olduğunu iddia eden bu kişinin bize söylediği tekrar dirilme ve haşrolma vaatleri, bizden önce yaşayan atalarımıza daha önceki zamanlarda gelmiş olan ve kendilerinin peygamber olduğunu söyleyen başka iddiacılar tarafından da yapılmıştır. Onlardan önce gelenlere de o peygamberlerden önce gelen peygamberler aynı şeyleri söylemişlerdir. Sonuç olarak, إِنْ هٰذَا إِلاَّ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ: **Bu öncekilerin masallarından başka bir şey değildir.(68)** Yaratılanların tekrar diriltileceği ve yaptıklarının değerlendirileceği vaadi bizden önce yaşayanların kendilerinden sonra gelenlere aktarmış oldukları uydurmalarından başka bir şey değildir. Kısaca bütün bunlar eski bir safsatadır, insanlar arasında eski zamanlardan beri kalmış bir adet olup halkı korkutmak için uydurulmuş şeylerdir. Ne olmuştur, ne de olma imkanı vardır, dediler.

Sapıklık girdaplarında helak olan o insanlar, mahşer gününü inkar ve yalanlamada çok ileri gittikleri ve içinde oldukları inkarlarında ve eski hallerinde devam etmekte ısrar ettikleri zaman, قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ: **Yeryüzünde yürüyünüz ve mücrimlerin sonunun ne olduğuna bir bakınız, de.(69)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, içinde herhangi bir mücadele ve gösteriş belirtisi olmayan, sadece ibretin ve hikmetin özü etrafında dolaşıp onların hakikati görmelerini sağlayacak bir söz ile onlara şöyle söyle: Böbürlenip de kıyamet gününü kabul etmeyen ey inkarcılar, bir ibret ve ders alma mahalli olan

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِى ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

yer yüzünde şöyle bir dolaşınız ve görünüz bakalım, Allah'ın kemal-i kudretini inkar eden yalancıların sonu nice olmuş? O Allah istediği ve yapmayı dilediği her şeyi kusursuz ve eksiksiz olarak yapmaya kadir ve muktedirdir. Üstelik onun gücü ve kudreti istenilen ve takdir edilenler yüzünden azalmaz ve tükenmez. O takdir ettiği şeylerin bilumum kısımlarından münezzeh olduğu gibi, zaman, mekan, hareket, hareketsizlik lazımelerinden ve arızalarından, meydana gelişinden yok oluşuna kadar geçen müddet içindeki her türlü tavır ve hallerinden de münezzehtir. Çünkü yarattıklarının maruz kalacakları her şey Allah katında hazır bulunmaktadır. Hiçbir şey onun bilgisi dışında değildir, bilgisinde tükenme olamaz, takdir levhasında silinme olamaz.

Allahü sübhanehunun katında ne zaman, ne de mekan vardır ki azalma ve tükenme olsun. Ahreti kabul etmeme meselesi, zaman ve mekan darboğazına sıkışmış, yön ve boyut kavramları içine hapsolmuş, gündüz ve gece zincirleriyle bağlanmış çirkin ve zayıf akılların ürünüdür. Kimin basiret gözü açılır ve üzerindeki örtü araçları kaldırılırsa, ibret gözleri mükaşefe ve müşahede sürmeleriyle temizlenirse dışarıda kalan zaman, mekan, yönler, memleketler ve yok olma, azalma, yenilenme ve devam etme istifhamlarını çağrıştıracak her şey yok olur; onun ibret gözünde ve gördükleri arasında tek ve bir olan, kendi dışındaki her şeyi yok edebilecek olan Allah'tan başka hiçbir şey kalmaz. Allah'la duyar, Allah'la görür. Onunla var olur, onunla yok olur, onun yanında kalır, ona rücu eder, onunla başlar ve tekrar ona geri döner. Lisan-ı hâl ve söz ile şöyle der: "Hepimiz Allah'a aidiz ve ona geri döneceğiz", "Ey Rabbimiz, Ey merhametlilerin en merhemetlisi, biz senin indirdiklerine iman ettik ve peygamberlere tabi olduk. Bizi merhametin ve lütfun ile seni görenler arasına dahil et."

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ: Onların yüzünden üzülme, kurmakta oldukları tuzaklardan ötürü sıkıntı duyma. Allahu teâlâ, vaat ettiği şeyleri ve vaat etmesini yalanlayanları buyrukları ile tehdit ettikten ve onları iyice korkuttuktan sonra sevgili peygamberini teselli etmek istedi. İnkarcılar ve yalancılar yüzünden çektiği acılarını hafifletmek için şu sözleri ile teselli etti: Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlar seni yalanlarlarsa ve senden yüz çevirirlerse üzülme. Hile ve

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧١﴾ قُلْ عَسٰٓى اَنْ يَكُونَ
رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذٖى تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

tuzaklarından dolayı da sıkıntı duyma. İyi bil ki Allah, onların şerlerinden korumak için sana yeter. Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen içini ferah tut, gülümse, rahat ol ve kalbini hoş tut. Muhakkak ki Allah her türlü ahvalde senin yarin ve yardımcındır. Seni onların şerrinden ve tuzaklarından koruyacaktır. Senin galip gelmeni sağlayacak ve senin getirdiğin dini yeryüzündeki bütün dinlerin üstüne çıkaracaktır. Allah her şeye kâfidir.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ: **Onlar, eğer doğru söylüyorsanız bu vaat ne zaman gelecek, diyorlar.(71)** Onlar azgınlaştıkları ve inkarda ısrar ettikleri için saldırgan edalarla "Ey iddia sahipleri, geleceği söylenen bu azap ne zaman ortaya çıkacak, hangi vakitte görünecek? Bunu bize açıklayınız. Eğer doğru söylüyorsanız ve kesin olarak olacağı hususundaki iddianızda sadık iseniz bunun zamanını bize söylemelisiniz" derler.

قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ: **Çabuklaşmasını istediğiniz azabın bir kısmı başınıza gelmek üzeredir, diye söyle.(72)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlar sana öneriler sunup acele ettiklerini ifade ettikten sonra onlara de ki sizin acele olmasını istediğiniz azabın bir kısmının başlamasını çok yakındır. Kısa bir müddet içinde başınıza bela gelmeye başlayacaktır. Bu azap Bedir savaşı azabı olacaktır.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ: **Şüphesiz, senin Rabbin insanlara karşı lütuf sahibidir, fakat onların çoğu şükretmezler.(73)** Allah'ın vaat ettiklerinin hepsi yakında onları tutacaktır. Fakat kullarına, belki akılları başlarına gelir ve ısrarcı oldukları küfürlerinden tövbe ederler diye bir müddet zaman vermesi onun sünnetindendir. Ey peygamberlerin en mükemmeli, senin Rabbin, kendi işlerini sevk ve idare eden Allah'a çok önceden verdikleri sözü unutan insanlara karşı, herkesi içine alan muazzam bir lütfun sahibidir. Fakat insanların çok kısmı, Allah'ın azabından ve cezasından kurtulmaları için

وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾ وَمَا مِنْ غَٓائِبَةٍ فِى السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ اِلَّا فِى كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٧٥﴾

kendilerine mühlet verilmesi nimetine şükretmiyorlar. Onların başına gelenler bundan dolayı gelmiştir.

Yine onların Hakk'ın nimetlerine nankörlük ettikleri ve şükretmedikleri şeyler arasında olarak onlar Allah'ı ve peygamberini kandırmak istediler. Allah'ın kendilerine peygamber göndermesine ve kendilerini aydınlatıp doğru yola sevk etmesine şükretmeyerek içlerinden onların hepsini inkar ettikleri halde insanlara karşı mümin olduklarını söyleyerek inanmış gözüktüler. Halbuki onlar böyle değillerdi, inanmamışlardı. Böyle davranmak suretiyle kendilerini gizlemeyi ve kandırmayı amaçlamışlardı. Ama bu onlara fayda sağlamadı. وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ: **Senin Rabbin elbette onların kalplerinin gizlediklerini de bilir, açığa vurduklarını da bilir.(74)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, senin Rabbin, ilm-i huzurisi ile kalplerinde gizledikleri veya açıkça söyledikleri iman, inkar, fesat, ıslah, sözünde durma veya durmama ile ilgili her hususu bilir. Kulları ile ilgili hiçbir hal ve davranış, ister açıklasınlar ve isterlerse gizlesinler, Allahü teâlânın bilgisi dışında kalamaz. Nasıl kalacak ki?

وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ: **Göklerde ve yerde, apaçık kitapta olmayan hiçbir bilinmeyen yoktur.(75)** Göklerin ve yerin katmanları arasında, hatta küçücük kovuklarda ve incecik kabuklar altında olup da Allah'ın bilmediği veya hissetmediği veya anlatmadığı veya kendisine işaret etmediği hiçbir şey yoktur. Onların hepsi kader tahtasında yazılıdır, ezelde-ebette olmuş ve olacak olan her şeyi teferruatıyla açıklayan ilm-i ilâhînin huzurunda muhafaza edilmektedir. Öyle ki Allah'ın bilmesi ve hissetmesi gereken şeylerin dışında kalan hiçbir bilgi yoktur. Allah katından indirilmiş olan ve ilm-i huzurisinden ve levh-i mahfuzundan seçilmiş olan ilahî kitaplar da ona ve onun ilm-i huzurîsinin genişliğine işaret eden delillerdendir. Özellikle de Kur'an-ı Kerîm.

إِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَقُصُّ عَلٰى بَنٖٓى اِسْرَٓائٖلَ اَكْثَرَ الَّذٖى هُمْ فٖيهِ يَخْتَلِفُونَ
﴿٧٦﴾ وَاِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنٖينَ ﴿٧٧﴾ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضٖى بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهٖۚ
وَهُوَ الْعَزٖيزُ الْعَلٖيمُۚ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبٖينِ ﴿٧٩﴾

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ: **Bu Kur'ân, İsrail oğullarına, anlaşamadıkları şeylerin çoğunu anlatmaktadır. (76)** Bu Kur'ân-ı Kerim, kapsamının mükemmel oluşu ve her şeyi içine alışı sebebiyle İsrail oğullarının bilginlerine, kendi dinleri ile ilgili olup da anlaşamadıkları işlerin çok kısmını açıklamaktadır.

وَإِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ: **O Kur'an, inananlar için bir yol götsericidir ve bir rahmettir.(77)** O Kur'an'ın bizzat kendisi tevhit yoluna götüren bir yol göstericidir, mümin olanlar için, Allah'ın birliğine inananlar için, ve Muhammed'in Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğuna inanmış olanlar için indirilmiş bir rahmettir. Onları yaratılış gayeleri olan marifet ve tevhidi bulmaya yönlendirecektir.

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ: **Şüphesiz ki Rabbin onlar hakkındaki hükmünü verecektir, çünkü azîzdir ve alîmdir.(78)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, senin Rabbin kendi aralarında ihtilaf halinde olan İsrail oğulları hakkında, en güzel hikmetiyle kararını verecektir. Hiç vermez olur mu? O Allah, verdiği hükümlerin yegane galibidir, hakiki adalete göre detaylandırılmış en güzel hikmetleri ile her şeyi bilendir.

Onlar eğer seni ve kitabını yalanlarlarsa, gösteriş ederek ve kibirlilik göstererek seninle münakaşaya girerlerse, فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ: **Sen Allah'a güven.** Allah seni korumaya ve gözetmeye kefil olmuştur. إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ: **Muhakkak ki sen apaçık hakikat üzeresin.(79)** Sen din hususunda, kitap hususunda, peygamber ve hidayetçi olduğun hususunda ve Rabbin tarafından getirdiğin bütün hususlarda doğru söylüyorsun. Bu o kadar doğru ki buna bir yanlışın veya bir yalanın bulaşması mümkün değildir. Bu gerçek, işlerin özünü anlayıp kabuklarından uzak duran basiret ve akıl sahipleri nezdinde apaçık bellidir. Eğer onlar senden yüz çevirirlerse ve senin irşatlarını kabul etmezlerse onları ……

إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَٓاءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾ وَمَٓا
اَنْتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْۜ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ
﴿٨١﴾ وَاِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ اَخْرَجْنَا لَهُمْ دَٓابَّةً مِنَ الْاَرْضِ ....

kafana takma, boş ver. Onların senden yüz çevirmelerine üzülme. Hakikatte onlar zaten ölüdürler ve bir hayatları da yoktur.

إِنَّكَ لاَ تُسْمِعُ الْمَوْتَى وَلاَ تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ: **Sen tebliğini ölülere duyuramazsın, arkalarını dönüp gittikleri zaman sağırlara da duyuramazsın.(80)** Sen davetini ve tebliğini yaparken ne kadar çabalarsan çabala, ne kadar uğraşırsan uğraş, getirmiş olduğun emir ve yasakları ölülere duyuramazsın. Bu emir ve yasaklar onları Allah'a yakınlaştıracak, onlara tevhit yolunu gösterecek olduğu halde duyuramazsın. Zira onların duyma melekeleri ellerinden alınmıştır. Çağrılarını duyma melekelerini kaybetmiş sağırlara da duyuramazsın. Özellikle de sana arkalarını döndükleri ve duymaya, anlamaya yanaşmadıkları zaman hiç duyuramazsın.

وَمَا أَنْتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَنْ ضَلاَلَتِهِمْ: **Sen körleri sapıklıklarından çevirip doğru yola getiremezsin.** Netice itibariyle, insanlara doğru yolu göstermek için, onların eksiklerini tamamlamak için gönderilmiş olan ey peygamber, aydınlanma gereçlerini yitiren körleri, hilkatlerinde var olup huylarına yerleşmiş olan sapıklıklarından geri çeviremezsin. إِنْ تُسْمِعُ إِلاَّ مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ: **Sadece ayetlerimize inananlara duyurabilirsin, çünkü onlar Müslümanlardır.(81)** Sen hidayetini ve irşatlarını, sadece zatımızın birliğinin tamlığına, kudretimize, ilmimize ve irademize delalet eden ayetlerimize iman edenlere duyurabilirsin. Sen bizim vahyimiz ve iznimizle yol göstermektesin ey peygamber. Onlar bizim katımızdan getirdiğin her şeye inanırlar. Çünkü onlar Müslümanlar olup bizim emrettiklerimize ve hükümlerimize bağlanmışlardır, yasakladığımız ve sakıncalı gösterdiğimiz şeylerden de kaçınmaktadırlar. Ötekiler ise aşırı düşmanlıklarından ve kinlerinin çok fazla oluşundan dolayı sana iman da etmiyorlar, Müslüman da olmuyorlar. Onlara çağrını ve irşatlarını duyurmak senin için nasıl mümkün olabilir?

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِنَ الْأَرْضِ: **Onlara vaat edilen söz gerçekleştiği zaman biz yerden bir dâbbe çıkarırız.** Ey ....

... تُكَلِّمُهُمْ اَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِاٰيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾

peygamberlerin en mükemmeli, sen sabret. Onlara vaat edilen söz gerçekleştiği, kıyamet belirtileri göründüğü ve ortaya çıktığı ve mahşer anı yaklaştığı zaman biz kıyametin hemen öncesinde yerden büyük bir dâbbe çıkaracağız. Bu dâbbe kıyametin belirtisi olacak, ölüleri ve çürümüş kemikleri dirilteceğimize dair gücümüzün ve kudretimizin tam olduğuna delalet edecek. Bu dâbbenin uzunluğu 70 kulaç olup civciv tüyü gibi sapsarı kılları olacak. Ayrıca tüyleri ve iki kanadı da olacak. Adına Cessâse denilecek. Ona kimse yaklaşamayacak ve ondan kimse de kaçıp kurtulamayacak. Peygamber a.s'a dâbbenin nereden çıkacağı sorulunca, "Camiler arasında, Allah katında en saygın yeri olan camiden çıkacak"[8] diye cevap verdi. Yani Mescid-i Haram'dan çıkacak. تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ: **Onlara insanların ayetlerimize inanmamış olduklarını söyleyecek.(82)** Dâbbe çıktığı zaman onlara yapmış oldukları kötülükleri ve iyilikleri ile hitap ederek konuşacak, mümin ile kafiri birbirinden ayıracak. İşte o zaman gaflet ve nisyan denizinde kaybolmuş olanların, peygamberlerimizin dilinden kendilerine ulaştırılan şeylere niçin inanmadıkları ortaya çıkacaktır. Hatta inat ederek veya böbürlenerek o peygamberleri neden inkar etmiş oldukları ortaya çıkacaktır.

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا: **Her ümmet içinden, ayetlerimizi yalanlayanları grup halinde bir araya topladığımız gün,** فَهُمْ يُوزَعُونَ: **Onlar birbirlerini çiğneyerek götürüleceklerdir. (83)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, hatırla. Biz her ümmetin, kendilerini doğru yola sevk etmek ve aydınlatmak için gönderilen peygamberlerin getirdiği ayetlerimizi yalanlayan ileri gelenlerini, grup halinde bir araya topladığımız ve mahşer alanına sürüklediğimiz gün, en öndekiler en arkadakilere bağlanacaklar, birbirleri üzerine yığılacaklar ve öylece götürüleceklerdir.

[8] El-Hâkim, el-Müstedrek (Fiten ve Melâhim bölümü) 4/530, no 8490 ; Taberânî, el-Evsat, 2/176, no 1635 ; Mecmau'z-zevâid, (Dâbbenin çıkışı bölümü) 7/8.

حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ قَالَ اَكَذَّبْتُمْ بِاٰيَاتٖى وَلَمْ تُح۪يطُوا بِهَا عِلْمًا اَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾
وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٨٥﴾ اَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا الَّيْلَ
لِيَسْكُنُوا ف۪يهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًاۜ ....

حَتَّى إِذَا جَاءُوا قَالَ أَكَذَّبْتُمْ بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْمًا أَمَّاذَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ: **Nihayet geldikleri zaman Allah onlara diyecek ki siz benim ayetlerimi, ne olduğunu bilmeden yalan mı saydınız? Değilse yaptığınız neydi?(84)** Sonunda mahşer yerine geldikleri, getirilecekleri bildirilen yere ulaştıkları ve saf saf dizilmiş olarak, korku içinde Allah'ın huzuruna çıkarıldıkları zaman azamet ve yücelik tahtının ötelerinden onlara seslenilecek ve tekraren şöyle denilecektir: Ey inatçılar, düşünüp anlamaya çalışmadan, daha işin başındayken benim ayetlerimi siz mi yalanladınız? O ayetlerin manasını ve özünü anlamak için görmeden, düşünmeden reddeden sizler misiniz? Sizler onu reddetmeye ve kabul etmemeye layık mı buldunuz? Yoksa işin doğrusu, siz hiç düşünmeden hemencecik yalanlama yoluna mı koştunuz? Yoksa ey cahiller, o yaptığınız kötülükler neyin nesiydi?

Onlar bu şekilde kınanınca ve aşağılanınca sustular, şaşırıp kaldılar, ne diyeceklerini bilemediler. وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنطِقُونَ: **Zulmettiklerinde başlarına geleceği vaat edilen söz yerine getirildi, artık onlar konuşamazlar.(85)** Tarafımızdan vaat edilen söz o zaman gerçekleştirilmiş ve onlar eskiden yapmış oldukları haksızlıklar sebebiyle azaba çekilmişlerdir. Artık onlar konuşamazlar, özür dileyemezler ve yalvaramazlar. Allah onları cehennem ateşinin içine atıverir ve onların asla konuşacak ve yalvaracak imkanları olmaz.

أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا: **Görmezler mi ki biz geceyi dinlensinler diye, gündüzü de aydınlatsın diye yarattık.** O ahmaklar bizim yarattıklarımıza ibret gözüyle hiç bakmadılar mı? Bizim yarattıklarımızın bir kısmı, vaktin oluşması için, gücümüz ve irademizle değişmektedir. Onları hemen inkara kalkmasınlar ki kendilerinden öncekilerin başlarına gelenler kendi başlarına gelmesin. Biz kemal-i kudretimiz ve sonsuz gücümüz ile geceleri neden karanlık kıldık? Gürültüden ve hareketten uzak, herhangi bir şeyle meşgul olmadan sakince dinlensinler, diye. Gündüzleri niçin aydınlık kıldık? Geçimlerini kazanmaları

...إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾ وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِى
السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَٓاءَ اللّٰهُۜ وَكُلٌّ اَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾ وَتَرَى الْجِبَالَ
تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِىَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِۜ ....

için rahat hareket etsinler, gidip gelsinler, diye. إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ: **Bütün bunlarda, iman eden milletler için ibretler vardır.(86)** Karanlığın ve aydınlığın peş peşe gelmesinde, sapasağlam olarak yaratılmış her şeyde, Allah'ın kesin ve kat'î hikmetlerine işaret eden kuvvetli ve kesin deliller bulunmaktadır. Bu kesin deliller, bu gibi takdiratı ancak Allah'ın yapabileceğinin de kesin işaretleridir. Ancak bu ibretler, Allah'ın zatının birliğine inanan, isim ve sıfatlarının kemalinden şüphe etmeyen insanlar içindir.

وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلاَّ مَنْ شَاءَ اللَّهُ : **Sûr'a üfürüldüğü gün göklerde ve yerde bulunanlar hep dehşete kapılır, ancak Allah'ın dilediği kimseler müstesnadır.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, gaflet çöllerinde yollarını yitirmiş olanları uyarıp ikaz etmek için hatırla: Ölülerin mezarlarından çıkarılması için üfürülecek olan boruya üflendiği gün o sesin korkusundan dolayı yerde ve göklerde olan herkes tir tir titreyecektir. Sadece Allah'ın istisna tuttuğu ve kalplerine rahatlık verdiği kimseler korkmayacaklar ve sıkıntı içinde olmayacaklardır. İşte onlar Allah'ta yok olmayı başarmış olan evliyadır, Allah dostlarıdır. Onlar Allah'ın bekası ile baki kalma makamını gerçekleştirenlerdir. Renksiz ve boyasız olarak Allah'a erebilme şerefine ulaşanlardır. Dünya kisvesini başından çıkarıp atarak, artık hiç korkmayacakları, hiç üzülmeyecekleri makama erenlerdir. وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ: **Hepsi boyunları bükük olarak ona gelirler.(87)** Onlar duydukları sesten dolayı yaşadıkları şaşkınlıktan ayılarak Allah'ın huzuruna vardıklarında hepsinin de boyunları büküktür, çok aşağılanmış halde Allah'ın kendilerine vereceği cezayı beklerler. Allah'ın adaleti gereği olarak onları cehenneme göndereceğini veya ihsanı ve lütfu gereği olarak cennete göndereceğini bilirler.

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ: **Sen dağları görürsün ve onların yerinde durduğunu sanırsın. Oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürümektedir.** Ey göz sahibi kişi, sen o gün dimdik ....

...صُنْعَ اللّٰهِ الَّذٖٓى اَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍۜ اِنَّهُ خَبٖيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾ مَنْ جَٓاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَاۚ وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ اٰمِنُونَ ﴿٨٩﴾

dağları görürsün ve onların yerlerinde sabit olduğunu, hareketsiz olarak durduğunu zannedersin. Halbuki onlar bulutların hareket etmesi, gidip gelmesi gibi hareketlerle hareket etmektedir. Çünkü bütün yönlerini gözün göremediği büyük eşyaların hareketleri, hızları çoğalmış olsa bile nadiren hissedilir. Onların yerlerinde sabitçe durduğu sanılır. Kıyamet vakti gelmeden önce dağların, tepelerin ve diğer büyük nesnelerin durumu böyle olur. Ey ibret almasını bilen akıllı kişi, sen bunları düşünürsen her mahlukun her zaman diliminde değişikliğe uğradığını görürsün. Çünkü sonradan yaratılmış şeyler sabit duramaz, sabit durması mümkün değildir. Sonradan yaratılmış olan dünya her gün bir hal üzeredir ve dünya üzerindeki her şey fanidir, yok olacaktır. Sadece büyüklük ve lütuf sahibi Allah baki kalacaktır. Dağların bu şekilde hareket etmesi, صُنْعَ اللّٰهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ: **Her şeyi sapasağlam yaratan Allah'ın sanatıdır.** Allah her şeyi en güzel şekilde yapar ve yaptıkları ile ilgili sistemleri en mükemmel biçimde tespit eder. Yarattığı şeylerde öyle hikmetler ihsan etmiştir ki kullarından hiçbirisinin onları bilmesi mümkün değildir. Çünkü kulların anlama donatıları Allah'ın yarattıklarını kavrayacak kadar geniş değildir. إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ: **Şüphesiz ki o yaptıklarınızdan haberdardır.(88)** Allah'ın zatı isimlerinin ve sıfatlarının gereği olarak onların yaptıklarını, davranışlarını, açık veya gizli sözlerini bilir ve ona göre karşılığını verir. İyilik işlemişlerse iyilik, kötülük işlemişlerse kötülük verir. Ayette geçen "yaptıklarınızdan" kelimesi İbn-i Kesir, İbn-i Âmir ve diğerlerinin kıraatine göre "yaptıklarından" şeklinde tefsir edilmiş olduğu ifade edilmiştir.

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا: **Kim iyilikle gelirse ona yaptığından daha iyisi verilir.** İmtihan dünyasından huzur-ı ilahiye gelirken Allah ve insanlar nezdinde makbul bir iyilik ile gelirse, ahrette o kimseye yaptıklarının yediyüz misli iyilik verilir. Allah azı çok ile değiştirmiştir, hatta daha fazlasını vererek fânîliği bâkîlik ile değiştirmiştir. وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ: **Ve o gün onlar korkudan kurtulmuşlardır.(89)** Onlar sura ....

وَمَنْ جَٓاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِى النَّارِۜ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾ اِنَّمَٓا اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ رَبَّ هٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذٖى حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَىْءٍ ....

üflenildiği gün, insanları korkutan sesten bu iyiliklerinden dolayı korkma-yacaklardır. Herhangi bir sıkıntı duymayacaklardır.

وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ: **Kim kötülükle gelirse yüzleri cehennemde dağlanır.** Dünyadan Allah huzuruna gelirken, Allah ve insanlar nezdinde kabul görmeyen, şeraitin, aklın ve insanlığın men ettiği kötü işlerle gelenler yüzleri üstüne cehenneme atılırlar. O zaman onları daha da aşağılamak ve cezalandırmak için şöyle denir: هَلْ تُجْزَوْنَ إِلاَّ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ: **Sadece yaptıklarınızın karşılığını görmektesiniz.(90)** Bu şekilde aşağılanmakla sadece dünyada yaptıklarınızın karşılığını görmektesiniz.

Allahu sübhanehu peygamberine, kendisine vahiy yoluyla bildirilen vaatleri bildirmesini, iki cihanda kullarını ıslah edecek olan emir ve yasakları tebliğ etmesini emrettiği zaman, yaratılışlarının başlangıcını ve sonucunu söylemesini emrettiği zaman, bir imtihan yeri olan bu dünyada yok olduktan sonra başlarına nelerin geleceğini, ateş çukurlarına mı atılacaklarını, yoksa cennet bahçelerine mi gönderileceklerini düşünmeleri gerektiğini tebliğ etmesini emrettiği zaman, kullarını tevhit istirahatgahına götürecek olan yolları da belirlemiştir. O soyutlanma makamını nasıl elde edeceklerini de açıklamıştır. Sonra da peygamberinin, insanlara hikmete dayalı nasihatlerin özünü söylediğini, bu söylediklerinin kendi arzu ve hevesleri olmadığını anlamaları için şöyle demesini emretmiştir:

إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا: **Ben buraları mahrem kılan, bu şehrin Rabbine kulluk etmekle emrolundum.** Ben tek ve bir olan Allah'a riyasız ve gösterişsiz olarak ibadet etmekle emrolundum. Bana, Mekke'nin de sahibi olan Allah'a kulluk etmem emredildi, ifadesinden Allah'ın Mekke'yi şereflendirdiği ve kendisine has kıldığının anlaşılması gerekir. Yoksa Allah bütün beldelerin ve ülkelerin Rabbidir. Allah başka şehirlerde yasaklamadığı bazı işlerin Mekke şehrinde yapılmasını yasaklamıştır. وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ: **Her şey onundur.** Her şeyi Allah .....

... وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَۙ ﴿٩١﴾ وَاَنْ اَتْلُوَ الْقُرْاٰنَۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدٖى لِنَفْسِهٖۚ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ اِنَّمَٓا اَنَا مِنَ الْمُنْذِرٖينَ ﴿٩٢﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُرٖيكُمْ اٰيَاتِهٖ فَتَعْرِفُونَهَاۜ ....

yaratmıştır, her şey onun emrindedir. Allah kendi yarattığı ve kendi hükümranlığı altına aldığı her şeyde dilediği gibi tasarruf eder, kimseye danışmaz, kimseye sormaz. Netice itibariyle bana, وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ: **Müslümanlardan olmam emredildi.(91)** Allah'ın emirlerine teslim olanlardan olmam, emir ve yasaklarına riayet edenlerden olmam emredildi. Hiç kimsenin imanına, kafirliğine, hidayetine ve dalaletine müdahale etmemem emredildi.

وَأَنْ أَتْلُوَ الْقُرْآنَ: **Ve Kur'an okumam** emredildi. Bana Rabbim tarafından inzal edilen Kur'anı okumam ve onu insanların önünde okumaya devam etmem, emredildi. Çünkü Kur'an bütün kulları aydınlatmak ve doğru yola sevk etmek için indirilmiştir. فَمَنْ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ: **Kim doğru yola girerse sadece kendisi için girmiş olur.** Kur'an'ı dinledikten sonra anlamını düşünüp ve gereğini yapanlar kendileri için doğruları yapmış olurlar, onun faydası yine kendilerine döner. وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ: **Kim yolunu sapıtırsa ona "ben sadece uyarıcıyım" de.(92)** Kur'an'ı dinledikten sonra ondan yüz çevirenlere ve böbürlenerek yalanlayanlara ise Rabbim bana "ben sadece uyarıcılardan biriyim" diye söylememi emretti de. Yani benim işim, diğer peygamberlerin de yaptıkları gibi sadece uyarmaktır, korkutmaktır. Hidayete ermek ve dalalete girmek meselesi ise sadece Allah tealanın elindedir.

وَقُلْ الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا: **Ve şunları söyle: Allah'a hamd olsun, o ayetlerini size gösterecek ve siz de anlayacaksınız.** Allah bu emrettiklerini bildirdikten sonra, vahyedilenleri tebliğ etmemi emrederken bana tekrar hamd etmemi emretmiştir. Bizim sana okuduklarımızı sen onlara okuduktan sonra, bana hakikatleri ve marifetleri öğreten Allah'a hamd olsun, mükaşefe ve müşahede yoluyla bana çok şeyler bahşeden Rabbime hamd olsun, bana vahiy yoluyla bildirdiklerini tebliğ etmemi bana nasip eden Allah'ıma hamd olsun, dememi ....

... وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

emretmiştir. Bunları da bütün insanlara duyurmamı emretmiştir. Dünya ve ahret hayatı ile ilgili tebliğ ettiğim hususları kabul etmezler ve yüz çevirirlerse onları tehdit için, Allah, kıyamet gününde, vaat ettiklerinin hak olduğunu ispat eden delillerini sizlere gösterecek ve siz de o zaman o duyduklarınızı hemen kabul edeceksiniz. Ancak onları o zaman kabul etmenizin size bir faydası olmayacak. Çünkü aydınlanma, dine tutunma ve emirleri yerine getirme zamanı geçmiş olacaktır. وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ: **Senin Rabbin, yaptıklarınızdan[9] habersiz değildir.(93)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen tebliğ etmen gerekenleri tebliğ ettikten sonra onların yüz çevirmeleri veya inkar etmeleri seni üzmesin. Çünkü açık ve gizli her şeye muttali olan Rabbin, onların senden Kur'anı duyduktan ve manasını anladıktan sonra kabul ettiklerini veya reddettikleri bilmektedir. Allah onları kendi bilgisi gereğince cezalandıracaktır.

Ey Rabbimiz, senin katından indirilmiş olan ayetlerini ayetlerini anlamak için bizim yüreklerimizi aç, ayetlerinin gereklerine tutunmamış için bizim işlerimizi kolaylaştır. Lütuf ve kereminden bizi nasiplendir.

[9] Müfessir "yaptıklarınızı" kelimesini İbn-i Kesir ve diğerlerinin kıraatine göre "yaptıklarını" şeklinde tefsir ettiğini belirtmiştir.

SÛRENİN HATİMESİ

Ey Muhammed'i peygamber kabul eden, doğru yolu bulmak ve aydınlanmak için lazım olan Kur'an'ı okumaya devam eden insan, senin öncelikle Kur'an lafızlarını teker teker okuman ve sonra da o lafızlarla oluşan kelamın anlamını bilmen gerekir. Daha sonra ise o kelamın söyleniş amacına uygun hal ve hareketlere riayet etme hususunda yapılması gerekenleri düşünmen lazımdır. Ondan sonra ise kelamın söylenişindeki gaye ve üslüpta derinlemesine bilgi sahibi olman gerekir. Ondan sonra, kelamın üslüpları içinde yer alan emir ve yasakların sırlarını, ibret ve örneklerin gayesini iyice öğrenmen gerekir. Sonra kelamın bu şekilde söylenmesindeki hikmet ve faydaları öğrenmelisin. Ondan sonra ise bu okunuş nizamlarındaki marifetlere, hakikatlere, mükaşefâta ve müşahedâta dikkat etmelisin. Çünkü onlar bu kelamın söylenişinin arkasındaki gizli sebeplerdir, kelimelerin ve harflerin bu şekilde sıralanmasındaki sırlardır.

Ey akıllı ve arif kişi, bilmelisin ki "Kur'an'ın bir dışı ve bir de içi vardır, içinin de birden yediye kadar içleri vardır."[10] Bunu peygamber buyurmuştur ve rivayeti de sahihtir.

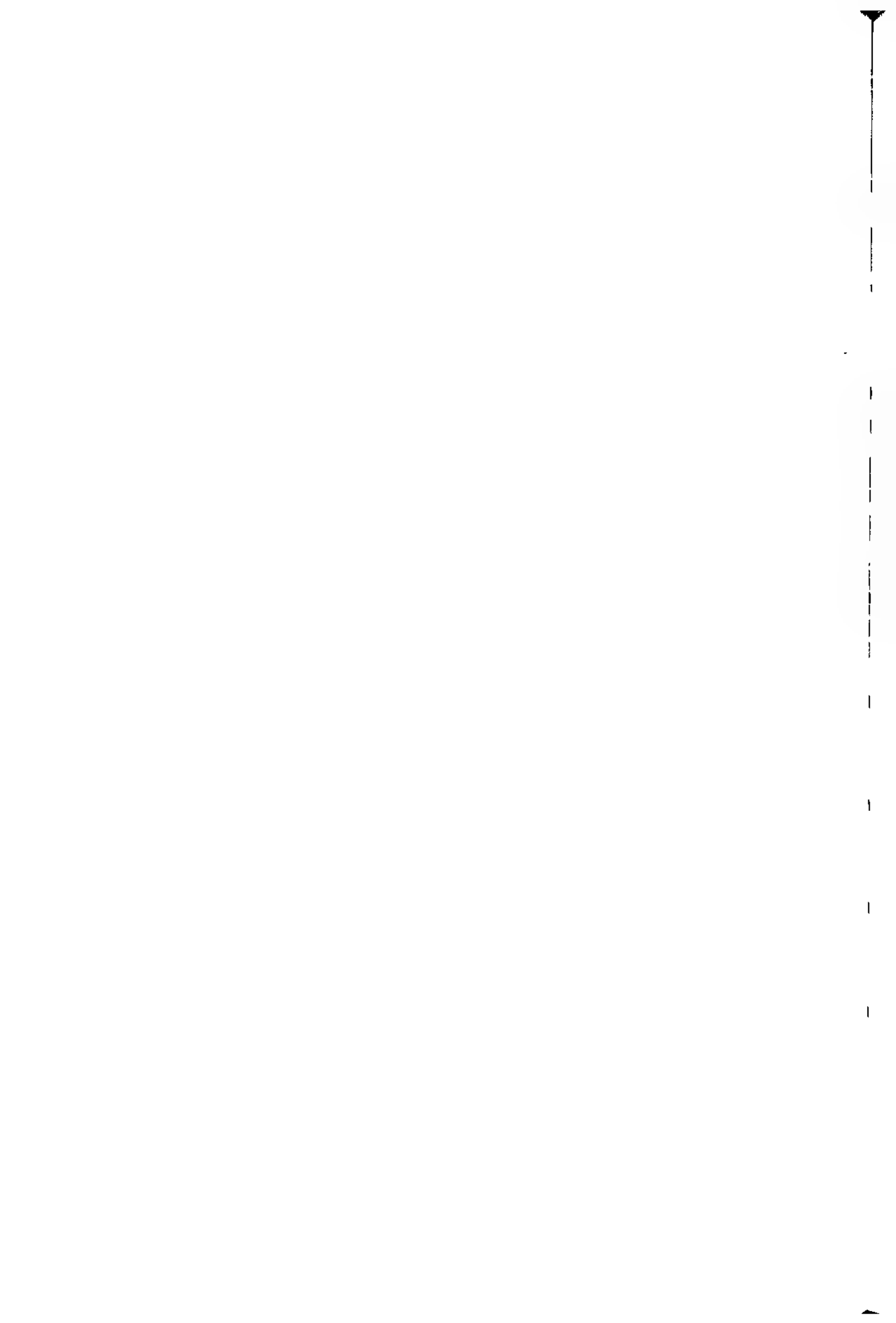
Sakın ola ki sadece Arap halkının lafızlarından ve dış okunuşundan anladıkları ile yetinmeyesin veya sakın ola ki Arap dilcilerinin anladıkları özellikleri ve incelikleri ile de yetinmeyesin. Bilakis bu konuya yukarıda anlatıldığı şekilde bakmalısın. Kur'an'a ait bilgilerin dünya zevklerinden arınarak manevi ve uhrevi oluncaya kadar düşünmelisin. Hatta öyle olmalısın ki Kur'an'ı kalbinle duymalısın, dilinde dolaşan harfler ve sözcükler olmadan Kur'an'ı kalbinle anlamalısın. Çünkü lafızlar ve harfler, akıl sahibi olup Kur'an'ın özüne bakanlar nezdinde kalın bir perde mesabesindedir. Ancak o zaman Kur'an'dan nasibini alabilirsin, Kur'an'ın hidayetine nail olabilirsin, aydınlığına ulaşabilirsin.

---

[10] Meşhur olan, "Kur'an'ın bir dışı, bir içi, bir haddi (işareti) ve bir matlaı (çıkış amacı) vardır" şekelindedir. El-Irakî, Tahrîcü Ahâdîsi'l-İhyâ, 1/180, (İbnü Hıbbân Sahih'inde rivayet etmiş olup İbn Mes'ud'dan almıştır.)
(Ben de diyorum ki): İbn Hıbbân, Sahih, 1/276, No: 75'te bu hadisi rivayet etmiş ve Peygamber'in "Bilmediğiniz şeyi bilenine iade ediniz" buyurduğu illeti hatırlatmış ve İbn Mes'ûd'dan şu rivayeti yapmıştır: Peygamberimiz buyurmuştur ki "Sonra, Kur'an yedi harf üzre inzal olmuştur, bu şekilde indirilen Kur'an'daki her ayetin bir dış anlamı ve bir de iç anlamı vardır."

Ey Allah'ım, kereminden ve Kur'an-ı Kerimine yerleştirdiğin cömertlik hazinelerinden bana da ver. Sen bol bol ve karşılıksız verensin. İyi ve doğruyu bildirensin.

KASAS SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Hakk'ın vahdeti ile tahakkuk ederek, hakikat ve var olma hususunda Allah'ın müstakil olduğu sırrına mazhar olanlar için, Allah'ın bütün evrende rakibi ve ortağı olmaksızın hazır olduğunu görenler için şu husus gizlenemez:

Hakk'ın bir olması çokluğun ve kesretin kesinlikle olmamasını icap ettirir. Bunun içindir ki varlık fezasında görünenler, Allah'ın tecelli nurlarının sevimli pırıltılarından başka bir şey değildir. Bu da onun zatının isim ve sıfatlarının gerektirdikleridir. Bütün bunlar kime açıklanırsa ve kim bu muazzam mertebeye çıkarsa, kendi varlığından söz eden hiçbir kimseyi duymaz.

Bir kişi ilah olduğunu, her şeyin sahibi olduğunu ve bu yaratılanları tek başına yarattığını, görünen ve görünmeyen alemlerde meydana gelen olayların tek başına kendi tasarrufu olduğunu nasıl iddia edebilir? Kim ki, tek ve bir olan, hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah'a karşı isyan ederse ve böyle bir iddia ile karşı çıkarsa, hatta cahillik ederek daha da ileri gider ve "Ben sizin en yüce Rabbinizim" derse, bu iddia sahibi Allah'ın huzur-ı izzetinden kovulur, en şiddetli azap ile helak edilir, dünya ve ahrette en kötü ceza ile cezalandırılır. Bu Allah'ın zatını en güzel koruyacak olmasındandır.

SÛRENİN TEFSİRİ

Bu sebepten dolayı Allah, sevgili peygamberine hitap ederek kardeşi Musa hakkındaki bir kısım haberleri kendisine bildirdi. Bu haberler, Musa ile kendini yeryüzündeki herkesten büyük ve yüce gören, ilah olduğunu ve rab olduğunu iddia ederek onların kendisine kulluk etmesini isteyen bir kişi hakkında idi. Bu iddiada bulunduğu için Allah onu dünyada ve ahrette cezalandırmıştı. Bu olanlarda, Allah'ın kahrından ve gazabından korkanlar için ibretler vardır. Cenab-ı Allah en yüce ve en güzel ismiyle başlayarak şöyle buyurmuştur:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ نَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَاِ مُوسٰى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣﴾ اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْاَرْضِ وَجَعَلَ اَهْلَهَا شِيَعًا ....

بسم الله الرحمن الرحيم İsim ve sıfatlarının gereği olarak bütün yönleri ile kainatta tecelli eden, yaratılışlarında ve var edilişlerinde hiçbir çelişki bulunmaksızın dosdoğru yaratılmış olan mahlukatın tamamı için **Rahman** olan, kendilerine her türlü hidayet ve aydınlanma yollarını göstermek suretiyle kendi tevhidini bulmalarını sağladığı özel kulları için ise **Rahim** olan **Allah**'ın adıyla başlarım.

طسم: **Tâ, Sîn, Mîm.(1)** Ey saadet-i ebediyyeyi ve sonsuzluk mutluluğunu elde etmek isteyen, ey tıymeti temiz, yaratılış sırrı pâk olup sülalesi aydınlık olan, atalarından sirayet ederek tevhit yolunun duruluğuna ters düşecek sapıklıklardan ve cehaletlerden arınmış olan kişi!

تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ: **Bunlar apaçık kitabın ayetleridir.(2)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, peygamber kardeşlerinin kıssalarını bu şekilde aktaran ve sana okunan bu ayetler, üzerine varlık güneşinin doğuş ışıkları düşen ve Allah'ın ilm-i huzurisi içinde kalıp levh-i mahfuzda korunmakta olan bilgilerden sadece çok az bir kısmıdır.

نَتْلُو عَلَيْكَ مِنْ نَبَإِ مُوسَى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ: **Musa ile Firavun'un haberlerinden bir kısmını sana gerçek şekliyle aktaracağız.** Bunu **inanan milletler için** naklediyoruz.**(3)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, kardeşin Musa-yı Kelîm'in, inat ve isyanda çok ileri gitmiş olan, kendini herkesten yüksek ve yüce gören Firavun ile arasında cereyan eden olaylardan bir kısmını sana anlatacağız. Bu hikayeleri sana o günkü olduğu şekliyle anlatacağız. Çünkü sen onu ve onun gibiler hakkında bilgi sahibi değilsin. Sen ümmî olduğun için de tarih kitaplarını okumayı bilmiyorsun. Bunları sana bildiriyoruz ki anlattığımız şeyler senin peygamberlik davanda doğru söylediğinin delili olsun. Senin peygamber olduğuna inananlar için birer delil olsun.

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلاَ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا: **Firavun yeryüzünde azdı ve halkını zümrelere böldü.** Yani, bozguncu ve azgın Firavun, Mısır topraklarında kendini öyle yüksek göstermeye başladı ki işi "Ben sizin

... يَسْتَضْعِفُ طَٓائِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ اَبْنَٓاءَهُمْ وَيَسْتَحْيٖ نِسَٓاءَهُمْ اِنَّهُ كَانَ مِنَ
الْمُفْسِدٖينَ ﴿٤﴾ وَنُرٖيدُ اَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذٖينَ اسْتُضْعِفُوا فِى الْاَرْضِ ....

en büyük tanrınızım" demeye kadar götürdü. Böbürlenme ve kibirlenmede o kadar aşırı davrandı ki Mısır'da veya Mısır civarında yaşayan halkları gerektiğinde kendisine taraftarlık edecek şekilde zümrelere ayırdı. O zümreler, Firavun ne zaman emrederse isteyerek veya istemeyerek yanında durup kalabalık ediyorlardı.

Bir gece Firavun bir rüya gördü. Rüyasında, İsrail oğullarının evleri arasından bir ateş çıkıyordu. Sonra o ateş gelip kendi evinin üzerine düşüyor, o evi ve etrafındaki Kıbtî evlerini yakıyor, İsrail oğullarının evlerine hiçbir zarar vermiyordu. Sabah olunca, bilgin bir kahinin getirilmesini emretti. Sonra o kahinden gördüğü rüyayı tabir etmesini istedi. Kahin şöyle dedi: " İsrail oğullarından bir adam çıkacak, seni ele geçirecek, seni ve seninle birlik olanların soyunu kurutacak."

Firavun kahinin söylediklerini dinledikten sonra, يَسْتَضْعِفُ طَائِفَةً مِنْهُمْ: **Firavun o zümrelerden birini aşağılıyordu.** İsrail oğullarını güçsüz buldu ve onları iyice aşağılamaya başladı. Hatta, يُذَبِّحُ أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ: **Erkek çocuklarını boğazlatıyor ve kızlarını ise sağ bırakıyordu.** Kolluk güçlerine emrederek erkek doğan çocukların öldürttü ki sonra güçlenip karşılarına çıkmasınlar ve kahinin dediklerini yapacak birisi kalmasın. Kızların yaşamalarını istedi ki Kıbtîler onlarla zorla evlensinler ve çoğalsınlar, İsrail oğulları kızları Kıptîlerle evlendirildiği için utanç ve aşağılanma duygusu yaşasınlar. إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ: **Çünkü o bozgunculardan idi.(4)** O yeryüzündeki bozguncuların en büyüğü idi. Allah'ın yarattıklarını inatla ve kibirle öldürerek Allah'a karşı gelmek istiyordu.

وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ: **Biz yeryüzünde güçsüz düşürülenlere lütufta bulunmak istiyorduk.** Firavun bozgunculukta ve inatlaşmada aşırılaştığı ve cevir ve cefasını sürdürdüğü zaman içinde biz ise merhametimiz ve lütuflarımız gereği olarak, devler ülkesi olan kendi topraklarında zayıf düşürülen kullarımıza, İsrail oğullarına büyük bir lütufta bulunduk. Onlar Kıptîler elinde esir olmuşlardı.

... وَنَجْعَلَهُمْ اَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ۝٥ وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِى الْاَرْضِ وَنُرِىَ
فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ۝٦ وَاَوْحَيْنَا اِلٰى
اُمِّ مُوسٰى اَنْ اَرْضِعِيهِ فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَاَلْقِيهِ فِى الْيَمِّ وَلَا تَخَافِى وَلَا
تَحْزَنِى اِنَّا رَادُّوهُ اِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝٧

وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ: **Onları önderler yapmak ve varisler kılmak istiyorduk.(5)** Biz onları, başkalarına tabi olan, zelil ve aşağılıklar olmalarından sonra, kendilerine tabi olunan önderler yapmak istiyorduk. Hem de onları, kendilerine zulmeden bu zalimlerin topraklarını, evlerini ve mallarını ele geçirecek varisler etmek istiyorduk.

وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ: **Onları oralarda yerleştirmek istiyorduk.** Onları oraya buraya göçüp durmaktan kurtarıp Mısır ve Şam topraklarında yerleştirmek, oraları vatan edindirmek istiyorduk. وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ: **Firavun'a, Hâmân'a ve ordularına onlardan gelir diye korktuklarını göstermek istiyorduk.(6)** Küfür ve isyanda çok ileri gitmiş olan Firavun'a, ona naiblik ve bakanlık yaptığı için kibirlenen yandaşı Hâmân'a ve askerlerine, İsrail oğulları tarafından başlarına getirilecek olan şeyin, yani korktuklarının başlarına gelmesini kahrımızın ve celalimizin gereği olarak onlara göstermek istiyorduk. Onlar, İsrail oğulları arasından bir erkek çocuğun ortaya çıkacağından ve Kiptilerin devletine son vereceğinden ve kendilerinin tamamen yok olmasına sebep olacağından korkuyorlardı. Korktukları başlarına gelecek.

وَأَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّ مُوسَى أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلاَ تَخَافِي وَلاَ تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنْ الْمُرْسَلِينَ: **Musa'nın anasına "Onu emzir, kendisine zarar geleceğinden korktuğun zaman onu Nil nehrine at, korkma ve üzülme, çünkü biz onu sana geri vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız" diye vahy ettik.(7)** Musa dünyaya geldikten sonra ve Allah onunla Firavun'un saltanatını sona erdirmek isteyince annesi, yeni doğan çocuğu almak ve öldürmek isteyenlerin ortaya çıkmasından korktu. Biz Musa'nın annesine, onu saklayabildiği kadar saklamasını ve emzirebildiği kadar emzirmesini ilham ettik.

فَالْتَقَطَهُٓ اٰلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًاۜ اِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِـِٔينَ ﴿٨﴾

Firavun'un adamlarının gelip onu bulmasından korktuğun zaman onu bir sandığın içine koymasını ve Nih nehrine bırakmasını, ölmesinden veya boğulmasından korkmamasını, ayrılığına da üzülmemesini bildirdik. Bizim lütuf ve keremimiz boldur, onu sana geri iade edeceğiz, büyüyünceye kadar kucaklayacaksın ve koruyacaksın, dedik. Büyüyüp rüştüne eriştiği zaman onu vahiy ve ilham yoluyla teyit edilen, kendilerine türlü türlü mucizeler ve akıllara durgunluk veren haller bahşedilen peygamberlerden biri yapacağımızı bildirdik.

Musa'nın annesi oğlunu üç gün emzirdikten sonra zabitlerin geldiğini ve içeriden çocuk sesi gelip gelmediğini gizlice dinlediklerini anlayınca bebeğini kendisine bildirildiği şekilde bir sandığa koyarak ve Allah'a tevekkül edip koruyacağına güvenerek, yavaşça Nil nehrinin sularına bıraktı. Su, küçük sandığı Firavun'un sarayının hizasına doğru götürdü. Saray sakinleri suda yüzmekte olan o küçük sandığı gördüler.

فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا: **Firavun ailesi onu denizden çıkardı.** Halbuki **bu çocuk onların düşmanı ve hüzün kaynağı olacaktı.** Firavun ailesi o küçük sandığı tuttular ve Nil nehrinin sularından çıkardılar. Örtülerini açtıktan sonra içinde güzel mi güzel bir erkek çocuğu olduğunu gördüler ve onu evlerine götürdüler. Baş parmağını emmekte olan çocuk o kadar güzeldi ki yüzüne bakanın gözü kamaşıyordu. Firavun, karısı ve evdeki bütün hizmetçiler o çocuğu görür görmez çok sevdiler, güzelliği hoşlarına gitti. Biz bu şekilde onların hepsinin kalplerine Musa'nın sevgisini yerleştirdik. Onlar hep birlikte bu çocuğa bakmak ve korumak hususunda anlaştılar. Bizim kendileri için kurduğumuz tuzaktan habersiz idiler. Bilmiyorlardı ki o çocuk kendilerine düşman olacak, hüzün kaynağı olacak. إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ: **Firavun, Hâmân ve askerleri hata ediyorlardı.(8)** Onlar bütün işlerinde hata yapmak üzere yaratılmışlardır. Kendilerine düşman olacak olan ve kendi başlarına dünyada ve ahrette türlü türlü eziyet ve sıkıntılar açacak olan çocuğu korumaları da bu hatalarındandır.

وَقَالَتِ امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِى وَلَكَۜ لَا تَقْتُلُوهُۗ عَسٰٓى اَنْ يَنْفَعَنَٓا اَوْ
نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ مُوسٰى فَارِغًاۜ اِنْ
كَادَتْ لَتُبْدٖى بِهٖ لَوْلَٓا اَنْ رَبَطْنَا عَلٰى قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿١٠﴾

وَقَالَتْ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ قُرَّةُ عَيْنٍ لِي وَلَكَ: **Firavun'un karısı, gözlerimiz aydın olsun, dedi.** Firavun'un karısı Asiye r.a. çocuğa karşı hissettiği aşırı sevgisinden dolayı kocasına dedi ki bu çocuk hem bana ve hem de sana göz aydınlığı olsun, dedi. لاَ تَقْتُلُوهُ : **Onu öldürmeyiniz.** Onu, İsrail oğullarının diğer çocuklarından biri sanarak öldürmeyiniz. Bilakis onu koruyalım. عَسَى أَنْ يَنفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا: **Belki bize faydası dokunur, ya da onu evlat ediniriz, dedi.** Bu çocuğun bizim için yararı olabilir. Ya da onu evlat edinebiliriz ve tam rüştüne erdiği zaman bizim yerimize geçer, varisimiz olur, dedi. وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ: **Halbuki onlar** işin sonunu **bilemiyorlardı.(9)** Onlar, o çocuğun kendilerine düşman olacağını, kendi krallıklarını eliyle yıkacağını ve devletlerini yine elleriyle yok edeceğini, bizzat o çocuk tarafından helak edileceklerini hissedemiyorlardı.

وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَى فَارِغًا : **Musa'nın annesinin yüreği bomboş kalmıştı.** إِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلاَ أَنْ رَبَطْنَا عَلَى قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ: **Eğer biz, bize inananlardan olacağını onun yüreğine yerleştirmemiş olsaydık, neredeyse işin aslını söyleyiverecekti.(10)** Musa'nın annesi, çocuğunu kendi elleriyle Nil nehrinin sularına attıktan sonra yüreği boşalmıştı, akılsızlaşmıştı, ne yapacağını bilemez olmuştu. Endişeliydi, şaşkındı, umutsuzdu. Yavrusunun acısı, özlemi ve öldürülmesi korkusu onu öyle sarsmıştı ki neredeyse hayat belirtileri yok olmaya başlamıştı. Özellikle de onu Firavun'un ailesinin aldığını, yavrusunun Firavun'un ellerine düştüğünü duyduktan sonra iyice korkmuş ve şaşırmıştı. Üzüntüsü ve korkusu o dereceye ulaşmıştı ki neredeyse yavrusunun ardından çığlık atmaya, bağırmaya başlayacaktı, yavrusunun düşmanların eline geçtiğini haykıracak ve işin aslını söyleyiverecekti. Ancak biz onun kalbine rahat ve sakin olması hissini yerleştirdik. Kendisine verdiğimiz söze inanması, çocuğunu kendisine iade edeceğimize, düşmandan hiçbir

وَقَالَتْ لِاُخْتِه۪ قُصّ۪يهِۘ فَبَصُرَتْ بِه۪ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَۙ ﴿١١﴾
وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰٓى اَهْلِ بَيْتٍ
يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾

zarar görmeyeceğine dair güvencemize inanması hissini onun kalbine yerleştirdik.

وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ فَبَصُرَتْ بِهِ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ: **Annesi, Musa'nın ablasına "onun izini takip et" dedi ve o da onlar farkına varmadan, uzaktan kardeşini gözetledi.(11)** Bağırıp çağırmaktan ve ağlamaktan yorulup sakinleşince Musa'nın ablası Meryem'e, kardeşini takip etmesini, nereye götürdükleri ve ona ne yaptıkları hakkında bilgi öğrenmesini söyledi. O da gidip uzaktan kardeşi Musa'yı gözetledi. Meryem kendini gizlediği için Firavun aile onun yaklaştığını göremediler. Firavun ailesi Musa bebeği öldürmekten vazgeçip koruma altına almaya karar verince ona süt vermek istediler ve o bebeğe bakacak ve emzirecek bir süt anne aramaya başladılar.

وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ: **Biz daha önceden ona başka annelerden emmesini yasak etmiştik.** Biz sağlam hikmetimizle kararımızla, annesi tarafından Nil nehrinin sularına bırakılmadan önce, onun başka annelerden emmesini yasak kılmıştık ve annesine "Sana oğlunu iade edeceğiz"[11] demiştik. Bebeği emzirmesi için bir çok süt anne getirdiler. Ancak Musa onlardan süt emmeyi kabul etmedi. Bebeğin bu haline çok şaşırdılar. فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ: **Bunun üzerine ablası, "size onun bakımını sizin adınıza üstlenecek, hem de ona iyi davranacak bir aile göstereyim mi" dedi. (12)** Ablası Meryem, çocuğun başka süt annelerinden emmemesini fırsat bilerek, eğer süt anne istiyorsanız, şu evde o çocuğun bakımını sizin adınıza yerine getirecek bir aile göstereyim mi? Hem de büyüyünceye kadar onunla ilgilenirler, onun için dua ederler, eğitiminde ve muhafazasında kusur etmezler" dedi. Hâmân, kız çocuğunun söylediklerini duyar duymaz, bu kız o çocuğun ailesini ve kimlerden olduğunu biliyor, yakalayın onu da bize çocuğun kimlerden olduğunu söylesin, dedi. ......

[11] Kasas, 28/7.

فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوٰى آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾

Meryem, ben onlar, yani o evin sakinleri kralımız için dua ederler, demek istedim deyince Firavun o evdeki kadının getirilmesini emretti. Kadını hemen getirdiler ve Musa Firavun'un elleri arasında ağlamakta ve bağırmakta idi. Annesinin kokusunu hissedince sakinleşti ve annesinin memesine yapıştı ve emmeye başladı. Firavun, "Kimsin sen? Bu çocuk senin memelerinden başka bütün memeleri reddetti, dedi. Kadın şöyle cevap verdi: "Ben kokusu ve sütü temiz bir kadınım. Hangi bebeğe verilmiş isem hepsi de beni kabul ettiler." Bundan sonra Firavun çocuğu kadına verdi, onun için bakım ve emzirme ücreti tayin etti. Kadın da çocuğu alıp hemen aynı gün evine götürdü. Tıpkı Allah'ın dediği gibi oldu.

فَرَدَدْنَاهُ إِلَى أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ: **Böylelikle biz onu anasına, göz aydını olsun, gam çekmesin ve Allah'ın vaadinin gerçek olduğunu bilsin diye geri verdik. Fakat onların çoğu yine bilmiyorlar.(13)** Biz Musa bebeği, denize bırakıldığı gün, verdiğimiz sözü yerine getirerek annesine geri verdik ki gözleri yavrusunu görsün ve nurlansın. Bebeğini geri verdikten sonra onun kalbine bundan sonra üzülmemesini ve bizim sözümüze güvenmesini ilham ettik. Yine ona bilmesi gerektiğini ilham ettik ki her sözünü yerine getirmeye gücü yeten Allah'ın vaatleri haktır, gerçektir. Sana bebeğini geri verme vaadini yerine getirdiği gibi o bebeğin peygamber olacağı vaadini de şüphesiz yerine getirecektir. Sana düşen şey Allah'a güvenmendir, ona tevekkül etmendir, diye ilham ettik. Allah, düşmanlarının şerlerine karşı yardımcı olmaya ve onu yaratılmış olduğu amaca ulaştırmaya tek başına kafidir. Çünkü o kâdirdir, istediği ve dilediği her şeyi yapmaya gücü yetendir. Fakat insanların pek çoğu Allah'ın gücünün ve kudretinin ne kadar mükemmel olduğunu bilmezler.

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَى آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ: **Musa yetişip olgunluk çağına erişince biz kendisine hikmet ve ilim verdik. İyilik edenleri işte böyle mükafatlandırırız.(14)** Annesi onu

وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلٰى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هٰذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهِ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِى مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِى مِنْ عَدُوِّهِ .....

düşmanlarının yardımlarıyla büyütünce, güzel güzel eğitince ve Musa'nın gücü kuvveti yerine gelip olgunlaşınca, aklı kemale erip rüştünü tamamlayınca ve peygamberlik sorumluluğunu taşıyabilecek hale gelince, sonsuz ilmimiz sayesinde daha önceden bilerek kader levhasına yazmış olduğumuz peygamberliği ona verdik. Bu kendisine vaat ettiğimiz lütuf ve keremimizin yerine getirilmesidir. İnsanlar arasında doğru hükümler vermesi bu peygamberlik hükmü sayesinde olacaktır. Ayrıca biz ona ledün ilmini de verdik. Bu ilimle de en güzel isimlere ve sıfatlara sahip olan Allah'ın zatını tanıyıp bilecektir. Onun tek ve bir olduğunu ve kesretten kesinlikle münezzeh olduğunu bilecektir. Biz Musa'yı mükafatlandırdığımız gibi, kullarımızın içinde ihsan mertebesini elde etmiş bütün seçkin insanları da mükafatlandırırız. Çünkü onlar Allah'ı görüyorlarmış gibi ibadet ederler.[12]

وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ أَهْلِهَا: **Musa, ahalisinin habersiz olduğu bir anda şehre girdi.** Musa gücünü kuvvetini tamamlayınca, ahalisi habersiz iken Mısır'a girdi. Çünkü o sırada gözetleme yapmıyorlardı. Bazı tefsirciler o vaktin öğle uykusu vakti olan kaylûle vakti olduğunu, bazıları ise akşam yemeği vakti olduğunu söylemektedir. فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهَذَا مِنْ عَدُوِّهِ: **Orada birbiri ile dövüşen iki adam buldu, onlardan birisi kendi tarafından idi, diğeri de düşman tarafındandı.** Şehre girince birbiri ile öldüresiye kavga eden iki adama rastladı. Bu kavga edenlerden birisi kendi tarafından, yani İsrail oğullarından idi. Diğeri ise düşman tarafından bir adam idi. فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ: **Kendi tarafından olan adam düşmanına karşı ondan yardım istedi.** İsrail oğullarından olan kişi düşman tarafından olan kişiye karşı yardım talebinde bulundu. Çünkü düşman onu

[12] Müfessir A.Geylanî'nin "biz ona peygamberlik verdik" ifadesi ile ilgili notu: (…âyette "verdik" denilerek mazi yani geçmiş zaman kipi kullanılmıştır. Halbuki şimdiki zaman kipi kullanılmalıydı. Çünkü Musa, oradan Medyen'e, Şuayb peygambere yardımcı olmak için göçtükten sonra peygamber olarak gönderilmiştir. Mazi kipin kullanılması peygamberlik olayının kesin olarak gerçekleştiğini vurgulamak içindir.)

... فَوَكَزَهُ مُوسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِ قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ اِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ
مُبِينٌ ﴿١٥﴾ قَالَ رَبِّ اِنّ۪ي ظَلَمْتُ نَفْس۪ي فَاغْفِرْ ل۪ي فَغَفَرَ لَهُ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ
الرَّح۪يمُ ﴿١٦﴾

yeniyordu. Musa kendi tarafından olan adamın yenilmekte olduğunu görünce, فَوَكَزَهُ مُوسَى فَقَضَى عَلَيْهِ: **Musa yumrukla vurarak o adamı öldürdü.** Musa parmaklarını birleştirip yumruk yaparak düşmana bir kere vurdu ve onu öldürdü. Tek yumrukta adamın ruhu çıkıp gitmişti. Musa bu yaptığından dolayı utandı. Allah'a yönelip tövbe etmeye başladı. قَالَ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ: **Bu bir şeytan işidir; şeytan bir düşmandır, ap açık aldatıcıdır, dedi.(15)** Benim bu yaptığım iş şeytan işidir. Beni aldatan odur. İnsanları aldatan ve yanlış yola cesaretlendiren şeytan ehl-i Hak olanlar için, ilme'l-yakin erbabı için bir düşmandır. O insanları apaçık doğru yoldan saptıran şeytandır. Akıl ve iz'an sahipleri için şeytanın düşmanlığı ve saptırıcılığı apaçık bellidir, dedi.

قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ: **Musa, ey Rabbim, ben kendi kendime zulmettim, beni affet dedi. Allah da onu affetti.** Musa Allah'a yönelerek, yalvararak, yaptıklarından dolayı pişman olarak ve tövbe ederek şöyle dedi: Ey bana düşmanımın ellerinden türlü türlü lütuflar bahşeden, beni keremi ile büyük belalardan kurtaran Rabbim, ben yapmış olduğum bu çirkin işi yaparak kendi kendime haksızlık ettim. Şer'an bir izin olmadığı halde bu adamı öldürmek suretiyle senin belirlediğin sınırların icaplarının dışına çıktım ve kendi nefsimi azabına attım. Ey Rabbim, benim bu suçumu bağışla, affet. Ben tövbe ettim, sana yöneldim, işlediğim günahıma çok pişman oldum, senin kapına sığındım, yalvarıyorum beni bağışla, dedi. Bu yalvarışın sonunda Allah da onu affetti. إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ: **Çünkü o affedici olan ve acıyandır. (16)** Allah, kendisine karşı zavallı ve güçsüz olduklarını anlayarak yönelen ve tövbe eden kullarının günahlarını affedendir. Kullarına karşı şefkatli olduğu için, yanlışlıkla işledikleri suçlarından dolayı samimi olarak tövbe etmeleri halinde kabul edendir.

قَالَ رَبِّ بِمَآ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ اَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ ﴿١٧﴾ فَاَصْبَحَ فِي
الْمَدِينَةِ خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ فَاِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْاَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ قَالَ لَهُ مُوسٰٓى
اِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِينٌ ﴿١٨﴾ فَلَمَّآ اَنْ اَرَادَ اَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا قَالَ يَامُوسٰٓى
اَتُرِيدُ اَنْ تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْاَمْسِ ....

قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ: **Musa, ey Rabbim, bana verdiğin nimetlere yemin ediyorum ki bundan sonra suç işleyenlere arka çıkmayacağım, dedi.(17)** Ey beni türlü türlü nimetlerle besleyen Rabbim, bana bahşettiğin koca koca nimetlere andolsun ki bu günden sonra suç işlemekte olanlara yardım etmeyeceğim. Benim yardımım onların daha büyük suç işlemelerine vesile olacaksa ben o yardımı yapmayacağım, dedi.

Musa başına gelen bu olaylardan ve yaptıklarından sonra, فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ : **Musa şehirde, korku içinde etrafı gözetleyerek sabahladı.** Mısır'da, öldürülen şahsın yakınlarından korkarak ve etrafı gözetleyerek sabahı etti. فَإِذَا الَّذِي اسْتَنصَرَهُ بِالأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ: **Bir de ne görsün, dün kendisinden yardım isteyen adam yine kendisini çağırmaktadır.** Musa, dün kendisinden yardım isteyen adamın, kavga ettiği ve yenildiği bir başka Kıptî'ye karşı kendisinden yine yardım istemesiyle şaşırdı kaldı. قَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِينٌ: **Musa ona "sen apaçık bir azgınsın" dedi.(18)** Zayıf ve güçsüz olmana rağmen senin azgın olduğun, saptırıcı olduğun çok belli oluyor, dedi.

فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا : **Musa, ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince,** قَالَ يَامُوسَى أَتُرِيدُ أَنْ تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْأَمْسِ: **O adam dedi ki ey Musa, dün bir cana kıydığın gibi beni de öldürmek mi istiyorsun?** Musa, İsrail oğullarından olan adamı yolundan saptırdığı için, kendilerine yani Musa'ya ve İsrailliye düşman olan Kıptî'yi yakalamak istedi. Çünkü Kıptîler Sıptîlere, yani İsrail oğullarının torunlarına kesinlikle düşmandırlar. Bunun üzerine Kıptî şöyle dedi: Dün bir canı haksız yere öldürdüğün gibi beni de haksız yere …...

... اِنْ تُرِيدُ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِى الْاَرْضِ وَمَا تُرِيدُ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٩﴾ وَجَٓاءَ رَجُلٌ مِنْ اَقْصَى الْمَدِينَةِ يَسْعٰى قَالَ يَا مُوسٰٓى اِنَّ الْمَلَاَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ اِنّ۪ى لَكَ مِنَ النَّاصِح۪ينَ ﴿٢٠﴾ فَخَرَجَ مِنْهَا خَٓائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّن۪ى مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ﴿٢١﴾

öldürmek mi istiyorsun? إِنْ تُرِيدُ إِلاَّ أَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِي الْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَنْ تَكُونَ مِنْ الْمُصْلِحِينَ: **Öyleyse sen bu topraklarda zorba olmak istiyorsun, ıslahatçılardan olmak istemiyorsun.(19)** Öyleyse sen gücüne ve kuvvetinle övünerek bu topraklarda zorba bir katil olmaktan başka bir şey istemiyorsun. Sen bu cür'tinle ve bu gibi suçları işleyerek kavga edenlerin arasını düzelmek isteyen ıslahatçılardan olmak istemiyorsun, bilakis en kötü bozgunculukları yapan müfsitlerden olmak istiyorsun, dedi.

وَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ يَسْعَى: **Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi.** Bu haber halk arasında yayıldıktan ve insanlar arasında konuşulur olduktan sonra Musa'nın adam öldürdüğü haberi Firavun'un ve etrafındakilerin kulağına da ulaştı. Musa'nın öldürülmesi hususu tartışılmakta idi. Bunun ardından, şehrin uzaklarından mümin bir adam Musa'nın yanına koşa koşa geldi. O adam Musa'nın amcasının oğlu idi. قَالَ يَامُوسَى إِنَّ الْمَلأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ: **Ey Musa, şehrin ileri gelenleri seni öldürmeyi tartışıyorlar, hemen kaç, dedi.** Firavun ve ileri gelen adamları kısas olarak senin öldürülmen hususunu tartıştılar ve öldürülmene karar verdiler. Hemen şimdi bu şehri terk et, dedi. إِنِّي لَكَ مِنْ النَّاصِحِينَ: **Ben seni iyilikle uyaranlardanım.(20)** Seni çok sevdiğim için senin onların arasından çıkıp gitmeni tavsiye ediyorum ki sana kötülükleri dokunmasın, sana zarar vermesinler.

Musa bu söylenilenleri dinledikten sonra, فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفًا يَتَرَقَّبُ: **Musa korkarak ve etrafı gözetleyerek şehirden çıktı.** Arkasından takip edilip edilmediğini bilmek için gözetleme yaparak ve korka korka şehri hemen terk etti. قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنْ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ: **Ey Rabbim, beni zalimler güruhundan kurtar, dedi.(21)** Şehirden çıkarken Allah'a ....

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسٰى رَبّٖٓي اَنْ يَهْدِيَن۪ي سَوَٓاءَ السَّب۪يلِ
﴿٢٢﴾ وَلَمَّا وَرَدَ مَٓاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ
مِنْ دُونِهِمُ امْرَاَتَيْنِ تَذُودَانِ ....

yönelerek ve yalvararak şöyle dua etti: Ey beni kendi evinde ve kendi yanında besleyen, beni her türlü fitneden ve sıkıntıdan koruyan Rabbim, beni öldürmek isteyen zalim halkın peşimden gelerek beni yakalamalarından beni koru.

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَى رَبِّي أَنْ يَهْدِيَنِي سَوَاءَ السَّبِيلِ: **Medyen'e doğru yöneldiği zaman, İnşallah Rabbim beni doğru yola yönlendirir, dedi.(22)** Musa şehirden çıktıktan sonra Şuayb a.s'ın beldesi olan Medyen'e doğru yöneldiğinde, Allah'ın daha önce kendisine vermiş olduğu nimetleri hatırlayarak ve Allah'ın lütuf ve kereminden ümidini kesmeyerek, Rabbimin beni doğru yola yönlendirmiş olmasını umuyorum. İnşallah, düşmanlarımın beni bulamayacağı bir yola yöneltmiştir. Umarım bu yol beni şefkatli dosta götürür. Böylece, beni taklit vesveselerinden kurtaran en doğru ve en sağlam Allah yolu olan tevhide ulaştırmış olur. Musa'nın önüne üç yol kavşağı çıktı ve o Allah'ın kendisine ilhamı sayesinde ortadaki yolu seçti. Onu yakalamak isteyenler peşinden geldiler ve diğer yolları tercih ettiler. Böylece Allah onların şerrinden Musa'yı sağ olarak kurtarmış oldu.

وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ: **Musa, Medyen'in su kaynağına ulaşınca, orada hayvanlarını sulamakta olan bir grup insan buldu.** Musa azıksız olarak ve sadece ot yiyerek sekiz gün yürüdükten sonra Medyen yakınlarındaki bir su kuyusuna ulaştı. Medyen halkı kuyunun başında hayvanlarına su veriyorlardı. Kuyunun başında büyük bir kalabalık vardı. Musa aşırı yorgunluktan, açlıktan ve susuzluktan daha fazla dayanamadı ve onların yanına oturdu. İnsanlar kuyudan kova ile su çekerek hayvanlarına su veriyorlardı. وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ: **O kalabalığın uzağında, koyunlarının önünde duran iki kadın gördü.** Kalabalığın daha uzak bir yerinde iki kadın duruyordu. Yanlarında da bir sürü koyun vardı. Kadınlar koyunlarının başka koyunlara karışmasını engellemek ve kuyudan uzak tutmak için bir sağa

قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِى حَتّٰى يُصْدِرَ الرِّعَٓاءُ وَاَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿٢٣﴾ فَسَقٰى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰٓى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنّ۪ى لِمَٓا اَنْزَلْتَ اِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَق۪يرٌ ﴿٢٤﴾

---

bir sola koşuşuyorlardı. قَالَ مَا خَطْبُكُمَا: **Musa o kadınlara, sizin işiniz ne, dedi.** Musa onların koyunlarını engellemelerini görünce, koyunlara niye engel olmaya çalıştıklarını öğrenmek için, siz ne yapıyorsunuz, bakın sizin koyunlarınız da susuz, niye onları engelliyorsunuz, diye sordu. قَالَتَا لاَ نَسْقِي حَتَّى يُصْدِرَ الرِّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ: **Kadınlar, erkek çobanlar işlerini bitirmeden biz koyunlarımızı sulayamayız, babamız da çok yaşlıdır, dediler.(23)** O iki kadın oldukça utangaç bir eda ile ve sözlerine dikkat ederek şöyle dediler: Biz koyunlarımızı bu adamlarla birlikte sulayamayız. Çünkü biz peygamber soyundanız. Hayvanları sulamak için onlarla birlikte duramayız. Bilakis kova boşalıncaya ve onlar koyunlarını kuyunun başından alıp meraya salıncaya kadar sabreder ve bekleriz.[13] Çünkü biz yabancı erkeklerle bir araya gelmeyiz. Biz mecbur kaldığımız için koyun sulamaya geldik, çünkü babamız çok yaşlı bir adamdır ve gözleri görmemektedir. Bir kardeşimiz veya bir amcamız da yok. Babamızın bizden başka kimsesi yok, dediler.

Musa kadınlardaki nezaketi, iffeti ve hayayı görüp, söylediklerini dinledikten sonra oldukça yorgun, aç, suzuz ve bitkin olmasına rağmen yerinden kalktı. Kuyunun ağzında büyük bir kaya parçası vardı. Su çıkarırken birçok insan bir araya gelerek o taşı kaldırıyorlardı. Musa onu tek başına kaldırdı. فَسَقَى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّى إِلَى الظِّلِّ: **Bunun üzerine Musa onların yerine koyunlarını sulayıverdi, sonra da bir gölgeye çekildi.** Musa o kadınların koyunlarının hepsini suladı ve bir gölgeye çekildi. Açlığı ve bitkinliği iyice artmıştı. فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ: **Ey Rabbim, bana indireceğin her iyiliğe ihtiyacım var, dedi.(24)** Musa, Allah'a yalvararak, Ey Rabbim, çok açım ve bitkin haldeyim……

---

13 Müfessirin notu: Bu حَتَّى يُصْدِرَ şeklinde okunuşun anlamıdır. Bu cumledeki fiili "hattâ yasdura" şeklinde okumak da mümkündür. O zaman, çobanlar koyunlarını kuyunun başından toparlayıp götürünceye kadar bekleriz, anlamı çıkar.

فَجَٓاءَتْهُ اِحْدٰيهُمَا تَمْشٖي عَلَى اسْتِحْيَٓاءٍۘ قَالَتْ اِنَّ اَبٖي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ
اَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَاۜ فَلَمَّا جَٓاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَۙ قَالَ لَا تَخَفْ۠ نَجَوْتَ
مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمٖينَ ﴿٢٥﴾ قَالَتْ اِحْدٰيهُمَا يَٓا اَبَتِ اسْتَأْجِرْهُۘ اِنَّ خَيْرَ مَنِ
اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاَمٖينُ ﴿٢٦﴾

Lütüf ve kerem sofrandan bana vereceklerine çok muhtacım, dedi.

Musa münacatını bitirdikten ve Allah'tan isteklerini tamamladıktan sonra, فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ: **O iki kadından biri utana utana yürüyerek yanına geldi.** O kadınlardan biri, çekine çekine ve utanarak Musa'nın yanına geldi, selam verdi ve, قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا: **Babam seni çağırıyor, bizim yerimize koyunlarımızı sulamanın ücretini verecek, dedi.** Edep ve saygı dolu sözlerle, babam bizim yerimize koyunlarımızı suladığın için, yaptıklarının karşılığını ödemek için seni çağırıyor, dedi. Musa bu kadına olur cevabı verdi. Bu cevap alacağı ücrete tamah etmek değildi, bilakis Şuayb a.s'ı görmeyi çok istemesinden dolayı idi.

Rivayet olunur ki Musa Şuayb'ın yanına varınca, önce kendisine yemek ikram edildi. Ancak Musa yemekten imtina ederek, "Biz öyle bir evde büyüdük ki yaptığımız iyiliği dünya malına satmayız" dedi. Şuayb şu cevabı verdi: "Bu, evimize gelen herkese yaptığımız bir adetimizdir. Kim bir iyilik yaparsa ona ikramda bulunulur. Misafir edilmekten ve yemek verilmekten mahrum edilemez. Bütün dinlerde böyledir."

فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ: **Musa gelip de hikayesini anlatınca Şuayb "korkma, zalim kavimden kurtuldun" dedi.(25)** Musa Şuayb'ın yanına gelip onun sohbetinde bulunma şerefine nail olunca ve onun halini görünce, başından geçenleri önünden sonuna kadar anlattı. Şuayb Musa'nın çektiği korkuları, üzüntüleri ve türlü sıkıntıları teferruatlı şekilde dinledikten sonra, artık korkma. Sen Firavun'un ve adamlarının şerrinden kurtuldun, dedi.

قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَاأَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ: **O iki kadından birisi şöyle dedi: Babacığım, onu işe al. Çünkü o senin işe aldıklarının en iyisi; güçlü ve güvenilir.(26)** Musa'yı eve davet eden

قَالَ اِنّ۪ٓي اُر۪يدُ اَنْ اُنْكِحَكَ اِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلٰٓى اَنْ تَأْجُرَن۪ي ثَمَانِيَ حِجَجٍۚ فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَۚ وَمَٓا اُر۪يدُ اَنْ اَشُقَّ عَلَيْكَۜ سَتَجِدُن۪ٓي اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٢٧﴾

kadın babasına dedi ki bu adamı koyunlarımıza çoban tut. Çünkü sen bir çoban istiyordun. Bu adam senin tuttuğun çobanların en iyisidir. Çünkü o çok güçlü, güvenilir ve dindar bir adamdır. Babası kızını savunmak için ve kıskanarak, "Onun gücünü ve güvenilir olduğunu nereden biliyorsun?" dedi. Bunun üzerine o kadın babasına, kuyunun ağzındaki büyük kaya parçasını bir çok insan bir araya gelerek kaldırmakta zorlanır iken Musa'nın tek başına nasıl kaldırdığını anlattı. Bu onun gücüne bir delildir, dedi. Güvenilirliğine gelince, ben onu eve, senin yanına çağırdığım zaman yerinden kalktı ve benim önümden yürümeye başladı. Benim onun arkasından yürümemi söyledi. Yolumu şaşırırsam beni yönlendir, dedi. Bana bakmaktan kendini korumak için böyle yaptı. Bu da onun güvenilir olduğuna, Allah'ın belirlediği sınırları koruduğuna delildir, dedi. Şuayb kızının anlattıklarını dinledikten sonra, onun güvenilirliğini ve yiğitliğini duyduktan sonra onunla yakınlaşmayı ve arkadaşlık etmeyi arzu etti.

قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَةَ حِجَجٍ: **Benim için sekiz sene çalışmana karşılık bu kızlarımdan birini sana nikahlamak istiyorum, dedi.** Şuayb, Musa'nin genç, dürüst, doğru, akıllı ve güvenilir biri olduğunu gördükten sonra ona şöyle dedi: Benim yanımda sekiz sene müddetle çobanım olmayı kabul ettiğin takdirde kızlarımdan birisini seninle evlendirmek istiyorum. فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِندِكَ: **Eğer on seneye tamamlarsan, o da senin iyiliğinden olur.** Bu şart değildir, eğer yaparsan iyilik yapmış olursun. وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ: **Sana zorluk çıkarmak istemem.** Senden bundan fazlasını isteyerek sana zahmet vermek istemem. سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ: **İnşallah beni iyi insanlardan birisi olarak bulacaksın.(27)** Benim hizmet etmeye, arkadaşlık etmeye, kardeşlik etmeye layık, sözlerine ve hukuka vefalı biri olduğumu göreceksin.

قَالَ ذٰلِكَ بَيْن۪ي وَبَيْنَكَۜ اَيَّمَا الْاَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّۜ وَاللّٰهُ
عَلٰى مَا نَقُولُ وَك۪يلٌ ﴿٢٨﴾ فَلَمَّا قَضٰى مُوسَى الْاَجَلَ وَسَارَ بِاَهْلِه۪ٓ
اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًاۚ قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُٓوا اِنّ۪ٓي اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلّ۪ٓي
اٰت۪يكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾

قَالَ ذَلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ: **Bu bizim aramızdadır, dedi.** Musa, Şuayb'ın kendisine sunduğu teklifi kabul ettiğini ifade ederek şöyle cevap verdi: Benim için belirlemiş olduğun ve benim öncelikle uymam gereken müddet ile benim yapıp yapmamakta serbest olduğum müddet aramızda sabit bir anlaşmadır. أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلاَ عُدْوَانَ عَلَيَّ: **Bu müddetlerin hangisini yerine getirirsem getireyim bana bir haksızlık yapılmayacaktır, dedi.** Çalışmak zorunda olduğum zaman ile çalışıp çalışmamak elimde olan zamanlardan hangisini tamamlarsam tamamlayayım anlaşma yerine getirilmiş sayılır ve bana bir haksızlık olmaz. وَاللّٰهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ: **Allah bu sözlerimize vekildir, dedi.(28)** Kullarının her türlü ahvaline şahit olan Allah bizim ileri sürdüğümüz şartların ve verilen sözlerin vekilidir, onun hakkıyla yerine getirilmesini sağlar.

فَلَمَّا قَضَى مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا: **Musa söz konusu müddeti ikmal edip de ailesiyle birlikte yola çıkınca Tûr dağı tarafında bir ateş gördü.** Musa onun yanında on sene kaldıktan[14] ve feyizlendikten ve kemalini tamamlayarak onun kızıyla evlendikten sonra, yani kamil ve mükemmel bir mürşidin sohbetinde geçirmesi gereken süreyi bitirince kendi halkının yanına geri dönmek istedi. Ailesi ile birlikte oradan ayrılarak Mısır'a doğru yola çıktı. Ailesi hamileydi. Kapkaranlık ve soğuk bir gecede eşinin doğum sancıları başlamıştı. Halbuki onlar yolculuk yapıyorlardı ve yollarını da kaybetmişler idi. Musa, Tur dağı yakınlarında bir ateş gördü ve çok sevindi. قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ: **Musa**

[14] İbn-i Kesir, İbn-i Ebî Nüceyh'in Mücahid'den şöyle rivayet ettiğini söylüyor: Musa on seneyi tamamladıktan sonra bir on sene daha orada kalmıştır. Ben başka birinin böyle söylediğini görmedim. (Geylanî)

فَلَمَّا اَتٰيهَا نُودِىَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْاَيْمَنِ فِى الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ
الشَّجَرَةِ اَنْ يَا مُوسٰٓى اِنّ۪ٓى اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَم۪ينَۙ ﴿٣٠﴾ وَاَنْ اَلْقِ عَصَاكَۜ

ailesine şöyle dedi: Siz burada biraz bekleyiniz, ben bir ateş gördüm, belki oradan bir haber alırım ya da bir parça kor getiririm, belki biraz ısınırsınız.(29) Siz burada biraz bekleyiniz, ben bir ateş görüyorum. Ben o ateşin yanına gideceğim, ateşin yanındakilerden yol hakkında belki bir bilgi alırım veya arada kimse yok ise bir odun parçasını o ateşten yakar getiririm ve siz de biraz ısınırsınız. Burada bekleyiniz, dedi ve hızlıca ateşin yanına doğru gitti. Bu ifadelerden ailesinin o ateşi görmediği anlaşılmaktadır.

فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِي مِنْ شَاطِئِ الْوَادِي الأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ: **Musa ateşin yanına gelince, o mübarek bölgedeki vadinin sağ tarafındaki** مِنَ الشَّجَرَةِ: **ağaçtan bir ses geldi:** Oraya varıp da ateşe yaklaşınca, mübarek vadinin sağ tarafında üzerinde ateş yakılmış olan bir ağaçtan Musa'ya seslenildi ve şöyle denildi: أَنْ يَامُوسَى إِنِّي أَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ: **Ey Musa, alemlerin Rabbi olan o Allah ben'im.(30)** Ey talep çöllerinde yolunu şaşırmış, yorgunluk sahralarında endişeli ve hayretler içinde kalmış olan Musa, her isimle anılmama rağmen, ateş şeklinde tecelli edip her türlü suret ve şekilden münezzeh olmama rağmen onu bir bahçe gibi yapmış olan ben alemlerin Rabbi olan Allah'ım. Benim bu ismim bütün isimlerimi ve sıfatlarımı kapsar, her görünüşte, her işte, bütün kalıplarda ve şekillerde tecelli eder. Ancak herhangi bir şeye hulul etmekten, onunla birlik olmaktan veya beraberinde bulunmaktan kesinlikle yücedir. Ne isteyeceksen benden iste. Bütün ihtiyaçların bendedir. Çünkü ben alemlerin Rabbiyim. Yani ben herkesi besleyenim, herkesin işlerini sevk ve idare edenim. Her şeyi yokluk karanlığından çıkaran ve var eden de benim.

Musa bu nidayı duyduktan sonra çok korktu. Bu sesin şiddetinden titremeye başladı. Çünkü o inkişaflarının ve şühûdunun henüz başında idi. Rabbi Musa'nın korkularını gidermek için ona yakınlık gösterdi ve kendisine hitap ederek şöyle emretti:

وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ: **"Asânı yere at" dedi.** Elinde tuttuğun sopayı yere at ki sanatımızdaki acayipliği ve hikmetimizdeki garipliklerı gör. Böylece

... فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَٓانٌّ وَلّٰى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْۜ يَا مُوسٰٓى اَقْبِلْ
وَلَا تَخَفْ۠ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِن۪ينَ ﴿٣١﴾ اُسْلُكْ يَدَكَ ف۪ي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَٓاءَ
مِنْ غَيْرِ سُٓوءٍۘ وَاضْمُمْ اِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ
رَبِّكَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِه۪ۜ ....

bizim ateş şeklinde tecelli etmemizi garip görme duyguların kaybolsun, denildi. Bunun üzerine Musa elindeki sopayı yere atıverdi. Birden bire o sopa canlı bir yılan oluverdi. فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ: **Musa, sopasının kıvrak bir yılan gibi oluverdiğini görünce arkasına dönüp bakmadan kaçtı.** Bir sopanın küçük ve kıvrak bir yılan gibi hareket ettiğini görünce korkup kaçtı ve arkasına bile dönüp bakmadı. Biz onun korkularını gidermek için ona seslendik: يَامُوسَى أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الآمِنِينَ: **Ey Musa, eğil ve sopanı al. Korkma. Sana bir zarar gelmeyecek.(31)** Ey Musa, onun bir yılan şekline girmesinden sana bir zarar dokunmayacak. Sen emin olanlardansın. Ben onu eski haline geri döndüreceğim. Allahü sübhanehu, daha sonra ikinci kez hitap ederek kendisine yakınlaşmak istediğini vurguladı:

اسْلُكْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ: **Elini koynuna sok, bir hastalık olmaksızın bembeyaz çıkacaktır.** Elini koltuğunun altına koy. Elini çektiğinde hiçbir kötülük veya alaten hastalığı gibi bir şey olmaksızın bembeyaz olacaktır. Elindeki bu bembeyaz parlaklığı görenler gözlerine inanmayacaklar ve akılları da olanları kabul etmeyecektir, diye Musa'ya seslenilince hemen elini koynuna soktu ve geri çekti. Musa olanları kendi gözleriyle gördü. وَاضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ: **Korkudan açılan kollarını kendine çek,** diye emredildi. Musa ellerinin bembeyaz oluverdiğini görünce kendi ellerinden korkmaya başladı. Hastalığın kendisini tuttuğunu sandı. Bunun üzerine Allah kendisine hitap ederek korkusunu giderdi ve korkudan açılan kollarını kendine çek, dedi. Burada zikredilen "korku" akıllara korku düşürmek olmayıp, gönül rahatlığından ve vakarlı olmaktan kinayedir. فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ: **Bunlar, Firavun ve adamlarına karşı Rabbinin sana verdiği delillerdir.** Asa ve beyaz el mucizeleri senin peygamber olduğunun iki ......

... اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ رَبِّ اِنّ۪ي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَاَخَافُ
اَنْ يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾ وَاَخ۪ي هٰرُونُ هُوَ اَفْصَحُ مِنّ۪ي لِسَانًا فَاَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءًا
يُصَدِّقُن۪ٓي اِنّ۪ٓي اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾

delilidir. Firavun ve adamlarını Hakkın tevhidine davet ettiğin, yapmakta oldukları aşırılıklardan ve büyüklenmelerden dolayı onları ikaz ederek doğru yola çağırdığın vakit sana karşı çıkarak peygamberliğini inkar edenlerin aklını başından alacak iki şahittir. إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ: **Onlar yoldan çıkan bir kavim olmuşlardır, dedi.(32)** Onlar önceki peygamberlerin getirmiş oldukları dinlerde konulmuş olan ilahi sınırları ihlal etmişler ve gereklerinin dışına çıkmışlardır, dedi.

Musa Rabbinin bu nidalarını duyduktan sonra, قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِي: **Ey Rabbim, ben onlardan birini öldürdüm ve beni öldürmelerinden korkuyorum, dedi.(33)** Musa özür dileyerek ve yalvararak, ey beni benden önce yarattığı nimetlerle besleyen Rabbim, ben onlardan birisini hataen öldürdüm. Sen bunu benden daha iyi biliyorsun. Ben onların yanlarına tek başıma, hiçbir destekçim ve yardımcım olmadan gidersem, daha onları senin dinine ve tevhidine davet edemeden saldırıp beni öldürmelerinden korkuyorum, dedi.

وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِي رِدْءًا يُصَدِّقُنِي: **Kardeşim Harun benden daha düzgün konuşur; bana yardımcı olması ve beni desteklemesi için onu da benimle beraber görevlendir,** dedi. Yani kardeşim Harun benden daha fasih konuşur, daha iyi açıklar, daha iyi ifadeler kullanır. Onu da benim görevime ortak et ki bana yardımcı olsun, gerektiğinde beni desteklesin. إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِي: **Doğrusu beni yalanlamalarından korkuyorum,** dedi.**(34)** Bana çok kızdıkları ve çok düşmanlık besledikleri, kin besledikleri için beni bir çırpıda yalanlamalarından korkuyorum. Onlarla mücadele ederken, kekemeliğim sebebiyle, dilim seri olmadığı için daha konuşmadan beni yalanlamalarından korkuyorum. Peygamberliğimin hikmetini, çağrılarımın muhkemliğini dilimdeki bu kekemelik yüzünden kaybederim diye korkuyorum, dedi.

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِاَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ اِلَيْكُمَا
بِاٰيَاتِنَاۚ اَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ مُوسٰى
بِاٰيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا
فٖٓى اٰبَٓائِنَا الْاَوَّلٖينَ ﴿٣٦﴾

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ: Allah, ey Musa, senin gücünü kardeşinle sağlamlaştıracağız, dedi. وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا: Size bir yetki vereceğiz. فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا بِآيَاتِنَا: Mucizelerimizden dolayı size ulaşamayacaklar. أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ: Siz ikiniz ve size uyanlar galip olacaklardır.(35) Allahu tealâ emirlerini te'kit ederek, biz seni kardeşinle daha güçlü kılacağız. Bizim seni güçlendireceğimizden emin ol, korkma. Sizi Firavun ve adamlarına gönderdikten sonra size öyle bir delil vereceğiz ki onun sayesinde düşmanlarınıza galip geleceksiniz. Size vermiş olduğumuz deliller sayesinde, onlar size ulaşamayacaklar, eziyet edemeyecekler, size bir zarar veremeyecekler. Onların sayılarının çokluğu ve düşmanlıklarının büyüklüğü yüzünden onlara yenilmekten korkmayınız. Bilakis siz ve size inanan müminler galip geleceklerdir. Galibiyet sizden kaçmayacaktır. Mağlup olmaya mahkum olan onlardır. Mağlubiyet mahkumiyetinden asla kurtulamayacaklardır.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَى بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلاَّ سِحْرٌ مُفْتَرًى: Musa, apaçık ayetlerimizi onlara götürdüğü zaman, bu uydurulmuş bir sihirden başka bir şey değildir. وَمَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ: Eski atalarımız hakkında böyle bir şeyi duymuş değiliz, dediler.(36) Bizim katımızdan gönderildiğinde şek ve şüphe olmadığı apaçık belli olan, kendisinin ve getirdiği dinin doğru olduğuna kesin olarak delalet eden ayetlerimizi onlara götürdüğü zaman Musa'ya, duydukları öfkenin çokluğundan ve içine düştükleri sapıklığın yoğunluğundan dolayı şöyle dediler: Bize mucize ve delil diye getirdikleri şeyler bu adamın kendi kendine uydurduğu ve hem de iftira ederek Allah'a ait gibi gösterdiği boş şeylerden başka bir şey değildir. Bunlar gerçek değildir. Kendisinin uydurup da din olarak, yol gösterici ve hidayet rehberi olarak kabul edilmesini çok istediği bu şeylerin hiç birini, vahye dayalı dediği, hayalî

وَقَالَ مُوسٰى رَبّ۪ٓي اَعْلَمُ بِمَنْ جَٓاءَ بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِه۪ وَمَنْ تَكُونُ
لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِؕ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَأُ
مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْر۪يۚ ....

bir tek ilaha ait olduğunu söylediği bu şeylerin hiç birini atalarımıza indirilen dinlerde duymadık. Tek bir Tanrı'nın peygamberler gönderdiğini, vahiy ve ilham yoluyla kitaplar indirdiğini, var oldukları kesin ve sabit olan insanlar arasında dinler koyduğunu ve şeriatlar vaz ettiğini duymadık. Bunlar uydurulmuş iftiralardır. Bu adam insanları aldatmak ve yoldan çıkarmak için hakikatleri gizlemekte ve uydurmalarını iyi göstermeye çalışmaktadır, dediler.

وَقَالَ مُوسَى رَبِّي أَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدَى مِنْ عِنْدِهِ وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ : **Musa şöyle dedi: Benim Rabbim, katından hidayet götürenleri ve dünyanın sonunun kimin olacağını en iyi bilendir.** Onlar kesin ayetleri ve sağlam delilleri gördükten ve onları aşırı düşmanlıkları ve sapıklıkları sebebiyle sihir ve uydurma şeyler yerine koyduktan sonra, o mucizelerin aşamaları olmasına rağmen, onların iman edeceklerinden ve ıslah olacaklarından ümidini keserek şöyle dedi: Beni türlü kerametlerle ve mucizelerle yetiştiren Rabbim, kendi katından vahiyleri ve ilhamları yoluyla hidayet ve reşitlik götürenleri benden daha iyi bilir. Kimlerin doğru yolu bulduklarını çok iyi bilir. İmtihan ve tercih dünyası demek olan bu dünyanın sonunda, en iyi neticeyi kimlerin kazanacağını benden daha iyi bilir. إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ: **Şunu iyi bilin ki zalimler iflah olmazlar,** dedi.**(37)** Allah'ın adaletli ve hikmet sahibi oluşunun bir gereğidir ki ilahi sınırların dışına çıkanlar, takva sahiplerinin kazandığı büyük sevapları ve yüce dereceleri kazanamazlar.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَاأَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي: **Firavun "Ey halkım, sizin için benden başka bir tanrı bilmiyorum" dedi.** Musa, tamamen hikmetli olarak ağzından çıkmakta olan sözlerini tamamlar tamamlamaz Firavun söze girdi. Etrafındaki insanlara karşı kibirlenerek ve onları küçük görerek, kendisine bir acizlik yakıştırmamaları için, susturulmuş gibi görünmemek için, büyüklük edasıyla etrafındakilere dedi ki ey benim halkımın ileri gelenleri sizin için, kulluk edilecek ve kulluk edilmeye layık benden başka bir tanrı bilmiyorum. Bu yalancı, gökyüzünde

...فَاَوْقِدْ لِى يَا هَامَانُ عَلَى الطِّينِ فَاجْعَلْ لِى صَرْحًا لَعَلِّى اَطَّلِعُ
اِلَى اِلٰهِ مُوسٰى وَاِنِّى لَاَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٣٨﴾ وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ
فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾

benden başka bir Tanrı olduğunu nereden uyduruyor? فَأَوْقِدْ لِي يَاهَامَانُ عَلَى الطِّينِ: **Ey Hâmân, haydi benim için çamur üzerinde ateş yak, dedi.** İşçiler tuğla yapmak için hazırladıkları çamur kalıplar üzerine ateş yaksınlar ve o çamurlar iyice pişip, sertleşip tuğla oluncaya kadar ateşi söndürmesinler. فَاجْعَل لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَطَّلِعُ إِلَى إِلَهِ مُوسَى: **Bana bir kule yap. Oraya çıkarak belki Musa'nın Tanrı'sını görürüm, dedi.** O tuğlalarla benim için bir yüksek bir kule yaptır. O kadar yüksek olsun ki göğe değsin. Ben o yüksekliğe çıkayım. Belki o zaman Musa'nın gökyüzündeki Tanrı'sını görebilirim. Böylece, eğer o Tanrı bizimle savaşmaya gelirse onu yenerim ve değersiz bir şilte gibi yere fırlatırım. وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ: **Ben onun yalan söylediğini sanıyorum, dedi.(38)** Netice olarak, Musa'nın bu davetinde aslı ve kaynağı olmayan şeyler söyleyen yalancılardan olduğunu zannediyorum, dedi.

Anlatılır ki Firavun, yıldızların görünüşlerini incelemek, onlar arasında kendi hükümranlığının sona ereceğine ve Musa'nın onu ele geçireceğine dair bir görünüşün olup olmadığını öğrenebilmek için bir rasathane inşa ettirmiştir.

وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ: **O ve askerleri, yeryüzünde haksız olarak büyüklük tasladılar.** Çok bilinçsiz ve kör olduklarından, bizim kendilerine zaman vermemizden de yararlanmak suretiyle Firavun ve askerleri hak etmedikler şekilde büyüklük gösterisinde bulundular. Etrafındakilere inatlarını ve öfkelerini göstererek Allah'a karşı bu tür boş hezeyanlarda bulundular. وَظَنُّوا أَنَّهُمْ إِلَيْنَا لاَ يُرْجَعُونَ: **Ve bize geri döndürülmeyeceklerini sandılar.(39)** Bu gibi boş çıkışlar yaparak inat ve isyanda çok aşırı gittiler. Allah'a türlü bozgunculuklar yaparak karşı durdular ve bu dünyada kendilerine verilenleri soyunduktan sonra, gölgelerin zât-ı ilahî güneşinden yansıyan ışıklara geri ……..

فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِى الْيَمِّ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ
﴿٤٠﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً يَدْعُونَ اِلَى النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ لَا يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾
وَاَتْبَعْنَاهُمْ فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ ﴿٤٢﴾
وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْاُولٰى .....

---

döneceği gibi veya dalgaların denize geri döneceği gibi kendilerinin bize geri döndürülmeyeceklerini zannettiler.

فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ: **Biz de onu ve askerlerini yakalayıp denize atıverdik.** Biz kahrediciliğimizin ve büyüklüğümüzün gereği olarak Firavun'u ve askerlerini yakalayıp denizin sularına fırlattık. Onları suda boğduk. Gerçek olmayıp bir yansımadan ibaret olan vücutlarının Hakk'ın ilahî varlığına gömülmesi gibi onları suya gömdük. فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ: **Bak işte, zalimlerin sonu nice oldu!(40)** Yaptıklarının sonu neye vardı, halleri nice oldu, sonları nasıl oldu?

وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ: **Onları, insanları ateşe çağıran öncüler yaptık.** Onları, sınamak ve tuzağa düşürmek için, sapıklık önderleri yaptık. Onlar kendi peşlerinden gelenleri ve izlerini takip edenleri ateşe götürmektedirler. Yani bu davetin sebebi ve sonucu ateştir. Çünkü uyanların da uyulanların da hepsinin sonu cehennemdir. وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لاَ يُنصَرُونَ: **Kıyamet gününde onlar yardım görmeyeceklerdir.(41)** Kıyamet gününde onları kimse azaptan kurtaramayacaktır, hiç kimse onların çekeceği azabı şefaatçi olarak azaltamayacaktır.

وَأَتْبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ: **Bu dünyada onların peşlerine lanet taktık, onlar kıyamet gününde de aşağılanmışlar arasında olacaklardır.(42)** O sapkınlar, o yoldan çıkmış insanlar nereden ve nasıl yardım alabilecekler? Biz bu dünyada onların peşlerine daima lanetler koştuk. Yeryüzündeki herkes onlara devamlı olarak lanet etmektedir. Cezalandırma günü olarak hazırlanmış olan kıyamet gününde de onlar huzurdan kovulup da cehenneme sürüklenerek götürülenler arasında olacaklardır.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَى: **İlk nesilleri yok ettikten sonra, Musa'ya kitabı verdik.** Firavun'u ve askerlerini ....

... بَصَٓائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ اِذْ قَضَيْنَٓا اِلٰى مُوسَى الْاَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَۙ ﴿٤٤﴾

denizde boğduktan sonra, lütfumuzdan ihsanda bulunarak Musa'ya, genel dini hükümler içeren Tevrat'ı verdik. Biz onları denizde boğarak hem soylarını tükettik, hem de eski hükümlerine son verdik. Öyle bir hale geldiler ki eski dinlerinden ve hükümlerinden hiçbir şey kalmadı. Nuh, Hud, Salih ve İbrahim'in dinlerinden geriye hiçbir hüküm kalmadı. Onların yerine Tevrat'ı getirdik ve Musa'ya verdik. بَصَائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ: **İnsanlara ap açık delil olsun, rehberlik etsin ve rahmet olsun diye. Belki düşünürler.(43)** Tevrat'ın hükümleri ve emirleri onların gözlerini açsın ve cahillik ve gaflet uykusundan uyansınlar diye. Hakk'ın rızasını elde etmek için çalışsınlar diye. Bu kitap onları tevhit yoluna götürsün ve onlara ölüp de yaratılmışlık elbiselerini soyunduktan, geçici kisvelerini çıkarıp attıktan sonra elde edebilecekleri ebedî bakayı müjdelesin, diye. Umulur ki onlar düşünürler, Tevrat'taki vaazlardan ve anlatılan kıssalardan ibret alırlar ve böylece ne için yaratılmış olduklarına işaret eden marifetleri, hakikatleri, rümuz ve işaretleri, mükaşefe ve müşahedeleri anlarlar.

Allah sevgili peygamberine, Musa-yı kelimullah'ın kıssasını anlattıktan sonra, Musa'nın ağaç üzerinde yanmakta olan ateşten mükaşefesini ve onun ilme'l-yakin mertebesinden ayne'l-yakin mertebesinde ve sonra da hakka'l-yakin mertebesinde bilgi sahibi olmasını anlattıktan sonra, kendisini peygamber olarak seçmesinin hikmetini, onu bütün insanlara peygamber olarak tercih etmesindeki manayı anlatmak istemiştir. Sevgili peygamberine vahiy ve ilham yoluyla bazı gaybî bilgiler verdiğini, eğer vahiy ve ilhamı olmasaydı peygamberin bunları bilmesinin imkanı olmadığını söyleyerek şöyle buyurmuştur: وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَا إِلَى مُوسَى الْأَمْرَ وَمَا كُنتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ : **Biz Musa'nın işini yaptığımız sırada sen batı yakasında değildin, görenlerden de değildin.(44)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, o mukaddes vadide Musa Allah'ın lütuflarından gördüklerini gördüğü ve anladıklarını anladığı zaman sen Musa'nın bulunduğu vadinin öteki yakasında değildin, yani sen yanında değildin. Biz ona, sûreten görünen

وَلٰكِنَّٓا اَنْشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُۚ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا ف۪ٓي اَهْلِ
مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَاۙ وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِل۪ينَ ﴿٤٥﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ
الطُّورِ اِذْ نَادَيْنَا ....

davetimizdeki hakîkî davetimizi vahyettik. Sen Musa'nın gelişini ve durumunu görenlerden değilsin.

وَلَكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ: **Fakat biz nice nesiller yarattık, hepsinin üzerinden uzun zamanlar geçti.** Fakat biz lütuf ve keremimiz sonsuz olduğu için Musa ile aramızda o gece olup bitenleri sana bildirdik. Tıpkı Musa'dan sonraki zamanlarda yaratmış olduğumuz kavimlerin haberlerinden seni haberdar ettiğimiz gibi. O insanlar da Musa'dan sonra çok uzun zaman bu dünya üzerinde yaşadılar. Saltanatlar ve güçler aralarında el değiştirdi. Fitne ve bozgunlar oldu. Dinlerde ve din kurallarını değiştirdiler ve tahrifatlar ortaya çıktı. Doğru yolun işaretleri kayboldu. Kavgalar ve düşmanlıklar ortaya çıktı. Boş ve batıl arzular, yanlış inanışlar devrin insanlarını ele geçirdi. Biz sana indirdiğimiz bu kitapta o kavimlerin olaylarını haber verdik ki sana hatırlatma olsun, sana inanan müminlere de ibret olsun. وَمَا كُنتَ ثَاوِيًا فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا: **Sen Medyen halkı arasında ikamet edip ayetlerimizi onlara okuyan da değilsin.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, Şuayb'ın halkı arasında ikamet edip tam ve gerçek adalete delalet eden ve peygamberimiz Şuayb'e gönderilmiş olan ayetleri, onlar doğru ölçmeden ve doğru tartmadan uzaklaştıklarında onlara hatırlatan kişi değilsin. Medyen halkı o zaman ölçtüklerinde, tarttıklarında hile yapıyorlardı. Türlü türlü yollarla yaptıkları ticarete hile karıştırıyorlardı. وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ: **Fakat onları sana biz gönderdik.(45)** Onların neler yaptıkları ile ilgili bilgileri sana biz haber verdik, vahyettik.

وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا: **Biz Musa'ya çağrı yaptığımızda da sen Tur dağının bir yanında değildin.** Tevrat'ı ve peygamberliği alması için Musa'yı çağırdığımız zaman, buluşma yeri olan Tur dağının bir kenarında da sen duruyor değildin.

... وَلٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَآ اَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْلَآ اَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَآ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

وَلَكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَا أَتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ: **Fakat o bilgiler, senin Rabbin tarafından bir rahmet olarak sana verildi ki senden önce kendilerine bir peygamber gelmeyen insanları uyar.** Sana bu bilgileri öğrettik ki sen Rabbin tarafından sana öğretilenlerle bir rahmet olasın. Hem de bu bilgiler senin peygamber olduğunu desteklesin, sana yardım etsin. Hatta biz bu bilgileri sana vahiy yoluyla bildirdik ki sen bunlarla, peygambersiz bir zaman demek olan fetret zamanında yaşamış olan insanları uyar, ikaz et. Yani Hz. İsa'dan veya Hz. İsmail'den beri yaklaşık 550 senedir peygamber görmemiş olan insanlara doğru yolu göster. Zira, bir görüşe göre İsrail oğullarının peygamberleri sadece İsrail oğulları için gönderilmiştir. Başka kavimlere peygamberlik etmemişlerdir. لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ: **İnşallah düşünürler.(46)** Senin kitabındaki bu bilgileri iyice düşünürler, ders alırlar, onların başlangıçları ve sonları ile ilgili hükümlere ve hikmetlere dikkat ederler. Böyle yaparak ne için yaratıldıklarının marifetlerini ve hakikatlerini öğrenme imkanı elde ederler.

Daha sonra cenab-ı Allah, o insanları bir nevi kınayarak şöyle buyurdu:

وَلَوْلاَ أَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ: **Kendi elleriyle yaptıkları işlerin belası başlarına gelmemiş olsaydı.** فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلاَ أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولاً فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ: **Ve onlar da "Ey Rabbimiz, bize bir peygamber göndermiş olsaydın, biz de ayetlerine uysaydık ve mü'minlerden olsaydık" diyecek olmasalardı.(47)** Onlar işlemiş oldukları büyük günahlar yüzünden büyük azaplara çarptırılacaklardır. O zaman bizim etrafımızda toplanarak bizimle mücadeleye gireceklerdi. Biz onları cezalandıracağımız zaman, Ey Rabbimiz, bize kendi yanından bir peygamber gönderseydin, o peygamber aracılığı ile ayetlerini açık ...

فَلَمَّا جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَٓا اُوتِيَ مِثْلَ مَٓا اُوتِيَ مُوسٰىۜ اَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَٓا اُوتِيَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُۚ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَاࣞ وَقَالُٓوا اِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾

açık bize bildirseydin biz de bize bildirilen ayetlerine ve o insanın peygamberliğine inanırdık, onu doğrulardık ve ayetlerin gereğini yerine getirirdik, senin birliğine iman edenlerden, azaplarından kurtulanlardan olurduk, derlerdi. Yani öyle demeyecek olsalardı Muhammed'i peygamber olarak göndermezdik.

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَا أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَى: **Onlara bizim katımızdan hak peygamber geldiği zaman "Musa'ya verilenler bu peygambere de verilmiş olsaydı" dediler.** Allah'ın kesin ve her şeyi kapsayan ayetlerine tutunarak katımızdan gönderilen peygamber onlara geldiğinde, tıynetlerinin bozukluğundan ve düşmanlıklarının aşırılığından dolayı, Musa'ya verilen mucizeler ve peygamberlik delilleri bu peygambere de verilmiş olsaydı ve biz de ona inansaydık, iman etseydik, dediler. Bu onların içine düştükleri bataklığın ne kadar derin olduğunun, ne kadar çok yoldan çıktıklarının, yüzlerindeki utanma derilerinin ne kadar kalınlaştığının belirtilerinden başka bir şey değildir. O peygambere de Musa'ya verilenler verilmiş olsaydı kesin olarak onlar yine inkar edeceklerdi, iman etmeyeceklerdi. أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَى مِنْ قَبْلُ: **Daha önce, Musa'ya verilenleri inkar etmediler mi?** قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا: **Birbirini destekleyen iki sihirbaz, dediler.** وَقَالُوا إِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ: **Biz hiçbirine inanmıyoruz, dediler.(48)** Onlar, Musa'nın mucizelerini gördükten sonra hiç düşünmeden reddettiklerini ve kabul etmediklerini belirtirken, Musa ve Harun birbirlerini destekleyen iki sihirbazdır, dediler. Halbuki onların mucizeleri sihir olmaktan çok uzak idi. Sizler de Musa'nın mucizelerini inkar edenlerden ve o delillere sihir diyenlerden geriye kalanlarsınız. Biz Muhammed a.s'a, Musa'ya verdiğimiz mucizeleri vermiş olsak yine inkar edeceksiniz, yine kabul etmeyeceksiniz. Tıpkı sizden öncekilerin Musa'yı ve mucizelerini inkar ettikleri gibi. Halbuki Muhammed'in mucizeleri Musa'nın mucizelerinden daha sağlamdır. Muhammed'in getirdiği kitap Musa'ya verilen kitaptan daha kapsamlıdır, daha düzgün tanzim edilmiştir, bilgileri daha ....

قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَٓا اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
٤٩ فَاِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُونَ اَهْوَٓاءَهُمْ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ
اتَّبَعَ هَوٰيهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللّٰهِ..

mükemmeldir, daha genel hükümleri vardır, faydası herkesi kapsamaktadır. Onlar kendi fıtratlarının ve yaratılışlarının pis ve çirkin olduğuna işaret eden bu ifadeleri dinledikten sonra, kendi içlerindeki şirki ve bozgunculuğu aşikar ederek, biz peygamber olduğunu söyleyenlerin, aydınlatmak ve yol göstermek maksadıyla Allah tarafından gönderildiklerini iddia edenlerin hiç birisine inanmıyoruz, dediler. Biz kendi cinsimizden olan insanlara atılan iftiraları, peygamber olduğunu söyleyen insanlar tarafından uydurulan ve taraftar toplamak için gerçekte aslı olmayıp onların Tanrı diye isimlendirdiklerine atfedilen sözleri kabul etmiyoruz. Güya bu Tanrı tektir, birdir, eşi ve ortağı yoktur, tek başınadır, hiçbir şeye muhtaç değildir, karısı da yoktur, çocuğu da yoktur. Biz bunları kabul etmiyoruz, dediler.

قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ أَهْدَى مِنْهُمَا أَتَّبِعْهُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ: **Eğer doğru söylüyorsanız, Tevrat ve Kur'an'dan daha doğru bir kitabı, Allah katından siz getirin de ben ona uyayım, de.(49)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onların kafirlik ettiklerini gözlerinle gördükten sonra, onlara aciz olduklarını en güzel, en sağlam ifadelerle göstermek ve onları kınamak için şöyle söyle: Ey bozguncular ve ey kafirler, eğer bizim sihir yaptığımız konusunda doğru söylüyorsanız, bu iki kitaptan daha doğru bir kitabı Allah katından kullarını irşad etmek üzere siz getirin. Ben de sizin getirdiğiniz o kitaba ve hükümlerine tabi olayım, emirlerini tutayım ve yasakladıklarından kaçınayım.

فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ: **Eğer senin istediklerini yerine getirmezlerse bil ki onlar sadece kendi arzularına uymaktadırlar.** Eğer öyle bir kitap getirmekten aciz kalırlarsa ve senin istediklerini yapmazlarsa, ey peygamberlerin en mükemmeli, kesin olarak bil ki onlar kendi arzuladıklarının dışında hiçbir şeye tabi olmazlar. Tabi oldukları kendi arzuları da zaten boş ve batıldır, fikirleri yanlıştır, eski milletlerin hiç birinde kabul görmüş değildir, eski dinlerin hiç birinde uygulanmamıştır. وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللّٰهِ: **Allah'tan bir yol**

... إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾ اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

gösterici olmaksızın kendi hevâsına uyanlardan daha sapkın kim vardır? Allah'ın yol göstermesi olmadan kendi heva ve hevesine uyanlardan daha kötü halde, daha sapık yolda, daha berbat bataklıkta ve akıbeti daha acı kim olabilir? Allah kullarının işlerini kolaylaştırır. Kendi arzularının peşinden giden apkınları nasıl doğru yola getirsin, hak yola girdirsin? إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ: **Elbette Allah haksızlık eden kavimleri doğru yola getirmez.(50)** Her yaptığında bir hikmet olan, her şeyi en iyi biçimde yapan Allah, emirlerinin ve yasaklarının gereklerini yerine getirmeyerek yoldan çıkanları doğru yola yönlendirmez. Çünkü onlar gaflet ve dalalet denizlerinde boğulmaktadırlar, kurtulmaları beklenemez.

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ: **Biz söylenecek sözleri onlara sık sık ulaştırdık. İnşallah, iyice düşünürler.(51)** Biz verdiğimiz hükümleri hikmetlerle, emirleri nasihatlerle, yasakları ibret ve örneklerle geniş geniş bildirdik. Belki iyice düşünürler diye her şeyi kıssalarla açıkladık, gaflet ve nisyan içinde olanların başlarına gelen korkunç hadiseleri, kafirlere indirilen azap ve cezaları anlatarak onlara açıklamalar yaptık. Belki inanırlar, indirilen kitabı ve peygamberi kabul ederler diye böyle yaptık. Ama onlar ders almadılar, etkilenmediler, kabul etmediler ve imana gelmediler.

Bundan sonra Allah şöyle buyurdu:

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ: **Ondan önce kendilerine kitap verdiklerimiz ona inanmışlardır.(52)** Kur'an indirilmeden önce, kendilerine Tevrat'ı indirdiğimiz ve Tevrat'ın hükümlerine yapışarak emirlerini, yasaklarını ve diğer inanılması gereken şeyleri yapmaya muvaffak kıldığımız insanlar Kur'an'a ve onun Muhammed'e indirileceğine inanıyorlardı. Çünkü onlar kitaplarında var olan her şeye inanmışlardı.

Tevrat'ta yer aldığı kesin olan şeylerden birisi de Muhammed'in peygamber olarak gönderileceği ve kendisine Kur'an'ın indirilecek olmasıdır. O insanlar, Hz. Muhammed peygamber olarak gönderilmeden ve Kur'an indirilmeden çok seneler önce buna inanmışlardı.

وَاِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ قَالُوا اٰمَنَّا بِهٖ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهٖ مُسْلِمِينَ
﴿٥٣﴾ اُو۬لٰٓئِكَ يُؤْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَؤُ۫نَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٥٤﴾

وَإِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ: **Onlara Kur'an okunduğu zaman "O kitabın Rabbimizin indirdiği hak kitap olduğuna inandık, biz o gelmeden hakkı teslim etmiştik" dediler.(53)** Kur'an indikten ve kendilerine okunduktan sonra hak olduğunu kabul edip iman ederek "Bizim daha o indirilmeden inanıp ve hak olduğunu kabul ettiğimiz kitap işte o kitaptır" dediler. Biz o kitapta yazılanlara inanıyoruz, kabul ediyoruz, iman ediyoruz. Çünkü o kitaba iman etmek, bizim kitabımızda iman edilmesi kesinlikle gerekli olan inanç konularındandır. Biz onun, kitabımızdan öğrendiğimiz bilgilere uygun olarak, okuduklarımıza uygun olarak indirildiğine şahit olduktan sonra ona niçin inanmayalım, dediler.

أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا: **İşte onlara, sabretmelerinden dolayı mükafatları iki kere verilecektir.** Allah katında makbul olan işte o mutlu insanlara mükafatları iki kat verilecektir. Bunlardan biri, kendi kitapları olan Tevrat'taki sabit bilgilerin gereği olarak Kur'an'a ve Muhammed'e iman etmelerinden dolayı verilecektir. İkincisi ise, daha sonra, kitaplarında tavsif edilenleri gözleriyle gördükleri zaman iman ettikleri için verilecektir. Zira onlar sabretmişler, Allah tarafından indirilmiş olanlar hakkında sağlam düşünmüşler, onlara tutunmayı ve onlara uygun yaşamayı önceleri de terk etmemişler, sonra da terk etmemişlerdir. Onlar Allah'ın kitabında olanları yerine getirmeye devam etmeleri ve hiç ayrılmamaları sebebiyle, وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ: **Onlar kötülükleri iyilikle savuştururlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan infak ederler.(54)** Onlar, üstünlük ve bol nimet elde etmeyi sağlayan iyi hasletler ile türlü türlü azap ve ceza celbedecek olan kötülükleri def ederler. Yine onlar kamil insanlar, iyilik etmeyi seven insanlar olarak vasıflandırıldıkları için kendilerine kazandırmış olduğumuz rızık ve nimetlerden bizim yolumuzda ve bizim rızamızı elde etmek için dağıtırlar, infak ederler.

وَاِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ اَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَٓا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ
سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِى الْجَاهِلِينَ ﴿٥٥﴾

وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ: **Onlar boz sözleri duydukları zaman arkalarını döndüler.** Onlar bizim yasaklarımızdan kendilerini muhafaza etmek ve nefislerini iyi koruyabilmek için, dini bir fayda sağlamayacak olan sözleri duydukları zaman yüzlerini çevirirler. Bunu, o sözlerde olup Allah'ın hoşuna gitmeyecek süslerden ve cazibelerden uzak durmak ve sakınmak için yaparlar. وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ: **Onlara, bizim kendi işlerimiz var, sizin de kendi işleriniz var. Size selam olsun. Biz cahilleri istemeyiz, dediler.(55)** Onlar temiz kalpli oldukları ve günah işleyenleri çok iyi bildikleri için, onları vazgeçiremeyince, onları yaptıkları ile baş başa bırakıp yanlarından ayrılırken şöyle derler: Biz kendi gücümüzün yettiği kadar yaptıklarımızın karşılığını göreceğiz, siz de kendinizin ısrarla yapmaya devam ettiğiniz günahların karşılığını göreceksiniz. Selamun aleyküm. Yani, affedici ve merhamet edici olan Allah, yaptıklarınızın cezalarından sizi kurtarsın, size tövbe etmeyi ve pişman olmayı nasip etsin. Bizim sizden bir isteğimiz veya sizin ile yapılacak mücadelemiz yok. Biz cahillerle arkadaşlık etmek istemiyoruz. Biz, Allah katında ve seçkin kulları nezdinde istenmeyen, kötü görülen özellikleri olanlarla arkadaşlık etmek istemiyoruz.

Ebu Talib ölüm döşeğine yattığında ve dünyadan gitmek üzere olduğu anda Rasulullah s.a.v yanına geldi. Onun imanını korumasını ve tevhid inancını kaybetmemesini arzu ediyordu. Ebu Talib'e şöyle seslendi: Amcacığım, "La ilahe illallah de ki o cümle ile Rabbimin katında sana kanıt olayım ve seni müşrikler zümresinden çıkarayım" dedi. Bunun üzerine Ebu Talip: "Ey kardeşimin oğlu, Allah'a yemin ederim ki sen söylediğin her şeyde doğru söylüyorsun. Arkamdan, Ebu Talip ölüm döşeğinde şaşırdı, ne dediğini bilmez oldu denilmesinden nefret ediyorum" dedi. Sonra Allah, sevgili peygamberini uyarmak ve

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يَشَٓاءُۚ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ وَقَالُٓوا اِنْ نَتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ اَرْضِنَاۜ ....

olup olmayacağı bilinmeyen şeyleri[15] istemekten kaçınmasını öğretmek için şu ayeti indirdi:

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ: **Sen sevdiklerini doğru yola getiremezsin fakat Allah dilediklerini doğru yola getirir.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen ne kadar çok istersen iste, iman etmelerini istediğin bütün sevdiklerini tevhit yoluna, Hak yoluna getiremezsin. Fakat, kullarının yetenek ve kabiliyetlerini iyi bilen Allah, doğru yola girmesini istediği her insanı doğru yola getirir, ona iman etmesini ve İslam dinine bağlanmasını nasip eder ve levh-i mahfuzuna böyle olacağını yazar. وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ: **O, hidayete erenleri en iyi bilendir.(56)** Allah, ilm-i huzurisi ile, senin Hak emirleri tebliği etmenden sonra, kullarından hangisinin hidayete ereceğini en iyi bilendir. Sen sadece tebliğ etmekle yükümlüsün. Hidayete erme ve doğru yolu bulma sadece ve sadece Allah'ın irade etmesi ve istemesi ile mümkün olur.

وَقَالُوا إِنْ نَتَّبِعْ الْهُدَى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ أَرْضِنَا: **Biz, senin yanında yer alarak hidayete uyarsak toprağımızdan kovuluruz dediler.** Bedevi Araplardan bir grup Rasulullah'a gelerek, biz senin hak peygamber olduğunu, doğru yolda olduğunu yakinen biliyoruz. Fakat sana iman edersek ve senin getirdiğin dine göre amel edersek yani senin Rabbinin

---

[15] Buhari, müttefekun aley olan şu hadisi zikretmiştir: Said b. Müseyyib, babasının şöyle haber verdiğini aktarır: Ebu Talip ölmek üzere iken yanına Rasulullah geldi. Ebu Talib'in yanında Hişam b. Ebu Cehil, Muğira b. Ebu Ümeyye b. Abdullah vardı. Rasulullah, Ebu Talib'e hitaben "Ey amca, La ilahe illallah cümlesini tekrar et. Ben de Allah'ın huzurunda sana şahitlik edeyim" dedi. Bunun üzerine Ebu Cehil ile Abdullah b. Ebu Ümeyye "Ey Ebu Talip, sen Abdülmuttalip milletinden vaz mı geçiyorsun" dediler. Bu sırada peygamber onlara ve söylediklerine arkasını dönmeye devam ediyordu, onlar ise aynı sözü tekrarlıyorlardı. Sonunda, Abdülmuttalip milleti lafından sonra "La ilahe illallah" demeyi kabul etmedi. Bunun üzerine peygamber a.s "Allah'a yemin ederim ki sen tövbe etmemiş olsan bile ben senin affedilmen için çok dua edeceğim" buyurdu. Arkasından bu "ma kâne linnebiyyi" diye başlayın ayet nazil oldu. Bkz. Buhari, Sahih, "Müşrik ölüm anında La ilahe illallah derse bölümü", 1/457, No:1294, Müslim, Sahih, "Ölüm esnasında, daha ruhu çıkmadan, Müslüman olanın imanının geçerli olduğunun delili bölümü", 1/54, No: 24.

...اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا اٰمِنًا يُجْبٰٓى اِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَاۚ فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ ....

katından getirmiş olduğun vahiylerin hepsine sana inandığımız gibi inanacak olursak üzerinde yaşadığımız topraklardan diğer Araplara muhalefet ettiğimiz için çıkarılırız, kovuluruz. Çünkü biz kesinlikle onların başlarının bitiyiz. Ne zaman onların istemediği bir şeyi istemek suretiyle onlara muhalefet etsek bizi aralarından kovarlar, bizi aşağılarlar, dediler. Bunun üzerine Allah şu ayeti indirdi: أَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجْبَى إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِن لَّدُنَّا: **Biz onları, katımızdan bir rızık olarak her şeyin meyvesinin toplanıp getirildiği emin bir yere yerleştirmedik mi?** Bu insanlar niçin korkuyorlar? Biz geçmişte, onların yaşadıkları yeri. saygı duyulan, emniyetli bir yer yapmadık mı? Her türlü güzelliği ve bereketi kendine çeken, cazibe merkezi yapmadık mı? Bakınız, her şeyin en iyisi çok uzak memleketlerden, uzun meşakkatlerle oraya gelmiyor mu? Bunlar bizim daha önceden kendilerine rızık olarak takdir ettiklerimizdir. وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ: **Fakat onların çoğu bilmezler.(57)** Fakat onların çok kısmı, cahil ve unutkan olarak yaratılmış oldukları için bizim kendilerine ne kadar çok lütufta bulunduğumuzu, verdiğimiz nimetin bolluğunu ve kendilerine ne kadar çok merhametli davrandığımızı bilmezler.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا: **Biz, bolluk içinde yaşamaları sebebiyle şımarmış nice memleketleri helak ettik.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, bizim yerimize onlara söyle. Bu dünya hayatı sizi gururlandırmasın, size zaman tanımış olmamız sebebiyle bu dünyada nimetler içinde, refah içinde hayat sürmeniz sizi şımartmasın, de onlara. Zira biz, ahalisi bolluk içinde yaşamaları sebebiyle sizin gibi iyice şımarmış, devletler kurmuş, güç kudret sahibi olmuş nice memleketleri yok ettik. Verdiğimiz nimetlerin yerine onlara ceza verdik, yerle bir ettik, perişan ettik, köklerini kazıdık. فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ : **İşte bunlar onların evleridir.** İşte bu karşınızda duran, harap olmuş ören kalıntıları onların yerleridir. Onların refah ve bolluk içinde hayat sürdükleri, hiçbir ……..

... لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَليلاًۜ وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثينَ ﴿٥٨﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ
مُهْلِكَ الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ فٖى اُمِّهَا رَسُولاً يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا ....

nimetten geri kalmadıkları yerlerdir. Bak şimdi onlar nasıl delik deşik olmuş-lar, didik didik didilmişler ve kaybolmuşlar. لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ اِلاَّ قَلِيلاً: **Onlardan sonra o evlerde çok az oturulmuştur.** O yerlerde, o memleketlerde onlar helak olduktan sonra çok insan yaşamıştır. Onlar da oralardan gelip geçmekte olan yolculardır. Geçici olarak dinlenmek maksadıyla oralarda konaklamışlardır. Yoksa oralara sahip olmak için değil. Arif olup gerçekleri anlayabilenler için dünya hayatı, dünya üzerinde durabilme ve dünya nimetlerinden yararlanma işte böyledir. وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ: **Onların varisleri biz olduk.(58)** Onları helak ettikten ve ülkelerini harap ettikten sonra onların varisleri biz olduk. Öyle ki onların memleketlerine peygamberler göndermiş ve kitaplar indirmiş olsak bile kendi soylarından kimseyi, yaptıkları kötülükler yüzünden ve ısrarla, çekinmeden işledikleri büyük günahlar sebebiyle oralarda barındırmadık.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَى حَتَّى يَبْعَثَ فِي أُمِّهَا رَسُولاً يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا: **Senin Rabbin, kendilerine ayetlerimizi okuyacak bir peygamberi o memleketlerin merkezine göndermeden oraları helak etmez.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, helak olan o memleketlerin merkezi olan beldelere bir peygamber göndermeden, bir uyarıcı göndermeden, haksız olarak cezalandırmak için oraları helak etmek senin alîm ve hakîm olan Rabbinin şanına yakışmaz. Senin Rabbin oralara bir peygamber göndermiştir ve o peygamber o beldelerin ahalisine ve onlara bağlı olan civar beldelerin ahalisine doğru yolu göstermiştir. Bizim katımızdan gönderildiği ve peygamber olduğu kesin olan elçilerimiz onlara bizim zatımızın büyüklüğüne, hesap sorma ve nimet vermedeki gücümüzün mükemmelliğine delalet eden ayetlerimizi onlara okumuşlardır. Sonra da onları bizim tevhidimize davet etmişlerdir, bizim tarafımızdan vaz edilmiş olan dine bağlanmalarını tebliğ etmişlerdir. Her peygamber ayetlerimizi okumuştur, onları tevhidimize ve dinimize çağırmıştır. Ama onlar o peygamberin sözlerini kabul etmemişler, istediklerini yapmamışlar ve hatta söylediği her doğru yönlendirmeyi yalanlamışlardır.

... وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرٰٓى اِلَّا وَاَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾ وَمَٓا اُو۫تيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزينَتُهَاۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰىۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾

Eskiden beri yapmakta oldukları kötülükleri yapmaya ısrarla devam etmişler, helak olmayı ve azap çekmeyi hakketmişlerdir. Bunun üzerine biz de onları helak etmişizdir. وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَى إِلاَّ وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ: **Biz, ahalisi zalimlik eden memleketlerden başkasını helak etmedik. (59)** Yani biz, helak olan o memleketleri sebepsiz yere helak etmiş değiliz. O beldelerin helak olmasını gerektiren sebepler bizzat o belde halkının kendi ellerinden sadır olmuştur. Hatta onlar zalimce ve düşmanca davranarak bizim koyduğumuz sınırların dışına çıkmışlar, yaptıkları kötülüklerde ısrar etmişler, kendilerine geçici bir süre için verdiğimiz dünya ziynetleri ile övünmeye başlamışlardır. Onlar bunları yaptıktan sonra biz onları helak ettik. Dünyanın geçici güzellikleri onları kalıcı olan uhrevi lezzetlerden uzak tutmuştur.

وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا: **Size verilen şeyler dünya hayatının geçim kaynağı ve süsüdür.** Halbuki bu dünya hayatında size verilmiş olanlar, ihtiyaçlarınızı gidermek için verilmiş ufak şeylerdir. Geçici şeylerdir, kalıcı şeyler değildir. وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى أَفَلاَ تَعْقِلُونَ: **Allah katında olanlar ise daha hayırlı ve daha kalıcı şeylerdir. Anlamıyor musunuz?(60)** Yüksek dereceler elde etmiş, ince merhaleler katetmiş ve beşeri hüviyetinin gereklerinden soyutlandıktan sonra, Hakka yöneldikten sonra yüksek makamlara ulaşmış olanlar için Allah katındaki marifetler, hakikatler, mükaşefeler ve müşahedeler daha hayırlıdır. Allah katında olan şeyler arasında bir eksiklik yoktur, hiçbir şey ona zarar veremez. Allah katında olan şeyler daima var olacaktır. Onların yok olması ve eksilmesi de olmaz. Ey ahmaklar, siz en aşağı, en adi olanı en yüce ve sonsuz olan ile değiştiriyor musunuz? Siz cismani lezzetleri ruhani lezzetlere tercih mi ediyorsunuz? Sizin için en uygun olanı ve size en yakışanı belirlemek gayesiyle size verilmiş olan akıllarınızı kullanmaz mısınız?

اَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٦١﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ
كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾

أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ: **Kime güzel bir vaatte bulunduysak almıştır.** كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ: **Onun durumu, kendisine dünya nimetleri verdiğimiz ve kıyamet gününde huzurumuza hesap vermeye getirilecek olan kişi gibi midir?(61)** Her ikisi de tarafımızdan verilmiş olmakla birlikte, her ikisi de gücümüz ve kudretimize bağlı olarak verilmiş olmakla birlikte siz sonsuza kadar olacak olanı, hemen verilen geçici ve fani şeylerle bir mi görüyorsunuz? Biz kime, içinde güzellik ve lütuf bulunan bir söz verdi isek o kimse verilen vaatlere nail olmuştur. Çünkü bizde, vaatlerden caymak yoktur. Ey cahiller siz, bizim kendisine sunduğumuz bu mutlu neticeye kavuşan bahtiyar kişilerin durumunun, kendisine kirli dünyanın nimetlerini verdiğimiz kişilerin durumu ile aynı olduğunu mu sanıyorsunuz? Her türlü kirlerle kirlenmiş olan, acı ve kederlerle uğursuzlaşmış bulunan ve pisliklere bulanmış olan bu dünya hayatı bittikten sonra onlar hesap vermek üzere huzurumuza getirileceklerdir. Onlar dünyada elde ettiklerinin karşılığını bulacaklardır.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِي الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ: **Allah onları çağırdığı gün, "Benim ortaklarım olduklarını iddia ettikleriniz neredeler?" diyecektir.(62)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, Allah'a şirk koşanlara ve Allah'tan başka bir Tanrı'nın daha mevcut olduğunu kabul edenlere hatırlat. Azamet ve Kibriya ridâsı ile en güçlü olan Allah onları huzuruna çağırdığı gün, sivâ ve ağyar cümlesine giren bütün gölgeleri kesinlikle yok edici Kahhar sıfatıyla, tek olmasının ve büyüklüğünün gereği olarak, kendisine karşı yaratmış olduğu mahluklardan, gölge ve yansımalardan ibaret boş şeylerden şerik koşanlara hitap edecek ve konuşacaktır. Onların hepsi o günde, Allah'ın gücü ve kudreti altında ezilmiş, güçsüz ve aciz olmuş olsalar da Allah onlara "Bana şerik olduklarını iddia ettikleriniz hani nerde?" diye soracaktır. Ey benim ortağım olduğunu söyleyerek bana şirk koşanlar, siz bana düşmanlık ederek ve haksızlık ederek o varsaydığınız ortaklara kulluk ediyordunuz.

قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هٰؤُلَٓاءِ الَّذِينَ اَغْوَيْنَاۚ اَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَاۚ تَبَرَّأْنَٓا اِلَيْكَۘ مَا كَانُٓوا اِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾

Hani onlar şimdi neredeler? diyecektir. Sonra da onlara hakikati gösterecek ve onları huzurunda var edecektir. Onları kahrettikten ve azap ettikten sonra kendi kudret-i kâmilesini ortaya çıkarmak için, kesin delilini göstererek onları zorlamak maksadıyla uyanları ve uyulanları hep bir araya toplayacaktır. Sonunda da bu soruyu soracaktır.

قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ: **Aleyhlerinde hüküm verilmiş olanlar şöyle diyeceklerdir.** Haklarında Allah'ın hükmü kesinleşip de soru sorduğu şeytanlar, Allah'a yalvararak, kendilerini yerlere atarak şöyle diyeceklerdir: رَبَّنَا هٰؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا: **Ey Rabbimiz, işte şunlar bizim azdırdıklarımızdır.** Ey bizi tevhit fıtratı üzere yaratan Rabbimiz, biz nasıl cür'et ettik bilmiyoruz ama azgınlık ve sapıklık bataklığına saplanarak helak olan şu insanları doğru yoldan biz çıkardık. Onları çeşitli hilelerle önümüzde diz çöktürdük, kendimize bağladık, kendimize itaat ve ibadet ettirdik. Böylece onlar kendi boş ve asılsız arzularına göre davrandılar. Halbuki bizler, onların arzu ettikleri iyi şeyleri, nefislerinin çektiği güzellikleri onlara temin etmeye gücümüz yetmediği için bu ibadete ve itaata müstahak değil idik. أَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا: **Kendimiz nasıl azmışsak onları da öyle azdırdık.** Yine biz çeşitli gururlarla ve sapkınlıklarla onları azdırdık, onlar da bize ibadet etmek ve bize itaat etmek suretiyle bizi azdırdılar. Onların bizi azdırmaları ile bizim onları azdırmamız karşı karşıya gelmişti. Şimdi hakikat ortaya çıkınca ikisi de bitti. Şimdi, تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مَا كَانُوا إِيَّانَا يَعْبُدُونَ: **Suçsuz olduğumuzu sana arz ediyoruz. Zaten onlar bize tapmıyorlardı, dediler.(63)** Biz onlardan ve onların ibadetlerinden sorumlu değiliz. Tövbe ederek, pişman olarak sana sığınıyoruz. Üstelik onlar, bize kulluk ettiklerini iddia ettikleri zaman bize tapmıyorlardı, onlar kendi nefis ve arzularına tapıyorlardı. Onlar kendi kalplerindeki arzularının kulları idiler. O arzuların gerçekleşmesi için bize sarıldılar, derler. Kulların da mabutlarından sorumlu olmadıkları daha kat'idir.. Yani mabutlarının yaptıklarında da kulların suçu yoktur.

وَقٖيلَ ادْعُوا شُرَكَٓاءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجٖيبُوا لَهُمْ وَرَاَوُا الْعَذَابَۚ
لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾ وَيَوْمَ يُنَادٖيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَٓا اَجَبْتُمُ الْمُرْسَلٖينَ
فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْاَنْبَٓاءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿٦٦﴾

وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ: **Onlara "ortaklarınızı çağırın" denildi, onlar da çağırırdılar, hiç kimse onların çağrısına icabet etmedi.** O zaman Allah tarafından müşriklere, inandığınız ve size şefaat etmesini beklediğiniz ortaklarınızı çağırın bakalım, denilir. Onlar da perişan halde bağırarak ortaklarına seslenirler. Fakat Allah'a ortak koşulan ve tanrı kabul edilen kimseler kendi başlarına gelenlerden kurtulmada çok aciz kalmalarından ötürü, kendi şaşkınlıkları içinde oldukları sebepten dolayı bunlara cevap bile veremezler. وَرَأَوُا الْعَذَابَ: **Azabı görürler.** Müstahak olanlar için indirilen azabı görürler ve لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ: **Keşke doğru yolu bulsalardı,** derler.**(64)** Onlar bu azabı gördükten sonra, pişmanlık duyarak ve üzülerek, keşke onlar dünyada iken doğru yolu bulsalardı da bugün kendilerini azaptan kurtarsalardı. Biz kendimizi bile kurtaramazken onları nasıl kurtaralım, derler.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ: **Allah o gün onları çağırdığında "Peygamberlere ne cevap vermiştiniz?" diyecektir. (65)** Allah onları şirklerinden dolayı sorguya çektikten sonra, peygamberlerini yalanlamalarından da sorguya çekecektir. Ey peygamberlerin en mükemmeli bunu onlara anlat. Allah onları çağırdığı zaman, onları azarlayacak ve peygamberler sizi iman etmeye, tevhide gelmeye, amel-i sâlih işlemeye, sakıncalı şeyleri yapmaktan kaçınmaya, kötülükleri yapmayı terk etmeye çağırdıkları zaman onlara ne cevap vermiştiniz, söyleyin diyecektir.

فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ: **O gün, onlar için bütün haberler körleşmiştir. Birbirlerine de soramayacaklardır.(66)** O gün çok şaşkınlaşacakları için, ne dediklerini bilemez olacakları için bütün konuşma yolları kendilerine kapanmış olacaktır, ne diyeceklerini şaşıracaklardır, cevap veremeyeceklerdir, kesinlikle bir şey söyleyemeyeceklerdir. Sarhoş gibi olup ne diyeceklerini bilemez olduklarından …

فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰٓى اَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ ﴿٦٧﴾
وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَتَعَالٰى
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾

---

dolayı birbirleri ile de konuşamayacaklar, kimse bir birine bir şey söyleyemeyecek ve o gün herkes şaşkın, dolaşık, ne yaptığını bilmez halde olacaktır. Her biri bir tarafa dağılacak, sesleri çıkmayacak, hiç birinin bir şey yapması veya bir şey anlaması beklenmez olacaktır.

فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسَى أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ: **Fakat, tövbe edip iman eden ve iyi işler yapan kimselere gelince, inşallah onlar kurtulanlardan olurlar.(67)** İşlemiş olduğu günahlardan dönerek, peygamberlerin lisanlarıyla indirilen emirlere uygun olarak Allah'a iman eden ve kitaplarla peygamberlerin söylediklerini tutarak sâlih ameller yapan kimsenin durumu farklıdır. O insanlar inşallah kurtuluşa eren mutlu insanlardan olurlar. O insanlar Allah katından en büyük sevapları, en yüce mevkileri kazanırlar. Allah'a mülaki olma şerefini ve dar-ı bakayı kazanacakları müjdelenen insanlardan olurlar.

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ: **Senin Rabbin dilediklerini yaratır ve seçer.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, senin Rabbin, sevgili ve güzel sıfatlarıyla tecelli etmesinin gereği olarak dilediğini yaratır, yarattıkları arasından da dilediklerini seçer. Her şey Allah'ın bu gücünün altına girmeye mecbur ve mahkumdur. مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ: **Onların seçme hakkı yoktur.** O insanların kendileri için takdir edilenler hususunda söz söyleme ve görüş bildirme hakları yoktur. Onlar bu veya şu bizim için daha uygundur, diyemezler. Bilakis onların bütün işleri öncelikle ve bizzat Allah'a havale edilmiştir. Onlar Allah'ın hükümlerine ve kararlarına uymaya mecburdurlar, başka seçenekleri yoktur. Böyle olmamaları düşünülebilir mi? Onlar zaten Allah'ın isimlerinin yansımaları, sıfatlarının gölgeleri değil midirler? Onların kendilerinin bir varlığı yoktur, kendi zatlarının hakikati yoktur. سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ: **Allah, onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir ve Allah'ın şanı yücedir. (68)** Allah benzemekten ve benzetilmekten münezzehtir. Allah'ın şanı, kendisine ortak koşulanlardan daha yücedir.

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾ وَهُوَ اللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْاُو۫لٰى وَالْاٰخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ: **Rabbin, onların sinelerinde gizlediklerini de bilir, açığa vurduklarını da bilir.(69)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, senin Rabbin, ilm-i huzurisi ile onların kalplerinde olanları da bilir, azaları ile açığa vurdukları şeyleri de bilir.

وَهُوَ اللّٰهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ: **O Allah'tır, ondan başka tanrı yoktur.** Herhangi bir şey ondan nasıl gizlenebilir ki? Zira o Allah'ın zatı vaciptir. Varlığında tek başınadır. Kendi yaptıklarının ve yarattıklarının en yücelerindeki arşta tek başına oturmakta ve her şeyi kapsamında tutmaktadır. Ondan başka hiçbir tanrı yoktur. Görünen ve görünmeyen şeyleri ondan başka bilen yoktur. Bunun için, لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ: **İlk hayatta ve son hayatta hamd ona aittir. Hüküm onundur ve ona döndürüleceksiniz.(70)** Kainattaki her varlığın kendi lisanıyla yaptığı hamt ve sena, üzerine Allah'ın lütuf ve kerem ışıkları düşmüş olan her zerrenin dünyada ve ahrette yapacağı şükürler, göründükleri ve görünmez oldukları hayatlarında yapacakları bütün övgüler Allah'a aittir. Yokuş çıkarken ve iniş inerken, zorluk zamanlarında ve kolaylık hallerinde ve her türlü değişiklikte ve gelişmede hüküm verecek olan odur. Sonunda da sadece ona döndürüleceksiniz. Çünkü ondan başka var olan bir başkası yoktur. Onda toplanacaksınız. Tıpkı ondan başlayıp yayıldığınız gibi.

Bundan sonra Allahü Teala gece ile gündüzün meydana gelmesi ile kullarına vermiş olduğu büyük nimetlere işaret etti. Her yenilenmenin, Allah'a şükretmeye devam etmeleri için, Allah'ı zikretmeyi sürdürmeleri için, kendilerine verilen ihsan ve nimetleri unutmamaları için, müşriklerin dediklerine ve yaptıklarına karşı durmaları için kendilerine bahşedildiğine işaret etmektedir. Allah, sevgili peygamberine emrederek şöyle buyurmuştur:

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ
غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍۜ اَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ
عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيكُمْ بِلَيْلٍ
تَسْكُنُونَ فِيهِۜ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ أَفَلَا تَسْمَعُونَ: **De ki: Hiç düşündünüz mü? Eğer Allah, geceyi üzerinizde ta kıyamete kadar aralıksız tutsa, Allah'tan başka size ışık getirebilecek bir tanrı var mıdır? Duymuyor musunuz?(71)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, nimetlerimizi peş peşe verdiğimizi unutan insanlara sor, verecekleri cevapları öğrenmek ve onları ikaz etmek maksadıyla şöyle de: Benim verdiğim nimetlerle gururlananlar bana şunun cevabını verin. Halden hale değişiklik yapabilen Allah, her türlü işi yapabilen Allah sizin üzerinizdeki karanlık geceyi kıyamet gününe kadar uzatsa, hiç ara vermese, en küçük bir ışık sızdırmasa, bu karanlık gecelerde size ışık yaratmaya gücü yeten Allah'tan başka bir tanrı var mıdır? Sizin batıl inançlarınıza göre o durumda, işlerinizi görebileceğiniz ışığı size sağlayabilecek olan kimdir? Siz bu gibi uyarıları duymuyor musunuz? Duyduklarınızın manasını anlamıyor musunuz? Bu olaylara gizlenmiş olan hikmetleri ve menfaatleri ortaya çıkaramıyor musunuz? Siz, anlayabilecek ve hakikatleri ortaya çıkarabilecek şekilde yaratıldığınızı bilmiyor musunuz ey insanlar?

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ أَفَلَا تُبْصِرُونَ: **De ki: Hiç düşündünüz mü? Eğer Allah gündüzü üzerinizde ta kıyamete kadar aralıksız tutsa, size dinlenebileceğiniz geceyi getirebilecek Allah'tan başka bir tanrı var mıdır? Görmüyor musunuz?(72)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara şöyle söyle: Sizin her halinizi ıslah edip düzene koyan Allah, ışık veren gündüzü kıyamete kadar üzerinizde tutsa, hiçbir değişiklik yapmasa, istirahat edip dinlenebileceğiniz karanlığı size Allah'tan başka hangi tanrınız verebilir? Bir olan, tek olan ve tanrılıkta tek başına hüküm veren Allah'tan başka, çalıştığınız için karşılaşmış olduğunuz yorgunluklarınızdan kurtulabileceğiniz geceyi kim getirebilir? Siz hâlâ,

وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَائِىَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾

Allah'ın gece ile gündüzü peş peşe yaratmasında ortaya çıkıp görünmekte olan hikmetleri, işaretleri görmüyor musunuz? Bu durum sizin hem gece ve hem de gündüzleri durumlarınızı ıslah etmek için size Allah tarafından verilmiştir. Öyle ise bu nimetlere şükretmeye devam ediniz, açık ve gizli olarak şükrederek nimetlerin hakkını yerine getirmeye devam ediniz.

وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ: **Rahmetinden ötürü Allah geceyi ile gündüzü, geceleyin dinlenmeniz için ve gündüzün de Allah'ın lütuflarından rızkınızı aramanız için yaratmıştır. İnşallah şükredesiniz.(73)** Cenab-ı Allah merhametinin bolluğu sebebiyle gece ile gündüzü, bir birinin peşine tekrar tekrar yenilenecek şekilde yaratmıştır. Geleleri dinlenmeniz, gündüz çalışmalarınızdan dolayı üzerinize çöken yorgunluklarınızdan kurtulmanız için geceyi yaratmıştır. Allah'ın lütuf ve kereminden hissenize düşenleri alabilmeniz için çalışmanız maksadıyla da gündüzleri yaratmıştır. Allah bütün bu nimetleri size şükretmeniz için vermiştir. Allah'ın nimetlerine şükrediniz ki onun lütuf ve kerem sofrasında sizin için hazırlanmış olanları kazanınız. Allah'ın yaratmış olduğu şeylerden bazılarını Allah'a ortak tutmayınız. Normal olarak meydana gelen olaylara bakıp da ufuklarda olan o olayları Allah'tan başkasının yaptığını düşünmeyiniz. Bilakis, Allah başkaları ile ortak olmaktan ve başkalarının kendisine benzemesinden kesinlikle münezzehtir, deyiniz. Allah'ı, kendisine yakışmayan her türlü sıfattan ayrı tutunuz, tenzih ediniz, takdis ediniz.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِي الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ: **Allah onları çağırdığı gün, "hani benim ortaklarım olduklarını iddia ettikleriniz" diyecektir.(74)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, müşriklere şunu da hatırlat. Allah onları çağırdığı zaman onlara kızarak ve onları kınayıp aşağılayarak, hani bana ortak koştuklarınız neredeler, diye soracaktır. Ey aptallar, bana ortak olduklarına inandıklarınız şimdi nerede? Getirin ....

وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾ اِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى

onları buraya da Hak ile batıl ortaya çıksın. Hak ile yol olmaya mahkum olanlar belli olsun.

وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ: **O gün her ümmetten bir şahit çıkarırız ve "delillerinizi gösterin" deriz.** Müşrikler cevap veremez olup da suskun kaldıkları o günde, dünyada yaptıkları işlere şahitlik etmesi için her ümmetten bir şahit çıkarırız. Bu şahit, onlar doğru yoldan saptıkları zaman kendilerine gönderilmiş olan peygamberdir. Şahitlerini çıkardıktan sonra o ümmetlere, ey sapıklar deriz. Delillerinizi getirin bakalım. Hani nerede sizin uğruna yoldan çıktığınız, onun yüzünden şirk koştuğunuz, ona uyarak adalet ve doğruluk yolundan ayrıldığınız delilleriniz nerede? Getirin o delilleri, diyeceğiz. فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ: **O zaman Allah'ın haklı olduğunu, yalan olarak uydurdukları şeylerin de kendilerini terk ettiğini anlarlar.(75)** O zaman ibadet etmeye en layık olanın, hakikatleri bizzat kendisi yaratan Allah olduğunu öğreneceklerdir. Sadece onun tanrı olabileceğini, Rab olabileceğini, ibadet edilebilecek onun gibi bir varlığın daha olmadığını, ondan başkasına da dönülmeyeceğini anlayacaklardır. Hak gelip de batıl zail olduktan sonra, cahil oldukları halde inatla mabut olduklarını iddia ettikleri ve kendilerine uluhiyet atfettikleri, tanrılıkta Allah'a ortak tuttukları, ihtiyaçları olunca kendisine müracaat edeceklerini iddia ettikleri şeyler kaçıp gizleneceklerdir, ortalarda görünmeyeceklerdir.

Bundan sonra Allah, kullarını uyarmak ve Allah'a karşı kibirlenerek büyüklük taslayanların ve peygamberine düşmanlık ederek iman boyunduruğunu, ihlas zincirini kıranların düştükleri durumdan ibret almalarını sağlamak için şunları emretmiştir:

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى: **Kârun, Musa'nın kavminden idi.** Zenginliği ile övünerek Allah'a ve peygamberine karşı gelen kibirli ve zorba Karun, Musa'ya inananlar içinde idi. Onun Musa'nın halasının oğlu olduğu da söylenir. Bazıları teyzesinin oğludur demiştir. İsrail oğulları arasında bir emîr idi. Firavun onu İsrail oğullarının başına emîr yapmıştı.

... فَبَغٰى عَلَيْهِمْ وَاٰتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَٓا اِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُٓوأُ بِالْعُصْبَةِ
اُولِى الْقُوَّةِ اِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ
﴿٧٦﴾ وَابْتَغِ فِيمَٓا اٰتٰيكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ ....

Musa ve Harun ortaya çıktıktan sonra Musa'nın peygamberliğine iman etti, Tevrat'ı ezberledi, ezberini sağlamlaştırdı. Tevrat'a bakmadan, ezberden okur hale geldi. Musa ve kardeşi Harun'un eşsiz güç sahibi olanların memleketini işgal etmesinden ve Firavunların soyunun tükenmesinden sonra onlara karşı düşmanlık ve kin duyan ilk kişi Karun oldu. Onların saltanatı ele geçirmelerini kabul etmedi. Zira kendi hazinelerine güveniyordu. Bir gün Musa'ya şöyle dedi: "Sende peygamberlik var, kardeşinde de şan, şeref! Ben bunların dışında kalarak ne zamana kadar sabredeceğim?" فَبَغٰى عَلَيْهِمْ: **Onlara düşman oldu.** Onları alt etmek istedi. Halbuki biz, وَآتَيْنَاهُ مِنْ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ: **Ona öyle hazineler vermiştik ki anahtarlarını güçlü kuvvetli bir topluluk zor taşırdı.** Biz onu sınamak için çok mal-mülk sahibi yaptık. O altınlar, gümüşler ve daha nice mallar biriktirdi, zengin oldu. Bu serveti koyduğu yerler o kadar çoğaldı ki mühürleyip kapattığı sandıkların kilitlerinin anahtarlarını, ağır yükler taşımaya alışık olan güçlü hazine bekçileri bile taşıyamaz oldular. Karun bu özellikleri ile övünürdü, böbürlenirdi. Yer yüzünde dolaşırken çok neşeli, sevinçli yürürdü. إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لاَ تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لاَ يُحِبُّ الْفَرِحِينَ: **Kavmi ona, çok sevinme, Allah sevinçten şımaranları sevmez demişti.(76)** Bazı yakınları, bazı arkadaşları onun çok aşırı şımarıklığını gördükten sonra onu bu tür davranışlardan vazgeçirmek için, yaptığının kötü olduğunu anlatmak amacıyla, mallarını hayır işlerine sarf etmeye teşvik olması için şöyle dediler: Sahip olduğun geçici dünya serveti ile şımarıklık yapma. Onlar çok kısa zaman sonra biter. O paraları kalbinden çıkar, at. Kullarının her türlü halini ıslah eden Allah şımaranları sevmez. Özellikle de dünya birikintileriyle, dünya ziynetleriyle, ruhani lezzetlerden alıkoyan şeylerle sevinip şımaranları sevmez.

وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ: **Allah'ın sana verdiklerinde ahreti iste.** Allah'ın sana bahşettiği suverî, geçici ve kararsız rızıklardan manevi rızıklar iste. Bil ki manevi rızıklar dâr-ı kararda isimleri olan ....

... وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ كَمَٓا اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْاَرْضِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾ قَالَ اِنَّمَٓا اُو۫تِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدٖيۜ ....

rızıklardır. Ancak sen elinde tuttuğun suverî rızıklardan Allah yolunda fakirlere dağıtmadıkça, onları minnet altında bırakmadan ve başlarına kakmadan bunu yapmadıkça, fukaranın evlerini onarmadıkça, köprüler, hanlar, camiler ve diğer hayır müesseleri inşa etmedikçe ve bu şekilde Allah'ın rızasını kazanmadıkça bu manevi rızıkları elde edemezsin. Bunlar gibi, bütün insanların yararına olan işler yapıp onlara fayda sağlamadıkça, işlerini kolaylaştırmadıkça, sıkıntılarını gidermedikçe manevi rızıklara kavuşamazsın. وَلاَ تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ: **Dünyadaki nasibini de unutma. Allah'ın sana verdiği gibi sen de insanlara ver.** Dünyada sana nasip edilmiş olanı unutma. Bu senin Allah'a halife olma mertebesine erişebilmeye çalışmandır. Zira ayet-i kerimede şöyle buyrulmuştur: "Sizi kendi yerine halife bıraktığı şeylerden infak ediniz."[16] O halde, kul ve elinde bulunan şeyler onun Mevla'sına aittir. Kainatta meydana gelen olayların tasarrufu öncelikle ve bizzat Allah'ın iradesine dayalıdır. Dünyada sana tayin edilen nasibi ve kaderi öğrendikten, yapacağın iyilikten ve infaktan başka ahrette yanında bir şeyinin olmayacağını anladıktan sonra Allah'ın seni tasarrufta bulunmak üzere halife kıldığı nimetlerden bol bol dağıt. Tıpkı onun sana bol bol verdiği gibi. وَلاَ تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لاَ يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ: **Yeryüzünde bozgunculuğu arzu etme. Şüphesiz ki Allah bozguncuları sevmez.(77)** Elindekilere güvenip de yer yüzende fesat çıkarmayı isteme. Senin sahip olduğun mallar seni türlü türlü bozgunculuk yapmaya, çeşit çeşit sakıncalı işler yaptırmaya sevk edebilir. Sen bunları yapma. İyi bil ki kullarının her türlü halini bilen Allah fesat çıkaran kullarını sevmez. Hele hele dünyanın kötü ziynetleri ile gösteriş yapanları hiç sevmez.

Karun, kendisinin ıslah-ı nefs etmesi ile alakalı vaazları ve nasihatleri dinledikten sonra, kendisine dünyada ve ahrette fayda sağlayacak sözleri duyduktan sonra böbürlenerek ve düşmanlık göstererek onlara ve sohbetlerine arkasını döndü. Öyle ki, قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ عِندِي : **O ....**

[16] Hadîd 57/7.

... اَوَلَمْ يَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهٖ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَاَكْثَرُ جَمْعًاۜ وَلَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ فٖى زٖينَتِهٖۜ ....

servet bana bendeki bilgi sayesinde verildi, dedi. Kendi durumunu öne çıkarmak ve büyüklük taslamak için, bu suverî dünyada bana verilmiş olan rızıkları ben kendim elde ettim. Servetin bana verilmesini ve bende birikmesini, benim mükemmel bilgim bana sağlamıştır. Onları kazanmak ve bir araya getirmek benim kendi gayretim ve elde etme yollarını iyi bilmemden başka bir yolla bana verilmiş değildir, dedi. Bunları böbürlenmek için, başkalarını küçük görmek için, kibirlenmek için söyledi. Kimileri onun Kimya ilmini iyi bildiğini söylerler. Allah, Karun'a cevap olarak ve ona haddini bildirmek ve kınamak için şöyle buyurdu:

أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا: **O bilmez mi ki Allah, ondan önceki nesillerden, ondan daha güçlü ve ondan daha zengin olanları helak etmiştir.** Bu nankör, zalim ve âsî kişi, sapıklık batağında kaybolmuş zavallı adam bu gibi hurafeleri söylüyor, ağzına alıyor da bilmiyor mu ki azamet ve Kibriya ridasıyla çok güçlü olan Allah'ın, ondan önceki çağlarda yaşayan halklardan pek çoğunu helak etmiştir, soylarını kurutmuştur. Bu konularda anlatılanları duymamış mı? Tarih kitaplarını karıştırmamış mı? Tevrat'ta yazılı olan kıssaları okumamış mı? Karun'dan önceki çağlarda yaşayıp da Allah'ın helak ettiği insanlar hem evlatları ve taraftarları bakımından Karun'dan daha kuvvetli idiler, hem de dünya malını daha çok biriktirmeleri bakımından ondan daha zengin idiler. Bu nankör adam, bu zalim ve âsî adam utanmıyor mu da Allah'a karşı geliyor? Allah'ın gazabından, cezalandırmasından ve kesinlikle kendisinden intikam almasından korkmuyor mu? وَلاَ يُسْأَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ: **Günahkarlara günahları sorulmaz.(78)** Çünkü Allah onların neler yaptıklarını bilir. Ne halde olduklarını, nasıl sapıttıklarını bilir. Bu bilgi onlardan intikam alması icin yeterlidir. Allah onlara tekrar soru sormaya gerek duymaz.

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ: **Ziynet içinde kavminin huzuruna çıktı.** Kendisine ne kadar hatırlatma yapıldı ise, ne kadar kötü neticeler ....

... قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَٓا اُوتِيَ قَارُونُ
اِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ....

anlatılarak ibret alması istenmiş ise de Karun bunlardan hiç etkilenmedi, hiç ibret almadı. Bilakis iyice böbürlenmek ve iyice büyük olduğunu ispat etmek istercesine günün birinde evinden çıktı. Bütün ziynetlerini kuşanmış olarak, gururlanarak ve üstünlük taslayarak halkının huzuruna geldi. Kula renkli bir deveye binmişti. Kendi üzerinde de her tarafı kıpkırmızı, çok pahalı bir elbise vardı ki bakanlar bir daha bakıyordu. Göz alıcı parlak renkli ve çok kıymetli bir elbise idi. Devesinin üzerinde altından yapılmış bir oturak yerleştirmişti. Elbisesinin ceplerinde de dört bin altın vardı. Kimileri ceplerinde doksan bin altın olduğunu ifade ederler. Adamlarının atlarında ve diğer binitlerinde de kırmızı örtüler örtülü idi. İnsanlar da onunla beraber evlerinden dışarı çıktılar. Etrafında toplandılar, ona bakıyorlardı ve onun bu hali hoşlarına gidiyordu. Hepsi de Allah'ın şu ayette bildirdiği mertebeye nail olmak istiyorlardı: قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَالَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ : **Dünya hayatını tercih edenler, "Keşke Kârûn'a verilenler gibi bizim de olsaydı" dediler.** Onlar dünyanın ziynetlerini istiyorlardı, bütün amaçları dünya hayatı idi. En büyük arzuları, Karun'un sahip olduğu nimetlere kendilerinin de sahip olmaları idi. Keşke Karun'a bu dünyada verilmiş olan mallar bize de verilmiş olsaydı, dediler. إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ: **O ne şanslı adamdır!(79)** Onun şansına bu dünyada ne kadar çok nimet düşmüş, dediler.

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ: **Kendilerine ilim verilenler "Yazıklar olsun size" dediler.** Kendilerine ahret hayatı hakkında ilm-i ledün ve marifet-i kamile verilenler onlara cevap olması için "Size yazıklar olsun" dediler. Bu cevap hem onların hasretini çektikleri eksikliği gidermek içindi, hem de onları en güzel ve en açık şekilde temenni ettiklerinden vaz geçirmek içindi. "Size yazıklar olsun" demek, Ey Hakk'ı tanıyıp bilmekte cahil kalanlar, Allah'ı tanıyıp bilmeye dayalı olan mükaşefe ve müşahedelerden cahil olanlar, bu düşünce size yazık edecek ve sizi helak edecektir, demektir. Mükaşefe ve müşahede yoluyla elde edilecek öyle yüce mevkiler vardır ki onu ne bir göz görmüştür, ne bir kulak .....

... ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ لِمَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًاۚ وَلَا يُلَقّٰيهَٓا اِلَّا الصَّابِرُونَ ﴿٨٠﴾
فَخَسَفْنَا بِهٖ وَبِدَارِهِ الْاَرْضَ ....

duymuştur ve ne de bir insanın aklına gelmiştir. Hatta, ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا: **İman edip iyi işler yapanlar için Allah'ın mükafatı daha üstündür.** Allah'a iman etmeyi bir vazife olarak kabul edip inanan ve imanına güzel amellerini yoldaş eden, Allah'a karşı iyi olabilmek için iyilikler yaparak onun rızasını isteyen insanlar için Allah'tan sevap kazanmak ve Allah'ın kendisinden hoşnut olması dünyadan ve dünyada mevcut bütün nimetlerden binlerce kere daha iyidir. وَلاَ يُلَقَّاهَا إِلاَّ الصَّابِرُونَ: **O mükafata sabredenlerden başkası erişemez.(80)** Netice olarak, bu büyük sevaba ve Allah'ın kulları için hazırlamış olduğu yüce metrebeye, başlarına gelen belalara, ibadet ve itaatin zorluklarına sabredenlerden başkası ulaşamaz. Allah'ın kendisine verdiklerine razı olmayanlar, servet ve makam sahiplerinin seviyesinde olmadıkları için üzülmeden, hiçbir minnet beklemeden Allah'ın kendilerine bahşettiği kadere razı olmayanlar bu yüce mertebeye erişemezler. O makama erişebilenler, Allah'ın ezelî taksimatının gereği olarak kendilerine verdiklerine ve sahip olduklarına razı olanlardır. Gönül rızası ile yerlerinde durmaktadırlar. İşte onlar gerçek müminlerdir. İşte kazanacak olan onlardır, kurtulacak olan onlardır.

Ey Rabbimiz, büyük lütufların ve bol kereminle bizi de onların zümresine dahil eyle.

Biz Karun'a bir müddet zaman tanıdıktan ve onu bir müddet refah ve bolluk içinde şenlendirdikten sonra, öfke ile onu tuttuk ve فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الأَرْضَ : **Kendisini de, evini de yerin dibine geçirdik.** O şaşırdı kaldı. Yeryüzünü onun, mallarının ve hazinelerinin üzerine kapladık. Musa'ya yaptıklarının intikamını almak için yeryüzü onu malları ile birlikte cezalandırdı ve yuttu. Çünkü o devamlı kıskanarak Musa'ya ezâ veriyordu ve Musa da aralarındaki kan bağından dolayı onu idare ediyordu. Zekat ayeti indiği zaman Musa onunla her cins maldan binde birini zekat olarak vermesi hususunda anlaşmıştı. Karun şöyle bir hesap edince verilecek miktarı çok buldu, vermekten vazgeçti. Sonra da İsrail oğulları arasında Musa hakkında düşmanlık ve karalamalar yapma-

ya başladı. Hatta bir hayat kadınına para vererek Musa'ya gönderdi. Bunu bile yapmıştı.

Bir bayram günü idi ve Musa ayağa kalkarak hutbesini okuyordu: "Hırsızlık yapanı keseriz, evli olmayan bir kadınla zina edeni kırbaçlarız, evli bir kadınla zina edeni recm ederiz" demişti. Karun "Ey Musa, o sen olsan da mı?" deyince Musa, "Evet ben bile olsam" diye cevap verdi. Bunun üzerine Karun, "İsrail oğulları senin falanca kadınla zina yaptığını iddia ediyorlar" dedi. Musa, "O kadını buraya getirin" dedi ve kadın getirildi. Musa kadının, denizleri yaran ve Tevrat'ı indiren Allah adına doğru söylemesini istedi. Musa'nın suçsuz olduğunun ispat edilmesi için, lütuf olarak Allah kadının kalbine ilham etti. Kadın Musa'nın şanına halel getirecek şeylerden temizlenmesi ve Karun'un düşmanlıklarının açığa çıkması için konuşmaya başladı: "Kendimi sana teslim etmem için Karun bana şunu şunu vermeyi teklif etti" dedi. Musa hemen secdeye kapandı ve secdesinde şunları söyledi: "Ey Allah'ım, eğer ben senin peygamberin isem bana yardım et ve düşmanımı da perişan et." Allah, Musa daha secdede iken vahiy indirerek, "Ey Musa sen, ayağını bastığın toprağa ne istiyorsan onu emret, hemen yerine getirecektir" buyurdu.

Musa secdeden başını kaldırdı. Öfkeliydi ve onun bu yaptıklarına engel olmak istiyordu: Ey yeryüzü, onu yakala dedi. Toprak da hemen onu dizlerine kadar yutuverdi. Karun, Musa bana acı, ben senin akrabanım diye yalvarmaya başladı. Musa, yakala onu diye toprağa öfke ile bağırdı. Bu sefer toprak onu beline kadar yuttu. Karun daha çok yalvarmaya ve yakarmaya başladı. Musa tekraren yakala onu, diye emir verdi. Bu sefer de boynuna kadar yuttu. Karun ilk başından kayboluşuna kadar, Musa'ya yalvarmaya ve bağırmaya devam etti. Yalvarmalarının sayısı yetmişe ulaştı ama yine de Musa kendisine merhamet etmedi. Son olarak cezalandır onu, dedi. Yeryüzü de onu içine çekti ve üzerini kapattı. Musa ona hiç acımadı.Ama Allah Musa'yı azarladı: "Ne kadar acımazsın ey Musa! Senden yetmiş kere merhamet diledi, dikkate almadın. İzzetim ve celalime yemin olsun ki bana bir kere yalvarsa idi kabul ederdim" buyurdu.

Karun ortadan kaybolunca İsrail oğulları, "Musa onu mallarına varis olmak için öldürdü" dediler. Musa onların dediklerini hissetti ve yere emir vererek, Karun'un evini, mallarını ve hazinelerini de içine çekmesini, böylece yeryüzünde ona ait hiçbir şeyin kalmamasını istedi.

... فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ
﴿٨١﴾ وَاَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْاَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَاَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ
لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَوْلَا اَنْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَيْكَاَنَّهُ
لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٢﴾

فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ: **Allah'a karşı kendisine yardım edecek avanesi olmadığı gibi, kendi kendini kurtarabilenlerden de olamadı.(81)** O zaman Allah'ın kendisine vereceği azabı ondan uzaklaştırabilecek, onu kurtarabilecek hiçbir yardımcısı olmayacaktır. Allah'ın azabını yine ancak Allah affedebilir. Fakat o kişi Allah'tan uzaklaşmıştır. O kişi Allah'a sığınmamıştır, Allah'a yalvarmamıştır. Bunun için, ne kendi kendine, ne de yardımcılarının veya avanelerinin yardımıyla azaptan kurtulamayacaktır.

Karun mallarını türlü bozgunculuklara vesile kıldığı için, malları yoluyla yaptığı pisliklerine Allah'ın en büyük peygamberlerinden Musa-yı kelîmullah'a zina iftirasını da karıştırdıktan sonra helak olmuştur, toprak altına sokulmuştur. Halbuki zina Musa'dan da, soyundan da, tıynetinin temizliğinden de çok uzaktadır. Zira peygamberlerin hepsi büyük günahları işlemekten kesinlikle masumdurlar.

وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَأَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ: **Dün onun yerinde olmayı isteyenler, demek ki Allah rızkı istediği kullarına bol bol veriyor, istediklerine de az az veriyor demeye başladılar.** Daha dün, yerin onu yutmasından önce, Karun'un sahip olduğu serveti ve bolluğu görerek kendi hallerine acıyan ve onun yerinde olmayı isteyen fakirler şimdi eski düşüncelerinden vaz geçtiler. Allah'ın kâmil ilmine, sağlam hikmetlerine şaşıp kaldılar. Hepsi birbirlerine şöyle demeye başladı: Dün ne kötü şeyleri istemişsin, yazıklar olsun. Bil ki her yaptığında bir hikmeti olup, her yaptığını en iyi yapan Allah, hikmeti gereği olarak, rızkı kullarından istediklerine bol bol verir. Her kuluna vermesi gereken kadarını verir. İstemediklerinden de rızkı kısar, vermez. Biz onun ilmini ve hikmetini bilemeyiz. لَوْلَا أَنْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَيْكَأَنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ: **Şayet Allah bize lütufta bulunmuş**

تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذٖينَ لَا يُرٖيدُونَ عُلُوًّا فِى الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًاۜ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقٖينَ ﴿٨٣﴾

olmasaydı bizi de yerin dibine geçirirdi. Demek ki kafirler iflah olmayacaklardır.(82) Bizim yaptığımız yanlışları düzelten Allah, bize lütufta bulunup bizi arzu ettiklerimizden uzak tutmasaydı, tıpkı Karun'a yaptığı gibi bizi de isteklerimizin çirkinliği sebebiyle yerin dibine sokardı. Kendisine ihlasla iman etmemiz sebebiyle bize rahmet etti, lütufta bulundu. Demek ki kafirler asla kurtulamazlarmış! Onlar Allah'ın azabından kurtulmayı başaramayacaklardır. Bilakis Allah onları, azaba müstahak olacak işleri yapmaya muvaffak edecektir. Bu Allah'ın bir imtihanı ve intikamıdır.

Allah mütevazı müminlere müjdelemek ve Allah'tan korkan, ona inanan müminlerin gayretlerini artırmak için şöyle buyurmuştur: تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لاَ يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الأَرْضِ وَلاَ فَسَادًا: **Biz şu ahret yurdunu, yeryüzünde böbürlenmeyenlere ve bozgunculuk yapmak istemeyenlere vereceğiz.** Allah'ın kitaplarında ismini gördüğün ve onu mükaşefe yoluyla gören ve kazanan peygamberlerin ağızlarından özelliklerini dinlediğin ahret yurdu olarak anlatılmış olan şu cennet var ya! Allah dostlarının işte o cennetten başka bir yurtları yoktur. Bunun için oraya ahret yurdu denilmiştir. Biz orasını lütuf ve keremimizin icabı olarak sadece Allah'ın tevhidine inanan müminler için tahsis ettik. Çünkü onlar ilim ve hilim sahibi oldukları için dünya üzerinde bulunan diğer yaratılmışlara karşı büyüklük taslamazlar. Dünya üzerinde ahret için gerekli olan şeylerden habersiz olarak, gafilane bir şekilde kibirli kibirli dolaşmazlar. Dünyada bozgunculuk çıkarmak, Allah'ın yasak kıldığı şeyleri yaparak, koymuş olduğu sınırların dışına çıkmak istemezler. وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ: **Âkıbet takva sahiplerinindir.(83)** Cennet olarak ifade edilen iyi son, ahret yurdu, barış yurdu, sonsuzluk yordu gibi çeşitli ifadelerle de belirtilmiş olan güzel netice takva sahipleri için hazırlanmıştır. Zira onlar yasak ve haram olan şeylerden kendilerini kesinlikle korurlar. İnsanı insanlıktan çıkaracak davranışlar yapmaktan kesin olarak kaçınırlar. Kutsal kitaplarda tarif edilen ve peygamberlerin bildirdikleri işleri yaparlar. O güzel işler onlara hidayetin, doğruluğun, kurtuluşu elde etmenin yollarını açar. İşte o mutlu ve makbul insanlar

مَنْ جَٓاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَاۚ وَمَنْ جَٓاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّـَٔاتِ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ اِنَّ الَّذ۪ي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لَرَٓادُّكَ اِلٰى مَعَادٍۜ ....

Allah'a yaklaşma ve Allah'ı görme derecesini elde edebilmiş insanlardır. Hallâk ve Vedûd olan Allah ile buluşup onu görebilme şerefi arzusuyla yanıp tutuşanlardır.

Bundan sonra Cenab-ı Allah, insanların tamamını ilgilendiren bütün vaazların ve irşatların esasını teşkil eden bir müjdeye şöyle işaret buyurdu:

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إلاَّ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Kim bir iyilikle gelirse ona yaptığından daha iyisi karşılık olarak verilir. Kim bir kötülükle gelirse o kötülükleri yapanlar sadece yaptıkları kadar ceza görürler.(84)** Bu dünyada Allah katında ve bütün insanlar nezdinde makbul ve güzel bir iyilik yaparsa, yaptığı bu işlerde Allah rızası temel olursa, ahrette Allah o kimseye yaptıklarından daha fazlasını verir. Kat kat fazlasını lutfeder. Akıl ve din ölçülerine göre kötü sayılan bir hasletle huzura gelenler, Allah'ın ve peygamberlerinin razı olmadıkları işleri yapanlar ise kıyamet gününde sadece yaptıkları kötülük değerinde ceza alırlar. Ne fazla, ne de eksik. Bu Allah'ın adaletidir.

Peygamber a.s Mekke'den müşriklerin hile ve tuzakları yüzünden hicret ettiği zaman üzülmüştü. Cahfah denilen yere vardıklarında ise hem kendisinin doğduğu ve hem de atalarının yurdu olan yerlere duyduğu özlemi iyice arttı ve çok fazla üzüldü. Hatta geri dönmeyi bile istedi. Bunun üzerine onu teselli etmek ve üzüntüsünü hafifletmek için Allah şu ayeti indirdi:

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَى مَعَادٍ: **Sana Kur'an'ı farz koşan, seni dönülecek yere döndürecektir.** Sana Kur'an'ı indirmeyi takdir eden, ona ve ondaki emirlerle yasakları tamı tamına yerine getirmeni farz koşan, tevhit pınarının ne kadar berrak olduğu ile alakalı işaret ve rümuzların, hakikat ve marifetlerin sırlarını sona aşikar eden, bir lütuf ve kerem olarak sana vermeyi vaat ettiği ve makam-ı mahmûd olarak vasıflandırdığı makama ulaşabilmen için sana yol gösterici olacak ……..

... قُلْ رَبّٓى اَعْلَمُ مَنْ جَٓاءَ بِالْهُدٰى وَمَنْ هُوَ فٖى ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٨٥﴾ وَمَا كُنْتَ تَرْجُٓوا اَنْ يُلْقٰٓى اِلَيْكَ الْكِتَابُ اِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهٖيرًا لِلْكَافِرٖينَ ﴿٨٦﴾

kıssaları, ibretleri ve örnekleri sana kitabında anlatan Kâdir ve Muktedir Allah seni dönülecek yere en güzel ve mükemmel bir şekilde geri döndürecektir. O yer senin doğduğun yerdir, atalarının ve dedelerinin yurtlarıdır. Seni sapıtmış olarak görmeleri ve sana layık olmadığın şeyleri iftira olarak atmaları üzerine aralarından ayrıldıktan sonra sen oraya geri döndüğünde, قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَى وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ: **Rabbim, hidayet getireni de apaçık sapıklık içinde olanı da çok iyi bilmektedir, de.(85)** Onlara yaptıklarının kötülüğünü hatırlatmak için, "Her şeyi bilen Rabbim, ilm-i huzurisi ile bizim ve sizin aranızda hidayeti getirenle dalalet içinde olanı çok iyi biliyor" deyiver.

Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen bütün işlerini bize havale etmelisin, bize tevekkül etmelisin, bizim gücümüze ve kuvvetimize yapışmalısın. Sen müşriklere bakma. İman edip etmemelerine, hile ve tuzaklarına aldırış etme. Onlardan korkma. Onların şerlerinden korumak için biz sana yeteriz.

وَمَا كُنتَ تَرْجُوا أَنْ يُلْقَى إِلَيْكَ الْكِتَابُ: **Sen, bu kitabın sana indirileceğini ummuyordun.** Senden öncekilere indirilmiş olan kitapların özlerini içinde barındıran bu Kur'an'ın sana vahyedileceğini düşünmüyordun. إِلاَّ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ: **Bu kitap sana Rabbinin rahmetinden başkası değildir.** Bu kitabın sana indirilmesi senin isteğin olmaksızın, beklemeksizin sana Rabbin tarafından bahşedilmiş bir lütuftur. Seni ilgilendiren her şeyi yine böylece en doğru biçimde yerine getirecektir. Ona güven ve onu vekil tut. Bütün işlerini ona havale et. Senin önceki dönemlerindeki hallerine matuf olarak ne zaman bir söz duysan, فَلاَ تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ: **Sakın kafirlere arka çıkma.(86)** Onlardan taraf oluyormuş gibi, onlara arka çıkıyormuş gibi de yapma. Bilakis gidip onlara senden istendiği gibi tebliğini yapmalısın. İnanıp inanmayacaklarını düşünmemelisin, onlarla tartışmaya girmemelisin.

وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ
مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ

وَلاَ يَصُدُّنَّكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنزِلَتْ إِلَيْكَ: **Allah'ın ayetleri sana indirildikten sonra hiçbir şey seni o ayetlerden alıkoymasın.** Onların düştükleri kötü durumlar, tartışmalar ve acımalar seni ayetlerin tebliğinden geri bırakmamalıdır. Ayetler indirildikten sonra, sana emredildiği biçimde onları tebliğ et. Allah'ın onlar için belirttiği korkutmalarını, onlardan çok kötü hesap soracağını hiç çekinmeden duyurmalısın. وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ وَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ: **İnsanları Rabbine dönmeye davet et ve sakın müşriklerden olma.(87)** İnsanları tevhide çağır. Çünkü sen bütün mahlukata, bütün insanlara ve milletlere peygamber olarak gönderildin. Allah'ın insan suretinde yarattığı, kendisini tanıma ve kendisine iman etmekle mükellef kıldığı her kese peygamber olarak gönderildin. Onlara yağcılık yapmak ve hoş görünmek için sakın müşriklerden olma, onların şirklerine ve küfürlerine ortak olma.

وَلاَ تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ: **Allah'tan başka bir tanrıya dua etme.** Sen tevhid-i zâtîye göre yaratıldıktan, din kurallarını yerine getirdikten, güzel ahlakı tamamladıktan ve inandıktan sonra hiçbir halde tek olan, bir olan, Samed, Ferd ve Vitr olan, doğurmamış ve doğurulmamış olan, karısı ve çocukları olmayan Allah'tan başka bir tanrıyı edinip de Allah'a şirk koşma. O putları var etmede, tanrılıkta, her şeyin sahibi olma hususunda ve bütün mahlukatındaki tasarruflarında Allah'a şerik ve ortak tutma. Çünkü, لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ: **Allah'tan başka tanrı yoktur.** Var değildir, var da edilmemiştir. Arif olan kişinin söyleyebileceği şey budur. Bundan başka bir şey söylerse endişeye düşer, şaşırır, yok olur, kaybolur. Zira, كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلاَّ وَجْهَهُ : **Onun yüzünden başka her şey yok olacaktır.** Allah'ın isim ve sıfatlarının gölgesi ve yansıması olarak sana görünen her şey yok olacaktır. Hadd-i zatında yok olarak var olan, var olması mümkün olmadan yansımasına devam eden, isim ve sıfatları gereğince Hakk'ın tecelli etmesi için kendisinden ışık alınan zatından başka her şey yok olacaktır. Allah'ın şa'şaalı ve her zaman yenilenmekte olan işleri, Allah'ın yanına çekilen müşahede ve mükaşefe erbabının gözleriyle …..

... لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

gördükleri olağanüstü olayların parıltılarının meydana getirdiği levhalardaki hassas ve ince işlerin hepsi yok olacaktır. Bütün bunların nasıl yaratıldığını düşünenler, Allah'ın cemalini ve celalini görerek kendisinden geçenler hep yok olacaklardır. Netice olarak, her şey Allah'ın zatında yok olacaktır. Her şey ondan yaratılmıştır ve onun yansımasıdır. Bu noktadan itibaren şu husus sabit olmuştur ki, لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ: **Hüküm Allah'ındır ve siz ona döndürüleceksiniz.(88)** Ezelden ebede kadar, olmuş ve olacak olan bütün işlerde hüküm onundur. Sonunda da tıpkı dalgaların yine denize döndüğü gibi, gölgelerin ışığa döndüğü gibi ona döndürüleceksiniz. Çünkü ondan başka bir tanrı yoktur. Hatta ondan başka var olan başka bir şey de yoktur.

Her şeyde tecelli edip her şeyi yaratan, her şeyi görünmez edip yok eden, evvel olan, ahir olan, zahir ve batın olan, her şeyi çok iyi bilen Allah'ın şanı ne yücedir.

SÛRENİN HATİMESİ

Allah'a giden yolda yürüyen ey sâlik, Allah'ın güzel isimleri ve yüce sıfatları mucibince tecelli eden nurlarının ışıklarından iktibas edilen nurları taşıyan yüzünle Allah'a yöneliyor iken, sayılamayacak kadar çok olan şeylerin tek bir varlıktan nasıl neş'et ettiğini iyi düşünmen ve Allah'ın ilm-i huzurisinden sana verdiği aklın gereği olarak, bu hususta derinlemesine bilgi sahibi olman gerekir. Eğer böyle yaparsan başlangıcını, fitratta sana tahsis edilen kabiliyet ve yaratılışında sana verilen yeteneğine göre sonunda dönecek olduğun yeri anlayabilirsin. Bu yetenek ve kabiliyetinle sen diğer yaratılmışlardan farklı kılındın. Bu yetenek ve kabiliyetinden dolayı sen Allah'a halife ve vekil olmaya müstahak görüldün. Senin yaratılış fıtratına yerleştirilmiş olan bu güzel emanet aracılığı ile Allah sana sorumluluklar yükledi. Kendi katında senin için yüce makamlar ve kıymetli mertebeler hazırladı. Sen samimi olarak yerine getirirsen bu sorumluluklar senin konumunu yüceltecektir, kendi hakikatini anladığın takdirde derecen yükselecektir.

Sorumlu olduğun şeyleri yerine getirirken karşılaşacağın zorluklara tahammül etmelisin, sorumlu mevkide bulunduğun sürece ibadet yorgunluklarına katlanmalısın. Sonunda Allah seni senden alacak kendine çekecek ve katına yükseltecektir. Sana vaat edilen en güzel makamlara oturtulursun. O makam mükaşefe ve müşahede mertebesidir. İşte o zaman vücub ve imkan parantezleri birleşir. Sen ayne'l-yakîn denizinin dalgalarının ve köpüklerinin üzerine çıkarsın. Lütuf ve ihsan kaynağından alabileceğin kadarını alırsın. O zaman sen "Allah'tan başka tanrı yoktur. Onun yüzünden başka her şey yok olacaktır. Hüküm onundur ve siz ona döndürüleceksiniz" ayetinin manasını daha iyi anlayacaksın.

ANKEBUT SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Kemal merdivenlerini teker teker çıkarak yükselenler için, cehalet çukurundan ve gaflet kıskacından çıkıp marifet zirvesi ve vuslat fezası rahatlığına yükselenler için, tevhit ikametgahına hilesiz ve taklitsiz olarak oturanlar için, kendi kabiliyet ve istidatlarına Allah tarafından yerleştirilmiş olup yaratılmasını gerekli kılan emanetler yine kendisine gösterilenler için, yokluk ve görünmezlik diyarından varlık ve görünürlük sahrasına çıkmasa sebep olan takdîr-i ilâhî kendisine aşikar edilenler için şu aşağıda belirtilen hususlar gizli değildir:

SÛRENİN TEFSİRİ

Allah'ın yarattığı ve var eylediği mahlukat için koyduğu ilahî imtihanlar ve denemeler hakiki adaletin sağlanması, Allah'a halife ve naip olma mertebesini gösteren manevi adaletin ortaya çıkması ve sırat-ı müstakim üzerinde sağlam durulması içindir. Bu sebeplerden ötürü Allah'ın sünnet-i seniyyesi ve âdât-ı aliyyesi iman ve irfan ile mükellef tutulanların amellerinin ihlas ölçülerine göre değerlendirileceği ve öylece kıymetlendirileceği şeklinde yürümektedir. İnkar, şöhret ve riya gibi, türlü nefsani arzular, pis nefsin isteklerinden kaynaklanan yanlışlar, çeşitli çirkinlikler, aldatmalar ancak bu yolla belli olacaktır. Safî olan, halis olan, meydana gelmesi doğal olup uğursuz sayılmaktan uzak olan, beşerin kötülüğe zorlayan nefislerinin kirletmesine ve şeytanların havyani güçleri kuvvetlendirmek suretiyle saptırmak ve türlü türlü cahilliklerle sapıklıklara yöneltmek amacıyla yaptığı karartmalara karşı temiz ve pak olan şeyler Allah'ın bu sünneti sayesinde açığa çıkacaktır. Bunun içindir ki Allah sevgili peygamberine şu aşağıdaki ayetleri ile hitap etmiştir. Hitabında kullarından ihlaslı olmayı terk edenleri ve iman etmiş olmalarına rağmen sadece sözleri ile gururluluk gösterenleri nasıl cezalandıracağını en güzel ve en kesin bir ifade ile açıklamıştır. Hitabına kendi en yüce ismi ile başlamıştır:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُتْرَكُٓوا اَنْ يَقُولُٓوا اٰمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾

بسم الله: Kullarını kulluk adabına uymakla sorumlu tutan ve onların Rablerinin eserlerindeki nur yağmurları ile nurlanmaya hazır olmalarını isteyen **Allah**'ın adıyla. الرحمن: Kullarını yapmaya meyilli oldukları beşeri çirkinliklerden kurtarmak ve kendi menfaatlerine olan şeyleri onlara vermek için tevekkül etmelerini isteyerek **Rahman** olan Allah'ın adıyla. الرحيم: Kendilerine emrolunanları yerine getirdikten sonra kullarını, kendileri için hazırlanmış olan en yüce derecelere, en güzel makamlara ulaştırmak suretiyle kullarına **Rahîm** olan Allah'ın adıyla.

الم: **Elif, Lâm, Mîm.(1)** En kamil, en bilgili ve varlık nurlarının parıltılarının feyezanına en layık, fazilet ve kerem izlerini gösteren levhalara en layık olan ey insan! Büyük ve muazzam mükevvenatın yaratılmasındaki gizli sırları öğrenmekle sorumlu tutulan ey insan! İyi bil ki İlah olmanın izleri, Rab olmanın açık, gizli her şeyde parıldayan ve aşikar olan, insanların bildiği ve bilmediği her şeyde mevcut olan türlü türlü etkileri peş peşe ve sürekli olarak devam etmektedir. Hiç kesilmeden ve akamete uğramadan devam etmektedir. Ezelden ebede kadar da böylece devam edecektir. Unutulmayacaktır, gözden kaçmayacaktır, eksik veya hatalı olmayacaktır. Duraksamayacaktır. Çünkü gizli ve aşikar olarak yarattıklarına ait hiçbir zerre, o Allah'ın ilm-i huzurîsinin dışında kalamaz, Allah'ın vech-i kerîminin güneşi ışıklarının dışına çıkmış olamaz.

أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لاَ يُفْتَنُونَ: **İnsanlar imtihandan geçirilmeden, sadece "inandık" demekle bırakılıvereceklerini mi sandılar?(2)** Gaflet ve unutkanlık çukurlarına saplanmış olan insanlar, ağızlarından çıkanlarla kalplerindeki hisleri uyuşmadığı halde, niyetleri ile yaptıkları başka başka olmasına rağmen sadece iman ettik demeleri sebebiyle salıverileceklerini mi zannettiler? Halbuki iman aslında kalpten kabul etmektir, iz'an göstermektir, ihlaslı olmaktır. Bütün azaları ile iman etmek, bağlanmak ve teslim olmaktır. Onlar dillerinin imanı telaffuz etmesiyle ve sadece iman ettiklerini beyan etmekle imtihan ....

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ
﴿٣﴾ اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ اَنْ يَسْبِقُونَا ....

olunmayacaklarını sanıyorlar. Andolsun ki biz onları biraz korkutarak, biraz aç bırakarak, biraz fakirleştirerek, adamlarını ve gelirlerini azaltarak imtihan da edeceğiz, sorguya da çekeceğiz. Böyle yapacağız ki iman ettikleri bütün hususlarda samimi olup olmadıkları belli olsun. Onların bu imtihanlardan kurtulmaları kendi ihlaslarına göre mümkün olacaktır.

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ: **Biz onlardan öncekileri de imtihandan geçirmişizdir.** Bizim onları imtihan etmemiz ve sınamamız bizim sonradan icat ettiğimiz bir şey değildir. Biz onlardan önce gelip geçmiş olan ümmetleri de böyle imtihanlara tabi tuttuk. Onlar da iman ettiklerini söylüyorlardı, bunlar gibi imanlarını konuşuyorlardı, birbirlerine yüksek sesle imanlarından bahsediyorlardı. Böyle olmalarına rağmen biz onları imtihansız salıvermedik. Bizim onları bela ve musibetlerle imtihan edip sınamamız onlarla ilgili delillerimizi ortaya çıkarmak içindir. فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ: **Elbette Allah doğru söyleyenleri de ortaya çıkaracaktır, yalan söyleyenleri de ortaya çıkaracaktır.(3)** Allah kimin doğru söylediğini, imanında ihlaslı ve samimi olup olmadığını görecektir. Yine onlardan yalan söyleyenleri, Allah'a karşı hiçbir zaman samimi olmayanları, hiçbir işlerini gerçekten Allah için yapmayanları, Allah'ın peygamberleri aracılığı ile bildirdiği emirlerini ve yasaklarını hüsn-i kabul ile, gönül rızası ile yerine getirmeyenleri ortaya çıkaracaktır. Çünkü onlar istemeyerek kabul ettikleri ve ortaya çıkardıkları imanları ile kan biriktirmek (haknu'd-dimâ) gibi, zürriyet hırsızlığı yapmak (selbü'z-zerârî) ve mal gasp etmek (nehbü'l-emvâl) gibi kafirlik gereklerinden kurtulmak istediler. Onlar tevhit delillerine inananlardan olmadılar, iman bürhanlarına samimiyetle inanmadılar ve bizim içlerinde gizledikleri niyetlerinden habersiz olduğumuzu zannettiler.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا: **Yoksa, kötülükleri yapanlar bizden kaçabileceklerini mi sandılar?** Kötülükler yapan azgınlar, yaptıklarında ısrarcı olmakla, aşırı gitmekle bizden kaçabileceklerini zannediyorlar. Yaptıkları kötülüklerin cezasından kurtulacaklarını ....

... سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤﴾ مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَٓاءَ اللّٰهِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍۜ وَهُوَ
السَّمٖيعُ الْعَلٖيمُ ﴿٥﴾ وَمَنْ جَاهَدَ فَاِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهٖۜ اِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمٖينَ ﴿٦﴾

zannediyorlar. İşledikleri masiyetlerin karşılığının hesaplarımızdan kaybolacağını sanıyorlar. Halbuki biz o kötülükleri onların yapacaklarını daha onları yaratmadan, onları varlık alemine çıkarmadan önce biliyorduk. Onları bilfiil yarattıktan sonra, onları var ettikten sonra işledikleri günahları bilmez olur muyuz? سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ: **Ne kadar yanlış hüküm veriyorlar!(4)** Bizim hakkımızda bu karara varmış olmaları ve bunları bize yakıştırmaları ne kadar yanlış bir karardır. Allah bizi ve bütün kullarını Allah'a karşı böyle yanlış ve boş zanlarda bulunmaktan korusun. Bütün bu olanlar onların Allah'ın büyüklüğünün ve yüceliğinin gereğini bilmemelerindendir, Allah ile yüzleşeceklerini ve onun huzuruna çıkarılacaklarını kabul etmemelerindendir.

مَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ اللّٰهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللّٰهِ لَآتٍ : **Kim Allah'a kavuşmayı arzu ediyorsa, muhakkak ki Allah'ın belirlediği o gün gelecektir.** Bütün kainatta güzel isimleri ve sıfatları iktizasınca tecelli etmekte olan Allah'a kavuşmayı isteyenler, Allah katında kendileri için vaat edilmiş olan yüksek dereceleri, ulvi makamları bilip öğrenmeye çalışanlar, bu arzular içinde olurken Allah katından peygamberler vasıtası ile indirilmiş olan âdâb ile terbiyelenmiş olanlar, üzerine farz kılınan ibadet ve itaatların meşakkatlerine tahammül edenler, sırlar kendileri için aşikar edilerek hakikati görmek maksadıyla bekleyenler, ümitsizliğe düşmeden Allah'ı göreceklerini ümit edenler istedikleri ve arzu ettikleri şeye nail olacaklardır. Allah'ın yardımı ve kendisine cezbesiyle onlar kendilerine vaat edildiği şekilde o arzularını gerçekleştireceklerdir. Çünkü Allah'ın kullarına vaat ettiği kendisi ile görüşme şerefi kesinlikle ve şüphesiz olarak gerçekleşecektir. وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ: **O işitendir, bilendir.(5)** Allah kullarının münacatlarını, yalvarmalarını duyandır. Onların ihtiyaç duydukları şey olan kendisi ile kavuşma şerefine nail olabilmeyi, "sidre-i münteha"da bulunabilmeyi, "denâ fetedellâ fekâne gâbe gavseyni ev ednâ" makamına yaklaşabilmeyi, en iyi bilendir.

وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ: **Cihat eden kendisi için cihat eder. Çünkü Allah'ın dünyalara ihtiyacı yoktur. (6)** Her

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَحْسَنَ
الَّذ۪ي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًاۜ ....

kim yukarıda zikredilen yüce makamlara kavuşmak için, yani kendilerine vaat edilmiş olan mükaşefe ve müşahede mertebelerini elde etmek için cihat ederse, çok çalışırsa, kendisi için cihat etmiş ve çalışmış olur. Bu çalışmasının faydalarını görür. O istemiş olduğu şeylerin en mükemmel sonucunu elde etmiş olur. Bu yaptıklarına Allah'ın ihtiyacı yoktur. Çünkü her hangi bir şeyi istemekten ve eksiğini tamamlamaktan münezzeh olan, gözetleyip beklemekten müberrâ olan Allah kendi zatında hiçbir şeye ihtiyaç duymaz. İnsanların kendisine itaat etmelerine, ibadet etmelerine, kendisine yalvarmalarına ve kendisine yönelip dua etmelerine muhtaç değildir.

Allah, kulları için hazır edilmiş olan güzellikleri ve yüce makamları elde edebilmeye teşvik etmek için kullarına şöyle buyurmaktadır:

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ: **İman edip iyi işler yapanların eski günahlarını sileriz.** İman edip de imanlarında samimi olanların ve ihlaslarını hissettiren ameller işleyenlerin, amellerinde asla nefsani arzu, heves ve gösteriş duygusu bulunmayanların sapıklık zamanlarında işlemiş oldukları günahlarını amel defterlerinden sileriz. وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Onlara yaptıklarının daha güzeli ile karşılık veririz.(7)** Yani onlara işlemiş oldukları işler sebebiyle müstahak olduklarından daha güzel bir karşılık vererek iyi muamelede bulunuruz. Onlar iman ettikten sonra yaptıkları işlere kat kat fazla iyilikler veririz, lütuf ve ihsanda bulunuruz.

Allah kullarını iman etmeye, iyi ve güzel ameller yapmaya teşvik ettikten sonra, anne ve babalarına iyi davranmalarını, onlarla iyi geçinmelerini ve onlarla şefkatli olmalarını da vahiy yoluyla emretmiştir. Çünkü ebeveynler, Allah'ın sünnetinin gereği olarak insanların dünyaya getirilmesinin en yakın sebeplerindendir. Allah şöyle buyurmuştur:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا: **Biz insana, anne ve babasına iyi davranmasını tavsiye ettik.** Allah insanları iman ile, güzel ameller ile yükümlü tuttuktan sonra, hepsinin anne ve babasına karşı akıl ve din kurallarına göre güzel sayılan muamelelerle davranmasını, anne ve babalarına karşı Hakk'ı razı edecek ve insanlık olarak yapılması uygun ....

... وَاِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِى مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَاۜ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

düşecek davranışlarla muamele edilmesini emretmiştir. Hem de bu davranışlar başa kakma ve eziyet etme şaibelerinden uzak olmalıdır. Ebeveynlerle alay edilmemeli, hor ve hakir görülmemelidir. Hatta evlatları onların önünde çok itaatkar olmalı, onlara karşı tam bir itaatkar davranışı sergilemek suretiyle alçak gönüllü olmalıdırlar. Ebeveynler önünde saygı ile eğilinmelidir. Ey mükellef insanlar, anne ve babalarınızın bütün emirlerini ve yasaklarını yerine getirmeniz gerekir. Ancak Allah'a şirk koşmanızı isterlerse, Allah'a düşmanlık etmenizi isterlerse, peygamberlerine karşı gelmenizi isteklerse o başka. وَاِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا: **Eğer senin bilmediğin bir şeyi bana şerîk tutman için seninle mücadele ederlerse onlara itaat etme.** Ey anne ve babasına itaat etmekle sorumlu tutulan insan, senin annen ve baban seni zorlarlarsa, hakkında her şeyi fazlasıyla yaptıklarını söyleyerek, senin dünyaya gelişinde her şeyi yapmış olduklarını ifade ederek, sana ısrar ederek seninle mücadeleye giderlerse, benim yaratmış olduğum şeylerden birisini bana karşı şerik ve ortak olarak inanmanı isterlerse -ki sen onların ne oldukları hakkında hiçbir şey bilmiyorsun, onların ilah ve Rab olduklarına dair hiçbir bilgin yok, onların ibadet edilmeye layık olduklarına dair, ölünce onlara geri döneceğine dair bir malumat sahibi de değilsin- o zaman onlara itaat etme. Seni yoldan çıkaracak emirlerini kabul etme. Onların bu sözlerine sarılma. Bilakis onlardan ve bu gibi sözlerinden uzak dur. Onların sapık dinlerine ve inanışlarına katılma. Çünkü, اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ: **Sizin dönüşünüz sadece banadır. Yapmakta olduklarınızı size ben bildireceğim.(8)** Asıl veya füru olsanız da, mümin veya kafir olsanız da, muvahhit veya müşrik olsanız da bana döneceksiniz. Siz bana geri döndükten sonra size imtihan dünyasında yapmış olduklarınızı haber vereceğim, bildireceğim ve sizi o yaptıklarınızdan hesaba çekeceğim. Gerektiği şekilde de cezalandıracağım. İyilik yapmışsanız iyilikle mükafatlandıracağım, kötülük yapmışsanız kötülük göreceksiniz.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ﴿٩﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ فَاِذَٓا اُو۫ذِيَ فِي اللّٰهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِ ....

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ: **İman edip iyi işler yapanları sâlihler zümresine dahil ederiz.(9)** Sizlerden imtihan dünyasında samimi olarak iman edenleri ve imanlarını kamil hale getirmek, gereklerini, icaplarını tamamlamak için güzel işler yapanları bize geri döndükleri zaman mutlu insanlar zümresine koyarız. Onlar makbul insanlar olurlar, emniyet içindeki insanlar olurlar. O mutlu zümrenin hiçbir şeyden korku ve kederlerinin olmayacağı kendilerine müjdelenmiştir. Ama bu imtihan dünyasında iman etmeyip inkar edenleriniz, küfür ve şirkte ısrarla devam edenleriniz ve kendilerine peygamberler gönderildikten sonra, kitaplar indirildikten sonra, onların gözlerini korkutacak mucizevi olaylar meydana geldikten sonra bu yaptıkları kötülüklerden vazgeçmeyenleriniz var ya! İşte onları en şiddetli azapla cezalandıracağız. Yüz çevirdikleri gün onları şakîler zümresine katacağız. O zümrede olanlar istenmeyenlerdir, kovulanlardır. Onların cehennem ateşinden kurtulmaları mümkün değildir. Bizim elimizden kurtulmaları da beklenmemelidir.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ: **İnsanlardan kimi vardır ki "Allah'a inandık" der fakat Allah uğrunda eziyete uğratıldığı zaman, insanların işkencesini Allah'ın azabı olarak görür.** İnsanlar arasında bazıları vardır ki onlar ikircikli davranışlar gösterirler. Allah'tan korktukları için, iman ettiklerini söyler. Ancak onların kalbine iman tam yerleşmemiştir. Kalpleri tam rahatlık içinde değildir. Bu gibi insanlar Allah yoluna girdiler diye düşmanları tarafından bir eziyete maruz bırakılınca kafirliğe dönüverirler. Öyle ki bu tür insanlar, başka insanların işkence ve fitnelerini tam bir kudret ile her türlü bela ve musibeti vermeye gücü yeten Allah'ın azabı olarak görürler. Yani Allah'tan korkma ile insanlardan korkmayı eşit gibi görürler. Azabından korkarak Allah'a inanma ile insanların azabından korkarak Allah'ı inkar etmeyi aynı gibi görürler. Bu iki korku ile iki azabın arasında bir fark göremezler. Hatta insanlardan korkmayı Allah'tan .....

... وَلَئِنْ جَٓاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْۜ اَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِمَا
فٖي صُدُورِ الْعَالَمٖينَ ﴿١٠﴾ وَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقٖينَ ﴿١١﴾

---

korkmaya tercih ederler de imanı terk ederek kafirliği seçerler. Bu durum onların imanlarındaki zafiyettendir, imanın ne demek olduğunu tam ve derinlemesine bilmemelerindendir. Cahillik ve taklit çukurlarından kurtulup irfan ve tevhit zirvesine yükselememelerindendir. وَلَئِنْ جَاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ: **Rablerinden bir nusret gelse, kesinlikle "biz de sizinle beraberdik" derler.** Bunlar iki yüzlü davrananlar oldukları için, her renge boyandıkları için, bütün mallarını ve canlarını Allah yoluna harcayanlara Allah'ın zaferi ve nusreti gelecek olsa, galip duruma gelseler, Allah düşmanlarını Allah'ın yardımı sayesinde yenseler, fetihler yapsalar, ganimetler kazansalar, türlü türlü lütuflara mazhar olsalar, ey peygamberlerin en mükemmeli, sen iyi bil ki o iki yüzlü insanlar "biz de sizlerle beraberdik" diyeceklerdir. Birlikte, beraberlikte ve kardeşlikte çok sıkı olduklarını söyleyeceklerdir. Açık veya gizli her durumda Müslüman olduklarını, gizli veya açıkça gönül rahatlığı içinde olduklarını beyan edeceklerdir. Elde ettiklerinize bizi de ortak ediniz, diyeceklerdir. Böyle diyerek onlar müminlere karşı gururlanacaklar ve kendileri ile ilgili hakikatlerin de üstünü örtmek isteyeceklerdir. Hem sizi ve hem de Allah'ı yanıltacaklarını sanmaktadırlar. Allah şöyle buyurmuştur: أَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ: **Allah, herkesin kalbindekini en iyi bilen değil midir?(10)** Ey cahiller, Allah'ın şanının ne kadar yüce olduğunu bilmeyen en zavallılar, siz hakikatleri saklayabileceğinize inanıyorsunuz. Peki, açık veya gizli, görünen veya görünmeyen kainatın her şeyinde tecelli eden Allah, ilm-i huzurisi ile her insanın kalbinden geçenleri en iyi bilen değil midir? Hatta onlar daha yaratılmadan önce istidat ve kabiliyetlerinde nelerin olduğunu en iyi bilen değil midir? Tam bir iman ve marifetten en küçük nasibi olanların bile anlayacağı şekilde onların bu günkü durumları da aynen böyledir.

وَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ: **Allah iman edenleri de iyi bilir, münafıkları da iyi bilir.(11)** Kullarının içlerinden geçenleri bilen Allah, kendisine inanan ve bütün güçlerini kendi yolunda sarf edenleri en iyi şekilde ayırt edip ortaya çıkarır. Onlara cihat etmeyi, suverî ve .....

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْۜ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍۜ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٢﴾

manevî olarak savaşmayı emrettikten sonra kimin samimi ve ihlaslı olduğunu, kimin dinin gereklerini tam olarak ve gönül rahatlığı içinde anladığını en iyi biçimde ortaya çıkaracaktır. Yine Allah, münafıkların hilelerini de en iyi bilendir ve ortaya ortaya çıkaracak olandır. Onların hile yaparak savaşa gitmediklerini, müminlere katılmama hususundaki hilelerini en iyi bilendir.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ: **İnkar edenler iman edenlere "bizim yolumuza uyun, sizin günahlarınızı biz yüklenelim" dediler.** Müminleri aldatmak için tezgahladıkları hile ve aldatmaları cümlesinden olarak, siz bizim yolumuza uyun, biz de sizin suçlarınızı üstlenelim dediler. Bunu derken onları Hak yolundan sapıtmayı amaçlıyorlardı, dost doğru din yolundan çıkmalarını istiyorlardı. Ey bizim ellerimizde rezil rüsva olan ahmaklar, bize uyun, bizim seçtiğimiz yolu seçin. Bu bizim seçtiğimiz yol putlara kulluk etme yoludur, putperestlik yoludur. Bu eski yol bizim atalarımızın da gittikleri yoldur. Eğer bu yola girmekten kendi inançlarınıza göre korkuyor iseniz, işleyeceğiniz günahın yükünü kıyamet günü taşıyamayacağınızdan çekiniyorsanız o gün sizin yükleriniz biz taşıyalım. Kıyamet gününde siz de sırtınızda hiçbir yük olmadan, sıkıntı çekmeden yürür gidersiniz, dediler. Bu lafları onlara karşı gururlanmak ve onları daha çok aşağılamak için söylediler, alay ettiler. Yoksa onlar zaten ahrete ve ahrette gerçekleşeceği vaat edilen hesap ve cezaya inanmıyorlardı. وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ: **Onlar hiçbir günahlarını yüklenemezler. Onlar gerçekten yalan söylüyorlar.(12)** O kafirlerin ahret gününe inandıkları var sayılsa bile kandırmak istedikleri insanların günahlarından tamamını bırakın en küçük bir parçasını bile yüklenemezler. Onlar bütün bu sözlerinde yalan söylüyorlar. Çünkü söyledikleri ve inandıkları gerçeklerle örtüşmüyor. Zira o kıyamet gününde hiçbir günahkar, bir başkasının günahını üstlenemez. Bu Allah'ın adaletidir.

وَلَيَحْمِلُنَّ اَثْقَالَهُمْ وَاَثْقَالاً مَعَ اَثْقَالِهِمْ وَلَيُسْـَٔلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَمَّا كَانُوا
يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فٖيهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا
خَمْسٖينَ عَامًا فَاَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾

Allah o kesimle ilgili olarak şöyle buyurmaktadır:

وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالاً مَعَ أَثْقَالِهِمْ: **Onlar kendi yüklerini ve kendi yükleri yanında başka yükleri de taşıyacaklardır.** Allah'a yemin olsun ki onlar kıyamet gününde, bu dünyada edindikleri günah yüklerini taşıyacaklar, Allah'ın kullarını sapıttırdıkları ve yoldan çıkardıkları için kendilerine yüklenecek başka yükleri de taşıyacaklardır. وَلَيُسْأَلُنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ: **Uydurup durdukları şeylerden dolayı kıyamet gününde sorguya çekileceklerdir.(13)** Allah'a yemin olsun ki, yük üstüne yük yüklendikten sonra Allah hakkında söyledikleri yalan sözlerinden dolayı, Allah'a şirk koşmalarından dolayı, başka bir ilahın varlığını kabul etmelerinden ve ibadet etmeye müstahak görmelerinden dolayı, Allah'a şanına yakışmayan yakıştırmalarda bulunmalarından dolayı ve Allah'a iftira atmalarından dolayı hesaba çekileceklerdir. Bundan sonra Allahü sübhanehu, kendileri sapıklığa düşüp başkalarını da sapıklığa düşüren milletlerin ahvalinden bir küçük örneği hatırlatmıştır. Eski zamanlarda yaşamış olan iftiracıların sonlarının ne olduğunu, sevgili peygamberini teselli etmek için anlatmıştır. Böylece, müşriklerin dil uzatmalarından dolayı, sapıklıklarını sürdürmelerinden dolayı, inat ve kibirle İslam dinini inkar etmeyi sürdürmelerinden dolayı içine düştüğü üzüntülerinin giderilmesini istemiştir. Allah şöyle buyurmuştur:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلاَّ خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمْ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ: **Biz Nuh'u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik ve onlarla 950 sene yaşadı. Onlar zalimlik ederken tufana yakalandılar.(14)** Nuh kavmi arasında çeşitli bozgunculuklar, çarpışmalar ve türlü türlü sapıklıklar ortaya çıkınca Allah Nuh'u peygamber olarak gönderdi. Nuh onlarla birlikte 950 sene yaşadı ve yaptığı çağrının sıkıntılarına, kendisine eziyetler yapılmasına tahammül etti. O kafirler Nuh peygamberi dövüyorlardı, sövüyorlardı, deli ve cahil olarak kabul ediyorlardı, her türlü aşağılamaya ve hakir görmeye tabi tutuyorlardı. Fakat

فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَٓا اٰيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٥﴾ وَاِبْرٰهِيمَ اِذْ قَالَ
لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾

Nuh peygamber, bütün bu sıkıntılarına rağmen onları Hakk'a çağırmaktan geri durmuyordu. Onların hakaret ve eziyetlerinden şikayetçi olmuyordu ve onlara Hakk'ın kendisine duyurmasını emrettiği açık delilleri, akıllara durgunluk veren mucizeleri tebliğ ediyordu. Ama onlar iyice sapıtmış oldukları ve tıynetleri kirli olduğu için duyduklarından etkilenmiyorlardı. Bilakis düşmanlıkları ve kibirlenmeleri artıyordu. Daha çok düşman oluyorlardı, daha çok gururlanıyorlardı, eski yaptıkları putperestliklerine daha inatla sarılıyorlardı. Onlar en büyük azaba ve en ağır cezaya müstahak olunca tufan onları yakalayıverdi. Kendilerine vaat edilen sular ocaklarından fışkırdı, etraflarına dolandı, onları boğdu ve soylarını kuruttu. Bu esnada onlar kendi kendilerine zalimlilik yapmakta idiler. Allah'ın kendileri için belirlemiş olduğu sınırların dışına çıkmışlardı. Gaflet ve gurur denizinin dibine kadar inmişlerdi. Cehalet ve sapıklık çöllerinde kaybolmuşlardı. Bunun için Allah onları tufan ile cezalandırdı. Bir hamlede köklerini kuruttu. Biz onları boğduktan ve helak ettikten sonra yeryüzünde kendi soylarından hiçbir kimseleri kalmadı.

فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ: **Biz onu ve gemidekileri kurtardık. Bu olayı alemlere ibret olması için yaptık.(15)** Biz peygamberimiz Nuh'u ve sular ocaktan fışkırmaya başladığı zaman onunla beraber gemiye binen müminleri kurtardık. Bazıları bunların sayısının sekiz olduğunu söyler. Bazıları da 98 olduğunu söylerler. Yarısının erkek, diğer yarısının da bayan olduğu söylenir. Biz onların tufan felaketi ile boğulmaları olayını, bütün alemlere büyük bir ibret yaptık. Bizim kudretimizin kemal derecesinde olduğunu bu olaydan anlayabilirler. Bizim belirlediğimiz sınırların dışına çıkanlardan, hükümlerimizi uygulamayanlardan, emir ve yasaklarımızı tutmayanlardan intikam alışımızdaki hikmetlerimizi görebilirler.

وَإِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ: **İbrahim'i de göndermiştik ve kavmine şöyle demişti: Allah'a kulluk ediniz, ona karşı gelmekten sakınınız. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.(16)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, biz

إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ اِفْكًا اِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا ....

senin deden İbrahim-i Halil'i uzunca bir müddet gaflet ve gurura saplanan kavmini ıslah etmesi, yaptıkları kötülükten onları vazgeçirmesi ve onları bizim tevhit yolumuza yönlendirmesi için peygamber olarak gönderdik. Hatırlarsan, onları doğru yol olan Hak yoluna sevk etmesi için görevlendirildikten sonra onlara şöyle demişti: "Bir olan, tek olan, hiçbir şeye muhtaç olmayan ve kulluk edilmeye, itaat edilmeye zatı ve sıfatları itibariyle en layık olan Allah'a kulluk ediniz. Onun yasakladıklarını işlemekten sakınınız. Onun istemediği ve kabul etmediği bütün şeylerden uzak durunuz ki gazabına müstahak olmayasınız. Size söylediğim bu ibadetler ve marifetleri yapmanız, haramlarından, azgınlıklardan kaçınmanız, tevhit ve takva sıfatlarını kazanmanız ve diğer iman gereklerini yapmanız sizin için daha hayırlıdır. Sizin halinize daha uygundur. Dünyada ve ahrette size daha yararlıdır. Yapmakta olduğunuz putperestlikten, Allah'ı bırakıp da ellerinizle yonttuğunuz ve ilah olarak isimlendirdiğiniz şeylere tapınmaktan kesinlikle daha iyidir. Eğer akıl sahipleri iseniz, size verilen idrak ve algılama gücünüzü ikmal etmişseniz, Allah'ın ilm-i huzurisinden size bahşedilen ve sizi diğer canlılardan farklı kılan, sizi Allah'a halife ve vekil kılan bu özelliklerin sahibi iseniz bunları daha iyi anlarsınız." Sonra, Allah onların Allah'tan başkasına kulluk etmeleri ile düştükleri hataya dikkat çekerek şöyle buyurdu:

إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا: **Siz Allah'ı bırakarak birtakım putlara tapıyorsunuz ve yalanlar uyduruyorsunuz.** Siz, kulluk edilmeye layık olan, şeksiz şüphesiz yegâne Tanrı olan Allah'ı bırakıyorsunuz ve kendi kendinize tanrı olarak isimlendirdiğiniz şeylere tapıyorsunuz. Böyle yaparak haksızlık yapıyorsunuz, günah işliyorsunuz. O putlara Allah'a ibadet eder gibi tapınarak asi oluyorsunuz, yoldan çıkıyorsunuz. Hatta Allah'tan başka tanrılar olduğunu iddia ederek, söyleyerek iftirada bulunuyorsunuz. Özellikle de bu uyduruk putları onun ortağı ve şeriki olarak kabul ediyorsunuz. Bunlar yalandır, iftiradır, karşı koymadır, isyandır. Gerçek bu ki o heykeller size fayda da sağlayamaz, zarar da veremez. Size rızık veremediği gibi sizin rızıklarınıza da mani olamaz. إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا: **Bilmelisiniz ki Allah'ı**

... فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُۜ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾
وَاِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ اُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْۜ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ
الْمُبِينُ ﴿١٨﴾

---

bırakıp da taptıklarınız size rızık veremez. Sizin gerçekten ibadet etmeye ve kulluk etmeye layık olan Allah'ı bırakarak bu şekilde taptığınız tanrılarınız ister cansız varlıklar olsun, isterse hareket eden canlılar olsunlar size hiçbir rızık veremezler. Yani rızık verme işi sadece Allah'a ait bir iştir. Çünkü kullarının rızıklarını tekeffül eden sadece odur. Allah'ın dışındaki hiçbir varlığın bir başkasına maddi veya manevi rızık vermesi mümkün değildir. Allahu sübhanehu burada rızk sözcüğünü zikrederek kendisinden başkasının buna kadir olmadığını, rızkı kendisinin yarattığını iade etmekte onların hepsinin bu hususlarda bizzat Allah'a muhtaç olduklarını bildirmektedir. Devamında da şöyle buyurulmaktadır: فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ: **Rızkı Allah katında arayınız, ona kulluk ediniz, ona şükür ediniz. Siz ona döndürüleceksiniz.(17)** Eğer siz cismani ya da ruhani bir rızık istiyorsanız, onu her şeye gücü yeten Allah katından isteyiniz. Suverî rızık sizin mizacınızı ve bünyenizi kuvvetlendirir. Manevi rızık ise sizi başlangıç noktanıza, yani tekrar geri döndürüleceğiniz noktaya ulaştırır. Siz dünya ve ahret rızıklarını Allah'tan isteyerek elde edebilirsiniz. Siz Allah'tan başka bir rızık verici olmadığını duyduktan ve anladıktan sonra o Allah'a gerektiği gibi kulluk ve ibadet ediniz. Onu gerektiği şekilde doğru olarak tanıyınız. Size vermiş olduğu nimetlerin hakkını vermek için Allah'a şükrediniz. Onun sofrasından size bahşedilenler için şükretmelisiniz. İyi biliniz ki siz gölgenin gölge sahibine döndüğü gibi, dalgaların denize geri dönmesi gibi o Allah'a geri döndürüleceksiniz.

وَاِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ اُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلاَّ الْبَلاَغُ الْمُبِينُ: **Eğer yalan sayarsanız, biliniz ki sizden önceki bazı milletler de yalan saymışlardır. Açıkça tebliğ etmekten başka peygamberin bir görevi olmaz.(18)** Benim söylediklerimi yalan sayarsanız ve benim peygamber olduğumu kabul etmezseniz, benim nasihat ve irşatlarımı kabul etmeyecek olursanız unutmayınız ki sizden önceki pek çok millet aynen sizin yaptığınız gibi yaptılar ve peygamberlerini yalanladılar, ...

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾

söylediklerini kabul etmediler. Onların bu yalanlamaları kendileri için suç sayıldı, helak olmalarının sebebi oldu. Başlarına büyük azaplar gelmesine sebep oldu. Ben de o peygamberlerin onların yalanlamalarını umursamadığı gibi sizlerin yalanlamalarınızı umursamıyorum. Zira her hangi bir kavme gönderilen peygamberin tebliğ etmekle görevli olduğu şeyleri açık seçik olarak, gizli veya örtülü bir tarafı kalmaksızın, üstüne ekleme veya çıkarma yapmadan net olarak sadece tebliğ etme görevi vardır. O emirleri kabul etmek ve yerine getirmek işi ise Allah'ın takdir ve iradesine kalmıştır. İnatla kafirlik eden birini itaatkar bir mümin etmek veya itaatkar bir mümini kendini yaratanı inkar edecek hale getirmek –bu duruma düşenlerden olmaktan Allah korusun- Allah'ın takdir ve tasarrufundadır. Bunların hepsi Allah katında takdir edilmiş haldedir, levh-i mahfuzunda yazılı haldedir, ilmi dairesinde bulunmaktadır. O Allah yaptıklarından ve kararlarından sorumlu tutulamaz. Dilediğini yapar ve istediği hükmü verir.

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ : **Allah'ın yaratmayı nasıl başlattığını ve sonra nasıl sonlandırdığını görmediler mi?** Allah'ın kemal-i kudretine, hükümlerinin ve hikmetlerinin sağlamlığına bakıp düşünmezler mi? Kâdir ve muktedir olan Allah, bütün mahlukatı nasıl var etmektedir, maddeye ve müddete ihtiyaç duymaksızın onları yokluktan nasıl var ettiğini görmezler mi? Sonra onları yarattığı ve var ettiği gibi yok edeceğini, bunların iki dünyanın gereği olduğunu, iniş çıkış gibi, düşüş kalkış gibi, açıklık kapalılık gibi, yaymak ve dürmek gibi, lütuf ve kahır gibi, güzellik ve büyüklük gibi olduğunu görmezler mi? إِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ: **Bunları yapmak Allah için çok kolaydır.(19)** Bu gibi değişimleri yapmak her an bir başka biçimde tecelli etmekte olan Allah için kolay bir şeydir. Zorluklar onun önünde duramaz, yapamamak ona sıfat olamaz, zamanın akması, çağların değişmesi ve ayların tekrar etmesi ona mani olamaz.

قُلْ سِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَاَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللّٰهُ يُنْشِئُ النَّشْاَةَ
الْاٰخِرَةَۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌۚ ﴿٢٠﴾ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَرْحَمُ
مَنْ يَشَٓاءُۚ وَاِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾

Eğer onlar seni inkar ederlerse ve senin getirdiğin ilahi mesajları kabul etmezlerse, قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ: **Yeryüzünde gezip dolaşın da Allah, ilk baştan nasıl yaratmış bir bakın, de.** Ey hilim ve sadakati en mükemmel olan peygamber, onlara şöyle söyle: Şu yer yüzünde ibret almak maksadıyla bir yürüyünüz ve ibret nazarıyla hakikatleri görmek için etrafınıza bir bakınız bakalım, cenab-ı Allah bu kadar büyük alemi nasıl yaratmıştır? Bu kadar büyük alemi yaratıp onun üzerine isim ve sıfatlarını nasıl tecelli ettirmiştir? ثُمَّ اللّٰهُ يُنْشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ: **Sonra Allah aynı şekilde ahret hayatını da yaratacaktır.** Her dilediğini tek başına isteyip yapmaya kadir ve muktedir olan Allah yokluktan var ederek yarattığı bu dünya hayatı karşılığı olarak ahret hayatını da yaratacaktır. Allah kendi gücü ve kudreti ile kendi isim ve sıfatlarının gölgesi olarak yansıttıklarını geri almak suretiyle her şeyi kendine tekrar geri çekecek ve yok edecektir. إِنَّ اللّٰهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Allah her şeyi yapmaya kadirdir.(20)** Azamet ve Kibriya ridâsına bürünmüş olan Allah her dilediği şeyi yapar. Çünkü her şeyi onun takdiridir. Bir şeyi yaratınca gücü asla tükenmez. Ezelden ebede kadar her ne zaman ne isterse onu dilediği gibi yapar.

Şu hususlar da cenab-ı Allah'ın hikmeti ve iradesi gereği olarak kemal-i kudretindendir: يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ: **O dilediğine azap eder, dilediğini merhamet gösterir ve siz ona döndürülürsünüz.(21)** Allah, kullarından dilediklerine azap eder. Ama onların Allah'tan başka gidecekleri veya sığınacakları biri yoktur. Sınırsız merhametiyle de yine kullarından dilediklerini lütfunun ve cemalinin gereği olarak esirger, merhamet gösterir. Onların da Allah'tan başka gidecekleri veya sığınacakları biri yoktur. Sizin hepiniz, köpüğün havaya dönüştüğü gibi ya da dalgaların suya dönüştüğü gibi Allah'a geri döndürüleceksiniz. Çünkü o Allah'tan başka bir varlık yoktur.

وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِزٖينَ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَٓاءِۘ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصٖيرٍ ﴿٢٢﴾ وَالَّذٖينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَلِقَٓائِهٖٓ
اُو۬لٰٓئِكَ يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتٖي وَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿٢٣﴾

وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ: **Siz ne yer yüzünde, ne de gök yüzünde Allah'ı aciz bırakabilirsiniz.** Sizin geri dönüşümünüz Allah'a olacağına göre sizin Allah'a ve onun birliğine gönül rızasıyla, hiçbir tereddüte mahal vermeden, zigzag yapmadan, dosdoğruca itaat etmeniz, iman etmeniz gerekir. Bu idrak ve anlayışınıza güvenerek yer yüzünde kaleler içine saklansanız ya da göklere tırmansanız bile kaçıp kurtulmanız mümkün değildir. Çünkü her şey onun elinin altındadır, gücü dahilindedir, tasarrufundadır. Allah'ın bilgisinin ve kudretinin dışında kalan hiçbir şey yoktur. Ne yer yüzünde, ne de gök yüzünde! وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ: **Sizin, Allah'tan başka bir dostunuz ve yardımcınız olamaz.(22)** Netice olarak sizin yardım eden, yaratan, yaşatan ve öldüren Allah'tan başka ne işlerinizi tek başına çekip çevirecek, sizin hakkınızda istek ve seçim yapabilecek bir velîniz yoktur. Size düşmanlarınıza karşı yardımcı olacak, size gelecek zararları sizden uzaklaştıracak Allah'tan başka bir yardımcınız da yoktur.

Sonra cenab-ı Allah, onları imana teşvik etmek ve onları tevhide ve irfana yönlendirmek için şöyle buyurdu:

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللّٰهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتِي وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: **Allah'ın ayetlerini ve Allah ile karşılaşmayı inkar edenler; işte onlar benim rahmetimden ümitlerini kesmişlerdir, ve onlar için acıklı bir azap vardır.(23)** Allah'ın zatının büyüklüğüne, isimlerinin ve sıfatlarının kemaline delalet eden ayetleri inkar edenler, Allah tarafından mükaşefe ve müşahede erbabına vaat edilmiş olan buluşmayı kabul etmeyenler var ya! İşte onlar, Allah'ın huzuruna kabul edilme şerefinden olanlardır, o sahadan kovulmuş olanlardır. Onlar benim rahmetimin büyüklüğünden ve çokluğundan ümitlerini kesmiş olanlardır. İşte onlar gaflet ve sapıklık çöllerine sürülmüş olanlardır. Onlar için hem bu dünyada ve hem de ahrette acıklı bir azap vardır. Onların bu azaptan kurtulmaları asla mümkün olmayacaktır.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ اِلَّا اَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ اَوْ حَرِّقُوهُ فَاَنْجٰيهُ اللّٰهُ مِنَ
النَّارِ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾ وَقَالَ اِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ
دُونِ اللّٰهِ اَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ....

İbrahim-i halilullah dine çağırmaya, yanlış yolda olanları aydınlatmaya başladıktan sonra, tebliğlerini türlü türlü vaaz ve hatırlatmalarla destekleyip rümuz ve işaretlerle gösterdikten sonra, belki daha dikkatli olurlar, doğru ve hakikat olan şeylere belki daha iyi sarılırlar ümidiyle onları biraz da korkuttuktan sonra onların cevabı şöyle oldu:

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلاَّ أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ: **Kavminin cevabı, sadece, "onu öldürün veya yakın" demekten başka bir şey olmadı.** Hz. İbrahim söylediklerini tafsilatlı olarak onlara duyurmasına rağmen o kavim hepsi bir ağızdan, onu öldürünüz ve haddini bildiriniz. Çünkü on sizin dininize karşı geldi ve sizin tanrılarınızdan yüz çevirdi, şefaatçilerinizi kabul etmedi. Ya da onu yokun. Çünkü o, işlediği sucun büyüklüğünden dolayı yakılmayı hak etti, dediler. Sonunda onun yakılmasında hemfikir oldular ve büyük bit ateş yaktılar. Ateş öyle idi ki yanına yaklaşmak bile mümkün değildi. Ancak uzak mesafeden bakılabiliyordu. İbrahim'i bir mancınık içine koydular ve uzaktan ateşin içine fırlattılar. فَأَنْجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ: **Fakat Allah onu ateşten kurtardı.** Kullarının ne kadar samimi olduklarını gözetlemekte olan Allah kulu İbrahim'i ateşin sıcağından kurtardı. Çünkü o ateşi soğuttu ve güvenli kıldı. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ: **Bu olanlarda, iman eden kavimler için ibretler vardır.(24)** Ateşin doğasında yakmak olmasına rağmen, Allah'ın İbrahim peygamberi kurtarmasında çok büyük ibretler ve Allah kemal-i kudreti hakkında çok büyük işaretler vardır. Bu ibret ve işaretleri ancak Allah'ın zatının vahdetine, isim ve sıfatlarının büyüklüğüne iman edenler görürler. Çünkü o iman edenler, Allah'ın onu kurtarmasından sonra, bu ve benzeri işaretlerden fayda görecek olanlardır.

وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا: İbrahim onlara şöyle **dedi: Siz, dünya hayatında, kendi aranızdaki sevgi uğruna, Allah'ı bırakıp putlar edindiniz.** İbrahim kavminin iman edeceğinden ümidini kesti ve onları kınayarak, Allah'ın vahiy ve ilhamıyla onları korkutacak şekilde şöyle dedi: Siz bu dünyada uluhiyet ve

... ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضاًۡ
وَمَأْوٰيكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٥﴾ فَاٰمَنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ
اِنّ۪ي مُهَاجِرٌ اِلٰى رَبّ۪يۜ اِنَّهُ هُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٢٦﴾

rububiyette tek başına olan Allah'ı bırakarak putlar edindiniz kı sizin aranızdaki sevgi bağlarını sağlamlaştırmaya vesile olsun. Bu putların yanında toplanarak, onun etrafında boyun eğerek, onlara hediyeler ve kurbanlar sunarak birbirinizle aranızdaki sevginin güçleneceğini düşündünüz. ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا: **Sonra kıyamet günü geldiğinde birbirinizi tanımazlıktan geleceksiniz, birbirinize lanet edeceksiniz.** Ey sapıklar, gaflet ve sapkınlık denizinin dibini boylamış olanlar, Allah'ı bilmeyen cahiller, onun gücünü, kudretini bilmeyen zavallılar, iyi biliniz ki ceza ve mükafatın belirlenmesi, dünyada yaptıklarınızın hesabının ortaya konulması için hazırlanmış olan kıyamet gününde aranızda bir düşmanlık hasıl olacak ve sizler birbirlerinizi tanımaz gibi davranacaksınız. Herkes birbirini inkar edecek. Tanımıyorum diyecektir. Hepiniz birbirinize ve putlarınıza lanet okuyacaksınız. Hepiniz hiçbir kimsenin sorumluluğunu almayacak olduğu için bir birinizle düşman olacaksınız. Lider olan da böyle olacak, liderin peşinde giden de böyle olacak. Putlara tapan da böyle olacak, tapılanlar da böyle olacak. وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ: **Varacağınız yer cehennemdir, hiç yardımcınız da olmayacaktır.(25)** Sonuç olarak, sizin ve tanrılarınızın geri dönüp varacağınız yer cehennem olacaktır, ve sizler orada sonsuza kadar kalacaksınız. Bu yaptıklarınızla sizin oradan kurtulmanız mümkün olmayacaktır. Orada size şefaat edecek, sizi kurtaracak hiçbir kimseniz de olmayacaktır.

Allahü sübhanehu dostu İbrahim'i ateşte yanmaktan kurtardıktan ve İbrahim salimen ve hiçbir yerine bir şey olmaksızın o ateşin içinden çıktıktan sonra, فَآمَنَ لَهُ لُوطٌ: **Lût ona iman etti.** İbrahim'in erkek kardeşinin oğlu Lût amcasının peygamberliğine iman etti. Lût, İbrahim'e ilk iman eden kişidir. Onun dışındakiler inkar ettiler ve İbrahim'in sihir yaptığını, göz boyadığını ileri sürdüler. Hz. İbrahim, kavminin iman etmesinden ümidini kesince amcasının kızı olan eşi Sâra'ya ve yeğeni Lût'a: وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَى رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ: **Ben Rabbime ……**

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَآتَيْنَاهُ
أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾

---

gidiyorum; o azîzdir, hakîmdir dedi.(26) Ben şu cahillerin ve sapıkların iman edeceğinden ümidimi kestim. Tuzaklarından da kurtuldum. Şimdi, Rabbimin benden gitmemi istediği yere giderek buradan uzaklaşıyorum. Rabbim bana oraya gitmemi vahyetti. Benim o emri yerine getirmem ve hikmetinin gerektirdiği yere gitmem gerek. Allahü sübhanehu zatında, isimlerinde ve sıfatlarında azizdir. Her şeyin üstesinden gelir. İstek ve iradesinin gerektirdiği her şeye gücü yeter. Hem de o Allah hakîmdir. Yani en iyi şekilde irade eder, ve en güzel şekilde yapar.

Hz. İbrahim Kûfe topraklarından eşi ve Lût ile birlikte çıktıktan sonra Harran vardılar. Oradan Şam'a geçtiler. Sonra da Filistin'e vardılar. Lût, Sudûm denilen yere yerleşti. İbrahim de Filistin'de konaklayıp yerleşince:

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ: **Biz kendisine İshâk'ı ve Yakûb'u bağışladık. Peygamberliği ve kitabı onun zürriyetine verdik.** Lütuf ve keremizle onu ödüllendirdik, onu tercih ettik ve ona oğlu İshak'ı ve torunu Yakub'u verdik ki onlarla gurbet acıları kaybolsun, yalnızlık sıkıntısı çekmesin. Allah'ın ona bir oğul vermesi tamamen bir ilahî lütuftur. Bu lütfuyla Allah doğallık kurallarını kırmıştır. Çünkü İbrahim ve eşi çok yaşlı idiler, ihtiyar idiler. Çocuk sahibi olmaları düşünülemezdi. Yine bizim İbrahim'e sağladığımız lütuflardan olarak, peygamberliği ve kitabı kıyamete kadar onun neslinden gönderdik. Böyle yaptık ki kendisine tanıdığımız lütfumuz hiç kesilmeden devam etsin. Dünya yok oluncaya kadar devam etsin, diye. وَآتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ: **Dünyada ona mükafatını verdik. Şüphesiz ki o ahrette de iyilerdendir.** İbrahim-i halilullah top yekün bize hicret edince ve dünya gerek ve gereçlerini bir çırpıda terk edince biz onun mükafatını dünyada öyle bir verdik onun sesi dünyanın her yanında hiç kesilmeden yankılanacaktır. O ahrette de bizim hüsn-i kabulümüze layık olacaktır. Huzurumuzda bulunma şerefine nail olanlardan olacaktır.

وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِه۪ٓ اِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَۘ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ
مِنَ الْعَالَم۪ينَ ﴿٢٨﴾ اَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّب۪يلَ وَتَأْتُونَ
ف۪ي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَۜ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِه۪ٓ اِلَّٓا اَنْ قَالُوا ائْتِنَا
بِعَذَابِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٢٩﴾

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ: **Lût'a da peygamberlik verdik. Kavmine, siz ahlaksızlık yapıyorsunuz, sizden önce dünyada hiç kimse bu ahlaksızlığı yapmamıştı, dedi.(28)** Lut'u da, doğruluk yolundan sapan bir kavme peygamber olarak gönderdik. Onlar hak yolun dışına çıkmışlardı. Ey peygamberlerin en mükemmeli, hatırlatsana! Hani Lût, Allah'ın kendisine gönderdiği vahyi ve ilhamı ile kavmine seslenmişti: Ey sapıklar, aşırı gidenler, siz çok fena işler yapıyorsunuz. Sizden önceki hiçbir kavim bu kadar kötü, bu kadar çirkin, bu kadar fena işler yapmamıştı. İnsan oğlu arasında bu tür ahlaksızlığı sizden önce yapan olmamıştı. Bu işleri, pis nefislerinizle ve pis şehvetlerinizle siz icat ettiniz, ortaya çıkardınız. Sonra onları kınamıştı, yaptıklarının ne kadar büyük bir suç olduğunu söyleyerek onları korkutmuştu ve onlara şöyle demişti:

أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ: **Siz kadınları bırakıp erkeklere mi yanaşıyorsunuz? Normal yolu kesiyor musunuz? Toplantılarınızda bu çirkinliği mi yapıyorsunuz?** Ey şehvet müptelası sapıklar, siz kendiniz gibi olan erkeklerin kıçlarına yanaşarak, onlarla bu şekilde seks yaparak, çiftleşme ve çocuk sahibi olma yolunu kesiyorsunuz. Tür ve nevilerin yaratılmasındaki ilahi hikmeti iptal ediyorsunuz. Üstelik de bu pis ve çirkin işlerinizi toplantılarınıza getiriyorsunuz. Topluluk içinde, utanmadan ve gizlemeden bunları yapıyorsunuz. Hatta bunları açık açık yaparak övünüyorsunuz. Halbuki yasakların ilan edilmesi Allah ve müminler katında, suçların en büyüklerinden, kabahatlerin en çirkinlerindendir. Özellikle de bu pis ve çirkin suç. فَمَا

كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلاَّ أَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ: **Onların cevabı sadece "Eğer söylediklerinde sadık isen, başımıza Allah'ın azabını indir" demeleri olmuştu.(29)** Lût'un kavmi, peygamberlerinin kendilerini en açık ve doğru ifadelerle kınamasını ve kötülemesini ....

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِى عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾ وَلَمَّا جَٓاءَتْ رُسُلُنَٓا
اِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰىۙ قَالُٓوا اِنَّا مُهْلِكُٓوا اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِۚ اِنَّ اَهْلَهَا
كَانُوا ظَالِمِينَۚ ﴿٣١﴾

---

dinledikten sonra, ona kafa tutarak ve yaptıkları pis işleri yapmaya devam ederek şöyle dediler: Ey Lût, eğer sen doğru söyleyen biri isen, bu yaptığımız işlerimiz yüzünden bizim başımıza geleceğini iddia ettiğin azapları şimdi indir. Biz senin hezeyanlarına uyup da yaptıklarımızdan asla vaz geçmeyeceğiz. Senen nasihatlarını da dinlemiyoruz.

Lût peygamber, onların ıslah olmalarından ve düzelmelerinden ümidini kestikten sonra, قَالَ رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ: **Ey Rabbim, bu bozguncu kavme karşı bana yardım et, dedi.(30)** Lut şikayet ediyordu ve yardımını isteyerek Allah'a sığınıyordu. Ey beni doğruluk ve temizlik sıfatına uygun olarak terbiye eden Rabbim, gücün ve kudretinle azabını indirerek, bu sapık kavme karşı bana yardım et, dedi. Bu kavim çok ileri gidiyor, sapıklığı ve bozgunculuğu çok aşırı hale getiriyorlar, senin koyduğun sınırların dışına çıkıyorlar diye dua etti.

Lût kavmi, kötü işleri yapmaya ısrarla devam ederek ve tövbe edip vazgeçmeyerek ve hatta onları açıkça sürdürerek, o pis işleri ile övünerek helak olmayı hak ettiler, soylarının tüketilmesini, köklerinin kurutulmasını hak ettiler. Biz de onları yakalayıverdik. Cezalandırdık ve bir çırpıda köklerini kazıdık.

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُو أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ: **Elçilerimiz İbrahim'e müjdeyi getirdikleri zaman "Biz şu memleketin ahalisini helak edeceğiz. Çünkü oranın ahalisi zalimlik ettiler" dediler.(31)** Meleklerimiz İbrahim'e bir oğlu ve bir torunu olacağı müjdesini getirdikleri zaman, Allah'tan aldıkları vahyi de haber verdiler ve dediler ki biz Sudûm halkını helak edeceğiz. Yani Sudûm şehrini halkının başına geçireceğiz. Çünkü oranın halkı hudud-ı ilahiyyenin gereklerinin dışına çıkmışlardır. Hikmet-i ilahiyyeyi pis bir bid'at ile değiştirmişlerdir, dediler. İbrahim a.s bu söylenenleri duyunca:

قَالَ اِنَّ فِيهَا لُوطًا قَالُوا نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنُنَجِّيَنَّهُ وَاَهْلَهُ اِلَّا
امْرَاَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٢﴾ وَلَمَّا اَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ
بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ اِنَّا مُنَجُّوكَ وَاَهْلَكَ
اِلَّا امْرَاَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٣﴾

قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا: **İçinde Lût var, dedi.** Hz.İbrahim endişelendi ve Allah'ın seçkin kullarından Lût da orada, dedi. قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلاَّ امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ: **Biz orada kimlerin olduğunu en iyi bilenleriz. Onu ve karısı dışındaki aile fertlerini kurtaracağız. Karısı helak olanlar arasındadır, dediler.(32)** Biz orada kimlerin olduğunu Allah'ın bize öğretmesi ile senden daha iyi biliyoruz. Allah'ın o kavme verdiği azaptan onu ve aile fertlerini, kendisine inananlarla birlikte Allah'ın emri ile kurtaracağız. Ancak Lût'un karısı, helak edilmeleri emredilenler arasında olacaktır. Çünkü o kadın sapıklar arasındadır, sapkınlar cümlesindendir, onlarla birlik olanlardandır.

وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا: **Elçilerimiz Lût'a geldikleri zaman Lût onlar için endişelendi ve onlara da tecavüz edilmeye kalkışabileceklerini düşünerek içi daraldı.** Melekler İbrahim'e müjdelerini ve haberlerini verdikten sonra Lût'a yöneldiler. Ey peygamberlerin en mükemmeli, bunları hatırlat. Elçilerimiz olan melekler Lût'a geldikleri zaman Lût onlara bir kötülük gelmesinden dolayı korktu. Elçilerin evine gelmesiyle birlikte Lût'un evinin etrafı sapıklarla dolmuştu. Gelen misafirleri şehir halkından korumak gittikçe zorlaşıyordu. Elçileri korumak için aldığı tedbirler gittikçe işe yaramaz olmaya başlamıştı. Çünkü gelen melekler parıl parıl parlayan, gayet güzel görünümle, sakalları çıkmamış erkek çocuklar kılığında gelmişlerdi. Şehir halkı da bu görünümdeki çocukları çok arzu ediyorlardı! وَقَالُوا لاَ تَخَفْ وَلاَ تَحْزَنْ إِنَّا مُنَجُّوكَ وَأَهْلَكَ إِلاَّ امْرَأَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ: **Korkma ve üzülme. Biz seni ve aileni kurtaracağız. Ancak karın helak olanlardan olmuştur, dediler.(33)** Elçilerimiz olan melekler Lût'un hissettiği korkuyu, üzüntüyü, sıkıntıyı ve türlü türlü endişeyi gürünce, onu bu sıkıntılardan

إِنَّا مُنْزِلُونَ عَلٰٓى اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَٓاءِ بِمَا كَانُوا
يَفْسُقُونَ ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَٓا اٰيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾
وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًاۙ ....

---

kurtarmak için, Ey Lût! Onların bize zarar vermelerinden ve bizim yüzümüzden utanacağından falan korkma ve üzülme. Çünkü bizler senin Rabbinin elçileriyiz. Allah bizi sana yardım etmek, sana destek vermek ve kavminin başına azap indirmek için gönderdi. Sana ve sana inananlara azap edeceğimizi de düşünerek üzülme. Biz Allah'ın emri ile seni ve aileni kavminin uğrayacağı azaptan kurtaracağız. Sadece karın azap görüp helak olanlardan olacak. Allah'ın ilm-i huzurisinde ve levh-i mahfuzunda bu şekilde yazılmıştır. Sonra ona azabın tafsilatını anlattılar:

إِنَّا مُنزِلُونَ عَلَى أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ: **Biz bu şehir halkı üzerine, yaptıkları pislikler yüzünden gökten, hak ettikleri aşağılayıcı bir azap indireceğiz.(34)** Onların üzerine gökten öyle şiddetli bir azap yağdıracağız ki azap başladığında ne yapacaklarını bilemeyecekler. Bu azap, onların yaptıkları çirkin işler yüzünden, açıkça yapmaya devam ederek övündükleri pislikler yüzünden başlarına gelecektir.

وَلَقَد تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ: **Biz, düşünen kavimler için o şehirden açık izler bıraktık.(35)** Biz onlardan intikam aldıktan ve bozgunculuklarını cezalandırdıktan sonra onların hikaye ve kıssalarından açık ibretler bıraktık ki düşünen kavimler akıllarını kullansınlar ve ibret alsınlar. Onların neler yaptıklarını düşünsünler, başlarına neler geldiğini düşünsünler ve ibret alsınlar, gözlerini açsınlar.

Ey basiret sahipleri ibret alınız. İyi biliniz ki iyi insanlar ibret almaları ve gözlerini açmaları sebebiyle kötü insanlardan ayırt edilirler.

Allah bize ayıp ve kusurlarımızı göstersin, bizi varlığına bakarak başkalarının ne kadar kusurlu olduğunu görüp ibret alanlardan eylesin.

وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا: **Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı peygamber olarak gönderdik.** Ölçü ve tartıda hainlikler ortaya çıktığı vakit, aralarındaki bozgunculuğu düzeltmesi için kardeşleri Şuayb'ı peygamber

... فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ
مُفْسِدِينَ ﴿٣٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ
جَاثِمِينَ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَسَاكِنِهِمْ ....

olarak gönderdik. فَقَالَ يَاقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الآخِرَ وَلاَ تَعْثَوْا فِي الأَرْضِ مُفْسِدِينَ: **Ey kavmim, Allah'a kulluk edin, ahret gününü dileyin, yeryüzünde bozgunculuk yaparak dolaşmayın, dedi.(36)** Onlara peygamber olarak göndermemizden sonra, kendisini peygamber olarak kabul etmelerini, emirlerine itaat etmelerini isteyerek onlara şöyle dedi: Ey kavmim, dedi. Onları sevgi ve şefkatle kendisine nispet ederek nasihatlerini yaptı. İtaat edilmeye ve kulluk yapılmaya layık olan, tek ve bir Allah'a ibadet ediniz. Ahret gününü Allah'tan isteyiniz. Yani samimi olarak iman ediniz, güzel ve iyi işler yapınız. Bu yaptıklarınızın sevabını da Allah'tan kıyamet gününde vermesini temenni ediniz. Yer yüzünde bozgunculuk yaparak dolaşmayınız. İnsanların aralarında bozgunculuk yapmayınız. Hayatınızla ve ölümünüzle ilgili işlerinize bozgunculuk sokmayınız, dedi.

Onlar bu sözleri işittikten sonra, فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ: **Onu yalanladılar. Bunun üzerine şiddetli bir sarsıntı onları yakalayıverdi ve evlerinin içinde dizlerinin üzerinde öldüler.(37)** Peygamberlerinin sözlerini dinlemediler. Onu yalanladılar ve büyük cezası hak ettiler. Sonunda büyük bir deprem, büyük bir gürültü ile geldi. İçinde yaşamak için yaptıkları evlerinde, dizlerinin üzerine çökmüş halde öldüler. Yüzlerinin üzerine kapaklandılar.

وَعَادًا وَثَمُودَ: **Âd ve Semûd'u da helak ettik.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara düşmanlıkta ve zulümde iyice aşırı giden Âd kavmini ve asilik ve kafirlik ederek Allah'ın koyduğu sınırları çiğneyen Semûd kavmini hatırlat. وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَسَاكِنِهِمْ: **Onlar sizin için evlerinden belli edilmiştir.** Ey ibret gözüyle bakanlar, onların evleri gözünüzün önünde durmaktadır. Büyüklenmelerinin ve kibirlenmelerinin sonu ne olmuştur, görüyorsunuz. Yüksek yüksek evleri, yaklaşılmayan

... وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا
مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾ وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَٓاءَهُمْ مُوسٰى
بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِى الْاَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ ﴿٣٩﴾

kaleleri darma dağınık haldedir. وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنْ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ: **Şeytan onlara yaptıklarını iyi gösterdi ve onları doğru yoldan saptırdı. Halbuki hakikatleri görebilirlerdi.(38)** Şeytan onların yaptıklarını süsleyip kendilerine güzel gösterdi. Böyle yaparak da, yani yaptıklarını süslemek suretiyle onları doğru yoldan saptırdı. Halbuki onlar ibret alabilecek güçte idiler. Ama ibret almadılar. Aklın gerekleri onların ellerinden alınmamıştı. Şeytan onların akıllarını perdeledi, yaptıkları yanlışları güzel gösterdi. Onlar da doğru yolda olduklarını sandılar. Halbuki onlar doğru yolda değillerdi.

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسَى بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ: **Karun'u, Firavun'u ve Hâmân'ı da yok ettik. Musa kendilerine apaçık delilleri getirmişti. Onlar ise yer yüzünde büyüklük tasladılar. Onların da kaçıp kurtulacak halleri yoktu.(39)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara, malı ve soyluluğu ile çağında yaşayan bütün insanlara karşı övünen Kârûn'u hatırlat. Saltanatı ve krallığı ile büyüklenen, hatta kendisinin tanrı olduğunu iddia edecek kadar büyüklenen Firavun'u hatırlat. Akranları arasında ve çağdaşı insanlar arasında servetiyle, makamıyla insanlar arasında en yüce yerde olmasıyla iftihar eden veziri Hâmânı hatırlat. Bu bozguncular ve müsrifler kendilerini büyük gördükleri ve çok ileri gittikleri için, Musa kendilerine tarafımızdan peygamber olarak gönderildiği vakit, onları doğru yola, Hak yoluna yönlendirmek istediğinde onu yalanladılar. Ne kendisine, ne söylediklerine kulak verdiler. Halbuki onun peygamber olduğu kesin delillerle ve mucizelerle teyit edilmişti. Allah'a, peygamberlerine ve bütün kullarına karşı yeryüzünde büyüklendiler. Allah'ın kesin emirlerini ve yasaklarını tutmadılar. Allah'ın varlığını ve peygamber göndermesini ve peygamberlere vahiyler vermiş olmasını inkar ettiler. Böyle yaparak bizi geçemediler. Yani bizden kaçamadılar. Kendilerini azabımızın yakalamasından, intikam almamızdan koruyamadılar.

فَكُلًّا اَخَذْنَا بِذَنْبِهٖۚ فَمِنْهُمْ مَنْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًاۚ وَمِنْهُمْ مَنْ اَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُۚ وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْاَرْضَۚ وَمِنْهُمْ مَنْ اَغْرَقْنَاۚ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾

فَكُلاً أَخَذْنَا بِذَنْبِهِ: **Her birini kendi suçuyla cezalandırdık.** Her birinin suçu bizim adaletimiz gereği olarak kendisinin cezalandırılmasını gerekli kılacak şekilde idi. Allahü sübhanehu onların cezalandırıldıklarını böyle söyledikten sonra, ne şekilde cezalandırıldıklarını tafsilatlandırarak şöyle buyurmuştur: فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا: **Kiminin üzerine taşlar savuran rüzgarlar gönderdik, kimini korkunç bir ses yakaladı, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk.** Onların bazılarının üzerine bir kasırga gönderdik. Kasırganın içindeki taşlarla onları tıpkı Lût ve Âd kavmine yaptığımız gibi taşlayarak öldürdük. Bazılarını Semud kavmi ve Medyen sahipleri gibi korkunç bir ses alıp götürdü. Karun gibi bazılarını da isyan ve düşmanlığına sebep olan malları ve mülkleri ile yerin dibine geçirdik. Bazılarını da suda boğduk; tıpkı Nuh kavmi gibi, Firavun gibi, Hâmân ve bütün askerleri gibi. Bunların her birini büyük günahlar işlemeleri ve bunlarda ısrar edip övünmeleri sebebiyle cezalandırdık. Zira, وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ: **Allah onlara zulmetmiyordu, asıl onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.(40)** Gerçek adalet ve en doğru yolda olan Allah'a zulmediyor, suçsuz insanları cezalandırıyor denilemez. Onlar Allah'ın azabını gerektirecek suçları işlemekle, emir ve yasaklarının dışına çıkmakla kendi kendilerine haksızlık ve zulüm ediyorlardı. Bütün yaptıkları kendi taklit ve tahminlerine iyice yapışmaktı. Gelenek ve göreneklerini körü körüne çocuklarına öğretmekten ibaretti. Bunun için eski hallerinde ısrar ettiler ve doğru yoldan saptılar. Kendilerini Allah'a yönlendirecek olan peygamberleri inkar ettiler. Büyüklük taslayarak ve inat ederek onları kabul etmediler. Bunun için de helak oldular, ölüp gittiler.

Allahü sübhanehu bundan sonraki ayetlerde, hayal ve korku kirleriyle kirlenmiş olan kötü düşüncelerden ve pis nefislerden kaynaklanan bütün taklit ve tahminlerden kaçınılmasına işaret etmektedir.

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَٓاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِۚ اِتَّخَذَتْ
بَيْتًاۜ وَاِنَّ اَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِۢ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

Herkesin kolayca anlaması için bir örnek olması bakımından açıklama yapmaktadır ki Hak yoluna dikkat etsinler, en sağlam tevhit yolunu takip etsinler.

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ: **Allah'tan başka dostlar edilenlerin durumu, örümceğin durumu gibidir. Örümcek bir yuva edinir. Halbuki yuvaların en çürüğü örümcek yuvasıdır. Keşke bunu bilselerdi. (41)** Hiçbir şeye benzemekten münezzeh olan Allah'ı bırakıp da başka veliler edinenlerin, onlara Allah'a bağlanır gibi bağlananların, Allah'a ibaret eder gibi ibaret ederek onların Allah'ın ortakları olduğunu düşünenlerin, kendilerinden ortaklık ve şefaat beklenemeyecek onlardan şefaat ve yardım umanların durumu tıpkı bir örümceğin durumu gibidir. Kendi salgılarından bir yuva yapar ve sonra terk eder. Bir başkasını yapar ve onu da terk eder. Her zaman bu hal üzere yaşamını sürdürür. Halbuki bu yuvalar örümceği ne sıcaktan, ne de soğuktan korur. Düşmanlarından da koruyamaz, veya saklayamaz. Bu taklitçiler de tıpkı böyledirler. Kendilerinden önceki sapıkların uygulamalarını din olarak alırlar. Daha sonra onu terk ederek, derinlemesine bir araştırma ve inceleme de yapmaksızın bir başkasını taklit etmeye başlarlar. Durumları her zaman böyledir. Halbuki edinmiş oldukları dinleri onların önüne Hak yolunu açmamıştır. Onları Allah'ı tanımaya ve birliğine inanmaya götürmemiştir. Onları batıl düşünce ve korkularından kurtaramamıştır. Tevhit şerbetinden içmelerine mani olmuştur. Onları tabiata esir olmaktan, dünyaya bağlanmaktan, benlik zinciriyle kelepçelenmekten kurtarmamıştır. Allahü sübhanehu, buyurduklarını tekit etmek ve daha açık hale getirmek için kinayeli olarak onların dinlerinin en zayıf din olduğuna işaret ederek, yuvaların en zayıfı örümcek yuvasıdır benzetmesini yapmıştır. Çünkü örümcek yuvasından daha zayıf bir yuva yoktur. Tahrip olmaya çok müsaittir. En ufak bir şekilde bile sıcaktan ve soğuktan koruma sağlamaz, zararları engelleyemez. O batıl inanç sahipleri bu zayıflığı ve faydasızlığı bilmiş olsalardı din olarak kabul etmezlerdi.

إِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِه۪ مِنْ شَيْءٍۜ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِۚ وَمَا يَعْقِلُهَٓا اِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿٤٣﴾

Bilmedikleri için onları din olarak kabul ettiler. Bu yaptıklarının yanlış olduğunu elbette öğrenecekler, taptıklarının vebalini çekeceklerdir.

Sonra Allah onları tehdit ederek, sevgili peygamberine şöyle hitap ediyor ve ey peygamberlerin en mükemmeli, onla söyle: إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ: **Allah, onların kendisini bırakıp da hangi şeye yalvardıklarını şüphesiz bilir. O mutlak güç sahibidir, hikmet sahibidir.(42)** Kullarının kalplerini ve kalplerinde gizledikleri şeyleri bilmekte olan Allah, ilm-i huzurisi ile, nelere tapındığınızı[17] , yani tapındığınız putları ve heykelleri tafsilatları ile bilmektedir. Zira gizli ya da açık hiçbir şey Allah'ın ilim dairesinin dışına çıkamaz. Allah her yapılanı bilir. Fakat kullarının yaptıklarından dolayı cezalandırılmasını bir müddet geciktirir ki sadece Allah'ın bildiği ve Allah'tan başka da hiçbir kimsenin bilemediği hikmetler ve faydalar açığa çıkmış olsun, gerçekleşmiş olsun. Yoksa Allah onları yaptıklarından dolayı cezalandırmaz olur mu? O Allah ki güç ve kudret sahibidir, tam bir kudret ile intikamını alabilir, cezalandırabilir. Hem de hakîmdir. Yani yaptığı her şeyi en doğru ve en güzel yapandır. Onun yaptıklarının hiçbir eksiği olamaz.

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلاَّ الْعَالِمُونَ: **Biz bu örnekleri insanlar için veriyoruz. Ancak, onları bilenlerden başkası anlayamaz.(43)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, eğer o cahil insanlar, senin getirmiş olduğun kitabında yer alan örneklemelerle alay ederlerse, örnek olarak verilen sinek, örümcek ve karınca gibi şeylerin en zayıf hayvanlar olduğunu söylerlerse sen onlara aldırış etme. Onların alay etmelerine ve küçümsemelerine bakma. Çünkü biz, gaflet ve dalalet çukurlarına düşen insanlar için örnekler verdik. Onlara Hak yolunu, tevhit yolunu açıklamak için, irfan yolunu göstermek için, selamet ve iman yolunu belirtmek için örnek olarak seçilmiştir. Bu örneklendirme onların kazananları içindir. İslam fıtratı üzerine yaratılmış olanlar için,

---

[17] Buradaki "yed'ûne" kelimesi İbn-i Âmir ve diğerlerinin kıraatine göre "ted'ûne" olmalıdır. Müfessir.

خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِنٖينَ ﴿٤٤﴾

اُتْلُ مَٓا اُوحِىَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ ....

kabul etme yeteneği ile donatılmış olanlar içindir. Gaflet ve tereddüt içinde cehalet vadilerinde dolaşan herkes için değildir. Bozgunculuk yaparak, gösteriş yaparak nefislerinin peşinden giden her insan için değildir. Bunun içindir ki o örneklemeleri, ilm-i ilahi damlaları kendisine ulaşmayanlar, vahdet-i zat kaynağından çıkan denizin serin suları kendisine ulaşmamış olanlar onu anlamazlar, ne ifade ettiğini bilemezler. O ilahî kaynak bütün alemlerde ve kainatın her noktasında tecelli eden mükemmelliklerin hepsinin kaynağıdır.

Öyle ki, خَلَقَ اللّٰهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ: **Allah gökleri ve yeri hak olarak yarattı. Şüphesiz bunda iman edenler için bir nişane bulunmaktadır.(44)** Her türlü kemal görüntüleri ile tecelli eden Allah, isim ve sıfatlarının gereği olarak gökleri ve yerleri yerli yerince, hakikatlere uygun düşecek şekilde yarattı. İsimlerinin çokluğuna ve değişkenliğine uygun olacak şekilde ve tek zattan kaynaklanan sıfatları gereği olarak kemal mertebelerinde mündemiç bulunan olaylara ve gelişimlerine uygun düşecek biçimde yücelikleri ve yükseklikleri yarattı. Görünen ve görünmeyen, açık ve gizli, iyi ve kötü olarak vahdet-i zattan yansıyan tecelli ışıklarını yansıtmaya uygun olacak şekilde, yok olma tabiatıyla yerleri de yarattı. Yarattıklarının hepsini hak olarak yarattı. Yaratılışlarında hiçbir şek ve şüphe yoktur. Bu var edişlerde ve yaratmalarda, tevhide inananlar için, vahdet-i zata iman edenler için, her türlü olayı ve gelişimi içinde alacak şekilde Allah'ın pek çok isimlerinin ve sıfatlarının olduğunu kabul edenler için en güzel ve etkileyici işaretler vardır.

اتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ: **Sana vahyedilen kitabı oku ve namazı kıl.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sana vahiy yoluyla bildirilen ve dünyada ve ahrette olan her şeyi içine alan, bu iki alemde cereyan edecek bütün olayları kapsayan kitabı oku. İçinde işaret edilen şeyleri, denmek istenenleri iyi düşün, hakkıyla düşün. O kitabın emirlerini tut, yasakladıklarından da kaçın. Verilen örneklerden gerekli ibretleri ve dersleri al. Marifetlerinin ve hakikatlerinin tadını hisset. Namazını da kıl. Yani bütün uzuvlarında ve bedeninle Allah'a yaklaşmaya,

... اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِۜ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ
مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَا تُجَادِلُٓوا اَهْلَ الْكِتَابِ اِلَّا بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُۗ اِلَّا
الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ ....

yakınlaşmaya çalışmaya devam et. Dünyevi isteklerinden kesinlikle uzak dur. إنَّ الصَّلاَةَ تَنْهَى عَنْ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ: **Namaz kılmak, hayasızlıktan ve kötülük yapmaktan alıkoyar.** Anlatıldığı şekilde namaz kılmak, namaz kılan kişiyi şehvet ve öfke gibi hayvanî güçlerden kaynaklanan kötülükleri işlemekten alıkoyar. Cismanî ve maddî uğraşılar gerektirmekten kaynaklanan kötülükleri yapmasına engel olur. وَلَذِكْرُ اللهِ أَكْبَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ: **Allah'ı anmak en büyük iştir. Allah yaptıklarınızı bilir.**
(45) Eğer lütuf ve ihsanı ile seni kendine çekerse, bunu hak edecek amelleri yaptırarak seni kendine yönlendirirse, zatıyla her türlü yaratılıştan münezzeh olan, isimleri ve sıfatları noksanlık ve sonradan olma özelliklerinden arınmış bulunan Allah'ın "Allahü ekber" denilerek zikredilmesi, yapılabilecek en kapsamlı, en şümullü, en yönlendirici ve en gerçek iştir. Ey peygamberlerin en mükemmeli, sana emredildiği şekilde, nefsinle Allah'a yönel, ona yakınlaş. Bid'at ehlinin hezeyanlarına ve batıl isteklere iltifat etme. Onların her türlü haline muttali olan Allah, onların yapmış oldukları aşağılamalarını, alay etmelerini, din öğretileri ile ilgilenmemelerini, tevhit dininin gereklerini yapmamalarını bilmektedir. Onları kendi bilgisine göre cezalandıracaktır.

وَلاَ تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إلاَّ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ: **Ehl-i kitap olanlarla, güzel olmayan yollarla mücadele etmeyiniz.** Ey müminler, Rabbinizin peygamberinize hitabını duyduktan sonra, kendilerine indirilen Allah kitabını korumaya devam eden, o kitaptan hükümler çıkaran, o kitabın emirlerine uyup nehiylerinden kaçınan ehl-i kitap insanlarla düşmanlık etmeyiniz. Onlarla büyüklenmeden uzak durarak, doğrulara yaklaşarak, güzel güzel, yumuşak yumuşak tartışınız. Endişelenmeyiniz, sıkıntıya girmeyiniz, boş sözlerden kaçınınız. Onlar mutedil oldukları sürece, hallerini değiştirmedikleri sürece, büyüklük taslamadıkça böyle davranmaya devam ediniz. إلاَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ: **Ancak onların zalim olanları başkadır.** Cahilliklerinden ve inatlarından dolayı doğru yoldan kendi istekleri

... اٰمَنَّا بِالَّذ۪ٓي اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ
مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَۜ فَالَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِه۪ۚ

---

ile ayrılıp düşmanlık edenler bu hoş muamelenin dışında kalırlar. وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأُنزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِلَٰهُنَا وَإِلَٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ: Ehl-i kitap alanlara, **Bize indirilene de, size indirilene de iman ettik. Bizim ilahımızla sizin ilahınız aynıdır. Biz o Tanrı'ya iman ediyoruz deyiniz.(46)** Kendi kitabınızda size emredilmiş olduğu gibi onlara şöyle söyleyin: Biz, bizim peygamberimize vahiy yoluyla Rabbimiz tarafından indirilmiş olan kitaba da iman ettik, aynı Allah tarafından sizin peygamberinize vahiy yoluyla indirilmiş olan kitaba da iman ettik. Biz sizin peygamberinize ve kitabınıza nasıl iman etmeyelim? Çünkü bize kitap indiren Tanrı ile size kitap indiren Tanrı birdir. Ayrı ayrı değildir. O Tanrı'nın ortağı da yoktur, kendisi gibisi de yoktur, kendisine denk bir benzeri de yoktur. Biz o Tanrı'ya teslim oluyoruz, ona iman ediyoruz. Onun peygamberlerinin diliyle indirilmiş olan kitaplarındaki bütün hükümlerine itaat ediyoruz. Onların hepsini hak ve doğru kabul ediyoruz. Sadece bizim kitabımızın hükümsüz kıldığı hükümler bunun dışındadır.

وَكَذَلِكَ أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ فَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ: **Biz, kitabı sana bu şekilde indirdik. Kendilerine daha önce kitap verdiklerimiz bu yüzden ona inanıyorlar.** Mümin olanlar niçin böyle demesinler ki? Bizim katımızdan bu şekilde indirilen kitaba nasıl iman etmemiş olabilirler ki? Ey peygamberlerin en mükemmeli, biz sana, daha önceki kitaplarda yer alan hükümleri kapsayan bir kitap indirdik ki sen ve sana tabi olanlar senden önceki kitaplara ve peygamberlere hiçbir ayrım yapmadan inansınlar. Senin kitabından önce kendilerine kitap verdiklerimiz senin kitabına ve sana, kendilerine haber vermiş olduğumuz şekilde inanmaktadırlar. Biz onlara kitaplarında, bir peygamber göndereceğimizi söyledik ve göndereceğimiz peygamberin vasıflarının neler olacağını açıkladık. Önceki bütün peygamberlerin kitaplarında yer alan hükümleri kapsayacak bir kitapla geleceğini bildirdik. Eski kitaplardaki hükümlerin bazılarını kaldırmış ve bazılarının da değiştirmiş olsa bile kapsamlı bir kitapla geleceğini haber verdik. Daha sonra gelen hükümlerle önceki bazı hükümlerin kaldırılması veya değiştirilmesi bizim çok

... وَمِنْ هٰٓؤُلَٓاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهٖۜ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَٓا اِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهٖ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ اِذًا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾

---

eskilerden beri yaptığımız işlerimizdendir. وَمِنْ هَؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ: **Şunlar içinde de o kitaba inananlar vardır.** Şu bedevi Arapların içinde de, kendilerine bildirilmemiş olmasına rağmen, bu kitaba iman edenler vardır. Halbuki onlar hiçbir zaman ehl-i kitaptan olmamışlardır. Ama kendileri dil ve güzel konuşma erbabı oldukları için, Kur'an'ın lafızlarının dizilişindeki harikuladeliği düşünerek, anlamlardaki derinliği ve güzelliği görerek anladılar ki bu kitap bir insan kelamı değildir. Kur'-anın icazına teslim oldular ve ona iman ettiler. Onun Allah tarafından vahiy yoluyla indirilmiş olduğunu tasdik ettiler. وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلاَّ الْكَافِرُونَ: **Ayetlerimizi, ancak kafirler bile bile inkar ederler.(47)** İcazı apaçık ortada olan, muazzam sanatı ve edebî ifade gücü tartışılmaz olan ayetlerimizi ancak kafirler inkar ederler. Hidayet ve iman nurunu, inat ederek ve kibirlilik taslayarak, kafirlik ve sapıklık karanlığıyla örtenler kabul etmezler.

وَمَا كُنْتَ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلاَ تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ: **Sen bundan önce ne bir yazı okur, ne de elinle onu yazardın.** Kur'an, vahiy olarak Allah tarafından ve Allah'ın iradesiyle nasıl indirilmiş olamaz! Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen Kur'an indirilmeden önce, daha önceki kitaplardan bir şey okuyamıyordun ki! Elinle o kitaplardan her hangi bir kısmını yazamıyordun ki! Yani sen yazı yazmayı bilmiyordun. Yazı yazmak okumayı da gerektirir. Halbuki sen ümmî idin. Kesinlikle okumayı ve yazmayı bilmiyordun. Yazı yazmaya ve okumaya en müstahak olanlardan olsan bile, bu gibi işleri başkalarından almış ve öğrenmiş olmana delillik edecek hiçbir şeyin yoktur. Öyle olsaydı, إِذًا لاَرْتَابَ الْمُبْطِلُونَ: **Batıla uyanlar kuşku duyarlardı.(48)** Senin ve getirdiğin mucize kitap hakkında yalan şeyler söyleyenler tereddüte düşebilirlerdi. O zaman Kur'an da tartışmalı hale gelirdi. Çünkü bizzat kendisi, lafızlarındaki muazzam güzelliklerine rağmen, anlamlardaki açıklığa ve derinliğe rağmen, üslüp özellikleri hakkında bilgi sahibi olanları bile şaşırtan sağlam ve harikulade uslubuna rağmen tartışmalı hale gelirdi. Halbuki

بَلْ هُوَ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ
بِاٰيَاتِنَٓا اِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ
اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاِنَّمَٓا اَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾

---

hiçbir kimsenin, Kur'anın îcâzında şüpheye düşmemesi gerekir. Bu şüpheye düşenler aklı ermeyenlerdir, anlama gücü olmayanlardır, son derece aptal olanlardır.

بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ: **Bilakis Kur'ân, kendilerine ilim verilenlerin sinelerinde apaçık âyetlerdir.** Kur'ân'ın bizzat kendisi, Hakk'ın tevhidine, bir olduğuna işaret eden apaçık delillerdir. Bu deliller, kendilerine Allah'ın ilm-i huzurisinden damlalar aktarılarak ilim-i ledün verilmiş olan muvahhitlerin kalplerinde sapasağlam durmaktadır. Onlara bu ilimler kendi istidatlarına ve kabiliyetlerine göre bir lütuf ve kerem olarak verilmiştir. وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلاَّ الظَّالِمُونَ: **Âyetlerimizi, ancak zalimler inkar ederler.(49)** Cümle olarak bizim ayetlerimizi, delillerinin sağlamlığına rağmen, açıklamalarının çok kapsamlı olmasına rağmen ancak zalim kavimler inkar ederler. Bu zalimler, ilim, ayn, keşf ve şühut merhalelerinin gereklerinin dışında kalanlardır.

وَقَالُوا لَوْلاَ أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْأَيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ: **Ona Rabbinden başka mucizeler indirilmeli değil miydi, dediler. Sen onlara, bütün mucizeler Allah katındadır de.** Onlar, Allah'ın peygamberine olan düşmanlıklarından ve kinlerinden dolayı, onu inkar etmek ve aciz düşürmek maksadıyla önerilerde bulunarak , eğer bu kişi peygamberlik davasında doğru söylüyor ise, eski peygamberlere verilmiş olan mucizeler gibi mucizelerle gelmesi gerekmez miydi, dediler. Salih peygamberin devesi, Musa peygamberin asası, İsa peygamberin sofrası gibi mucizeleri olması lazım değil miydi, dediler. Daha başka şeyler de söylediler. Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen onlara sadece hikmet dolu sözler söyle, şüpheden uzak kesin şeyler söyle. Onlara de ki mucizelerin hepsi Allah katındadır. Her mucize Allah katından iner, onun kudreti altındadır, kendi isteği ve iradesine uygun olarak iner. Allah'ın iradesi hangi mucizeyi indirmesi yönünde olursa o mucize indirilir. Hangi mucizeyi kime bahşedeceğine o karar verir. وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ: **Ben apaçık bir ....**

اَوَلَمْ يَكْفِهِمْ اَنَّٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلٰى عَلَيْهِمْۜ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ
لَرَحْمَةً وَذِكْرٰى لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

uyarıcıyım.(50) Benim ve benden önce gelip geçmiş peygamberlerin hiç birinin, sizin istediğiniz bütün mucizeleri göstermek elinde değildir, bunları yapmaya gücümüz de yoktur. Kendilerine şu şu gibi mucizeleri göster diye önerilerde bulunan eski milletlere gönderilen peygamberlerin de durumları böyledir. Ben Allah tarafından size bir uyarıcı olarak gönderildim. Uyarılarımı açık açık yapmak için gönderildim. Benden önceki bütün peygamberler de kendi ümmetlerine karşı böyle davranıyorlardı. Biz peygamberler topluluğunun görevi, bize vahy olunan şeyleri hiçbir tahrifat yapmadan ve değiştirmeden tebliğ etmek ve uyarıda bulunmaktır. Neyin indirileceği ve nasıl indirileceği ise Allah'ın bileceği iştir. Bunları sizin kabul edip etmeyeceğinizi ise her şeye kadir olan ve her şeyi en iyi yapan Allah takdir edecektir.

Allah, peygambere öneride bulunanları uyarmak için şöyle buyurdu:

أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَى عَلَيْهِمْ: **Biz sana kitabı indirdik; onların yanlarında okunuyor. Bu onlara yetmemiş mi?** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sana önerdikleri bütün mucizelerin yerine, lutuf ve keremimiz olarak sana daha önceki semavî kitapları kapsamı içine alan Kur'ânı indirdik. Kur'ân, iki cihan hallerini en beliğ biçimde ihtiva etmektedir. Bunu o insanların kendileri de bilmektedir. Diğer mucizelerin aksine Kur'ân hergün onların yanlarında okunmaktadır. Eski mucizeler ve izleri kaybolup gitmiştir. Halbuki Kur'ânın izi yanlarında, gözlerinin önünde durmaktadır. Bu onlara yetmemiş mi? إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَى لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ: **İman eden kavimler için onda rahmet ve ibret vardır.(51)** Bu kitabın bizzat kendisi büyük faydaları olan, devamlı getirisi olan, etkisi ve tesiri hiç kesilmeyecek olan bir mucizedir. Mümin kavimlerden her kim o kitaba tutunursa ve yolunu bulmak isterse bilmeli ki o kitap Hak tarafından indirilmiş büyük bir nimettir, kullarının hepsini ilgilendiren ibretlerdir, derslerdir. Allah'ın tevhidine, isimlerine ve sıfatlarına iman edenler için, mebde ve meâdın Allah ile başlayıp Allah'ta sona ereceğine iman edenler için, arz ve cezaya iman edenler

قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ بَيْن۪ي وَبَيْنَكُمْ شَه۪يدًاۚ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللّٰهِۙ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾

için, ahrette Allah'a kavuşulacağı şerefi gibi vaat edilen diğer güzelliklerin hepsine iman edenler için bu kitapta nimetler ve dersler vardır.

İmanı zayıf Müslümanlardan bir grup insan Peygamber'e bir kemik parçası getirdiler. Üzerinde bazı Yahûdî uydurması yalan sözler yazılıydı. O insanlar, o yazılı şeyleri kutsal kabul ediyorlar, uğurlu sayıyorlardı. Hz. Peygamber onlara kızarak şunları söyledi: "Bir kavmin kendi peygamberlerinin Allah katından kendilerine getirdiği emirleri bırakarak, kendi peygamberlerinden başkasının getirdiği şeylerle sapkınlık yapmasına, kendi peygamberlerinden başkasının getirdiklerine inanılmasına son verilsin. Üstelik de bunlar yalan ve iftiralardır. Onlar peygamberlerinin getirdiği hükümleri yalanlamışlardır. Halbuki peygamberlerin sözü doğrudur ve gerçeklerle örtüşür." Bunun üzerine, peygamberi teselli etmek için[18] şu ayet indi:

قُلْ كَفَى بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا: **Benimle sizin arasında şahit olarak Allah yeter, de.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, seni ve getirdiğin Kur'ânı yalanlayan ve düşmanlarının iddialarına inanan o yalancılara şöyle söyle: "Ey kendilerini büyük sananlar, benim ve sizin arasında şahitlik etmeye Allah yeter. Çünkü Allah benim ve sizin yanınızda hazır durmaktadır. Benim halimi de bilmektedir, sizin halinizi de bilmektedir. Benim içimdekileri bildiği gibi sizin içinizdekileri de bilmektedir. يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: **O göklerde ve yerde olan her şeyi bilir.** Allah, ilm-i huzurîsi ile göklerde var ettiklerini bildiği gibi yerlerde var ettiklerini de bilir. Göklerle yer arasında açıkça belli olanları da bilir, gizli olanları da bilir. Sizi ve bizi, sizin ve bizim hakkımızdaki bilgisine göre cezalandıracaktır. وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ: **Batıla inanıp da Allah'ı inkar edenler var ya işte onlar kaybedenlerdir.(52)** Allah kulları arasındaki asileri elbette cezalandıracaktır. Hak ve hakikatten çok uzak olan batıla inanıp da Hak ve hakikatin tam kendisi olan Allah'a doğru ve dürüst biçimde iman etmeyenler, ona ....

[18] Bkz. Tefsîr-i Taberî 21/10, Tefsir-i Beyzavi 4/320, Tefsir-i Zamahşeri 3/209.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَٓا اَجَلٌ مُسَمًّى لَجَٓاءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾

itaatten yüz çevirenler, inatla ve büyüklük taslayarak ona bağlanmayanlar var ya, işte onlar Allah'ın huzurunda şereflenmekten uzak tutulacak olanlardır. Allah'ın rahmetinden mahrum bırakılacak olan şakilerdir. Onlar hüsranda olacaklardır, kaybedeceklerdir. Bunların kazanmaları, bağışlanmaları asla mümkün olmayacaktır.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُسَمًّى لَجَاءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ: **Senden azabı çabuklaştırmanı istiyorlar. Eğer önceden takdir ettiğimiz bir zaman olmasaydı azap gelirdi. Azap, onlar farkında olmadıkları bir esnada, ansızın geliverecektir.(53)** Onlar çok sapkınlaştıkları ve gaflet ve gurur denizinin dibine indikleri için alay ederek senden azabı çabuklaştırmanı istiyorlar. İnkar ettikleri ve yalanladıkları takdirde kendilerine bizim tarafımızdan indirileceğini duyurarak uyarılarda bulunduğun azabımızı haydi çabuklaştır diyerek seninle alay ediyorlar. Kader defterlerine yazmış olduğumuz muayyen bir vakit olmasaydı bugün onların başlarına azabımız hemen geliverirdi. Çünkü onlar bunu hak ettiler. Ancak bu azabın, tayin ettiğimiz bir zamanı var. Bizim, kader defterine yazmış olduğumuz ve hangi işlerin hangi zamanlarda yapılacağını gerekli kılan en eski zamandan beri yaptığımız bir sünnetimiz vardır. Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen bizim yerimize onlara şöyle söyle: Size zaman tanımış olmamış sizi gururlandırmasın. Allah'a yemin olsun ki onlara vaat edilen azap mutlaka ve ansızın inecektir. Onlar nasıl indiğini bile anlayamayacaklar, nereden geldiğini anlayamayacaklardır.

يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ: **Senden azabı çabuklaştırmanı istiyorlar.** Bilsinler ki **cehennem kafirleri kuşatıverecektir.(54)** Onlar şaşkınlıklarından ve bilinçsizliklerinden dolayı, azabı gerektiren suçlara boğazlarına kadar dalmış oldukları için sena, azap indireceksen çabucak indir, diyorlar. Bunları söylerken de kendilerinin sevap gerektiren, kurtuluşa ve cennete kavuşturacak olan işleri yaptıklarını zannediyorlar. Hatta azabında cennetin de bir olduğunu ....

يَوْمَ يَغْشٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّ اَرْضِي وَاسِعَةٌ فَاِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾

---

sanıyorlar. Çünkü onlar ahrete ve ahrette olacak olanlara inanmıyorlar. Böyle düşünenler ahrette nasıl cezalandırılmazlar ve cehenneme girdirilmezler! Orada kendilerine sokulacakları bildirilmiş olan cehennem, o kafirleri içine alıverecektir. Sebepleri ve gerekleri bu dünyada olduğu göz önüne alınırsa, aslında cehennem onları bu dünyada içine çekmiş durumdadır. يَوْمَ يَغْشَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ: **O gün, azap onları hem üstlerinden ve hem de ayaklarının altlarından kavrayacak ve Allah onlara "yaptıklarınızın cezasını tadın" diyecektir.(55)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen onlara hatırlat! Bugün kendilerini sarmalamış olan dünya nimetlerinden ibaret olan azap sarmalları ahrette, alttan ve üstten kendilerini sarıp sarmaladığı zaman, her yanlarını kuşattığı zaman, Allah tarafından görevlendirilen bir görevli onları kınayarak ve aşağılayarak şöyle diyecek: Ey kendilerini büyük görenler, inatlarında ısrar ederek inkar edenler! Şimdi bile bile işlediklerinizin cezası olarak bu azabı çekiniz.

Bundan sonra Allahü sübhanehu, insanlara öğretmen ve onları uyarmak maksadıyla, bütün işleri getirdikleri hükümlülükleri ihlasla yerine getirmek olan seçkin kullarına yani peygamberlerine seslenerek şöyle buyurdu: يَاعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِي: **Ey iman eden kullarım, bana ait olan yeryüzü geniştir. Siz sadece bana kulluk ediniz.(56)** Allah "kullarım" demek suretiyle onları kendisine bağlamıştır. Bu, o insanlar için bir lütuftur, keremin artırılmasıdır. Ey iman eden kullarım, sizin imanınız bana karşı samimi olmanızı ve benim yanımda olmanızı gerektirir. Her terlü durumda, aklınızı hiçbir şeye takmadan bana yönelmenizi gerektirir. Üzerinde rahat edemediğiniz, yerleşip kalamadığınız herhangi bir yerde bu fırsatı bulamazsanız o topraklardan çıkınız, orayı terk ediniz ve bir araya geleceğiniz ve bana yöneleceğiniz yerler arayınız. Kullarıma yerleşecek ve bana kulluk edecek yer olarak yarattığım yeryüzü çok geniştir. Herhangi bir yerde bana yönelmenin tadını bulamazsanız, bana ibadet etmenin lezzetini alamazsanız, bunları yapmak ve tevhit kaynağından su içmek sizin için mümkün olmazsa o bölgeyi terk edebilirsiniz. Kısacası, her yerde ve her durumda

كُلُّ نَفْسٍ ذَٓائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ اِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدٖينَ فٖيهَاۜ نِعْمَ اَجْرُ الْعَامِلٖينَۗ اَلَّذٖينَ صَبَرُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾

bana karşı ihlasla, gönül huzuruyla, tevekkül ederek ve razı olarak, teslimiyet içerisinde ibadet ediniz. Vatanınızdan ayrılmaktan ve terk etmekten dolayı üzülmeyiniz. Eğer bize yönelmiş iseniz, bizi istiyorsanız dünyada ölmekten de korkmayınız.

Çünkü, كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ: **Her nefis ölümü tadacaktır ve sonra siz bize döndürüleceksiniz.(57)** Bedenlerin yaratılması ile birlikte yaratılan nefisler, her nerede ve olurlarsa olsunlar ölüm şerbetini içecektir. Ölüm şerbetini içtikten ve dünyadaki yokluk bağlarından kurtulduktan sonra gerçek hayata koşmak için başkasına değil sadece bize döndürüleceksiniz. Çünkü bizden başkası yok. Tıpkı ışığın güneşe geri dönmesi veya dalgaların denize geri dönmesi gibi.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنْ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا: **İman edip güzel işler yapanları, içinde ebediyen kalacak şekilde, altlarından ırmaklar akan cennet köşklerine yerleştireceğiz.** Bize iman ederek, imanlarını güzel amellerle süsleyen ve ihlaslı olan muvahhitleri tarafımızdan bir lütuf ve kerem olarak cennet köşklerine yerleştireceğiz. O köşkler marifet ve tevhit erbabı için hazır edilmiştir. Her müminin bir köşkü olacak, orada yerleşecektir. Marifet, hakikat, mükaşefe ve müşahede ırmakları, aralarındaki farklara göre tabakalandırılmış olarak ve müminlerin kabiliyetlerine uygun biçimde o köşklerin altlarından akacaktır. İnanmış insanlar o köşklerde devamlı kalacaklar ve asla oradan başka bir yere meyletmeyeceklerdir. نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ: **Güzel amel yapanların mükafatı ne güzeldir.(58)** Cennet ve içindekiler ne güzel ödüldür. O güzellikleri hiçbir göz görmemiştir, hiç bir kulak duymamıştır, hiçbir insan oğlunun aklından geçmemiştir. Çünkü onlar en büyük konuklardır.

الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ: **Onlar sabreden kimselerdir ve yalnız Rablerine güvenmektedirler.(59)** Onlar, hayatın bütün zorluklarına katlanarak sabredenler, düşmanlarının eziyetlerine tahammül ......

وَكَاَيِّنْ مِنْ دَٓابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَاۗ اَللّٰهُ يَرْزُقُهَا وَاِيَّاكُمْۘ وَهُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٦٠﴾

edenler, yerlerinden ve yurtlarından ayrı kalmaya dayanabilenlerdir. Daha başka sıkıntılar da çekmişlerdir. Bütün bu olanlarla birlikte, ne halde olurlarsa olsunlar sadece Rablerine tevekkül etmişlerdir, güvenmişlerdir. Başka hiçbir şeyden meded ummamışlardır. Çünkü onlar Allah'tan gelmişlerdir ve yine ona döneceklerdir. Diğer bütün yollar onlar için kapanmıştır, yok olmuştur, unutulmuştur. Onların bakışları sadece tek ve bir olan, Samed olan, Kayyum olan, doğurmamış ve doğurulmamış olan, kendisine hiçbir denk bulunmayan Allah'a yönelmiştir. Her sebebi yaratan gerçek müsebbibe güvenmişlerdir.

Allah Müslümanlara, birlik olabilmek ve gönül huzuru kazanabilmeleri için göç etmeyi ve yurtlarını terk etmeyi emrettiği zaman geçinememekten korkarak, ailelerini geçindirememekten korkarak "biz yabancı bir memlekette nasıl yaşarız, ne yeriz, ne içeriz" dediler. Bunun üzerine Allah onları teselli etmek ve korkularını gidermek için şu ayeti inzal etti:

وَكَأَيِّن مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ: **Pek çok canlı rızkını yanında taşımıyor. Onlara da size de rızık veren Allah'tır. O her şeyi işitir ve bilir.(60)** Yeryüzünde hareket eden her canlının kendisine güç verecek gıdalara ihtiyacı vardır. Ancak bu hayvanların çoğu küçük veya zayıf olması gibi sebeplerle yiyeceklerini yanında taşıyamaz. Bütün kullarının rızkını vermeyi tekeffül eden Allah on canlıları ve sizleri hiç hesap edemediğiniz yerlerden doyurur. Sizler de Allah'ın rızıklarını vermeyi tekeffül ettiği canlılar arasındasınız. Hem de büyüklerinden ve kalabalıklarındansınız. Rızık yüzünden üzülmeyin. Sizi yaratan ve size rızıklarınızı veren Allah'a karşı ayaklarınızın kaymasına sebep olacak sözler sarf etmeyin. Bu gibi düşünceleri aklınızdan bile geçirmeyin. Çünkü Allah sizin her söylediğinizi işitir, her halinizi de bilir. Her halinizde, sizin işlerinizi çekip çeviren Allah'tan sakının, korkun. Tamamen ona tevekkül edin, bağlanın. Ona öyle güvenin ve güvenmekte ayağınızı sağlam basın ki hiçbir durum sizi sarsmasın. Yerinizden oynatmasın.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ
فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾ اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ وَيَقْدِرُ لَهُۜ اِنَّ اللّٰهَ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ
مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ...

Sonra Allah şöyle buyurdu:

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ: **Eğer onlara, "gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı emri altında tutan kimdir" diye sorsan, kesinlikle "Allah'tır" derler. Öyleyse niçin yüz çeviriyorlar?(61)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen Mekke halkına, kafir olmalarına ve müşrik olmalarına rağmen sorsan ve desen ki yerleri ve gökleri kim yarattı, kim yoktan var etti, güneşi ve ayı kim emri altına altı? Sana, bütün kainatı yaratan Allah'tır, alemleri tek başına yaratmıştır, dilediği gibi tasarruf eder, kendi isteği ve iradesi ile hareket eder diyeceklerdir. Bu insanlar Hakk'ın tevhidini ikrar ettikten sonra, mahlukatın nasıl yaratıldığını kabul ettikten sonra nasıl oluyor da tevhit yolundan ayrılıyorlar, Allah'a imandan uzaklaşıyorlar, onun peygamberleri aracılığı ile ulaştırdığı emir ve yasaklarını yapmaktan geri duruyorlar? Onların iman yolundan ayrılması inananlar için bir kayıptır, Müslümanların fakirleşmesidir. Sen onlara bizim vekilimiz olarak şöyle söyle:

اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ: **Allah rızkı kullarından dilediğine bol bol verir, dilediğinden de kısar. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.(62)** Kullarının istidat ve kabiliyetlerini iyi bilen Allah, kullarından dilediklerine, kabiliyetlerine de uygun olarak rızıklarını bol bol verir. Bazılarından da kısar. Her yaptığını en doğru ve güzel yapan Allah kendi iradesinden sadır olan her işi en iyi şekilde bilir. Hiçbir şey onun bilgisi dışında kalamaz.

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللَّهُ: **Eğer onlara, "gökten su indirip onunla ölümünün ardından yeryüzünü canlandıran kimdir" diye sorsan, "Allah'tır" diyeceklerdir.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen yine onlara sorsan ve desen ki gökten yağmur indiren kimdir, o yağmur suyu ile devamlı yaptığı

... قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

her yapığı işin bir aracı olması sünnetinin gereği olarak o su aracılığı ile kurumuş toprakları canlandıran kimdir? Onlar sana hemen "Allah'tır" diyeceklerdir. Çünkü canlandırmaya ve öldürmeye kadir ve muktedir olan sadece Allah'tır. Onlar Allah'ın vahdaniyetini kabul etmelerine rağmen, olağanüstü işleri ancak onun yapabileceğini kabul etmelerine rağmen inatla ve kibirle ondan başkasını şirk koşuyorlar. قُلْ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ: **De ki öyleyse hamd da Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu** bunları **düşünmezler.(63)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, Allah seni şirk ve cahilliklerden koruduğu için, sana gerekli olan aklı verdiği için, seni tam, mükemmel ve en güzel olanı ayırt etme kabiliyeti verdiği için Allah'ına şükrederek, herkes adına onlara söyle. De ki öyleyse bütün mahlukatın kendi dillerinden sadır olan şükür ve övgülerin hepsi kesinlikle Allah'a yapılmaktadır. Çünkü bu mahlukatı ondan başka yaratan yoktur, ondan başka var eden yoktur. Fakat onların büyük kısmı gaflet ve dalalet içinde oldukları için, Allah'ı tanımadıkları için düşünmüyorlar, Hakk'ın vahdetinin ne demek olduğunu anlamıyorlar. Bütün yaratılanları Allah'ın tek başına yarattığını, bütün alemlerde meydana gelenleri tek başına istemesini ve yaratmasını anlamıyorlar. Onlar bu meseleyi düşünmeleri için kendilerine verilmiş olan akıllarını kullanmıyorlar. Akıllarını kullanmadıkları için vahdetin mükaşefe ve müşahade yoluyla gelmesini engelliyorlar, cahilce isteklerindeki tereddütlerden kurtulamıyorlar, hayal alemlerindeki sapıklıklardan kurtulamıyorlar. Onları bu yüce gayeye ulaşmaktan alıkoyan ve onlara mani olan şey dünyanın aşağılık süslerinden ve aldatıcı görüntüsünden başka bir şey değildir. Bu dünyanın yalancı tadı onları gerçek ruhanî lezzetlerden alıkoymuştur. Halbuki bu dünyevi istekler ve arzular boş hayallerden başkası değildir. Bu boş ve vehmî hayallere dayandırılan şehvetli şeyler ne kadar sağlam ve doğru olabilir ki?

Allahü sübhanehu süslü dünyalıkların daimî olmayıp geçici olduğuna işaret ederek, ahret hayatının bâkî ve daimî olduğunu bildirmiştir. Öbür dünyadaki ruhanî lezzetlerin, kişilerin kader levhasında belirtilen istidat ve kabiliyetlerine göre sıralanmış olup aralarında ilme'l-yakin, ...

وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌۜ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُۢ
لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾ فَاِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ
فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُونَۙ ﴿٦٥﴾

ayne'l-yakin ve hakka'l-yakin sırasınca farklar olan mükaşefe ve müşahede erbabı için hazırlanmış yüce makamların olduğu bildirilmiştir:

وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلاَّ لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ:

Bu dünya hayatı sadece bir eğlenceden, bir oyundan ibarettir. Ahret yurduna gelince, işte asıl hayat odur. Keşke bilselerdi.(64) Bu dünya hayatının bir kalıcılığı yoktur, gerçekliği de yoktur. Gerçek değildir. Sadece zât-ı ilahî güneşinden yansıyan bir seraptır. Allah'ın kerem denizinde oluşan dalgalardır. Serap nasıl susamışları aldatırsa, susamışlar su sanarak ona kavuşmak için nasıl can atarsa, kendisini nasıl daha çok yorar ve daha çok susatırsa, hatta o yolda öldürürse dünya hayatı da öyledir. Onun süslü gösterişleri, geçici ve boş lezzetleri onu elde etmek isteyenleri ömrü boyunca yorar, helak eder ama doyurmaz. Sonunda da hasretler içinde kor ve öldürür. Fakat ahret hayatı ve o hayatta olan ledünnî mükaşefeler ve müşahedeler, bunlara bağlı olarak tevhit ehillerine verilen feyizler ve kerametler tam ve gerçek hayattır. Ezelî ve ebedî hayat işte bu hayattır. Hiç zeval görmeyecek olan, yok olmayacak olan, tadı ve lezzeti hiç azalmayacak olan hayat budur. Keşke bunu bilebilselerdi. Bu hayata ve bu hayattaki lütuf ve keremlere inansalardı! Keşke fani dünyaya ve fanî lezzetlerine kanmasalardı, hayvanî şehvetleri, hayalî lezzetleri gerçek ve ebedî lezzetlere tercih etmeselerdi! Cahillikleri ve sapıklıkları sebebiyle geçici olanı, daimi olana tercih ettiler. Yok olacak olanı yerinde duracak olana, helak edici serabı hayat veren ırmaklara tercih ettiler. Ne garip ve ne acayip iştir ki onlar müşrik olmalarına ve kafir olmalarına rağmen, Allah tarafından yapılan kınamalardan ve aşağılanmalardan etkilenmemelerine rağmen, kendilerini imana zorlayacak olan mucizelerden etkilenmemelerine rağmen;

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ: **Gemiye bindikleri zaman, dinin sahibinin Allah olduğunu ihlasla ifade ederek Allah'a yalvarırlar. Fakat Allah onları salimen**

لِيَكْفُرُوا بِمَٓا اٰتَيْنَاهُمْۚ وَلِيَتَمَتَّعُواࣞ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا
جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْۜ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ
اللّٰهِ يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾

karaya çıkarır çıkarmaz hemen şirk koşmaya başlarlar.(65) Gemiye bindikleri zaman samimiyetle Allah'a dua ederler. Sanki Allah'a iman eden, ihlasla itaat eden müminler gibi olurlar. Allah'a iman etmelerinde hiçbir şek ve şüphe kırıntısı yoktur. Fakat biz onları sağ salim kıyıya çıkardığımız zaman, onları tehlikelerden koruyarak sahile ulaştırdığımız vakit gene müşrik oluverirler. Kendilerini tehlikeden koruyana karşı şerik tutarlar, asilik ederler, kafir olurlar.

Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen bizim verilimiz olarak onlara şunları söyle ve onları tehdit ederek şunları emret: لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ: **Kendilerine verdiklerimize karşı nankörlük etsinler ve safa sürsünler** bakalım! **Yakında öğrenecekler!(66)** Şimdi o kafirler kendilerine bahşettiğimiz büyük nimetleri inkar ededursunlar! Özellikle de denizdeki tehlikelerden kendilerini kurtardığımızı! Sahip oldukları dünya zenginlikleri ile safa sürmeye devam etsinler! Onlar kafirliklerinde ve sapıklıklarında devam etsinler! Onlar kafirliklerinin ve müşrikliklerinin başlarına neler getireceğini çok yakın bir zamanda öğrenecekler.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ: **Etraflarındaki insanlar kaçırılıp götürülürken, bizim Mekke'yi güvenli ve mukaddes bir yer yaptığımızı görmediler mi?** Şimdi onlar bizim kendilerine verdiğimiz nimetleri inkar ediyorlar. O sapık kafirler, Mekke halkını bilmiyorlar mı? Biz lütuf ve keremimizle onların beldeleri olan Mekke'yi hürmet edilen, kutsal bir yer haline getirdik. Yeryüzünün her köşesinden, en ücra yerlerden insanlar oraya akın ediyorlar. Mekke'nin ahalisini de soyulmaktan, sövülmekten ve eziyet edilmekten kurtardık, emeniyet altına aldık. Eskiden etraflarındaki insanlar kaçırılmakta idi. Gasp edilmekte ve öldürülmekte idi. Şimdi onlar emindirler, güvendedirler. Bütün bunlara rağmen onlar bizim nimetlerimizi inkar ediyorlar ve bize şirk koşuyorlar. أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُونَ: **Hâlâ batıla mı inanıyorlar, hâlâ Allah'ın nimetlerini inkar mı ediyorlar?(67)** Siz ey

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُ اَلَيْسَ فٖي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرٖينَ ﴿٦٨﴾ وَالَّذٖينَ جَاهَدُوا فٖينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنٖينَ ﴿٦٩﴾

kafirler, Allah'tan utanmıyor musunuz? Onun sizi cezalandırmasından korkmuyor musunuz? Hâlâ boş şeyler olan putlara mı tapınıyorsunuz? Bilmez misiniz ki onlar kendilerine bile fayda sağlayamazlar, başlarına gelecek bir zararı bertaraf edemezler! Siz her şeyi yapmaya, her intikamı almaya kadir olan Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük mü ediyorsunuz? Ey cahiller, ey yoldan çıkmışlar! Ne hale geleceğinizi çok yakında öğreneceksiniz.

Daha sonra Allah tehdit ederek ve onları şiddetli azapla korkutarak şöyle buyurdu:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ: **Allah'a karşı yalan uyduran, yahut kendisine hak gelmiş iken onu yalan sayandan daha zalimi kimdir? Cehennemde kafirlere yer mi yoktur?!(68)** Allah'tan başka bir tanrı olmamasına rağmen başkalarını Allah'a şerik ve ortak tutarak yalan ve iftira atıp, kendini Allah'ın gazap ve azabının önüne atanlardan daha zalim, daha düşman, haddi daha çok aşan kim olabilir? Vakıalarla uyuşan ve Allah tarafından indirildiği sabit ve kesin olan Kur'an'ı ve peygamberi yalanlayanlardan daha zalim kimse var mıdır? Peygamber emir ve nehiyleri getirir getirmez, hiç düşünmeden hemen yalanlayanlardan daha zalim kimse var mıdır? Şu aceleci yalancılar, hemen inkar etmeye cür'et edenler, hiç cehenneme girmeyeceklerini, huzur-ı ilahiden kovulma ateşine atılmayacaklarını mı iddia ediyorlar? Bu büyük suçlarına rağmen, iftiralarına rağmen, fesat ve bozgunculuklarına rağmen, Allah'ın kitabına ve peygamberine karşı gelmelerine rağmen kendilerine cehennemde yer olmadığını mı iddia ediyorlar? Evet, işte onlar, cehennemde ebediyet kalacak olanlar diye kastedilenlerdir. Hem de alçaltılarak, aşağılanarak ebediyen cehennemde kalacaklardır.

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ: **Bizim yolumuzda cihat edenleri elbette kendi yolumuza ulaştıracağız. Şüphe yok ki Allah iyilik edenlerle beraberdir.(69)** Bizim için cihat eden

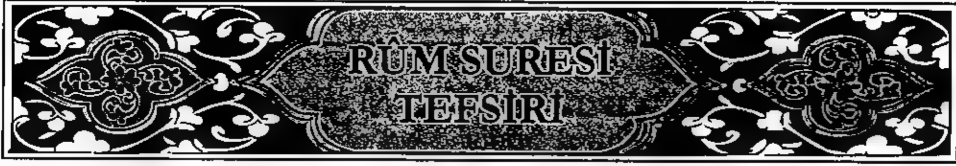
mü'minler ki onlar ayne'l-yakin ve hakka'l-yakin derecelerini fıtratlarından gelen istidatlarına göre elde etmişlerdir, daha sonra da bizim uğrumuzda yok olabilmek için sahip oldukları her şeyi yolumuzda sarf etmişlerdir, bizim ile baki kalanlardan olmuşlardır, benliklerini terk etmişlerdir, bizim hüviyetimize dahil olmak için kendi batıl özelliklerinden vaz geçmişlerdir. Biz onları doğru yola, hidayet yolumuza ulaştırırız. Fazlasını bile yapar bir iyilik ve lütuf olarak onları kendimize çekeriz. Allah onları kendisine çekmez mi? Durumları ile ilgilenmez mi? Onların rüştünü ve başarısını artırmaz mı? Şüphesiz ki isim ve sıfatlarının gereği olarak seçkin kullarına tecelli eden Allah iyi işler yapan kulları ile beraberdir. Onlar Allah'a karşı edepli olmayı başarmışlardır, kendi zatlarını Allah'ın zatında yok etmişlerdir. Keşf ve şühut makamlarını gerçekleştirmişlerdir. Allah'tan başka bir tanrının olmadığına kesinlikle inanmışlardır. Allah'tan başka hiçbir şeyin var olmadığına iman etmişlerdir. O noktadan itibaren batıl ve boş olan zatlarının gölgelerini, yok olmaya mahkum olan kendi varlık yansımalarını mevcudiyet defterinden kesin olarak söküp atmak için çalışmışlardır. Artık onların gözü de kalmamıştır, ismi de, resmi de! Öyle olmuşlardır ki artık onların menşei de kalmamıştır, izi de kalmamıştır. Onlarla beraberliğin, yoldaşlığın ve işdeşliğin bir anlamı kalmamıştır. Eğer sen remizlerin ve işaretlerin ne anlama geldiğini anlayanlardan isen, sözcüklerin ve ibarelerin okunuşları kafanı karıştırmasın. Allah doğruyu söyler, doğru yola götürür. Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!

SÛRENİN HATİMESİ

Ey çok çalışan mümin, ey Allah'a yönelen Müslüman, ey Allah'ın tevhit kaynağındaki berrak sulardan içmek isteyen insan! Ey batıldan ve batıla dayalı olarak ortaya çıkan şeytan uğraşlarından ve vesveselerinden yüz çeviren mümin! Öncelikle beşerî nefsini istek ve arzularından kesin olarak kurtarmaya çalışman gerekir. Özellikle de seni Allah'a düşman eden küfür, fısk ve gıybet gibi hayasızlıklara meyilli isteklerden arınman gerekir. Vahdetin gereklerini anlamayan, tevhit erbabının işaretlerinden bigane olan isteklere kesinlikle uymamalısın. Marifetlerin başladığı yeri, hakikatleri, sırları ve tam yoluna çıkan mükaşefelerden uzak durmamalısın. Sen, nefsini riyazet sıkıntıları ile ve hayatın zorlukları ile terbiye etmelisin. Ta ki senin nefsin mutmeinne olsun ve kaderinde yazılı olanlara razı olsun. Nefsin mutmeinne olduktan sonra, raziye olduktan sonra arzuların fışkırır, zevklerin Hakk'ın da cezbe nasip etmesi ile senin tarafından yok edilecek hale gelir, Allah'ta yok olur. Allah'ın zatında kaybolur, isim ve sıfatlarında dağılır. Öyle olur ki varlığına ait bir bir kaynak, ne de bir delil kalır. İşte o zaman sen muhsinîn zümresine dahil olursun. Doğru yolu bulanlardan, kendisinden razı olunanlardan olursun. Onlar her hallerinde Allah'tan yana olanlardır. Ancak bu makamı beraber olarak veya akranlık ederek elde etmemişlerdir. Sözcüklerin lafızlarından aklına düştüğü gibi hulul ve ittihat yoluyla da Allah'ın zatıyla birleşmemişlerdir. Bilakis Allah'ta yok olarak, yine asıllarına dönerek, bekasıyla bâkî olarak birleşmişlerdir.

Allah bizleri tevhit yolunda çaba gösterenlerden eylesin. Nefsini Allah yolunda yok etmek için savaşanlardan ve yolunda harcayanlardan eylesin. Kendini Allah yolunda, yine Allah'ın yardımı ve keremi ile yok edenlerden eylesin.

RÛM SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

İlahi tecellilerin ve şuunâtın lütuftan kahra, kabzdan basta, cemâlden celâle her an sürekli olarak değiştiğini, tahkîken bilen kimseye şu husus gizli kalmaz: Muhakkak ki zorluk ve kolaylık, nimet ve azap, darlık ve genişlik, sevinç ve keder, galibiyet ve mağlubiyet gibi birbirine zıt hallerin tümü, zamandaki ve zamana bağlı varlıklardaki değişimlerin hepsi, bu değişim ve zıtlıkları meydana getiren ilahi tecellilere bağlıdır. Zira mahlûkattan hiçbir şey değişmeden sürekli kalamaz. Gerçekte tüm mahlukât, sûfîlerce teceddüd-i emsâl denilen zıtların birbirlerinin yerine geçmesiyle sürekli yenilenen birer a'raz kabul edilir. Bu yüzden yukarıda sayılan nitelikler herhangi bir toplumun sürekli sahip olacağı şeyler değildir. Yukarıdaki durumlar, süregelen ilahi kanun ve âdetin akışına uygun şekilde insanlar arasında değişerek sürüp gitmektedir. Zaten vakıa da budur.

Bundan dolayı Allah u Teâla ehl-i kitap olan Hıristiyan Roma'ya karşı galibiyet kazanmış olan Perslerin galibiyet haberini aldıklarında sevinip neşelenen Mekkeli müşriklerin bu sevincini reddedip onlara cevap vermiştir. Mekkeli müşrikler Perslilerin Roma'yı yenmesine öyle çok sevinmişlerdi ki kibirlenerek müminlere dediler ki: Bizim kardeşlerimiz sizin kardeşlerinize galip geldikleri gibi bizler de sizlere üstün geleceğiz. Bu yüzden müminler Romalıların mağlubiyetine üzüldüler.

SÛRENİN TEFSİRİ

Allah u Teâla bu sureyi müminleri teselli etmek ve üzüntülerini gider-mek amacıyla indirdi. Habib-i Ekrem'ine (sav) hitapla ve kendi ism-i şerifiyle başlayarak buyurdu ki:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿٢﴾ ف۪ٓي اَدْنَى الْاَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ﴿٣﴾ ف۪ي بِضْعِ سِن۪ينَ

بِاسْمِ اللّٰهِ: İradesiyle Cemâl ve Celâlinin gereğince tecelli eden **Allah'ın adıyla başlarım. O,** الرَّحْمَانِ: gazabını geçmiş sonsuz rahmetiyle kullarının tümüne karşı **Rahman'dır.** Seçkin kullarına rahmetini devam ettirerek, onlardan razı olarak, onlara gazap etmeyip azap etmeyerek sonsuz rahmetini onlara yaymasıyla da **O,** الرَّحِيمِ: **Rahîm'dir.**

الم: **Elif, Lâm, Mim. (1)** Ey en faziletli ve en kâmil varlık olan insan! Ey var oluşun sırlarının derinliklerine dalarak o sırları ve Cenab-ı Hakk'ın kerem ve ihsanının mahsulü olan eserlerindeki incelikleri daima keşfeden zeki ve özel varlık! Ey imkân varlık mertebesinin darlığında hapsolmuş varlıkların seçkinlerine Vedûd olan Yaratıcıdan feyiz ulaştıran Hz. Peygamber! Ki ulaştırdığın bu feyiz sayesinde onları birçok sapıklık ve cehaleti beraberinde getiren vehim ve hayallerin tümünden arınmış olarak ihlâslı bir şekilde vacip varlık mertebesinde fani olmaya sevk edersin, keşif ve müşâhedenin saflığına eriştirirsin.

غُلِبَتِ الرُّومُ: **Rumlar yenildi. (2)** Yani Pers askerlerine mağlup oldular.

فِي أَدْنَى الْأَرْضِ: Arap ve Rum'ların bölgesine **en yakın bir yerde.** Bu yer, tarihçilerden nakledilen değişik rivâyetlere göre Şam, Ürdün veya Filistin civarlarıdır. وَ: Ey müminler! Ehl-i kitabın mağlubiyetine ve zayıf düşmesine üzülmeyin. Çünkü هُم: **Onlar,** yani (Doğu) Roma مِّن بَعْدِ غَلَبِهِمْ: **bu yenilgilerinin** ve Perslilere mağlup olmalarının **ardından** سَيَغْلِبُونَ: en ağır şekilde onlardan intikam alarak **mutlaka galip geleceklerdir. (3)** Bu galibiyet ve intikam alma işi de uzun bir zaman sonra olmayacak. Bilakis bu:

فِي بِضْعِ سِنِينَ: **birkaç yıl içinde (olacaktır).** Araplara göre bid' ifadesi üçten dokuza kadar olan küsurat için kullanılan bir kelimedir.

Rivâyet edilir ki Persliler Romalılar'a savaş açtılar, iki ordu Şam civarlarında karşılaştı. Burası (Doğu) Roma'ya Pers ve Arapların

ülkesinden daha yakın bir yerdi. İki ordu çarpıştıklarında Persliler (Doğu) Roma'ya galip geldiler. Bu galibiyet haberi Mekke'ye ulaştı. Bunun üzerine müşrikler, Müslümanlara şöyle diyerek onlarla alay edip[19] büyük bir sevinç ve neşe içinde seviniyorlardı: "Siz ve Hıristiyanlar ehl-i kitapsınız. Bizler ve Persliler ise herhangi bir kitabı olmayan ümmi milletleriz. Bizim kardeşlerimiz sizin kardeşlerinize galip geldiler. Biz de yakında aynen onlar gibi sizlere galip geleceğiz.

Bunun üzerine âyet-i kerime nazil oldu. Resulullah (sav) âyeti Ebu Bekr'e (ra) okudu. Ebu Bekr de müşriklerin yanına gittiğinde onlara dedi ki: "Ey haddi aşan müşrikler! Allah sizi sevindirmeyecek. Allah'a yemin olsun ki, muhakkak Roma birkaç yıl sonra Pers'e galip gelecektir. Müşriklerden Übey b. Halef Ebu Bekr'e dedi ki: "Yalan söylüyorsun. Aramızda bir süre belirleyip iddiaya girelim." Ebu Bekr (ra) de onunla on tane iyi devesine bahse girmeyi kabul etti. Süreyi de üç yıl olarak belirlediler. Hz. Ebu Bekr (ra) Übey ile aralarında geçen bu iddiayı Resulullah'a (sav) haber verdi. Hz. Peygamber de dedi ki: "Bid kelimesi üçten dokuza kadar olan küsuratı ifade eder."

Bunun üzerine Hz. Ebu Bekr (ra) Übey'in yanına gitti. Ödülü ve süreyi artırdılar. Ödülü yüz deveye çıkardılar. Süreyi de dokuz yıla uzattılar. Übey, Uhud savaşında Hz. Peygamberden aldığı bir yara neticesinde öldü. Doğu Roma da Perslilere Hudeybiye veya Bedir savaşı esnasında galip geldi.

Ebu Bekr (ra) Übey'in varislerinden girdikleri iddianın ödülünü aldı ve onları Hz. Peygamber'e getirdi. Hz. Peygamber (sav) de buyurdu ki: "Onu tasadduk et." Ebu Bekr de tasadduk etti.

Bu olay kumarın haram kılınmasından öncedir. Dolayısıyla bu olayla fasit akitlerin cevazına delil getirmek doğru olmaz.[20]

Bu âyet, Allah'ın vahyi ve ilhamı ile gaipten haber verdiğinden dolayı Peygamberimizin (sav) nübüvvet ve risâletinin delillerinden biridir. Çünkü لِلّٰهِ: **Allah'ındır** ve O'nun kudret ve iradesi altındadır.

---

[19] Metindeki alay etmek anlamına gelen şamitine kelimesi bazı nüshalarda sövmek anlamına gelen şatimine şeklindedir.

[20] Bu olayla ilgili şu notu da düşmenin faydalı olacağını düşünüyoruz. Bazı müfessirler Ebu Bekir (ra) ile Übey arasındaki bu iddianın kumar olmadığını şu gerekçe ile belirtirler. Kumarda zan ve tahmine dayalı bir iddia söz konusudur. Ebu Bekr'in bu tür bir iddiaya girmesinde ise zan değil âyete olan kesin inancı söz konusudur. (çevirenin notu)

... لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُۜ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾ بِنَصْرِ اللّٰهِۜ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُۜ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّح۪يمُ ﴿٥﴾ وَعْدَ اللّٰهِۜ ....

الْأَمْرُ: gaybıyla şehadetiyle, dünyası ve ukbasıyla tüm **emir,** مِن قَبْلُ: **önce de** yani ezelden وَمِن بَعْدُ: **sonra da** yani ebede kadar. O'nun emrine karşı çıkacak hiçbir varlık yoktur. Hükmettiği şeyi hiçbir varlık geri döndüremez. İrade ve ihtiyarı gereğince Allah (cc), istediği her şeyi yapar, hikmeti gereğince istediğine hükmeder. وَيَوْمَئِذٍ: **ve o gün,** yani Allah u Teâla'nın müminlere bildirdiği vaadin yerine getirilmesi üzerine dokuzuncu senenin başında (Doğu) Roma, Perslilere galip geldiklerinde يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ: önceki galibiyete müşriklerin sevinmesi gibi bu defa da **mü'minler sevineceklerdir. (4)** Müminlerin sevinci ancak ve ancak;

بِنَصْرِ اللّٰهِ: **Allah'ın yardımıyla,** Allah'ın ehl-i kitabı, inancı desteklemesiyle, katından nazil olan kitabını ve dinini teyidiyle ve inananları nefislerinin arzusuna tabi olan batıl görüş sahiplerine galip kılmasıyla olmuştur. Yoksa müminlerin sevinci dalalet ehlinin âdeti olduğu üzere cahiliye dönemine ait bir kavimcilik ve kıskançlıktan değildir. Allah u Teâla ancak يَنصُرُ **yardım eder** مَن يَشَاءُ: iradesi gereğince kullarından **dilediğine** yardım eder. Bu kişiler bazen hidâyet ehli, bazen dalalet ehli, bazen bahtiyar, bazen şaki olabilir. Çünkü Cenab-ı Hak yaptıklarından sorguya çekilemez. وَ: Allah u Teâla yaptığından nasıl sorguya çekilebilir. Zira هُوَ الْعَزِيزُ: **O,** fiillerinin keyfiyetinin sorgulanmasından, ilahi huzurunun izzeti yüce ve korunmuş olup **çok güçlü olandır. Azizdir,** murat ettiği her şeye tam bir kudretle muktedir ve galip gelendir الرَّحِيمُ: rahmetinin genişliği gereğince kullarına fazilet ve ihsan olarak bağış ve ihsanda bulunmak suretiyle onlara **çok merhamet edendir. (5)** Bu yardım ve destek ancak ve ancak;

وَعْدَ اللّٰهِ: Roma'nın mağlubiyeti esnasında müminler iyice üzülüp hüzünlendiklerinde Allah'ın dinine ve inananlara yönelik sevgisinden dolayı müminlere vermiş olduğu **Allah'ın vaadi** ve ahdidir. Cenab-ı ....

... لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴿٧﴾ اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فٖٓى اَنْفُسِهِمْ

Hakk'ın kanunu şudur ki: O لاَ يُخْلِفُ اللّٰهُ وَعْدَهُ: **Allah,** halis kullarına vermiş olduğu **vaadinden dönmez** وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ: **Fakat** gaflet ve unutkanlık üzerine yaratılmış olan **insanların çoğu** لاَ يَعْلَمُونَ: O'nun vaadini **bilmezler. (6)** Vaadini yerine getireceğine ve vaat ettiği şeyden kesinlikle dönmeyeceğine inanmaz ve tasdik etmezler.

Aksine **onlar** sadece يَعْلَمُونَ: şunu **bilirler** ظَاهِراً مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا: **bu dünya hayatının dış yüzünü** bilirler. Yani onların bilgisi dilsiz hayvanlarınki gibi zahiri hislerinin ötesine geçmez. Gerçekte ise onlar hayvanlardan daha da kötü bir haldedirler. Çünkü onlar eşsiz bir şekil ve suretle ilahi isim ve sıfatlarla, bu isim ve sıfatların yansımalarıyla bağlantılı bir yaratılışla yaratılmış olmalarının hikmeti gereğince düşünce ve tefekkür üzere yaratılmışlardır. وَ: Sonuç olarak هُمْ عَنِ: **onlar**, sırları ortaya çıkarmak, perde ve engelleri ve gerçeğin ortaya çıkmasına engel olan perdelerin tümünü kaldırmak için ve Hak ile örtüsüz ve perdesiz yüzleşmek için hazırlanmış olan الآخِرَةِ: **ahiretten**, oradaki yeniden dirilişten هُمْ غَافِلُونَ: **Onlar** tam ve ebedi bir gafletle **gaflet içindedirler. (7)** Şöyle ki onların perde ve hicaplarının kalınlığından dolayı buna muttali olmaları katiyen beklenemez. Bundan dolayı da oluş ve bozuluş (kevn ü fesâd) âleminden, imkân mertebesin darlığından ve buna bağlı olan nefsanî lezzetlerden gayb âlemine, vacibu'l-vücud olan varlık mertebesinin sonsuzluğuna, buna bağlı keşif ve müşâhedeye, ilahi keremle alınan çeşitli ma'rifet ve hakikatlere yükselemez ve onlara doğru yol almazlar.

أَ: Dalalet içindeki bu gâfiller bu tür geçici süslere **mi** kanaat ediyorlar ve bu tür şeylerin lezzetlerine ve hayvani şehvetlerine mi razı oluyorlar? وَلَمْ يَتَفَكَّرُوا: etraflarında eşsiz şekillerde peş peşe akıp giden Allah'ın nimetleri ve eserleri hakkında **düşünmüyorlar mı** özellikle de فِي أَنفُسِهِمْ: kendilerine en yakın olan **kendi içlerinde** hiç düşünmüyorlar

... مَا خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَٓا اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّىۜ وَاِنَّ كَث۪يرًا مِنَ النَّاسِ بِلِقَٓائِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾ اَوَلَمْ يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا ....

mı? Ki onların insanî varlığı, şekil ve mevcudiyet bakımından varlıkların en şümullüsü, ilim ve ma'rifet bakımından en kâmili, yücelik bakımından en yücesi ve delil olma bakımından en açığıdır. Bundan dolayı Cenab-ı Hak sadece insani kalbe tam olarak tecelli eder, sıfat ve isimleri ancak ondan yansır. İlahi tecellilere mazhar olan varlıklar arasından bu özellikleriyle insanoğlu, Cenab-ı Hakk'a halife olup ona vekâlet etmeye hak sahibi olmuştur. Bu bayağı ve geçici süslerle mi mutmain oluyorlar da onlardan geçip de onların asılları ve kaynakları durumundaki Cenab-ı Hakk'ın zatî sıfatlarına ve ilahi isimlere vasıl olmuyorlar. Hâlbuki onlar aslî fıtratları itibariyle bu tür bir yükseliş ve vuslat üzere yaratılmışlardır. Bilmiyor ve anlamıyorlar ki **O** مَا خَلَقَ: **yaratmadı** ve izhar etmedi اللّٰهُ: bütün yaptığı şeyleri en güzel şekilde hikmetle yapan **Allah** السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ: **gökleri, yeri** yani yüce ve alçak âlemleri وَمَا بَيْنَهُمَا: **ve bu ikisi arasında bulunan her şeyi,** yüce ve alçak âlemlerin karışım ve birleşiminden meydana gelen ara âlemleri yaratmamıştır. Dönüş ve başlangıcı itibariyle إِلَّا: ancak ve yalnızca بِالْحَقِّ: **hak ile** bağlantılı ve irtibatlı olarak **yaratmıştır.** Fakat Allah u Teâla onun mevcudiyetini ve zuhurunu belirli bir vakte وَأَجَلٍ مُسَمًّى: ve O'nun katında **belirlenmiş bir süreye kadar** yaratıp takdir etmiştir. O sürenin bitimiyle var olan her şey yine O'na döner. Üzerinde varlık nuru parlayan her şey yok olup fani olur. İşte o zaman tüm gölgeleri yok eden Vâhid ve Kahhâr olan Allah'tan başka hiçbir varlık gölgesi kalmaz. وَإِنَّ كَثِيراً مِّنَ النَّاسِ: **Gerçekten** küfür ve nisyan üzere yaratılmış **insanların çoğu,** ahiretteki var oluşta بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ: **Rablerine kavuşmayı** لَكَافِرُونَ: sahip oldukları fani dünya malı ve süsleri nedeniyle kibirlenip haddi aşarak **inkâr etmektedirler. (8)**

أَوَلَمْ يَسِيرُوا: Bu haddi aşanlar **gezmediler mi** فِي الْأَرْضِ: **yeryüzünün bölgelerinde,** gezmediler mi ki ibret nazarıyla فَيَنظُرُوا: **bakıp da**

... كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَاَثَارُوا الْاَرْضَ وَعَمَرُوهَا اَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾

كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ: Ad ve Semûd gibi مِن قَبْلِهِمْ: **onlardan önce** الَّذِينَ: geçmişteki haddi aşanların işinin ve **sonunun nasıl olduğunu görsünler.** Ayrıca o helak olup giden كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً: milletler **onlardan daha güçlüydüler.** Geride kalan eser ve izlerinin delaletiyle yerleşme ve güç bakımından onların daha güçlü oldukları anlaşılmaktadır. وَ: Onların kuvvetini gösteren delillerden biri şudur: Onlar أَثَارُوا الْأَرْضَ: **toprağı sürmüşler,** madenleri çıkarıp, su kaynaklarını nehirler haline getirmede, ziraatçılık yapma ve daha başka nedenlerden dolayı adeta toprağın altını üstüne çevirmişlerdi. Sonuç olarak وَعَمَرُوهَا: onlar geçmişte toprağı أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا: **bunların** bugün **imar ettiklerinden daha çok imar etmişlerdi.** Binâenaleyh onların imaretlerinin çokluğu onların kuvvet ve güçlerini göstermektedir. وَ: Mal ve makamlarıyla övünerek birçok bozgunculukla kendilerini fesada uğrattıklarında çeşitli mucizelerle desteklenmiş Peygamberler göndermek suretiyle onların durumlarını tersine çevirdik. جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ: **Onlara kesin deliller** ve parlak burhanlar ile **peygamberleri** gelince peygamberlerin getirdiği şey hakkında hiç düşünmeksizin yalanlayıp inkâra yöneldiler. Bunun üzerine biz de onları Aziz ve Muktedir olan Allah'ın azabıyla yakaladık. Onların kökünü kazıdık ve yurtlarını başlarına geçirdik. Diyarlarını ve ekinlerini yerle bir ettik. فَمَا كَانَ اللَّهُ: Azîz, Muktedir, Hakîm olan ve yaptığı her şeyi en mükemmel şekilde yapan **Allah** لِيَظْلِمَهُمْ: **onlara zulmetmiyordu** yani onlardan intikamı gerektiren bir suç sadır olmaksızın onları yakalayıp cezalandırmak suretiyle onlara zulmetmiş değildir.وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ: **Fakat onlar, kendilerine zulmediyorlardı. (9)** Yani Allah'ın zayıf ve aciz kullarına karşı büyüklenip haddi aşmakla, nebi ve velilerinden ……

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ اَسَٓاؤُا السُّٓوأٰى اَنْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَكَانُوا بِهَا
يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١٠﴾ اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

seçkin kulları yalanlamakla ve Allah u Teâla'nın helal ve haram dairesinin dışına çıkmakla nefislerine zulmediyorlardı.

ثُمَّ: **Sonra** gaflette bulunup isyan etmeye, Peygamberleri yalanlamaya ve Allah'ın kullarına karşı büyüklenip peygamberlere çeşitli kötülükler yapmaya devam ettiklerinde كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاؤُوا: Allah'a, Peygamberlerine ve de inananlara **kötülük edenlerin sonu** السُّوأَى: **çok kötü oldu.** Yani dünyada yaptıklarının karşılığı olarak ahirette kötülüklerine terettüp eden kötü bir sonuç ve vahim bir akıbet vardır. Bütün bunlar أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللّٰهِ: **onların, Allah'ın âyetlerini yalan saymalarından** ve onları inkâr edip âyetleri ve mucize sahibi Peygamberi (sav) hafife almalarındandır. وَكَانُوا: **Ve** iyice isyan edip böbürlendiklerinden بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ: **onlarla alay ediyorlar** ve onların şanına yakışmayacak şeyleri iftira ve düşmanlık olsun diye onlara nispet ediyorlardı. **(10)**

Bu hadlerini aşanlar nasıl oluyor da Allah ile O'nun peygamberleriyle ve Allah u Teâla katından inen âyetlerle alay ediyorlar. Çünkü اللّٰهُ: mülk ve melekut âleminde tasarrufta bulunmada tek başına olan **Allah** يَبْدَأُ الْخَلْقَ: **yaratmayı ilkin yapar** ve herhangi maddi bir unsur ve zaman olmaksızın yokluk karanlığından mahlukâtı yaratır ve yoktan vücuda getirip varlık fezasında zuhura getirir. Sonra öldürür ve yokluğa götürür ثُمَّ يُعِيدُهُ: **sonra** dünya hayatının sona erip ahiretteki var oluşta yeniden diri olarak **onu çevirir, yeniden yapar.** ثُمَّ: Amellerin Allah'a arz edilip iyinin kötüden ayıklanmasından **sonra** إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ: damlaların denize dönüşü gibi **O'na döndürüleceksiniz. (11)**

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَٰؤُا وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ﴿١٣﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِى رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ﴿١٥﴾

وَ: Ey Peygamberlerin en kâmili olan Resulüm! Onlara amellerin arz olunup karşılıklarının verilmesi için hazırlanmış يَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ: **Kıyamet saatinin gelip çattığı günü** hatırlat. O günde يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ: **suçlular ümit keserler. (12)** Yani kurtuluştan ümitlerini kesmiş şaşkın, avare, sarhoş ve şaşkın bir vaziyette susarlar.

وَلَمْ يَكُن لَّهُم: O zaman **onlar için bulunmaz.** مِّن شُرَكَائِهِمْ: Allah'a **ortak koştuklarından** ve mabutlarından شُفَعَاءُ: müşriklerin ilahları hakkında zannettikleri gibi onları Allah'ın azabından kurtaracak ve onların kurtuluşu için çalışacak **şefaatçileri de** bulunmaz. Bilakis وَ: onlar o zaman كَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ: **Allah'a koştukları ortakları inkâr ederler,** onlardan ve şefaatçilerden ümitleri kestiklerinde onları inkâr edip onlara küfrederler. **(13)**

وَ: Ey Peygamberlerin en kâmili olan Resulüm! Şunu hatırlat ki; يَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ: ölülerin haşredilip imtihan yurdu olan dünyada yaptıkları iyilik ve kötülüklerden dolayı Allah'ın huzuruna arz olunacakları **kıyamet saatinin gelip çattığı gün** يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ: **o gün** gruplar halinde **ayrılırlar. (14)** Her bir insan imanda ve küfürde, iyilik ve kötülükte kendi benzerleriyle bir araya gelir.

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا: İmtihan yurdu olan dünyada Allah'a, kitaplarına ve peygamberlerine **iman edenler** وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ: **ve** oradaki imanlarını güçlendiren **salih ameller yapmış olanlara gelince** فَهُمْ: o zaman **onlar** sevinç ve neşelerinin fazlalığından فِي رَوْضَةٍ: çiçekli, aydınlık ve pınarları bol olan **bir bahçede** يُحْبَرُونَ: nimet içinde sevinçli bir şekilde **neşelenirler,** nezih bir yaşam sürerler. **(15)**

وَاَمَّا الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَٓائِ الْاٰخِرَةِ فَاُو۬لٰٓئِكَ فِى الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾ فَسُبْحَانَ اللّٰهِ ح۪ينَ تُمْسُونَ وَح۪ينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا: Bizim tevhidimizi **inkâr edenlere** وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا: ve katımızdan elçilerimize indirilmiş olan **âyetlerimizi** وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ: ve **âhiret buluşmasını yalanlayanlara gelince,** yani yeniden dirilişte ahiretteki buluşmayı inkâr ederler. Hâlbuki biz peygamberlerin lisanından onlara bunun olacağını bildirmiştik. فَأُولَئِكَ: İşte Cenab-ı Hakk'ın huzurundan kovulan **onlar,** o şakiler فِي الْعَذَابِ: ebedi **azapta** مُحْضَرُونَ: **hazır bulundurulurlar.(16)** Onların azaptan kurtuluşu yoktur. Bundan Allah'a sığınırız.

Sonra Allah u Teâla uhrevi azaplardan kurtuluşun yolları ile ahiretin ruhani lezzetlerine ve nimetlerine nail olmanın yollarına işaret ederek buyurdu ki:

فَسُبْحَانَ اللَّهِ: **Tesbih Allah'ındır,** yani ey gerçek hürriyet sahipleri! Bir ve eşsiz olan her şey kendisine muhtaç, kendisi ise hiçbir şeye muhtaç olmayan Ahad ve Samed olan Allah'ı tüm eksik ve kusurlardan, mahlukata ait tüm eksikliklerden mutlak olarak tenzih ediniz. Sizler gizli ve aşikâr her şeyinizde Cenab-ı Hakk'a yönelmiş kişilersiniz. Özellikle de حِينَ تُمْسُونَ: maddi meşguliyetlerden boşaldığınız ve mahlûkattan bütünüyle uzaklaşıp Allah ile yalnız kalmanın kapısını açtığınız zamanın başlangıcı olan **akşama girdiğiniz zaman** وَحِينَ تُصْبِحُونَ: **ve** Rabbinizle olan yalnızlığınızın sonu olan **sabaha girdiğiniz zaman** O'nu tesbih ediniz. **(17)** Bu vakitlerdeki fırsatı ganimet biliniz ve Rahman'ın dergâhından gelen bir çok rahmet ve lütfu ihsan eden ilahi nefha ve esintilere kendinizi arz ediniz.

Maddi ve manevi lezzetler arasında bir berzah ve perde olan bu değerli saatteki çeşitli ruhani açılımlar ile gıda alıp azığınızı temin ettikten sonra yaşamınızı sürdürme ve temin etmek için gereken cismani meşguliyetlerinize koyulunuz.

وَلَهُ الْحَمْدُ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾ يُخْرِجُ
الْحَىَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَىِّ وَيُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ
وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾

وَ: Ey Cenab-ı Hakk'a doğru tevekkül edenler! Sizin Hakk'a hamd etmeniz O'nun nimetlerine şükretmeniz, günleriniz ve geceleriniz boyunca özellikle de gündüzün başlangıç ve sonunda O'nun size olan kereminin haklarına riâyete devam etmeniz gerekir. Çünkü لَهُ الْحَمْدُ: bütün lisanlardan çıkan **hamd** ve övgü **O'na aittir.** فِي السَّمَاوَاتِ: **göklerdeki** وَالْأَرْضِ: **ve yerde** üzerinde varlık nuru parlayan ve zat güneşinin gölgesiyle varlık sahnesinde yer almış olan mazharlardan göklerde ve yerde olan her şeyin Hamdi O'na aittir. وَ: özellikle de عَشِيًّا: **ikindileyin,** çünkü ikindi kesretin meşguliyetinden ve diğer meşguliyetlerden arınmış bir vakittir. وَحِينَ تُظْهِرُونَ: aynı şekilde **öğleye erdiğiniz zaman da** O'na hamd edin. **(18)** Çünkü o vakitte de genellikle dünya işlerinden fariğ olursunuz.

Cenab-ı Hakk'a doğru nasıl yönelmezler. Hayatta oldukları sürece O'na yönelmeye nasıl devam etmezler. Çünkü Allah u Teâla lütuf ve cemâli gereği يُخْرِجُ: üstün kudretiyle **çıkarır** الْحَيَّ: **diriyi** yani his sahibi, hareket ve iradesi olan çeşitli canlıları yaratır مِنَ الْمَيِّتِ: **ölüden,** cansız olan nutfeden وَ: aynı şekilde يُخْرِجُ: kahır ve celâli gereğince **çıkarır,** zuhura getirir. الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ: **diriden ölüyü,** yani ölümün peşinden hayatı, hayatın peşinden ölümü getirir. وَ: Üstün kudretiyle يُحْيِي الْأَرْضَ: **toprağa** çeşitli güzelliklerle **hayat verir.** بَعْدَ مَوْتِهَا: **ölümünden** yani kuruyup cansızlaştıktan **sonra** وَكَذَلِكَ: **işte öyle** yani ilkbaharda toprağa hayat ve tazelik vermesi gibi **sizler de** تُخْرَجُونَ: Ey dirilmeyi haşri ve yoktan var edileceğini inkâr edenler! Bunun gibi kabirlerinizden **çıkarılacaksınız. (19)**

وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ اِذَٓا اَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمِنْ
اٰيَاتِهٖٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُٓوا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ
مَوَدَّةً ....

وَمِنْ آيَاتِهِ: **O'nun** yaratma ve topraktan aynı şekilde diriltileceğinin üstün kudretine delalet eden **âyetlerindendir ki** أَنْ: yani muhakkak خَلَقَكُم: **sizi** öncelikle sizin suretlerinizi ve maddi varlığınızı **yarattı** ve şekillendirdi. مِّن تُرَابٍ: kuru **topraktan.** Sonra sizi en güzel surette şekillendirip en mutedil kıvama getirmek üzere yaratılışınızı tamama erdirmek için sizi halden hale geçirdi. ثُمَّ إِذَا أَنتُم بَشَرٌ: **Sonra da siz şimdi insanlar olarak** yani şekliniz tamamlanıp suretiniz ve cismani varlığınız tamamlanınca ve insanlığınız ortaya çıkıp şekillenince birden sizler تَنتَشِرُونَ: yeryüzünde doğurup çoğalmak suretiyle **yayılırsınız.(20)** Sizi anılan şekil üzere ilk önce yaratıp yoktan var etmeye muktedir olan Allah sizi diriltip yeniden yaratmaya da kadirdir. Zannınızın aksine bu yeniden diriltme, hiç yokken yaratmaktan daha kolaydır.

وَ: Aynı şekilde مِنْ آيَاتِهِ: **O'nun** üstün kudretine işaret eden **âyetlerindendir ki** أَنْ خَلَقَ: **yaratmış** ve takdir etmiştir لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ: **sizin için nefislerinizden** yani sizin cinsinizden ve insanoğlundan أَزْوَاجاً: **eşler,** kadınlar ki onlarla eş olup iyi vakit geçirebilesiniz. Gerçekte sizler için eşler takdir etti ki لِّتَسْكُنُوا إِلَيْهَا: **kendileriyle huzura kavuşasınız,** çocuk doğurup çoğalmak üzere onlarla birlikte olup iyi vakit geçirmeniz, onlarda huzura ve rahata kavuşasınız diye eşler yarattı. وَ: Bu eşsiz hikmetten dolayı جَعَلَ بَيْنَكُم: **sizinle** onlar **arasına** tamamen ilahi hikmetten kaynaklanan saf ve özel bir مَّوَدَّةً: **sevgi koymuştur.** Şöyle ki o ilahi sevginin keyfiyeti tam olarak anlaşılıp kavranamaz. وَ: **ve** Cenab-ı Hakk'ın üstün kudret ve hikmetinden cima' esnasında erkek ve kadından hasıl olan meni ve yumurtanın birleşiminden bir rahmet meydana getirdi. Zira nutfe, aranızda takdir edilip belirlenmiş bir sevgiden ve ….

... وَرَحْمَةً اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْ ....

söylendiği gibi muhabbetten kaynaklanmaktadır. Aranızda رَحْمَةً: adınızı ve soyunuzu devam ettirecek **bir rahmet,** sizin gibi bir çocuk yarattı. إِنَّ فِي ذَٰلِكَ: **Şüphesiz ki bu** yaratmada, icatta, kemale erdirmede, takdirde, diriltmede, harekette ve orada meydana gelen çeşitli tedbirlerde zeka ve akıl sahiplerini hayrete düşüren ilginç hikmetlerde لَآيَاتٍ: **nice** muazzam **ibretler** ve büyük deliller **vardır.** لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ: Hakîm, Kâdir, Âlim, Habîr ve Basîr olan Allah'ın mahlukatı üzerinde **düşünen bir toplum için** nice ibretler vardır. **(21)**

وَ: Aynı şekilde مِنْ آيَاتِهِ: şanı yüce ve burhanı parlak **âyetlerindendir** خَلْقُ السَّمَاوَاتِ: **göklerin** ve yüksek alemlerin tabakalar halinde birbiri üzerinde yaratılması, ışık verme ve aydınlatmada birbirinden farklı olan semadaki yıldızlarla birlikte eşsiz bir surette dengeli ve ahenkli bir şekilde yüce alemlerin yaratılması O'nun âyetlerindendir. Şöyle ki öğrenme ve anlama istek ve fıtratı üzere yaratılmış olan akıl ve izan sahiplerince dahi bu meselenin künhü idrak edilemez. Bilakis bu tür kimselerin dahi bu âyetler karşısında hayretten, şaşırmadan ve ibret almaktan başka bir nasipleri yoktur. وَالْأَرْضِ: **ve** yayılıp uzanmış, kökleri derine uzayan dağları uçsuz bucaksız denizleri, akan ırmakları, meyveli ağaçları, madenleri ve canlıları Rahman'ın sureti üzerine yaratılmış olan çeşitli insan ırklarını, çeşitli konuşma özelliklerini, türlü delillere ve burhana sahip olan, ilahi isim ve sıfatların suretlerinin görüneceği ilahi eylem ve hallerin yansıyacağı cilalanmış bir ayna olmak üzere insanı da içine alan bir şekilde **yeryüzünü** yaratması O'nun âyetlerindendir. وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ: Ey Hakk'a halifelik ve vekalet etme fıtratı üzerine yaratılmış olan insanoğlu! **Dillerinizin** yani dil ve konuşmanızın **farklılığı** وَ: **ve** أَلْوَانِكُمْ: dış görünümlerinizin ve kişiliklerinizin, maddi görünüm ve manevi kişiliğinizin çeşitliliği, beyaz ve siyah oluşunuz gibi **renklerinizin** farklı oluşu, O'nun âyetlerindendir. Bütün bu farklılıklar,

... اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْعَالِمٖينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهٖ مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ
وَابْتِغَٓاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهٖۜ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾

ilahi isim ve sıfatların insan varlığında zuhur eden yansıma ve eserlerinden kaynaklanmaktadır. إِنَّ فِي ذَلِكَ: **Şüphesiz ki** nefislerde ve âlemde en hayret verici ve eşsiz bir surette meydana gelen **bu** düzen ve çeşitli uyumlarda bu birlik ve ahenkte لَآيَاتٍ: Âlim ve Hakîm olan Allah'ın kudretinin yüceliğine ve üstünlüğüne işaret eden açık şahitler ve **nice deliller vardır.** لِّلْعَالِمِينَ: **bilenler için** yani hidâyet ve rüşd ehli olan kimselerden nereden gelip nereye gideceğine ilişkin aklını çalıştırıp kafa yoran, yaratılan bu sanat eserlerinden onları yaratan irade sahibi bir yaratıcının olduğunu akıl ve delil üzere düşünüp tefekkür eden herkes için nice âyetler vardır. **(22)**

وَمِنْ آيَاتِهِ: Aynı şekilde muazzam **âyetlerindendir** مَنَامُكُم: **uyumanız,** bedeninizi oluşturan karışımların dengeli bir şekilde korunması, güç ve yetilerinizi güçlendirmek için بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ: bitkin düşüp yorulduğunuz vakitlerde **gece ve gündüz** istirahat etmeniz O'nun muazzam âyetlerindendir. وَابْتِغَاؤُكُم: **ve** gece- gündüz **nasip aramanız,** geçiminizi temin etmek istemeniz مِّن فَضْلِهِ: Cenab-ı Hakk'ın **lütfundan,** kerem ve rahmetinin genişliğinden nasibinizi aramanız O'nun âyetlerindendir. Veya uyumanız için geceyi, geçiminizi temin için de gündüzü takdir etmek suretiyle geceyi ve gündüzü toplayıp açmak suretiyle O'nun faziletinden nasibinizi aramanız O'nun âyetlerindendir. إِنَّ فِي ذَلِكَ: **Şüphesiz ki** Cenab-ı Hakk'ın rahmet ve lütfunun kemalinden kaynaklanan **bu** takdir ve tedbirde لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ: Cenab-ı Hakk'ın tevhidinin delillerini kabul ve rıza kulağıyla **dinleyecek,** kullarının ihtiyaçlarını ve onlar için uygun olanı idare eden Hakîm olan Allah'ın hikmeti üzerinde düşünecek **bir kavim için nice ibretler vardır. (23)**

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ يُر۪يكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَيُحْي۪
بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾ وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ
وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ تَقُومَ السَّمَٓاءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِه۪ۜ ثُمَّ ....

وَمِنْ: ve aynı şekilde آيَاتِهِ: **O'nun âyetlerindendir.** يُرِيكُمُ الْبَرْقَ: **size** bir afetin geleceğini ve yağmurun yağacağını haber veren **şimşeği gösterir.** Aynı şekilde Cenab-ı Hak خَوْفًا: Allah korkusundan, O'nun azap ve gazabının başınıza geleceğinden **korkasınız** وَطَمَعًا: **ve** Allah'ın ihsan ve rahmeti olan yağmurun yağacağını ümit edip bekleyesiniz diye şimşeği size göstermektedir. Allah u Teâla onlara bu şekilde muamelede bulunur ki hem gazap ve azabından korksunlar hem de ihsan ve bağışını umup beklesinler. وَيُنَزِّلُ مِنَ: **ve** korkutup umutlandıran şimşeği size gösterdikten sonra السَّمَاءِ مَاءً: **Gök** tarafından **su indirir** فَيُحْيِي بِهِ: **onunla** yani inen yağmur ile الْأَرْضَ: kuru **toprağa hayat verir.** بَعْدَ مَوْتِهَا: **ölümünden sonra,** kuruyup cansız bir hale geldikten sonra إِنَّ فِي ذَٰلِكَ: **Şüphesiz ki bu** göstermede, korkutmada, bu umutlandırma ve yağmurun indirilip toprağa hayat verilmesinde لَآيَاتٍ: mahlukâtı üzerinde tasarruf etmede tek başına olan, irade ve kudret sahibi Allah'ın hikmetine işaret eden **nice deliller vardır.** لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ: Fail-i mutlak olan Cenab-ı Hakkın irade ve ihtiyarı ile eşsiz ve ilginç mahlukâtı üzerinde vücuda getirdiklerini düşünüp **akleden bir kavim için** nice deliller vardır. **(24)**

وَمِنْ آيَاتِهِ: Aynı şekilde sabit ve muhkem **âyetlerindendir** أَن تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ: **göğün ve yerin, emriyle durması,** yani göğün ve yerin direksiz, kazıksız ve payandasız ayakta durması O'nun apaçık ve belirgin âyetlerindendir. Yerin ve göğün belirli bir yerde durup belirli bir yörüngede dönmesi yalnızca Allah'ın emri ve hükmü iledir. O'nun irade ve meşietine uygundur. Şöyle ki yerin ve göğün Allah'ın emrinden çıkmaları katiyen mümkün değildir. ثُمَّ: **Sonra** Allah u Teâla'nın hüküm ve takdirinin mahlukâtı üzerindeki nüfuz ve etkisini düşündüğünüzde

... اِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْاَرْضِ اِذَا اَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾ وَلَهُ مَنْ فِى
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ الَّذٖى يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعٖيدُهُ

şunu yakinen bilmelisiniz إِذَا دَعَاكُمْ: sizi tekrar diriltmeyi istediği vakit **sizi çağırdığında** دَعْوَةً: sizlerin topraktan dirilmenizi sağlayan **bir tek çağırışla** çağırdığı zaman مِّنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنتُمْ تَخْرُجُونَ: **bir de bakarsınız ki dirilmiş yerden çıkıyorsunuz. (25)** Yani Cenab-ı Hak, üstün kudret ve gücü ile size yaptığı davetin mefhum ve manasını size işittirdiğinde hiçbir gecikme ve ihmal olmaksızın O'nun hükmünü hızlıca yerine getirmek üzere canlı olarak topraktan çıkmaya başlarsınız.

وَ: Allah u Teâla'nın kudreti sizin topraktan çıkarılıp yeniden diriltilmenize taalluk edince nasıl işitmez ve topraktan canlı bir şekle çıkmazsınız. Çünkü وَلَهُ: mülk, tasarruf, yaratma ve yoktan var etme bakımından hepsi **O'nundur.** مَن فِي السَّمَاوَاتِ: Allah u Teâla'nın nimeti içinde O'nun vechi keremini müşâhedede müstağrak olup kendilerinden geçmiş olan meleklerden **göklerde olanlar** وَ: **ve** الْأَرْضِ: uluhiyet sahrasını şaşırmış, rububiyetin sonsuzluğunda helak olmuş ve vücud sahasında şaşkına dönmüş **yerde olan** her bir varlık hepsi O'nundur. İşte bundan dolayı كُلٌّ: Cenab-ı Hakk'ın zat güneşinin aydınlattığı, üzerinde varlık nuru parlayan ve Cenab-ı Hakk'ın latif muhabbet tecellisinin parladığı **her bir varlık** لَّهُ قَانِتُونَ: isteyerek ve yaratılışı icabı **O'na itaat etmektedir. (26)**

وَ: Cenab-ı Hakk'ın hüküm asası ve kader kalemi altında hazır ve boyun eğmiş olan bu aciz varlıklar O'nun hükmüne nasıl boyun eğmez ve itaat etmezler. هُوَ الَّذِي يَبْدَأُ: **Hem ilkin** الْخَلْقَ: **yaratmayı yapan** ve izhar eden **O'dur.** Lütuf ve keremi neyi gerektiriyorsa mahlukâtı adem karanlığından varlık sahasına çıkartıp sonra da kahır ve celâli doğrultusunda ademe götürüp öldürür. ثُمَّ يُعِيدُهُ: **Sonra** kudretinin yüceliğini ve hikmetinin gereğini zuhura getirmek için yarattığı şekil üzere ahirette **onu** yeniden **diriltir.** Böylece dünyadaki var oluşun hikmet ve maslahatı ortaya çıktığı gibi ahiretteki arz ve mükâfat gününde dünyada ………..

... وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِۜ وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

yapılanların karşılığı ve faydası görülür. وَ: Hevalarına tabi olan batıl görüş sahibi kimseler yeniden dirilmeyi inkâr ederler. Hâlbuki هُوَ: **O,** yani yok ettikten sonra yeniden diriltme أَهْوَنُ: **çok daha kolaydır.** عَلَيْهِ: **Allah u Teâla'ya göre.** Burada ifade edilen yeniden diriltmenin daha kolay oluşu, inkârcıların basit akıllarına ve diriltmeye ilişkin zayıf kurgularına nispetledir. Zira bir şeyin daha önce benzeri ve mevcut bir numunesi olmaksızın yaratılması, var olmuş bir şeyin yeniden diriltilmesinden daha zordur. Gerçekte Allah u Teâla'nın kudret ve iradesine nispetle ise Allah'ın ilmi ve bilgisi altında olan her şey, Allah için aynı seviyede kolaydır. Çünkü ne kadar bakarsan bak Rahman'ın yaratışında bir farklılık ve eksiklik göremezsin. Cenab-ı Hakk'ın yarattıklarında herhangi bir kusur, bozukluk ve eksiklik görebilir misin? وَ: Kudretinin altındaki eşyâ O'nun için nasıl farklı olabilir. Çünkü لَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى: **en yüksek şan,** sonsuz kudret, tam tasarruf ve üzerinde varlık nuru parlayan her şeye şamil olan umumi kudret **O'nundur.** Bunlar ister فِي السَّمَاوَاتِ: **göklerde** olsun. Yani hiçbir idrak sahibinin idrakinin ve tecrübe sahibinin tecrübesinin erişemeyeceği a'ma' ve Ahadiyyet mertebesinden tenezzül ile meydana gelen isim ve sıfatlar âlemi olan yüce âlemlerde olsun, وَالْأَرْضِ: **ister yerde** olsun. Yani ilahi tecellilere göre çoğalıp kesreti meydana getiren, ilahi isim ve sıfatlar mertebesinin ahval ve şuunatının değişmesine göre değişen, yüce âlemin nurlarının kendisinden yansıdığı maddi âlem olan süfli âlemlerde olsun her yerdeki en yüksek şan ve mesel O'nundur. وَ: En yüce şan ve mesel nasıl Allah u Teâla'ya ait olmaz. Çünkü هُوَ الْعَزِيزُ: **O çok güçlüdür,** zatı bakımından mutlak üstünlük sahibidir, varlığının vacip ve ebedi oluşu bakımından tektir. Saltanat ve gücü, mutlak olarak her türlü noksan ve eksikten münezzehtir. الْحَكِيمُ: **hüküm ve hikmet sahibidir. (27)** Yaptıklarında ve yarattıklarında her işini tam yapandır. Kâinatın her zerresine uygun olan kemalâtın tümünü tam bir şekilde bilen, ilahi ilminin gereğince .....

ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلاً مِنْ اَنْفُسِكُمْۜ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَٓاءَ
فٖي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَاَنْتُمْ فٖيهِ سَوَٓاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخٖيفَتِكُمْ اَنْفُسَكُمْۜ ....

tüm yaptıklarını ve yarattıklarını tek başına en güzel surette yaratandır. Bundan dolayı;

ضَرَبَ لَكُم: **Allah u Teâla** meseleyi size açıklayıp sizi uyarmak amacıyla **size** مَثَلاً: örnek olsun diye **bir misâl verdi** مِنْ أَنفُسِكُمْ: mahlukâtını ve kullarını Allah'a ortak kabul eden ey müşrikler! **Sizin kendi nefsinizden** bir misal verdi. Çünkü kendi varlığınız size en yakın ve en açık şeydir. هَل لَّكُم: Ey ellerinin altında bulunan kölelere hür bir şekilde tasarrufta bulunan hür kimseler! **Hiç size,** مِّن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُم: **elleriniz altındaki kölelerinizden,** size ait olan kazancınız karşılığında sahip olduğunuz köle ve cariyelerinizin مِّن شُرَكَاءَ: sizler gibi tasarrufta bulunup sizin **ortaklarınız olmaları** فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ: **size rızık olarak verdiğimiz şeylerde** sizin izniniz olmadan sizin tasarrufta bulunduğunuz gibi o kölelerin de tasarrufta bulunup size ortak olmaları uygun ve caiz olur mu? فَأَنتُمْ: Gerçekte **sizler,** Ey efendiler ve sahip olduğunuz köleler! فِيهِ: **onda,** yani mala muhtaç olma ve tasarrufta bulunma konusunda سَوَاءٌ: birbirinizle **aynısınız.** Çünkü onlar da sizler gibi insandır. Sizler neye ihtiyaç duyuyor iseniz hiç fark olmaksızın aynı şekilde onlar da ona muhtaçtırlar. Fakat تَخَافُونَهُمْ: **onlardan endişe duyuyorsunuz** ve onların sizden izin almadan mallarınızda ve kazandıklarınızda tasarruf etmeleri hususunda onlardan çekiniyorsunuz. كَخِيفَتِكُمْ أَنفُسَكُمْ: **aranızda birbirinizi saydığınız,** kendi canınızdan korktuğumuz gibi mallarınızın zayi edilmesinden korkuyorsunuz. Belki de bundan daha büyük bir korku duyuyorsunuz. Sonuç olarak onların mallarınızda sizler gibi tasarrufta bulunmalarından, bu konuda sizlerle eşit olmalarından korkuyor ve çekiniyorsunuz. Bundan dolayı onlara engel oldunuz ve dünya malında onların tasarrufuna ve sizinle ortak olmalarına razı olmadınız. Peki, bizim şanımızda haddi aşan ey gafiller! Ey bizim kudret ve gücümüzü bilmeyen cahiller! Nasıl oluyor da bizim kullarımızın ve

... كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ بَلِ اتَّبَعَ الَّذ۪ينَ ظَلَمُٓوا اَهْوَٓاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍۚ فَمَنْ يَهْد۪ي مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُۜ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِر۪ينَ ﴿٢٩﴾ فَاَقِمْ وَجْهَكَ

yarattığımız varlıkların, ulûhiyet ve rububiyetimizde bize ortak olmalarına, mülk ve melekût âlemimizde bizimle birlikte tasarruf edeceklerini uygun buluyorsunuz. كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ: **İşte biz böyle açıklıyor** الْآيَاتِ: **âyetleri,** yani tevhidimizin delillerini, birlik ve tekliğimizin burhanlarını izah ediyoruz. لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ: **düşünen** ve âyetlerimizden ibret alıp kalp gözü ile iyice tefekkür etme hususunda düşünüp akıllarını kullanan **bir toplum için** âyetleri açıklıyoruz. **(28)** Ey basiret sahipleri bu âyetlerden ibret alınız.

بَلِ اتَّبَعَ: **Aksine** cahiller **uydular** الَّذِينَ ظَلَمُوا: açık âyetleri ve parlak ve kesin delilleri terk ederek nefislerine **zulmedenler** أَهْوَاءَهُم: batıl ve boş **hevalarına** ve sapık fikirlerine uydular. Gerçekte onların hevalarına tabi oluşları da بِغَيْرِ عِلْمٍ: Allah'tan kendilerine erişen bir **ilim olmadandır.** Aksine bu tabi olma ve uyma, onların fıtratındaki ezeli bahtsızlık ve ahmaklık gereği varlıklarında yerleşmiş cehaletten ileri gelmektedir. Durum böyle olunca فَمَن يَهْدِي: **Artık kim yola getirebilir?** مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ: **Allah'ın şaşırdığını** ve sapkın cahiller arasında olacağı ilahi ilim mertebesinde, Hakk'ın levh-i mahfuzunda tespit edilen ve Allah'ın dalaletini murat ettiği kimseyi kim irşat edebilir? وَمَا لَهُم: ilahi kaza onların şekavet ve dalaletine karar verdikten sonra **onların** مِّن نَّاصِرِينَ: yardım edecek ve dalalet yolundan saadet ve doğru yola sevk edecek hiçbir **yardımcıları da yoktur. (29)**

Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Hidâyet ve dalaletin Allah u Teâla'nın iradesine havale edilmiş olduğunu işittiğinde فَأَقِمْ وَجْهَكَ: beşeriyet kayıtlarından ve cismani varlığın bağlarından seni kurtarıp kemale erdirmek için Rabbinden sana erişen feyizli kalbinle dosdoğru ol ve **yüzünü çevir.** Böylece kendisi için yaratılmış olduğun

... لِلدّ۪ينِ حَن۪يفًاۜ فِطْرَتَ اللّٰهِ الَّت۪ي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَاۜ لَا تَبْد۪يلَ لِخَلْقِ اللّٰهِۜ ذٰلِكَ
الدّ۪ينُ الْقَيِّمُۙ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَۗ ﴿٣٠﴾ مُن۪يب۪ينَ اِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَاَق۪يمُوا
الصَّلٰوةَ ....

tevhid makamına ulaşasın. لِلدّ۪ينِ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Senin ve sana tabi olanların ahlâkını yüceltmek, senin ve sana tabi olanların durumunu ıslâh edip kemale erdirmek üzere Rabbinin katından sana inmiş olan dine yönel. حَن۪يفًا: **Allah'ı bir tanıyarak** yani mutlak olarak bütün batıl dinlerden ve bozuk fikirlerden yüz çevirmiş halde Hak dine yönel. Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Bil ki فِطْرَةَ اللّٰهِ الَّت۪ي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا: **Allah'ın insanları üzerine yaratmış olduğu fıtrat** ezeli ve fıtridir, asla değişmez. Çünkü لَا تَبْد۪يلَ: **hiçbir değişiklik** ve farklılık **bulunmaz.** لِخَلْقِ اللّٰهِ: Hakîm ve Âlim olan **Allah'ın** ilim ve hikmeti gereğince takdir etmiş olduğu **yaratışında,** takdirine değişme yoktur. Yine bu hususta Cenab-ı Hak buyurur ki "Benim katımda söz değişmez" (Kâf 50/29) Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Bahsedilen bu asli fıtratı korumak üzere Rabbinden sana indirilmiş olan ذٰلِكَ الدّ۪ينُ: **işte bu,** الْقَيِّمُ: **dosdoğru dindir,** hiçbir sapma ve eğrilik olmaksızın Allah u Teâla'nın tevhidine ulaştıran en doğru ve sâlim yoldur. وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ: **Fakat** gaflet ve unutkanlık fıtratı üzerine yaratılan **insanların çoğu** لَا يَعْلَمُونَ: dinin hakikatini **bilmezler** ve tevhidini nasıl dosdoğru yaşayacaklarını ve din ile tevhide nasıl yol alacaklarını anlamazlar. **(30)** Ey Muhammed ümmeti! İslam dinini yaşamalı ve Allah'ın tüm emir ve yasaklarına itaat etmelisiniz.

Tam olarak ihlâslı bir şekilde Cenab-ı Hak'tan umarak ve مُن۪يب۪ينَ اِلَيْهِ: **O'na yönelerek** وَاتَّقُوهُ: **O'ndan sakının,** Allah'ın koyduğu sınırların dışına çıkıp O'nun cezalandırmasından korkup haramlarından sakınınız. Bunun yanında Allah'ın rahmetinden ve ihsanının genişliğinden de ümidinizi kesmeyiniz. وَ: Sonuç olarak أَقِيمُوا الصَّلَاةَ: **namaza devam edin,** bütün hal ve vakitlerinizde özellikle de size farz kılınan namaz ...

... وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾ وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ

---

vakitlerinde Hakk'a doğru yönelin. وَلَا تَكُونُوا: Ey Hakk'ın dergahına yönelen ve İslam dinine müntesip olanlar مِنَ الْمُشْرِكِينَ: herhangi bir halde bir başkasını Allah u Teâla'ya ortak koşan **müşriklerden olmayınız.** **(31)** Allah u Teâla'nın birliğine ve tüm varlıklar üzerindeki mutlak tasarruf kudretine rağmen Cenab-ı Hakk'ı bırakıp da O'nun mülk ve melekût âleminde meydana gelen olay ve oluşumları Hakk'ın zat güneşinde yok hükmünde olan geçici gölgelere ve sebeplerden herhangi birine nispet etmeye kalkışmayın.

Sonuç olarak Ey Muhammed'e uyanlar ve Allah katından inen İslam dinine intisap edenler! Sırf tevhidden ibaret olan fıtratınızı korumak için sakın şu kimselerden olmayınız:

مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ: Bir olan **dinlerini ayıranlardan** olmayınız. Hâlbuki o din onların muhtelif gruplara ayrışmasını önler ve onları birleştirir. Onlar ise din konusunda birçok farklı yol ve grup icat ettiler, birçok şube ve dallara ayrıldılar. وَكَانُوا شِيَعًا: **ve öbek öbek** yayılmış fırkalar halinde **olanlardan** olmayınız. Onlardan كُلُّ حِزْبٍ: **Her grup** بِمَا لَدَيْهِمْ: **kendilerindeki,** kendi nefislerinden üretilip uydurulmuş olan bidat görüşleriyle فَرِحُونَ: **sevinmektedir.** **(32)** Onlardan her biri sahip oldukları batıl ve sapık bidatın haklı olduğunu iddia edip onunla sevinir.

Sonra Allah u Teâla onları sapıklık ve dalalete sürükleyen fıtratlarındaki yerleşmiş kötü haslete işaret etti ve buyurdu ki:

وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ: Küfür ve unutkanlık üzere yaratılmış **insanlara dokunduğu zaman** ضُرٌّ: **bir zarar** yani onları Cenab-ı Hakk'a dua etmeye ve O'na yönelmeye mecbur eden bir musibet, sıkıntı ve bela onlara eriştiğinde دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ: **her şeyden geçerek Rablerine yalvarır, dua ederler;** bütün tabi sebeplerden yüz çevirerek derinden pişman olarak ihlâslı bir şekilde Cenab-ı Hakk'a doğru yönelirler.

... ثُمَّ اِذَٓا اَذَاقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً اِذَا فَر۪يقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَۙ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَٓا
اٰتَيْنَاهُمْؕ فَتَمَتَّعُواࣞ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ اَمْ اَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا
كَانُوا بِه۪ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾

ثُمَّ إِذَا أَذَاقَهُم: **Sonra** Cenab-ı Hak **onlara tattırdığı,** onları kurtardığı **zaman da** مِنْهُ: **ondan** yani o zarardan, o zararın tesirlerinden ve onu takip eden diğer kötülüklerden kurtarıp da رَحْمَةً: Cenab-ı Hakk'ın lütuf ve cemâli gereği **bir rahmet** ve şefkat tattırdığında إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُم: bakarsın **onlardan bir kısmı** yani onlardan bir grup hemen بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ: **Rablerine ortak koşmaya** başlarlar.**(33)** Yani Rablerine ortak koşarlar. O belanın giderilip rahatlamalarını tabiî sebep ve vesilelere bağlarlar. Hatta bu tür kötülüklerden onları kurtaran ve şefaatçi diye inandıkları Allah'tan başka edindikleri boş ve batıl ilahlara bunu nispet ederler. Hâlbuki bu yaptıkları nispetler boş ve batıl gölgeleredir.

لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ: **Bunu da kendilerine verdiğimiz nimetlere** ve birçok ihsana **nankörlük etmek için yaparlar.** Bu ise onların mayasındaki pislikten ve kat kat cehaletlerinden kaynaklanmaktadır. Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Bizim yerimize onlara de ki: فَتَمَتَّعُوا: Ey kafirler! **Haydi** nimetlerimizden, lütuf ve keremimizin ikramlarından **geçinedurun bakâlim,** şımarık ve sevinçli bir şekilde onlarla ömrünüzü geçirin. فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ: Sürdüğünüz bu sefanın ve inkârınızın akıbetini ve o nimetlere karşılık çekeceğiniz azabı **yakında bileceksiniz.(34)** Çünkü kâfirlerin cehennemdeki hallerini ve korkularını gördüklerinde onlardan her birinin yaptığı küfür ve isyanı itiraf edeceği bir zaman gelecektir.

أَمْ أَنزَلْنَا: **Yoksa biz onlara** gerçekte **indirmişiz de** عَلَيْهِمْ: o zaman سُلْطَانًا: **bir delil** güç ve kuvvet sahibi bir melek فَهُوَ يَتَكَلَّمُ: **o** mu onlara **söylüyor** ve hatırlatıyor. بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ: **O'na ortak koşmalarını** yani yaptıkları şirk ve inkârı, çeşitli fasıklık ve isyanların hiçbirini atlamaksızın hepsini onlara o mu söylüyor. **(35)**

وَاِذَٓا اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَاۜ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْد۪يهِمْ اِذَا
هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ
لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾

Sonra Allah Teâla buyurdu ki:

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً: **Bir de biz insanlara bir rahmet tattırdığımız** ve onlara sürekli rızık olarak nimet ve genişlik, bedenlerine de sağlık ve afiyet verdiğimiz **zaman** فَرِحُوا بِهَا: **onunla sevinirler,** sahip oldukları bu tür sebepler nedeniyle övünüp şımarmak suretiyle sevinip neşelenmede aşırıya kaçarlar. Bazen وَإِن تُصِبْهُمْ: onları zora ve kötü duruma sokan سَيِّئَةٌ: sıkıntı, kesatlık, bela ve musibet gibi **bir kötülük onlara isabet edince** gerçekte ise onlara isabet eden bu şey بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ: **ellerinin önceden yaptığı şeyler sebebiyledir.** Yani kendi yaptıkları bozgunculuk ve isyanları böyle bir azabı ve intikam almayı gerekli kılmış, yaptıklarının uğursuzluğu sebebiyle biz de onlardan intikam almışızdır. Bundan dolayı da إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ: **hemen ümidi kesiveriyorlar** yani bizden ümitsizliğe düşüyorlar. **(36)** Öyle ki o musibetin açılıp rahata erişmek için bize yönelmiyorlar. Aksine bizim o kötülüğü kaldırmaya gücümüzün yettiğine de inanmıyorlar.

أ: Bu haddi aşan inkârcılar bizim kudretimizi **mi** inkâr ediyorlar? وَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ: **Onlar görmediler mi ki,** çeşitli lütuf ve keremlere gücü yeten **Allah** nasıl يَبْسُطُ: **serer** ve bolca verir الرِّزْقَ: maddi ve manevi **rızkı** لِمَن يَشَاءُ: vermek **istediği kimseye** وَيَقْدِرُ: **ve** tam ve eksiksiz hikmeti gereğince tutup vermek istemediği kimseye de nasıl **daraltır,** vermez ve tutar. إِنَّ فِي ذَٰلِكَ: **Şüphesiz ki bu** rızkın daraltılıp yayılmasında لَآيَاتٍ: **ibretler,** açık deliller ve parlak şahitler **vardır.** لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ: Allah'ın tevhidine inanan, doğru ve sağlam yol denilen ilahi adalet ve hikmet gereği eserleri kainatta cari olan ilahi zati sıfatlara **inanan bir toplum için** bunda nice ibretler vardır. **(37)**

فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِۜ ذٰلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِۘ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَٓا اٰتَيْتُمْ مِنْ رِبًا.........................

Allah u Teâla istediği kimseye bolca rızık verdiğini, istediğine de vermeyip rızkını daralttığını belirtince malı vermenin uygun olduğu yerleri belirtmeyi murat etti. Bu tür ilahi hitaplara layık olan Hz. Muhammed (sav) olduğundan Habibi Hz. Muhammed'e (sav) hitap ederek buyurdu ki:

فَآتِ: **O halde** ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Sana rızık olarak verilen nimet ve ihsanlardan **ver** ذَا الْقُرْبَى: ebeveyn cihetinden seninle akrabalık bağı bulunan yakın **akrabaya** حَقَّهُ: **hakkını** yani akrabalık bağının gereğince onu koruyup kollama hakkını ver. Zira onlar böyle bir korumaya başkalarından daha layıktır. وَ: onlardan sonra korunmaya en layık olan الْمِسْكِينَ: **yoksula da** hakkını ver. Miskin, fakirlikten tamamen muhtaç bir hale gelen kimsedir. وَ: **ve** ondan sonra ابْنَ السَّبِيلِ: **yolda kalana** ver. Bunlar da şeriatın mubah kıldığı gerekçelerle mallarından ve vatanlarından ayrı olan kimselerdir. ذَٰلِكَ: Anılan **işte bu** tasarruf خَيْرٌ: dünyada ve ahirette **daha hayırlıdır.** لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ: mallarıyla ve o malları harcamakla وَجْهَ اللَّهِ: **Allah'ın rızasını,** Allah'ın kerem, ihsan ve nimetlerinin hakkını yerine getirmeyi **dileyenler için** daha hayırlıdır. وَ: Sonuç olarak أُولَٰئِكَ: mallarını Cenab-ı Hakk'ın emrettiği surette Allah yolunda harcayan **o kimseler** هُمُ الْمُفْلِحُونَ: **Kurtuluşa erecek olanlar işte onlardır. (38)** Cenab-ı Hakk'ın vereceği kurtuluş ve kazanca layık olan yalnızca onlardır.

Sonra Allah u Teâla, kendi rızasına erişmek yahut sevap kazanmak için değil de sırf kibirlenmek ve hayali bir şey olan makam ve servet kazanmak, övülmek ve arkadaşlarının teveccühünün artması için mallarını harcayan cahillerin hallerine işaret etti ve buyurdu ki:

وَمَا آتَيْتُم: Sahip olduğunuz mallarınızdan **verdikleriniz** مِّن رِّبًا: **faizden** meydana gelen mallarınızdaki artış ki sizler bunu لِّيَرْبُوَ: ancak ...

...لِيَرْبُوَا فٖى اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللّٰهِۚ وَمَٓا اٰتَيْتُمْ مِنْ زَكٰوةٍ تُرٖيدُونَ
وَجْهَ اللّٰهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾ اَللّٰهُ الَّذٖى خَلَقَكُمْ
ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمٖيتُكُمْ ....

artması için verdiniz. فِي أَمْوَالِ النَّاسِ: Allah'ın emrine bağlı kalmak ve O'nun rızasını isteme dışında bir başka bozuk niyet için **insanların malları içinde** artsın diye vermiş olduğunuz şey فَلاَ يَرْبُو: sizin bu yatırımınız عِندَ اللَّهِ: **Allah katında artmaz.** Herhangi bir sevap artırmaz. Bilakis Allah u Teâla katında bu yaptığınız, niyet ve hedeflerinizdeki bozukluktan dolayı katiyen makbul değildir. وَ: **ve** Cenab-ı Hakk'ın emrini tutmak ve dinine itaat etmek maksadıyla emredildiği şekilde مَا آتَيْتُم: fakirlere **verdiklerinize** gelince مِّن زَكَاةٍ: Allah u Teâla'nın size farz kıldığı **zekattan,** تُرِيدُونَ: ve verdiğiniz zekatla sizler وَجْهَ اللَّهِ: **Allah'ın rızasını dilerseniz** nefs-i emmârenin süsleyip sizi aldatması ve hevanızın şehvet ve kuruntularından herhangi bir şey karışmaksızın sırf Allah rızası için zekatı verenler فَأُوْلَئِكَ: **İşte onlar** zekatı emredilen şekilde yerine getirenlerdir. هُمُ الْمُضْعِفُونَ: Allah katında sevabı yetmişten, yetmiş bine belki de Allah'ın istediği bir mükafata kadar **kat kat artmış olanlardır. (39)** Bu onlara yönelik Allah'tan bir inâyet ve ihsandır. Hayr ve sadakalarınızda nasıl olur da sadece Allah'ın rızasını talep etmezsiniz de cansız, fani ve boş gölgeler hükmündeki şekil ve suretleri Allah'a ortak koşarsınız.

Çünkü اللَّهُ: zatı itibariyle tek olan, kudretli, Hakîm ve Âlim olan **Allah** الَّذِي خَلَقَكُمْ: **O'dur ki, sizi yarattı,** ne kuvve ne de fiili olarak sizler anılan hiçbir şey değilken adem karanlığından sizleri zuhura getirdi ثُمَّ: sizleri varlık sahasında zuhura getirdikten **sonra** رَزَقَكُمْ: **size rızık verdi,** lütuf ve keremi gereğince sizi besleyip yaşatmak için çeşitli nimetlerden sizlere verdi. ثُمَّ: dünya hayatındaki mevcudiyetinize ilişkin Cenab-ı Hak katında belirlenmiş olan süre bittikten **sonra** يُمِيتُكُمْ: üstün

... ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾ ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ....

---

ve kamil kudretini tamamlamak için kahır ve celâl sıfatları gereğince **sizi öldürür** ثُمَّ: **sonra** ahiretteki hayatınız için ilahi ahlâkla vasıflanmanız, ma'rifet ve hakikatlerle donanıp kuşanmak üzere ilahi hikmet gereği çeşitli imtihan ve belalarla hazırlanmış olan oluş ve bozuluş (kevn ü fesad) âlemi dünyadaki hayatınız bittikten sonra يُحْيِيكُمْ: dünyadayken yapıp ettiklerinizin hesabını verip Allah'a arz olunmak üzere ahirette **sizi diriltir** ki amel ve halinize uygun şekilde ödüllendirilip cezalandırılasınız.

Ey Allah'a ortak koşan müşrikler! Bu şeyleri işittiyseniz insaflıca düşünün. Ki o Allah birdir ve tektir. İlahi gayret mülk âleminde meydana gelen tüm tasarruflarında Allah'ın tek başına olmasını gerekli kılar. O'nun yüce zatı ve izzeti eksiklik ve kusurdan münezzehtir. Cenab-ı Hakk'ın yüce vasıflarını işittiğinizde şunu düşününüz. هَلْ مِن شُرَكَائِكُم: Kadir ve muktedir olan ve her şey üzerinde iradesiyle tek başına hükmeden Allah'a **ortak koştuğunuz şeylerden hiç** مَّن يَفْعَلُ مِن ذَٰلِكُم: **bunlardan** yani Cenab-ı Hakk'ın yapmış olduğunu işittiğiniz şeylerden **birini yapacak olan var mı?** مِّن شَيْءٍ: En basit ve en az **bir** **şeyi** yapacak olan var mı? Hayır. Kesinlikle! Cenab-ı Hak'tan başka birinden bunların meydana gelmesi elbette imkânsızdır. سُبْحَانَهُ: Zatı bakımından **Allah,** bütün o ortaklıklardan ve yardım edilmek gibi kusur ve zayıflıklardan **münezzehtir.** وَتَعَالَىٰ: **ve şanı yücedir.** عَمَّا يُشْرِكُونَ: o haddi aşan müşriklerin **ortak koşmalarından** tümüyle yücedir. **(40)**

Onların Allah hakkındaki cehaletlerinden, O'nun kudret ve gücünün yüceliğini tam olarak bilemediklerinden ve bu konudaki cehaletlerinin derinliğinden;

ظَهَرَ الْفَسَادُ: **Fesat,** çeşitli belalar ve birçok musibet **ortaya çıktı.** فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ: kuraklık, bunâlim, salgın hastalık, depremler, çeşitli yangın ve seller, gemilerde meydana gelen çeşitli olaylar gibi **karada ve ....**

... بِمَا كَسَبَتْ اَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾

---

denizde bir çok bela ve musibet ortaya çıktı. Hâlbuki asli fıtrat itibariyle ortaya çıkacak olan şey, dengeli bir adalet ve istikametten başkası değildir. Meydana gelen bu tür sapma ve musibetler, ilahi dengeye zıt olan uygulama ve bozgunculuktan kaynaklanmaktadır. بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ: **insanların kendi ellerinin kazandığı şeyler yüzünden,** yani yapıp ettikleri inkâr, nankörlük, fasıklık, isyan, dosdoğru ve dengeli ilahi sınırların dışına çıkmalarının uğursuzluğu yüzünden bunlar olmaktadır. Bu tür bozukluk ve sapmaların ortaya çıkışının hikmeti ise لِيُذِيقَهُم بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا: **Yaptıklarının bir kısmını tatsınlar diye** yani Âlim ve Hakîm olan Allah u Teâla yaptıkları yanlış işlerin vebalinin bir kısmını dünyada onlara tattırmak için bu olaylar meydana gelir. Yaptıklarının tam karşılığını vermek üzere tam cezalarını da ahirete bırakır. O kötü amellerin vebalinden bir nebze olsun sizlere dünyada acilen tattırır ki لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ: çeşitli zorluk ve sıkıntıları tadınca **belki** bize **dönersiniz. (41)**

Bu müşrikler onlar gibi insanlara azap edeceğimizi şâyet inkâr ederlerse;

قُلْ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Bize vekâleten onlara **de ki:** سِيرُوا فِي الْأَرْضِ: çeşitli kevn ü fesadları barındıran **yeryüzünde yürüyün** فَانظُرُوا: ibret alıp, düşünen, basiret ve insaf ehli kimselerin bakışıyla etrafınıza **bakın** ki sizce belli olsun. كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ: geçmişte مِن قَبْلُ: **önceki kimselerin sonu nasıl olmuş!** Gerçekte كَانَ أَكْثَرُهُم مُّشْرِكِينَ: **Onların pek çoğu** sizler gibi **müşrik idiler. (42)** Şirkte, küfürde, fasıklık ve isyanda sizinle ortaktılar.

Allah u Teâla istikamet yolundan sapan, esenlik yolundan yüz çeviren, batıl arzu ve bozuk görüş sahibi olan kimselerin sonlarının vahametine işaret edince Habib'i Hz. Muhammed'e (sav) adalet yoluna

فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ
يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾ مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِاَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾
لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ..

sımsıkı sarılmasını emretti ki o yol, diğer batıl ve geçici dinlerin tümünü ortadan kaldırmış olan İslam dinidir.

فَأَقِمْ وَجْهَكَ: **yüzünü çevir,** yani Ey Peygamberlerin en kâmili olan Resulüm! Hakk'a yakın ve ona dost olan kalbinle dosdoğru bir şekilde yönel. لِلدِّينِ الْقَيِّمِ: istikamet ve adalet üzere Allah katından sana olan nimet ve ihsan sonucu sana indirilmiş olan **dosdoğru dine** yönel مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ: **gelip çatmadan önce** يَوْمٌ لاَ مَرَدَّ لَهُ: **hiçbir çare olmayan bir gün** yani kesinleşmiş hükmün icra edilmesi engellenemez. Çünkü onun bu şekilde gelişi مِنَ اللَّهِ: Hakîm ve Âlim olan **Allah'tandır**. Çünkü O'nun takdirinde ne ileriye erteleme ne de geriye dönüş mümkündür. O günün gelişiyle birlikte ibadet ve boyun eğme artık fayda vermez. Bilakis يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ: **O gün insanlar birbirlerinden ayrılırlar. (43)** Yani insanlar imtihan ve sınama yurdu olan dünyadaki bulundukları hal gereği gruplara ayrılır ve bölünürler.

مَن كَفَرَ: Dünyada **inkâr eden kimsenin** فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ: **inkârı kendi aleyhinedir.** Yani küfür ve farklılığının vebali ondan ayrılmaz ve onu cehenneme sokar, orada alçaltılmış bir vaziyette ebediyen cehennemde bırakır. وَمَنْ عَمِلَ صَالِحاً: **Kim de** dünyada iken **salih amel işlerse,** فَلِأَنفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ: **onlar kendileri için rahat bir yer hazırlamış olurlar. (44)** Yani onlar imanlarıyla ve salih amelleriyle kendileri için ebedi kalacakları cennette yer ve konak hazırlamış olurlar.

Kıyametin kopup ahiretteki dirilişin olmasındaki sır şudur:

لِيَجْزِيَ: **Çünkü** Allah u Teâla **mükafatlandıracaktır** الَّذِينَ آمَنُوا: Allah'ın birliğine ve Allah katından Peygamberlerine gelmiş olan her şeye yakinen **inananları** وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ: **ve** peygamberler vasıtasıyla emredilen emirlere bağlı kalarak Cenab-ı Hak katında makbul **salih ....**

...مِنْ فَضْلِهِۜ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذ۪يقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِه۪ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِاَمْرِه۪ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِه۪ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾

---

ameller işleyenleri مِنْ فَضْلِهِ: **lütfundan** yani onlara karşı ihsanı, lütfu ve sevgisi gereği amel ve imanlarıyla hak ettiklerinin kat be kat fazlasıyla onları mükafatlandırır. Aynı şekilde adaleti gereği kâfirleri de yaptıkları küfür, şirk ve birçok zulüm sapıklıklarından dolayı cezalandırır. إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْكَافِرِينَ: **Çünkü O,** küfür ve sapıklıkta ısrarcı olan **kafirleri sevmez. (45)** Özellikle de Cenab-ı Hak onlara kendilerini ıslâh edip doğru yola eriştirecek peygamberleri gönderdikten ve onlar da o peygamberleri düşmanlık ve kibirlerinden ötürü inkâr edip yalanladıktan sonra küfür ve sapıklıkta ısrar eden kâfirleri sevmez.

وَمِنْ: Allah u Teâla'nın zatının birliğine yakinen inanan tevhid mertebesine ulaşmış müminlere rahmet ve şefkatinin kemaline delalet eden آيَاتِهِ: **Allah'ın âyetleri** arasındadır. أَن يُرْسِلَ الرِّيَاحَ: Allah u Teâla'nın lütuf ve cemâl eserlerinin zuhura gelmesi için çeşitli nimet, refah ve müjdeler içeren ve rahmani nefeslerin birer nefhası olan **rüzgarları göndermekle** مُبَشِّرَاتٍ: ki o rüzgarlar Cenab-ı Hakk'ın ihsan ve ikramının, rahmet ve cömertliğinin çokluğunu ve inişini **müjdeleyicidirler** وَلِيُذِيقَكُم: **size tattırmak** ve مِّن: üzerinize geniş رَّحْمَتِهِ: **rahmetinden** indirmek üzere rüzgarları müjdeci olarak gönderir. Bu rahmeti sayesinde sizleri beşeriyetinizin ve nefsinizin kötülüklerinden kurtarmak وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ: **ve gemilerin** yani varlık denizinde akan sizin varlık gemilerinizin بِأَمْرِهِ: irade ve meşieti doğrultusunda **emriyle akıp gitmesi** وَلِتَبْتَغُوا: **ve** işlerinizi Allah'a havale edip O'nu kendinize vekil edindiğinizde **isteyip rızık kazanmanız** مِن: ihsanından فَضْلِهِ: **lütfundan,** ihsan ve kereminin mahsullerini elde etmeniz için böyle yapar. Bu ihsanları ise ne bir göz görmüş ne bir kulak işitmiş ne de bunlar bir insanın aklından geçmiştir. Tüm bunlar, Allah'ın âyetlerindendir. وَ: Allah u Teâla bu ihsan ve ......

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَٓاؤُ۫هُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذ۪ينَ اَجْرَمُواۜ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٤٧﴾

ikramları لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ: nimetlerine **şükredesiniz** diye verir. **(46)** Böylece Allah'ın bol keremine erişmeniz ve sizi onun için yaratmış olduğu ma'rifet ve tevhid makamına yükselebilesiniz.

Sonra Allah u Teâla Resulullah'ı teselli etmek ve Allah'a ortak koşan ve Resulüyle alay eden haddi aşan cahil müşriklerin yalanlamasından dolayı hüzünlenen Hz. Peygamberin (sav) hüzün ve sıkıntısını gidermek için yemin ederek buyurdu ki:

وَ: **Andolsun ki** لَقَدْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ: Ey Peygamberlerin en kâmili olan Resulüm! **Biz, senden önce** رُسُلًا: müjdeleyici ve uyarıcı olarak إِلَى قَوْمِهِمْ: kendilerinde küfür ve taşkınlık belirtileri ortaya çıkan **kavimlerine birçok peygamberleri gönderdik** فَجَاؤُوهُم: **onlara** katımızdan desteklenmiş olarak **geldiler** بِالْبَيِّنَاتِ: açık **apaçık delillerle** ve parlak mucizelerle geldiler. Kâfirler ise âyet ve mucizeler üzerinde düşünüp akıllarını kullanmaksızın inat ve kibirlerinden dolayı onları hemen yakalamaya koyuldular. فَانتَقَمْنَا: **Onun üzerine biz de** kahır ve celâlimiz gereğince مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا: özellikle -Allah'ın selamı üzerlerine olsun- peygamberleri yalanlama gibi büyük günahları **işleyenlerden intikam aldık.** وَ: Nasıl olur da peygamberlerimizi yalanlamalarından ötürü onlardan intikam almayız. Hâlbuki muhakkak وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا: levh-i mahfuzda ve ilahi ilim mertebesinde sabit olan hüküm gereği **bizim nezdimizde** نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ: **müminlere yardım bir hak oldu. (47)** Yani emirlerimizi yerine getirip yasaklarımızdan kaçındıklarında peygamberlere ve onlara iman eden müminlere yardım etmek ve onları kâfirler üzerine galip kılmak bize aittir. Peygamberler onlara emrettiğimiz ve vahiy olarak onlara gönderdiğimiz şeylerin tümünü tebliğ edip anlattılar. Kâfirler ise onları yalanladı ve kabul etmediler. Bu Allah'ın rahmetinden uzak olan inkârcı haddi aşanlar Cenab-ı Hakk'ın onlara olan vahyini ve ilhamını nasıl kabul etmezler.

اَللّٰهُ الَّذ۪ي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُث۪يرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَٓاءِ كَيْفَ يَشَٓاءُ وَيَجْعَلُهُ
كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِه۪ۚ فَاِذَٓا اَصَابَ بِه۪ مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ٓ اِذَا هُمْ
يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ اَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِه۪ لَمُبْلِس۪ينَ ﴿٤٩﴾

Hâlbuki muhakkak zuhura gelen sıfat ve isim mertebelerinin tümünü kapsayan, o isim ve sıfatlara göre iradesiyle tek başına tecelli eden اللّٰهُ: **Allah'tır ki** الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ: diğer mevcudatta olduğu gibi ilahi hikmetin cereyan ettiği adet üzere rüzgârı gerekli kılan hiçbir sebep olmaksızın sırf Cenab-ı Hak'ın ihsan ve kereminden doğan bir şekilde **rüzgârları gönderir** فَتُثِيرُ: **böylece** bu rüzgârlar buhar kümelerini **savurur** ve hareket ettirirler. Buhar kümelerini birbirine ekler. Böylece buhar kümeleri, yağmur yağdıran سَحَابًا: **bir bulut** olur. Allah u Teâla فَيَبْسُطُهُ: **onu yayar** فِي: hava boşluğunda السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ: **gökyüzünde** uzunlamasına ve genişlemesine hareket halinde ve durur halde tabakalar halinde veya daha başka şekillerde **nasıl dilerse** bulutu öylece yayar. وَ: Allah u Teâla bulutu hazırlayıp onu yayınca يَجْعَلُهُ كِسَفاً: **onu parça parça eder,** yani farklı parçalara ayırır. Ey bakan! فَتَرَى: **görürsün** الْوَدْقَ: **yağmuru** يَخْرُجُ: **çıkar** ve akar görürsün. مِنْ خِلَالِهِ: su oluncaya kadar birbirine eklenip katılaşan ve yerden yükselen ve birbirine eklenen buhar parçalarının toplanmasından Allah'ın kudretiyle oluşup meydana geldiğinde **aralarından** çıkan yağmurla seller oluşur. فَإِذَا أَصَابَ بِهِ: **Derken onu** arazilere **akıttığında** مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ: Allah u Teâla'dan kendilerine yönelik bir inâyet ve ihsan olmak üzere **kullarından kimlere diliyorsa döküverdi mi** إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ: **derhal yüzleri güler.(48)** Yani yağmurun yağmasını bolluk ve berekete, çeşitli güzelliklere ve iyiliğe yorarak sevinmeye başlarlar.

وَإِن كَانُوا مِن قَبْلِ أَن يُنَزَّلَ عَلَيْهِم: **Halbuki onlar,** مِّن قَبْلِهِ: **daha önce** yani buhar ve su damlacıklarına hareketinde ve buhar kümelerinin ……

فَانْظُرْ اِلٰٓى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتٰىۚ
وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٥٠﴾ وَلَئِنْ اَرْسَلْنَا ر۪يحًا فَرَاَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِه۪
يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾

---

birbirine eklenip **üzerlerine yağmur indirilmeden önce** لَمُبْلِسِينَ: **ümidi kesmişlerdi. (49)** Yağmurun gecikmesinden dolayı ümitsizdiler.

فَانظُرْ: Ey Allah'ın nuruyla ve ibret nazarıyla bakan mümin! **Şimdi bak** إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ: **Allah'ın rahmetinin eserlerine,** Allah'ın ihsan ve kereminin kemaline كَيْفَ يُحْيِي: **nasıl diriltir** ve yeşillendirir. الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا: **yeryüzünü ölümünden sonra** nasıl diriltir. Yani toprak kuruyup cansız hale geldikten yeşillik, güzellik ve canlılığı gittikten sonra toprağa nasıl hayat verir ve onun üzerinde birçok bitki ve meyveyi Hak'tan kullarına bir inâyet ve ihsan olmak üzere nasıl bitirir. Bu sayede insanlar o bitki ve meyvelerle yiyecek ve erzak temin etsinler de hidâyet ve tevhid yoluna girsinler. إِنَّ ذَلِكَ: **Şüphe yok ki** üstün irade ve ihtiyarı ile Kadir ve muktedir olan **O** Allah, لَمُحْيِي الْمَوْتَى: diriltilmeyi murat edince **mutlaka ölüleri** kabirlerinden **diriltir** ve çıkarır. وَ: Bu nasıl mümkün görünmez ki هُوَ: zatı bakımından **O,** عَلَى كُلِّ شَيْءٍ: ilahi ilim ve irade mertebesinin kapsamı altındaki **her şeye** hiçbir eksik ve kusur olmaksızın قَدِيرٌ: **kâdirdir. (50)**

وَ: Hak din olan İslam dini hakkında derin bilgi sahibi olmadıklarından ve doğru yol üzere çok az bulunduklarından dolayı لَئِنْ أَرْسَلْنَا: **biz** onlara رِيحًا فَرَأَوْهُ: **bir rüzgâr göndersek de onu** yani ekinlerini esen rüzgarla مُصْفَرًّا: yeşillendikten sonra **sararmış görseler,** yani bu rüzgarın ekinlerini büyütüp artırmak bir yana zayıflatıp kötüleştirdiğini görseler, gerçekte ise ekinlerin zarar görüp sararması kendi işledikleri isyan ve günahlarının uğursuzluğundandır. لَظَلُّوا مِن بَعْدِهِ: **mutlaka onun arkasından** yani sarardıktan sonra يَكْفُرُونَ: Allah'ı ve nimetlerini O'nun ihsan ve

فَاِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَٓاءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِر۪ينَ ﴿٥٢﴾
وَمَٓا اَنْتَ بِهَادِ الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْۜ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا ....

cömertliğinin sonsuzluğunu ve genişliğini **inkâr etmeye başlarlar.(51)** Hâlbuki onların sıkıntı ve musibetlere uğramaları Cenab-ı Hakk'a huşu ve tevazu ile yönelmeleri, böylece Cenab-ı Hakk'ın da onlara sıkıntı veren musibeti onların üzerinden kaldırması içindir. Zira Allah'tan başka sıkıntıları giderecek hiç kimse yoktur. O'ndan başka hiç bir kurtarıcı yoktur.

Sonuç olarak onlar görünüşte hayatta olsalar da içlerindeki pislikten ve mizaçlarının donukluğundan gerçekte manevi olarak ölüdürler. Ey Peygamberlerin en kâmili olan Resulüm! Onlara ve onların bu durumuna üzülme ve onları hidâyete erdirmek ve kemale ulaştırmak için artık gayret sarf etme.

فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَى: **Çünkü sen ölülere işittiremezsin,** yani ölülere işittirmek senin gücün ve takatinde olan bir şey değildir. Bilakis senin vazifen yalnızca tebliğ ve davettir. وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ: aslı bakımından **sağır olanlara duyuramazsın** الدُّعَاءَ: **O daveti** ve çağrıyı özellikle de إِذَا وَلَّوْا: **arkalarını dönüp** مُدْبِرِينَ: seni inkâr edip senden yüz çevirerek peygamberliğini ve tebliğini yalanlayarak senden yüz çevirdiklerinde o sağırlara duyuramazsın. **(52)**

وَ: Ey Peygamberlerin en kâmili olan Resulüm! Sen gücün ve takatin haricindeki emrolunmadığın bir şeyin gerçekleşmesi için nasıl gayret gösterebilirsin? Çünkü مَا أَنتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ: **sen körleri de sapıklıklarından hidâyete getiremezsin.** Zira onlar asli fıtratları itibariyle ebedi bir sapıklık üzere yaratılmışlardır. Cenab-ı Hakk'ın zati birliğinin şahitlerini ve tevhidin delillerini idrak edecek kalplerinin basiret gözlerini kaybetmişlerdir. Onları tevhid yoluna yönlendirmen ve irşat etmen senden istenmiyor. إِن تُسْمِعُ: **Sen** tebliğ ve irşadınla **ancak** إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا: **âyetlerimize** levh-i mahfuzda ve ilahi ilim mertebesinde sabit olan hüküm gereğince imana muvaffak kıldığımız **iman edeceklere duyurursun** فَهُم: **onlar da** bizden onlara erişen inâyet sayesinde....

... فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾ اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ
قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ وَهُوَ الْعَل۪يمُ

مُسْلِمُونَ: **müslüman olur, selâmeti bulur** ve sana boyun eğerler. **(53)** Senin onlara tebliğ etmiş olduğun dinin şiarlarını, tevhid ve yakinin delillerinin tümünü bu sayede kabul edip sana teslim olurlar.

Sonra Allah u Teâla dünya hayatında zamanın ilerlemesiyle yaşlanmaya bağlı olarak kulları üzerinde meydana gelen değişim ve farklılaşmaları var kılmasındaki kudretinin kemalini göstermek üzere verdiği nimetleri hatırlatma kabilinden buyurdu ki: Peki o halde nasıl oluyor da ahiret hayatındaki dirilişi inkâr ediyorsunuz? Her ne kadar her ikisi de Cenab-ı Hakk'ın kudretine nispetle eşit derecede kolay olsa da size nispetle söylenecek olursa yeniden diriltme, hiç yoktan yaratmadan daha kolaydır.

اَللّٰهُ: Kadir ve muktedir olan, fiillerinde ve hükümlerinde hikmet sahibi ve kusursuz olan ve her şeyin gereğini bilen **Allah** الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ: sizleri adem karanlığından yoktan vücuda getirdikten sonra unsurlar alemi olan tabiat aleminde **sizi yaratır** ve sizin varlığınızı takdir eder مِنْ ضَعْفٍ: **güçsüz olarak,** o değersiz ve basit spermden ثُمَّ جَعَلَ: **sonra** dönüştürür ve **yaratır** مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ: **sonra** nutfedeki **güçsüzlüğün arkasından** قُوَّةً: gençliğin kemaline erişinceye kadar her geçen gün artan ve tekamül eden cismani **bir kuvvet** ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ: **Sonra** gençlik zamanındaki **kuvvetin arkasından** ضَعْفًا: **yine güçsüzlüğe,** bozuluşa وَشَيْبَةً: **ve** bütün kuvvet ve organları zayıf bırakan **ihtiyarlığa getirir.** Sonunda kişi Cenab-ı Hakk'ın ömrün en zayıf dönemi (erzel-i ömür) diye tabir ettiği piri faniliğe erişir, bilgi sahibi iken bu dönemde bir şey bilmez hale gelir. Sonuç olarak يَخْلُقُ: Allah u Teâla **yaratır** ve izhar eder. مَا يَشَٓاءُ: **istediği** her **şeyi,** iradesi ve ihtiyarı ile murat ettiği her şeyi yaratır. وَ: Nasıl böyle olmasın ki هُوَ الْعَل۪يمُ: **O,** irade ve meşietinin kapsamı altındaki her şeyi ....

...الْقَدِيرُ ﴿٥٤﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذٰلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللّٰهِ ....

---

bilendir الْقَدِيرُ: zuhurat aleminde eksiksiz ve noksansız şekilde yaratmaya **kadir olandır. (54)**

وَ: Hayatta birbiri ardına gelen birbirine zıt bu tür değişiklikleri gördükten sonra haşredilip toplanmayı ve ölülerin tekrar diriltilmesini inkâr eden kişi bunları nasıl inkâr edebilir. Ey Peygamberlerin en kâmili olan Resulüm! Onlara hatırlat يَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ: ölülerin kabirlerinden diriltilip toplanmaları için hazırlanmış vaat edilen **kıyametin kopacağı gün** يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ: **günahkarlar** yani onlardan her biri arkadaşına dünyada nimet ve refah içinde kaldıkları süre konusunda **yemin eder** ant içer. Dünyada kaldıkları süre konusunda tereddüde düşüp ayrılığa düştükten sonra ittifak edip ederler ki مَا لَبِثُوا: dünyada **durmadıklarına** غَيْرَ سَاعَةٍ: kıyamet gününün uzunluğuna, azap ve korkularının şiddetine, o gün çekilen sıkıntı ve hüzünlerin çokluğuna nispetle sadece **bir saatten fazla** kalmadıklarına yemin ederler. Onların ömürleri boyunca dünyada kalışlarının süresi kıyamet günü onlara göre yalnızca bir saatten ibaret kalır. Hatta bazıları bundan daha az bir süre kaldıklarını zannederler. كَذٰلِكَ: **Aynı böyle** yani kıyamet günü dünyada kalış sürelerinin uzunluğunu inkâr ettikleri gibi كَانُوا يُؤْفَكُونَ: aşırı gafletlerinden ve kalplerinin katılığından daha önce dünyada da tevhid, hidâyet ve doğru yoldan **çevriliyorlardı. (55)**

وَ: Allah'ın birliğine iman etmiş müminler onların dünyada kalış müddetlerini kısaltmak istemeleri ve gerçekten sapmalarını işitince قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ: **kendilerine** Cenab-ı Hak katından ledünni **ilim verilenler** وَالْإِيمَانَ: **ve** peygamberlerin dilinden tasdik etmekle emrolundukları gayba dair hususları, ilahi kitapları ve özellikle de diriliş ve haşir gününe **iman** nimeti verilen müminler, onları reddedip hatalı olduklarını bildirmek üzere onlara derler ki: لَقَدْ لَبِثْتُمْ: **Andolsun ki** فِي كِتَابِ اللّٰهِ: **Allah'ın**

... إِلٰى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ ....

kitabında, levh-i mahfûzda ve ilahi ilim mertebesinde sabit olduğu üzere **sizler** dünyada **kaldınız** إِلٰى يَوْمِ الْبَعْثِ: ölülerin haşredilip kıyametin koptuğu **diriliş gününe kadar** dünyada kaldınız. فَهٰذَا: Azap içinde olduğunuz **işte bu** gün يَوْمُ الْبَعْثِ: dünyadayken peygamberlerin size vaat ettikleri **diriliş günüdür.** وَلٰكِنَّكُمْ: **Fakat sizler** içinizdeki pislikten ve cehaletinizden كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ: **bunu bilmiyordunuz,** ona inanmıyordunuz ve kıyametin kopacağını tasdik etmiyordunuz. **(56)** Aksine onu inkâr ediyordunuz. Cenab-ı Hak tarafından kesin delillerle, parlak burhan ve mucizelerle apaçık delillerle desteklenmiş olmalarına rağmen o değerli peygamberleri yalanlıyordunuz.

İmtihan yurdu olan dünyadaki fırsatları zayi edip düşünme ve ibret alma vaktini geçirdiklerinde

فَيَوْمَئِذٍ: **Artık o gün** yani kıyamet kopup tedarik ve telafi imkânının olduğu sürenin bitimi anında لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا: Allah'ın hududunun dışına çıkmak suretiyle ve kendilerini Allah'ın azabına arz etmek suretiyle kendi nefislerine **zulmedenlere** مَعْذِرَتُهُمْ: **mazeretleri,** kusurlarından özür dilemek, kaçırdıklarını telafi etmek ve hatalarından tövbe edip dönmek gibi hiçbir özürleri **fayda vermeyecektir.** وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ: **Ve onların dertlerinin çaresine de bakılmayacaktır. (57)** Yani onlardan bir özür ve kınama da istenip beklenmez ki tövbe, pişmanlık ve Allah'a dönüş ile bu kınamaları giderilebilsin. Çünkü hiç şüphesiz imtihan yurdu olan dünyadaki yaşam sona ermiştir. Artık o gün onlardan kesinlikle ne tövbe ne de ibadet kabul edilir.

Sonra Allah u Teâla sapıklık ve dalalet ehli kimselerin ne kadar aşırı bir şekilde kalplerinin katılaştığını belirtmek ve buna mübalağa yolu ile işaret etmek maksadıyla buyurdu ki:

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا: **Andolsun ki, biz örnekler getirdik** ve açıkladık لِلنَّاسِ: tevhidimize ve Zatımızın birliğine ulaşmanın yolunu unutan **insanlar ...**

... فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍۜ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِاٰيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُٓوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا
مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾

---

için فِي هٰذَا الْقُرْآنِ: bizi birleyip tevhit etmenin yolunu ve o yolda istikamet ve hidâyet üzere nasıl yol alınacağını açıklamak için bizim katımızdan indirilmiş olan **bu Kur'an'da** مِن كُلِّ مَثَلٍ: onlara Kur'an'dan haber veren Kur'an'ı nasıl düşünüp akletmeleri gerektiğini açıklayan **her türlü meselden** örnek verip açıkladık. Buna rağmen onlar çok az kısmı hariç Kur'an üzerinde düşünmüyorlar. وَ: Onların gaflet ve dalaleti son derece fazla olduğundan ve gaflet perdelerinin kalınlığından لَئِن جِئْتَهُم: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! **Muhakkak ki, sen onlara getirsen** بِآيَةٍ: manasını düşünüp mefhumuna kafa yordukları takdirde onları imana yöneltecek Kur'an âyetlerinden **bir âyet de** getirsen لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا: **o kâfirler yine şöyle diyeceklerdir,** yani gerçeklerden yüz çevirecekler, Cenab-ı Hakk'ı bir bilip O'na iman etmekten, sana ve senin getirdiğin âyet ve mucizelere değer vermeksizin sırf bu konudaki tutuculuk ve taşkınlıkları gereği Resulullah ve müminleri kast ederek yüz çevirerek derler ki: إِنْ أَنتُمْ:: **Sizler!** Ey yalancı iddiacılar! Sizler bu iddianızda ancak إِلاَّ مُبْطِلُونَ: müfteri ve **yalancısınız. (58)** Halkı aldatıp görüşlerinizi değerli yapmak için kendi kafanızdan uydurduğunuz şeyleri Allah'a nispet ederek yalan söylüyorsunuz.

كَذَلِكَ: **İşte böyle** Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Bu cahillerin içindeki ve tabiatındaki olan şeye senin de şahit olduğun gibi يَطْبَعُ اللَّهُ: yaptıklarını tam ve mükemmel bir surette yapan Hakîm olan Cenab-ı Hak عَلَى قُلُوبِ: kâfir ve cahillerin tümünün **kalplerinin üzerini mühürler** الَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ: Bu tür kimseler içlerinde kat kat birikmiş cehaletlerinden dolayı Hakk'ı **bilmezler** ve ona boyun eğmezler. **(59)** Onların bu cehl-i mürekkebi artık kesin delillerle dahi giderilemez. Allah'ın bir nur vermediği kimseye nur verecek başka hiçbir varlık yoktur.

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Onların hidâyet ve doğruyu kabul etmeye kabiliyetleri olmadıklarını işitince;

فَاصْبِرْ: Şimdi onların eziyetlerine **sabret,** Allah'a dayan ve dinini tüm dinlerin üzerine galip getireceğine dair Allah'ın sana vermiş olduğu vaadine güven. إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ: **Çünkü Allah'ın vaadi** ve ettiği vaadi yerine getirmesi حَقٌّ: herhangi bir değişiklik ve tereddüt olmaksızın **mutlaka haktır** وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! **Sakın seni hafifliğe,** gevşekliğe, sıkıntıya, sabır azlığına ve Allah'a güvensizliğe **sevk etmesin.** الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ: **imanı sağlam olmayan,** hiçbir işlerinde yakini bilgiye sahip olmayan bir toplum sakın seni gevşekliğe sevk etmesin.**(60)** Onların ilahi ma'rifet ve hakikatlere yakinen inanmaları nasıl mümkün olabilir. Çünkü onlar dalalet fıtratı üzerine yaratılmışlardır. Vehim ve hayal çölü içinde şaşkınlık içindedirler. Hiçbir halükarda bu vehimlerden kurtulmaları mümkün değildir.

Yarabbi! İlahi dergâhından bize bir cezbe bağışla ki bizi cehalet ve dalaletin darlığından kurtarsın. Bizi sonsuz ilme ve vuslata erdirsin. Yarabbi! Her halükarda sana hamd ederiz. Her türlü sıkıntı ve korkudan Sana, yani Senden yine Sana sığınırız Yüce Allah'ım!

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey Hz. Muhammed'in yolundan giden ve ilme'l-yakin, ayne'l-yakin ve hakke'l-yakin düzeylerinde yakin mertebesini tahakkuk ettirmiş olan kişi! Allah seni lahutî makamında sabitkadem kılsın, beşeriyetinin ve nefsinin özelliklerinden seni tümüyle uzaklaştırsın. Mukallit kimselerin eziyetlerine, zan ehli cahillerin iftira ve yalanlarına sabretmelisin. Onlar vehim ve hayallerine tabi olmak suretiyle dalalet ve cehalet çölünde şaşkınlık içindedirler. Ey salik! Onlarla boy ölçüşüp onlara mukabele etmekten, onlara buğz edip herhangi bir şekilde onlara iltifat etmekten zihnini ve kalbini arındırmalısın. Çünkü onlar Allah'ın kendilerini insanlık mertebesinden indirip sefilleştirdiği bir kavimdir. İnsanlık mertebesi ise yakîn ve irfân makamını elde etmek ve Rahman olan Cenab-ı Hak'tan alınan vekâlet ve hilafet mertebesine erişmektir. Çok şefkatli ve nimet bağışlayan Hennân ve Mennân olan Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanmaktır. Allah bu tür kimseleri imkân âleminin darlığı içinde zan ve taklit zincirleriyle bağlı bir şekilde kayıtlar altında bırakmıştır. Ebediyen bu kayıt ve prangalardan kurtuluşları mümkün değildir.

Ey salik, tüm kalbinle Rabbine yönelmelisin, bütün işlerinde O'na tevekkül etmelisin, O'nu vekil ve yardımcı edinmelisin. Çünkü Cenab-ı Hak düşmanlarının ve hasetçilerinin şerlerinin sıkıntısından seni kurtarır ve sana yeter. Her halükarda Allah'a yönelip O'na ibadet etmelisin. Sana sıkıntı veren ve seni bezdiren her türlü şeyde Allah u Teâla'ya yönelmelisin. Çünkü seni sevindirecek her iyi şey veya sana zarar verecek her kötü şey sadece O'ndan gelmekte, O'nun kudretiyle varlık âleminde zuhura gelmektedir. O'nun ilminin gereğince ortaya çıkmaktadır. Bütün bunlar O'nun hikmeti gereğince olmakta ve takdir edilmektedir.

O halde O'na dönmeyi talep etmelisin. Hakk'ın dergâhına niyaz ile yakarmalısın. O'ndan yine O'na sığınmalısın. Çünkü her şey O'nun katındandır. O'nun hükmüne karşı çıkacak hiçbir varlık yoktur. Hükmünü talep edip çevirecek bir takipçi yoktur. İstediğini yapar, irade ettiği şekilde hükmeder. Yüce ve azametli olan Allah olmadan ne bir kuvvet ne de bir değişim söz konusu bile olamaz.

LOKMAN SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Tevhid yoluna girenlerin makamlarından olan yüce hikmetler ve hükümler mertebesine ulaşmış, kendisini gerçek başlangıca ve vatan-ı aslîye yönelmekten alıkoyan bütün meşgalelerden kesilip, bedeninin bütün uzuvlarıyla Hak tarafına tam ve mükemmel bir biçimde yöneldikten sonra, tam bir rızâ ve mutmainlik hâliyle orada yerleşmiş olan kimseler için şu hakîkat gizli kalmaz: Tevhid ve hakîkî hidâyet mertebesini gerçekleştirmek, oraya ulaşmak, itminân ve yakîn (şüphesiz ve kesin bilgi) merkezine varıp yerleşmek, Allah'ta fâni olma ve onun bakâsıyla bâki olma şerefine nâil olmak, ancak ve ancak aradaki mânialarn ortadan kaldırılmasıyla, gerçek saâdeti elde etmeye engel olan merâsimlerin, şekillerin ve âdetlerin reddedilmesiyle, atılmasıyla tahsil edilebilir. Yine bu durum ancak ve ancak nâsût/madde elbisesinden soyunmakla, beşerî, cismânî ve nefsânî kuvvetlerin ve vasıfların en başta terk edilmesi ile tamamlanabilir; kişinin fıtratını türlü türlü alçaklık, noksanlık, hüsran ve rezilliklere sürükleyen ve mümkünlük (sonradan olmalık) kirleriyle kirlenmiş insan tabiatına hizmet eden, hayvânî nefislerin ve şekilsel kalıpların gereklerinden olup, beşerî kuvvetlerin ve vehmî unsurların merkezine yerleşmiş olan alâka ve ilgi bağlarını koparan tâat ve teklîfat zorluklarına katlanmakla kolay hâle gelebilir.

Bu tür engel ve meşgûliyetlerden kurtulmak ise, yalnızca Allâh'ın tevfîki ile, onun tarafından bir cezbe/çekim ile, Cenâb-ı Hak tarafından çeşitli deliller, îkazlar, hârikulâdelikler, kerâmetler ve mûcizelerle desteklenmiş uyanık bir mürşid sâyesinde mümkündür.

İşte bu yüce maksat ve yüksek hikmetten dolayı Cenâb-ı Hak, kendi yüce ismini zikrettikten sonra bu sûrede habîbine şu şekilde hitap etmektedir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَك۪يمِۙ ﴿٢﴾ ....

SÛRENİN TEFSÎRİ

Enbiyâsı ve evliyâsının kalplerinden hikmet pınarları inşâ eden ve onların lisanlarından bütün kullarını irşad eden hakîkat ve mârifet nehirleri akıtan بِاسْمِ اللّٰهِ: **Allâh'ın adıyla** başlarım. O, kullarının tevhidin delillerini ve vahdet sultânının kalplerine inmesini kabule hazırlayan, kendi katından desteklenmiş peygamberler ve mekârim-i ahlâkı, mehâsin-i atvârı (seyr u sülûkün güzel mertebelerini) ve değerli hasletleri tamamlamak üzere kitaplar ve sahîfeler göndermekle kullarına karşı الرَّحْمَانِ: **Rahmân**'dır, çok merhametlidir. Yine o, bâtıl hüviyetlerini/benliklerini ve taayünlerini izâle edip, ortadan kaldırdıktan sonra, onları asıl vatanlarına ve gerçek menşelerine ulaştırmakla onlara karşı الرَّحِيمِ: **Rahîm'**dir, çok rahmet sâhibidir.

الٓمٓ: **Elif, Lâm, Mîm (1).** Ey ilâhî varlığın nurlarının lutuflarının parıltılarına ve yine o varlığın izlerinin yansımalarına lâyık olan kâmil, Hak cânibinden bol bol lutuf ve ikramlarla desteklenmiş mükerrem ve onun diğer bütün mazharları arasında yüce mertebelerin tamâmını kendinde toplama meziyeti ile mümtâz ve seçilmiş olan insan, ey insân-ı kâmil!

Ey resullerin en kâmili! Sırf iyilik olarak ve senin şânına mahsus olmak üzere sana okunan تِلْكَ: **Bu** âyetler, آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ: **Hakîm olan kitâbın âyetleridir (2).** Hikmet ve hüküm sâhibi ve muhkem olan kitabın âyetlerinden bir nebzedir. O, kâmil bir kudretin, tertemiz bir niyetin ve üzerine güneş doğan hiçbir zerrenin sınırları dışına çıkamayacağı ilâhî ve mükemmel ilim mertebesinin biraraya gelmesinden oluşan, sapasağlam hikmetleri içeren bir kitaptır. Çünkü o, her şeye şâmil olması ve Allah katından inmiş olması sebebiyle, Hakk'ın kendisini vasıflandırmasına ve nitelendirmesine defaâtle ve çok kuvvetli bir biçimde nâil olmuştur.

هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِنِينَ ۝٣ اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ
بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَۜ ۝٤ اُو۬لٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَاُو۬لٰٓئِكَ ....

Yine, çok yüce bir hikmet gereğince ve bütün ümmetlere gönderilmiş olan peygamberini desteklemek üzere onun katından indiği için o kitap; هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِنِينَ: **İhsan sâhipleri için bir hidâyet rehberi ve rahmettir (3).** Varlıkta Allah'tan başkasını görmeyen, onun hâricinde bir şeye ve herhangi bir vesîleye tapmayan, âfakta gerçekleşen hâdiseleri basit sebeplere bağlamayan ihsan sâhipleri için, Allah katında kendilerinden râzı olunmuş ve kendileri de üzerlerinde kaderin her türlü akışına râzı olmuş ihsan sâhipleri için o kitap, içerisindeki emir, nehiy, hüküm, kıssa, ibretlik olay, öğüt, remiz ve işâret adına ne varsa, her şeye sarılanların hepsine umûmî bir hidâyet kaynağıdır, tam bir irşat vesîlesidir ve Allâhü Teâlâ'yı görüyormuş gibi ibâdet edenler için de onun katından inmiş özel bir rahmettir.

اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ: **Onlar ki, namazı kılarlar.** Her hal ve şartta ve özellikle de makbul ve daha mûteber vakitlerde namaz kılmaya devam ederler. وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ: **Zekâtı verirler.** Hak tarafından kendilerine bahşedilmiş olan şeyleri, ellerinde rızık nâmına ne varsa, her şeyi onun rızâsını talep ederek infâk ederler ve özellikle de zâhirlerini, kendilerini meşgul eden şeylerden temizlemek için Hak katından farz kılınmış olan zekâtı verirler. وَ: **Ve** bununla birlikte, bu gerçek saâdete ulaşmış makbul insanlar sâdece zâhirlerinin ve bâtınlarının tezhîbiyle yetinmezler, هُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ: **Onlar âhirete de yakînen inanırlar (4).** Amellerin ve fiillerin karşılığının verildiği âhirete de, ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn olarak îman ederler.

Kısaca: أُو۟لَٰئِكَ: **İşte onlar,** yüce hasletler ve râzı olunmuş güzel huylarla bezenmiş olan o mutlu ve cennetlik kimseler, عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ: **Rablerinden gelen bir hidâyet üzeredirler.** Rablerinden kendilerine bir lutuf, iyilik ve rahmet olarak gelen apaçık ve gerçek bir hidâyet üzeredirler. وَأُو۟لَٰئِكَ: **İşte onlar,** Allah katında makbul, emin ve râzı ......

... هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِى لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ
اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٦﴾

olunmuş kimseler olup, هُمُ الْمُفْلِحُونَ: **Felâha erenlerinde ta kendileridir (5).** Onlar başarı ve kurtuluşa erenlerdir; onlar üzerine korku yoktur ve üzülmeyeceklerdir.

Allâhü Teâlâ hepimizi onların hizmetkârı ve ayaklarının toprağı eylesin.

Cibilliyetleri Allâhü Teâlâ'nın nîmetlerini inkâr ve onun kerem ve lutfunu unutma üzerine kurulu olan وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ: **Bâzı insanlar, laf eğlencesi satın alıyorlar,** türlü türlü fazîlet ve kemâlâtı, her çeşit hidâyet ve kerâmeti şâmil olan kitabın âyetlerini eğlencelik laflara değişiyorlar; ilâhî âyetleri, insan nefsine zevkli gelen, insanı asıl ilgilenmesi gereken şeylerden alıkoyan, zararlı ve lüzumsuz şeylerle meşgul eden, yalan ve asılsız sözlerle değiştiriyorlar. Bu fâsit ve saçma değiş tokuşun sebebi ise, onların, Allâh'ın dîni ile dindarlık yolunu tutmak isteyen, aslî fıtratı gereğince peygamberine gönülden bağlanmak gâyesiyle Hakk'a meyleden, onun cânibine yönelen kimseleri لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ: **Hiçbir ilme dayanmaksızın, Allah yolundan saptırmak içindir.** Yâni onların bu engelleme ve saptırma çabası, ne naklî ne de aklî hiçbir ilme istinat etmeksizin, sırf karakterlerindeki, tînet ve tabiatlerinin merkezindeki cehâletten ve pislikten kaynaklanmaktadır. وَ: **Ve** bu aslî cehâlet sebebiyle, يَتَّخِذَهَا هُزُوًا: **Onlarla alay etmek içindir.** Tam bir cehâlet içerisinde ve içlerindeki sırlardan ve hikmetlerden gaflette olmaları sebebiyle, o Hak yoluna ve tevhîde ulaştıran âyetleri akıllarınca alaya ve maskaraya almak için de bunu yapıyorlar. أُولٰئِكَ: **İşte onlar,** aslen olsun fer'an olsun cibilliyetlerinin dalâlet ve azgınlık üzerine olması sebebiyle, لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ: **Onlar için aşağılayıcı bir azap vardır (6).** Allâh'ın kitâbıyla ve resûlü ile haksız yere, düşüncesiz ve tedbirsizce alay etmeleri yüzünden, o azâbın içinde alçalıp, tahkir olunup giderler.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا وَلّٰى مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا كَاَنَّ ف۪ٓي اُذُنَيْهِ وَقْرًاۚ
فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٧﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ
النَّع۪يمِۙ ﴿٨﴾ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ ....

Allâh'a, resûlüne ve kitâbına olan kin ve buğuzlarının şiddetinden, inat ve küstahlıklarının aşırılığından dolayı onlardan birine zâtımızın tevhidine delâlet eden وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا: **Âyetlerimiz okunduğu zaman,** kıraat edildiği zaman وَلَّى مُسْتَكْبِرًا: **Kibirli bir şekilde yüz çevirir.** Onları keşfetmeye yanaşmaz. كَأَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا: **Sanki onu duymamış gibi.** O âyetler kendisine duyması kasdıyla okunduğu halde, onları duymazdan geliyor ve onlara hiçbir şekilde kulak vermiyor. كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا: **Sanki kulaklarında ağırlık var** da, o ağırlık onu dinlemesine engel oluyor. Ey resullerin en kâmili! Mâdem ki o, Allâh'ın kitâbından yüz çevirdi, hafife alarak ya da tahkir ederek onu dinlemekten kaçındı, فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ: **O halde, onu elim bir azapla müjdele (7).** Elemin en ağırını veren azapla onu müjdele.

Cenâb-ı Hak, azgınlık ve dalâlet çöllerinde helâk olan o inkârcıları bu şekilde tehdit ettikten sonra, devamlı olan âdeti üzere mü'minleri de hemen şöylece müjdelemektedir:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا: **İman edenlere,** Allâh'ın birliğine inanarak, onun peygamberlerini tasdik eden وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ: **Ve sâlih amel işleyenlere gelince,** Cenâb-ı Hakk'ın râzı olacağı, kendilerine indirmiş olduğu âyetler gereğince makbul olup, zâhirlerini ve bâtınlarını tertemiz yapan davranışlarda bulunanlar var ya, لَهُمْ: **Onlar için,** dünyâda iken sâhip oldukları îman ve sâlih amellerine mukâbil âhirette جَنَّاتُ النَّعِيمِ: **Naîm cennetleri vardır (8).** Türlü türlü nîmet, ikram ve izzetlerle dolu olup, kendilerini hiç terk etmeyen, hiçbir zaman mahrum kalmayacakları nezih mekânlar vardır.

O nîmetlerden, o cennetlerden ayrı kalmak bir yana, خَالِدِينَ فِيهَا: **Orada ebediyyen kalacaklardır.** O cennetlerin nîmetleri içerisinde, ...

... وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّاۜ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَاَلْقٰى فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ تَم۪يدَ بِكُمْ وَبَثَّ ف۪يهَا مِنْ كُلِّ دَٓابَّةٍۜ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً ....

hiçbir hastalık ve dert olmaksızın refah süreceklerdir. وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا: **Allâh'ın vaadi gerçektir.** Allâhü Teâlâ'nın katındaki ihlâsa ermiş olan kullarına ilmi ve irâdesi gereğince vermiş olduğu vaat elbetteki gerçektir ve mutlakâ yerine gelecektir. Bunda aslâ bir tereddüt ve buna aykırı bir durum kesinlikle söz konusu değildir ve olamaz. O vaadinden nasıl ve niçin döner ki? Zîrâ, وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ: **O Azîz'dir, Hakîm'dir (9).** İlim ve irâdesinin sınırlarına dâhil olan her şey üzerinde gâliptir ve muktedirdir; istediği gibi yaratmakta ve ızhar etmekte güçlüdür, sapasağlamdır.

Onun engin ve her şeyi kuşatmış olan ilim, her şeye şâmil olan irâde ve mükemmel irâdesi mertebesinden doğan o sapasağlam hikmetlerinden birisi de şudur:

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا: **Gördüğünüz üzere, gökleri direksiz olarak yaratmıştır.** Sebepler âlemini, yeryüzünün üzerinde, hiçbir dayanak ve desteğe bağlı olmaksızın, boşlukta ızhar etmiştir. Müsebbepler âlemi olan وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ: **Yeryüzüne de, sizi sarsmasın diye sâbit dağlar yerleştirmiştir.** Arz üzerinde hareket edip, sağa sola gittiğiniz zaman siz rahat ediniz diye koca koca dağlar koymuştur. وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ: **Yine onun içerisinde her türlü canlıyı yaymıştır.** Hareket eden canlıları da, güven ve istikrar içerisinde, sâbit bir halde kalabilmesi için yeryüzüne en uygun bir şekilde yerleştirmiştir. Çünkü yeryüzü haddizâtında hareketlidir. Zîrâ o, akıntı ve sıvılık karekteri üzerine yaratılmış olan sularla, dalgaya yol açan hava ile, harekete geçiren ateş ile ve kendi katmanlarında hareketli olan feleklerle/gök tabakaları ile çevrilidir. وَ: **Ve** onun istikrârını sağlamak için o koca koca dağları yerleştirdikten, onu bu şekilde herkese gösterdikten sonra, أَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً: **Gökten bir su indirirdik de,** yeryüzünün etrâfında ve soğuk bölgelerde oluşan, aslında sudan dönüşmüş ve birbiri üzerine ....

... فَاَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿١٠﴾ هٰذَا خَلْقُ اللّٰهِ فَاَرُونِى مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿١١﴾

binmiş duman ve buhar kütlelerinden meydâna gelen bir suyu gökyüzü tarafından indirirdik فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ: **Ve orada her türlü güzel ve bereketli çifti yetiştirdik (10).** Faydası çok olan, insanın sağlığı için gerekli ve besleyici olan bitkileri bitirdik ki, sizler yeryüzünde refah ve bolluk içerisinde, nîmetlere şükrederek, lutuf ve ihsânımıza karşı nankörlük etmeden yaşayasınız diye.

Sonra Cenâb-ı Hak, kendisine inat ve kibirle şirk koşanları susturmak ve âciz bırakmak için, heybet, şân, kibriyâ ve azameti makâmından seslenerek şöyle buyurmaktadır:

Ey duyma ve kulak verme kâbiliyeti ile yaratılmış olanlar! هَذَا: **İşte bu** duyduğunuz şeyler, Kâdir ve Muktedir, mutlak güç ve kuvvet sâhibi olan خَلْقُ اللّٰهِ: **Allâh'ın yarattığıdır;** ey onun ortağı olduğu iddiâsında haddi aşmış olan müşrikler! فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ: **Haydi bana onun dışındakilerin yarattığı bir şey gösterin!** Yâni, o Allah'tan başka taptığınız, ilah zannederek kendilerine yönelip duâ ettiğiniz ortakların yaratmış veyâ ızhar etmiş olduğu bir şey göstersenize! Halbuki, ibâdet ve rücûya lâyık olan Allâhü Teâlâ'dır. O, uluhiyetin de, rubûbiyetin de bütün gereklerini hâizdir. İşte bu sözü duyar duymaz o müşrikler cevap vermekten âciz düştüler, şaşırıp kaldılar, aşağılık duruma düştüler. بَلِ الظَّالِمُونَ: **Hayır, zâlimler,** zulüm, haksızlık ve ilâhî sınırların dışına çıkma cibillîyeti üzerine yaratılmış olanlar ve özellikle de şirk koşanlar ve Cenâb-ı Hakk'ın dışında bir ilah olduğu iddiâsında olanlar -bundan Allâh'a sığınırız- فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ: **Apaçık bir dalâlet içerisindedirler (11).** Apaçık bir azgınlık ve büyük bir taşkınlık içerisindeler.

Cenâb-ı Hak bizleri de, bütün kullarını da bu gibi durumlardan muhâfaza eylesin.

Daha sonra Cenâb-ı Hak, lutfunu, ihsânını ve ulûhiyet ve rubûbiyetteki tekliğini ızhar etmek maksadıyla şöyle buyurmaktadır:

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِۜ وَمَنْ يَشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمٖيدٌ ﴿١٢﴾

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ: **And olsun ki, biz Lokman'a hikmeti verdik.** Biz, sırf lutuf ve kerem makâmımızdan, Eyyûb (a.s.)'ın kız kardeşinin oğlu ya da onun teyzesinin oğlu olan ve Dâvûd (a.s.) kendisine yetişip, ilim alacak kadar yaşamış olan Lokman b. Bâûrâ b. Nâhûr b. Âzer'e, aslî fıtrat ve yaratılış gereğince insan karekterine yerleştirilmiş olan vasıfların mûtedil olmasından ve aslında zât-ı ilâhînin vasıflarından kaynaklanan güzel ve râzı olunmuş ahlâktan ibâret olan hikmeti bahşettik. Ona, bu hikmet nîmetini bahşettikten ve onu türlü türlü lutuf ve ihsanların feyiz ve bereketini kabul edici bir hâle getirdikten sonra, أَنْ اشْكُرْ لِلّٰهِ: **"Allâh'a şükret diye,** "sana bizim katımızdan bahşedilen hikmet gereğince davran" diye buyurduk. Zîrâ sana bizim katımızdan bahşettiğimiz, senin için yarattığımız o büyük nîmetler, senin şükredenlerden, bizim lutuf ve ihsânımızın haklarını edâ etmeye özen gösterenlerden, hikmet ve hükümlerimize gönülden bağlı olanlarından olman içindir. وَ: **Ve** yine, ey fıtrî hikmet üzerine yaratılmış olan Lokman! Bil ki: مَنْ يَشْكُرْ: **Her kim şükrederse,** yâni kendi içine dönerek bizim ona bahşettiğimiz nîmetlere karşı şükreden bir kimse, فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ: **Ancak kendi lehine şükreder.** Çünkü onun şükretmesi ona fayda olarak dönecektir. Bizim ona olan nîmetlerimizin artmasını sağlayacaktır. Onun için olan türlü türlü nîmetlerimizi ve iyiliklerimizi daha çok celbedecektir. وَمَنْ كَفَرَ: **Her kim de nankörlük ederse,** pis tabiati gereğince nîmetlerimizi inkâr ederse ve kendisine yaptığımız ihsanların hakkını edâ etmekten yüz çevirirse, aynı şekilde onun nankörlüğünün vebâli de ona dönecektir. Zîrâ bizim katımızda şükretmek de, nankörlük etmek de farksızdır. Zîrâ bizim bunda ne bir kazancımız ne de bir kaybımız var. Bütün enfüste ve âfakta mütecellî olan فَإِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ: **Allah şüphesiz ki, Ganî'dir, Hamîd'dir (12).** Haddizâtında, kullarının kendisine yapacağı bütün iyiliklerden müstağnîdir, onlara aslâ ihtiyâcı yoktur. O; yaratıcısına, kendisini ilk var edene yönelmiş olan, hâlen, kavlen, fiilen, açıktan açığa veyâ gizlice onu senâ

وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِهٖ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ ....

etmekte olan mükevvenatın ve mevcûdatın safhaları üzerinde eserleri zâhir olan vasıfları îtibâriyle kendisine hamd edilmeye lâyıktır.

وَ: **Ve** ey resullerin en kâmili! Şu hususları, kendilerine bir hatırlatma ve vaaz u nasîhat olması için sana tâbi olan mü'minlere anlat: اِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهٖ وَهُوَ يَعِظُهُ: **Hani, Lokman oğluna öğüt verirken demişti ki,** Lokman (a.s.) En'um, Eşkum veyâ Mâsân adındaki oğluna, onun zâhirinin ve bâtınının kötü huylardan ve vasıflardan temizlenmesi maksadıyla, ona olan sevgi, şefkat ve ihsânını gösteren bir tarzda, tasğir sîgasıyla ve söylediği şeyleri kabul etmesi için oğlunu kendisine izâfe ederek, sırf kendisine Hak katından mevhibe edilmiş olan o sapasağlam hikmetten kaynaklanan sözlerle şöyle diyordu: يَابُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ: **Ey oğulcuğum! Allâh'a şirk koşma.** Ortaktan, benzerden, denkten, eşitten münezzeh olan Allâh'a ortak koşma. Bilesin ki, ahlâkının en güzeli, vasıflarının en değerlisi tevhîddir, Hakk'ı teşbihten ve sayıyla belirlemekten tenzihtir. Ahlâkının en kötüsü, üzerinde ve içerinde olabilecek en âdî vasıf, Allâh'a şirk koşmaktır. اِنَّ الشِّرْكَ: **Muhakkak ki şirk** ve kendi haklığıyla hakîkaten hak, kayyûmiyeti/var oluşu ile vahîd/tek, deymûmiyyeti/devamlılığı ile ferîd/tek, ulûhiyette ve rubûbiyette de yegâne olan Hak hakkında sayı veyâ ikilik inancına kapılmak, لَظُلْمٌ عَظِيمٌ: **Büyük bir zulümdür (13).** Bundan daha büyük ve daha fâhiş bir zulüm ve haksızlık yoktur.

Allâhü Teâlâ bizi ve bütün kullarını bundan korusun.

Sonra Cenâb-ı Hak, tavsiye yoluyla ve üzerine basa basa, Lokman (a.s.)'ın oğluna şirkten sakınma bâbında neler söylediğini şöyle bildirmektedir:

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ: **Biz insana anne-babasını tavsiye ettik.** İnsanı, kendisini kemâle ulaştıran teklîfâtı/yükümlülükleri kabul edici bir halde ızhar edip yarattıktan sonra, ona ilk önce anne ve babasına itaat etmesini, onlara karşı ebepli davranmasını, onların hak ve hukuklarından üzerine düşeni yakışır bir şekilde ve ihmal etmeksizin ....

... حَمَلَتْهُ اُمُّهُ وَهْنًا عَلٰى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فٖى عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ لٖى وَلِوَالِدَيْكَۜ اِلَيَّ الْمَصٖيرُ ﴿١٤﴾

yerine getirmesini öğütledik. Özellikle de türlü türlü sıkıntıyla, binbir meşakkatle kendisini taşımış olan annesi konusunda bu tavsiyelerde bulunduk. Çünkü حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ: **Annesi, onu her gün biraz daha güçsüz düşerek taşıdı.** Onun var oluş süreci boyunca zayıflık üstüne zayıflığa düştü. O ne kadar büyüdü ise, annesi de onu doğurup kurtuluncaya kadar, o derece bitkin ve mecâlsiz düştü. Onu doğurduktan sonra da, sütten kesinceye kadar onu koruyup kollamaya devam etti. وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ: **Ondan ayrılması iki yıl içindedir.** Yâni onu annesinin sütten kesmesi iki yıl içinde olur. Kaldı ki, annesi onu sütten kestikten sonra da, ergenliğe erişinceye kadar onu koruyup kollamaktan geri durmaz. O, bülûğ çağına yâni teklif/yükümlülük zamânına erince ona, "ey ilâhî emir ve yasakları yerine getirmekle yükümlü ve benim tarafımdan verilmiş olan türlü türlü nîmetlerin içerisinde bilfiil yüzen insan! أَنْ اشْكُرْ لِي: **Bana şükret" diye** emrettik. Çünkü seni yaratan, sen hiçbir şey değilken adem/yokluk kilerinden seni ızhar eden benim. وَ: **Ve** yine, لِوَالِدَيْكَ: **Anne-babana da** teşekkür et. Mâdem ki onlar seni bu kadar koruyup kolladılar, büyüyüp aklın başına gelinceye, olgunlaşıncaya kadar seni himâye ettiler, o halde sen de onlar üzerine merhamet kanatlarını aç. Şunu da iyi bil ki: Senin onlara teşekkür etmen yine bana döner. Çünkü onlara seni koruma ve kollama gücünü ve imkânını veren benim. Onların kalplerinde sana karşı sevgiyi yerleştiren benim. Kısaca, إِلَيَّ الْمَصِيرُ: **Dönüş banadır (14).** Kullardan zâhiren sâdır olan bütün fiillerin kaynağı ve dönüş yeri benim. Çünkü, onlar da, onlardan sâdır olan fiiller de evvelen ve bizzat benden kaynaklanır. Bu, nasıl böyle olmasın ki? Onlardan sâdır olan şeylerin hepsi, onların varlığına dayanır. Halbuki onların gerçekte hiçbir varlıkları yoktur; çünkü onların varlıkları, Hakk'ın varlık damlalarından bir damladır, onun zâtına âit isim ve sıfatlarının birer gölgesidir.

وَاِنْ جَاهَدَاكَ عَلٰٓى اَنْ تُشْرِكَ بِى مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا
فِى الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ اَنَابَ اِلَيَّ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

وَ: Ve ey mükellef/yükümlü olan insanlar! Anne ve babalarınızın haklarını gözetmeyi size bu şekilde tavsiye ettikten sonra, إِنْ جَاهَدَاكَ عَلى أَنْ تُشْرِكَ بِي: **Eğer o ikisi bana şirk koşman için seninle uğraşırlarsa,** benden başka rab edinmen, ona bana tapar gibi tapman husûsunda seninle mücâdele edecek olurlarsa ve مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ : **Senin de hiçbir bilgin yoksa,** sen de ortak koşmaya zorladıkları şey hakkında herhangi bir bilgiye sâhip değilsen, فَلاَ تُطِعْهُمَا: **Onlara aslâ uyma.** Bu işlerinde sakın ola ki, onlara muvâfakat gösterme. Fakat bu işte onlara uymamakla birlikte, وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا: **Onlara dünyâda güzellikle davran.** Her ne kadar onlar müşrik de olsalar, yine de sen aklen, dînen ve örfen uygun ve güzel bir tarzda muâmele ile onlara davran. وَ: **Ve** onların şirkine ve inkârına uyma, tam tersine, din konusunda اتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ: **Bana yönelen kimsenin yolunu tut.** Benim tevhîdime inanan ve benim katıma yönelen kimselerin yolunu benimse. Kısaca, bu imtihan ve ibtilâ dünyâsında olduğun müddetçe tevhid yoluna sarıl, tevhid yolunda yürü. Bu dünyâdaki sürenizi doldurduktan ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ: **Sonra, dönüşünüz de banadır.** İster tâbi olsun, ister metbû olsun, asıl olsun, teferruat olsun her şeyin dönüşü banadır. فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ: **Yapmış olduğunuz şeyleri size bildiririm (15).** Bu cüz'î irâde âleminde sizden her ne sâdır olmuşsa, hepsini, hayırsa hayır, şer ise şer, her şeyi ayrıntısına varıncaya kadar size haber veririm.

Lokman (a.s.) tevhidden ayrılmamayı bu şekilde kesin bir dille ifâde ettikten, Allâh'a karşı her hâlinde edepli davranmasını tenbihledikten ve tevhîde aykırı en küçük bir davranışta bulunmamasını öğütledikten sonra -zîrâ Hakk'ın ilminin sınırları dışına hiçbir şey çıkamaz-, oğluna şöyle seslenmiştir:

يَا بُنَيَّ اِنَّهَآ اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فٖى صَخْرَةٍ اَوْ فِى السَّمٰوَاتِ
اَوْ فِى الْاَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَطٖيفٌ خَبٖيرٌ ﴿١٦﴾ يَا بُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ
وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ ....

يَابُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُنْ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ: **Ey oğulcuğum! Bir şey, isterse bir hardal tânesi ağırlığında olsun,** farzedelim ki, iyi veyâ kötü, bir hardal tânesi ağırlığında küçücük bir şey yapmış olsan ve فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ: **Sen de ister bir kayanın içinde, ister göklerde ve istersen yerin içinde olsan bile,** böylesine bir şey senden sâdır olduktan sonra sen, ister o en sert ve görünmez bir madde olan, içindeki şeyi en iyi gizleyen kayanın ortasında olsan, ya da gökyüzünün en yüce yerine çıkmış, galaksilerin ötesine geçmiş olsan veyâ yeryüzünün merkezine girmiş olsan bile, يَأْتِ بِهَا اللّٰهُ: **Allah onu getirir.** Her hâlinde seni gözleyen ve sana amellerine göre karşılık verecek olan Allâh'ın irâdesi o şeyi ortaya koyma ve getirme yönünde tecellî edecek olursa, elbetteki o bunu yapar. إِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ: **Şüphesiz ki, Allah Latîf'tir, Habîr'dir (16).** Bütün gizliliklere ve sırlara muttalî olan Allah, Latîf'tir, onu hiçbir şey perdeleyemez, ona hiçbir şey gizli kalmaz; Habîr'dir, bir şey ne kadar ince ve hafif olursa olsun, onun ilmi her şeyin künhüne vâkıftır. Çünkü o haddizâtında her şeyin mazharını ızhar eden, her şeyi inceden inceye bilendir.

يَابُنَيَّ: **Ey oğulcuğum!** Mâdemki, Rabbin hakkında, onun ilminin, kudretinin, latifliğinin, bilgisinin ve haberdarlığının sonsuzluğuyla ilgili olarak bunları işittin, o halde, أَقِمْ الصَّلَاةَ: **Namazı kıl.** Yâni, bütün bedeninle birlikte gözün namazda olsun, dâimâ ona yönel. Bu yönelişinde ihlaslı ol. Seni Rabbinden alıkoyan her şeyi bir kenara at. Kalbini bütün maddî, beşerî ve nefsânî ilgilerinden kes, arındır. Namaza bu şekilde yönel. وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ: **Mârûfu emret.** Eğer ki maksadın insanoğlunu tevhîde yönlendirmek ise, onlara önce aklen ve dînen iyi ve güzel olan şeyleri emret. Onlara akıllarına göre konuş; onları konuşmanla şaşırtma, şaşkınlığa ve yanlışa düşürme. Onlara, kabûle hazır olmadıkları ve ......

... وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلٰى مَٓا اَصَابَكَۜ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِۚ ﴿١٧﴾ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحاًۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍۚ ﴿١٨﴾

gerektiği sürece tevhidin sırlarını ifşâ etme. وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ: **Münkerden nehyet.** Aklen, dînen, örfen ve hukûken yanlış olan şeylerden insanları engelle. Onlara o işin çirkinliğini ve kötülüğünü îkaz et. Onlara karşı yaptığın bu tenbihlerde güzel davran, yumuşak ol. Böyle yaparsan, o şeylerin çirkinliğini daha iyi anlarlar. Çünkü onların yaratılışları bu şekildedir. وَ: **Ve** kısaca, اصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ: **Başına gelen şeylere sabret.** Tevhid yolunda yürürken, yolunu kuvvetlendirirken, taâtin ve ibâdetin zorluklarına karşı tahammüllü ol. Başına gelen ve kader levhasında Rabbinin senin için yazmış olduğu her şeyden râzı ol. إِنَّ ذَلِكَ: **İşte bütün bunlar,** bu zikredilen her bir özellik ve güzel haslet, مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ: **Azmedilmeye değer şeylerdir (17).** Gerçekten de sabredilmeye, azmedilmeye değer şeylerdir. Cenâb-ı Hakk'ın, tevhîdine, dalâlet ve cehâlet kirlerinden dupduru olan hidâyet pınarlarına ulaştırmak istediği ihlaslı kullarını teşvik ettiği önemli işlerdir.

Ey oğulcuğum! İnsanlarla ilişkilerinde yumuşak tavırlı, güler yüzlü ve sevecen ol. وَلاَ تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ: **İnsanlardan yönünü** kibirlenerek **çevirme.** İnsanlarla muâmelende onlara dönmek zorunda olduğun yüzünü asık suratla ve böbürlenerek onlardan döndürme. Tıpkı câhil, varlıklı, kibirli, kendini herkesten üstün gören, sâhip olduğu mal, mülk, makam, mevkî, şan, şöhret, ilim gibi şeylerle bunlara sâhip olmayan fakirleri hakir gören varlıklı kimselerin yaptığı gibi yönünü onlardan çevirme. وَ: **Ve** kısaca, لاَ تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا: **Yeryüzünde şımarık bir şekilde yürüme.** Ey oğulcuğum! Tevâzu ve alçakgönüllülüğün timsâli olan toprak üstünde sâhip olduğun geçici şeylere güvenerek şımara şımara, böbürlene böbürlene yürüme. إِنَّ اللَّهَ لاَ يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ: **Şüphesiz ki, Allah hiçbir böbürleneni, övüngen kimseyi sevmez (18).** Azamet ve kibriyâ örtüsüne bürünmüş olan Allâhü Teâlâ, yeryüzünde böbürlenerek yürüyen, her tarafından kibir ve küstahlık aktığı ilk bakışta

وَاقْصِدْ فٖى مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ
الْحَمٖيرِ ﴿١٩﴾ اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ

görünen kimseleri; malı, mülkü, soyu, sopu, makâmı ve mevkîsi ile övünen, şımaran ve gösteriş yapan kimseleri aslâ sevmez.

وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ: **Yürüyüşünde orta bir yol tuttur.** Ey oğulcuğum! Yürüyüşünde mü'minin güzellik ve vakarına yakışmayan, onları gideren tarzda hızlı ve aceleci yürüme ile, kibir ve övünmeyi yansıtan çalımlı ve edâlı yürüme arasında güzel bir yol tuttur. وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ: **Sesini alçalt.** Sesin güzel bile olsa, yüksek sesle, bağıra bağıra konuşma. Eğer böyle yaparsan, eşeklere benzersin. Zîrâ eşek, diğer hayvanlar arasında sesinin yüksek olması ve yüksek sesiyle anırması ile tanınır. Eşeğin sesi de kendisine benzer. Hiç şüphe yok ki, bütün akıl sâhibi olanlar nazarında ve hayvanlar indinde eşeğin sesi çirkindir. Öyle ki, meselâ köpek onun sesinden çok rahatsız olur ve onun sesini işittiği zaman oradan kaçmaya çalışır. Kısaca, إِنَّ أَنكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ: **Şüphesiz ki, seslerin en çirkini elbetteki eşeğin sesidir (19).** Duyulması en istenmeyen, en kötü ses eşeğin sesidir. O halde, ey şeref ve kemâl üzere yaratılmış olanlar! Sizler, hayvanların en düşük, mahlûkatın en aşağı derecede olanına kendinizi nasıl benzetebilirsiniz?

أَلَمْ تَرَوْا: **Görmediniz mi?** Ey deneyim ve dirâyet üzerine yaratılmış olanlar! Şunu bilemediniz mi? Bütün fiillerinde sapasağlam, hüküm ve hikmet sâhibi olan أَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ: **Allah, göklerde olanları ve yerde olanları sizin emrinize âmâde kıldı.** Her ne kadar, aslında kendisi de bir sebebe bağlı olsa da, sebepler ve vesîleler âlemi olan yüksek göklerde yâni ulvî âlemlerde olan şeyler ile varlığı ulviyât âleminden gelecek sebeplere bağlı olan, oradan kendi âdeti üzerine feyezan edecek, taşacak ve gelecek şeyleri kabul edebilmesine bağlı olan süfliyât âleminde yâni yeryüzünde olan şeyleri size ikram eden, size sırf iyilik olsun diye sunan ve onları elde etmenizi kolaylaştıran Allâhü Teâlâ'dır. O onları kendilerinden istifâde edip yaşamınızı türlü türlü nîmetler içerisinde ve müreffeh bir şekilde sürdüresiniz diye size tahsis etmiştir. Ey doğuştan ikram ve kemâl üzerine yaratılmış

...وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٢٠﴾

olanlar! Kısaca o, وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً: **Nîmetini sizin üzerinize görünür ya da görünmez bir şekilde bol bol vermiştir.** Gerek âfakta/zâhirde görerek, işiterek, dokunarak, koklayarak veyâ tadını alarak olsun, gerekse mânevî bir şekilde ya da çeşitli ilimler yoluyla bildiğiniz ve Alîm ve Hakîm olan Allâhü Teâlâ'nın, bir yandan refah içinde olmanız ve diğer yandan da onun mükevvenâtın gerek zâhirine, gerekse bâtınına ezelen ve ebeden sirâyet etmiş, nüfûz etmiş olan vahdet-i zâtiyye gücünün nüzûl etmesi için kalplerinize, iç âleminize sel gibi akıttığı mârifet ve hakîkatler şeklinde olsun, sâhip olduğunuz bütün nîmetleri size çok çok ihsan etmiştir. Şu da var ki, Cenâb-ı Hakk'ı elbette hiçbir şey kuşatamaz. Ne gökler, ne yerler, ne de onların yüzlerce veyâ binlerce katı bir genişlik. O sübhân olan zât hiçbir şeye sığmaz. Bununla birlikte, -her ne kadar Cenâb-ı Hak zuhurda ve mazharları ızhar etmede ezelden ebede kadar tek başına ve yegâne olsa da- mü'min ve ârif olan, onun tevhîdini ve zâhir/görünen veyâ bâtın/görünmeyen her şeyin oluşum safhalarında mütecellî olan vahdet-i zâtiyyesinin zuhûrunu keşfetmiş olan kulunun kalbine sığar. Tartışma ve unutma karakterli yaratılmış, inat ve azgınlık denizine gark olmuş وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ: **İnsanlardan bâzısı da Allah hakkında tartışıyor.** İlahlıkta ve rablikte bir ve tek olan, mülkünde ve melekûtünde her türlü tasarrufta yegâne olan Allâhü Teâlâ'nın tevhîdi hakkında tartışmaya kalkışıyor, ona ortak bulmaya, onun ortağı olduğunu ispat etmeye yelteniyor. Hattâ o şirkine, koştuğu ortağa Allâhü Teâlâ'ya tapar gibi tapıyor. Halbuki onun bu tartışması hiçbir esâsa, hiçbir sağlam delile dayanmıyor. Aksine, onun بِغَيْرِ عِلْمٍ: **Hiçbir ilmi yok.** Kendi iddiâsını ne nazar yoluyla ne de istidlal yoluyla ispat edecek hiçbir aklî delîle sâhip değil. وَلَا هُدًى: **Hiçbir hidâyete dayanmıyor.** Kendisiyle birtakım maksatların elde edildiği sıradan bilgi vâsıtalarına ihtiyaç duymayan ve kişinin kalbinden akıp gelen hiçbir ledünnî ve sarih keşfe de dayanmıyor. وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ: **Ve hiçbir aydınlatıcı kitap da yok (20).** Kendisini aydınlatan ve feyz-i ...

وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَٓاءَنَاۜ اَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾ وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُٓ اِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰىۜ ....

ilâhîden akıp gelen mârifet ve hakîkatleri alması için onu hazırlayacak olan herhangi naklî bir delîle de sâhip değil. Bilakis, onun iddiâsı sırf vehim ve hayâlinden ortaya çıkan tahmin ve taklitten neş'et etmektedir.

İşte bundan dolayı, وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ: **Onlara, "Allâh'ın indirdiği şeylere uyun" dendiği zaman,** "Allâh'ın sırf öğüt, vaaz ve nasîhat olarak indirdiği, sizin ahvâlinizi ıslah eden, kötü ve yanlış durumlarınızı düzelten, her türlü hidâyet ve doğruluğa sâhip kitap ve dîne uyun; yine, kendi katından destekli olarak, sizi hidâyete erdirmek ve ıslah etmek için gönderilmiş olan peygambere de uyun" diye onlara söylendiği zaman, onlar cevâben قَالُوا: **Derler ki:** Bizler, sizin kendi kendinize uydurduğunuz ve talebini artırmak için Allâh'a nispet ettiğiniz şeylere uyacak değiliz. بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا: **Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeylere uyarız.** Çünkü onlar eskiden beri devam eden şeylerdir. Bizler de atalarımızın yolundan ve izinden gideriz, onların dînini gönül rızâsıyla tâkip ederiz. Ey resullerin en kâmili! Bize niyâbeten onlara de ki: أَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ: **Ya şeytan onları cehenmem azâbına çağırıyor idiyse! (21)** Ey o atalarının yolundan giden dalâlet ehli kimseler! Ya saptırıcı ve azdırıcı olan şeytan, Hak yoldan saptırmak ve bâtıla düşürmek için, kendi tâbîleri, dâvetini kabul ederek izinden gidenler için hazırlanmış olan saîre yâni cehenneme onları çağırıyor idiyse de mi, o atalarınızın yoluna uyacaksınız?

Daha sonra Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır: وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ: **Her kim yüzünü Allâh'a teslim eder** ve bu teveccühünde, Hakk'a yönelişinde ihlaslı olursa, o kişi aynı zamanda وَهُوَ مُحْسِنٌ: **İhsan sâhibi de olursa,** Allâh'a kendi nûru ile yönelir, onun vech-i kerîmine, güzel yüzüne, cemâline nazar ederse, فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى: **İşte o kişi, sapasağlam kulpa sarılmıştır.** Hiç kopmayan bir kulpa yapışmıştır ki,

... وَاِلَى اللّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ ﴿٢٢﴾ وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهُۜ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ
فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُواۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾ نُمَتِّعُهُمْ قَلٖيلًا ....

o kulp, zâtın ezelîliğinden, isim ve sıfatların ebedîliğine uzatılmış olan Allâh'ın ipidir. İşte ona sarılan kimse, onun himâye ve hıfzına, onun yakınlığına nâil olmuştur; şeytanın şerrinden, yanıltmasından, Hak yolundan ve sırât-ı müstakîmden saptırmasından emin olmuştur, güvende olur. وَاِلَى اللّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ: **İşlerin sonucu Allâh'adır (22).** Kâinattaki her şey, üzerinde müessir ve cârî olan bütün isim ve sıfatları kendisinde toplamış olan Allâh'a döner; başkasına değil. İşte her kim Allâh'ın ipine ihlaslı bir şekilde sarılırsa, velîler zümresine dâhil olur ki, "onlar üzerine korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir."

وَمَنْ كَفَرَ: **Her kim de inkâr ederse,** Hakk'ın ipine sarılmaktan yüz çevirir, onun tevhîdinin eserlerindeki şâhitlerinden ve delillerinden sarf-ı nazar ederse, فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهُ: **Sakın ola ki, onun inkârı seni üzmesin.** Ey resullerin en kâmili! Öyle bir kimsenin bizden ve bizim ulûhiyet ve rubûbiyetimizin gereklerinden yüz çevirmiş olması seni aslâ mahzun etmesin. Çünkü, اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ: **Onların dönüşü bizedir.** Başlangıçları ve ilk varlıkları nasıl bizden idiyse, dönüşleri de bizedir. فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا: **Onlara yapmış oldukları amelleri biz bildiririz.** Bize döndükten sonra, onların arasında gerekli hükmü koyar, hiçbir noksanlık olmaksızın, yaptıklarının karşılığını onlara veririz. Onlar yaptıklarının karşılığını nasıl görmezler ve yaptıkları için nasıl hesâba çekilmezler ki? Zîrâ mevcûdatın bütün zerrelerinden zâhiren olsun, bâtınen olsun sudur eden her şeye muttalî olan اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ: **Allah, sadırlarda olanı hakkıyla bilendir (23).** Ne kadar ince veyâ hafif, gizli veyâ kapalı olursa olsun her şeyi ilmi ile kuşatmıştır; hiçbir şey onun ilminin sınırları dışına çıkamaz.

Ey resullerin en kâmili! Bize niyâbeten onlara de ki: Onlara mühlet veriyoruz, onların tepesine hemen çökmüyoruz diye sakın aldanmasınlar; çünkü, نُمَتِّعُهُمْ قَلٖيلًا: **Onları biraz nîmetlendiririz,** azâbımıza müstehak olmaları için bir müddet onları yaşatırız da, ...

... ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ اِلٰى عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلّٰهِ مَا
فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ....

ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَى عَذَابٍ غَلِيظٍ: **Sonra onları ağır bir azâba sürükleriz (24).** Onları yakalar, kendi katılık ve kabalıklarından dolayı, en şiddetli, katı ve ağır olan azâba onları sürükleriz.

O kibirli ve inatçıları biz nasıl muâhaze etmeyelim ki? وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ: **Eğer onlara "gökleri ve yeryüzünü kim yarattı?" diye soracak olsan,** "yıldızlar, gezegenler gibi gök cisimlerinden oluşan ulvî âlemlerde ve yeryüzünde olan sayısız varlıkları kimin yarattığını onlardan sorsan, böyle bir sorunun cevâbında mecbûren لَيَقُولُنَّ اللَّهُ: **Diyecekler ki: Allah.** Zîrâ göklerin ve yeryüzünün yaratılmasını ondan başka birisine nispet edemeyecekler. Çünkü ortadaki deliller ve bütün ipuçları, göklerin ve yeryüzünün yaratılmasını Cenâb-ı Hak'tan başkasına isnat etmeye engeldir. O halde, ey resullerin en kâmili! Mâdemki onlar yüksek âlemlerin de, aşağı âlemlerin de mûcidinin, yaratıcısının tek başına Allâhü Teâlâ olduğunu îtiraf ettiler, قُلْ الْحَمْدُ لِلَّهِ: **De ki: El-Hamdü lillâh!** Her ne kadar tersine inansanız da, Allâh'ın birliğini îtiraf ettiğiniz için Allâh'a hamd olsun. بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ: **Hayır, onların çoğu bilmiyor (25).** Böyle bir itirâfın hakîkatini anlamıyorlar. Bundan dolayı da inkâr ediyorlar, kibir ve inatla başka şeyleri şirk koşuyorlar. Oysa Cenâb-ı Hak, zâlimlerin kendisi hakkında söyledikleri yanlış şeylerden yücedîr, berîdir.

Hayret, onlar bu gerçeği nasıl bilmez ve anlamazlar? Halbuki لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: **Göklerde ve yeryüzünde olanlar Allâh'ındır.** Onlar, Cenâb-ı Hakk'ın vahdâniyetine ve birtekliğine ister inansınlar, ister inanmasınlar, ister onun tevhidini bilsinler, ister bilmesinler; ulvî ve süflî âlemlerde olan her şey onundur. Kaldı ki, Cenâb-ı Hakk'ın onların inanmalarından en küçük bir menfaati ya da inanmamalarından en küçük bir zararı söz konusu değildir. Aksine, inanç ve îmanlarının ...

... إِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَم۪يدُ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ اَنَّ مَا فِي الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَامٌ
وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِه۪ سَبْعَةُ اَبْحُرٍ ....

menfaati kendilerine döndüğü gibi, inkâr ve şirklerinin zararı da yine kendilerine döner. Cenâb-ı Hak bütün bunlardan münezzehtir. Bütün zâhir ve bâtın olan şeylerden münezzeh olan إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ: **Allah, şüphesiz ki, Ganî'dir, Hamîd'dir (26).** Zenginlik onun zâtına mahsustur; zâtî sıfatları ve esmâ-i hüsnâsı ile -ki, görünen şeyler de, görünmeyen şeyler de hep onlar vâsıtasıyla zuhur etmiştir- Cenâb-ı Hak, hamd edilmeye bizâtihî lâyık ve müstehaktır. Mazharlarının ve gölgelerinin dili ona hamdetmeyi söylesin veyâ söylemesin, bu böyledir. Öbür taraftan, o, her türlü noksanlıktan, kemâle ermekten ve fayda ya da zarar görmekten, kendisine başkaları tarafından herhangi bir pâye verilmekten ve yüceltilmekten de kesinlikle münezzehtir.

Yahudiler, Resûlullâh'ın huzûruna giden Kureyş heyetine, "Bize Tevrat indirildiği ve onda zâhiren veyâ bâtınen her şeyin ilmi olmasına rağmen, Kur'an'da 'Size ancak az bir ilim verildi' (İsrâ Sûresi, âyet 85) şeklinde geçen âyetin mânâsını bir sorun" diye söylemeleri üzerine, Cenâb-ı Hak, onların Hak ve hakîkat ilmini Tevrat ile sınırlandırmalarını reddetmiştir. Hattâ onun ilmi bütün peygamberler vâsıtasıyla indirilmiş olan kitap ve sahîfeler ile de sınırlı değildir. Çünkü, indirilme ve vahyedilme işi ve süreci de bir sınırlılık ifâde eder. Oysa Cenâb-ı Hakk'ın ilim dâiresi haddizâtında sınırsızdır. Bu noktada şu da söylenebilir: Sınırsız olanın sınırlı olan ile hiç de alâkası yoktur. Onun sınırsız olan ilmi, o derece geniştir. Onun mâlum olan ve var edilmiş olan bir tek şey hakkındaki ilminin dahi bir sonu ve sınırı yoktur. Kaldı ki, bütün bilinen ve yaratılmış olan şeyler hakkındaki ilminin sonu veyâ sınırı olsun. İşte bundan dolayı, Cenâb-ı Hak, yeryüzünde olan kimselerin kâbiliyet, yetenek ve akıllarının anlayacağı bir şekilde, ilminin sonsuzluğunu şu şekilde beyân etmektedir:

وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ: **Şâyet yeryüzündeki ağaçlar kalem olsa,** yâni dünyâda her kökü olan şey kalem olsa ve yeryüzünün etrâfını çevirmiş olan okyanuslar da dâhil, وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ: **Arkasından yedi denizin geldiği deniz ona mürekkep olsa,** yâni denizler o kalem için mürekkep olsa, denizler bittikten sonra her biri ...

... مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ اِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ ....

onun kadar olan yedi denizi daha ona ilâve ettiğimizi ve onların da mürekkep olduğunu farzetsek, bütün bu kadar mürekkep ve kalem ile Aliy (yüce) ve Allâm (her şeyi bilen) olan Allâh'ın kelimeleri sürekli yazılsa dahi, مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللّٰهِ: **Allâh'ın kelimeleri bitmez.** O kalemler ve mürekkebin binlerce katı olsa dahi onlar biter de, Hakk'ın kelimelerinin sonu yine de gelmez. Çünkü sınırsız ve sonsuz olan şey, sınırlı ve sonlu bir şeyle ölçülemez ve değerlendirilemez. Hakk'ın ilmi nasıl ölçülebilir ve sınırlandırılabilir ki? Zirâ azamet ve kibriyâ örtüsüne bürünmüş olan اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ: **Allah Azîz'dir, Hakîm'dir (27).** Kendi bilgisinin sonunun olmaması yanında, kendi ilmi dâiresinde cereyan eden her şeye kâdirdir, her şey üzerinde gâliptir. Onun hikmetinin, hükmünün ve kudretinin nihâyeti yoktur. Bilakis, her mahluk üzerindeki tasarrufunun aslâ sınırı yoktur. Onun ilminin, bilgisinin, hikmetinin ve kudretinin künhüne kimse vâkıf olamaz.

Onun hikmetinin bir gereği olarak yine ondan sâdır olan bir irâde de, ilk önce lutuf ve cemâl gereğince yaratılmanız, ikinci olarak kahır ve celâl gereğince yok edilmeniz, toprağa geri döndürülmeniz ve üçüncü olarak da, sizin bedeninize ve şahsiyetlerinize yerleştirilmiş olan hikmetlerden dolayı tekrar diriltilmeniz, ızhar edilmeniz ve yaratılmanızdır.

Zaman ve saat zincirleriyle kayıtlı olanlar, bu anlatılanları yaratılışın üç aşaması olarak düşünürler ve yine bunu birbirini tâkip eden uzun bir zaman dilimi zannederler. Halbuki, Cenâb-ı Hakk'ın irâdesi taalluk ettikten ve onun takdîri kesinleşip emir çıktıktan sonra olay "kün: ol" sözünden ibârettir; "fe-yekûn: o şey hemen oluverir." Bu oluşumda en küçük bir zaman dilimi dahi söz konusu değildir. Çünkü Cenâb-ı Hak meşgul olmaz. Onun fiillerine zaman ve mekân taalluk etmez. İşte bundan dolayıdır ki, o şöyle buyurmuştur: مَا خَلْقُكُمْ: **Gerek sizin yaratılmanız,** dünyâda, varlık fezâsında ızhâr edilmeniz, وَلَا بَعْثُكُمْ: **Gerekse yeniden diriltilmeniz,** bu dünyâdaki süreniz dolup âhirette tekrar yaratılmanız, اِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ: **Sâdece bir tek kişi gibidir.** Yâni, hepinizin önce yaratılmanız, sonra tekrar diriltilmeniz, bizim kudret ve

...إِنَّ اللّٰهَ سَمٖيعٌ بَصٖيرٌ ﴿٢٨﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ
فِى الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَۘ كُلٌّ يَجْرٖٓى اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَاَنَّ اللّٰهَ بِمَا
تَعْمَلُونَ خَبٖيرٌ ﴿٢٩﴾

irâdemiz karşısında, sâdece bir tek kişiyi yaratmak gibidir, başka değil. Çünkü bizden sizin topluca yaratılmanız veyâ yeniden diriltilmenizle ilgili olarak "ol" emri sâdır olduğu anda, sanki bir kişiyi yaratmak ve diriltmek gibi, her şey bir anda oluverir. Zâhir olsun, bâtın olsun, bütün sırlara muttali olan إِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ: **Allah, şüphesiz ki Semî'dir, Basîr'dir (28).** Sizin bütün kâbiliyet ve yetenek lisanlarınızdan sâdır olan her şeyi işitendir; üzerinize varlık nûrundan yansıyan bütün parıltıları görendir.

O her türlü noksanlıktan münezzeh olan Cenâb-ı Hak, var olan ve yok olan her şeye nasıl muttali olmasın ki? Zîrâ ey ibretle ve teemmülle bakıp öğrenmeye çalışan kimse! أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ: **Görmedin mi? Şüphesiz ki, Allah geceyi gündüzün içine sokar,** gecenin bir kısmını gündüzün içine sokar da, sizin beslenmeniz için, rızık ve gıdâ elde etmeniz için bahardan îtibâren gündüzü uzatır. Yine kışın da, وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ: **Gündüzü gecenin içine sokar;** yeryüzünün kuvvetlenmesi, kendine gelmesi için geceyi uzatır. Kısaca, وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ: **Güneş de ay da onun emrine âmâdedir.** Sizin bedenlerinizin beslenip gelişmesi için güneş ve ay onun emrindedir. Öyle ki, كُلٌّ يَجْرِي إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى: **Hepsi de belli bir zamâna kadar akıp gider.** Allâhü Teâlâ'nın tâyin ettiği belli bir müddete kadar, onun emriyle ve yine onun katındaki belli bir hikmete mebnî olarak deveran eder ve hikmeti gereğince devrini tamamlar. Bunun sebebi de, kulların, Cenâb-ı Hakk'ın onları yaratmış olduğu gâye ile meşgul olabilmeleri için, onların bedenlerinin gıdâlanmasını, kuvvetlenmesini ve gelişmesini sağlamaktır. وَ: **Ve** ey tevhîd ve irfan esâsı üzerine yaratılmış olanlar! İyi biliniz ki, bütün hallerinizde sizi gören أَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ: **Allah, yaptıklarınızdan haberdardır (29).** Sizden fiil ve amel adına ne sâdır olmuşsa, hepsine,

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُۙ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ
الْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِى فِى الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ ....

sizin her şeyinize vâkıftır. Üzerine varlık nûru yansıyan hiçbir zerre onun haberdarlık dairesinin dışına çıkamaz. Her şey ancak ondan zuhur eder.

Ey dirâyet/anlayış ve irfan esâsı üzerine yaratılmış, ulûhiyet ve kudretin, ilâhî ilim ve irâdenin birer sanat hârikası olarak ortaya koyduğu eserlerden, Hakk'ın, zât güneşinin doğuşuyla ışıldayan parıltıların yansımalarından ibâret olan hikmet dolu işlerinden tevhidin sırlarını keşfetmeyi gözetleyenler! ذَلِكَ: **İşte bu** işittiğiniz şeyler, nefis arşlarında ve âfakta aslen ve gerçek varlık sâhibi olarak mütecellî olan بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ: **Allâh'ın gerçekten de Hak olduğuna** yol bulmanız içindir. Ezelden ebede kadar var olan ve var eden hep odur. O mutlak var olandır. Dâimdir; hiçbir fâsıla ve ara olmaksızın Bâkî olan odur. وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ: **Onun dışında duâ ettiğiniz şeyler ise bâtıldır.** Zât güneşinin doğuşu esnâsında yansıyan geçici gölge ve yansımalardan ibâret olan, fakat sizin kendilerine varlık nispet ettiğiniz şeyler yok olmaya mahkumdur ve aslında birer yoktan ibârettirler. Çeşit çeşit perişanlık ve mahrûmiyetler ile mümkünlük/maddiyat aralığında birer fânîden ibârettirler. وَ: **Ve** kısaca, ey zâtının vahdeti, isim ve sıfatlarına göre iş ve mertebelerinin kesreti ile meydâna gelen ilâhî varlığın eserleri üzerinde teemmül edip, derin derin düşünenler! İyi bilin ki: İlahlık ve rablikte yegâne olup, kendisine kulluk edilmeye gerçek lâyık olan أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ: **Allah, gerçekten de Alî'dir, Kebîr'dir (30).** Başkasına izâfeten değil, -ki, onunla birlikte zâten başka bir şey yoktur- haddi zâtında yücedir; cemâlî ve celâlî, lutuf ve kahır tecellîlerine göre medyâna gelen mertebe ve şuûnâtıyla/işleriyle gerçekten büyüktür.

Cenâb-ı Hak mülkünde ve melekûtünde tasarruf etmede nasıl yegâne olmasın ki? Zîrâ, ey gerçeği görmeye çalışan kimse! أَلَمْ تَرَى أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَةِ اللَّهِ: **Görmedin mi ki, gemi denizde Allâh'ın nîmeti**

... لِيُرِيَكُمْ مِنْ اٰيَاتِهٖۜ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾ وَاِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصٖينَ لَهُ الدّٖينَۚ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌۜ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَا ....

sâyesinde yüzmektedir. Gemiler, lutuf ve ihsânının genişliği gereğince her türlü nîmeti üzerinize âdetâ yağdıran Allâhü Teâlâ'nın nîmeti ile yüzmektedirler. Bu da, لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ: **Onun delillerini size göstermesi içindir.** Onun birliğine işâret eden, onun birliğini gösteren âyetlerini görmeniz ve oradan da zâtının vahdetini ve birliğini anlamanız içindir. إِنَّ فِي ذَٰلِكَ: **Aslâ şüphe yok ki, işte bunda,** bu geminin rüzgârlar sâyesinde denizde batmadan yüzüp gitmesinde, لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ: **Bütün sabır ve şükür sâhibi olanlar için elbette deliller vardır (31).** Kendisi üzerinde cereyan eden sıkıntılara, kaderin getirdiği zorluklara sabreden ve nâil olduğu nîmet ve güzelliklere şükreden kimseler için, kesin ve tartışmasız deliller vardır.

وَ: **Ve** onlar, sabır ve şükürlerinin kemâlinden dolayı, إِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ: **Kendilerini dağlar gibi dalgalar kapladığı zaman,** üzerlerine koca koca dalgalar çullandığı zaman, دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ: **Dîni Allâh'a has kılarak ona duâ ederler.** Vâhid, Ehad ve Samed olan, onları bu tür sıkıntılardan dâimâ kurtaran Allâhü Teâlâ'ya, gönülden bağlanmış ve ihlaslı bir şekilde yönelirler, basit sebeplere ve araçlara aslâ meyletmezler, ona tazarrû ve niyazda bulunurlar, sebep ve vesîleleri aradan çıkararak, tevhidin gerektirdiği biçimde ona duâ ederler. Cenâb-ı Hak lutuf ve ihsânı ile, denizin korku ve sıkıntısından فَلَمَّا نَجَّاهُمْ: **Onları kurtarıp,** sağ sâlim bir biçimde إِلَى الْبَرِّ: **karaya** ulaştırdığında ise, işte o zaman فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ: **Onlardan ancak bir kısmı orta yolu tutar.** Ancak bir kısmı ifrat ve tefriti bir kenara bırakarak Hakk'a giden yolda mûtedil olur, Hak yolda yürümeye çalışır. Bir kısmı ise îtidalden sapıp uzaklaşır. وَ: **ve** kısaca, onlardan مَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا: **Âyetlerimizi kasten inkâr edenler,** bizim zâtımızın vahdetine, isim ve sıfatlarımızın kemâline delâlet eden âyetlerimizi kabul etmeyenler, ...

... اِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزٖى وَالِدٌ
عَنْ وَلَدِهٖۘ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهٖ شَيْـًٔاۜ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ
الدُّنْيَاࣞ وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿٣٣﴾

إلاّ كُلَّ خَتَّارٍ كَفُورٍ: **Ancak, hep zorba ve nankör olanlardır (32).** Onlar tâ ezelden ve doğuştan kabul ettiği ve ahdettiği sözü bozan, ahdine vefâ göstermeyen gaddar kimselerdir; peyderpey akıp gelen ve hiç kesilmeyen nîmetlere ve güzelliklere karşı nankörlük edenlerdir.

يَاأَيُّهَا النَّاسُ: **Ey insanlar!** Ey küfrân-ı nîmet ve unutma üzerine yaratılmış, gözleri azgınlık ve düşmanlıkla bağlanmış olanlar! Sizi, hiçbir şey değilken, adınız sanınız yokken, adem kilerinden çıkarıp ızhar eden اتَّقُوا رَبَّكُمْ: **Rabbinize karşı takvâlı olun.** Onun sizi muâheze etmesinden ve cezâlandırmasından sakının. Zîrâ, onun cezâlandırması çok şiddetlidir ve âsî kullarına karşı azâbı elimdir. وَاخْشَوْا يَوْمًا: **Ve öyle bir günden korkun ki,** o günde لاَ يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ: **Ne bir baba çocuğunun yerine cezâ çekecek,** çocuğuna karşı ne kadar şefkatli ve düşkün olursa olsun, onun yerine bir bedel ödeyemeyecek, yükünü çekemeyecek ve üzerinden herhangi bir ağırlığını alamayacak, وَلاَ مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا: **Ne de bir evlat babasından herhangi bir şeyi gidermeye güç yetirebilecek.** Tam tersine, o zaman, "Herkes kazandığına karşılık bir rehindir." (Müddessir Sûresi, âyet 38.) O gün, Allâhü Teâlâ yaptığına karşılık kime neyi vaad etmişse herkes onu bulacaktır. Kısaca, إنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ: **Allâh'ın vaadi gerçektir.** Allâhü Teâlâ'nın kullarına vaad ettiği şeyin gerçekleşeceği noktasında en küçük bir şüpheye mahal yoktur. فَ: **O halde,** ey gaflet ve aldanma karekterli yaratılmış olan insanlar! لاَ تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا: **Dünyâ hayâtı sakın ola ki sizi aldatmasın.** Fânî olan malıyla, mülküyle, makâmıyla, mevkîsiyle ve çeşitli zevkleriyle dinyâ sizi yanıltmasın. وَلاَ يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ: **O aldatıcı olan da sizi Allah ile aldatmasın (33).** O aldatmakta ve kandırmakta çok

إِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِۚ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَۚ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَامِۜ وَمَا تَدْر۪ي نَفْسٌ
مَاذَا تَكْسِبُ غَدًاۜ وَمَا تَدْر۪ي نَفْسٌ بِاَيِّ اَرْضٍ تَمُوتُۜ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ خَب۪يرٌ ﴿٣٤﴾

usta olan şeytan da, Allâh'ın affına, mağfiretine, rahmetinin ve lutfunun genişliğine dayandırarak sizi günahlara sürükleyip yanıltmasın.

Sonra, el-Hars b. Amr, Resûlullâh'ın huzuruna gelerek, "kıyâmet ne zaman kopacak? Toprağa tohum ektim, yağmur ne zaman yağacak? Karım da hâmile; karnındaki oğlan mı, kız mı? Yarın ne yapacağım? Nerede öleceğim" diye sorular sorunca şu âyet inmiştir:

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ: **Kıyâmetin ne zaman kopacağı bilgisi Allah katındadır.** Çünkü gaybı sâdece o bilir. Her ne kadar indirilmiş olan bütün ilâhî kitaplarda kıyâmetin mutlakâ kopacağını Cenâb-ı Hak bildirmiş ise de, onun zamânını, ne zaman meydâna geleceğini kendisinden başka kimse bilmez. وَ: **Ve** aynı şekilde, يُنَزِّلُ الْغَيْثَ: **Yağmuru da o indirir.** Yağmurun ne zaman yağacağını da ondan başka kimse bilemez. وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ: **Rahimlerde olanı da o bilir.** Ondan başka kimse bilemez. وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا: **Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez.** Ne kadar tedbir alırsa alsın, ne kadar çalışırsa çalışsın, ne kadar gayret ederse etsin, hiç kimse yarın gerçekleştireceği işlere bugünden nüfûz edemez. Çünkü bunların hepsi gayptır, Allâh'ın bilgisi ve takdîrinde olan şeylerdendir. Aynı şekide, وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ: **Hiç kimse nerede öleceğini de bilemez.** Çünkü o da, Allâhü Teâlâ'nın bilgisini kendisine tahsis ettiği gayp cümlesindendir. Kısaca, ilahlıkta ve rablikte tek başına ve bütün kemâl sıfatlarını kendinde toplamış olan إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ: **Allah Alîm'dir, Habîr'dir (34).** Onun ilminin dairesinden, bir zerre bile dışarı çıkamaz. Bir göz açıp kapama dahi onun haberdarlık sınırlarının dışında değildir. Kaldı ki, onun ilminin ve haberdarlığının künhüne kimse vâkıf olamaz. İsimlerinin ve sıfatlarının hakîkatini, onlardan neş'et eden mâlûmâtın inceliklerini, onun eserlerinin ve işlerinin özelliklerini de yine sâdeceAllâhü Teâlâ'nın kendisi bilir.

Rabbimiz! Lutuf ve ihsânın ile, ilmimizi artır. Kendinle, isim ve vasıfların ile bizleri cehâletten kurtar. Muhakkak ki, sen dilediğin her şeye kâdirsin.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey tevhîd ehli ve tevhîd makâmına ulaşmış olan muhakkık! Ey tahmin ve taklit izlerinden kurtulmuş olarak mak'ad-i sıdkta, sadâkat makâmında oturmuş olan kimse! Sakın ola ki, kâbiliyetin olmayan, yeteneğin olmayan, tâkat ve gücünün dışında olan şeyleri elde etmeye, onları kazanmaya kalkışma. Zîrâ, Cenâb-ı Hakk'ın cezbesi ve tevfîki dışında, irfan yolunda ne kadar gayret ederse etsin, ne kadar çabalarsa çabalasın, kişinin elde edeceği şey, kâbiliyet ve vüs'ati dâhilinde, maddiyâtından mümkün olduğunca soyunmuş bir şekilde Allâh'ın ahlâkı ile ahlaklanmaktan başka bir şey değildir.

Cenâb-ı Hakk'ın sırf zâtına tahsis ettiği gayb bilgilerini keşfetmeye gelince; bu öyle bir şeydir ki, peygamberlerden olsun, erbâb-ı velâyet ve muhabbetten olan, kâmillerden olsun, hiç kimsenin idrâki onun etrâfında uçamaz. Hâlis kullar bile onun hakkında ağzını açamaz. Çünkü bu hiç kimsenin güç ve kâbiliyet sınırları dâhilinde değildir. Cenâb-ı Hakk'ın havâs kullarından, peygamberlerinden ve velîlerinden zuhur eden mûcize, kerâmet ve hârikulâde türden olaylar ve şeyler, ancak ve ancak Cenâb-ı Hakk'ın onlara bildirmesi, tevfîki ve ihsan etmesi ile mümkündür. Kaldı ki, bâzı muhabbet ve velâyet sâhipleri, cemâlullâha ve celâlullâha muttalî oldukları için, kendilerinde bu tür hârikulâdeliklerin zuhûru esnâsında hüzünlenirler ve ızdırap duyarlar. Çünkü bu durumun kendilerinin gark olmuşluk hâlini giderdiğini ve ona aykırı olduğunu düşünürler. Nitekim zamânımızdaki bir abdaldan da -Allah onun îman ve irfan ehlinin mârifetleri üzerindeki bereketini dâim eylesin- aynı şeylerin zuhur ettiğini müşâhede ediyorsun. Kısaca, bir muvahhidin, tevhid ehli olan kimsenin, üzerinde kaderin cerayan ettirdiği şeylere karşı, hiçbir karşılık beklemeksizin, rızâ ve teslîmiyet ipine sarılması gerekir.

Allâhü Teâlâ, cümlemizi rızâ makâmına ulaşanlardan eylesin. Cenâb-ı Hakk'ın kendisi hakkında kader levhasında takdir ettiği şeylerde, kendisinden râzı olunan kimselerden eylesin.

SECDE SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Kitabının muhtevasında mevcut olan marifetleri ve tevhidin sırlarıyla alâkalı hakikatleri keşfetmek sûretiyle Allah katından muvaffak kılınan inayet ehlinden ve o Kitap içine tevdî edilen ilâhî ahlâkı yüce Allah'ın kolaylaştırdığı kadar irşat talebinde bulunan kimselerden gizli kalmaz ki; bu kitapta münderiç olan bu gibi sırlar, rumuzlar ve işâretler ancak, vücûdun gayb ve şehâdet âlemine, dünyaya ve ukbâya dâir alâmetlerinden gizli açık bütün sırlara muttali olan Vehhâb ve Hakîm olan cenâbı Allah'a yaraşır. Zîrâ hiçbir beşer, bu hikmet ve hükümleri bu şekilde en beliğ ve en mükemmel nizam ve metot üzere ifade etme vüsatine sahip değildir. Ve yine onların, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'a has kılınmış olan gaybî bilgilere vâkıf olma ve her iki âlemle alakalı olan ve iki menzileye terettüp eden işleri ihâtâ etme güç ve istîdatları yoktur.

Her kimin söz üsluplarına dair ufacık bir âşinâlığı ve Kur'an'ın uyum ve intizâmına, lafızlarının tertîbine ve mükemmelliğine ve yine onun ilkelerinin ve mânâlarının sağlamlığına dâir bir farkındalığı vardır, kesinlikle bilir ki o Kur'an beşerî metotların ve mâlûmatın ötesindedir. Zîrâ insan aklıyla onun arasında hiçbir münâsebet yoktur.

Sonra şüpheciler, riyakârlıkla ve cidâl ile o Kur'an'ı karalama, onun hakkında kötü konuşma ve onun bizzat Hz. Muhammed tarafından iftira ile türetilip uydurulmuş olmaya nispet etme hususunda hayli ileri gittikleri için yüce Allah, habîbi Hz. Muhammed (s)'e hitap ederekten ve yüce ismiyle yemin ederekten onları en beliğ bir şekilde reddetti ve Kitabı'nı tekit etti.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ ف۪يهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٢﴾ اَمْ يَقُولُونَ
افْتَرٰيهُۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَٓا اَتٰيهُمْ مِنْ نَذ۪يرٍ مِنْ
قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ: Kullarına, kendilerini selam diyârına ve cennetlere götüren yolu gösteren peygamberler göndermek sûretiyle **Rahmân** olan **ve** yine onları Rahmân ile buluşmak üzere bu cennetlere ulaştırmak sûretiyle **Rahîm olan Allah'ın adıyla** ki O, kulu Muhammed'e insanlara tevhîd ve irfân yoluna sülûk etmede doğru ve sâhih yolu açıklaması için Kitâb'ı indirendir.

الم: **Elif, Lâm, mim. (1)** Ey, sonsuz ilâhî cömertlik gereğince kevnî vücûdun safhaları üzerine yansıyan vücûdî nurların parıltılarının gereklerini en iyi bilen, en mükemmel insan! Ve yine ey, Melîk ve Vedûd olan Allah'ın tevfîkıyla bu nurlara muttali olup onları düşünen mükemmel insan!

تَنزِيلُ الْكِتَابِ لاَ رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ الْعَالَمِينَ : Ey resûllerin en mükemmeli! Seni teyit etmek ve senin dinini yaymak için **kendisinde şüphe olmayan** ve geçmiş ilâhî kitapların hepsini kendinde toplayan, ayrıca sana indirilen İslam dîninin hükümlerini de açıklayan **bu kitabın indirilişi, âlemlerin Rabbi olan Allah tarafındandır. (2)** Yani o, bütün isim ve sıfatları kendisinde toplayan yüce Allah katından indirilmiştir. Senin merteben bütün ilim ehlinin mertebelerini kendisinde toplaması ve senin bütün ümmetlere gönderilmiş olman hasebiyle sana verilen bu kitap da âlemlerin Rabbî olan Allah katından indirilmiştir. Böyle olmakla beraber o azgın ve sapkınlar onun her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah katından indirilmiş olmasında şüpheye ve tereddüde düşerler.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْماً مَّا أَتَاهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ: **Yoksa onu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar?** Yoksa onu

اَللّٰهُ الَّذ۪ى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا ف۪ى سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ
اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِۜ مَا لَكُمْ مِنْ دُونِه۪ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَف۪يعٍۜ اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٤﴾

elçimiz Muhammed'in bizzat kendi nefsinden uydurduğunu ve riyâkarlık, iftirâ ve gururla, insanların aklını çelip karıştırarak Allah'a nispet ettiğini mi söylüyorlar? Ey resullerin en mükemmeli! Onların bu sözleri sebebiyle üzülme ve onların bu boş sözlerine aldırış etme. **Hayır, o, senden önce kendilerine,** batıldan sakındıran ve hak yola irşâd eden **bir uyarıcı gelmemiş olan,** uzunca bir zaman geçtiği için nübüvvet ve risâletin etkilerinden kesilmiş olan ya da Allah'ın salâtı ve selâmı üzerine olsun İsâ (a)'dan sonra kendilerine uyarıcı gelmemiş olan **bir kavmi** Kur'an'ın ihtivâ ettiği tehditleriyle **korkutman için** seni türlü çeşit cömertliğiyle terbiye eden ve mahlûkât arasından umûmî risâletle seçen **Rabbin tarafından** şiddetli sakındırmaları ve belîğ korkutmaları muhtevî olarak **gelen bir haktır.** Yani Rabbin katından sana indirilmiş olduğu sabit ve aynı zamanda tahkîke erdirici olan değişmez bir haktır. Bilakis onlar resullerin fetret döneminde yaşayan ve Rabbinin seni kendilerine gönderdiği bir kavimdir. **Umulur ki,** onlar senin Hak Teâlâ'nın tevhidi husûsunda onlara doğru yolu gösterip irşad etmenle ve yine O'nu kemal sıfatlarıyla vasıflandırmanla **hidayeti kabul ederler. (3)**

Nasıl olur da O'nun tevhidiyle, isimleriyle ve sıfatlarıyla O'nu birlemezler ve O'na inanmazlar.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ مَا لَكُم مِّن دُونِهِ مِن وَلِيٍّ وَلاَ شَفِيعٍ أَفَلاَ تَتَذَكَّرُونَ : Bir, Tek, Yegâne olan ve hiçbir şeye muhtaç olmayıp her şeyin Kendisine muhtaç olmasıyla es-Samed olan **Allah O'dur ki;** ulvî **gökleri,** süflî **yeri ve ikisi arasındakileri,** her ikisinden bir birine karışmış olanları **altı günde** ve bölgelere, altı cihete yayılan saatlerde **yaratmış,** mükemmel kudretiyle îcâd etmiş, bu şekilde yayma ve eksiksiz düzeltme işi tamamlandıktan **sonra da Arş üzerine istivâ etmiştir.** Her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah Arş'a yerleşmiş, onu bütünüyle kuşatıp hükmü altına almıştır. Yani yüce Allah, herhangi bir ortaklık şaibesi ve yine her hangi bir çokluk vehmi söz konusu olmaksızın, zâtî vahdetinin gerektirdiği tasarruf üzere, tam bir istiklâl ve umûmî bir tasarruf ile âfâktaki ve enfüsteki zâhirî-bâtınî her şeyin arşlarına genel olarak yayılmıştır. İşte bu sebeple,

يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَٓاءِ اِلَى الْاَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ اِلَيْهِ ف۪ي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُٓ اَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾

O'nun Zât güneşinden akseden gölgelerden başka bir şey olmayan ey insanoğlu! **Sizin için O'ndan,** her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'tan **başka** işlerinizi yönetecek ve sizde tasarrufta bulunacak **ne bir yönetici vardır, ne de** size yardım edip sizi destekleyecek **bir şefaatçi! Artık düşünmeyecek misiniz?(4)** Ey gaflet ve dalâlete saplanmış azgın kimseler! Hâlâ yüce Allah'ın birliğinde ve mutlak velâyetinde tereddüt edip şikâyette mi bulunuyorsunuz? Defalarca tekrarlamasına rağmen hâlâ O'nun uyarılarından ve nasihatlerinden ibret almayacak mısınız? Nasıl olur da O, böyle olmaz ki;

يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ: **O, gökten,** yani her hangi bir cihetten ve bölgeden mutlak anlamda yüce olan ilâhî isimler semasından **yere,** yani o isimlerin etkilerini kabul etmesi sebebiyle kabûl istîdadı bulunan tabiata kadar **emir âlemini düzenler.** O'nun sonsuz isim ve sıfatlarının mazharları olan meleklerin indirilmesiyle îcât ve izhârdan haber veren emir âlemini düzenler. O, ancak zuhur yerlerindeki ve yarattıklarındaki hikmeti hasebince onları tevhidine dâir olan otoritesinin taşmasını kabulüne hazırlamak için ilâhî isimlerini o tabiata indirip alçaltmıştır. Bu düzenleme işi eşsiz bir şekilde ve eksiksiz, hayli kapsamlı bir nizâm üzere tamamlandıktan **sonra da o işler,** yani dünya hayatının sona ermesinden sonra zâtî vahdetin akışında gizli bulunan sırlar, hakikatler ve marifetlere dair emir âlemine terettüp eden bütün şeyler **sizin saydıklarınızdan bin yıl kadar olan bir günde O'na,** her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'a **yükselir. (5)** Yani işlerin yüce Allah'a yükselmesi için sayılan söz konusu bu günün zaman bakımından süresi ve büyüklüğü bu dünya hayatında saydığınız günlerden ve yıllardan bin yıl kadardır.

Muhakkak ki yüce Allah, îcat ve izhara terettüp eden hakikat ve marifetlerden düzenleyeceğini iyice düzenledi ve yine yüce Allah Kendi gaybî mertebesinde tercih ettiği maslahatlara ve hikmetlere binâen o hakikat ve marifetlerden Kendisine urûc edip yükselmesi için takdîr edeceklerini takdir etti. Ve hiç kimse de buna muttalî olmadı.

ذٰلِكَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦﴾ اَلَّذٖٓى اَحْسَنَ كُلَّ شَیْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَاَ خَلْقَ الْاِنْسَانِ مِنْ طٖينٍ ﴿٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَٓاءٍ مَهٖينٍ ﴿٨﴾

Zîrâ O, zuhur yerlerinden ve yarattıklarından her hangi birinin idrakinin, izzet mertebesinin sahası etrafında dönüp durmasından uzak olan bir Zât'tır.

ذَٰلِكَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ: **İşte,** Kendisinden başkasının ilminin aslâ taalluk edemeyeceği **gayb âlemini de,** cemâl ve celâl tecellîleri hasebince yine Kendisinden yansıyan **şehâdet âlemini de bilen, her şeye gücü yeten,** irade ve ihtiyar bakımından dilediği gibi tasarrufta bulunmak sûretiyle sonsuz ilim mertebesinin ihâtasına giren her şeye kâdir, gâlip olan ve **çok merhametli olan O'dur.(6)** Öyle ki O'nun rahmeti, tecellî şimşeklerinin üzerine parıldadığı her şeyi kuşatmıştır.

الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنسَانِ مِن طِينٍ : **Yarattığı her şeyi güzel yaratan,** yani ilim, kudret ve iradesinin ihatasına girdikten sonra vücûdunu takdîr eden **ve** onlar arasından **insanı,** yani Âdem'i ve onun vücûdunu ilk olarak takdîr edip **yaratmaya bir çamurdan başlayan O'dur.(7)** Zîrâ o, tabiat âleminde, mutlak Muhtâr ve Fâil olanın eserlerinin feyezânını kabul eden bir asıldır. Bu çamur buna aslî bir istîdat ve zâtî bir kabiliyet ile hazırlanmıştır.

ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِن سُلَالَةٍ مِّن مَّاءٍ مَّهِينٍ : **Sonra da,** yüce Allah'ın onun türünü devam ettirme iradesi taalluk ettikten sonra **onun soyunu süzülmüş bir özden, değersiz bir sudan yaratmıştır. (8)** Yüce Allah, Hz. Âdem'in nesilden nesile devam ederek çoğalan, peş peşe, arka arkaya gelmek suretiyle onun halefi olan zürriyetlerinin varlığını yaratmasıyla takdir etti. Ve onun soyunu; basit, bayağı ve insan vücûdundaki değersiz atıkların çıktığı yoldan çıkması hasebiyle pis sayılan bir sudan meydana gelen ve insan vücudundan fazlalık atık olarak ayrılan menîden yarattı.

ثُمَّ سَوّٰيهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهٖ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَۜ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾ وَقَالُٓوا ءَاِذَا ضَلَلْنَا فِي الْاَرْضِ ءَاِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍۜ بَلْ هُمْ بِلِقَٓاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ ﴿١٠﴾

ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِن رُّوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلاً مَّا تَشْكُرُونَ :

Sonra, onun yaratılışını önce çamurdan ve daha sonra da değersiz bir sudan takdir ettikten sonra da yüce Allah kudretini izhar etmek için **onu düzenli bir şekle soktu,** yani onun bütün erkânını en güzel bir kıvam üzere sağlamlaştırdı ve düzenledi. En nihayet, hilâfet ve vekillik mertebesini tamamlamak ve Hak Teâlâ'nın aynası olma husûsiyetini, O'nun takdir ettiği oluşların ve inkişâfâtın yansıması olma kabiliyetini ve O'nun ahlâkıyla ahlâklanma liyâkatini tahakkuk ettirmek için onun **içine** bizzat Kendi Zâtına izafe edilen ve bütün isim ve sıfatlarını toplayan **Kendi ruhundan üfürdü. Ve** hâsılı ey marifet ve tevhid fıtratı üzere yoğrulup yaratılanlar! **Sizin için,** kendileri vasıtalarıyla tevhid âyetleri ile yakîn ve irfân delillerini işitmeniz için **kulaklar,** kâinâtın zerrelerini kuşatan kâmil irade ve kudretin eserlerini müşâhede etmeniz için **gözler ve** kevn ü fesad âlemindeki gölgelerin heykellerine sirâyet eden zâtî vahdeti teemmül edesiniz ve onunla yüce Allah'ın bol, sonsuz nimetlerini ve lütuflarını tefekkür edesiniz diye size tevdî edilmiş **gönüller var etti,** hazırladı. Bu azametli nimetlerin ve son derece büyük üstünlüklerin bolluğuna rağmen **siz pek az şükrediyorsunuz! (9)** Ve onları Hak Teâlâ'nın kendisi için yarattığı gereklilikleri dışında sarf ediyorsunuz.

وَقَالُوا أَئِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَئِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ بَلْ هُم بِلِقَاء رَبِّهِمْ كَافِرُونَ :

Allah'ın nimetlerini inkâr etmedeki aşırılıklarından ve bu husustaki sonsuz sapkınlıkları ve sarhoşluklarından dolayı **onlar,** yani Ubey b. Halef ve beraberindeki münafıklar tekrar diriltilip haşr olunmayı, Allah'a arz olunmayı ve ceza gününü işittikten sonra inkârda hayli aşırıya gitmek suretiyle bütün bunların imkânsız olduğunu düşünerek, tekrar tekrar soraraktan **şöyle dediler:** "İdrak ve şuur üzere yaratılan ey akıllı kimseler! **Biz yerde kaybolup gittikten,** yok olduktan ve dağılıp hebâ olan, peş peşe telef olan ve bu durumdan temyizi aslâ mümkün olmayan şeyler cümlesinden olduktan **sonra,** böyle olduktan sonra …...

قُلْ يَتَوَفّٰيكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذ۪ي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾
وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُؤُ۫سِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۜ رَبَّنَٓا اَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا
فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحاً اِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾

gerçekten biz mi tıpkı ölümümüzden önce olduğumuz gibi **yeni bir yaratılışta bulunacağız?** Hâşâ bizim için dünya hayatına her hangi bir şekilde dönüş yoktur. Özellikle de öldükten ve toprak ve kemik yığını olduktan sonra." Onlar aynı şekilde salt bu sözleriyle hiçbir şeye bir sınır da çizemezler. **Bilakis onlar,** örtülerinin ve hicaplarının kalınlığından dolayı, dünya hayatında iken birçok çeşit nimetleriyle kendilerini yetiştiren ve ahiret hayatında da lütuf ve kerem kovalarından üzerlerine bolca taşıracak olan **Rablerine kavuşmayı** ve ölüm meleğinin yüce Allah'ın emriyle onların ruhlarını kabzetmesini **inkâr eden kâfirlerdir. (10)** Onlar inkârcıdırlar, nankördürler.

قُلْ يَتَوَفَّاكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ: Ey resullerin en mükemmeli! Onların bu sözlerini işittikten sonra Bizim vekîlimiz olarak onlara **de ki:** "Ey gaflet ve dalâlete iyice batmış olanlar! **Size vekil kılınmış olan ölüm meleği,** Allah'ın emriyle ruhlarınızı kabzetmek için **canınızı alacak** ve ecelinizi tamamlayıp sonlandıracak, dünya hayatında öldürüldükten ve kabirlerinizden ahiret hayatına diriltildikten **sonra** Rabbinize arz olunmak ve cezalandırılmak için **döndürülüp Rabbinize götürüleceksiniz." (11)**

وَلَوْ تَرَى إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُو رُؤُوسِهِمْ عِندَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحاً إِنَّا مُوقِنُونَ: Ey düşünen ve gören kimse! Mahlûkât tekrar diriltildikten ve hayretler içerisinde, sarhoş ve kendini kaybetmiş bir şekilde Rablerine arz olunduktan sonra **günahkârların,** öldükten sonra tekrar dirilmeyi, Rabbin huzurunda toplanmayı ve O'na arz olunmayı, cezayı ve o gün buluşmanın şerefini inkâr edenlerin **Rablerinin huzurunda** hayli mahcûb ve utanç içerisinde olmalarından dolayı **başları öne eğilmiş olarak** hayli mecbûr ve muzdarip olmalarından dolayı yüce Allah'a münâcât ederekten **şöyle söylerlerken** hallerini **bir görsen: "Ey Rabbimiz!** Ey bir çok çeşit iyilik ver cömertlikle bizi terbiye eden Rabbimiz! Biz Seni inkâr ettik, Sen ise bize elçiler gönderdin, onları da

وَلَوْ شِئْنَا لَاٰتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدٰيهَا وَلٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنّ۪ي لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ
مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَع۪ينَ ﴿١٣﴾

inadımızdan yalanladık, büyüklenerekten onları ve davetlerini de inkâr ettik. İşte bu gün vakıaya mutabık olan hakikati **gördük ve** elçilerinin sâdık ve Senin katından getirdikleri her şeyin doğru olduğunu gerçekten şimdi Senden **dinledik, şimdi bizi geri çevir de,** yani lütfunla ve fazlınla bir kez daha bizi dünya hayatına geri gönder de o dünya hayatında, şu an bize gösterip işittirdiklerinin gereğince, Senin katında makbul ve rızana muvafık **salih bir amel işleyelim. Çünkü biz artık** elçilerinin getirdiklerinin ve kitabının söylediklerinin tamamına **kesin bir şekilde inanıyoruz."(12)**

Şayet onların bu hallerini görseydin ve onların o zamanki bu münâcâtlarını işitseydin elbette hayli iğrenç ve fecî bir durumu görmüş olurdun. Sonra İzzet ve Celâl perdeleri arkasından onlara şöyle nidâ edilir: Şu an deneme ve imtihan vakti geçti, tedarik ve telâfi zamanı da sona erdi.

وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَاهَا وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ: **Eğer biz dilemiş olsaydık,** sizin hidayetinize önceden Bizim irademiz taalluk etseydi imtihan dünyasında sizden **her nefse hidâyetini verirdik** ve hâlis kullarımıza hidayet verdiğimiz, onlara hidayet ve doğru yolu kolaylaştırdığımız gibi sizi de buna muvaffak kılardık. **Fakat** hikmetim ve maslahatım muktezasınca **Benden:** "Sonsuza dek bedbaht olacaklar için hazırlanmış olan **cehennemi elbette** İzzetim ve Celâlim gereğince, fıtrî olarak verdikleri ahitlerinin ve yaratılıştan getirdikleri misâklarının gereklerini kötülüğü emreden nefislerine ait şeytanların aldatmasıyla unutan **bütün insanlar ve** İblîs'in orduları olan **cinlerden dolduracağım." sözü** ve hükmü **hak olmuştur,** sahih ve sabit olmuştur. **(13)** Benim katımda söz değişmez, Benim hükmümü düzeltecek de hiçbir kimse yoktur.

فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَاۚ اِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ اِنَّمَا يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا الَّذِينَ اِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾

فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا إِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ: **"O halde bu gününüzle karşılaşmayı unuttuğunuzdan dolayı tadın azabı!** Yani onların bu dualarına icabet etmedikten sonra onlara şöyle dedik: Ey haddi aşan sapkınlar! Bu unutkanlığınız sebebiyle bu gün azabı tadın bakalım. Peygamberler özellikle size bu günü haber vermek sûretiyle tebliğ ettiği ve kutsal kitaplar da onu en beliğ şekilde size açıklamak ve onu tekit etmek suretiyle size hitap ettiği halde siz unutarak, gaflet içerisinde ve böbürlenerek inkârda ısrar ettiniz. **İşte Biz de sizi unuttuk.** Geçmişte bizzat siz özellikle Bizi unuttuğunuz gibi bu gün de Biz birçok çeşit azap ile cezalandırmak suretiyle sizi unuttuk. Dünya hayatında iken sürekli inkâr ve sürekli unutkanlık gibi **yapmakta olduğunuz işler yüzünden tadın** sonsuza dek sürecek olan **ebedî azabı!" (14)** Bu ebedî azabın kulların umumuna yönelik olmasından Allah'a sığınırız…

Sonra yüce Allah sürekli cârî olan sünnetinin muktezasınca şöyle buyurdu:

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّداً وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لاَ يَسْتَكْبِرُونَ: **Bizim** zâtî tevhidimize ve isim ve sıfatlarımızın kemâline delalet eden **âyetlerimize** tevhit ehli, ihlaslı ve muvahhid **öyle kimseler iman eder** ve itaat eder **ki, onlarla,** yani o âyetlerle **kendilerine** müjdeleme ve korkutma sadedinde **öğüt verildiği zaman secdelere kapanırlar,** bu ayetleri kabul ve onların ihtiva ettiği emir ve yasaklar ile muhtevasında varit olan uyarılar ve ibretlere sıkı sıkıya sarılmak için sorumluluğu üzerine alır ve hemen ivedilikle secde ederek yerlere kapanırlar **ve** bunun yanı sıra da **Rablerini hamd ile tesbih ederler de büyüklük taslamazlar.(15)** Kendilerine verdiği nimetleri saymak, O'nun karşısında aciz ve zelil bir şekilde huşû ve hudû içerisinde bu nimetlere şükretmeye devam etmek, alınlarını tevazuyla zillet toprağına koymak ve aklen ve şer'an yerilen kibir ile böbürlenmeyi terk etmek ….

تَتَجَافٰى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًاۘ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿١٦﴾ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَٓا اُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍۚ جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

suretiyle Rablerine karşı olan hamdlerini ifade ederler, Rablerini Cenabı Kudsiyyetine layık olmayan şeylerden tenzîh ederler. Onlar işte o zaman Allah'a ibadet etmek ve O'nun ilâhî kitaplarında vârid olan emir ve hükümlerine boyun eğmek hususunda kibirlenmezler.

Boyun eğip itaat etmelerinin kemâl derecesinde olmasından dolayı;

تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفاً وَطَمَعاً وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ: **Onların yanları,** sırtları **yataklardan,** yani geceleyin üzerinde uyudukları yaygı ve döşeklerden **uzaklaşır,** kalkar ve terk eder. Yani gece süresince istirahat edip uyudukları mekânlardan uzaklaşırlar. O'nun şiddetli tutuşundan, haşyetinden **korku ve** O'nun rızası, rahmetinin genel oluşu ve cömertliğiyle merhametinin genişliği hususunda da **ümit içinde Rablerine dua ederler ve** onlar itaatlerini sadece gece teheccüd namazına kalkmaya da hasretmezler bilakis **kendilerine verdiğimiz,** kendileri cihetine sevk ettiğimiz maddî-mânevî **rızıklardan da infâk ederler. (16)** Yani onlar, açlığı gidermek ve avret mahallini örtmek dışında dünyanın süslerinden ve lezzetlerinden uzaklaşarak yalnızca Bizi talep edip Bize yönelerekten Bizim yolumuzda infak ederler. Onlar bu yorgunluk ve meşakkatlere katlanırken, bu hususta tam bir samimiyet üzere bulunarak Allah'ın rızasını kendi nefislerine tercih ederek sadece Allah'ın veçhini murad ederler ve yine sadece her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'ın rızasını talep ederler. Şöyle ki;

فَلاَ تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاء بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: Onlardan **hiç kimse kendileri için, yaptıklarına karşılık** Hak Teâlâ cihetinden **gözler aydınlığı olacak şeylerden neler gizlenmiş,** neler hazırlanmış **olduğunu bilemez,** göremez.**(17)** Onlar için hazırlanan bu şey ise O'nun kerîm olan veçhini görmek sûretiyle O'na kavuşma şerefini elde etmeleridir. İşte yüce Allah da hazırladığı bu şeyi ancak onların tam bir samimiyetle cenâbı Hakkı kendi nefislerine tercih etmek suretiyle yaptıkları şeye karşılık olarak hazırlamıştır.

اَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًاؕ لَا يَسْتَوُ۫نَ ﴿١٨﴾ اَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوٰىۘ نُزُلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿١٩﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوٰيهُمُ النَّارُؕ كُلَّمَٓا اَرَادُٓوا اَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَٓا
اُعٖيدُوا فٖيهَا وَقٖيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذٖي كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾

أَفَمَن كَانَ مُؤْمِناً كَمَن كَانَ فَاسِقاً لاَ يَسْتَوُونَ: **Öyle ya iman eden kimse, fâsık olan gibi olur mu? Onlar eşit olamazlar. (18)** Yani ey haddi aşan, nankör, asılsız zanlara kapılan inkârcılar! Siz Allah'ın vahdaniyetine yakinen inanan ve imanını teyit eden sâlih amelle muttasıf olan muvahhid bir müminin; iman, ihlas bağından kurtulan ve bunların korunması için varid olan şer'î sınırların dışına çıkan fâsık bir kimse gibi mi olacağını zannediyorsunuz?! Hâşâ, bilakis onlar şeref, kemal, başarı ve nail olma bakımından aslâ bir değillerdir.

أَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَى نُزُلاً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ : Bilakis Hak Teâlâ'nın vahdâniyyetine **iman edip de** bu hususta huşû ve hudû içerisinde, tam bir samimiyet üzere olmalarının yanı sıra dosdoğru bir şekilde kendilerine emredilen **salih amelleri işleyen kimseler için,** dünya hayatında yok olup gittikten sonra ahiret hayatında, **yaptıklarına karşılık,** yani ibadet ve tâât yolunda katlandıkları yorgunluk ve meşakkatler mukabilinde **bir konukluk (ağırlanma) olarak** sığınıp barınılacak **me'vâ cennetleri vardır.(19)** Yani îman ve kabul ehli için hazırlanmış nezih cennetler vardır ki onlar, sükûnete erdikleri bir menzil olması için kâmil bir rağbet ve tam bir istek ile bizzat bu cennetlere sığınırlar ve orada istirâhata çekilirler.

وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَن يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ: **Ama fâsıklık etmiş olanların,** yani Allah'a îmanı terk edip, resullerin lisanı üzere ilâhî kitaplarda varid olan emir ve yasakların gereklerinden uzaklaşan fâsıkların **barınakları,** yani ahiret hayatında dönüp varacakları, ikâmet edecekleri yer ise sonsuza dek bedbahtlık içerisinde kalacak olanlar için hazırlanmış olan **ateştir.** İşte bunlar da bu ateşte sonsuza dek, ebediyen kalacaklardır, onlar için bu ateşten kurtuluş aslâ söz konusu değildir. Bilakis **oradan her çıkmak istediklerinde,** böyle bir beklenti içerisine girdiklerinde o .....

وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْاَدْنٰى دُونَ الْعَذَابِ الْاَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾
وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ ثُمَّ اَعْرَضَ عَنْهَاۜ اِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ
مُنْتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾

cehennemin görevlileri onlar o ateşin kenarına ulaşıncaya kadar onlara mühlet verir ve sonra da küçük düşürülüp alçaltılarak, tam bir kahır ile ve zorla **oraya geri çevrilirler ve** üzerlerine vekil tayin edilen zebâniler tarafından Allah'ın sadece onlara yönelik ilhamıyla **kendilerine şöyle denir:** "Ey inkarcılar ve bu inkârlarında ısrar edenler! **Haydi tadın o ateşin,** resullerin ve kutsal kitapların size haber verip kendisiyle sizi korkuttuğunda **yalanlayıp durduğunuz azabını!" (20)**

Sonra yüce Allah, bu dalâlet ehlinin ne kadar kötü düşünceli ve mizaçlarının ne kadar pis olduğuna işaret etti ve mübalağa ve tekit yoluyla şöyle buyurdu:

وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنٰى دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ: **Şu bir gerçek ki,** Allah'a yemin olsun ki, **onlara,** acı vermede, korkunçlukta ve şiddette nihâî derecede olan **o en büyük azaptan,** âhiretteki azaptan **önce yakın,** hafif **azaptan da tattıracağız.** Bu imtihan dünyasında da üzerlerine kuraklık, kıtlık, vebâ, tâûn, katil, esaret ve deprem gibi âhiret hayatındakine nispetle daha hafif ve kolay birçok çeşit sıkıntı ve belâ indireceğiz. Ki bunlar âhiret hayatındakinden merhale bakımından daha düşük ve daha aşağıdır. Biz onları dünya hayatında iken bu hafif azaplarla ansızın yakalayıveririz. **Umulur ki,** üzerinde bulundukları küfür ve nifaktan **dönerler** ve güç ve kudretimizin dünyadaki bu hafif azapların kat kat fazlasına, binlerce kat fazlasına yeteceğini ve bu hususta kudretimizin ne kadar mükemmel olduğunu idrak ederler. **(21)** Böyle olmakla beraber onlar idrak etmezler ve asla azgınlıklarından, sapkınlıklarından dönmezler. Bilakis inat ve zulüm ile ısrar ederler ve böbürlenirler.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْتَقِمُونَ: İman ve tevhide dosdoğru yol bulması ve küfürle şirkten kurtularak onun gereklerine sıkı sıkıya sarılması için **Rabbinin âyetleriyle kendisine öğüt** ve nasihat **verilip de,** bütün bu nasihatleri işittikten **sonra** onların manasını tefekkür edip düşünmeksizin aniden **onlardan yüz çeviren,** bu va'z u nasihatlerin gereklerini inkar eden ve yüce Allah'ın kendilerine indirdiği şeylere karşı böbürlenen, O'nu yalanlayan, şanına layık ....

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ ف۪ي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِه۪ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَۚ ﴿٢٣﴾

olmayan şeyleri O'na nispet eden ve kibir ve inatla üzerinde bulunduğu bu halde ısrar eden **kimseden** Subhân olan Allah'a karşı **daha zalim** ve yine O'na karşı edepte daha kötü **kim olabilir? Gerçekten Biz,** Celâl ve Kahr makamımız üzere **günahkârlardan intikam alacağız. (22)** Yani ey resullerin en mükemmeli! İnkâr, ısrar ve azgınlıklarından sonra Bize vekaleten onlara de ki: Gerçekten Biz, zalimlerin ve mücrimlerin geneline nispetle onlardan en tam ve en şiddetli bir şekilde intikam alacağız. Nasıl olur da onlardan daha zalim ve daha suçlu, inat ve azgınlığa onlardan daha çok ısrar eden kimseler olabilir ki dolayısıyla Biz onlardan bu şekilde intikam alalım ve onları cehennem azabında ebediyen bırakalım. Zira ondan daha şiddeti ve daha kötü bir azap yoktur. Bütün kullarını böyle bir azaba çarptırmasından Allah'a sığınırım.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلاَ تَكُن فِي مِرْيَةٍ مِّن لِّقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ :

Ey Resullerin en mükemmeli! Şirk, küfür ve ısrar ehlinden olanlardan en tam ve en çok tekit edilmiş bir şekilde intikam alacağımıza dair olarak kitabında sana verdiğimiz vaadimizi yerine getirmeyeceğimizi zannetme. Bilakis sana, tıpkı kardeşin Musa Kelim'e verdiğimiz vaadimizi yerine getirdiğimiz gibi sadece sana verdiğimiz vaadimizi yerine getirmemize yakinen inanman ve itaat etmen gerekir. Zîrâ; **Andolsun ki Biz vaktiyle** mutlak cömertlik makamımızdan kardeşin **Musa'ya kitap vermiştik.** Yani tıpkı sana Furkan'ı verdiğimiz gibi ona da Tevrat'ı vermiştik. Tıpkı seninle bu kitabında vaatleştiğimiz gibi onunla da onun o kitabında fesat ve inat ehlinden intikam alacağımıza dair vaatleşmiştik. Bilakis sana verdiğimiz bu vaat, ilahi kitap ve sahifelerde bütün elçilerimize verdiğimiz vaattir. Ey resullerin en mükemmeli! Aynı şekilde **şimdi sen de ona,** yani vaat edilen bu şeyin yerine getirilmesine ve Tevrat'ta vaat ettiğimiz şekilde vukûuna **kavuşmaktan** şek, **şüphe** ve kuşku **içinde olma. Biz onu,** yani Tevrat'ı **İsrailoğulları'na,** kendisiyle dînî ilimlere, yakînî marifetlere, yüce hakikatlere ve eşsiz keşiflere yol bulsunlar diye **doğru yolu gösteren bir rehber kılmıştık. (23)** Böyle olmakla beraber nasıl olur da Bizim bu vaadimiz hakkında şüpheye düşersin!

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ اَئِمَّةً يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُواۜ وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾
اِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾
اَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فٖى مَسَاكِنِهِمْۜ
اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍۜ اَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ: Nasıl olmaz ki! Onlar Bizim seçkin ve samimi kullarımızdandılar. Zîrâ **onların için-den, sabrettikleri zaman,** yani dinin yayılması ve Hakkın kelimesinin yüceltilmesi hususunda kendilerine ilişen yorgunluk, nefsi helak etmeye, canı kurban etmeye götüren sıkıntılar ve türlü musibetlere tahammül etmeye nefislerini iyice alıştırdıkları zaman **bizim emrimizle,** kendilerine has vahyimizle ve ilhamımızla insanları **doğru yola,** Bizim dinimize ve tevhidimize **ileten önderler,** hidayet rehberleri, dosdoğru yola iktidâ etmiş güvenilir mehdîler **yetiştirmiştik.** Ve onlara muhakkak kerametler de vermiştik. **Ve onlar** bizzat kendi nefislerinde **Bizim,** sadece kendilerine inen ve dilediğimiz her hangi şey olursa olsun onun husule gelmesinde varid olan kudretimizin kemaline delalet eden **âyetlerimize kesin bir şekilde,** yakînen **inanıyorlardı. (24)** Bu hususta her hangi bir tereddüt yaşamaksızın, farklı görüşler arasında gidip gelmeksizin yakînen inanıyor ve itaat ediyorlardı. Ve sen ey resullerin en mükemmeli! Ayetlerimize yakînen inanmaya ve onları tereddütsüz kabul edip itaat etmeye onlardan daha lâyıksın ve buna onlardan daha münasipsin.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ: **Şimdi ihtilafa düştükleri şeyler hakkında şüphesiz ki** bir çok çeşit kerametlerle seni terbiye eden ve yine bir çok çeşit harikulâde hal ve mucizelerle seni teyit eden **Rabbin,** mükemmel hikmetinin ve asla değişmeyecek olan hükümlerinin muktezasınca bizatihi kesip ayırmak ve hüküm ve kanunların tenfizi için hazırlanan **kıyamet günü** hak yoluna giden muhakkıklar ile batıl yola sapanların **aralarını ayıracaktır,** onlardan her birini arkadaşından temyiz edecek ve hükmü verecektir. **(25)** İşte o gün dînî işler ve yakînî marifetlerden ihtilafa düştükleri şeyler hakkında hakikat onlar için zahir olur.

أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ: **Kendilerinden önce,** ticaret yaptıkları beldelere doğru

أَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَسُوقُ الْمَٓاءَ اِلَى الْاَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهٖ زَرْعًا تَاْكُلُ
مِنْهُ اَنْعَامُهُمْ وَاَنْفُسُهُمْ اَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾

gittiklerinde, tıpkı kendileri gibi sahip oldukları mal, şöhret, makam ve servetlerle kibirlenip böbürlenerek mağrur bir şekilde hayat sürdükleri için helak olan geçmiş kavimlerin harap olan virâne **yurtlarında** ve yer yüzünden kazınmış olan meskenlerinde **gezip dolaşmakta oldukları nice kuşakları helâk etmiş olmamız,** bu kadar çok kavmi helak edip köklerini kazımış olmamız **daha onları,** o inatçıları **doğru yola iletmedi mi?** Yani bütün bunlar Mekke ehlini doğru yola iletip onları inat ve gaflet uykusundan uyandırmadı mı? Bütün bunlardan ibret almadılar mı? **Şüphesiz bunda,** yani bütün bu felakete uğramış yerleri ve yıkıntıları, kahır ile yok edilmiş ülkeleri görmede **nice ibretler,** apaçık delillerle birlikte kudretimizin ve irademizin mükemmelliğiyle kahır ve intikamımızın şiddeti hususunda apaçık görünüp parıldayan şahitler **vardır. Hâlâ** ayetlerimizin gereklerine **kulak vermeyecekler mi? (26)** Ve bu hususta hâlâ lâyıkı veçhiyle düşünüp taşınmayacaklar mı? Tâ ki dalalet vadilerinden ve cehalet çukurlarından kurtulsunlar ve bir çok çeşit hidayet ve şerefle muttasıf olsunlar.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعاً تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ
وَأَنفُسُهُمْ أَفَلاَ يُبْصِرُونَ: **Ya** o inatçı inkarcılar kudretimizin kemalini ve hikmetimiz ve irademizin nasıl yerli yerinde olduğunu **hiç görmediler mi,** bunlara ibret nazarıyla bakmadılar mı **ki, Biz** mutlak cömertlik ve lütuf makamımızdan, gayet kuru ve katılaşmış olmasından dolayı bitkileri tamamen yok olmuş, kurak, **kıraç yere,** buğu ve buharların gök yüzüne yükseltilmesi, onlardan bulutların üst üste yığılması ve onların aralarından ve yarıklarından da yağmur damlalarının yağdırılması gibi olağanüstü tedbirler ve eşsiz hikmetler ile **suyu** nasıl **salıveriyoruz da onunla,** Bizim sevk ettiğimiz suyla **bir ekin,** yani bir çok çeşit besin **çıkarıyoruz. Ondan hayvanları da yiyor, kendileri de.** O ekinlerin yapraklarını ve samanlarını hayvanları yer, hubûbatını ve meyvelerini de kendileri yer. Bu olağanüstü kudreti inkâr eden ve bu inkârlarında inatla ısrar eden o inkârcılar **hâlâ gözlerini açmayacaklar mı? (27)** Ve hâlâ bununla mükemmel kudretimize, eşsiz ve kapsamlı hikmetimize delil getirmeyecekler mi? Ey resullerin en mükemmeli! Onlar senden bunu ...

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْفَتْحُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾ قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ
كَفَرُوا اِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ اِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

işittikten sonra muhakkak ki Rabbin ihtilaf ettikleri şeyler hakkında onların arasını ayırır.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْفَتْحُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ : **Bir de** seninle alay ve istihzâ ederekten: "**Eğer** davanızda, iddianızda **doğru iseniz o fetih,** vaat ettiğiniz o ayrım **ne zaman?"** Vaktini bize haber verin ki biz de hazırlıklı olalım, o gün için erzak temin edelim ve sizin iman ettiğiniz gibi biz de ona iman edelim **diyorlar. (28)**

قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لاَ يَنفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلاَ هُمْ يُنظَرُونَ : Ey resullerin en mükemmeli! Cevaben onlara **de ki:** "O gün, ameller ve hesapların eksik-kusurunun sayılıp dökülmesi için hazırlanan kıyamet günüdür. Dolayısıyla dünya hayatında iken ömürleri boyunca **inkâr edenlere** o gün, **o fetih günü,** orada **iman etmeleri fayda vermez ve** o gün **onlara göz açtırılmaz."(29)** Ve o gün onlara, dünya hayatındaki ömürleri boyunca Allah'a iman, emir ve yasaklarına sıkı sıkıya sarılma, elçilerini ve kitaplarını tasdik ve İslam'ın bütün şeâiri ve dînin bütün ilimleri hususunda nefislerinin neler kaçırıp kaybetmesine sebep olduklarını idrak etmeleri için biraz mühlet verilir. Artık onlar gaflet ve dalalet içerisinde yalpalayıp durduktan ve küstahlık ve inatla iyice doğru yoldan saptıktan sonra,

فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانتَظِرْ إِنَّهُم مُّنتَظِرُونَ : Ey resullerin en mükemmeli! **Şimdi sen onlardan yüz çevir,** onların bu hezeyanlarına iltifat etme, onlar azgınlık ve dalalet çölünde kaybolduktan ve bu hal üzere ısrar ettikten sonra doğru yolu bulup hidayete ermeleri hususundaki azminin dizginlerini artık geri çevir **ve** yardım, zafer ve onlara galip gelmeyi bekle, **gözet. Çünkü onlar da** aynı şekilde onlara karşı galip gelmeni ve zafer kazanmanı bekleyip **gözetmektedirler. (30)**

Ey Rabbimiz! Sabrı üzerlerimize bolca yağdır, ayaklarımızı sabit kıl ve kâfir kavme karşı bize yardım et.

SÛRENİN HATİMESİ

Ey tevhid yoluna sülûk etmeye kasteden sâlik ve düşmanlarının en şiddetlisi olan kendi içindeki düşmanla mücahede eden zâhid! Düşmanlarına karşı yüce Allah sana yardım etsin ve sana zafer nasip etsin. Şer'î emirlerin yerine getirilmesi, tabiî alışkanlıkların terk edilmesi esnasında vâkî olan ve ubudiyete dâir olan yorgunluklara, mükellefiyetten kaynaklanan meşakkatlere çokça sabretmen gerekir. Özellikle de kötülüğü emreden nefsine galebe çalmak, onu engellemek ve ondan intikamını almak söz konusu olduğunda yerine getirmen ve kendinden defetmen gerekenler noktasında sana zor, müşkilâtlı gelen şeylere sabretmen gerekir. Bunu da ancak Hak Teâlâ'nın, nefs-i emmarenin otoritesini senin emrinin altına vermek, senin onun üzerindeki hükmünden onu mutmain kılmak ve kaza sultanının üzerinde icrâ ettiği her şeye, kaçınmak ve direnmeksizin rıza göstermesini sağlamak suretiyle seni ona galip getirmesini gözeterek ve bütün işlerini yüce Allah'a havale ederek yaparsın. Seni ona galip getirmesini de ancak O, sana bunu vaat ettikten sonra bekleyebilirsin.

O halde, nefs-i mutmainnen fânî, yok olup gidinceye kadar senin rıza ve teslimiyet makamına iyice yerleşmen gerekir. Öyle ki onda, nâsûtiyyetine dair hüviyetinden hiçbir şey kalmaz, bilakis onun hüviyeti Hak Teâlâ'nın mutlak hüviyetinde fânî olup gider. İşte o zaman, kendisine her hangi bir şekilde geçip gitme, ortadan kaybolma ârız olmaksızın ve yine kendisine her hangi bir son ve tükeniş ilişmeksizin sürekli olan ebedîliği ve sonsuza dek sürecek olan bekayı kazanır.

Ey Rahmân ve Rahîm olan Rabbimiz! Bizi nâsûtiyetimize dâir olan hüviyetimizden kurtarıp Senin lâhutiyyetinde fânî kılacak bir cezbeyi lütuf ve kereminle bize ihsân eyle.

AHZÂB SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Takva makamını tahakkuk ettiren, insanı helake götüren hevâdan sakınan ve dünyaya, onun aldatmacalarına ve arzularına karşı mutlak bir zühd içerisinde Mevlâ'ya dönen kimseden gizli kalmaz ki; temkin ve rıza makamında muhakkık ve muvahhid olan kimsenin, Hak Teâlâ'dan mutmain, kaza sultanının üzerinde icrâ ettiği şeylerden razı, bollukta ve darlıkta, sonsuz lütuf ve ihsanın yanı sıra sıkıntı ve belalarda da sadece Allah'a mütevekkil olaraktan ve yine ilâhî vahyi gözetip gayba dâir ilhamları bekleyerekten himmetini sadece yüce Allah'a yönelik ve münhasır kılması gerekir. Zîrâ her kim samîmî bir şekilde nâsûtiyyete dâir olan elbiselerden sıyrılırsa lâhûtiyyetin süsleriyle şereflenir. Çünkü onun ecri Allah'a kalmıştır, işi de O'na dönmüştür. Ve yine bu kimsenin hükmü ve durumu başlangıçta olduğu hale dönmüştür ve artık o kimse yüce Allah'ın yanında ve korumasında bulunmayı ifade eden kucağında mahfûz olmuştur. Dolayısıyla bu kulun sadece her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'ı vekil edinmesi, sadece O'nu hâmî ve kefil kılması ve O'nun emir ve ilhâmlarını bekleyerekten bütün işlerini O'na havale etmesi gerekir.

Zîrâ Subhân olan Allah, onun hâlini ve ihtiyaçlarını bizâtihî en iyi bilendir, onun terbiye ve irşadı husûsunda Hakîm olandır. Bu sebeple bu kul için, kalbinin levhinden yüce Allah dışında başka bir şeye iltifat etmeyi bütünüyle silmekten, Alîm ve Hakîm olan Rabbinden kendisine vahiy edilene tâbî olmaktan ve O'na itaat ve teslimiyetten başka bir yol yoktur.

Subhân olan yüce Allah'ın sevgili Peygamberine (s) te'dîb ve terbiye ederekten ve yine ona tabî olanları te'dib etmek ve ona samimi bir şekilde îman edenleri güzel ahlak ile ahlâklandırmak için daha ......

بِسْــــــــــــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِر۪ينَ وَالْمُنَافِق۪ينَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَل۪يمًا حَك۪يمًاۙ ﴿١﴾

önce de emrettiği gibi yine kerîm olan ismiyle yemin ederekten ve yalnızca sevgili Peygamberine (s) nidâ edip etrafındakilere de lütuf ve şefkat ile muamele ederekten şöyle buyurmuştu:

SÛRENİN TEFSİRİ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ: Habîbi Muhammed'i (s) mahlûkat içerisinden yüce bir ahlak üzere seçen ve neş'et-i ûlâda ilk kez yaratırken layık olduğu bir çok çeşit kemâlâtı şereflendirme ve onurlandırma yoluyla ona bolca ihsan etmek sûretiyle **Rahmân** olan **ve** yine ahiret hayatında da onu rıza ve teslimiyet makamı olan makam-ı mahmûda ve sıdk divânına iyice yerleştirmek sûretiyle de **Rahîm olan Allah'ın adıyla.**

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلاَ تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ: **Ey,** Alîm ve Hakîm olan yüce Allah katından teyit edilmiş olan **peygamber!** Güzel ahlakı tamamlamak, tedvîn ve teşrî' işini kemale erdirmek üzere seni nübüvvet ve risâlet dâiresinin mührü ve son halkası kılan nübüvvet makamının bir gereği olarak, düşmanlar her yönden saldırıp belâlar indiğinde batıl görüşlerin ve fasit arzuların gereklerinden korunman, korkup sakınman ve yalnız Allah'a sığınıp O'na güvenmen ve yine yalnızca O'nu kendin için hâmî yapman gerekir. O halde **Allah'tan** lâyıkı veçhiyle **kork,** bu hususta Rabbinin razı olmadığı şeylerden mutlak anlamda sakın ve hiçbir halde sana karşı husûmet besleyen **kâfirlere ve münafıklara,** gizli açık bütün işlerinde **itaat etme.** Onların batıl görüşlerine ve fâsit arzularına uyma. Yüce Allah'ın rızası ve O'nunla buluşma şerefine erişmen için Rabbinin sana istîdâdın gereğince lütuf ve ihsanda bulunmak için fazlından verdiklerini arzu et. إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيماً حَكِيماً : **Muhakkak ki** kullarının ahvâlini ıslâh eden yüce **Allah** hali hazırdaki mevcut sonsuz ilim mertebesiyle senin kabiliyetini ve onun gereklerini **en iyi bilendir**

وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰى اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٢﴾
وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴿٣﴾ مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ
فِى جَوْفِهِ ....

ve seni ilgilendiren, sana gerekli olan ve senin şanına layık olan şeyi bolca verme husûsunda **hüküm ve hikmet sahibidir. (1)**

وَاتَّبِعْ مَا يُوحَى إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ : Rabbini nefsinin hâmîsi kıldıktan ve yalnızca O'nu kendi durumun ve işin için vekil kıldıktan sonra **Rabbinden** seni teyit etmek ve işlerinle ahvâlini düzenlemek için **sana ne vahyediliyorsa ona sıkı sıkıya tâbî ol.** Sana düşmanlık edenlerin hezeyanlarına iltifat etme ve onların tuzak ve hîlelerine de aldırış etme.

إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيراً: **Muhakkak ki** seni ve onları açıkça görüp gözeten **Allah** seni yok edip helak etmeyle ve sana karşı menfûr saldırılarla alakalı bâtıl karışıklıklardan ve fâsit oyunlardan **ne yaparsanız haberdardır.(2)** Onların kötülüklerinden ve tuzaklarından seni koruma bakımından O sana yeter. Rabbin seni onlara gâlip getirir ve senin dinini diğer bütün dinlere karşı üstün kılar.

وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلاً: Ey yüce Allah'ın yakınlık ve muhafaza kucağına sığınan peygamber! **Allah'a tevekkül et,** O'nun cömertlik ve lütfuna güven, **vekil olarak Allah yeter. (3)** Yani bütün hallerini mükemmel bir şekilde görüp gözeten yüce Allah, top yekûn saldırıp sana tuzak kuran ve seni iğrenç bir şekilde ortadan kaldırmaya kast eden kimselerin şerlerinden muhafaza eden ve seni görüp gözeten bir vekil olarak sana yeter. Öyleyse sen de bizzat kendi nefsinde sadece Rabbine yönelmiş ve kalbinin yüzüyle sadece O'nun kerîm veçhinin kıblesine meyletmiş ol ve bu hususta da ihlaslı ol. O'nun dışındakilere iltifat etme ve yine O'nun dışındakileri aklına getirme. Zîrâ beşer kalbinde sadece bir yöne himmet etme vüsati vardır. İşte bu yüce hikmet sebebiyle;

مَّا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّن قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ: Fiillerini mükemmel bir şekilde, yerli yerince yapan ve Alîm ve Hakim olan yüce **Allah bir adam için içinde iki** ayrı idrak ve şuur sahibi olan **kalp yapmamıştır,** yaratmamıştır ki onun yöneliş ve meyilleri de farklılaşıp birden fazla olsun. Her ne kadar yüce Allah bir insan için iki göz, iki kulak, iki el vs. yaratsa

... وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓـئِ تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ اُمَّهَاتِكُمْۚ وَمَا جَعَلَ
اَدْعِيَٓاءَكُمْ اَبْنَٓاءَكُمْۜ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْۜ وَاللّٰهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ
يَهْدِي السَّبِيلَ ﴿٤﴾ اُدْعُوهُمْ لِاٰبَٓائِهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ ....

da onun için iki kalp yaratmamıştır ki kastettiği ve hedefi olan kıblesi de birden fazla olsun. وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ اللاَّئِي تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ: Ve yine aynı şekilde Alîm ve Hakîm olan yüce Allah **kendilerinden zıhâr yaptığınız,** yani kendilerine "sen benim için artık anamın sırtı gibisin" dediğiniz **eşlerinizi** gerçekten **analarınız kılmamıştır** ki, kendilerine yaklaşmamak, birlikte yatmamak, haram olmak vb. gibi analarla ilgili hükümler onların üzerine de terettüp etsin. وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ: Aynı şekilde **evlatlıklarınızı da,** yani evlatlık edindiğiniz için kendilerini oğlunuz olarak isimlendirip çağırdığınız yabancı çocukları aranızdaki aşırı muhabbet ve meveddetten ötürü gerçekten **oğullarınız kılmamıştır.** Ta ki; mîras, mahremiyet, eşleriyle ya da kızlarıyla evlenmemek vs. gibi çocuklarla ilgili hükümler onlara da terettüp etsin. ذَلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ: **O,** yani zikri geçen bu üç husus **sizin ağzınızdaki lafınızdır.** Yani sadece sizin konuşmalarınızdan ve lisanlarınızdan sadır olan mücerret birer söz olmaktan başka bir şey değildir. İnsanlar arasında söz olarak yaygınlaşmış olmaktan başka bir gerçekliği yoktur. وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ : İşlerinizi düzenleyen ve hallerinizi ıslah eden yüce **Allah ise hakkı söylüyor,** yani Subhân olan Allah'ın katında gerçekleşmiş olan ve sizi irşât, halinizi de ıslah için hükümleri üzerinize terettüp eden değişmez hükmü söylüyor **ve** nasıl böyle olmaz ki; O ulûhiyet ve rubûbiyetinin gereğince, vakıalarda ve hükümlerde insanı selâmete kavuşturacak olan dosdoğru yollardan sapan kullarına hiç bozulmamış olan **doğru yolu,** sapa sağlam sırât-ı müstakîmi **gösteriyor. (4)**

Siz evlatlıklarınız hakkında sözün gerçeğini ve işin doğrusunu işittikten sonra;

ادْعُوهُمْ لآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ: **Onları (evlatlıkları) babaları adına çağırın.** Yani evlatlıklarınızı kendi isimleriyle isimlendirin ve onlara nida edip çağırdığınızda da şayet nesillerinin dayandığı gerçek, aslî ....

... فَاِنْ لَمْ تَعْلَمُٓوا اٰبَٓاءَهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ فِى الدّ۪ينِ وَمَوَال۪يكُمْۜ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ ف۪يمَٓا اَخْطَاْتُمْ بِه۪ۙ وَلٰكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَح۪يمًا ﴿٥﴾

babalarını biliyorsanız onları üvey babalarına değil de sadece dünyaya gelmelerine sebep olan gerçek babalarına nispet ederek çağırın. **Allah yanında o,** yani onları gerçek babalarına nispet etmeniz **daha doğrudur.** Böyle yapmanız müminler arasında da daha münasip, sadakate en yakın, yalan ve iftiraya da en çok uzak olandır. Zîrâ kendisini evlatlık edinen üvey babasının ismiyle insanlar arasında şöhret bulan bir evlatlık, üvey babasından mîras almak isteyebilir. Dolayısıyla size düşen evlatlıkları sadece gerçek babalarına nispet etmenizdir. فَإِن لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ: **Eğer** kendilerini nispet etmek için onların gerçek **babalarını bilmiyorsanız, onlar sizin dinde kardeşleriniz ve dostlarınızdır.** Yani tıpkı diğer müminler gibi o evlatlıklarınız da sizin dinde kardeşleriniz ve dostlarınızdır, dolayısıyla onlara da diğer müminler arasında bir birinize hitap ettiğiniz gibi hitap edin. O halde onlara şöyle seslenin: Ey kardeşim! Ey arkadaşım ve dinde dostum! Ya da bunun gibi başka şekillerde de seslenebilirsiniz. وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُم بِهِ وَلَكِن مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ: **Bununla beraber** ey müminler! Bu husustaki söz ve nispetlerinizde, yasağın gelmesinden önce ya da sonra olsun fark etmez, unutarak ya da hata yoluyla sizden her hangi bir sürçme sâdır olursa bu şekilde **hata ettiklerinizde üzerinize bir günah,** bir yargılama ve muaheze **yoktur. Fakat kalplerinizin kastettiğinde,** sizden bu söz ve nispetler kasten sadır oluyorsa bunda günah ve muaheze **vardır.** Zîrâ sizin artık bu kastınız iftirâya ve müminlerin haklarını zâyî etmeye götürür. وَكَانَ اللَّهُ غَفُوراً رَّحِيماً : Hata ile ve unutaraktan bu söz ve nispetlerde bulunan kimse hakkında ise yüce **Allah, çok bağışlayıcıdır ve** hatırlayıp tövbe ettiğinde ise onun tövbesini kabul etmede ve onun bu hatasını bağışlamada **çok merhamet edicidir. (5)**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah, Kendi katından bir çok çeşit teyitle ve olağan üstü mucizelerle desteklenmiş olan ve bütün insanlığı irşat edip kemale erdirmek için gönderilmiş olan

اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنٖينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهُٓ اُمَّهَاتُهُمْ ....

nebilerinin yanı sıra bütün ümmet ve milletleri tedip etmeye işaret etti ve onlara peygamberlerine karşı hüsnü edepte bulunmalarını ve onların saygınlığını ve onlara karşı görevlerini muhafaza etmeyi emretti.

Allah'ın salâtı ve selâmı üzerlerine olsun, nasıl olur da nebî ve resullere karşı hüsnü edep üzere bulunmazlar. Zîrâ her nebî ümmetlerine nispetle kendilerine oldukça şefkat ve merhametli bir baba gibidir, bilakis o nebîler ve resuller onların en hayırlı babalarıdır. Zîrâ o peygamberler ümmetlerini, gerçek hayatlarından ibaret olan dinlerinde kendileri için en doğru olana yönlendirenlerdir. O halde insanların kendilerini doğru yola ileten nebîlerine karşı, nesep yönünden babalarına karşı gözetmeleri gereken hukuktan kat kat daha fazlasına riayet ederekten tam bir zillet ve inkisâr, aşırı bir alçak gönüllülük makamında bulunmaları gerekir. Çünkü nebî ve resullerin terbiyesinin etkileri sonsuza dek sürer, ebedîdir. Nesep yönünden olan babaların terbiyelerinin etkisi ise sonludur, tükenir. Şayet onların peygamberlerine karşı edeplerine ve alçak gönüllülüklerine uhrevî bir karşılık, sevap terettüp ederse bu, onların peygamberlerinin verdiği terbiyeye râcîdir.

Şüphesiz ki, terbiye ve irşat söz konusu olduğunda bizim peygamberimiz nebilerin en faziletlisi ve en çok kemal sahibi olanıdır. Dolayısıyla aynı şekilde onun ümmeti üzerine baba olma husûsiyeti ve ümmetlerin en faziletlisi olan ümmetine karşı şefkati ve merhameti de en mükemmel, en tam ve en bol olandır.

İşte bu sebeple her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah şöyle buyurmuştur:

النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ: **Peygamber,** yani bütün ümmetlere gönderilmiş olan ve mekârim-i ahlak ve güzel huyu tamamlayan, dînin öğretileri ile marifet ve yakînî bilginin prensiplerini kemale erdiren ve Allah katından teyit edilmiş olarak gönderilen bu Nebî (s) **müminlere kendi nefislerinden önce gelir.** Yani Hz. Peygamberi kendi nefislerine tercih etmeleri ve onun hoşnutluğunu seçmeleri onlar için daha doğrudur. Zîrâ o Peygamberin (s) terbiyesinin onların bedenlerine nispeti, oğlunu ebedî bir hayata ve asla son bulmayacak, sonsuza dek sürecek olan ezelî bir bekaya eriştirmek için kendisini ilgilendirmeyen her türlü boş şeyden koruyan, onun her türlü ......

... وَأُولُو الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فٖى كِتَابِ اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ وَالْمُهَاجِرٖينَ

avalini görüp gözeten hayli şefkatli bir babanın oğlunu terbiyesine nispeti gibidir. Ve yine onlara yönelik terbiyesinin nispeti onların işlerini düzenleyip çekip çeviren nefislerinin bedenlerine nispeti gibidir.

Her ne kadar bu da aynı şekilde yüce Allah'ın tevfîki ve güç-kudret vermesiyle mümkün olsa da bu ancak onların yıkılıp yok olmaması, bitip tükenmemesi ve kendilerine ödünç olarak verilen hayatın zeval bulmaması için cisimlerini korumaya hasrolunmuştur. İki nispet arasında ne kadar da fark vardır.

O'nun hanımları da onların analarıdır. Yani Hz. Peygamberin ümmetine yönelik olan terbiyesinin bu şekilde hayli kapsamlı oluşu ve onun baba olma hususiyetinin en mükemmel manada oluşu sabit olduktan sonra artık onun (s) hücre-i saadetlerinde ve onun (s) himayesinde bulunan hanımları da müminlerin dinde anlarıdır. Hal böyle olunca Allah resûlünün eşlerinin müminlere haram oluşu onların nesep bakımından olan gerçek analarının haram oluşundan daha büyük ve daha uygundur. Zîrâ onlar Hz. Peygamber'in (s) tâbîleri ve onun ehl-i beytidirler. Bu sebeple ona (s) karşı takınılması gereken edep onlar için de geçerli ve gereklidir.

Yine aynı şekilde onlar bizzat kendi nefisleri itibarıyla her türlü hürmet, saygı ve şerefe layık bir kemâlât üzeredirler. Nebî (s) ile sohbet etme şerefi liyakatinde olmaları da onların bu kemâlâtları cümlesindendir.

Dolayısıyla ey müminler! Size Hz. Peygamberin eşlerini asla nikahlamamanız gerekir. Zîrâ onlar sizin analarınızdır. Ve ey işiten müminler! Hz. Peygamber'in sizin için dinde babaların en hayırlısı olduğunu, eşlerinin de yine aynı şekilde sizin dinde en faziletli analarınız olduğunu, diğer mümin erkeklerin ve mümine hanımların da sizin dinde erkek ve kız kardeşleriniz olduklarını işittikten sonra, Rasûlullah'ın (s) baba olma husûsiyetinin, eşlerinin (r) de ana olma husûsiyetlerinin yine müminlerin de dinde kardeş oluşlarının onları aynı şekilde mîras ve kan bağı hükümlerine dâhil ettiğini zannetmeyiniz. Bilakis وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ: **Akraba,** yani nesep bakımından yakınlıkları dolayısıyla sizinle akrabalık ilişkisi içerisinde bulunan yakınlarınız, tabakalarının farklılığına rağmen, kadın olsun erkek olsun

... إِلَّٓا اَنْ تَفْعَلُٓوا اِلٰٓى اَوْلِيَٓائِكُمْ مَعْرُوفًاۜ كَانَ ذٰلِكَ فِى الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾

hiç fark etmez, yüce **Allah'ın** size indirdiği **kitabında birbirlerine diğer** akraba olmayan yabancı **müminlerden ve muhacirlerden,** her ne kadar bunlar da dinde kardeş olsalar da, **daha yakındırlar** ve şer'an bir birlerinden mîras almaya daha hak sahibidirler. Bu hüküm de Hz. Peygamber ve eşleri hakkındaki, yüce Allah'ın sonsuz ilim mertebesinde ve kaza levhinde bulunan hükme muvafıktır. Diğer müminler dinde kardeş olsalar da nesebe dayalı bir yakınlık olmaksızın bir birlerinin mallarından bir şey alamazlar. Diğer müminlerden daha yakın olan akrabalar ise kan bağıyla bir birine bağlı olan yakınlar ve miras almaya hak sahibi ashab-ı ferâizdir. Kendilerinden vefat etmiş olan kimsenin terekesinden alırlar ve nesebe dayalı yakınlıklarından ötürü kendilerine takdir edilmiş olan paylar muktezasınca mirası elde ederler. إِلاَّ أَن تَفْعَلُوا إِلَى أَوْلِيَائِكُم مَّعْرُوفاً كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُوراً : **Ancak** siz müminlerin sizin için akraba olmayıp birer yabancı olmalarına rağmen dindeki kardeşlerine ve **dostlarınıza bir maruf,** yani terekenin bütünüyle elde edilmesi ve mirasçıya yasaklanması gibi bir haksızlığa sebep olmaksızın aklen ve şer'an meşru ve güzel bir vasiyet **yapmanız** ve mallarınızdan güzel ve meşrû bir şekilde ayırıp çıkararak onlara bir iyilikte bulunmanız **müstesnâdır.** Bu meşru ve güzel olan vasiyet de malın üçte birinden fazlasına taalluk etmez. **Bu,** yani maruf bir şekilde yapılan vasiyetin maldan ayrılması, size tilavet olunan **kitapta** ve ondan önce de geçmiş ümmetlere okunan kitaplarda sabit bir şekilde **yazılıdır. (6)** Dolayısıyla vasiyet edene yüce Allah'ın hükmünde ve kitabında sabit olan şeyin gereğince bu vasiyetini etmesi gerekir.

Nasıl olur da bu geçmiş milletlerin inananları ve senin yanında bulunan müminler nebîlerine karşı, Biz o nebî ve resulleri sadece müminlerin irşadı, onlara tevhidimize giden doğru yolu göstermeleri ve onları Bizim tek oluşumuzun zülaline eriştirmeleri için gönderdiğimiz halde hüsnü edepte bulunmazlar. Böyle olduğu halde Biz nebîlerden bu hususta bir teyit ve gereklilik olması için tekit edilmiş sözler ve ahitler almıştık. Ey resullerin en mükemmeli! Kendilerine emredileni muhafaza etmeleri için müminlerden sana tabi olanlara hatırlat.

وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيّٖنَ مٖيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَاِبْرٰهٖيمَ وَمُوسٰى وَعٖيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاَخَذْنَا
مِنْهُمْ مٖيثَاقًا غَلٖيظًا ﴿٧﴾ لِيَسْـَٔلَ الصَّادِقٖينَ عَنْ صِدْقِهِمْ وَاَعَدَّ لِلْكَافِرٖينَ عَذَابًا اَلٖيمًا ﴿٨﴾

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ: geçmiş ümmetlere gönderilen bütün **peygamberlerden mîsaklarını,** yani tekit edilmiş güvenilir kesin ahitlerini **aldığımız o vakti! Ve hele** özellikle de ey resullerin en mükemmeli! **Senden,** sırdaş, yakın dost olan **Nuh'tan, İbrahim** Halîl'den, **Musa** Kelîm'den **ve** babalık cihetinden gelen nâsûtiyyete dâir kirlerden temiz ve halis olan **Meryemoğlu İsa'dan** وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقاً غَلِيظاً: **ki onlardan** ve özellikle ulu'l-azm peygamberlerden isimlerini zikretmemiş olduklarımızdan **ağır bir mîsak,** sapasağlam bir söz **aldık.(7)** Çünkü Hz. Meryem'e kendi türünün çocuklarından her hangi bir erkeğin eli değmemiştir. Bilakis o, İsa'yı kendisi için bir peygamber gönderileceğinin harikulâde belirtileri, oğlu için de bir imtihan olması için babasız dünyaya getirmiştir. Yani, kulları doğru yola irşat etme, onları zulüm ve fesattan uzaklaştırıp kendileri için hazırladığımız yüce mertebelere ve eşsiz derecelere eriştirme hususunda tembel davranıp ağrıdan almamaları, ihmalkâr davranmamaları hususunda onlardan güvenilir, sapa sağlam ve tekit edilmiş bir ahit almıştık.

Her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah bu peygamberleri, Allah'ın salâtı üzerlerine olsun, onların şanlarına ihtimam göstererekten özellikle zikretti ve isimlerini zikrettikten sonra tekrar "onlardan" demek suretiyle de tekit ve mübalağa yoluyla her birinden ayrı ayrı kesin sözlerini aldığını söyledi.

Ve onlara, tevhidimize yaklaştıran emir ve hükümler ile küfür ve dalaletten uzaklaştıran yasak ve ikazları ihtiva eden kitapları ve sayfaları indirdik. Aynı şekilde onlara, gayb âleminde yaratıldıkları fıtratları üzere idrak etmeleri ve kendileri katında, sıkı sıkıya tâbî olma ile tahakkuk etmiş olan hak ile zeval bulup yok olucu olan batılın bir birinden ayırt edilmesi için emir ve yasakları ümmetlerine açıklamalarını ve tenbih etmelerini emrettik.

لِيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ عَن صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً أَلِيماً: Her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce **Allah,** bütün bunları, ahiret hayatında nebî ve resullerinden (s) kullarının ahvâlinden ve Allah'ın emirlerine sıkı sıkıya yapışan, nehiylerinden de sakınan **sadıklara sadakatlerinden, ...**

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَٓاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَاۜ ....

amellerindeki ve niyetlerindeki samimiyetlerinden, hallerinden, hislerinden, îtikatlarından, hakkın kabulü ve muhafazasının peşine düşmelerinden **sormak için** ve nebileri onlar lehine şahit tutmak için, onların hallerini yani şahitliklerini bilmesine rağmen yaptı ve **bu sözü aldı.** Böylelikle de o sadık kullar kendileri için hazırlanmış olan mertebe ve makamlara, bir çok çeşit saadet ve cömertliğe erişirler. Subhân olan Allah yine aynı şekilde, zulüm ve fesatta ısrar eden, hükümlerinin gereklerinden ve sınırlarından çıkıp uzaklaşmada yüce Allah'a karşı cüret eden kulların inatlarından da sormak ve nebî ve resullerini (s) onlar aleyhine şahit tutmak için de böyle yaptı. Dolayısıyla bu inatçı kullar da küçük düşürülmüş, hor görülmüş olarak yüce Allah'ın kendileri için hazırlamış olduğu derin cehennem çukurlarına sevk edilirler. Ve iyi biliniz ki, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah, kitaplarında peygamberlerine indirilen emir ve yasaklarını inkâr eden **kâfirler için ise acı verecek,** azap verme bakımından kendisinden daha şiddetlisi olmayan **bir azap hazırladı. (8)**

Subhân olan yüce Allah sonra, tevhid ehli olan ve emirleri yerine getirmek ve yasaklardan da kaçınmak suretiyle itaat etmeye devam eden müminlere, Rablerinin kendileri için hazırlamış olduğu sonsuz karşılıklara ve ikramlara erişmeleri için şöyle nidâ etti:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ: **Ey iman edenler!** Yüce Allah'ın üzerinize olan nimetlerini ve düzenli bir şekilde, bir biri ardınca, peş peşe gelen lütuflarını sayıp hesaplamak imanınızın bir gereğidir. Bu sebeple genel olarak her vakit ve hallerinizde **Allah'ın üzerinizdeki,** farklı hal, süre ve zamanlarda peş peşe gelen bol **nimetini anın.** Özellikle de pek ümitsiz bir halde iken düşmanlarınızdan sizi kurtarıp size yardım etmesi ve onlara karşı zafer kazandırması nimetini hatırlayın. Ey Medine ahalisi! Hatırlayın ki; إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا: **Hani size ordular,** sayıca hayli çok, adeta bir birlerine yapışırcasına sıkıca kümelenerek peş peşe gelen ve sizi menfur bir şekilde yok edip kökünüzü kazımaya kasteden topluluklar **gelmişti de ......**

... وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٩﴾ اِذْ جَٓاؤُ۫كُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ اَسْفَلَ مِنْكُمْ ....

üzerlerine bir rüzgâr, yani sabâ rüzgarı göndermiştik **ve** yine aynı şekilde onların üzerlerine **sizin** bu karanlık gecede **görmediğiniz,** onların ordugâhları önünde zuhur eden meleklerden **ordular salıvermiştik.** Bilakis aslında onun benzeri gibi bir ordu da görmediniz. Bu topluluklar Kureyş ve Gatafân kabileleri ile Benî Kureyza ve Benî Nadîr Yahudileri idi. Onlar büyük bir debdebe içerisinde on iki bin kişi idiler. Siz ise sayıca az idiniz. Bu sebeple Medine'nin etrafına hendek kazdınız ve düşmanlarınızın karşısına sayıca üç bin kişi olarak çıktınız. Hendek sizinle onlar arasında bulunuyordu, bu sebeple savaşmaksızın karşılıklı olarak oturdunuz. Yaklaşık bir ay geçti aranızda nesep, asalet ve şeref bakımından karşılıklı atışmaktan ve bir birinize taş atmaktan başka bir savaş vukû bulmadı. Zor durumda kaldınız ve aranızda huzursuzluk, kargaşa baş gösterdi. İçinize bir korku ve kaygı düştü. Sarsıldınız ve kararsız bir şekilde bir oraya bir buraya gittiniz, ne firar ettiniz ne de savaşma hususunda kararlılık gösterdiniz.

Sizi bu hal üzere gördükten sonra, ansızın bir rüzgâr ve sizin imdadınıza yetişen, sizi destekleyen melekler gönderdik. Bu sabâ rüzgarı onların üzerlerine doğru öyle şiddetli esti ki en nihayet çadırlarının direkleri söküldü ve çadırları başlarına yıkıldı, ateşleri söndü, tencereleri ters çevrildi, atları ürküp kaçtı. Bu hadise kışın, gayet soğuk bir gecede vukû bulmuştu. İşte o zaman onların ileri gelenleri ve büyükleri şöyle dedi: Kaçın, kaçın! Çünkü Muhammed (s) sihir yapmaya başladı. En nihayet savaşmaksızın hezîmete uğradılar. Siz ise, yüce Allah'ın vaadini yerine getirmesiyle, O'nun bir inayeti ve Peygamberinin (s) bir mucizesi olarak sağ salim kurtuldunuz. وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا : Kullarının ahvâline mutlak anlamda muttalî olan yüce **Allah,** hendek kazmak, sarsılmak, kararsız bir şekilde gelip gitmek ve içinizdeki gizli korku gibi o gün sizin **ne yaptığınızı** ve sizin kökünü kazımak üzere bir araya gelip muvafakat sağlayan toplulukların ne yaptıklarını **görüyordu. (9)** Sizdeki sarsıntı ve kararsızlık emarelerini görüyor ve biliyordu. Nasıl tereddüt geçirmezsiniz ki;

اِذْ جَٓاؤُ۫كُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ اَسْفَلَ مِنْكُمْ: Zîrâ **o zaman onlar, hem üstünüzden gelmişlerdi,** yani Gatafân kabilesi doğu cihetinden, vadinin üst tarafından ve **hem aşağı tarafınızdan,** yani Kureyş kabilesi de batı

... وَاِذْ زَاغَتِ الْاَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللّٰهِ الظُّنُونَا ﴿١٠﴾ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ
الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالاً شَدِيدًا ﴿١١﴾

---

yönünden, vadînin alt tarafından gelmişlerdi. İşte o zaman her cihetten kuşatılmıştınız. Zîrâ yanınızda bu her iki cihetten birine karşılık gelecek bir şey yoktu. Her iki cihetten de nasıl kuşatılmış olmazsınız? وَاِذْ زَاغَتْ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ: **O vakit gözler kaymış, yürekler gırtlaklara dayanmıştı.** وَتَظُنُّونَ بِاللّٰهِ الظُّنُونَا : İşte o zaman siz ey korkulara ve zanlara kapılmış olanlar! Düşmanlarınıza karşı galip gelip zafer kazanmayı, dininizi izhâr edip diğer bütün dinler üzerine yüceltmeyi vaat eden **Allah'a** karşı **siz türlü türlü zanlarda bulunuyordunuz. (10)** O vakit sizin gözleriniz kaymış, bakış seviyesinden sapmış, eğilmişti. Hayret ve şaşkınlıktan gözleriniz yerinden fırlamış, tek bir noktaya bakar halde dikili kalmıştı. Bu halde iken öyle bir sıkıntıya düşüp tedirgin olmuştunuz ki duyduğunuz şiddetli korkudan dolayı yürekleriniz ağzınıza gelmişti. Çünkü aşırı korkudan ciğerleriniz şişip kabarmıştı. Dolayısıyla onun yükselmesiyle de kalbiniz de gırtlaklarınızın başına kadar yükselmişti. Burası ise yiyecek ve içeceklerin giriş yeri olan boğazın son noktasıdır. İşte o vakit siz yüce Allah'a karşı türlü türlü zanlarda bulunuyordunuz. Samimiyetinizin farklı derecelerde oluşuna ve hatta kiminizde hiç bulunmayışına bağlı olarak bu zanlarınızdan bazısı doğru, bazısı ise fasit idi. Kiminiz yüce Allah'ın, Resulüne (s) dinini yüceltmesi ve düşmanlarına karşı yardım edip zafer bahşetmesi yönünde verdiği vâdini yerine getireceğini düşünüyordu. Çünkü her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'ın vaadinde asla yalan yoktur. Kiminiz de tereddüt ediyor, şaşkınlıkla iki durum arasında gidip geliyor ve bu ikisinden birini tercih edemiyordunuz. Bu sebeple bu kimselerin yüce Allah'a güveninin zayıf olduğundan ve imanda rüsûh sahibi olamayışından korkulur. Hâsılı;

هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالاً شَدِيداً: **İşte burada müminler imtihan edilmiş,** ihlaslı olanlar münafıklardan, imanında sabit, rüsûh sahibi olanlar da sarsılıp tereddüt geçirenlerden ayrılsın diye denenmiş, tecrübe edilmişler **ve** bu sebeple de **şiddetli bir sarsıntı,** yani aşırı bir

وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا
وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ
النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾

---

korku ve ürkme **ile sarsılmışlardı. (11)** Öyle ki neredeyse ruhları bedenlerinden çıkacaktı.

وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلاَّ غُرُوراً: Ey resullerin en mükemmeli! Ve yine hatırla ki; **o vakit münâfıklar ve** müminlerden **kalplerinde bir hastalık bulunanlar,** kalplerinde nifak emarelerinden bir hastalık kalıp da henüz kendilerine verilen ahitlerinin vukû bulacağına dair zihinleri berraklaşmamış, dolayısıyla da rıza ve ahde vefa hususunda kararsız, ahitleşmeye de henüz alışmamış olanlar: **"Allah ve Resulü,** düşmana karşı zafer ve bu dinin farklı bölge ve nahiyelere yayılacağına dair söz verirken **bize bir aldanıştan,** yok olup zeval bulacak, yalan ve batıl bir sözden **başka bir vaat yapmamış." diyorlardı.(12)** Bu hususta da hadlerini hayli aşmışlardı. Öyle ki Mut'ab b. Kuşeyr şöyle demişti: "Muhammed (s) İran ve Bizans'ın fethedileceğini bize vaat ediyor. Bir araya geldik fakat bu fırkalarla bile savaşmaya güç yetirecek gözükmüyor. Dolayısıyla öyle görünüyor ki onun bu vaadi boş ve aldatmacadan başka bir şey değil."

وَإِذْ قَالَت طَّائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لاَ مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا: Ey resullerin en mükemmeli! Onlara hatırlat ki, **o vakit bunlardan,** yani Medineli münâfıklardan ve müminlerden de kalplerinde inanç ve yakîn husûsunda hastalık bulunanlardan **bir grup: "Ey Medine halkı!** Ey Medine ahalisi! **Sizin için duracak yer yok,** yani sizin için bu gün bu topluluklara karşı koymanız, mukavemetiniz mümkün değil, durup ikamet edeceğiniz yer de hiç güzel değil. Çünkü onların sayıları ve savaş hazırlıkları çok. Siz ise onlara nispetle gerçekten sayıca çok az küçük bir grupsunuz, bu sebeple **hemen** Muhammed'in (s) dininden **dönün** ve onun etrafından hemen dağılın ki düşmanların elinden kurtulasınız" **diyorlardı.** وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِّنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِن يُرِيدُونَ إِلاَّ فِرَاراً: O münafıkların dinden dönmeyi, irtidat edip savaş meydanından kaçmayı teşvik eden sözlerini işittikten sonra onlar dinleri hususunda ...

وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ اَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَاٰتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَٓا اِلَّا يَسٖيرًا ﴿١٤﴾
وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْاَدْبَارَۜ ....

öyle sarsılıp tereddüde kapıldılar ki **yine onlardan bir kısmı da Peygamberden izin istiyor,** geri dönme ve Hz. Peygamber'in (s) etrafından dağılma hususunda şöyle diyerekten özür ve mazeret beyan ediyorlardı: **Evlerimiz gerçekten** düşmana **açıktır,** güvenliksiz ve korumasızdır. Bize izin ver de dönelim, evlerimizi koruyalım" **diyorlardı. Oysa** gerçek şu ki **evleri açık,** korumasız **değildi,** bilakis mahfûz ve hayli korunaklı idi, evlerinde her hangi bir zarar-ziyân, ihlal yoktu. Bilakis onlar bu sözleriyle sadece ve **sadece** o şiddetli savaştan **kaçmak** ve dinden yüz çevirmek **istiyorlardı,** sadece kaçmayı amaçlıyorlardı. **(13)**

وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِم مِّنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلاَّ يَسِيراً:
Kendilerine karşı ne bu toplulukların ne de onların dışında herhangi bir düşman ordusunun zafer kazanma imkânı olmayacak şekilde evleri her yönden muhkem hale getirilse de, evleri bu şekilde muhkem hale getirildikten ve dolayısıyla düşmanın kendilerine karşı zafer kazanmasından mutlak anlamda emin olduktan sonra **Medîne'nin her tarafından onların üzerlerine girilseydi de** bundan **sonra fitne çıkarmaları,** yani îman ve İslâm'dan irtidat edip Müslümanlara yardım etmekten vazgeçmeleri **istenilseydi** dindeki zafiyetlerinin çokluğu ile inanç ve yakînde tahkik ve rüsûh ehli olmayışlarından dolayı yine **derhal onu yapacaklardı.** Yani elbette o, küfre ve kâfirlerle kardeşliğe meyilli olan zayıf karakterli, cahil insanlar derhal içtenlikle bunu yapacaklardı. Ve elbette dinden ve Müslümanlarla birlikte düşmana karşı savaştan hemen, ivedilikle döneceklerdi. **Ama onunla da,** yani kendilerinden istenildikten sonra fitne çıkarmak ve dinden dönmeyle de **pek az duracaklardı. (14)** Yani kendilerinden bu talepte bulunanın ne istediğini, ne önerdiğini anlayacak kadar kısa bir zaman ve tek bir an duracaklardı.

وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِن قَبْلُ لاَ يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ : Nasıl olur da böyle davranmazlar. **Hâlbuki bundan önce** onlar, yani Benî Hârise ve Benî Seleme kabileleri **Allah'a ahit,** yani sapa sağlam, güvenilir bir söz **vermişlerdi.** Hendeğin kazılmasından önce ve aynı şekilde Allah Resulünün (s) cesaretini kırıp ümitsizliğe düşürmek istedikleri Uhud gününden önce ya da Bedir gününde savaşa çağrılıp da ondan geri ....

... وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ مَسْؤُلاً ﴿١٥﴾ قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَا تُمَتَّعُونَ اِلَّا قَلِيلاً ﴿١٦﴾ قُلْ مَنْ ذَا الَّذِى يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوٓءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً ....

durduklarında kesin bir söz vererekten şöyle diyorlardı: "Şayet Allah bizi her hangi bir savaşa şahit kılacaksa elbette biz de savaşacağız." Ve asla **arkalarını dönmeyeceklerdi,** böyle yapmayacaklarına dâir yeminler ediyorlardı. Hâlbuki şu an tereddüt geçiriyorlar ve zafiyet gösterip harap oluyorlar. Neredeyse gerisin geriye dönecekler ve bilmiyorlar ki, وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ مَسْؤُولاً: **Allah'a verilen ahit,** her türlü eksiklikten münezzeh olan Allah'a verilen söz **ise** öncelikli bir **mesuliyetlidir,** vefa gösterilip gösterilmeyeceği **mutlaka sorulur. (15)** Kendilerinden zahir olacak olan ahdi bozma ya da ona vefa göstermenin muktezasınca da onlara karşılıkları verilecektir.

قُل لَّن يَنفَعَكُمُ الْفِرَارُ إِن فَرَرْتُم مِّنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذاً لاَ تُمَتَّعُونَ إِلاَّ قَلِيلاً : Ey resullerin en mükemmeli! Senin katında onların kaçacakları tahakkuk ettikten sonra onları etrafından defet ve onlara **de ki: "Eğer** yakînî bilgiye dair zafiyetinizden ve inancınızın azlığından ötürü **ölümden,** yani eceliniz gelip de ölmekten **veya** o şiddetli kargaşa günü **öldürülmekten,** insanların vebâdan, tâûndan, depremden ya da bu gibi felâketlerden kaçışı gibi **kaçıyorsanız,** o gün kaçtıktan sonra bu **kaçmak size asla,** ebediyen **fayda vermez.** O kaçışınız asla size fazlaca bir fayda vermez. Bilakis fayda vereceğini var saydığınız takdirde de **ancak pek az** bir zaman **faydalandırılırsınız." (16)** Zîrâ sizden her birinizin bir eceli vardır ve her ecelin de bir hükmü ve sonu vardır. Yok olmaktan, kazadan, ecelden, başlangıcı olmaktan, sona ermekten ve tekrar döndürülüp yeniden yaratılmaktan münezzeh ve müteâl olan ve yine zamanın sınırlandırmasından ve mekânın tahdîdinden mutlak anlamda mukaddes olan yüce Allah dışında da hiç kimse için bir süreklilik yoktur.

Ey resullerin en mükemmeli! Seninle mücadele edip firar etme ve evlerini muhkemleştirmek hususunda hâlâ inat ederlerse artık onlar için bizim üzerimizde her hangi bir el kalmayıncaya kadar düşmandan ve helak etmesinden bir müddet kurtarırız.

قُلْ مَن ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُم مِّنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءاً أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً: Ey resullerin en mükemmeli! Azarlayaraktan ve yükümlü tutaraktan onlara

... وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧﴾ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِينَ
مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٨﴾

de ki: "Eğer Allah size bir felâket diler veya bir rahmet murat ederse, sizi Allah'tan saklamak kimin haddine?" Yani size bir belâ, sıkıntı ve şiddet isabet ettirmek isterse O'nun kahrına ve azabına karşı sizi O'ndan kim muhafaza edebilir ve sizin için O'na karşı kim tedbirli davranabilir? Ya da size bir şefkat ve muhabbet dilerse her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'ın size olan lütuf ve ihsanına kim engel olabilir? Hâsılı, وَلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ اللّٰهِ وَلِيّاً وَلَا نَصِيراً : **Hem onlar,** yani o tereddüt ve zafiyet geçirenler de **kendilerine,** bizzat kendi nefisleri için bütün hallerinde kendilerini görüp gözeten yüce **Allah'tan başka** düşmandan korunma ve yurtlarını muhkemleştirme işlerini havale edecekleri **bir veli de bulamazlar,** aynı şekilde kendilerine düşmanlarına karşı yardım edecek **bir yardımcı da** bulamazlar. **(17)** Kısacası, kulların bütün iş ve fiilleri öncelikle Allah'a havale edilmiştir. Bütün işler bizzat O'nun mükemmel kudretinin altında kahrolunmuştur. Dolayısıyla inat ve ısrar felaketinden kendilerini kurtarması için onların bütün işlerini Allah'a havale etmeleri gerekir.

Şayet sana özür beyan ederler ve üzerinde bulundukları, yapmakta oldukları şeylerden uzaklaştıklarını ifade ederlerse onlara hitaben de ki:

قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ إِلَّا قَلِيلاً:

Şüphesiz Allah, hali hazırdaki mevcut ilmiyle **içinizden o savsaklayanları,** yani çatışma ve savaşlarda geri durmak suretiyle düşmana karşı koyma husûsunda Allah Resulüne (s) mânî olmaya çalışanları -ki onlar münafıklardır- **biliyor ve** aynı şekilde ey münafıklar! Medineli müminlerden kalplerinde hastalık bulunan **kardeşlerine** siz münafıklardan **"bize gelin" diyenleri de biliyor.** Yani "korkudan ve helak olmaktan kurtulmak için siz bize yaklaşın" diyenleri de gayet iyi biliyor. Ve **onlar,** yani o kardeşleriniz sizden bu sözlerinizi işittikten sonra **harbe,** çatışmaya ve savaşa **pek az geliyorlardı. (18)** Bilakis savaşa gelmek hususunda yavaş davranıyorlar, haddi aşıyorlar ve yalan mazeretlerle özür beyan ediyorlardı.

اَشِحَّةً عَلَيْكُمْۚ فَاِذَا جَٓاءَ الْخَوْفُ رَاَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ تَدُورُ اَعْيُنُهُمْ كَالَّذ۪ي يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِۚ فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاَحْبَطَ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْۜ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَس۪يرًا ﴿١٩﴾

أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ: Bu şekilde yapacaklarını yaptıktan sonra da **size karşı** ey kurtuluşa ermiş samimi müminler! Allah yolunda size gelen yardım ve infaklara karşı ya da zafer elde etmenizden korkarak, ganimetleri kaçırma kaygısıyla ve akıbetlerinden endişe ederek size karşı ancak **cimrilik** ve tamahkârlık **ediyorlardı.** Bütün bunları savaştan önce yapıyorlardı. فَإِذَا جَاء الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ: **Derken o korku hali gelince** ve çatışma ve savaş emareleri zuhur edince ey onların hallerini gören! **Gördün onları ki,** korku ve haşyetlerinin şiddetinden dolayı **üzerine ölüm baygınlığı çökmüş,** yani üzerini ölüm emareleri sarıp kaplamış, üzerinde sekerât-ı mevt alametleri iyice görünür olmuş **kimse gibi gözleri dönerek,** yani göz bebekleri gözlerinden fırlayıp hareket ederek **sana bakıyorlardı.** فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُم بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ: **O korku gidince,** düşman hezimete uğrayıp o haşyet, o korku yok olunca ve ganimetler toplanmaya başlanınca size musallat olarak ve sert, kaba kaba konuşarak size gelirler ve ganimetleri paylaşırken ellerini o ganimetlere uzatıp **keskin,** sivri **dillerle sizi yaralarlar,** incitirler. Ve o sivri dilleriyle size şöyle bağırırlar: "Siz bu ganimetlere bizden daha layık ve daha hak sahibi değilsiniz. Çünkü sizinle beraber biz de bu savaşa şahit olduk. Bilakis biz değil güç yetiremeyen, aciz sizsiniz. Bize karşı neyle tercih edileceksiniz?" **Onlar** size bu şekilde musallat olup sizi bu şekilde incitirken ancak **hayra,** yani bu savaş sonrasında sizin elde ettiğiniz büyük ganimetlere **karşı cimrilik,** tamahkârlık **ediyorlardı.** أُوْلَئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيراً: Hasılı **işte bunlar,** yani nifak ve muhalefet çölünde helak olan ve haktan hayli uzaklaşan bu azgınlar Allah'ın tevhidine **iman etmediler de,** imanı O'na, Resûlüne ve Kitabına has kılmadılar, bilakis hile ve tuzak ile sadece mallarını ve canlarını korumak için dilleriyle iman ettiklerini söylediler de işte bu sebeple niyetlerine ....

يَحْسَبُونَ الْاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُواۚ وَاِنْ يَأْتِ الْاَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ اَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْاَعْرَابِ يَسْـَٔلُونَ عَنْ اَنْبَٓائِكُمْۜ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتَلُٓوا اِلَّا قَلِيلًا ۚ ﴿٢٠﴾

muttali olan yüce **Allah** da onlara tuzak kurdu ve onların sâlih **amellerini boşa çıkardı** ve tıpkı müminlerden samimi olanların amellerine sonsuz karşılıklar verdiği gibi ceza-sevap tertibini gözetmeksizin onların bu amellerini de bâtıl kıldı. **Bu,** yani amelleri boşa çıkarıp iptal etme işi kaza levhinde sabit olan her şeye gücü yeten yüce **Allah'a göre önemsizdir. (19)** O'nun katında zor olmayan hayli kolay bir iştir.

Ey, hayli azgın ve sapkın oluşlarından ve savaş için bir araya gelmiş topluluklardan hayli korkmuş ve ürkmüş olmalarından dolayı kesîf, zulmânî hicaplarla perdelenmiş olan kimseler! Şayet siz bu işi gerçekleşmesi zor görüyorsanız iyi biliniz ki bu iş Allah katında çok kolaydır.

يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا: **Onlar ahzâbı,** yani bir araya gelmiş düşman topluluklarını, hezimete uğrayıp içlerinden bir kişi bile kalmayacak şekilde yok olup gittikleri halde hâlâ yenilip **gitmedi sanıyorlardı.** وَإِن يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ أَنَّهُم بَادُونَ فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنبَائِكُمْ: **Eğer o birlikler bir daha gelecek olursa,** o topluluklara karşı olan aşırı muhabbet ve sevgilerinden dolayı o münafıklar onların tekrar gelmelerini öyle isterler ki, kaçtıktan sonra tekrar size saldırırlar diye **çölde bedevi Araplar içinde yer alıp,** yani Müslümanlar arasından çıkarak inkârcı bedevîlerin arasında kalır, kâfirler arasına katılırlar ve onların içinde onlardan sayılırlar, hatta sizin cihetinizden gelen her kişiye **sizin haberlerinizden sormayı isterler.** Yani ey müminler! Sizin başınıza gelecek olan olağan üstü olaylardan ve korkunç musibetlerden sorup haber almayı isterler. وَلَوْ كَانُوا فِيكُم مَّا قَاتَلُوا إِلاَّ قَلِيلاً: Ve yine kâfirlere karşı aşırı sevgilerinden dolayı, kâfirler size hücûm ettiğinde **onlar,** yani o münafıklar velev ki sizin **içinizde kalacak olsalar da** sizin tarafınızda düşmanlarınıza karşı **pek az harp ederler. (20)** Onlardan çok azı sizinle beraber düşmanlarınıza karşı savaşır. O da aynı şekilde gösteriş ve riyâ ile ve zannettikleri üzere her hangi bir menfaat sağlamak ve kendilerine ilişecek olan her hangi bir zararı da defetmek içindir. Yoksa Allah rızası, O'nun dinini yüceltmek ve nebisine yardım etmek için değildir.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَث۪يراًۜ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا رَاَ الْمُؤْمِنُونَ الْاَحْزَابَۙ قَالُوا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ..

Sonra her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah Müslümanların şevk ve hamiyetlerini harekete geçirmek için şöyle buyurdu:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيراً: Ey, Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanmayı ve O'nun düşmanlarının ahlakından uzaklaşmayı talep eden ihlaslı müminler! **Şanım hakkı için muhakkak ki** bizzat **size** doğru yolu göstermek ve sizi irşat etmek için gönderilmiş olan **Resullulah'da pek güzel bir örnek vardır. Allah'a ve son güne ümit besler olup da Allah'ı çok zikreden kimseler için** örnek alınıp izlenilmesi ve vasıflanılması gereken övgüye değer ve eşsiz bir haslet vardır. **(21)** Yani yüce olan Allah'a ve O'nun kerîm olan veçhine muttali olma şerefine kavuşmayı ve aynı şekilde kendisinde bu azametli keramet vaat edilen ahiret gününe ulaşmayı uman kimseler için Resulullah'da pek güzel bir örnek vardır. Yine bu ümit ve bu büyük temennînin galebesi vasıtasıyla yüce Allah'ı aklından hiç çıkarmayan dolayısıyla her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'ın zikrinden duyduğu haz sebebiyle her mekan ve zamanda Allah'ı zikreden kimseler için Resulullah'da pek güzel bir örnek vardır. Ta ki bu buluşma şerefinden kendilerine vaat edilen lütuf ve ihsana erişsinler.

Her kim ki böyle olur, himmeti de bu şekilde olur o kimse bu övülen haslette, insanı ebedî saadete götürecek olan ve ilâhî kazanın üzerinde icrâ ettiği her şeye rıza göstermekten ibaret ve Allah katında da makbul olan bu âdette Resûlullah (s) ile ortaktır.

Yüce Allah'ın dinini ve kelime-i tevhidini yüceltme husûsunda yorucu, meşakkatli şeylere katlanmak ve insanı kederlendiren zor, çetin, şiddetli işlere tahammül ve bu yolda bollukta ve darlıkta tevekkül, azimet üzere sebat bu haslet ve âdetin emarelerindendir. Yine öfke hücûm ettiğinde öfkeye hakim olmak, muktedir iken affetmek ve bunun gibi diğer övülen hasletler ve yüce Allah'ın rızasına muvafık güzel ahlak bu gidişâtın emârelerindendir.

وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ: Bu güzel hasletlerin müminlerin kalplerine olan tesirinin şiddetinden …

... وَمَا زَادَهُمْ اِلَّٓا اِيمَانًا وَتَسْل۪يمًاۜ ﴿٢٢﴾ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ ....

dolayı ihlaslı **müminler, ahzabı,** düşman birliklerini etraflarında **gördükleri zaman** Allah'ın kendilerine olan vadini hatırlayarak, O'nun dini üzere sebat göstererek ve O'nun kelime-i tevhidini yüceltmek için canla başla savaşa girişerek şöyle dediler: **"İşte bu, Allah'ın ve Resulü'nün bize vaad ettiği şeydir.** Bu vakit Allah ve Resulünün; ilahi yardım, düşmana galip gelme, bir çok çeşit ganimet elde etmek ve dünya ve ahirette elde edilecek olan bir çok ihsana nail olmak şeklinde verdikleri vadinin yerine gelme vaktidir. Öyle ki her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah bu hususta şöyle buyurmuştu: "Ey müminler! Yoksa siz, sizden önce gelip geçenlerin başına gelenler size de gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız?" (Bakara 2/214). Yine bu hususta Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştu: "Ahzâbın size karşı bir araya gelmesiyle iş şiddetlenecek sonuç onların aleyhine sizin lehinize olacaktır."[21] Yine bu hususta Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki onlar dokuz ya da on gün sonra size karşı yürüyüşe geçecekler."[22] Ve yine o ihlaslı müminler Allah ve Resûlü cihetinden vaat ve tehdit olarak gelen her şeyde, vaat edilen bir çok çeşit nimet ve ihsan ile sıkıntı ve belâda **Allah ve Resulü doğru söyledi." dediler.**

وَمَا زَادَهُمْ إِلاَّ إِيمَاناً وَتَسْلِيماً: Kemal derecede sebat göstermeleri ve bütün işlerini yüce Allah'a havale edip sadece O'na tevekkül etmeleri hasebiyle de olan **bu** şeyler; vuku bulan hadiseler, aksiliklerin başa gelmesi, sıkıntı ve belaların inmesi **onların** Allah'a, ilim, irade ve kudretinin ve yine diğer bütün zâtî ve fiili sıfatlarının kemaline **imanını,** itikadını **ve** yine O'nun etraflarını saran ilâhî kaza kozasının üzerlerinde icrâ ettiği her şeye her hangi bir şekilde duraksayıp tereddüt geçirmeksizin **teslimiyetini artırmaktan başka bir şey yapmadı. (22)**

İman ve teslimiyetlerinde hayli ihlaslı olmalarından dolayı;

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ: Allah'ın dinini yüceltmede ve resulüne yardım etmede mükemmel ve sadık bir azimetle, canla başla

[21] Bu hadisi Beydâvî tefsirinde zikretmiştir, başkasında da bulamadım. (4/370 Ahzab Suresi ayet 23)

[22] Bu hadisi Menâvî *el-Fethü's-Semâvî*'de zikretmiştir. (3/928, no: 809/ Ahzab Suresi)

... فَمِنْهُمْ مَنْ قَضٰى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْد۪يلاًۙ ﴿٢٣﴾ لِيَجْزِيَ اللّٰهُ الصَّادِق۪ينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِق۪ينَ اِنْ شَٓاءَ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ

gayret gösteren **müminlerden o erler,** o ihlas, şecaat ve vefada en mükemmel kahramanlar **ki Allah'a verdikleri** her **ahde sadakat gösterdiler.** Yani Allah ve Resûlüne sebat ve azimet göstereceklerine, savaş alanında çokça sabır göstereceklerine ve Resulullah'ın savaş saflarında kendilerine tayin ettiği mahalden ayrılmayacaklarına dâir yaptıkları bütün ahitlere vefa ve verdikleri bütün sözleri yerine getirmede sadakat gösterdiler. İşte o ihlaslı müminler bu hususta aslâ her hangi bir korkuya kapılmadılar ve asla zafiyet göstermediler. فَمِنْهُمْ مَنْ قَضٰى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْد۪يلاً: İşte, Allah hepsinden razı olsun, onlardan Hamza (r), Mus'ab b. Umeyr (r) ve Enes b. Nadr (r) gibi **kimi** verdiği söz, adadığı adak gereğince Allah düşmanlarına karşı savaşmak ve nihayet şehit olup arzusuna ve meramına ulaşmak suretiyle **adağını ödedi,** adağında vefa gösterdi ve Osmân (r) ve Talha (r) gibi **kimi de** düşmanla savaşmış, onları öldürmüş ve onlardan sâlimen kurtulmuş olup şehit olmak için başka bir savaşı **beklemektedir.** Kendini Allah yoluna adamadaki temkîn ve sebatları ile imanlarındaki ihlaslarının kemal derecesinde olmasından dolayı **onlar, ahitlerini,** kararlı ve kesin bir şekilde yerine getirdikleri sözleri, adadıkları adakları çoğu, büyüğü şöyle dursun küçük, azıcık bir şey bile de olsa **hiç değiştirmediler,** eksiltmediler. Münafıklar gibi içlerinde böyle bir düşünce de gizlemediler. **(23)** Bilakis verdikleri sözleri artırdılar ve tekit ettiler. İşte bütün bunlar şunun içindir:

لِيَجْزِيَ اللّٰهُ الصَّادِق۪ينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِق۪ينَ اِنْ شَٓاءَ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ: **Çünkü** kullarının amellerinin karşılığını verecek olan yüce **Allah sadıklara,** onlardan ihlaslı olanlara **sadakatleriyle mükafat verecek,** yani ihlas ve sadakatlerine uygun güzel bir karşılık verecek ya da onları sadakatleri ve ihlasları vasıtasıyla mükâfatlandıracak. Onlardan **münafıklara da dilerse,** yani iradesi ve meşîeti onların ebedî azapta kalmalarına taalluk ederse, küfür ve nifaklarının bir gereği olarak aslâ son bulmayacak olan ebedî bir azapla cezalandırmak için **azap edecek. Veya** O'nun sonsuz iradesi îman etmelerine ve ebedî azaptan kurtulmalarına taalluk ederse de onlara **tövbe nasip edecektir,** onları iman ve ihlas üzere muvaffak

... إِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًاۚ ﴿٢٤﴾ وَرَدَّ اللّٰهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ
يَنَالُوا خَيْرًاۜ وَكَفَى اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَۜ وَكَانَ اللّٰهُ قَوِيًّا عَزِيزًاۚ ﴿٢٥﴾

kılacaktır. إِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً: **Şüphe yok ki,** kudretinin ihâta ettiği her şeye mutlak anlamda gücü yeten yüce **Allah çok bağışlayıcıdır,** âsî kullarından tövbeye muvaffak kıldıklarının günahlarını örtendir. **Çok merhamet edicidir,** onların tövbelerini kabul eden ve bu tövbelerinde ihlaslı olduktan sonra onlara çok merhamet edendir. **(24)**

وَرَدَّ اللّٰهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْراً: Müminlere olan lütfunun kemâlinden ve onlar üzerine olan rahmet ve ihsânının bolluğundan dolayı **hem yüce Allah kâfirleri,** yani müminlerin etraflarına yığılan ve onları helak etmek üzere ittifak eden o toplulukları **herhangi bir hayra ulaşmadan** bizzat kendi **hınçlarıyla,** yani müminleri ortadan kaldırmadaki ve onlara karşı hayli düşüncesiz davranmadaki ve yine sana karşı cüret etmedeki öfkelerinin hayli çok olmasına rağmen **defetti.** Müminlerden o inkârcı düşmanlarının tuzaklarını defetti. İşte bu sebeple her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah, müminlere karşı zafer kazanmak ve onları yok edip köklerini kazımak gibi içlerinde taşıdıkları her hangi bir emellerine ulaşamadan, başarısız ve hüsrana uğramış bir şekilde onları oradan kovdu. وَكَفَى اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ: **Bu şekilde** müminlere olan şefkatinin kemalinden dolayı yüce **Allah, müminlere savaşta kâfi geldi,** yani ahzâb ile savaşta sabâ rüzgarıyla ve meleklerle yardım etmek suretiyle savaş hazırlığı bakımından müminlere yetti. Öyle ki onlarla savaşmak için tek bir müminin bile öne çıkmasına gerek kalmadı. O inkarcılar öyle bir hezimete uğradılar ki içlerinden hiç biri dönüp arkasına bakamadı ve kardeşine yardım edemedi. وَكَانَ اللّٰهُ قَوِيّاً عَزِيزاً: Enbiyâ ve evliyasına lütfettiği bu tür kerametler yüce Allah için yeni değildir, zîrâ kullarının ahvâlini görüp gözeten **Allah çok güçlüdür,** evliyasını güçlendirmede bizzat çok kudret sahibidir, lütuf ve cömertliğiyle onlara yardım edip düşmanlarına karşı galip getirmede de **çok üstündür,** gâliptir. **(25)**

وَاَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِى قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ ....

وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُم مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِن صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ: Ahzâba, bir araya gelmiş topluluklara karşı savaşta yüce Allah yardım, hazırlık bakımından müminlere yettikten sonra onlara yardım edenlere karşı da hazırlık bakımından kâfî gelmek murad etti ve bu sebeple de subhân olan yüce Allah, **kitap ehlinden,** yani Benî Kureyza ve Beni Nadîr Yahudilerinden **onlara arka çıkanları da,** yani sizi yok etmek için bir araya gelmiş o topluluklara yardım edenleri de **kalplerine korku düşürerek kalelerinden,** korunaklı hisar ve surlarından **indirdi.** Ayette geçen "sayâsî" kelimesi "saysayatün" kelimesinin çoğuludur ve dağlar ve benzeri mevkiler üzerine korunaklı bir şekilde inşa edilen kaleler anlamına gelir.

İşte müminlerle savaşmak üzere bir araya gelen bu topluluklar bu şekilde hezimete uğradıktan, başarısız ve hüsrâna uğramış bir şekilde beldelerine döndükten sonra Hz. Peygamber (s) de ashabıyla birlikte Medine'ye döndü. Başını yıkamaya başlamıştı, ashap da silahlarından soyunuyorlardı.

Ansızın Cibrîl (s), parıltılı atlas kumaştan bir sarık sarmış, yüzünde toz bulunur halde ve Hayzûm ismindeki atının üzerinde geldi ve şöyle dedi: "Siz silahlarınızı bıraktınız ancak melekler kırk geceden beri silahlarını bırakmadı. Muhakkak ki yüce Allah sana Benî Kureyza üzerine yürümenizi emrediyor. Ve ben onların muhkem kalelerini temelinden sarsıyorum." Rasulullah (s) başının henüz yarısını yıkamıştı. Sarığını sardı ve şöyle diyerekten sefere çıkılacağını bildirdi: "Her kim işitip itaat ettiyse ikindi namazını ancak Benî Kureyza yurdunda kılsın."[23]

---

[23] Begavî hadisi bu lafızla tefsirinde rivayet etti. (3/521 Ahzab suresi). Aynı şekilde Taberî de tefsirinde zikretti (21/151 Ahzab Suresi.) Buhari'nin rivayeti ise şu şekildedir: "İbn Ömer'den rivayetle, ahzâbdan döndüğümüzde Rasûlullah (s) bize şöyle buyurdu: "Herkes ikindi namazını ancak Benî Kureyza yurdunda kılsın." Onlardan bazıları ikindi namazını yolda idrak etti ve bazıları da "oraya gelinceye kadar asla kılmayacağız" dediler. Bazıları da şöyle dedi: "Bilakis namazımızı kılacağız, bizim için bu kastedilmedi." Bütün bunlar Hz. Peygamber'e (s) iletildi ve o (s) onlardan hiç kimseye kaba, sert davranmadı. *Sahîh-i Buhârî,* (1/321, no: 904/ bâb: Talib ve matlûbun binekli iken ve ima ile namazı) ve diğerleri.

...فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾ وَاَوْرَثَكُمْ اَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ وَاَرْضًا لَمْ تَطَؤُهَا ....

Ardından Hz. Peygamber (s) sancağını Hz. Ali'ye -kerremallahu vechehû- verdi ve kaleye yaklaşıncaya kadar insanlarla birlikte yürüdü ve Benî Kureyza Yahudilerini yirmi bir ya da yirmi beş gece muhasara altında tuttu. Muhasara onları yıprattı ve zayıf düştüler. Müstahkem bir kalede olmalarına rağmen yüce Allah onların kalplerine korku düşürdü. Hz. Peygamber bir elçi göndererek onlara şöyle dedi: "Hükmüme razı olarak kalenizden iniyor musunuz?" Onlar direndiler ve yine onlara hitaben Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Sa'd b. Muaz'ın hükmünce inin". Onun hükmüne razı oldular ve kalelerinden indiler. Sa'd b. Muaz da savaşan erkeklerinin öldürülmelerine, kadın ve çocuklarının da esir alınmalarına hükmetti. Nebi (s) tekbir getirdi ve şöyle buyurdu: "Ey Sa'd! Muhakkak ki sen yedi kat semaya göre yüce Allah'ın hükmüyle hükmettin."[24] Bu sebeple de yüce Allah'ın ayetin devamında şu şekilde ifade ettiği üzere onlardan altı yüz ya da daha fazla kişi öldürüldü ve yedi yüz kişi de esir alındı: فَرِيقاً تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقاً: **Siz onların bir kısmını katlediyordunuz, bir kısmını da esir alıyordunuz. (26)**

وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضاً لَمْ تَطَؤُوهَا: Ey müminler! Esir almak ve katletmek suretiyle onların köklerini kazıdıktan sonra her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah **onların arazilerini,** yani mezralarını, sahip oldukları mal ve servetleriyle birlikte üzerinde iskân ettikleri **yurtlarını ve mallarını,** yani hayvanlarını, paralarını ve ticaret eşyalarını bir lütuf ve ihsan olarak **size miras kıldı.** Subhân olan yüce Allah aynı şekilde bir ihsanda bulunarak **bir de henüz ayak basmadığınız bir ...**

---

[24] Üzerinde ittifak olan bir hadistir. Buhârî'de geçen lafzı da şöyledir: Ebu Saîd el-Hudrî'den (r) rivayetle, insanlar Sa'd b. Muaz'ın hükmünce kalelerinden indiler. Hz. Peygamber ona haber gönderdi o da bir merkep üzerinde geldi. Mescide yaklaştığı zaman Hz. Peygamber (s) şöyle buyurdu: "Hayırlınız ya da efendiniz için ayağa kalkın." Ve ona şöyle dedi: "Ey Sa'd! Muhakkak ki onlar senin hükmünce kalelerinden indiler." O da şöyle dedi: "Ben onların savaşan erkeklerinin öldürülmesine, zürriyetlerinin de esir alınmasına hükmediyorum." Bunun üzerine Rasûlullah (s) da şöyle buyurdu: "Allah'ın hükmüyle ya da Melikin hükmüyle hükmettin." *Sahih-i buhârî,* 3/1384, no: 3593, bab: Sa'd b. Muâz'ın menâkıbı. *Sahih-i Müslim,* 3/1388, no: 1768, bab: Yahudi ve Hıristiyanların Arap yarımadasından çıkartılması.

... وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرًا ﴿٢٧﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ اِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَز۪ينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ اُمَتِّعْكُنَّ وَاُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَم۪يلًا ﴿٢٨﴾

---

yeri size miras kıldı. Yani henüz üzerine her hangi bir harekât düzenlemediğiniz bilakis hiç seyahat etmediğiniz ve hiç görmediğiniz bir yeri de size miras kıldı. Bu yer Hayber, Mekke, Fars toprakları, Rum diyarı ya da yüce Allah'ın kıyamete kadar müminlere fethetmeyi nasip edeceği topraklardır. وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيراً : Bu tür cömertlikler dolayısıyla yüce Allah'ın ihsanının kemalinden ve cömertliğinin genişliğinden taaccübe kapılmayın zîrâ kemal derecesinde kudret ile tam ve kuşatıcı kuvvette tek olan **Allah,** kudretinin ve iradesinin taalluk ettiği **her şeye kâdirdir. (27)** O'nun katında kudretinin taalluk ettiği her hangi bir şey diğeri hilafına daha zor değildir. Bilakis O'nun kudreti yanında her şey eşittir. "Gözünü çevir de bir bak; (Hakim ve Kadir olan Allah'ın kudretinin taalluk ettiği şeylerde) her hangi bir bozukluk görebiliyor musun?" "Sonra gözünü, tekrar tekrar çevir bak; göz (aradığı bozukluğu bulmaktan) aciz ve bitkin halde sana dönecektir" (Mülk 67/3, 4)

Sonra Hz. Peygamberin (s) eşleri (r) yeme, içme ve giyinme hususundaki darlıklarından şikayet ettiklerinde ve ondan (s) ziynet elbiseleri, nafakalarında ziyâdeleşme ve geçimde bolluk, rahatlık istediklerinde Hz. Peygamber'in (s) yanında onların isteklerine kifâyet edecek miktarda dünya malı yoktu. Bunun üzerine Rasûlullah (s) kederlendi ve şiddetli bir hüzne kapıldı. İşte bu sebeple yüce Allah ona (s) hitap ederekten şöyle buyurdu:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحاً جَمِيلاً: **Ey** darlık ve fakirlikle övünen **peygamber!** Senden bol nimet, refah ve sıkıntısız rahat bir geçime götürecek vesileleri istediklerinde uyarı yoluyla **hanımlarına şöyle söyle:** Ey hayli iffetli ve hür hanımlar! **"Eğer dünya hayatını ve zînetini,** yani onun şiddetle arzu edilen metâını ve hoş, parlak elbiselerini **istiyorsanız, haydi** uzlaşıp anlaşarak **gelin, size nafakanızı vereyim,** yani size istediğiniz, razı olduğunuz şekilde nafakanızı vereyim **ve sizi güzellikle bırakıp salıvereyim.** Nafakalarınızı verdikten sonra sizi boşayayım. Her hangi

وَاِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْاٰخِرَةَ فَاِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾ يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ....

bir şekilde bir zarar ve sıkıntı olmaksızın, sizi sıkıntıya sevk edecek olan "bid'î" talakla değil açık, kesin (bâin) bir talakla boşayayım.(28)

وَإِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْراً عَظِيماً: **Yok eğer Allah ve Resulünü,** Allah'ın ve Resûlünün rızasını talep ediyorsanız **ve ahiret yurdunu istiyorsanız, haberiniz olsun ki, Allah içinizden güzel davrananlara pek büyük bir ecir hazırlamıştır. (29)** Yani ahiret hayatında hazırlanmış olan karşılıkları ve orada vaat edilmiş olan cennetleri talep ediyorsanız size dünya lezzetlerine, şehvetlerine, bol yiyeceklerine ve hoş giyeceklerine karşı sabır göstermeniz gerekir. Tâ ki, dünya hayatının metaından, lezzetlerinden ve şehvetlerinden geri duran, açlığı gidermek ve avret mahallini örtmek dışında onun süslü elbiselerinden ve metaından uzaklaşıp uhrevî lezzetlere ve Hak Teâlâ cihetine teveccüh etmede güzel iş sahibi muhsine kadınlar zümresinden olasınız. Çünkü kullarının kalplerine muttali olan yüce Allah, sizden güzel davranarak muhsine kadınlar zümresine dâhil olup Hak Teâlâ ve Resûlünü tercih edenlere, nefisleri gereğince dünya ve içindekilere karşı pek büyük olan uhrevî lezzetleri hazırlamıştır. Dünya ve içindeki fânî lezzetler ile sürekli olmayan şehvetler bu uhrevî lezzetler karşısında hayli hakir kılınmıştır.

Sonra her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah, Hz. Peygamberin eşlerine ihsan yolunu tenbih edip cennette yüksek dereceleri elde etmeyi sağlayan yolu onlara öğrettiğinde onları cehennem ateşinin derecelerinden sakındırmak ve uzaklaştırmak istedi. Ve başlarına gelen şeyi kabul etmeye yönlendirmek için onlara nida ederekten şöyle buyurdu:

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَن يَأْتِ مِنكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ: **Ey peygamberin hanımları!** Her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah yüceltmek ve ihtiram göstermek için onları sadece Hz. Peygambere (s) izafe etti ve yine onlara şöyle hitap etti: Her türlü fuhşiyyattan kendinizi korunmanız, iffetli olmanız ve her türlü kerih görülen çirkin işlerden ...

... وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾ وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِهَٓا اَجْرَهَا مَرَّتَيْنِۙ وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

mutlak manada sakınmanız sizin şânınızdandır. **Sizden her kim apaçık bir terbiyesizlik ederse,** bizzat kötülüğü apaçık, âşikâr olan çirkin bir fiil işleyip aklen ve şer'an yerilmiş bir haslet sahibi olursa ya da ayetin her iki kıraatinin gerektirdiği şekliyle kötülüğü, çirkinliği şer'î ve örfî olarak açıklanmış, âşikâr kılınmış olan bir terbiyesizlik ederse **ona azap iki kat katlanır.** Yani tıpkı cariyelere nispetle diğer hür kadınların azapları iki kat artırıldığı gibi diğer hür kadınlara nispetle de sizin azabınız iki kat artar. İlâhî adaleti nefyedecek bir zulme sebebiyet vermemesi için de size gelecek olan azap bundan daha fazla da artırılmaz. وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيراً: **Bu,** yani azabın iki kat ziyadeleştirilmesi **Allah'a göre çok kolaydır.** Sizden biriniz bu tür bir terbiyesizlik yaparsa elbette sizi azaba dûçar kılar.**(30)**

وَمَن يَقْنُتْ مِنكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحاً نُؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ: **Yine sizden her kim Allah'a ve Resulü'ne boyun eğer,** hudû', huşû yoluyla itaat ederse ve bu boyun eğiş ve itâatine, farz olan şeyleri yerine getirmek ve sakıncalı, kerih olan şeyleri de terk etmek sûretiyle bu boyun eğişine, itaatine devam ederse ve nâfile olan, yapılması güzel olan işlerden de **salih bir amel işlerse, ona da mükâfatını,** yani ceza gününde yaptığı bu iş ve itaatlerin karşılığını da **iki kat veririz.** Yapılan işin karşılığı ve razı olunan itaatin gereği olarak bir kat ve Allah'ın ve Resulünün rızasını nefislerinin arzuladığı şeylere tercih etmeleri sebebiylede bir kat olmak üzere iki kat mükâfat veririz. وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقاً كَرِيماً: **Hem** yaptığı güzel işler ve itaatin karşılığı olarak hak edip kazandığı bu mükâfatların ötesinde bir lütuf ve ihsan olarak da **onun için bol bir rızık hazırlamışızdır. (31)** Onlar için cennette hem nefislerinin arzuladığı ve gözlerinin lezzet bulduğu suverî rızıklar ve hem de yüce Allah'ın cemal ve celâlini mütalaa etmeleri sebebiyle yaşadıkları istiğrak üzere kendilerine gelen haller üzere manevi rızıklar hazırlamışızdır.

Sonra subhân olan yüce Allah, yüceltmek ve uyarılarda bulunmak suretiyle onlara hitap etti ve şöyle buyurdu:

يَا نِسَآءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِنَ النِّسَآءِ اِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذ۪ي فِي قَلْبِه۪ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًاۚ ﴿٣٢﴾ وَقَرْنَ ف۪ي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُو۫لٰى ....

يَا نِسَاء النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاء: **Ey,** diğer bütün nebî ve resuller içerisinde en mükemmel ve en faziletli olan **peygamberin hanımları!** Seçkin ve kerim olmak bakımından Allah'ın elçisi (s) diğer insanlardan her hangi birisi, hatta diğer nebî ve resullerden birisi olmadığı gibi aynı şekilde **siz** de sadece ona (s) nispet edilmeniz hasebiyle **kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz.** Çünkü onun (s) üstünlüğü size de sirayet eder. Dolayısıyla sizin bu üstünlükten gafil ve bu üstünlüğün gerekleri ile hukukuna riayetten şaşkın olmamanız gerekir. Bilakis hevânın arzu ve heveslerinden mutlak anlamda korunmuş, sakınmış ve takva üzere olmak sizin şanınızdandır. Dolayısıyla size düşen odur ki; إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلاَ تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلاً مَّعْرُوفاً: **Eğer takva ile korunacaksanız,** yani yüce Allah'ın haram kıldığı şeylerden takva üzere arınmayı istiyorsanız yabancı erkeklerden biriyle konuşma ihtiyacınız söz konusu olduğunda **konuşurken kırıtmayın,** gönül okşayacak şekilde kırıtarak konuşmayın **da kalbinde bir hastalık bulunan kimse tamaha düşmesin.** Onların sorularına, tıpkı erkeklerden fasit olanlarla birlikte türlü çeşit fasit işler yapmayı arzulayan kadınlar gibi gönül okşayacak şekilde yumuşak, basitçe ve karşıdakini şüpheye düşürecek şekilde cevap vermeyin. Ta ki kalbinde bir hastalık ve size karşı bir kötülük işlemeye meyil bulunan kimse sizden bu hoş, yumuşak sözleri işittikten sonra bir tamaha düşmesin. Hasılı, zarurî olarak onlarla konuşma ihtiyacı hissederseniz aklen ve şer'an **güzel ve dosdoğru,** karşıdakini şüpheye düşürüp herhangi bir şekilde kötü tamaha sevk etmekten uzak, insanı şehvete tahrik eden yumuşak sözün lekesinden hâlî bir **söz söyleyin. (32)**

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلاَ تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى: **Hem vakarınızla evlerinizde durun,** oturun **da önceki cahiliye devrinde olduğu gibi süslenip çıkmayın.** Yani ey Peygamberin (s) eşleri! Diğer bütün kadınların mertebelerinden daha yüksek olan mertebenize riayet etmek için

... وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاٰتِينَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿٣٣﴾

vakarlı olmak ve evlerinizde yalnız oturarak zaruret olmadığı sürece topluluğa karışmamak sizin şanınızdandır. Bazen toplum içerisinde gözükmek, onlar arasına karışmak ihtiyacı hissederseniz de ziynetlerinizi gösterecek şekilde ve bakanların şehvetlerini harekete geçirecek şekilde kırıtarak, çalımla yürümeyin. Yani küfür ve inkar cehaletinden ibaret olan İslam'dan önceki eski cahiliye döneminde ve İslam zuhur ettikten sonraki fâsıklık cehaletinden ibaret olan sonraki dönem cahiliyede olduğu gibi kadınların erkeklerin şehvetlerini harekete geçirecek şekilde kırıtarak yürüdükleri gibi yürümeyin.

Şer'an her ikisi de sakıncalı ve yerilmiş olmasına rağmen yüce Allah ilk cahiliye dönemini ayette özellikle zikretti. Çünkü bu kötülük ve bozgunculuk bakımından daha âşikâr, daha çirkin ve daha iğrençtir. Zîrâ o dönemde kadınlar türlü çeşit ziynetlerle süsleniyor, her hangi bir şekilde tesettüre bürünmeksizin ve haya etmeksizin o süslerini erkeklere izhar ediyorlardı. Tesettür ve haya şöyle dursun erkekleri tamaha sevk edecek her türlü hareket, işve, naz ve cilve yoluyla kendilerini hayli hoş ve cana yakın göstererek davranıyorlardı. O halde ey Peygamberin (s) hanımları! Kötü şeylerden mutlak manada kaçınmak, itaat ve salih amellerle meşgul olmak, özellikle de farz namazların yanı sıra nafile namazlara devam etmek sizin şanınıza yakışır. Öyleyse;

وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ : Sizi yüce Allah'a yaklaştıracak olan **namazı** Allah Resulünden (s) öğrendiğiniz şekil üzere **kılın,** nefislerinizi cimrilik ile dünya ve nimetlerine karşı duyulan sevgiden kaynaklanan bir çok çeşit hastalıktan temizleyecek olan **zekatı** şayet mallarınız şeriat tarafından belirlenen nisap miktarına ulaşırsa **verin.** Hasılı, **Allah ve Resulü'ne** tam bir huşu' ve hudu'un yanı sıra size emredilen ve yasaklanan her şeyde riya ve düşüncesizlik şâibelerinden mutlak anlamda uzak, saf, sahih bir azimet üzere tam bir ağırbaşlılığa ve alçak gönüllülüğe mukarenet eden bir itaatle **itaat edin.**

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً: **Ey** yaratılışları, mîzaçları itibârıyla asil ve kerîm olan **ehli beyt!** Şurası muhakkak ki, bu belîğ nasihat ve uyarılar ile eşsiz, acayip uyarıları getirmek suretiyle hâlis

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلٰى ف۪ى بُيُوتِكُنَّ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ وَالْحِكْمَةِۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ لَط۪يفًا خَب۪يرًا ﴿٣٤﴾

kullarının hallerini ıslah eden yüce **Allah sizden kiri gidermek** yani aklen ve şer'an çirkin ve müstehcen görülen pisliği sizden toptan izale etmek **ve sizi** bu zâtî ve yaratılıştan getirdiğiniz saflığınıza engel olan heyûlânî kirlerden ve tabiî pisliklerden benzeri görülmemiş bir şekilde **tertemiz yapmak istiyor.** Öyle ki sizde artık aslâ her hangi bir leke şâibesi ve ayıp, kusur noksanlığı kalmasın.**(33)** Bu ayette zamir müzekker olarak zikredildi. Çünkü Hz. Peygamberin (s) yanı sıra Hz. Ali ve iki oğlu Hasan ile Hüseyin ehl-i beyttendir. Dolayısıyla ehl-i beytin bu erkekleri, Allah hepsinden razı olsun, ehl-i beytin Hz. Fatıma ve Hz. Peygamberin (s) eşlerinden ibaret olan hanımlarına galiptir.

Ey Allah Resûlünün (s) eşleri! Sizin şanınıza yakışan ve size gereken şeyleri bu şekilde işittikten sonra dinde kemâle ermek ve hallerinizi ıslah etmek için bütün bu kemâlâtı talep ederek evlerinizden çıkmaksızın وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ: **Oturun da evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmeti anın.** Zîrâ sizin evleriniz ilâhi vahyin indiği yer, yüce Allah katından indirilen âyetlerin nüzûl mahallidir. Öyleyse size Allah Resulüne (s) hizmet edin ve onun üzerinde yakînî bilgi ve irfanın kemâliyle imanın kuvvetini gerektiren vahyin apaçıklığını müşahede edin. Dolayısıyla sizin için evlerinizden çıkmanız ve okunan ilâhî ayetleri talep etme hususunda nefislerinizde bir yorgunluk hissetmeniz söz konusu değildir. Ki bu âyetler yüce Allah'ın zâti tevhidine ve isim ve sıfatlarının kemâline delâlet eder. Yine sizin için yüce Allah'ın fiillerinin sağlamlığına, tedbirinin güvenilirliğine delâlet eden mükemmel hikmetini anma hususunda da bir yorgunluk söz konusu değildir. إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفاً خَبِيراً: **Şüphe yok ki,** sırlara ve gizliliklere muttali olan yüce **Allah latîftir,** yani kullarının kalplerindeki incelikleri ve en ufak ayrıntıları bilir **ve her şeyden haberdardır.** Yani yüce Allah, kullarının kalplerine gelen düşüncelerden ve gönüllerine doğan şeylerden en mükemmel manada haber sahibidir. Dolayısıyla da kulların yaptıkları her şeyde Allah'a karşı ihlaslı olmaları, emirlerini yerine getirmeleri, yasaklarından kaçınmaları, O'na boyun eğmeleri ve bütün işlerini O'na havale ederek O'na tam anlamıyla boyun eğmeleri gerekir. **(34)**

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ
وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ
وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ
اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ ....

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ: **Şüphe yok ki,** kelimenin tam anlamıyla teslim olmuş, ihlaslı, bütün işlerini her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'a havale etmiş olan **Müslüman erkeklerle** yine her türlü işlerini Allah'a havale etmiş olan ihlaslı **Müslüman kadınlar,** her hangi bir şüphesi olmayan yakîn ve tevhid ehli **mümin erkeklerle** yine tevhid ve yakîn ehli **mümin kadınlar,** her türlü tâât ve ibadetinde Allah'a karşı zelîl olarak hudû' içerisinde **itaat eden erkeklerle** yine hudû' ve huşu' sahibi olarak **itaat eden kadınlar,** bütün sözlerinde doğru sözlü **sadık,** bütün hal ve amellerinde ihlaslı **erkeklerle** yine aynı şekilde **sadık kadınlar,** وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيراً وَالذَّاكِرَاتِ: ilâhî kazanın üzerlerinde icrâ ettiği her şeyde, darlıkta ve sıkıntıda **sabreden erkeklerle** yine aynı şekilde **sabreden kadınlar,** gönülleriyle ve bütün âzâlarıyla Hak Teâlâ cihetine doğru tevâzu ve tazarru' ile yönelen **mütevazi erkeklerle** yine aynı şekilde **mütevazi kadınlar,** Allah'ın rızasını arzulayıp O'nun kızgınlığından kaçaraktan yanlarındaki fazla mallardan tasaddukta bulunarak **sadaka veren erkeklerle** aynı şekilde **sadaka veren kadınlar,** nefislerini yüce Allah'ın razı olmadığı şeylerden mutlak anlamda tutmak sûretiyle **oruç tutan erkeklerle** yine aynı şekilde nefislerini tutarak **oruç tutan kadınlar, ırzlarını** zina emarelerinden ve ahlaksızlığa götürecek olan şeylerden mutlak anlamda **koruyan erkeklerle** yine aynı şekilde **ırzlarını koruyan kadınlar,** lisanlarıyla, kalpleriyle ve bütün âzâlarıyla Allah'ın zikriyle meşgûl olmak suretiyle **Allah'ı çok zikreden erkeklerle,** yani diğer bütün isim ve sıfatlarını kuşatan en kuşatıcı, en kapsamlı "Allah" ismiyle her hangi bir zamanla sınırlandırmaksızın ve adet yoluyla saymaksızın bütün a'yân, zaman, ân ve hali içine alacak şekilde mutlak anlamda zikreden erkeklerle yine .....

... اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَاَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٥﴾ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ اِذَا قَضَى اللّٰهُ
وَرَسُولُهُٓ اَمْرًا اَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ اَمْرِهِمْۜ ....

Allah'ı aynı şekilde **çok zikreden kadınlar var ya,** أَعَدَّ اللَّهُ لَهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْراً عَظِيماً: **işte** hallerini ıslah eden ve alçak gönüllülük ve tevazu üzere zahirlerinde ve batınlarında cereyan eden ihlasa muttali olan **Allah onlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.** Yani bütün bu razı olunan sıfatlarla ve yüce Allah katında makbul ve övülmüş olan ahlâk ile muttasıf olanların hatalı olarak kendilerinden sâdır olan küçük günahları ve aynı şekilde büyük günahları için bütün bunlardan tövbe ettikten ve tam bir pişmanlık duyarak bu tövbelerinde ve Allah'a dönüşlerinde ihlaslı olduktan sonra bir bağışlanma ve günahların gizlenmesi olarak bir mağfiret vardır. Salih amelleri için de yüce Allah katından bir lütuf ve ihsan olarak kazandıkları iyiliklerin kat kat fazlası, bol, güzel, büyük bir mükâfat hazırlamıştır. **(35)**

Sonra Allah Resûlü (s) halası Emîme binti Abdulmuttalib'in kızı Zeynep binti Cahş'ı azatlı kölesi ve evlatlığı Zeyd b. Harise ile evlendirmek istediğinde Zeynep, kardeşi Abdullah b. Cahş ve anneleri Emime buna karşı çıktılar. Zeynep'in Zeyd b. Harise ile evlendirilmesinden yüz çevirdiler ve asil, soylu bir kızın evlatlık edinilmiş bir köleyle evlendirilmesinden dolayı kendilerine bir utanç ilişmemesi için böyle bir şeyi tercih etmediler. Bunun üzerine şu âyet indi:

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلاَ مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْراً أَن يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ: **Bununla beraber Allah ve Resulü bir işe hükmettiği zaman, gerek mümin bir erkek ve gerekse mümin bir kadın için, o işlerinde başka bir tercih hakkı yoktur.** Allah'a ve Resûlüne imanda ihlas üzere bulunduktan sonra mümin erkeklerden ya da mümine kadınlardan herhangi birisinin Allah ve Resûlünün hükümlerine muhalefet etmesi, başka bir tercihte bulunması aslâ sahih ve caiz değildir. Özellikle de fiillerini sapasağlam yapan sonsuz hikmet sahibi yüce Allah bir işe hükmedip de Resûlü artık kesin bir şekilde karar verilmiş olan o işi ve kesinleşmiş olan o hükmü yerine getirdiğinde hiçbir müminin buna muhalefet etmesi sahih ve caiz değildir. Kadın olsun erkek olsun fark etmez hiçbir mümin için artık karar verilmiş, hükmü beyan edilmiş olan

... وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا ﴿٣٦﴾ وَاِذْ تَقُولُ لِلَّذٖٓى اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ
وَاَنْعَمْتَ عَلَيْهِ اَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللّٰهَ ....

her bir işlerinde bu vaki olan hükme muhalif ya da muvafık olan bir şeyi tercih etmek sûretiyle her hangi bir irade ya da seçim hakkı söz konusu değildir. Bilakis onların, artık hakikatte yüce Allah'ın hükmünden ibaret olan Hz. Peygamberin (s) bu hükmüne hemen boyun eğip itaat etmeleri gerekir. وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا: **Her kim de** Rasûlullah'ın (s) vermiş olduğu hükmü değiştirmek ve artık karar verilerek emredilmiş olan şeyde tercih hakkı iddia etmek suretiyle **Allah ve Resulüne âsi olursa** hidayet yolundan sapmış olarak **açık bir sapıklık etmiş** ve mükemmel, dosdoğru olan metottan hayli büyük bir sapmayla ayrılmış **olur. (36)**

Bu ayet indikten sonra Zeynep binti Cahş ile annesi ve kardeşi bu hükme razı oldular ve bunun üzerine Hz. Peygamber (s) Zeynep'i Zeyd b. Hârise'ye nişanlayıp nikâhladı. Bu nikah üzerinden bir müddet geçti, nihayet bir gün Hz. Peygamber Zeyd'in evine geldi fakat o evinde değildi. Zeynep binti Cahş'ı gördü ve güzelliği onun hoşuna gitti.[25] Taaccüp ederekten şöyle buyurdu: "Kalpleri çeviren yüce Allah'ı tespih ederim." Zeynep Hz. Peygamberin (s) bu tesbîhâtını işitti. Ardından Hz. Peygamber oradan ayrıldı. Zeyd eve geldiğinde Zeynep ona Hz. Peygamberin (s) gelişini ve tesbîhâtını haber verdi. Zeyd'in içine Zeynep'e karşı bir isteksizlik, sevgisizlik düştü. Bu sebeple Hz. Peygambere (s) geldi ve ona şöyle dedi: "Eşimi boşamak istiyorum." Bunun üzerine Rasûlullah (s) ona şöyle dedi: "Onun her hangi bir tavrı seni şüpheye mi düşürdü? Zeyd şöyle cevap verdi: "Hayır! Allah'a yemin ederim ki ondan sadece iyilik gördüm. Fakat nesebi ve şerefi gereğince bana karşı üstünlük taslıyor."

وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ: Ey Resullerin en mükemmeli! Zeyd'den işiteceğini işittikten sonra **hatırla o vakti ki, o kendisine** imanda ve İslam'ı kabul etmede muvaffak kılmak

---

[25] Allâme Ebu Bekir İbnü'l-Arabî'nin ifade ettiği üzere bu rivayet asılsızdır. Doğrusu şudur ki, Hz. Peygamberin bu mutluluğu büyük, yüce bir hikmetten dolayı hâsıl olmuştur. O da Hz. Peygamberin (s) bu hususta vermiş olduğu hükmün artık iptal edilmiş olmasıdır.

... وَتُخْفٖى فٖى نَفْسِكَ مَا اللّٰهُ مُبْدٖيهِ وَتَخْشَى النَّاسَۚ وَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشٰيهُ ....

ve senin hizmetinde ve sohbetinde bulunmak şerefiyle şereflendirmek sûretiyle **Allah'ın nimet verdiği ve senin de** köle iken azat etmek ve evlatlık edinip "oğlum" diye seslenmek suretiyle **ikramda bulunduğun kimseye:** "Kendisinde seni şüpheye düşürecek bir şey görmediğin sürece **hanımını yanında tut ve** Gayûr ve Müntekim olan yüce **Allah'tan kork,** kendisinde görünen her hangi bir eksiklik lekesi dolayısıyla zuhur etmiş olan utanç kiri olmaksızın iffetli bir kadını boşamaktan ve kendisinden ayrılmaktan dolayı yüce Allah'ın şiddetli tutuşundan sakın" **diyordun ve** sen ey resullerin en mükemmeli! İşte o zaman Zeyd'e bu sözünü söylerken وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ: **nefsinde,** kalplerde olanı izhar edici olan yüce **Allah'ın açacağı şeyi gizliyordun.** Yani senin Zeynep'e ve onu nikahlamaya yönelik olan meylini ve yine senin Zeyd'in onu boşayıp ondan ayrılması yönündeki iradeni, yüce Allah'ın izhâr ve ilan edeceği bu şeyi nefsinde gizliyordun. وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ: Senin nefsinde gizlemenin ve arzuladığın şeyin zıddını izhar etmenin sebebi de şudur ki; muhakkak ki sen **insanlardan,** azatlı kölen ve evlatlığının eşini kendine nikahlaman dolayısıyla seni ayıplayacaklarından ve şanına layık olmayan şeyi, ondan berî olmanla birlikte sana iftira olarak atmalarından dolayı **çekiniyordun. Hâlbuki asıl kendisinden korkmana,** hayâ etmene **daha lâyık,** daha evlâ **olan** gizli-aşikâr her şeye muttali olan yüce **Allah'tır.** Çünkü her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah Gayûr'dur, dilediğinden intikam alır, dilediğini de azarlayıp muaheze eder.

Bu şiddetli bir azarlama ve eşsiz, beliğ bir te'dîptir. Hz. Âişe (r) bu hususta şöyle demiştir: "Şayet Allah Resûlü (s) kendisine indirilen vahiyden bir şey gizleyecek olsaydı elbette bu ayeti gizlerdi." Daha sonra Zeyd Zeynep'i boşadı ve onun üzerinden iddet müddeti geçti. Rasûlullah (s) şöyle buyurdu: "Ey Ali! Git ve durumu Zeynep'e anlat." O da Zeynep'in yanına gitti ve ona şöyle dedi: "Ey Zeynep! Resûlullah (s) durumu sana anlatmak üzere beni sana gönderdi." Bunun üzerine Zeynep şöyle dedi: "Rabbimden bir emir gelmişken ben kendi irademle bir şey yapacak durumda değilim." Ve ardından namaza durdu. Bunun üzerine şu ayet indi:

... فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فٖي اَزْوَاجِ اَدْعِيَائِهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًاۜ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾ مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فٖيمَا فَرَضَ اللّٰهُ لَهُۜ ....

فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَراً زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لاَ يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَراً: **Sonra Zeyd o kadından,** yani Zeynep'ten **ilişiğini,** bütün ihtiyaçlarını **kestiği** ve onu boşadığı **zaman,** iddet müddeti de dolunca **biz onu sana eş yaptık ki, oğulluklarının ilişkilerini kestikleri hanımlarını nikâhlamada müminlere bir darlık olmasın.** Yani ey resullerin en mükemmeli! Şeraitte uygulanan alışılageldik şekil üzere her iki tarafa da bir velî tayin etmeksizin seni Zeynep'e eş yaptık. Bilakis her hangi bir akit söz konusu olmaksızın onu sana mubah kıldık. Yine her hangi bir mihir söz konusu olmaksızın onu senin eşin yaptık. İşte bu sebeple de o, şöyle söylemek suretiyle Hz. Peygamberin (s) diğer hanımlarına karşı övündü: "Benim nikâhımda velîm yüce Allah oldu. Sizi ise kendi velîleriniz evlendirdi." İşte bu sebeple, nikâhlarına doğrudan yüce Allah hükmettiği için her hangi bir izin, nikâh akdi, mihir yada şahit olmaksızın Hz. Peygamber Zeynep ile evlilik münasebetlerine başladı. İnsanlara düğün yemeği olarak da ekmek ve et yedirdi. Sonra her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah şöyle buyurdu: "Biz bunu, kendileri boşayıp güzellikle salıverdikten sonra evlatlıklarının eşleriyle evlenmeleri hususunda müminler için her hangi bir zorluk, günah olmasın diye böyle yaptık." وَكَانَ أَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولاً : **Allah'ın emri de,** kaza levhinde değişmez, sabit olan hükmü de zaman ve anların peş peşe gelmesine göre **yerine getirilmiştir,** hükmü verilmiş, olmuş ve infaz edilmiştir. **(37)**

Sonra her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah Nebisini (s) teselli ederekten ve yüce Allah'ın sonsuz ilim mertebesinde hükme bağlanmış ve kazasında artık olmuş olan bu gibi fiillerden dolayı medyana gelen utancını ondan gidererekten şöyle buyurdu:

مَّا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللّٰهُ لَهُ: Bütün fiil ve amellerinde vahiy ve ilham üzere beklenen bir çok çeşit teyitle yüce Allah katından teyit edilmiş olan **peygambere Allah'ın takdir ettiği, mübah kıldığı**

...سُنَّةَ اللّٰهِ فِى الَّذ۪ينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُۜ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَقْدُورًاۙ ﴿٣٨﴾ اَلَّذ۪ينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ
اللّٰهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ اَحَدًا اِلَّا اللّٰهَۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَس۪يبًا ﴿٣٩﴾

şeyde bir darlık, sıkıntı, günah, can sıkıntısı, kötülük ve ceza **yoktur.** Ona böyle bir sıkıntı ilişmez, ârız olmaz. Yani onun (s) için yüce Allah'ın takdir ettiği ve kaza levhine zamanın ve anın geçmesiyle üzerinde cereyan edip vuku bulacak olan hadiselerden yazdığı bütün işlerde her hangi bir sıkıntı söz konu değildir. İşte bu nikâh da bu işler cümlesindendir. Bu gibi işler bizim için bir yenilik değildir, Hz. Peygamber'e mahsustur. Bilakis سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلُ : **bundan önce geçen bütün peygamberler,** nebiler ve resuller **hakkında** fiillerini sapasağlam yapan Alîm ve Hakîm olan yüce **Allah'ın sünneti böyledir.** Her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'ın sünnetullah olarak ortaya koyduğu, ezelden beri devam eden bir sünnetidir. وَكَانَ أَمْرُ اللّٰهِ قَدَراً مَّقْدُوراً: **Allah'ın** kaza levhinde sabit olan **emri** ve sonsuz ilim mertebesinde kesinleşmiş olan hükmü **ise** kesin bir şekilde hükme bağlanmış, sabit, artık değişmez bir şekilde karar verilmiş, **biçilmiş bir kaderdir. (38)**

Nasıl olur da nebi ve resuller için takdir edilmiş olan sünnet ile karar verip hükmetmez. Öyle ki onlar;

الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللّٰهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَداً إِلَّا اللّٰهَ وَكَفَى بِاللّٰهِ حَسِيباً: **Onlar, Allah'ın gönderdiklerini,** kendilerine yüklenmiş olan risâleti kendileri için gönderilmiş oldukları ümmetlere değiştirip dönüştürmeksizin **tebliğ ederler ve O'ndan,** her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'tan bütün hallerinde haşyete kapılırlar, **korkarlar, Allah'tan başka kimseden korkmazlardı.** Yani insanlardan korkmamak, kınayanların kınamalarından, ayıplamalarından utanmamak ve yine onların dövmek, öldürmek şeklindeki tehditlerinden korkmamak nebî ve resullerin hasletlerinden ve alışkanlıklarındandır. Bilakis onlar Gayûr ve Müntekîm olan, her türlü azap ve cezaya da muktedir olan yüce Allah'tan başka kimseden korkmazlar. **Yardım eden,** yani elçilerine arka çıkıp destek olan, yardımcı olan, düşmanlarına karşı yardım etmede, onların kötülüklerini ve nebilerine karşı kastettikleri tuzakları, menfur ...

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَٓا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيّٖنَۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمًا ﴿٤٠﴾

saldırıları, her türlü eziyet ve zararları defetmede mutlak manada kifayet eden **olarak da Allah yeter. (39)**

Sonra insanlar Allah Resûlünü (s), evlatlığının yani Zeyd'in eski eşiyle evlenmesi sebebiyle ayıpladıkları için yüce Allah onların bu kınamalarını ve kara çalmalarını reddederekten şöyle buyurdu:

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ: Ey müminlerin ecnebileri! Zeyd olsun ya da bir başkası olsun hiç fark etmez hakikatte **Muhammed, sizin adamlarınızdan her hangi birinin babası değildir** ki kendisi boşadıktan sonra eşiyle evlenmesi husûsunda ona (s) her hangi bir haramlık söz konusu olsun. **Ama** o (s), kullarını hidayete erdiren yüce **Allah'ın** geçmiş ümmetlerde devam ede gelen sünneti gereğince doğruluk yoluna eriştirmek için size göndermiş olduğu bir **resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur.** Fakat nebîlerin ve resûllerin sonuncusu olması onun (s) şânındandır. Çünkü onun (s) gönderilmesiyle nübüvvet dairesi kemâle ermiş ve risâlet listesi de tamamlanmıştır. İşte bu hakikate binaen Hz. Peygamber (s) şöyle buyurmuştur: "Güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim"[26] Yine bu hususta Allah Teâlâ da şöyle buyurmuştur: "Bu gün (yani Hz. Peygamberi (s) göndermekle) dininizi tamamladım." (Mâide 5/3).

Hz. Peygamberin (s) peygamberlerin sonuncusu olmasındaki sır, diğer peygamberler sıfat ve fiillere dâir olan tevhid üzere gönderilmelerine karşılık onun (s) zâtî tevhid üzere gönderilmesidir. Rasulullah (s) zâti tevhid üzere gönderildikten sonra risâlet ve bi'set işi sonlandırıldı ve din kemâle erdirildi. Zirâ zâti tevhidin ötesinde varılacak bir yer ve ulaşılacak bir son nokta yoktur. وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا : Gizli âşikâr

[26] Beyhakî bu hadisi *Sünen-i Kübrâ*'sında zikretmiştir. (10/191, bâb: Güzel ahlak ve yüceliğinin beyanı.). İmam Mâlik de *Muvattâ*'sında zikretmiştir. (2/904, no: 1609/ bâb: Güzel ahlak hakkında varid olan hadisler.) Ve şöyle demiştir: "Güzel ahlak, mekârim-i ahlaktan bedeldir." Yine bu hadisi Ahmed b. Hanbel *Müsned*'inde zikretmiştir. (2/381, no: 8939). Ve şöyle demiştir: "Doğru ahlak mekârim-i ahlaktan bedeldir." Hakîm Tirmizî de *Nevâdiru'l-Usûl*'de rivayet etmiştir. (4/85). Ve şöyle demiştir: "Mehâsinü'l-ahlâk mekârim-i ahlaktan bedeldir." Ayrıca başkaları da bu hadisi farklı lafizlarda rivayet etmişlerdir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَث۪يرًاۙ ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَاَص۪يلًا ﴿٤٢﴾ هُوَ الَّذ۪ي يُصَلّ۪ي عَلَيْكُمْ وَمَلٰٓئِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِۜ ....

her şeye muttali olan yüce **Allah** mülkünde cereyân etmiş ve edecek olan **her şeyi hakkiyle bilendir.** Hali hazırdaki mevcut ilmiyle vücûdunun nurundan mülkü üzerinde parıldayan her şeyi bilendir. Ve yine ezeldeki ilâhî kazasında tevhid ve iman fıtratı üzere yaratıp fıtrî olarak imana muvaffak kıldığı kimseleri uyarmak için resulleri göndermede son derece hikmet sahibidir. Dini en mükemmel derecesine ve zuhûruna ulaştıktan sonra kemale erdirip tamamlamak ve risaleti sonlandırmak husûsunda da mutlak muhtârdır. **(40)**

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْراً كَثِيراً: **Ey** Allah'a **iman edenler!** O'nu, tevhidini, isim ve sıfatlarının mükemmelliğini lâyıkı veçhiyle, gerçek bir marifetle tanıyanlar! Sizin îmanınızın ve irfanınızın gereği O'nun zikrine devam etmektir. Öyleyse bir olan, tek olan, yegâne olan, hiçbir şeye muhtaç olmayan, bütün kemal vasıflarıyla muttasıf olan ve sayıya, adede sığmayan sonsuz güzel isimlerin hepsini Kendinde toplayan **Allah'ı çokça anın. (41)** O'nu bütün hal ve vakitlerinizi kapsayacak şekilde anın. İlme'l-yakîn mertebesinden ayne'l-yakîn mertebesine ulaşmak için O'nun zikriyle çokça meşgul olun. وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلاً: **Ve O'nu sabah akşam tesbih edin. (42)** Yani ayne'l-yakîn mertebesinden de hakka'l-yakîn mertebesine yükselmeyi arzu ederekten O'nu, O'nun şânına layık olmayan imkân vasıflarının ve hudûs gereklerinin tamamından gece-gündüz bütün anlarınızda münezzeh kılın.

Ey müminler! Lütuf ve ihsanda bulunana şükretmek aklen ve şer'an vacip olduğu halde nasıl olur da O'nu zikretmez ve tesbih etmezsiniz.

هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ: Ey müminler! **Sizleri karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için melekleri ile birlikte** Zât'ıyla ve sonsuz isim ve sıfatları gereğince **üzerinize salât eden,** size rahmet ve bereket indiren **O'dur.** Melekleri ise O'nun izniyle sizin için istiğfar ederler. Her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah bu yüce ve kerametli işi ancak sizi karanlıktan aydınlığa çıkarmak için yapar. Yani sizin için asli olan yokluk zulmetinden, tabiat ve heyûlâ karanlığından ve yine taayyünlere dair olan hicapların ....

... وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿٤٣﴾ تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾

karanlığından, çokluk ve taayyünlere dâir olan karanlıklardan mutlak manada arınmış olan mutlak vücûdun nuruna çıkarmak için size salât ederek üzerinize rahmetini ve bereketini indirir. وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيماً : **Ve O,** her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah zâtî tevhide muvaffak olan **müminlere çok merhametlidir.** Geniş rahmetinin bir gereği olarak onları imanda muvaffak kılar, sonra üzerlerine bir lütuf, ihsan ve inayet olarak onları imkân darlığından vücûb fezâsının genişliğine yükseltmek sûretiyle tevhid ve irfan mertebelerine eriştirir. En nihayetinde de beşeriyet elbiselerinden soyunduktan sonra onları, her hangi bir keyfiyet ve neredelik söz konusu olmaksızın Kendisiyle buluşma şerefiyle onurlandırır ve onları lâhûtiyyet süsüyle şereflendirir. **(43)** İşte bu sebeple;

تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْراً كَرِيماً : **O'na,** her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'a **kavuşacakları gün** Hak Teâlâ cihetinden **müminlere** yönelik olan merhaba hoş geldin hitabı, **esenlik dileği selâmdır.** Yani taayyünlere dâir olan kusurlardan ve bir çok çeşit cahillikle sapkınlıktan hâsıl olan hüviyyet ve enâniyyet noksanlığından temizlenmiş ve sâlim olmadır. Her türlü eksikliklerden münezzeh olan yüce **Allah onlar için cömertçe bir mükâfat,** üzerlerine bir lütuf olarak inen, daha önce hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbinin de ihâta edemediği büyük bir karşılık **hazırlamıştır. (44)**

Sonra Subhân olan Allah şöyle buyurdu:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِداً وَمُبَشِّراً وَنَذِيراً: **Ey** bir çok çeşit fazilet ve kerâmetle husûsi olarak teyit edilmiş olan **peygamber! Biz seni** pek büyük olan cömertlik ve lütuf makamımızdan bütün yeryüzüne ve kulların tamamına **hem bir şahit, hem bir müjdeci, hem bir uyarıcı olarak gönderdik. (45)** Biz seni bütün insanlara hakikatleri gösteren, onlara marifetler getiren ve fıtratlarının ve mizaçlarının asılları keşf ve şuhûd üzere yaratıldığı için apaçık uyarılarla onları keşf ve şuhûd mertebesine ulaştıran bir şahit olarak gönderdir. Yine seni nefislerine ...

وَدَاعِيًا اِلَى اللّٰهِ بِاِذْنِهٖ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِاَنَّ لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ فَضْلًا
كَبِيرًا ﴿٤٧﴾ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ اَذٰيهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ
وَك۪يلًا ﴿٤٨﴾

---

karışmış olan çokluğun farklı şekillerinden hâsıl olan izâfetleri ortadan kaldıran tevhit ile müjdeleyen bir müjdeci olarak gönderdik. En nihayet Biz seni, bir çok çeşit başarısızlık ve mahrûmiyete götüren öfke ve şehvet gibi hayvânî kuvvelerin gerekleri hususunda insanları uyaran bir uyarıcı olarak gönderdik.

وَدَاعِياً اِلَى اللّٰهِ بِاِذْنِهِ وَسِرَاجاً مُنِيراً: **Ve hem de** her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'ın **izniyle** yani vahyiyle ve ilhamıyla insanları çokluktan ve yenilenmekten münezzeh olan **Allah'a,** O'nun tevhidine, O'nun izniyle önceden kararlaştırılmış bir davetle çağıran **bir davetçi ve nurlar saçan bir kandil (olarak gönderdik).** Hâsılı Biz seni kulların tamamına onları aydınlatan bir kandil olarak gönderdik. Dolayısıyla onlar, yokluk karanlığında bâkî kalan tabiata dair kirlerden meydana gelen heyûlâni sertlik ve yoğunluklar ile zulmânî perdelerden dolayı üst üste yığılan cehalet ve sapkınlık karanlıklarından seninle aydınlığa çıkarlar.**(46)**

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِاَنَّ لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ فَضْلاً كَبِيراً: Ey resullerin en mükemmeli! Gönderiliş sebebini ve sırrını işittikten sonra yüce Allah'ın tevhidine yakinen inanan, ilme'l-yakîn mertebesinden ayne'l-yakîn mertebesine yükselen ve hakka'l-yakîn mertebesine erişmeyi de talep eden **müminlere müjdele! Onlara Allah'tan büyük bir mükâfat vardır...** Yani her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'ın üzerlerine olan inayetinden büyük bir mükâfât onlar için haktır ve sabittir. Ondan daha büyük bir mükâfat da yoktur. Bu büyük mükâfat da ilâhî rıza ve O'nunla buluşma şerefine nail olmadır. **(47)**

وَلاَ تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ اَذَاهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ وَكَفَى بِاللّٰهِ وَكِيلاً: Ey resullerin en mükemmeli! Senden irşad isteyen ve senin hidayetin ile sohbetinde bulunma şerefini talep eden müminlere karşı görevini işittikten sonra, açıkça küfürde ısrar ve inat eden **kâfirlere ve** dünyevî maslahatlarından dolayı küfür ve sapkınlıklarını senden gizleyen, senin yanında nefislerinde olan şeyin hilafını izhar eden **münafıklara itaat ...**

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا
لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَاۚ فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَم۪يلًا ﴿٤٩﴾

---

etme, onlarla birlikte oturma ve aslâ onlarla sohbet etme. Yanlarına gelip onlarla bir araya geldiğinde ansızın sana bir eziyette bulunurlarsa **onların ezalarını bırak (aldırma) da Allah'a tevekkül et.** Yani onları ve bu eziyetlerini terk et, aldırma ve onlardan intikam almaya da bakma. Ve onların bu eziyetlerine sabret. Çünkü senin sabrın onları öfkelerinden öldürür ve öfkelerinin ateşini söndürür. Ve onların bu kötülüklerini defetme husûsunda Allah'a tevekkül et ve O'na güven. Yüce **Allah vekil olarak,** düşmanlarına karşı yardım etmede sana yeten, kifayet eden bir yardımcı olarak **yeter.** Yine O, onların eziyetlerine karşı senin şanına ihtimam gösterme ve sana inayet etme bakımından da sana yeter.**(48)**

Sonra her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah, Resûlüne (s) her hangi bir sıkıntı olmaksızın mubah olan şeye bu şekilde işaret ettiğinde, aynı şekilde müminlerin geneline kendileri için her hangi bir sıkıntı ve darlık olmaksızın mubah olan şeye de işaret etmek istedi ve umûmî bir şekilde onlara hitap ederekten şöyle buyurdu: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا: **Ey** Allah'a **iman edenler** ve îmanları gereğince de O'nun katından inen emir ve yasakların tamamını tasdîk edenler! Müslüman kadınlar ve ehl-i kitap arasından sizin nikâhınıza en çok hak sahibi olan **mümin kadınları** nikâh akitlerini yaparak **nikâh edip de sonra onlara dokunmadan,** onlarla birleşip cinsel ilişkiye girmeden önce **boşadığınız zaman, sizin için üzerlerinde sayacağınız bir iddet** süresince bekletme **hakkınız yoktur.** Yani boşanırken yapmanız gerekenler hususunda okunan şeyler böyle bir durumda size lâzım ve gerekli değildir. Kendisiyle cinsel birleşme vukû bulmuş ya da kocaları vefat etmiş kadınlar için şer'an belirlenen ve sizin de bu hükme uyaraktan saydığınız iddet müddeti cinsel ilişkiye girmeden boşadığınız hanımlar için gerekli değildir. Ey hanımlarını bu şekilde boşayan mümin erkekler! Size bu şekilde iddet müddetini saymak gerekmedikten sonra فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحاً جَمِيلاً : **Derhal müt'alarını,** yani mihirleri ....

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّٓا اَحْلَلْنَا لَكَ اَزْوَاجَكَ الّٰت۪ٓي اٰتَيْتَ اُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَم۪ينُكَ مِمَّٓا اَفَٓاءَ اللّٰهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الّٰت۪ي هَاجَرْنَ مَعَكَۘ ....

belirlenmediği takdirde aklen ve şer'an güzel bulunacak şekilde yararlanabilecekleri bir mal **verip onları güzel bir şekilde salıverin.** Şayet mihirleri belirlenmiş ise belirlenen o miktarın yarısını her hangi bir şekilde azaltmaksızın ve geciktirmeksizin derhal ödeyin. Duruma göre belirlenen mihrin yarısını ya da faydalanabilecekleri güzel bir malı verdikten sonra da güzel, hoş, yumuşak bir şekilde her hangi bir zarar, kayıp ve hak ettikleri şeyde her hangi bir eksiltme söz konusu olmaksızın onları evlerinizden çıkartın ve serbest bırakın. **(49)**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah sevgili Peygamberine (s) eşler hususunda helal olan şeylere işaret etti ve şerefini yücelterekten ve onurlandıraraktan ona şöyle hitap etti:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ: **Ey** eşsiz kerametler ve yüce inâyetler ile katımızdan diğer nebî ve resullere karşı üstün tutulup şânı yüceltilen **peygamber! Biz** pek büyük cömertlik makamımızdan **özellikle sana şunları helâl kıldık: Sana mihirlerini,** yani peşin ödenecek olan muaccel mihirlerini getirip **vermiş olduğun eşlerini** helal kıldık. وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ : Yine aynı şekilde nimet ve ihsan sahibi olan yüce **Allah'ın sana ganimet olarak ihsan buyurduklarından sahip olduğun,** ganimet olarak sana verilmiş olan **cariyeleri** helal kıldık. Her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah, esir kadınlardan en hayırlı ve en temiz olanları sana ganimet olarak verdi. Allah kendisinden razı olsun Safiye validemiz onlardandı. وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ: Yine aynı şekilde sana dininde, **amcalarının kızlarından, halalarının kızlarından, dayılarının kızlarından, teyzelerinin kızlarından** sana olan sevgilerinden ve Rabbinin rızasını talep etmelerinden dolayı **seninle beraber** Mekke'den **hicret etmiş olanları** helal kıldık. Seninle beraber hicret etmeyenleri ise sana helal kılmadık.

... وَامْرَاَةً مُؤْمِنَةً اِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ اِنْ اَرَادَ النَّبِيُّ اَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي اَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ ....

وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِن وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَن يَسْتَنكِحَهَا خَالِصَةً لَّكَ مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ: Aynı şekilde ey resullerin en mükemmeli! **Bir de mümin bir kadın kendini** gönüllü olarak, her hangi bir mihir ya da ücret söz konusu olmaksızın **peygambere hibe ederse, peygamber nikâh etmek istediği takdirde, onu başka müminlere değil de** özellikle senin şanını yüceltmek ve seni şereflendirmek üzere **sadece sana mahsus olmak üzere helâl kıldık.** Hz. Peygamber (s) bu hususta özgürdür, böyle birisiyle hayatını birleştirmek ve yatağına kabul etmek isterse bunu ona mubah kıldık. Burada özellikle kadın îman ile kayıtlandırılmıştır. Çünkü kâfir bir kadın Hz. Peygamberin (s) yatağına yakışmaz. Bunu sadece sana (s) has bir hüküm kıldık, yani böyle birisini ümmetinden senin dışında birine helal kılmadık. Bilakis bu hüküm, dört eşten fazlasıyla evlenmek ve diğer bazı hususlarda olduğu gibi sadece Hz. Peygambere (s) has olan işler cümlesindendir. Ey resullerin en mükemmeli! Bu gibi hükümleri sadece sana has kılıyoruz ve ümmetine umûmîleştirmiyoruz. قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ: Çünkü Biz sonsuz hikmetimiz gereği hali hazırdaki sonsuz ilmimizle müminlerin zahirî hallerinden, bâtınlarından ve istîdâtlarından **onlara eşleri ve cariyeleri hakkında neyi farz kıldığımızı,** neyi kesin bir şekilde takdir ettiğimizi **biliyoruz.** Yani Biz, nikâhın tamamlanıp kemâle ermesi gereken şahit, veli ve mihir gibi eşleri ya da cariyeleri, üzerine terettüp eden hakları gayet iyi biliyoruz. Aynı şekilde esir kadınlardan elde ettikleri cariyeler hakkında, ancak kendileri farklı bir şekilde sahip kılındıktan sonra cinsel ilişkiye girmeleri hususunda onlara takdir ettiğimiz şeyin sebebini de biliyoruz. Ey resullerin en mükemmeli! Fakat vahyetmek suretiyle onlara emrettiğimiz şeylerin bazılarını senden feragat ettik ve bazı hükümleri genel olarak müminlere değil de sana has kıldık. Bütün **bunlar sana hiçbir darlık,** bu hükümleri yüklenme hususunda hiçbir sıkıntı **olmaması içindir.** Senin zahirinden ve batınından yüce Allah'ın ve kullarının haklarından hiçbir

... وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾ تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُـْٔوِي اِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذٰلِكَ اَدْنٰى اَنْ تَقَرَّ اَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَا اٰتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ ....

şeyi aslâ ihmal etmeyeceğini ve senden aslâ Allah'ın hiçbir mahlûkâtına karşı bir zulüm vâkî olmayacağını kesin bir şekilde bildiğimiz için bu böyledir. İşte bu sebeple nikah işini sana zorlaştırmadık fakat diğer müminlere zorlaştırdık. وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوراً رَّحِيماً: Kullarının ahvalini görüp gözeten ve fasit işlerini de ıslah eden yüce **Allah,** mümin erkeklerin ve mümine kadınların haklarına riayet etme hususunda tedbirli davranmada kendilerine zor gelen bazı şeyleri örtmede ve affetmede **çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir,** yani bu hakları muhafaza ve onlara riayet hususunda da müminlere çok acıyıp yardım edendir. **(50)**

Sonra ey resullerin en mükemmeli! Kadınları nikâhlama işinde sana genişlik tanıdığımız ve diğer müminlere helal kılmadığımız şeyi sana helal kıldığımız için senin zevcelerin hakkında seçim hakkın vardır. تُرْجِي مَن تَشَاء مِنهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَن تَشَاء: **Onlardan dilediğini** her hangi bir zorluk ve sıkıntı olmaksızın **geri bırakır,** yani yatağını terk eder geride bırakırsın **dilediğini yanına alırsın,** yani kendine yakınlaştırır bağrına basarsın. وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكَ : Bilakis üç ya da daha az talakla boşadığın, **ayrıldığın kadınlardan dilediğini,** yani nikahını talep etmiş olduğunu **yanına almanda da,** herhangi bir şekilde başka biriyle evlenmesi ya da sana helal kılınması için başka biriyle evlenmiş olma şartı söz konusu olmaksızın onu tekrar nikahın altına almanda da **sana bir günah,** bir sıkıntı **yoktur.** Zîrâ senin birleştiğin hanımların başkalarına mutlak anlamda haram oluşu sana has durumlardandır. ذَلِكَ أَدْنَى أَن تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلاَ يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ : **Bu,** yani onların işlerinin sana havale edilmiş olması **onların gözleri aydın olup üzülmemelerine ve kendilerine verdiğin ile hepsinin hoşnut olmalarına en elverişli,** en yakın **olandır.** Çünkü o zaman senin o hanımlara nispetin her hangi bir kötülüğe ve tercihe meyil söz konusu olmaksızın eşittir. Dolayısıyla onlar için en uygun olan şey, işleri bütünüyle sana havale edildikten sonra buna üzülmemeleri ve senin ....

... وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فٖى قُلُوبِكُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٖيمًا حَلٖيمًا ﴿٥١﴾ لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَٓاءُ مِنْ
بَعْدُ وَلَٓا اَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ اَزْوَاجٍ وَلَوْ اَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ اِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمٖينُكَۜ وَكَانَ
اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ رَقٖيبًا ﴿٥٢﴾

kendilerine verdiğinden hepsinin hoşnut olmalarıdır. Çünkü senin onlara nispetin aslâ değişmez. Çünkü sen sapa sağlam bir adalet ve dosdoğru bir yol üzere yaratıldın. Özellikle sana nispet edilen hanımlarının hepsi sana tek bir nispet ile izafe edilirler. وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيماً حَلِيماً: Ey müminler! Kullarının kalplerine muttali olan yüce **Allah kalplerinizdekini,** orada cereyân eden şeyleri ve bizatihi kalplerinizin bazı kadınlara meyledip bazılarına da meyil etmeyişini **bilir.** Nebimiz (s) ise bu ve benzeri gibi meyillerden münezzehtir. Sizin bütün hallerinizi görüp gözeten yüce **Allah** arzu ve heveslere meyil etmek hususunda gönüllerinizde cereyan eden **her şeyi bilir ve yumuşak davranır,** yani gönüllerinizdeki fasit meyillerden dolayı intikam alır fakat bunda acele etmez. **(51)**

Yüce Allah sevgili Peygamberini (s) hanımlarıyla ilgili işlerinde muhayyer kılıp onların bütün işlerini ona (s) havale ettiğinde ve hanımlarının hepsi de direnmeksizin ve reddetmeksizin O'nun bu hükmüne razı olduklarında Hz. Peygambere (s), sayıları dokuza ulaştıktan sonra hanımlarını boşamasını, değiştirmesini ya da üstlerine başka bir evlilikte bulunmasını yasaklamak ve engellemek istedi ve şöyle buyurdu:

لاَ يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِن بَعْدُ: Ey resullerin en mükemmeli! **Bundan başka,** yani bu dokuz eşin senin emrinde ve hükmünde müttefik olduktan ve işlerini sana havale ettikten sonra **kadınlar,** yani onları eş edinmen **sana helâl olmaz.** وَلاَ أَن تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلاَّ مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ: Aynı şekilde **bunları** boşayıp bedellerini ödedikten sonra **başka** yabancı kadınlardan **eşlerle değiştirmek de** sana helal **olmaz. İsterse** o yabancı kadınların **güzellikleri hoşuna gitsin.** Artık geçmişte olduğu gibi onlarla evlenmen sana helal değildir. **Ancak sahip olduğun cariyen başka,** cariyelerinle birleşmen husûsunda sana her hangi bir sıkıntı yoktur. وَكَانَ اللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَّقِيباً : Kulların yapmış olduğu fiillerin

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ اِلَّٓا اَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ اِلٰى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِر۪ينَ
اِنٰيهُۙ وَلٰكِنْ اِذَا دُع۪يتُمْ فَادْخُلُوا فَاِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِس۪ينَ لِحَد۪يثٍۜ اِنَّ
ذٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْي۪ مِنْكُمْۘ وَاللّٰهُ لَا يَسْتَحْي۪ مِنَ الْحَقِّۜ ....

ölçülerine muttali olan yüce **Allah** mülk ve melekûtunda cereyân eden **her şeyi görüp gözetiyor.** Her şeyi gözeten yüce Allah onu (s) da gözetiyor ve kemâle ermesi için de muhafaza ediyor. Sonra da eşsiz, kuşatıcı hikmeti gereği ona (s) bazı şeyleri yasaklıyor.**(52)**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah, müminlerin Hz. Peygambere (s) karşı takınmaları gereken; ondan izin istemeleri, huzuruna gelmeleri, huzurunda ve yanında yemek yemeleri, eşleriyle konuşmaları ve benzeri gibi âdâba işaret etti ve şöyle buyurdu: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلاَّ أَن يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ: **Ey** Allah'a ve Resûlüne **iman edenler!** Peygamberinize (s) karşı edebe riayet imanınızın bir gereğidir. Özellikle de evi, mahremi ve ikâmet ettiği yerler hususunda edebe riayet etmeniz gerekir. **Peygamberin evlerine,** ve hatta aynı şekilde diğer Müslümanların evlerine de size izin verilmeksizin ansızın, **vaktine bakmaksızın,** vaktini gözetmeksizin **ve** huzurunda hazır olan **yemeğe** davet edilip **izin verilmedikçe girmeyin.** Davet edilmedikçe evine girmeniz ve yemeğine dâhil olmanız size yasaktır. وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانتَشِرُوا: **Fakat çağırıldığınız vakit girin** ve yiyin. **Yemeği yediğinizde de hemen dağılın.** Evinden aceleyle çıkın ve hemen dağılın. وَلاَ مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ : Yemek bittikten sonra onun (s) yanına iyice yerleşip oturarak bir birinizle konuşarak, Hz. Peygamberin ya da ehl-i beytinin konuşmalarını dinleyerek veya her hangi bir ihtiyacınız hususunda konuşarak **sohbete dalmayın.** إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنكُمْ وَاللَّهُ لاَ يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ: **Çünkü bu haliniz,** yani her ne şekilde olursa olsun oyalanıp gecikmeniz **peygambere eziyet veriyor, ama o sizden utanıyor.** Beşerî hamiyeti gereği o, sizi evinden çıkarmaktan utanıyor. Çünkü o (s), çok halimdir ve çok hayâ sahibidir. Sizin eziyetinize sabreder ve sizi huzurundan zorla çıkartmaz. **Fakat** kullarının hallerini ıslah edip onlara maslahatlarına olan şeyleri tenbih ...

... وَاِذَا سَاَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْـَٔلُوهُنَّ مِنْ وَرَٓاءِ حِجَابٍۜ ذٰلِكُمْ اَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ
وَقُلُوبِهِنَّۜ وَمَا كَانَ لَكُمْ اَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللّٰهِ وَلَٓا اَنْ تَنْكِحُٓوا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِه۪ٓ
اَبَدًاۜ اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾ اِنْ تُبْدُوا شَيْـًٔا اَوْ تُخْفُوهُ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٤﴾

---

eden yüce **Allah gerçeği söylemekten utanmaz.** Müminlere ulaştırılması gereken hak sözü, bu hakikat kalplerine iyice yerleşsin, onu iyice temrin etsinler ve onunla vasıflansınlar diye izhar edip açıklamaktan çekinmez. وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعاً فَاسْأَلُوهُنَّ مِن وَرَاء حِجَابٍ: **Hem O'nun hanımlarından,** eşlerinden **her hangi bir şey,** ihtiyaç duyduğunuz bir şeyi **isteyeceğiniz vakit de perde arkasından** örtülü olarak **isteyin** ki bakışlarınız onlara ilişmesin. ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ: **Böyle yapmanız,** yani Hz. Peygamberin eşleriyle perde ve örtü arkasından konuşmanız **hem sizin kalpleriniz ve hem de onların kalpleri için** günah emareleri, kötülük şüphesi ve edepsizlikten **daha temizdir.** Aynı şekilde şeytana karşı nefislerinizi onun fenalıklarından ve şüphelerinden temizlemek için de böyle davranmanız daha iyidir. وَمَا كَانَ لَكُمْ أَن تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ: Hâsılı ey müminler! Biliniz ki **hem sizin Resulullah'a** mutlak manada kaçındığı ve kerih gördüğü bir şeyle **eziyet etmeye hakkınız yoktur.** Böyle bir şey hiçbir hal üzere, her ne olursa olsun doğru ve caiz değildir. وَلَا أَن تَنكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِن بَعْدِهِ أَبَداً: **Ondan sonra** kendileriyle birleştiği **hanımlarını da** ister hür olsun ister cariye olsun hiç fark etmez **ebediyyen nikâh edemezsiniz.** إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِندَ اللَّهِ عَظِيماً : **Çünkü bu,** yani Hz. Peygambere (s) eziyet etmeniz ve ondan (s) sonra hanımlarını nikâhlamanız kıskanç olan intikam alıcı olan ve her türlü intikama da muktedir olan yüce **Allah katında** büyük bir cezayı ve hayli elem verici bir azabı celbeden **çok büyük bir günahtır. (53)**

İyi biliniz ki ey müminler!

إِن تُبْدُوا شَيْئاً أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيماً: **Siz** Hz. Peygambere (s) o hayatta iken ya da vefat ettikten sonra eşleri cihetinden bir eziyetle alâkalı küçücük **bir şeyi** izhar edip **açıklasanız da** ya da açıktan ……...

لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِى اٰبَآئِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآئِهِنَّ وَلَآ اِخْوَانِهِنَّ وَلَآ اَبْنَاءِ اِخْوَانِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآءِ اَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَآئِهِنَّ وَلَا مَامَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ وَاتَّقِينَ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٥٥﴾

söylemeksizin nefislerinizde **gizleseniz de şüphe yok ki** gönüllerinizde gizlediğiniz her şeye muttali olan **Allah her şeyi bilmektedir.** Dilinizle söyleyip izhar ettiğiniz ya da aklınızda tuttuğunuz her şeyi çok iyi bil-mektedir. En ince, en ufak bir şey bile O'nun sonsuz ilminden ötede olamaz.**(54)**

Sonra bu şekilde hicap ve tesettürle ilgili âyet indiğinde denildi ki: "Ey Allah'ın Resûlü (s)! Oğulları, babaları, yakın akrabaları, aşiretleri de mi aynı şekilde onlarla perde arkasından konuşacaklar?" Bunun üzerine şu ayet indi:

لاَ جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلاَ أَبْنَائِهِنَّ وَلاَ إِخْوَانِهِنَّ وَلاَ أَبْنَاء إِخْوَانِهِنَّ وَلاَ أَبْنَاء أَخَوَاتِهِنَّ وَلاَ نِسَائِهِنَّ وَلاَ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ: **Onlar,** yani Hz. Peygamberin eşleri **için babaları, oğulları,** aynı şekilde **kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları,** yani ehl-i kitaptan değil de müminlerin kadınları **ve sahip oldukları köleleri hakkında,** onların aralarına karışmaları ve her hangi bir örtü ya da perde bulunmaksızın konuşmaları hususunda **bir günah yoktur.** Çünkü bütün bu sayılanlar töhmet altında bulunmaktan uzaktırlar, şüpheden korunmuşturlar. Köleler ve cariyeler hususunda bu hükmün Nûr Suresi'nde geçtiği üzere erkek kölelere değil de sadece cariyelere has olduğu söylendi. وَاتَّقِينَ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيداً : Hâsılı, ey Peygamberin (s) tabiatın kirlerinden mutlak manada korunmuş, mahfûz olan hanımları! **Bununla beraber** kıskanç ve intikam alıcı olan **Allah'tan korkun.** Ve O'nun haram kıldığı, yasakladığı şeylerden mutlak anlamda sakının ve O'nun emirlerine sıkı sıkıya yapışın ki Hz. Peygamberle (s) birlikte onun en husûsî vasıflarına ortak olasınız. **Çünkü** gönüllerinize muttali olan yüce **Allah her şeye,** aklınızı, gönlünüzü meşgul eden günah ve suça **şahit bulunuyor.** Her ne kadar küçük ve ince olursa olsun hiçbir gizlilik her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'tan gizli kalmaz, O'nun katında gayb değildir, hazırdır, iyice bilinendir. **(55)**

إِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّۜ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلٖيمًا ﴿٥٦﴾

Sonra yüce Allah Hz. Peygamberi (s) yüceltmeye, onun saygınlığını korumaya ve onun şanına, mertebesinin ve mekânının yüceliğine özen göstermeye işaret etti ve şöyle buyurdu: إِنَّ اللَّهَ وَمَلاَئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيماً: **Gerçekten** büyüklük ve azamet ridâsıyla azîz olan **Allah ve** O'nun cemalini müşahede etmekten dolayı kendilerinden geçmiş, O'nunla buluşma şerefiyle müstağrak olmuş bir şekilde yanıp tutuşarak O'nun etrafında dönen **melekleri,** her türlü şerefi ve saygıyı hak etmiş, yine her türlü övgü ve yüceliğe müstehak olan **Peygambere salât ederler.** Onu (s) yücelterek ve ona saygı göstererek onun faziletini izhar etmeye önem verirler ve özen gösterirler. **Ey** nebisi (s) vasıtasıyla Allah'a **iman edenler!** Ve yine Hz. Peygamberin (s) irşadıyla her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'ın tevhidini tahakkuk ettiren müminler. Siz onu (s) yüceltmeye, ona (s) salât ve selam getirmeye daha çok layıksınız ve daha çok hak sahibisiniz. Öyleyse her ne zaman onun ismini işitirseniz ya da onu kendi içinizde anarsanız **siz de ona teslimiyetle salât ve selâm edin.** "Allâhumme! Salli alâ Muhammed/Ey Allah'ım! Hz. Muhammed'e salât et" diyerek ona salât edin ve yine "Esselâmu aleyke eyyühennebiyyü ve rahmetullahi ve berekâtuhu/Ey Nebî (s)! Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun" diyerek ona (s) selâm edin.**(56)**

Ayet, dua edilmeye lâyık her hangi hal ve zamanda olursa olsun Hz. Peygamberin (s) her zikri geçtiğinde müminlerin ona (s) salât etmelerinin vacip oluşuna delâlet etmektedir.

Yüce Allah, Nebîsinin (s) şanının yüceliğine ve burhânının eşsizliğine işaret ettikten ve müminlere bütün emir ve yasaklarda ona (s) boyun eğmeyi, saygı göstermeyi, onu (s) yüceltmeyi vacip kıldıktan sonra ona (s) edepsizlik yapmaya ve bir şekilde ona sıkıntı çıkarıp eziyet etmeye kast eden her kimsenin lânete ve kovulmaya müstehak olacağına işaret etmek istedi ve şöyle buyurdu:

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٨﴾

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَاباً مُهِيناً:

Şüphesiz ki; aklen ve şer'an yerilmiş, kerih görülmüş çirkin fiilleri Hz. Peygamberin (s) huzurunda yapmak sûretiye **Allah'a ve Resulü'ne eziyet verenlere** kendilerinden intikam alıcı olan yüce **Allah hem dünyada, hem âhirette lânet etmiştir** ve onları rahmetinin genişliğinden kovmuştur. Dünyada hâlis kullarının dilleriyle onlara lânet etmiş ve onları bu halis kulların mahfillerinden ve meclislerinden uzaklaştırmıştır. Ahirette de huzûrunun izzetinden ve rahmetinin ve cennetinin vüsatinden kovup uzaklaştırmıştır. Burada yüce Allah sevgili Peygamberinin (s) şanını yüceltmek için bizzat Kendini de zikretmiştir. Yoksa her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah her hangi bir şekilde tesir altında kalmaktan ve eziyet edilmekten münezzehtir. Ya da sevgili Peygamberine (s) eziyet yüce Allah'a eziyet etmeyi gerektireceği için bu şekilde zikredilmiştir. **Ve onlara** cehennemde **aşağılayıcı,** hayli azap verip bezdiren **bir azap hazırlamıştır.** Ondan daha kötü ve şiddetli bir azap yoktur. **(57)**

Sonra yüce Allah, sevgili Peygamberine eziyet etmenin hemen peşi sıra müminlere eziyet etmeyi zikretti ve şöyle buyurdu:

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَاناً وَإِثْماً مُبِيناً:

Kaba, çirkin hareketler ile yerilmiş fiil ve sözlerle **mümin erkeklere ve mümin kadınlara yapmadıkları bir şeyden dolayı,** yani kendilerinden sâdır olan her hangi bir suç ve bu suça ilişkin olarak her hangi bir cezayı hak etmeleri söz konusu olmaksızın **eziyet edenler de bir iftira ve açık bir günah yüklenmişlerdir.** İşte müminlere bu şekilde eziyet ve iftira edenler her türlü cezayı celbeden bir iftira ve hemen akabinde cezanın en kötüsünü, azabın ve eziyetin en şiddetlisini hâsıl edip peşi sıra getiren apaçık ve büyük bir günahı yüklenmiştir. Çünkü iffetli kadınları suçlamak, onlara iftira atmak suçların en çirkin ve kötü olanıdır.**(58)**

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَٓاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّۜ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٩﴾

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah, kadınların riayet etmeleri gereken edeplerden ve başkalarını suçlamayı alışkanlık haline getirenlerin suçlamalarından ve müfterîlerin iftiralarından sâlim olmaları için erkeklerden korunmaları ve hayâ etmeleri gereğine işaret etti. Ve kendi eşlerine ümmetine ve aynı şekilde ümmetinin eşlerine tebliğ etmesi için sevgili Peygamberine (s) nidâ ederekten şöyle buyurdu:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاء الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِن جَلَابِيبِهِنَّ: Ey Bizim katımızdan teyit edilmiş olarak erkek ya da kadın olsun hiç fark etmez bütün insanlığı irşat için gönderilmiş olan **peygamber!** Şefkat ve nasihat yoluyla öncelikle **hanımlarına,** aynı şekilde **kızlarına ve** ardından da genel olarak **müminlerin kadınlarına hep söyle de** her hangi bir ihtiyaçları için kimi zaman dışarı çıkmak durumunda kaldıklarında **cilbablarıyla,** dışarıya çıkarken kullandıkları örtüleriyle **üzerlerini,** yani ellerini, ayaklarını ve hoşa giden bütün yerlerini **sımsıkı örtsünler,** sıkı sıkıya o örtüye bürünsünler. Öyle ki onların vücut organlarından iki gözleri hariç hiçbir şey gözükmesin, hatta tek bir gözleri hariç hiçbir yerleri gözükmesin. Böylece onlar cariyelerden, şüphe uyandıran ve günaha batmış ahlaksızların arzusunu uyandıran azgın kadınlardan temeyyüz etsinler. ذَلِكَ أَدْنَى أَن يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُوراً رَّحِيماً: **Bu,** eksiksiz, mükemmel bir şekilde tesettüre girip örtünmeleri **onların,** yani bu hür ve iffetli kadınların **tanınmalarına,** cariyelerden ve şüphe uyandıran kadınlardan ayrılmalarına ve yine **tanınıp da eziyet edilmemelerine,** apaçık bir iftiraya uğramamalarına **en elverişli,** en uygun **olandır. Bununla beraber** onların kendileri cihetinden akıllarına gelip kalplerine doğan şeye muttalî olan yüce **Allah,** onlar tövbe edip yüce Allah'a yöneldikten sonra **çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.** Tövbelerinde samimi iseler onların tövbelerini kabul eder ve onlara merhamet eder. **(59)**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah kuvvetli bir şekilde yemin ederek şöyle buyurdu: Allah'a yemin olsun ki!

لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ
لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾ مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا ثُقِفُوا
أُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا ﴿٦١﴾

لَئِن لَّمْ يَنتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ: **Andolsun ki, eğer** umûmî olarak güvenilir, korunmuş, hür mümin kadınlara ve asil, iffetli hanımlara zikredilen şekilde örtünüp korunduktan sonra eziyet etmek için iftira atıp onları suçlayan **münafıklar ve** bu dedikodu ile eziyetten geri durmayıp da bu iftiralara burnunu sokan ve iman ve itikatları zayıf, ahlaksızlık ve fücura meyilleri çok olup da **kalplerinde bir hastalık olanlar ve** özellikle de **Medine'de** sağa sola gelip giderek yalan haberlerle, boş, çirkin iftiralarla ve asılsız söylentilerle açıktan **dedikodu yapanlar** ve bunu da fesat çıkarmak için inatla yayanlar **bu yaptıklarından vazgeçmezlerse,** bir şekilde mani olunmazlarsa **mutlaka seni onlara musallat ederiz.** Ve elbette sana onların öldürülmelerini ve sürülmelerini emrederiz. Yine kendilerine çetin, şiddetli cezaların uygulanması ve ansızın ustaca tuzağa düşürülmeleri hususunda seni onlara musallat ederiz. Öyle ki bir daha Medine'de oturup ikâmet etmeye imkân bulamazlar da oradan sürülüp çıkarılmaya mecbur kalırlar. ثُمَّ لاَ يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلاَّ قَلِيلاً: **Sonra,** yani hadleri, şer'î cezaları vazedip onları uygulamayı sana (s) emrettikten sonra **seninle orada az bir zamandan fazla komşu kalamazlar.** Yani seninle (s) Medine'de az bir zaman hariç uzun süre komşu olmaya, civarında bulunmaya artık güç, kudret yetiremezler. Sana (s) mücavir oldukları o az bir zamanda da Müslümanların huzurundan uzaklaşmak, kaçmak, firar etmek ve sürülüp çıkarılmak hususunda hazırlıklarını yaparlar. Ve yine haktan uzaklaşmış ve kovulmuş olan bu kimseler o çok kısa zaman dilimi içerisinde yakalanıp muaheze edilmemek ve esir alınmamak için kaçıp firar etmeye çalışırlar. Çünkü onlar müminlerin içindedirler.**(60)**

مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا ثُقِفُوا أُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلاً: Yüce Allah'ın rahmetinden Allah Resulünün (s) ve müminlerin komşusu olmaktan kaynaklanan bir himayeden uzaklaştırılmış, kovulmuş ve **melun olarak nerede bulunurlarsa yakalanırlar ve öldürülürler.** Çünkü onlar Müslümanların ……

سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾ يَسْـَٔلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ ....

mahremine hücûm etmek, onların iffetli hanımlarına apaçık, büyük bir iftira atmak sûretiyle onlara eziyet ettiler. İşte bu kötü, yerilmiş sıfatlarla vasıflanmış olan kimseler her nerede bulunurlarsa yakalanır esir alınırlar, şayet esir alınmaları mümkün olmazsa da bir defada kökleri kazınacak şekilde şiddetlice öldürülürler. Bu gibi reddedilmiş, kovulmuş azgınların kökünün kazınması yeni bir şey değildir.**(61)**

سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلُ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلاً: Bilakis Kadîr ve Hakîm olan yüce **Allah'ın,** iftira ve eziyet edenlerden **bundan önce geçenler,** geçmişteki kavimler **hakkındaki** süregelen, ezelî **kanunu budur. Ve** ey resullerin en mükemmeli! **Sen Allah'ın** sapa sağlam hikmeti gereği sürekli cârî olan **kanununu değiştirmeye asla imkân bulamazsın.** Çünkü O'nun hükmü ve hikmeti aslâ değişmez. Bilakis O, dilediğini yapar ve dilediğine hükmeder. **(62).**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah sevgili peygamberini (s), kâfirlerin alay ve istihzâ ederekten kendisinden (s) soracakları şey husûsunda uyardı ve onu (s) talim ve irşat kastıyla onların sorularının cevabına işaret ederek şöyle buyurdu:

يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ اللّٰهِ: Ey resullerin en mükemmeli! Başlangıçta fıtrî olarak yüce Allah'a verdikleri sözlerini, ahitlerini unutan **insanlar sana** Rabbinin katından, tıpkı, yüce Allah'ın salât ve selamı üzerlerine olsun, geçmiş nebî ve resullerin haber verdiği gibi senin de getirdiğin ve yüce Allah'ın vahyi ve ilhamıyla vukû bulacağını haber verdiğin **kıyamet saatini** seninle alay ederekten **soruyorlar.** Senden o kıyamet gününün vuku bulacağı vaktin tayin edilmesini istiyorlar ve yakın mı, yoksa uzak mı? Diye soruyorlar. Ey resullerin en mükemmeli! Kaba ve küstah bir şekilde sana bu soruyu yönelttikten sonra onlara **de ki: "Onun ilmi,** yani kıyametin vuku bulmasının ve vaktinin belirlenmesinin ilmi **ancak** çok ilim ve hikmet sahibi yüce **Allah'ın nezdindedir.** Mahlûkatından kimse ona muttali olamaz. Bilakis o, yüce Allah'ın seçip Kendisinden başka kimsenin bilmediği bilgiler arasına dahil ettiği gayba dair olan şeyler cümlesindendir. Bilakis subhân olan Allah onun vukuunu kesin bir şekilde haber verdi ve ....

... وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَاَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾
خَالِدِينَ فِيهَٓا اَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٦٥﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا
لَيْتَنَٓا اَطَعْنَا اللّٰهَ وَاَطَعْنَا الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾

---

vaktinin tayinini ise müphem kıldı. Dolayısıyla onun mücerred bir şekilde vukuunun tahakkuku insana onun korkuları içerisinden korku olarak yeter. وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيباً: Her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah kıyametin vukuunu bildirdikten ve vaktinin tayinini müphem bıraktıktan sonra ey muhatap olan kimse! Sen **ne bilirsin,** onun vaktinin tayinine nereden muttali olabilirsin, bununla birlikte nasıl olur da onun vukuunu uzaklaştırabilir ya da inkâr edebilirsin. **Belki** vaat edilen **kıyamet saati yakındır,** yakın bir şeydir, yakında vuku bulur. **(63)** Öyleyse ey bu aşağılık dünya ile onun fani metaı ve geçici lezzetleriyle gururlanan insan! Nasıl olur da o gün için bir azık hazırlamaz, ona hazırlanmazsınız?!

إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيراً: **Şurası muhakkak ki,** âsî kullarından intikam alıcı olan yüce **Allah,** ceza gününü ve o gün olacak işleri inkârda ısrar eden **kâfirleri lânetlemiş,** huzuruna kabul şerefinin alanından onları kovmuş, reddetmiş **ve** onları kahretmek ve cezalandırmak için **onlara** cehennemden doldurulmuş, büyük, **çılgın bir ateş hazırlamıştır. (64)**

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً لَا يَجِدُونَ وَلِيّاً وَلَا نَصِيراً: **(Onlar) orada ebedî kalırlar,** oradan ne bizzat kendiliklerinden ne de bir başkasının şefaatiyle aslâ ayrılamazlar. **Ve ne** işlerini havale edecekleri ve kendilerini o ateşten kurtaracak **bir dost bulabilirler, ne de** o çılgın ateşten çıkarmak için kendilerine yardım edip destek olacak **bir yardımcı** bulabilirler. **(65)** Ey resullerin en mükemmeli! Onlara şunu da hatırlat.

يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولاَ: **O gün** azabı daha şiddetli tatmaları için **yüzleri ateş içinde** bir yönden diğer bir yöne döndürülürken, **çevrilirken** o gün hüsran içerisinde temennî ederekten **şöyle derler: "Ah keşke** nebî ve resullerin bize haber verdiği gibi **Allah'a itaat etseydik,** bize gönderilen ve bu gün bize ilişen bu şiddetli cezalar hakkında bizi uyaran **peygambere itaat ....**

وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾ رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ
وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا ﴿٦٨﴾

---

etseydik! Aslâ son bulmayacak olan, ebedî olan bu şiddetli azaba uğramaz ve bu belâya düşürülmezdik." **(66)**

وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا: **Yine** aynı şekilde kendi aralarında fısıldaşarak ve temennî yoluyla, yüce Allah'a tazarruda bulunarak **derler ki: "Ey** bizi bir çok çeşit kerametle terbiye eden ve peygamberler göndermekle ve kitaplar indirmekle terbiyemizi en güzel şekilde yapan yüce **Rabbimiz!** Biz kitapları ve peygamberleri yalanladık, onları inadımızdan dolayı inkâr ettik. Ey Rabbimiz! Senin kitaplarını inkâr etmede ve resullerini yalanlamada **biz,** aramızda zenginlik ve riyaset sahibi olan **beylerimize ve büyüklerimize itaat ettik.** Dolayısıyla bizim bütün işlerimizin çözülmesi ya da bağlanması, yapılması ya da yapılmaması hep bu haktan uzak sapkın yöneticilerimizin eliyle oldu. İşte bu sebeple **onlar da bizi yanlış yola götürdüler.** Senin tevhidine, resullerinin ve kitaplarının tasdikine götüren dosdoğru, mükemmel yoldan onlar bizi saptırdı. Ey Rabbimiz! Sen bizden daha iyi bilirsin ki biz ancak doğru yoldan sapmış, başkalarını da saptıran bu azgınların saptırmasıyla doğru yoldan ayrıldık." **(67)**

رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا: **Ey Rabbimiz!** Başkalarını da saptırmalarının cezası olarak ve onlardan intikam alarak **onlara azabın iki katını ver ve kendilerini büyük bir lânet ile lânetle."** Yani, bir kendi sapıklıkları için bir de bizi saptırdıkları için onlara bize verdiğin azabın iki katını ver. Ve ey Rabbimiz! Hayli geniş olan rahmetinin vüsatinden onları uzaklaştır ve kov. Onları ardı ardınca, peş peşe, sürekli bir şekilde öyle büyük bir kovup uzaklaştırmayla huzurundan kov ve uzaklaştır ki artık onların kurtuluşu asla umulmasın.**(68)**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah müminlerin geneline Nebilerine (s) karşı İsrailoğulları'nın Hz. Musa'ya, Rahmanın salâtı ve selamı onun üzerine olsun, davrandıkları gibi davranmamalarını, ona (a) eziyet etmeye kalkışmaları gibi Hz. Peygambere (s) eziyete kastetmemelerini tavsiye etti. Yine İsrailoğulları'nın Hz. Musa'ya (a) yaptıkları gibi müminlerin de Hz. Peygambere (s) onun şanına layık olmayan suç ve iftiralar atmamalarını tavsiye etti. Çünkü nebîler ……...

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذ۪ينَ اٰذَوْا مُوسٰى فَبَرَّاَهُ اللّٰهُ مِمَّا قَالُواۜ ....

topluluğunun hepsi mutlak manada büyük günahlardan masumdurlar. Hatta küçük günahlardan bile masumdurlar. Dolayısıyla kendilerine iman eden müminlerin kerih görülen her hangi bir şeyi onlara suç olarak isnat etmemeleri gerekir. Subhân olan Allah onların her türlü suç ve iftiradan beri olduklarını ve onların dürüst, masum olduklarını izhar edip dururken böyle bir itham onların şanına yakışmaz. Dolayısıyla isnat edilen suçun ve atılan iftiranın günahı müfterî üzerinde bâki kalır. Bundan dolayı da yüce Allah onlardan intikam alır ve onları muaheze eder. İşte bu hususta yüce Allah şöyle buyurur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَاتَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّاقَالُوا: **Ey** Muhammed'e (s) **iman edenler: Sizler** ona (s) imanınızın bir gereği olarak **Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın.** Hz. Peygambere (s), çirkin, kötü görülen bir şeyi nispet etmek ve kendisinden (s) sâdır olan ve sırrını, hakikatini anlamadığınız bir işten dolayı onu (s) ayıplamak ve karalamak suretiyle ona (s) eziyete yönelmeyin. Yüce Allah'ın salâtı ve selamı üzerine olsun Hz. Musâ'ya İsrail oğulları eziyet etmişlerdi de o da bundan dolayı kederlenmiş ve şiddetli bir hüzne kapılmıştı. **Nihayet,** onun (a) dürüstlüğüne, masumiyetine ve fıtratının temiz ve asil oluşuna muttali olan yüce **Allah, dedikleri şeyden,** sözleriyle iddiâ ve îma ettikleri şeyden **onu temize çıkardı** ve temiz, masum oluşunu izhâr etti.

Bu hususta şu rivayetler vardır: Kârûn yüksek miktarda ücret ödemek suretiyle bir fahişeyi bizzat kendisini ileri sürerek Hz. Mûsâ'ya bir iftira atmak üzere kiralamıştı. Ona (a) bu iftirayı attılar. Sonra toplumun ileri gelenleri önünde Hz. Musâ'ya bu iğrenç iftirayı atıp onu küçük düşürmesi için o fahişeyi meclise getirdiler. O kadın her kesin huzurunda Hz. Musa'nın masum olduğunu ikrar etti ve iftira atması için onların kendisine vermiş oldukları ücreti her kese gösterdi. Bunun üzerine Hz. Musa Kârun'a beddua etti. Ardından, Kasas Sûresi'nde geçtiği üzere yüce Allah onlara .ve etrafındakilere yapacağını yaptı ve onları yerin dibine geçirdi.

Bir diğer rivayete göre de İsrailoğulları, Hz. Mûsa'ya bedeninde lekeler olduğu ya da uzvi bir hastalığının olduğu yönünde bir iftira atarak onu (a) ayıpladılar. Bunun üzerine, Hz. Musa'nın üzerine elbisesini

... وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَجِيهًا ﴿٦٩﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَد۪يدًاۙ ﴿٧٠﴾
يُصْلِحْ لَكُمْ اَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْۜ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظ۪يمًا ﴿٧١﴾

koyduğu bir taşın elbiselerle birlikte bir topluluk içerisine doğru hareket etmesi ve Hz. Musâ'nın da elbiselerinin peşi sıra çıplak bir şekilde yürümesi sonucu yüce Allah onu (a) temize çıkardı. Nihayet yalan yere iddia ettikleri ayıptan berî olduğu onlara âşikâr oldu. Nasıl olur da yüce Allah onu (a) temize çıkarmaz ve onun (a) temiz ve masum oluşunu izhar etmez! وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَجِيهاً: Çünkü **o,** Hz. Musâ aleyhisselam, kendisini nübüvvet ve risâlet için seçen ve onunla konuşan **Allah yanında şerefli idi.** Yakınlık, itibar ve saygınlık bakımından kemal üzere idi. Bu sebeple de yüce Allah onu (a) vasıtasız bir şekilde kelamını işitmekle seçmiş idi.**(69)**

Yüce Allah'ın elçisine eziyet eden bu azgın, sapkın, edepsiz ve müfterîlerin üzerlerinde vuku bulan hikayeyi işittikten sonra;

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُولُوا قَوْلاً سَدِيداً: **Ey** Allah'a ve Resûlüne **iman edenler!** Kıskanç ve intikam alıcı olan yüce **Allah'tan korkun** da O'nun sevgili Peygamberine (s) eziyet etmeyin **ve** onunla (s) konuştuğunuzda onun (s) şan ve şerefi hakkında **sağlam söz söyleyin.(70)** İftira töhmet, eziyet kirlerinden uzak, temiz, dosdoğru sözler söyleyin ki Hz. Musa'nın kavmine ilişen şeyler size de ilişmesin. Size Allah'a ve Resûlüne karşı samimiyet gerekir. Sözlerinizde ve fiillerinizde ihlas ve istikamet üzere olun ve yüce Allah'a ve Resûlüne itaat edin ki, يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ: **Ki** her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce **Allah** Kendi katından size yüce dereceler ve eşsiz semereler bahşetmesi için **işlerinizi ıslah edip yoluna koysun ve** sizden sadır olan **günahlarınızı bağışlasın.** وَمَن يُطِعْ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزاً عَظِيماً : **Her kim Allah'a** hakikati veçhiyle gerçekten **itaat ederse** ve amellerinde de ihlas üzere bulunursa **ve Resulü'ne de** bir çok çeşit kötülüklere ve çirkinliklere götüren münasebetsizce söylenmiş sözler ve eziyetlerin kirlerinden hâlî saf bir itaatle **itaat ederse o kimse gerçekten büyük murada ermiştir.** Bu büyük murat da ebedilik âlemine girmek ve Vedûd olan yüce Yaratıcıya kavuşmak şerefine nâil olmaktan ibarettir.**(71)**

إِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ فَاَبَيْنَ اَنْ يَحْمِلْنَهَا وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُ اِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah, latîf ve muhabbete dâir olan tecellîleri gereğince ve hadis-i kutsîde işaret ettiği üzere; bütün zâtî isim ve sıfatlarının göründüğü, Kendisine bir vekil ve halife olan cilâlanmış bir aynada kemal sıfatlarıyla sıfatlanmış mükemmel Zât'ına bakmayı istediğinde yüce Allah hilafet ve niyâbet emanetini zuhur yerlerinin istîdâtlarına ve yaratıklarının kabiliyetlerine arz etti. Yüce Allah'ın buyurduğu gibi, hepsi o emaneti yüklenmekten kaçındı ve onu kabul etmeye direndi.

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا: Hiç şüphesiz ki **Biz,** latîf olan inkişâf ve muhabbete dâir olan oluşlardan kaynaklanan cemâli tecellîlerimiz gereğince **o emaneti,** yani hilafet ve niyâbet emanetini **göklere, yere ve dağlara arz ettik.** Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanmayı ve yüce topluluğa (mele-i a'lâ) vusûle mâni olan kirlerden tezkiye ve tasfiyenin hâsıl olması için behîmî vasıflar ile tabiî kuvvelere derinlemesine yerleşmiş olan pislikleri kökünden kazıyıp ortadan kaldıran zor mükellefiyetleri kapsayan ubûdiyet yükünü onlara yüklemek istedik. Bu ubûdiyet yükünü, yüce semâların istîdâtlarına, aşağı yerlerin kabiliyetlerine, ulu dağlara ve yer ile gök arasındaki büyük, yüce mürekkeb ve müellef varlıkların istîdâtlarına yüklemek istedik. **Onlar,** yani onların hepsi **onu yüklenmeye yanaşmadılar,** bundan kaçındılar ve **ondan korktular.** O emanetin hakkını lâyıkı veçhiyle îfa edememekten dolayı onu yüklenmekten korkup haşyete kapıldılar. Çünkü her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'ın onların istîdat ve kabiliyetlerine tevdi ettiği şey bu büyük emaneti ve yüce kerameti taşıma vüsatinde değildi. وَحَمَلَهَا الْإِنسَانُ: Onların hepsi bu emaneti yüklenmekten korkup imtina ettikten sonra **onu** Rahman'ın sureti üzere yaratılmış olan ve bu sebeple de mahlûkât içerisinden kendisine tevdî edilmiş olan, emaneti yüklenmeyi de gerektiren kutsal kuvvet ile seçil-miş olan **insan yüklendi.** إِنَّهُ كَانَ ظَلُوماً جَهُولاً: İşte o zaman **o,** şevkinin kemalinden, özlem ve arzusunun hayli çok oluşundan dolayı bu eşsiz yükü yüklenmek, tabiî alışkanlıkları, behîmî şehvetleri ve hissî lezzetleri kesip atmaktan dolayı ağır, şiddetli mükellefiyeti üstlenmek suretiyle nefsine...

لِيُعَذِّبَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٣﴾

karşı **gerçekten çok zalimdir ve çok cahildir.** Yani ezelî, ebedî mutluluğu celbeden rûhânî kuvvelerinin, peşi sıra sürekli bedbahtlığı getirecek olan cismânî kuvvelerine galip gelmesi için insânî kuvveleri hasebince beşeriyetinin gereklerinden ve ona münasip olan şeylerden vazgeçen, onları görmeyen bir varlıktır.**(72)** Hani böyle olanlar nerede?!

Çok ihsan ve bağışta bulunan yüce Allah lütfu ve cömertliğiyle, nefislerimize zulmetmememiz ve onu tabiî gereklerinden ve onu koruyup ayakta tutan şeylerden menetmememiz için bize rızıklar verdi.

Şunlar insan üzerine yüklenen emanetler cümlesindendir: Sırların muhafazası, kadın ve erkeklerden akıl sahipleri arasında cârî olan hak ve edeplere riayet. Her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah bu emanetleri onlara sadece onları denemek ve imtihan etmek için yüklemiştir.

لِيُعَذِّبَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ: **Çünkü** bütün fiillerini sapasağlam ve hikmet üzere yapan yüce **Allah,** küfürlerini, şirklerini ve kendilerinden sadır olan hıyanetleri dünyevî maslahatları için örtüp gizleyen **münafık erkeklerle** aynı şekilde **münafık kadınlara,** küfür, şirk ve hıyanetlerini açıktan yapan ve bunda ısrar eden **müşrik erkeklerle** yine aynı şekilde **müşrik kadınlara** kendilerine yüklenen emanete vefa göstermemelerinden dolayı şiddetli bir azap ile **azap edecek.** وَيَتُوبَ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ : **Mümin erkeklerle mümin kadınların da tövbelerini kabul edecektir.** Yani, kulların ve Allah'ın haklarından kendilerine yüklenen emanetlere vefa göstermeme ve hıyanet gibi her hangi kerih görülen bir şey kendilerinden sadır olduktan sonra onları tövbe etmeye ve Kendisine yönelmeye muvaffak kılacaktır. Onlar tam bir pişmanlık ve ihlâs ile tövbe edip O'na yöneldikten sonra ise emanetin hakkını yerine getirmiş ve ona lâyıkı veçhiyle vefâ göstermiş olacaklardır. وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوراً رَحِيماً : Onların samimiyetlerine muttali olan yüce **Allah** tövbe etmeden önce kendilerinden sadır olan hıyaneti **çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.** Tövbe ettikten ve bu

tövbelerinde samimi olduktan sonra da onlara merhamet eden ve onların tövbesini kabul edendir.(73)

Ey Rabbimiz! Bizi bağışla ve bize merhamet et. Çünkü Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın.

SÛRENİN HATİMESİ

Ey, hilafet ve niyâbet mertebesini talep edip ilâhî emaneti yüklenmeye kasteden, fıtrî kabiliyetiyle ve zâtî, kutsal kuvvetiyle ubudiyetin yükünü yüklenen kul! Yüce Allah sana, O'nun bütün bu ahitlerine, haklarına, yüklendiğin emanetine, yine O'nun bütün kullarının haklarına vefa göstermeyi, onları yerine getirmeyi ve Allah'ın kullarıyla dostluk ve kardeşliğin gereklerine riayeti kolaylaştırsın. Ve yine her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah sana farz, nafile ya da sünnet olan mükellefiyetleri yüklenebilme takati versin. Ve yine O'nun ahlâkıyla ahlâklanmada sana yardım etsin. Hilafet mertebesi kolay gelmesi ve üzerindeki niyabet/hilafet işi tamamlanıp kemale ermesi için sana, kalbinin veçhiyle Rabbine yönelmen ve her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanma işinde sadece O'nu vekil edinmen gerekir. Dolayısıyla öncelikle senin, behîmî kuvvelerinden doğan nefsânî arzularından ibaret olan ve yüce derecelere ulaşmana mânî olan şeytanlarını tanıman ve onlardan sende hiçbir şey kalmayacak şekilde onları kendinden ayırman gerekir. Ve yine sana, o nefsani arzularından ibaret olan şeytanlarının hepsi rûhânî kuvvelerinin altında ezilmiş ve hapsolunmuş oluncaya kadar onlara mani olman, engel olman gerekir.

Sonra sana, beşerî vasıfların ve ahlakın, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'ın ahlâkında ve sıfatlarında yanıp yok oluncaya kadar bütün ahlak ve sıfatlarını Hak Teâlâ'nın ahlak ve vasıflarında fani kılman ve bizzat kendinin de böylece fânî olman gerekir. Yine ismini ve resmini uzaklık vehminden yüceltmen gerekir. Gözün buluttan; oluşun kusurdan, lekeden arınması ve gözün göze ilişmesi gerekir ki işte o zaman sen olduğun şey olasın ve kazandığın şeyi kazanasın da çok güçlü, muktedir olan Melik'in yanında hilafet ve niyâbete dâir sıdk makamına iyice yerleşesin.

Yüce Allah bizi her hangi bir değişme ve renkten renge girme söz konusu olmaksızın sıdk makamına iyice yerleşip karar kılma şerefiyle rızıklandırsın.

SEBE' SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

İlahi ilim mertebesinin sonsuzluk ve genişliğini keşfen genel olarak bilen, ilahi ilmin dünyada ve ahirette zuhura gelmiş ve gelmemiş bütün eşyâyı ihata edip kuşattığına inanan ancak tafsilatını bilme bakımından kulların bu mertebeye akıl, hayal yahut vehimleriyle erişemeyeceklerine itikat edenlere şu husus gizli kalmayacaktır: Allah u Teâla'nın ilmi, yarattığı varlıkların akıl, hayal ve vehimlerinin kuşatamayacağı bir yüceliğe sahiptir. Allah yolunda mücâhede eden, bu yolda canla başla gayret gösteren sâliklerden insan kalbinin genişliğini ve kıymetini hakke'l-yakîn olarak bilen muhakkıklara ilahi ilim mertebesinin sonsuzluk ve genişliği keşfen bildirilir. Bu yüzden tahkike erişen sâlik, kendisine keşfen bildirilen ve bildirilmeyen şeyler için gereken şekilde hamd ü senada bulunmalıdır. İşte bundan dolayı Cenab-ı Hak, tüm isim ve sıfatlarını kapsayan Allah ism-i şerifiyle başladıktan sonra nimetlerine şükretmeleri, kerem ve ilahi lütuflarının hukukuna riâyeti kullarına öğretip onları bu yola sevk etmek için kendi zatına hamd ü sena da bulunur ve buyurur ki:

SÛRENİN TEFSİRİ

بِاسْمِ اللّٰهِ: Zâhir ve bâtın haldeki tüm mazharlarda tecelli eden **Allah'ın adıyla** başlarım. O, tüm mahlûkatına varlık verdiğinden onlara karşı الرَّحْمَانِ: **Rahman'dır.** Yine Allah u Teâla, var oluşun başlangıç ve sonuna dair halleri idrak edebilmeleri için ilahi ilim mertebesinden tefeyyüz eden külli akılla seçkin kullarını feyizlendirmek suretiyle onlara karşı da الرَّحِيمِ: **Rahim'dir.**

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي
الْاٰخِرَةِۜ وَهُوَ الْحَك۪يمُ الْخَب۪يرُ ﴿١﴾ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا

الحَمْدُ: Üzerinde varlık nuru parlayan tüm mevcudâtın lisanından dökülen tüm hamdleri içine alan **hamd** لِلّٰهِ: gayb ve şehâdet âlemlerinde var olan cümle eşyâyı tedbir ve idare eden ilahi isim ve sıfatların tümünü kuşatan **Allah'ındır.** الَّذِي: ki; لَهُ: mülkünde tasarrufta bulunma, zuhura getirme, yok etme ve diriltme bakımından **O'na aittir** مَا فِي السَّمَاوَاتِ: **göklerde olanlar,** yani ezelî isim ve sıfatlar âlemi ile a'yân-ı sâbiteden oluşan yüce âlemlerdeki her şey وَمَا فِي الأَرْضِ: **ve yerde olan şeyler,** yani yüce âlemlerin yansıması olan tabiat âlemindeki süflî varlıklar ile vücûd mertebelerinin gereği üzere Hakk'ın vücud nuru ile adem (yokluk) mahzeninden zuhur alanına çıkan ulvî ve süflî âlemler arasındaki tüm oluş ve bozuluşlar وَ: **ve** her şeyin O'ndan zuhura gelip sonunda yine O'na döneceği sabit olunca لَهُ الْحَمْدُ: onları zuhura getirip vücud veren Cenab-ı Hakk'a müteveccih mazharların tümünün lisanından kendi iradeleriyle dökülen **hamd** ve sena Cenab-ı Hak'tan başka tabiî sebep ve vesilelerden birine ait olmayıp **O'na aittir.** Çünkü her şeyin varışı فِي الآخِرَةِ: **sonunda** O'nadır. Başlangıç O'ndan olduğu gibi dönüş de dünyada ve ukbada O'nadır. وَ: Nasıl böyle olmasın ki هُوَ الْحَكِيمُ: **O hüküm ve hikmet sahibidir,** yaptıklarını tek başına mükemmel yapandır. Şeriki ve benzeri yoktur. الْخَبِيرُ: Evvel ve ahir, ezeli ve ebedi **her şeyden,** tüm mazharların nasıl icat[27] edilip nasıl yok edileceğinden **haberdardır.** **(1)** Çünkü Cenab-ı Hakk'ın huzurî ilminin gereği budur.

يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الأَرْضِ: Her şeyin başlangıcı olan ve her şeye feyiz veren yaratıcıdan **yere** yani tüm varlık özelliklerini almaya uygun zulmanî tabiata **ne girdiğini bilir.** وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا: Cenab-ı Hakk'ın tedbir

[27] Metindeki ittihad kelimesi sanırız sehven böyle yazılmıştır. Doğrusu îcad olacaktır.

... وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَٓاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَاۜ وَهُوَ الرَّح۪يمُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾ وَقَالَ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا لَا تَأْت۪ينَا السَّاعَةُۜ قُلْ بَلٰى وَرَبّ۪ي لَتَأْتِيَنَّكُمْ ....

ve iradesine uygun şekilde **ondan** hakikat ve mârifete dair gizlenen ne varsa **ne çıkıyorsa** hepsini bilir. وَ: Aynı şekilde Cenab-ı Hak huzurî ilmi ile bilir. مَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَٓاءِ: **gökten ne iniyor** yani yeryü-zündeki tüm varlık mazharlarına varıncaya kadar isimler âlemini, kemâlat türlerini kapsayan feyiz ve açılımların içerik ve varlıklarını bilir. وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا: **ve** bu inen fütuhâtlardan meydana gelen keşif ve müşâhedelerden **ona ne çıkıyorsa** bilir. وَ: Sonuç olarak هُوَ الرَّح۪يمُ: **O,** sonsuz rahmeti gereği kullarına türlü ihsânlarda bulunmak suretiyle **çok merhamet edendir.** الْغَفُورُ: ihlaslı bir şekilde tövbe edip O'na yöneldikten ve tövbe ettikten sonra kulların fânî varlık ve taayyünlerinden meydana gelen günahları **çok bağışlayıcıdır. (2)**

Allah u Teâla bizleri tövbeleri kabul olan kullar makamına ulaştırsın inşallah.

وَ: Cenab-ı Hak semavî kitapları ve resulleriyle, ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm, özellikle de Kur'an'da senin ağzından kıyamet anını haber verdikten sonra قَالَ: inatçı inkârcılar الَّذ۪ينَ كَفَرُوا: Hakk'ı **inkâr edenler,** onu batıl ile örtenler, peygamberleri yalanlayanlar ve onlara karşı mücadele edenler alaycı bir şekilde **dediler ki:** لَا تَأْت۪ينَا السَّاعَةُ: **O kıyamet saati bize gelmez.** Ey iddiacı! Verdiğin tüm haber ve sözlerde doğru olduğunu iddia etmene rağmen vaat edip durduğun ve geleceğini haber verdiğin kıyamet nasıl oluyor da gelmiyor. Belki de gerçekte yalan söyledin ve Rabbine iftirada bulundun. قُلْ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Seninle alay ettiklerinde, sana yalan ve iftira nispet ettiklerinde ve kıyameti inkâr ettiklerinde onlara **de ki:** بَلٰى: **Hayır, öyle değil!** Bana, tüm resul ve nebilere vaat edilmiş olan kıyamet gelecektir. Kıyametin geleceğinde ve kopacağında hiçbir kuşku yoktur. وَ: haktır **ve** gerçektir ki رَبّ۪ي: vaadinden dönmeksizin tüm vaat ettiklerini yerine getirmeye muktedir olan kudretli **rabbime ant olsun**

... عَالِمِ الْغَيْبِۚ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَلَٓا
اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ وَلَٓا اَكْبَرُ اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍۙ ﴿٣﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾

---

ki لَتَأْتِيَنَّكُمْ: O'nun tarafından vaat edilen kıyamet **size mutlaka gelecektir.** Çünkü Cenab-ı Hakk'ın vaadi hiçbir şüphe, gaflet ve unutma olmaksızın kesin olarak yerine gelecektir. Unutkanlık veya ihmal, Allah u Teâla için nasıl mümkün olabilir. O عَالِمِ الْغَيْبِ: huzurî ilmi ile **gaybı bilendir.** Dolayısıyla gaipteki tüm şeyler O'nun huzurundadır. O'nun ilahi ilmine nispetle gaipte olan hiçbir şey yoktur. Çünkü لاَ يَعْزُبُ: **kaçmaz** عَنْهُ: **Cenab-ı Hak'tan** ve O'nun huzurî ilminin kapsamından مِثْقَالُ ذَرَّةٍ: **zerre kadar bir şey,** bir hardal miktarı olsa dahi varlıklardan فِي السَّمَاوَاتِ: **göklerde** yani ulvî âlemlerdeki varlıklardan وَلاَ: hiç biri فِي الأَرْضِ: **ve yerde** yani süflî âlemlerdeki ve ikisi arasındaki varlıklardan hiç biri O'na gizli kalmaz. وَلاَ أَصْغَرُ مِن ذَلِكَ: **Bundan,** bu miktardan **daha küçük** وَلاَ أَكْبَرُ: **ve daha büyük** إِلاَّ: **ne varsa, hepsi** فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ: **muhakkak açık bir kitaptadır. (3)** Kitab-ı mübin, Hakk'ın ilahi ilim mertebesi ve levh-i mahfuzudur. O, levh-i mahfuzunda sabit kılmış olduğu her şeyi huzurî ilmi ile bilmektedir.

لِيَجْزِيَ: **Çünkü** Cenab-ı Hak **mükafat verecektir** الَّذِينَ آمَنُوا: tevhidine **iman eden** ve peygamberlerini tasdik eden müminlere وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ: ve Cenab-ı Hakk'a yaklaştıran ve O'nun katında en güzel karşılıkla kabul edilen **sâlih ameller işleyenlere** en güzel ihsân ve bağışları verecektir. أُوْلَئِكَ: **İşte onlar,** o bahtiyarlar, Hak katında makbul olan ve bir çok ikramı hak eden o kimseler لَهُم مَّغْفِرَةٌ: **Onlara** yönelik bir lütuf olarak önceki günahlarından **mağfiret vardır** وَرِزْقٌ كَرِيمٌ: ve cennette maddi rızık yanında her türlü maddi nicelik, zaman, mekan, ...

وَالَّذِينَ سَعَوْا فِى اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَلِيمٌ ﴿٥﴾
وَيَرَى الَّذِينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ الَّذِٓى اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّۙ.....................

yön gibi hiçbir keyfiyet olmadan Cenab-ı Hakk'a mülaki olma şerefine nail olduklarında **cömertçe verilmiş bol rızık vardır. (4)**

وَ: Cenab-ı Hak müminleri mükafatlandırdığı gibi kâfirleri de en kötü ceza ile cezalandırmak için الَّذِينَ سَعَوْا: **yarışanlara** فِي آيَاتِنَا: zatımızın birliğine, isim ve sıfatlarımızın kemâline işaret eden âyetlerimizi iptal etmek için çalışanlara **gelince;** ki onların hali مُعَاجِزِينَ: açık mucizeler getirmekten bizi **aciz bırakmaya çalışmaktır.** Bizim o mucizeleri yaratıp o âyetleri indirdiğimizi inkâr ederek, vahyimizi getiren elçilerimizi yalanlayarak, insanların onları tasdik etmesine, bize, elçilerimize ve onların dinine inanmalarına engel olarak bizi aciz bırakmaya çalışıyorlardı. أُولَٰئِكَ: **İşte onlar,** Allah'ın rızasından ve O'nun rahmetinden uzaklaşıp ilahi dergâhtan kovulmuş sapıklık ve dalalet içinde gömülüp helak olmuş o şâkîler لَهُمْ عَذَابٌ: **onlar için** çok şiddetli ve büyük **bir azab vardır.** مِّن رِّجْزٍ أَلِيمٌ: **pek kötü ve elem verici bir azap.** Suçlarının büyüklüğünden, kudret ve hikmetimizin kemâlinden meydana gelen âyetlerimizi geçersiz kılma çabalarından dolayı can yakıcı bir ceza ve azap onlar içindir. **(5)** Bu azap, her elemden daha şiddetli bir azaptır. Onlar bizim ulûhiyetimizi, âyetlerdeki hidayet ve saadeti bilmediklerinden, bu konudaki cehaletlerinden âyetlerimizi boş kılmaya gayret ettiler. O âyetlerin işaret ve mefhumlarını düşünüp akıl edemediklerinden böyle yaptılar ve âyetlerimizi inkâr ettiler. Cehalet ve düşmanlıkla âyetleri batıl saymaya ve yalanlamaya uğraştılar.

وَيَرَى: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Âlim ve ârifler **görüyorlar ki** الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ: bizim tarafımızdan onlara bir ihsân olmak üzere tarafımızdan **kendilerine ilim verilmiş olanlar** şunu görüyorlar ki muhakkak bu kitap الَّذِي أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ: senin peygamberliğini desteklemek ve şanını yüceltmek için **Rabbinden sana indirilen Kur'ân** هُوَ الْحَقَّ: gerçeğe uygun **hakkın kendisidir,** uyulup itaat edilmeye ....

... وَيَهْدِي اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ اِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ اِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿٧﴾

layıktır. Şüphe ve tereddüde mahal olmaksızın katımızdan inmiş olduğu sabit ve gerçektir. وَ: Nasıl hak ve gerçek olmasın ki يَهْدِي: emir ve yasaklarıyla, uyarı ve hatırlatmalarıyla adalet yolundan sapıp sapıklıkta olanları **sevk eder** إِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ: doğru yoldan sapanlardan intikam almaya gücü yeten kudretli ve galip olan **gücüne nihayet olmayan Allah'ın yoluna yönlendirir.** الْحَمِيدِ: insanların hamd ü senaları olmasa dahi zatı itibariyle tüm hamd ve senaların sahibi olan **her hamde lâyık bulunan** Allah'ın yoluna yönlendirir. **(6)** O'nun yolu, sıfat ve fiillerinin tevhidini de gerekli kılan, bütün nispetlerin yok hükmünde olduğu zati bir tevhiddir.

وَ: Müşrikler Hz. Peygamberden haşir, neşir, ahiretteki cismani diriliş ile en büyük korku günü olan kıyamet gününün korkularına dair halleri işitince قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا: **Böyle iken inkâr edenler şöyle dediler.** Yani Resulullah'ı alaya alarak ve küçümseyerek Hz. Peygamberin bu sözünden hayrete düşmüş birinin inkârcı ve sorgulayan tavrıyla birbirlerine şöyle dediler: هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ: Hz. Peygamberi kast ederek, **bir adam gösterelim mi?** Onu inkâr etmelerinin sebebi, Hz. Peygamberin sözünü imkânsız görüp söylediklerini inkâr etmelerindendir. Aralarında bu konuyu konuşmaları da söyleneni garip görmelerindendir. يُنَبِّئُكُمْ: İnsanı hayrete düşüren imkansız bir şeyi **sizlere bildirmektedir.** Son derece garip, imkânsız bir şeyi olacağına inanarak size haber veriyor. Gerçekten de olacağına ve varlığına kesin inanarak şunu size haber veriyor ki sizler: إِذَا مُزِّقْتُمْ: **parçalandığınız** ve ayrıldığınız **vakit** كُلَّ مُمَزَّقٍ: **didik didik,** yani rüzgârların alıp götüreceği un ufak hale gelmiş birer toz toprak parçası haline gelip tümüyle dağılıp ayrıştığında إِنَّكُمْ: Böyle olduktan sonra **muhakkak sizler** لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ: vücudunuzu oluşturan arazların kendi benzerleriyle yenilenmesiyle ölmeden önceki hayatınızdaki olduğunuz varlığınızdan hiçbir fark ....

اَفْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَمْ بِه۪ جِنَّةٌ بَلِ الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ فِى الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَع۪يدِ ﴿٨﴾

olmaksızın **yeniden bir yaratılış içinde bulunacaksınız,** dirileceksiniz. **(7)** Bu sözünü işittikten, bu tür imkânsız şeyleri söyledikten sonra Hâkim ve Âlim olan Allah katından size vahiy getirdiğini iddia eden ve Peygamberlik iddiasında bulunan bu adamın durumu hakkında daha ne düşünüyorsunuz! Onun durumu hakkında daha ne düşünebilirsiniz ki?

أَفْتَرَى: **İftira mı etti,** kasıtlı olarak yalan mı söyledi ve onu عَلَى اللَّهِ كَذِبًا: **Allah'a** mı nispet etti? Bu tür hurafeleri kabul ettirmek, insanların basit düşünceli ve aklı zayıf olanlarının zihinlerini karıştırıp aldatmak için kasıtlı olarak yalan uydurup onu Allah'a nispet etti ki kendisinin gaipten ve acayip şeylerden haber veren bir peygamber olduğuna inansınlar. أَم بِهِ جِنَّةٌ: **yoksa kendisinde bir delilik mi var?** Beyninde bir rahatsızlığı ve bozukluğu mu var ki delilerin yaptığı gibi şuursuzca bu tür hezeyanları konuşuyor ve yanlış bir şekilde dile getiriyor. Bütün bunlara da vahiy ve ilham adını veriyor!

Sonra müşrikler Hz. Peygamber'e iftirada bulunup onu cehaletle itham etmede iyice haddi aşınca Allah u Teâla, Hz. Peygamberin kelamında ve verdiği haberlerde iftira olmadığını, -haşa- aklında bir bozukluk olmadığını bildirerek onlara karşılık verdi. Çünkü Peygamber (sav) insanların en akıllısı, iftira ve haksız mücadeleden en uzağı ve masum olanıdır. Her türlü yalandan ve tüm beşeri kötülüklerden en uzak olandır. بَلِ: **Hayır, doğrusu** sapkınlık içindeki bu kâfirler الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ: **ahirete** ve Allah'ın ahirette olacağını bildirdiği şeylere **inanmayanlar,** ilahi kitaplarda bildirilen ve peygamberlerin söylediklerini tasdik etmeyenler ikinci dirilişte ebediyen فِي الْعَذَابِ: ebedi **azapta** وَ: **ve** dalalet içinde الضَّلَالِ الْبَعِيدِ: hidayetten ebedler kadar **uzak** kalmış bir vaziyette **azap ve dalalet içinde kalacaklardır. (8)** Ondan kurtuluşları yoktur.

Sapkınlıklarındaki aşırılıklarından bu tür batıl ve boş hezeyanları bütün bunlardan mutlak şekilde münezzeh olan Yüce varlığa nispet edip konuşuyorlar.

اَفَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاۤءِ وَالْاَرْضِۜ اِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِنَ السَّمَاۤءِۜ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ﴿٩﴾

Sonra Cenab-ı Hak diriliş ve ceza gününü yalanlayanlardan, delilik ve akli dengesizlik gibi Hz. Peygamberin yüce şanına uygun olmayan şeyleri Resulüne iftira edenlerden intikam alıp onları cezalandırmaya muktedir olduğuna ve kudretinin üstünlüğüne işaret etti. Bu yüzden onları azarlayıp tenkit etmek üzere şöyle buyurdu:

أ: Bu inatçı inkârcılar körleşip gözlerini **mi** yitirdiler ki فَلَمْ يَرَوْا: **bir bakmıyorlar** ve görmüyorlar إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِّنَ السَّمَاءِ: her yandan onları kuşatan **semadan önlerindekine ve arkalarındakine** وَالْأَرْضِ: **ve** önlerinde onlar için serilip hazırlanmış **yerden** önlerindeki ve arkalarındaki şeylere bakmıyorlar mı? Hâlbuki o yeryüzü üzerinde yaşarlar, gökten toprağa inen yağmurla onda yetişen şeylerle beslenip nimet içinde yaşarlar. Düşünüp akıl etmiyorlar ki ölülerin diriltilmesi yüce göklerin yaratılmasından daha kolaydır ve onları yoktan var etmek, var olup sonra yok olan bir şeyi tekrar diriltip yaratmaktan daha üstün ve mükemmel bir kudreti gerektirir. Bunları düşünüp tefekkür etmiyorlar da kudretimizle yapıp ettiğimiz bu ve benzeri şeyleri görmelerine rağmen diriltmeye olan kudretimizi inkâr ediyorlar, bizim onları yakalayıp intikam alacağımızdan korkmuyorlar. Bilmiyorlar ki şanı yüce olan Biz, kahır ve celâl makamımızdan إِن نَّشَأْ: onları helak etmeyi ve köklerini kazımayı **istesek** نَخْسِفْ بِهِمُ الْأَرْضَ: Karun ve benzerlerini yere geçirdiğimiz gibi **onları da yerin dibine geçiririz.** أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفاً: **Yahut üzerlerine** مِّنَ السَّمَاءِ: **gökten parçalar**[28] **düşürüveririz** ve onları o parçalarla helak ederiz. إِنَّ فِي ذَٰلِكَ: **Şüphesiz** uyarı ve eleştiri mahiyetindeki **bu** beyanda لَآيَةً: bize kulluktan ayrılanlardan intikam almadaki gücümüzü, kahrımızı ve kudretimizi gösteren **bir ibret vardır.** لِّكُلِّ عَبْدٍ: ……

[28] Âyetteki kisefen kelimesi hareke ile kisefen veya sakin olarak kisfen şeklinde iki kıraat üzere okunabilir.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلاًۜ يَا جِبَالُ اَوِّبٖى مَعَهُ وَالطَّيْرَۚ وَاَلَنَّا لَهُ
الْحَد۪يدَۙ ﴿١٠﴾ اَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِى السَّرْدِ ....

ubudiyet makamına erişen ve tüm işlerinde bize tevekkül eden **her kul için** مُنِيبٍ: kahır ve celâlimizi üzerine çekecek işlerden uzak duran her şeyin bizden başladığını ve bizim kuvvet ve kudretimizle her şeyin zuhura geldiğini, her şeyin bizden başladığı gibi yine bize döneceğini, dönüşün bize olduğunu ve bizden başka bir maksat ve gaye olmadığını irfân ile bilip de bize dönen **Allah'a yönelen** her kul için bir ibret vardır. **(9)**

وَ: Kudret ve hikmetimizin kemâlinden ötürü لَقَدْ آتَيْنَا: **Andolsun ki, biz** دَاوُودَ: hilafet ve hükmetme makamına erişen kulumuz **Davud'a** مِنَّا فَضْلاً: **tarafımızdan bir fazilet,** diğer peygamberlere vermediğimiz bir şeyi nimet ve ihsân olarak ona **verdik.** Bu ihsân, cemadât ve hayvanlara şu hitapla seslenerek ona itaat edip boyun eğmelerini emretmemizdir. يَا جِبَالُ أَوِّبِي: **Ey dağlar tesbih edin,** yani tekrarlayın مَعَهُ: **onunla birlikte** tesbih edin. Onun gittiği yere onunla birlikte yürüyün ve onun hükmünden çıkmayın. Bu emir üzerine ne zaman Davut (as) tesbihte bulunsa dağlardan da tesbih ve zikir sesleri duyulurdu. Davud (as) nereye gitse dağlar da Davut ile birlikte yürürlerdi. وَ: Aynı şekilde ona الطَّيْرَ: **kuşları** da boyun eğdirdik. Kuşlar da onun hükmüne ve emrine diğer akıllı insanlar gibi boyun eğmeye başladılar. Davud (as) onlara hükmeder ve emir verirdi. Onlar da onun emrini yerine getirir, itiraz etmeksizin hükmüne itaat ederlerdi. وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ: Ona bir ihsânımız da ateş ve balyoz olmaksızın **ona demiri yumuşattık. (10)** Şöyle ki demiri onun elinde mum gibi yumuşak bir hale getirdik. Yorulmaksızın ve zorluk çekmeden demire istediği şekli verirdi. Davud'a demiri yumuşatınca ona emrettik:

أَنِ اعْمَلْ: "Ey Davud! Bizim irşâdımız ve öğretmemiz ile **çalış yap** سَابِغَاتٍ: **Bol bol zırhlar,** geniş zırhlar yap. وَقَدِّرْ: **ve ölçüye riâyet et** yani dar ve kesif bir şekilde yap فِي السَّرْدِ: **biçimlemede** ve dokumada ihtiyaç

... وَاعْمَلُوا صَالِحًاۜ اِنّ۪ي بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿١١﴾ وَلِسُلَيْمٰنَ الرّ۪يحَ غُدُوُّهَا
شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌۚ وَاَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِۜ وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ
يَدَيْهِ بِاِذْنِ رَبِّه۪ ....

---

miktarınca ölçüye riâyet et ki okların geçmesi asla mümkün olmasın. وَ: Ona olan ihsân ve nimetimiz gereği ona asaleten, ona tabi olan ashabına da vekaleten mülk, velâyet-i tamme, nübüvvet-i ammeyi verdikten sonra öğretmek maksadıyla onlara dedik ki: اِعْمَلُوا: Ey ehl-i Davud! **Yapınız.** صَالِحًا: amel ve ahlâktan benim katımda makbul olan, benim razı olduğum **sâlih ameller** işleyin. اِنّ۪ي: **Çünkü** ilmim ve her şeye muttali olmam nedeniyle **ben** بِمَا تَعْمَلُونَ: **yaptığınız** tüm amelleri بَص۪يرٌ: **gözetiyorum. (11)** Amellerin her birine bakarım, sâlih olan amelleri kabul ederim, bozuk olanları ise reddederim.

وَ: Aynı şekilde ihsân ve keremimizden لِسُلَيْمٰنَ: Davud'un oğlu **Süleyman'a** (Allah'ın selamı her iki peygamberin de üzerine olsun) **da** boyun eğdirdik. الرّ۪يحَ: **rüzgârı** ve kasırgayı onun hüküm ve tasarrufu altına verdik. Şöyle ki rüzgâr Süleyman'ın tahtını ve ordusunu yüklenip taşırdı. Süleyman (as) nereyi işaret eder ve isterse oraya götürürdü. غُدُوُّهَا شَهْرٌ: **Sabah gidişi bir aylık,** yani sabahki gidişi bir aylık mesafededir وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ: aynı şekilde **akşam dönüşü bir aylık** mesafededir. وَ: Ona olan keremimizden اَسَلْنَا: erittik ve **sel gibi akıttık** لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ: **Erimiş bakır membaını** yani bakırı **da ona** erittik. Böylece madeninde eriyen bakır, her ayda üç gün olmak üzere membaından çağlayan akarsu gibi madenden aktı. Denilir ki insanların elindeki mevcut bakırın çoğu o zamandan kalmadır. وَ: Aynı şekilde ona olan inâyetimizden dolayı ona boyun eğdirdik. مِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ: **elinin altında** onun hüküm ve tasarrufuna boyun eğen **cinlerden de** بِاِذْنِ رَبِّه۪: **Rabbi'nin izniyle çalışan** cinler **vardı.** Cenab-ı Hak o cinlere Süleyman'a itaat edip boyun eğmeleri emrini verdi. Şöyle ki katiyen onun hükmünden ayrılmaz ve ...

... وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ اَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿١٢﴾ يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَٓاءُ مِنْ مَحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ ....

ona karşı gelemezlerdi. وَ: Cinlerin Süleyman'a itaat etmelerini tekit amacıyla Cenab-ı Hak onlara şart koştu ki مَن يَزِغْ: **her kim dışarı çıkarsa** مِنْهُمْ: **onlardan** yani cinlerden her kim عَنْ أَمْرِنَا: onlar hakkında hükmedilen kesin **emrimizden** -ki o emir onların nebimiz Süleyman'a itaat etmesidir- sapar ve ayrılırsa نُذِقْهُ: bu dünyada **ona tattırırız** مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ: **ateş azabından** tattırırız. **(12)** Cenab-ı Hak cinler üzerine elinde ateşten bir kırbaç bulunan bir meleği tayin etti. Onlardan hangisi Süleyman (as)'ın hükmünden çıkarsa o kırbaçla ona vurur ve onu yakardı. Cinler onu göremezlerdi. Bundan dolayı Süleyman'ın hükmü altında boyun eğmişlerdi. Onlara istediği şekilde emir verirdi. Şöyle ki:

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِن مَّحَارِيبَ: **Onlar, ona mihrablar** yani şeffaf mescitler, korunaklı kaleler ve ele geçirilmesi gâyet zor yerler gibi **her ne isterse yaparlardı.** Mehârib denilmesi üzerinde muharebe yapılmasındandır. Yine sıkıntı ve zorluk anında oraya sığınılırdı.

Cinlerin Süleyman (as) için inşa ettikleri kale gibi muhkem ve sıra dışı mescitlerden biri de beyt-i makdis'tir. Son derece güzel, değerli ve korunaklıdır. Süleyman (as) onu inşa ettirdi. Nihayet Buhtunnasır orayı işgal ve tahrip etmiştir. وَتَمَاثِيلَ: **ve heykeller** yaparlardı. Bunlar camdan, mermerden, bakırdan, pirinç ve benzeri şeylerden yapılan heykellerdir. Kutsal yerlerde, mescid ve mabedlerde meleklerin, peygamberlerin ve sâlih insanların şekillerini yapıyorlardı. İnsanların girip ibadet etmesini teşvik etmek ve onları heyecanlandırmak amacıyla böyle yapıyorlardı. Süleyman'ın (as) tahtının alt tarafına iki aslan üst tarafına da iki kartal yapmışlardı. Süleyman (as) tahta çıkmak istediğinde aslanların ön ayaklarına basarak tahta çıkardı. Tahta çıkıp oturduğunda da kartallar kanatlarıyla Süleyman'a gölge yaparlardı. Heykel ve resim daha sonraki hükümle haram kılınmıştır. وَجِفَانٍ: **çanaklar** yani büyük leğenler كَالْجَوَابِ: **havuzlar gibi** yani büyük havuzlar gibi geniş kazanlar da yapıyorlardı. Bu havuzlar hayli büyük olduğundan yemek esnasında

...وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ اِعْمَلُوا اٰلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ ﴿١٣﴾

her bir bölüme bin kişi oturabilirdi. وَقُدُورٍ رَّاسِيَاتٍ: **ve sâbit kazanlar** yapıyorlardı. Ağırlık ve büyüklüklerinden bu kazanlar taşların üzerinde sabittiler. Denilir ki taşlar bu dev tencerelere bitişikti, tencerelere merdivenlerle çıkılırdı.

Âlemlerden hiç kimseye verilmeyen, makam, servet ve yücelik ehl-i Davud'a verilince onları uyarmak, şükre devam etmelerini teşvik etmek ve bu ihsânları bağışlayan Kerim olan Cenab-ı Hakk'a yönelişlerini devamlı kılmak için Allah tarafından onlara denildi ki: اعْمَلُوا: Ey آلَ دَاوُدَ: ehl-i Davud! Allah'ın razı olduğu sâlih ameller **işleyin** bilhassa şükredin شُكْرًا: bütün organlarınızı, vakitlerinizi ve hallerinizi içine alan kapsamlı **bir şükürle** şükredin. Öyle ki şükretmediğiniz bir vakit dahi olmasın. وَ: Biliniz ki Allah'ın nimetlerine şükrü eda etmede çok ilerde olsanız bile bu konuda en ileri bir mertebeye varmış olsanız dahi O'nun şükrünü eda etmiş olmazsınız. Çünkü قَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ: **kullarım içinde şükreden azdır. (13)** Çünkü kişi şükrü eda etmede şükrün bütün rükünlerini yerine getirse, bütün uzuvlarıyla ve her yönüyle, tüm zihnini yoğunlaştırarak nefsinin vesvesesini, kalbini ve yakarışını hepsini kontrol altında tutarak şükrünü eda etse, bütün bunları yapmış olsa da şükrün hakkını ifa edemez. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın tevfiki ve o kulu bir şükrü yapmaya muktedir kılması aynı şekilde o kul üzerine şükrü gerekli kılan bir başka nimettir. Kul üzerindeki bu nimetlerin ise bir nihayeti yoktur. İşte bundan dolayı denilmiştir ki hakkıyla şükreden şekûr, kendi nefsinin şükürden aciz olduğunu gören kişidir. Çünkü her bir şükür, başka bir şükrü gerektiren bir nimettir. Bu yüzden hiçbir şükür onun üzerine başka bir nimet terettüp etmeyecek şekilde ifa edilemez.

Sonra Davud (as) beyt-i makdisi Musa'nın (as) Fustat bölgesinde inşa etmeye başladı ve tamamlayamadan öldü. Süleyman (as)'a onu tamamlamasını vasiyet etti. Süleyman da onun inşaatında cinleri kullandı. Aynı şekilde o da tamamlayamadı. Hak katından ecelinin geldiği kendisine haber verilince Beyt-i makdisi tamamlayamadığından çok üzüldü. İnşaatı tamamlasınlar diye ölümünü cinlerden gizlemek istedi. Onlara ...

فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلٰى مَوْتِهٖٓ اِلَّا دَآبَّةُ الْاَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَاَتَهُۚ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ ....

kapısı olan sırçadan bir köşk yapmalarını emretti. Onlar da Süleyman (as) için böyle bir köşk inşa ettiler.

Sürekli âdeti olduğu üzere ibadet için yalnız kalmak ve inzivaya çekilmek üzere bir ay, iki ay, bir sene, iki sene o saraya kapanırdı. Asasına yaslanarak namaza durdu bu halde iken ruhunu teslim etti. Karıncalar dayandığı asasını yiyinceye kadar da bu şekilde kaldı. Sonunda yere düştü. Cinler de Süleyman'ın öldüğünü anladılar. Ancak ne zaman öldüğünü bilmek istediler. Karıncaları asanın üzerine koydular. Bir gün ve gece boyu karıncalar asayı bir miktar kemirdiler. Buna kıyasla anladılar ki Süleyman (as) bir yıl önce ölmüş.

Buna göre Süleyman (as)'ın ömrü elli üç yıldır. On üç yaşında melik olmuştu. Beyt-i makdisi yapmaya başladığında saltanatının dört yılını geride bırakmıştı.

Cenab-ı Hak kitabında bunu haber veriyor ve olduğu şekliyle kıssayı bize anlatıyor. Olayı veciz bir şekilde kısaltarak buyuruyor ki:

فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ: **Ne zaman ki ona** yani Süleyman'a الْمَوْتَ: **ölümü hükmettik** ve öleceğini ona haber verdik. Ölümünü cinlerden gizlememiz için bize dua etti. Biz de cinlere göstermedik ve Süleyman'ın ölümünü beyt-i makdisin inşası bitene kadar cinlerden gizledik. Beyt-i makdis'in inşası tamamlanınca مَا دَلَّهُمْ: **cinlere sezdiren olmadı** ve onlara göstermedi. عَلٰى مَوْتِهٖ: **onun ölümünü,** cinlere Süleyman'ın ölümünü haber vermedi. إِلاَّ دَابَّةُ الأَرْضِ: **Yalnız bir yer böceği** yani karınca, تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُ: **yere dayandığı asâsını yiyordu,** yani Süleyman asasına dayanmışken karınca asasını yiyordu. فَلَمَّا: Asayı yiyince asa kırıldı. خَرَّ: **Bu sebeple Süleyman yere yıkılınca** ve düşünce işte o zaman تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ: **ortaya çıktı ki, cinler** yani cinler için Süleyman'ın ölümü ortaya çıktı ve durum onlarca anlaşıldı. Durumu bilme hususundaki şüphe-lerinden sonra Süleyman'ın düşüşüyle öldüğünü anladılar. Böylece insanlar için ortaya çıktı ki cinler insanların zannettiği gibi gayba muttali değillerdi.

... اَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِى الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١٤﴾ لَقَدْ كَانَ لِسَبَاٍ فِى مَسْكَنِهِمْ اٰيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ ...

Zira muttali olsalardı Süleyman'ın ölümünü başından itibaren bilirlerdi. Hâlbuki bilmediler. أَنْ: yani onlar gerçeğin ne olduğunu لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ: **eğer gaybı bilir olsalar** gerçekleştiği an Süleyman'ın ölümünü de bilirlerdi. Şayet bilselerdi مَا لَبِثُوا: **kalmazlardı** ve فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ: **o zilletli azap içinde,** çeşitli zorluk ve meşakkatleri içeren çalış-ma azabı **içinde** bekleyip kalmazlardı.**(14)** Zira onlar böyle çalışmaya razı olmadıkları halde bu şekilde kalmaya devam ettiler. Süleyman'ın ölümünden bir yıl sonrasına kadar çalıştılar. Böylece onların gaybı bilmedikleri ortaya çıktı.

Allah u Teâla ehl-i Davud'un ve Süleyman'ın kıssasını, onların Allah'ın nimetlerine şükretmelerini zikrettikten sonra, Sebe halkının Cenab-ı Hakk'ın nimetlerine yaptıkları nankörlüğü ve Allah'ın kerem ve ihsânını inkâr edişlerini zikrederek buyurdu ki:

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ: **Andolsun ki Sebe' kavmi için** yani Sebe b. Yeşceb[29] b. Ya'rab b. Kahtan'ın oğulları için فِي مَسْكَنِهِمْ: **oturdukları yerde,** yani onları iskân ettirdiğimiz yerlerde -ki o bölge, San'a'nın üç günlük yol mesafesi yakınında olan Yemen'dedir ve oraya Me'reb denilir- آيَةٌ: o nimeti verenin ve onu yaratanın kemâline, kâmil sıfatlar ve esma-yı hüsnâ ile muttasıf olduğuna işaret eden büyük bir nimet ve büyük **bir ibret vardı.** O nimet: جَنَّتَانِ: **iki bahçedir!** Etrafları عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ: **sağ ve soldan** çevrilmiş iki bahçedir. Yani yurtlarının sağında eşine az rastlanır bir bahçe ve solunda da bir başka bahçe bulunmaktadır. Bizim yarattıklarımızın benzersizliğine ve eşsizliğine sahip bu iki bahçeyi onlara verdikten sonra ilham yoluyla onlara dedik ki: كُلُوا: Ey katımızdan kendilerine ihsân ve nimet verilenler! **Yiyiniz** مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ: sizlere çeşitli ikramlarla rızık veren **Rabbinizin rızkından** yiyin.

[29] Yeşceb kelimesi bazı nüshalarda yüşenceb şeklindedir.

... وَاشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾ فَاَعْرَضُوا فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ ....

وَاشْكُرُوا لَهُ: **ve Ona** ve nimetlerine **şükredin,** O'nun kereminin hukukuna da riâyet edin. Ayrıca oturduğunuz yer بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ: su ve hava bakımından **ne güzel bir beldedir** eziyet verici şeylerin hepsinden uzaktır. وَ: O beldede çeşitli nimetlerle sizi rızıklandıran Rabbiniz رَبٌّ غَفُورٌ: nimetlerine şükretmede ve kereminin hukukuna riâyet konusunda ihlaslı olduktan sonra aşırılıklarınızı örten **çok bağışlayıcı bir Rab! (15)**

Nimetlere şükretmeleri ve daima şükredici olmaları konusunda onları uyardık. Ancak uyarıları dikkate almadılar ve akıllarını başlarına devşirmediler. Bilakis فَاَعْرَضُوا: şükürden **yüz çevirdiler** ve onlara bolca nimet bağışlayan Cenab-ı Hakk'a karşı nankörlük, aşırılık, haddi aşma ve inkâr gibi şeylerle meşgul oldular. Bize sırtlarını dönüp nimetlerimize şükürden yüz çevirdiklerinde فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ: **biz de üzerlerine Arim selini salıverdik.** Arim seli kireçle ve temelin sağlam olması için bina inşaatında kullanılan çeşitli unsurlarla birbirine eklenmiş taşlardan yapılmış bir baraj seddidir.

Onların Belkıs tarafından iki dağ arasında inşa edilmiş bir barajları sedleri vardı. Belkıs bu set duvarında birbiri üzerinde üç tane ark yapmıştı. Onların altında da büyük bir havuz yaptırmıştı. Yağmur yağdığında vadilerden gelen sular orada toplanırdı. Yaptırılan su seddi seli engellerdi. İhtiyaç halinde en üstteki ark açılır sonra ikinci sonra da en alttaki ark açılırdı. Barajın suyu ertesi yıla kadar bitmezdi.

Peygamberlerin lisanından şükretmekle emrolunmalarının akabinde haddi aşıp Allah'ın nimetlerini inkâr ettiklerinde Allah'ın onlara on üç peygamber gönderdiği nakledilir. Hepsini de yalanlayıp inkâr ettiler. Allah da onların setlerine köstebekleri musallat etti.

Denilir ki bu fareler, Allah'ın ilhamıyla seddin altında delikler açtılar. Böylece sel geldi ve bahçelerini sel aldı. Evleri kum yığınlarının altında kaldı. Bu olanlar, Allah'ın nimetlerine karşı yaptıkları nankörlükten ve Allah'ın onlara olan gazabından meydana gelmişti. وَ: Şükrümüzden yüz çevirdiklerinde üzerlerine seli gönderdik بَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ: .....

...جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَىْ اُكُلٍ خَمْطٍ وَاَثْلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾ ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ
بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازٖٓى اِلَّا الْكَفُورَ ﴿١٧﴾ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتٖى
بَارَكْنَا فٖيهَا قُرًى ظَاهِرَةً ....

Ahiretteki cennet bahçelerine benzeyen **her iki bahçelerini** جَنَّتَيْنِ: başka iki bahçe ile **değiştirdik.** Değiştirilen bahçelerin yeni hallerini Cenab-ı Hakk'ın cennet diye isimlendirmesi onları alaya almak içindir. ذَوَاتَىْ اُكُلٍ: **yemişi** ve meyvesi خَمْطٍ: cehennem ehlinin zakkumu gibi **buruk,** iğrenç ve tiksindirici وَ: **ve** أَثْلٍ: hiçbir yemişi olmayan **ılgın otu** وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ: **ve** قَلِيلٍ: **biraz, sidir ağacı bulunan** iki bahçeye çevirdik. **(16)** Yani faydası çok azdır. Çünkü ne bir gıda verir ne de açlığı giderir.

ذٰلِكَ: İşte **bu** ceza جَزَيْنَاهُمْ: nimeti ve cennet gibi bahçeyi cehenneme dönüştürerek lezzetin yerine elemi koyarak **onları cezalandırdık** بِمَا كَفَرُوا: nimetlerimizi ve keremimizin haklarını **inkâr etmeleri yüzünden** yani nankörlük ve haddi aşmalarının uğursuzluğu sebebiyle onları cezalandırdık. Onlar şükrü nankörlükle değiştirdikleri gibi peygamberlerimize ve onların davetine kulak asmayıp onları inkâr etmeleri ve yalanlamaları, o peygamberlerin bizim katımızdan onlara getirdikleri her şeyi yalanladıklarından dolayı biz de onların bahçelerini mahrumiyet ve perişanlıkla değiştirdik. وَهَلْ نُجَازٖي:[30] Bu tür cezalarla biz إِلاَّ الْكَفُورَ: **çok nankör olanları** hep böyle **cezalandırırız.(17)** Nimetlerimize şükürden yüz çeviren, lütuf ve keremimizin hukukunu inkâr eden, hakikati gizlemede haddi aşan, geçici, sönük ve batıl şeyler üzerinde ısrar eden nankörleri ancak cezalandırırız.

وَ: Onlara yönelik lütuf ve keremimizin bolluğundan جَعَلْنَا بَيْنَهُمْ: **biz onlarla** yani Sebe halkının beldeleriyle وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتٖي بَارَكْنَا فٖيهَا: **o bereket verdiğimiz** rızıklarını, meyvelerini ve ticaretini genişletmekte sakinlerine hayrı çoğalttığımız **memleketler** -ki burası Şam'dır- **arasında meydana getirmiştik** قُرًى ظَاهِرَةً: **sırt sırta** birbirine bitişik **şehirler**

[30] Nunun zammı ve zanın kesri ile nücazi şeklinde.

...وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَۜ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَاَيَّاماً اٰمِنِينَ ﴿١٨﴾ فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ
بَيْنَ اَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ ....

meydana getirmiştik. Beldelerin her biri diğerinden görünmektedir. Onlara kolaylık olsun diye yolları birbirine bağlıdır. Böylelikle yorgunluk çekmeden külfetsiz şekilde ticaret yapabiliyorlardı. وَقَدَّرْنَا: Onlar için **düzenledik** فِيهَا السَّيْرَ: **orada,** yani sabah gidip akşam dönebilecek mesafede birbirine bitişik bu beldelerde **muntazam gidiş geliş takdir ettik.** Böylece evleri yakın olduğundan ve bolluk içinde bulunduklarından dolayı azık ve su taşımaya ihtiyaç duymuyorlardı.

Bu ihsânları onlara verince onlara gönderilen Peygamberlerin lisanından veya lisan-ı hal ile ilham etmek suretiyle onlara dedik ki: سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَأَيَّاماً: ihtiyaçlarınız ve ticaretiniz için **buralarda gecelerce ve gündüzlerce** nasıl isterseniz **gezip yürüyün.** آمِنِينَ: tüm sıkıntı verici şeylerden **emniyet içinde,** düşmanların tuzağından korunmuş bir şekilde nimetlerimize şükrederek onları inkâr etmeyerek güven içinde **gezip yürüyün. (18)**

Fakirler onların beldelerine yönelip oradaki bolluk, refah, yol ve ulaşımın kolay olmasından dolayı gitgide fakirlerin kalabalıklaşmasıyla;

فَقَالُوا: Kolaylığı ve bolluk nimetini inkâr ederek fakirlerin kalabalıklaşıp onlara sıkıntı vermelerinden Allah'a şikâyet ederek **dediler ki:** رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ: Yarabbi! أَسْفَارِنَا: **Seferlerimizin arasındaki** konakları **uzaklaştır** ki azık almak ve yolculuk için kervanlar kurmaya muhtaç olalım da yolculuk yapmak fakirlere zor gelsin. Böylece bizden yüz çevirsinler de başımızda kalabalık etmesinler. وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ: Böyle dediler ve bu zorluğu isteyerek **nefislerine zulmettiler.** Allah da dualarına icabet etti ve onlar ile Şam arasındaki beldeleri harabe haline getirdi. Fakirler de onlara uğramaz oldu ve fakirlerin onlar için yaptıkları dualar da kesildi. Böylece durumları iyice zorlaştı ve ülkelerinde aralarına tefrika girdi. Bolluk ve refah adına hiçbir şeyleri kalmadı. Aksine bölük pörçük şekilde fırkalara ayrıldılar. فَجَعَلْنَاهُمْ: **Biz de onları** yani onların güven, refah ve birlik içinde oluşlarını, kısaca onların hallerini tersine ....

... اَحَادِيثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ
﴿١٩﴾ وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ اِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ ....

çevirdikten sonra kıssalarını أَحَادِيثَ: sonrakilerin onlar gibiler hakkında şaşkınlık ve acıyarak aralarında konuşacakları **efsanelere çevirdik.** "Sebe'nin elleri parçalandı" sözü onlar gibiler hakkında pişmanlık ve acımayı ifade etmek üzere söylenen bir darb-ı mesel olmuştur. وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ: **ve tamamen didik didik dağıttık.** Yani ülkelerinde onları tümüyle tefrikaya uğrattık. Onlardan Gavsan Şam'a, Enmar halkı Yesrib'e, Cezam Tehame'ye Ezd kabilesi de Umman'a iltihak edip sığındılar. إِنَّ فِي ذَلِكَ: **Şüphesiz bu** değiştirme ve parçalanmada, bir çok nimetten sonra imtihan ve azapların gelmesinde لَآيَاتٍ: nimet vermeye de intikam almaya da muktedir olan Kadir ve Hakim olan Cenab-ı Hakk'ın kudretine işaret eden açık **ibretler vardır.** لِكُلِّ صَبَّارٍ: Levh-i mahfuzdaki kaderine uygun şekilde başına gelen sıkıntı ve zorluklara **çokça sabreden** Hakim ve Âlim olan Cenab-ı Hakk'ın takdirine rıza göstererek yaşamını geçiren ve شَكُورٍ: üzerindeki Allah'ın nimetlerine şükredip Allah'ın hukukuna sürekli riâyet eden **çokça şükreden her bir insan için** nice ibretler vardır. **(19)**

Allah u Teâla sonra yemin ederek buyurdu ki:

وَ: Allah'a **yemin olsun ki** لَقَدْ صَدَّقَ: -kelime saddaka şeklinde şeddeli veya sadaka şeklinde tahfifli okunabilir- عَلَيْهِمْ: **Onlar hakkında doğru çıkardı.** Yani bu perişanlık ve nankörlük çölünde helak olanlar hakkında إِبْلِيسُ: yaratılışlarının başlangıcından beri onlara düşmanlıkta daima ısrarcı olan düşmanları **İblis** ظَنَّهُ: onlar hakkında düşündüğü **zannını** doğru çıkardı. Ki İblis, insanoğlunun atası Âdem'e bu konuda şu sözleri söylemişti: "Onun zürriyetini, pek azı hariç kökünden koparıp sürükleyeceğim", "Onların çoğunu şükredici bulamayacaksın", "Onları sapıtacağım ve onları boş hülyalar peşinde sürükleyeceğim" vb. Şeytan onları şükür ve iman yolundan ayırıp sapıklığa düşürünce فَاتَّبَعُوهُ: **ona ...**

...إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ
مَنْ يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٢١﴾

uydular. Nimetleri de nimet vereni de her şeyi inkâr ettiler. إِلاَّ فَرِيقاً مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ: Allah'ın tevhidine yakinen inanan, peygamberlerini tasdik eden, şeytanın süregelen o düşmanlığını hatırlayıp ondan ve onun sapıtmasından uzak kalan ve böylece şeytanın hilelerinden kurtulmuş olan **bir grup inanan hariç** ona uydular. **(20)**

وَ: Son derece şaşırtıcı bir durumdur ki onlar şeytana tabi oldular onun aldatmasını, hile ve vesvesesini kabul ettiler. Ancak gerçekte مَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِم مِّن سُلْطَانٍ: **İblis'in onlar üzerinde** kendisine uymaya ve onun tarafından verilen vesveseyi kabul etmeye onları mecbur kılan kahir bir gücü **hiçbir saltanat kudreti** aynı şekilde bizim tarafımızdan da herhangi bir zorlama **yoktur**. Bu isyankârları şeytana -Allah'ın laneti onun üzerine olsun- tabi olmakla imtihan etmemiz إِلاَّ لِنَعْلَمَ: **Fakat biz belli edecektik,** ortaya çıkarıp arasındaki farkı ortaya çıkaracaktık. مَن يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ: **ahirete** ve Allah'ın bildirdiği tüm inanç unsurlarına **imanı olanı** مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا: **ondan** yani ahiretteki dirilişten ve orada meydana gelecek işlerden فِي شَكٍّ: **şüphe** ve tereddüt **içinde bulunandan** ayırıp ortaya çıkaracaktık. Bu ayrışmanın ortaya çıkması için onları şeytana tabi kıldık. وَ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Bu tür imtihan ve sınamaları Allah'tan uzak görme. Çünkü رَبُّكَ: seni umumi hidayet üzere terbiye edip yönlendiren **Rabbin** عَلَى كُلِّ شَيْءٍ: kudret ve iradesi altındakilerden meydana gelmiş ve gelecek olanı, kulların içinden ve kalplerinden geçeni ve geçecek olan **her şeyi** حَفِيظٌ: **gözetleyendir,** her şeye şahittir. **(21)** Hiçbir müminin imanı ve kâfirin küfrü, şüphe edenin şüphesi, ihlâslı birinin ihlâsı, O'ndan gizli kalmaz. Allah'ın nimetlerine nankörlükte ısrar eden bu müşrik sapıklar, Cenab-ı Hak'tan başka ......

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِۚ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي
السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ
مِنْ ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾

---

ilahlar edinip onlara şefaatçi ismini takıp bu ilahlara Allah u Teâla'ya ibadet eder gibi taptıklarında;

قُلْ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Onları susturup ağızlarının payını vermek için onlara **de ki:** ادْعُوا: Ey dalalet içindeki müşrikler **tanrı** الَّذِينَ زَعَمْتُمْ: **saydığınız** ve ispat ettiğiniz ilahlara istediğiniz kadar **yalvarın.** مِّن دُونِ اللّٰهِ: **Allah'tan başka** ilah kabul ettiklerinize yalvarın. Uluhiyet ve rububiyetin şanının gerektirdiği gibi önemli işlerinizde sizlere karşılık vermeleri ve size fayda temin etmeleri, kötülükleri sizden defetmeleri için dua edin. Bu tür önemli meselelerde onlara nasıl yalvarırsınız! Hâlbuki onlar لَا يَمْلِكُونَ: kendileri için مِثْقَالَ ذَرَّةٍ: hayır ve şerden, fayda ve zarardan **zerre kadar** bir şeye **sahip değillerdir.** فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ: **ne göklerde, ne yerde** müstakil olarak zerre kadar bir şeye sahip değillerdir. Çünkü onlar ne müstakil وَ: Ne de ortaklaşa ulûhiyeti kabule uygun varlıklar değillerdir. Çünkü مَا لَهُمْ فِيهِمَا: **Onların bunlarda,** yani onların yaratılmasında ve vücuda getirilmesinde مِن شِرْكٍ: Allah'la beraber ulûhiyette bir **ortaklıkları yoktur**. Çünkü onlar, Allah'ın yarattıkları arasındaki, bilakis mahlûkatının en alt sınıfında yer alan varlıklardır. Yaratılanın ise kendi yaratıcısı ile ulûhiyette ortaklığı söz konusu olamaz. وَ: **Ve** bir yardım ve destek olma durumu da söz konusu olamaz. Çünkü مَا لَهُ: Cenab-ı Hak **için yoktur** مِنْهُم مِّن ظَهِيرٍ: **onlardan bir yardımcı** yoktur. **(22)** Aynı şekilde onlardan başka varlıklar arasında da Cenab-ı Hakk'ın ulûhiyet ve rububiyetinde ona ortak ve yardımcı olacak hiçbir yardımcı yoktur. Çünkü Allah u Teâla mutlak olarak yardım edilmekten ve desteklenmekten münezzehtir, yücedir.

وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُٓ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ لَهُۜ حَتّٰٓى اِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَاۙ قَالَ رَبُّكُمْۜ قَالُوا الْحَقَّۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٢٣﴾ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ ....

وَ: Aynı şekilde onların Cenab-ı Hak katında makbul bir şefaat hakları da yoktur ki müşriklere şefaat edip onları başlarına inen ilahi azaptan kurtarsınlar. Çünkü لاَ تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ عِندَهُ: kullarından birinin **Allah'ın huzurunda şefaati de fayda vermez** إلاَّ لِمَنْ أَذِنَ لَهُ: **Ancak** kemâl ile muttasıf olması nedeniyle şefaat için **izin verdiği**, bu ikram ve üstünlüğü hak ettiğinden dolayı kendisi için değerli olan **kimseninki müstesna.** Şefaat gerçekleşip Cenab-ı Hak katından şefaat izni verildiğinde şefaat edenler de edilecek olanlar da bu esnada Cenab-ı Hakk'ın celâlinin azametinden korku ve endişe içinde beklerler. حَتَّى إِذَا فُزِّعَ: **Nihayet dehşet** ve korku **giderildiği zaman** عَن قُلُوبِهِمْ: yani şefaat edenlerin ve edilenlerin **kalplerinden** korku giderildiğinde قَالُوا: birbirlerine veya şefaat edilenler şefaat edenlere **derler ki:** مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ: Şefaatinize karşılık **Rabbiniz ne buyurdu?** Şefaati kabul etti mi, yoksa reddetti mi? قَالُوا: Şefaat edenler de الْحَقَّ: Cenab-ı Hak katında sabit olan O'nun razı olduğu **hak** sözü **söylerler.** Allah u Teâla bizim sizler hakkındaki şefaatimizi kabul etti ve sizden azabını kaldırdı. وَ: Bu şefaat edenler Allah'tan nasıl korkmazlar ve huzurunda olmanın izzet ve yüceliğinden nasıl çekinmezler. Çünkü هُوَ: **O** Allah u Teâla الْعَلِيُّ: zatı ve şanı bakımından **Yücedir,** yücelik sadece O'na mahsustur. O'ndan daha yüce bir varlık yoktur. الْكَبِيرُ: sıfat ve isimleri bakımından **büyüktür. (23)** Çünkü Kibriya O'nun ridasıdır. Allah'tan başka birinin onu üzerine alması uygun olmaz.

قُلْ: Aynı şekilde onları susturmak ve ağızlarının payını vermek üzere onlara **de ki:** مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاوَاتِ: **Size göklerden** yani sebepler âleminden وَالْأَرْضِ: **ve yerden** yani sebepler ve sonuçlar âleminden **rızık**

...قُلِ اللّٰهُ وَاِنَّٓا اَوْ اِيَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى اَوْ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٢٤﴾ قُلْ لَا
تُسْـَٔلُونَ عَمَّٓا اَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا
ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا ....

veren kimdir? Senin bu sualin karşısında şaşırıp kalırlar. قُلْ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Onların şaşkınlığı üzerine **de ki** اللّٰهُ: **Allah'tır.** Çünkü bunu söylemeseler ve mağlup olma endişesiyle kalplerinde bunu gizleseler de bu sorunun cevabının Allah olduğu açıktır. Zira Allah dışında onların bir cevabı yoktur. O'ndan başka bir rızık veren yoktur. Her şeyi veren sadece O'dur. وَ: Şaşırıp pişman olduklarında hayret ve tereddüt onları iyice kapladığında ilm-i cedel gereği onlara de ki: إِنَّا: **Biz** muvahhdidler أَوْ إِيَّاكُمْ: **veya siz** müşrikler, yani bizden ve sizden her biriniz لَعَلَى هُدًى: **mutlak bir hidayet** yani vakıaya uygun hak **üzerindedir** أَوْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ: **veya** sapıklığı zâhir, geçici ve yok olucu, batıla götüren ve itaat edip boyun eğmeye uygun olan Hakka zıt **açık bir sapıklık içindeyiz. (24)**

قُلْ: Aynı şekilde onlarla mücadele etmek ve tartışmak üzere suçu kendinize ameli de onlara isnat etmek suretiyle onları susturmak ve ağızlarının payını tam olarak vermek için onlara şöyle **de:** لَا تُسْأَلُونَ: sizler **sorumlu tutulmazsınız** عَمَّا أَجْرَمْنَا: **yaptığımız günahlardan** وَلَا نُسْأَلُ: Aynı şekilde **biz de** عَمَّا تَعْمَلُونَ: **sizin yaptığınız** amellerden **sorumlu olmayız.(25)** Bilakis bizden ve sizden her biri kendi amelinin rehinidir. Dolayısıyla sizin yüklendiğiniz sizin bizim yüklendiğimiz de bizim sorumluluğumuzdadır.

قُلْ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Aynı şekilde onları susturmak amacıyla latife yollu onlara **de ki:** يَجْمَعُ بَيْنَنَا: **bizi** ve sizi رَبُّنَا: **Rabbimiz bir araya toplar** O'nun huzuruna toplanıp O'na arz olunacağınız günde bizleri toplar. ثُمَّ يَفْتَحُ: **sonra** بَيْنَنَا: **aramızı açar** yani

... بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾ قُلْ اَرُونِيَ الَّذِينَ اَلْحَقْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ كَلَّا بَلْ هُوَ اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

hükmeder, ayırır. Aramızdaki mücadele ve ihtilafımızı بِالْحَقِّ: **hak ile** kaldırır. Yani hiçbir sapma ve zulüm olmaksızın tam bir adaletle hükmederek kaldırır. Böylece haklı çıkanlar cennete batılla uğraşanlar da cehenneme doğru sevk edilirler. وَ: Allah u Teâla nasıl hükmedip ayırmaz ki هُوَ الْفَتَّاحُ: **O,** içinden çıkılmaz işleri hükmedip **açandır**, muallaktaki meseleler hakkında hikmetle hüküm verendir. الْعَلِيمُ: hiçbir şey ilmine kapalı ve şüpheli kalmayacak şekilde her şeyi özüne kadar **bilendir.(26)**

قُلْ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Bir hayli söz sarf ettikten sonra onları susturup paylama amacıyla **de ki:** أَرُونِي: Ey müşrikler **bana gösterin** ve bana haber verin bakayım; الَّذِينَ أَلْحَقْتُمْ بِهِ: **O'na** yani Allah u Teâla'ya **ortak diye kabul ettiklerinizi** ve شُرَكَاءَ: O'na koştuğunuz **ortakları,** O'nun gibi ibadete layık dediğiniz o şeylerin uluhiyet ve mabud olmayı hak ettikleri vasıflarının en özel olanını bana haber verin. Habibim! Onlar hakkında üzülüp ne yapacağım diye endişe etme. Sonra Allah u Teâla onları yaptıklarından vazgeçirip sakındırmak ve uymaya layık olan Hakk'a yönlendirmek amacıyla onlara bir reddiye ile karşılık verdi ve buyurdu ki: كَلَّا: **Hayır,** yani ey haddi aşan müşrikler! Hiçbir ortağı, benzeri, yardımcısı ve destekçisi olmayan tek ve eşsiz, Samed ve Bir olan Allah'a ortak koşmaktan vazgeçin. بَلْ هُوَ اللّٰهُ: **Gerçekte** uluhiyet ve rububiyet bakımından bilakis vücudda ve oluşta tek başına bir ve eşsiz olan **o Allah'tır.** الْعَزِيزُ: her şeye **gücü** ve kudreti **yeten,** galip ve kadir olan Allah'tır. Zatının güneşinde yok olup helak bulan tüm gölgeler üzerinde zuhur eden O'dur. Zira bu gölgeler, Allah'ın isim ve sıfatlarına uygun şekilde dağınık şekilde tecelli eden kesretten ibarettir. الْحَكِيمُ: Yaptıklarını hikmetle tam olarak yapan **Hakimdir.(27)** Yaptıkları ilmine, iradesine ve kudretine dayanır. İrade ve tercih bakımından

وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا كَٓافَّةً لِلنَّاسِ بَشٖيرًا وَنَذٖيرًا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ
٢٨ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ٢٩ قُلْ لَكُمْ مٖيعَادُ يَوْمٍ

istediğini yapar. Tek başına irade ettiği şeye hükmeder. Mülk ve melekût âleminde tasarruf edecek O'ndan başka hiçbir varlık yoktur.

وَ: Varlık âleminde bizden başka ibadete layık bir varlığın olmadığı sabit olunca biliniz ki biz مَا أَرْسَلْنَاكَ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! İnsanlar arasından seni seçtikten sonra **biz seni ancak** إِلاَّ كَافَّةً لِّلنَّاسِ: **bütün insanlara gönderdik**. Yani onları tüm günahlardan sakındırman, kurtuluş ve istikamet yollarından alıkoyan nefislerinin isteklerinden ve şehvetli arzularından onları kurtarmak üzere insanların tümüne umumi bir risâletle seni gönderdik. Seni peygamber olarak onlara gönderince seni onlara بَشِيراً: cennetin derecelerini, lika-i ilahiyi onlara müjdeleyen **bir müjdeci** وَنَذِيراً: ve onları cehennemin tabakalarına, çeşitli azap ve mahrumiyetlere karşı uyarıp bu tür şeylerden onları uzaklaştıran **bir uyarıcı** kıldık. وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ: **Fakat** fıtratları küfür ve isyan üzere olan **insanların çoğu** لاَ يَعْلَمُونَ: doğru yola hidayet ve irşâd etmek için gönderilmiş olmanın hikmetini **bilmezler. (28)** Bu yüzden seninle mücadele ederler. Seni yalanlarlar, kitabını ve bizim katımızdan getirdiğin tüm şeyleri inat ve kibir uğruna inkâr ederler.

وَيَقُولُونَ: Kıyametin kopacağını, ölülerin kabirlerinden diriltilip haşredileceğini onlara bildirdiğinde inkâr ederek alaycı bir şekilde Resulullah'ı ve tüm müminleri kast ederek sana **derler ki:** مَتَى هَذَا الْوَعْدُ: bize vaat ettiğin **bu vaad ne zaman olacak?** إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ: **Eğer** bu vaat ve iddianızda **doğru iseniz** vaat ettiğiniz şeyin olacağı vakti tam olarak bize söyleyin. **(29)**

قُل: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Bu şekilde küstahça inkâra kalkıştıklarında onlara cevaben **de ki:** Ey yeniden dirileceğini inkâr eden inkârcılar işte لَّكُم: **sizlere** açıklıyor. مِّيعَادُ يَوْمٍ: **vaad edilen öyle bir gündür ki** yani onun vaadi veya onun zamanı öyle bir gündür

... لَا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ
نُؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذٖى بَيْنَ يَدَيْهِ ....

ki لَا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ: **ondan ne bir an geri kalabilirsiniz, ne de ileri geçebilirsiniz. (30)** Yani ansızın başınıza geldiğinde onu ne bir an geciktirebilirsiniz ne de bir miktar olsun ileri alabilirsiniz.

Sonuç olarak kıyametin vukuu başınıza geldiğinde sizin için böyle bir şey mümkün olmaz. Bu yüzden denilir ki ölüm, küçük kıyamettir. Hz. Peygamber buyurur ki: "Her kim ölürse kıyameti kopmuş demektir."[31]

وَ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Müşriklerin sana yönelik aşırı nefretleri, Kur'an'daki emir ve nehiylerin onlara zor gelmesinden yine kıyametin kopuşu, büyük kıyamet gününün korkuları ve kıyametin her şeyi yerle bir edeceği gibi şeyleri Kur'an'ın haber vermesinden kaynaklanmaktadır قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا: **İnkar edenler** yani hakkı gizleyen ve gereğinden yüz çevirenler **dediler ki:** لَن نُّؤْمِنَ: **kesinlikle** بِهَٰذَا الْقُرْآنِ: **bu Kur'an'a** ebediyen **iman etmeyiz.** Kur'an'da yer alan uyarı ve tehditleri, özellikle de cesetlerin haşrini, yok olan bir şeyin aynıyla tekrar diriltileceğini tasdik etmeyiz. وَلَا: Aynı şekilde tasdik etmeyiz. بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ: **ondan önceki** kıyamete ilişkin haberler içeren geçmiş kitaplara da inanmayız.

Zira onlar Yahudi ve Hıristiyanların durumunu ve onlara indirilen tüm kitapları araştırmışlardı. Bunun üzerine onların kitaplarında Hz. Muhammed'in (sav) ve Kur'an'ın vasfının, haşrin, neşrin anlatıldığının ve ahirete ilişkin tüm inanç unsurlarının onların kitaplarında da yer aldığını duydular. Bu yüzden kitapların tümünü yalanladılar. Aynı şekilde insanların da kitap indirilen peygamberlere özellikle de Kur'an'a ve Hz. Muhammed'e inanmalarına ve tasdikine engel oldular.

---

[31] Deylemi Firdevs'in *Müsned*'inde (6/268, 1117 no'lu hadis) rivâyet etmiştir. Ebu Nuaym *Hilye*'de (6/268) rivâyet etmiştir. *İhya*'nın hadislerinin tahricini yapan Irakî bu rivâyetle ilgili şu değerlendirmede bulunur. Bu rivâyete Ebu'd-Dünya ölüm/mevt bahsinde zayıf bir senet zinciri ile yer vermiştir.

... وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ اِلٰى
بَعْضٍ اِلْقَوْلَۚ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْ لَٓا اَنْتُمْ لَكُنَّا
مُؤْمِنِينَ ﴿٣١﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُٓوا اَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ
عَنِ الْهُدٰى بَعْدَ اِذْ جَٓاءَكُمْ ....

وَلَوْ تَرَى: Ey bakan! **Bir görsen!** Çok feci ve korkunç bir durum görürdün. إِذِ الظَّالِمُونَ: Peygamberleri, kitapları ve onlarda ahiret hayatıyla ilgili halleri yalanlayıp özellikle de Kur'an'ı ve Hz. Muhammed'i inkâr etmek suretiyle ubudiyet sınırının dışına çıkan **o zâlimler,** مَوْقُوفُونَ عِندَ رَبِّهِمْ: Hesaba çekilmek üzere hapsedilmiş bir vaziyette **Rablerinin huzuruna durduruldukları zaman,** يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ الْقَوْلَ: **birbirlerine söz atarlar,** yani aralarında konuşurlar. Karşılıklı birbirlerini kınar ve birbirlerine lanet okurlar. Şöyle ki يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا: tebaiyet boyunduruğu altında ezilen uyma akıl kimselerden **ezilip sömürülenler,** لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا: dünyada iken lider konumunda olduklarından kendilerine uyulan **o büyüklük taslayanlara derler ki** لَوْلاَ أَنتُمْ: **Sizler** aramızda mevcut **olmasaydınız** ve sizlere uymamış olsaydık لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ: **biz mutlaka** Allah'ın tevhidine yakinen inanmış **müminler olurduk. (31)** O'nun peygamberlerini ve kitaplarını, peygamberlerin ağzından kitaplar vasıtasıyla bildirilen her şeyi tasdik etmiştik. Sonra;

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا: **Büyüklük taslayanlar** yani başkanlık, servet ve yöneticilik gibi payelerle dünyada yüceltilen önde gelen kimseler de لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا: **ezilenlere** yani kendilerine uyan beyinsizlere **derler ki:** أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الْهُدَى: **Sizleri hidayetten biz mi çevirdik?** بَعْدَ إِذْ جَاءكُم: Peygamberler **size** hidayeti, apaçık âyetleri ve imana davetinizi içeren kitapları **getirdikten sonra** bizler sizin peygamberlere ve kitaplara iman etmenize engel olup sizi bundan çevirmiş değiliz. Bizim size yönelik bir aldatma ve zorlamamız yoktu bizler ancak kendi kendimizi engelledik.

... بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ اِذْ تَأْمُرُونَنَا اَنْ نَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهُ اَنْدَادًا وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْاَغْلَالَ فٖى اَعْنَاقِ الَّذٖينَ كَفَرُوا.........

بَلْ كُنتُم: **Hayır,** gerçekte **sizler** مُجْرِمِينَ: bizim size yönelik bir engellememiz olmadan sırf bizleri taklit ettiğinizden imanı ve hidayeti terk eden **suçlulardınız. (32)**

وَقَالَ: Güçsüzler **der ki:** الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا: **zayıf düşürülenler de o büyüklük taslayanlara** der ki: Sizlerin bizi sapıtıp aldatmanız sadece söz ve davranışlarla alıkoyma şeklinde değildi ki بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ: **Hayır,** işiniz **gece, gündüz hilekârlıktı,** yani sizin bizi sapıtmak için kurduğunuz hile ve tuzaklarınız sürekliydi. Herhangi bir zaman dilimine münhasır değildi. Çünkü sizler bizim yöneticilerimizdiniz, servet sahipleriydiniz. Dolayısıyla hem söz hem davranışlarınızla bizleri aldatıyordunuz, bizim kalplerimiz de sizin yaptıklarınıza meylediyordu. إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَن نَّكْفُرَ بِاللَّهِ: **Çünkü siz bize Allah'ı inkâr etmemizi,** O'nu birlemeyi, peygamberlerini ve kitaplarını inkâr etmenizi **bize emrediyordunuz** وَنَجْعَلَ لَهُ: **ve O'na** yani ortaktan münezzeh, bir ve eşsiz olan Allah'a أَندَادًا: **ortaklar koşmamızı,** ibadet, itaat ve münacata layık ortaklar koşmamızı emrediyordunuz. وَ: Sonuç olarak أَسَرُّوا: **gizlediler,** yani izhar ettiler ve gizlediler النَّدَامَةَ: ellerinden kaçırdıkları şeyden ötürü **pişmanlık,** لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ: dünya hayatındaki yaptıklarına mukabil başlarına gelen **azabı gördüklerinde** pişmanlık ve hüzün izhar ettiler veya ayıplanma ve azarlanma korkusuyla pişmanlıklarını gizlediler. وَ: Onlara azap etmek istediğimizde جَعَلْنَا الْأَغْلَالَ: ilahi emirlerin dışına çıkmış olmalarını, yapılan zulüm ve tecavüzlerini sembolize eden **demir halkaları** فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا: Allah'ın birliğini inkâr eden, O'nun ortağı ve benzeri olduğuna inanan, ilahi kitapları ve peygamberleri inkâr eden **o kâfirlerin boyunlarına geçiririz.** Uyanı ve uyulanıyla, sapıtanı

... هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا فٖي قَرْيَةٍ مِنْ نَذٖيرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَٓا اِنَّا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كَافِرُونَ ﴿٣٤﴾ وَقَالُوا نَحْنُ اَكْثَرُ اَمْوَالًا وَاَوْلَادًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبٖينَ ﴿٣٥﴾

---

ve saptıranı ile tümünü ayıplayıp azarlamak için onlara deriz ki: هَلْ يُجْزَوْنَ: Cenab-ı Hakk'ın kabulünden, rıza ve rahmetten uzak olan **bu kimseler** إِلاَّ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **sadece yaptıklarının cezasını çekmiyorlar mı! (33)** Yani ilahi adalet gereği amel ve davranışlarına mukabil olarak durumlarına uygun şekilde kendilerine karşılık verilmektedir.

وَ: Yaptıkları kötülüklerin uğursuzluğu sebebiyle nasıl olur da onları yakalamayız. Çünkü مَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ: helak olanlardan hiçbir beldeye مِّن نَّذِيرٍ: onların bozgunlarını ve kötülüklerini düzeltmek için gönderilmiş uyarıcılardan bir **uyarıcı göndermedik ki** إِلاَّ قَالَ مُتْرَفُوهَا: **oranın refah ile şımartılmış olanları,** yani o beldelerin refah içindeki şımarık ileri gelenleri isyan ve inatlarının aşırılığından, sahip oldukları makam ve servetlerine güvenerek kendilerinden emin ve haddi aşarak **şöyle dememiş olsunlar.** إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ: **Biz sizin gönderildiğiniz şeyleri,** yani peygamberlik iddia edip hidayet vaat eden ve toplumda kurallar koymaya kalkışan siz yalancıların getirdiği şeylerin tümünü كَافِرُونَ: **inkâr ediyoruz.** Bu tür hurafelerinizi kabul etmiyoruz. **(34)**

وَقَالُوا: Sahip oldukları makam ve servetleriyle övünerek **dediler ki:** Bizler iddia etmiş olduğunuz peygamberliğe daha layık insanlarız. Çünkü نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالاً وَأَوْلاَدًا: **biz malca da daha çoğuz, evlatça da.** Nitekim her istenen şeye ancak mal ile ulaşılabilir; zorluk ve kötülüklerin üstesinden de ancak evlat ve aşiret sayesinde gelinebilir. وَ: Sonuç olarak مَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ: işittiğiniz üzere mal ve evlatlarımız sayesinde ne dünyada ne de ahirette **bize azab edilmez. (35)** Böyle bir azabın vukuu, farz-ı muhal gerçekleşse dahi bizler Allah'ın dünyada ikramda ...

قُلْ اِنَّ رَبّ۪ي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَمَٓا اَمْوَالُكُمْ وَلَٓا اَوْلَادُكُمْ بِالَّت۪ي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفٰٓى اِلَّا مَنْ
اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ....

bulunup izzetli kıldığı seçkin bir zümre olduğumuz gibi ahirette de Allah bizlere ikramda bulunacaktır.

قُلْ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Dünya malı ve metaından sahip olduklarıyla övünüp böbürlenmede iyice aşırıya kaçtıklarında onlara **de ki**: إِنَّ رَبِّي: Nimet vermeye de intikam almaya da muktedir olan kudretli **Rabbim** يَبْسُطُ: **genişletir** الرِّزْقَ: maddi ve dünyevi **rızkı** لِمَنْ يَشَاءُ: onları imtihan etmek ve sınamak maksadıyla kullarından **dilediğine** çoğaltır. وَيَقْدِرُ: **ve** istediğine de kolaylık olsun diye hesabını kolaylaştırmak için **azaltır** ve az verir. وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ: **Fakat** unutkanlık ve gaflet üzere yaratılan **insanların çoğu** Allah'ın rızkı genişletip daraltmasının hikmetini لَا يَعْلَمُونَ: **bilmezler.(36)** Bundan dolayı da malın varlığına sevinir, yokluğuna üzülürler. Düşünmezler ki malın varlığı çoğu insan için uzun bir hüzün ve elim bir azabı ardında bırakır. Diğer yandan yokluğu ise sabredilirse çeşitli ikram ve sevaplara mazhar olmayı gerektirir.

Sonra Allah u Teâla mal ve evlat ile övünenleri susturup azarlamak için buyurdu ki:

وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ: Ey mal ve evlatlarıyla övünenler ve onlar sebebiyle uhrevi lezzetlerden mahrum olan kimseler **mallarınız ve evlatlarınız** بِالَّتِي: güzel bir haslet **değildir.** تُقَرِّبُكُمْ: Ey makbul amellerle bize yaklaşmakla emrolunmuş insanlar! **Sizi** عِنْدَنَا زُلْفَى: **huzurumuza bir yakınlığa eriştirecek** yani mallarınız ve evlatlarınız sizin hal, davranış ve duygularınızı ıslah edecek bir yakınlaşma sebebi **değildir.** إِلَّا مَنْ آمَنَ: Ancak **iman eden,** Allah'ın birliğine yakinen inanan وَعَمِلَ: **ve** صَالِحاً: Allah'ın rızasını talep ederek Allah yolunda malını infak, çocuklarına Allah'ın birliğini ve İslam dininin inanç ve gereklerini öğretmek gibi ....

... فَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ جَزَٓاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِى الْغُرُفَاتِ اٰمِنُونَ ﴿٣٧﴾
وَالَّذ۪ينَ يَسْعَوْنَ ف۪ٓى اٰيَاتِنَا مُعَاجِز۪ينَ اُو۬لٰٓئِكَ فِى الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾
قُلْ اِنَّ رَبّ۪ى ....

Allah'a yaklaştıran **sâlih amel işleyenlere gelince** فَأُولَٰئِكَ: **işte onlar** Allah katında makbul ve bahtiyar kimselerdir. Bu dünyada Cenab-ı Hak katından maddi rızıkla genişletilenler onlar olduğu gibi لَهُمْ: ahirette de **onlar için** جَزَاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا: **amellerine karşı kendilerine kat kat mükâfat vardır,** yani amelleriyle hak ettiklerinin onlarcası, belki Allah'ın iradesine göre çok daha fazla manevi rızık mükafatları vardır. Bilakis وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ: **onlar** cennet ehli için cennette hazırlanmış **köşklerinde** آمِنُونَ: elem veren ve istenmeyen tüm şeylerden korunmuşlardır, **emniyet içindedirler. (37)**

Sonra Cenab-ı Hak buyurdu ki: وَ: Peygamberlerimizi ve kitaplarımızı yalanlayan o inkârcı kâfirlere, الَّذِينَ يَسْعَوْنَ: **gayret edenlere** ve فِي: tenkit hususunda çalışanlara **gelince** آيَاتِنَا: zatımızın yücelik ve azametine, isim ve sıfatlarımızın kemâline, kullarımızın dünyada ve ahiretteki halleriyle ilgili durumlarına işaret eden **âyetlerimizi** tenkitte yarışanlara gelince; halbuki مُعَاجِزِينَ: kendileri aciz oldukları halde kullarımıza helal ve haram sınırı koymaktan bizi **aciz bırakmaya çalışan o kimseler** أُولَٰئِكَ: **işte onlar,** en büyük âyetlerimizi eleştiren, ilahi rahmetten uzaklaşan, o âyetlerin en yüce faydalarından habersiz olan o gafiller فِي الْعَذَابِ: ebedi **azaptadırlar.** مُحْضَرُونَ: **hazır edilmiş bir vaziyette** azap içindedirler. **(38)** Ne ondan çevrilirler ne de kaybolup yok olurlar.

قُلْ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Sahip oldukları geçici mal ve evlatlarına dayanarak onlarla övünen ve bununla üstünlüklerini ispata kalkışıp ilahi adalet yolundan ayrılan o haddi aşan sapıklara **de ki:** إِنَّ رَبِّي: kullarının istidatlarına tümüyle muttali olup her şeyi ...

... يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ وَيَقْدِرُ لَهُۜ وَمَٓا اَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُۚ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِق۪ينَ ﴿٣٩﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَم۪يعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اَهٰٓؤُ۬لَٓاءِ اِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾

bilen ve onlara layık olanı kullarına verme konusunda son derece hikmet ve hüküm sahibi olan **Rabbim** يَبْسُطُ: **genişletir.** الرِّزْقَ: maddi **rızkı** لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ: meşiet ve iradesi gereğince kimi zaman **kullarından istediğine** artırır ve bağışlar. وَيَقْدِرُ لَهُ: **ve daraltır,** yani gayb âleminde ve ilahi ilim mertebesindeki hikmeti üzere iradesi ve tercihiyle bir başka kez de o kişinin rızkını azaltır ve daraltır. وَ: **Ve** bunu işittiğinizde ey kendilerine rızık verilip nimet içinde yaşatılanlar biliniz ki مَا أَنفَقْتُم مِّن شَيْءٍ: Cenab-ı Hakk'ın emaneten size verdiği rızıktan **her neyi** fakirlere infak etmekle sizlere emrettiği **hayra harcarsanız** فَهُوَ: **O,** Allah u Teâla يُخْلِفُهُ: ifrat ve tefrit olmaksızın dengeli bir şekilde infakta bulunursanız **onun yerine başkasını verir** ve onun yerine binlerce katını koyar. وَ: ihlaslı kulları için nasıl olur da Allah u Teâla maddi rızkını yenileyip artırmaz. Hâlbuki o هُوَ: **Allah u Teâla,** خَيْرُ الرَّازِقِينَ: hem maddi hem manevi **rızık verenlerin en hayırlısıdır. (39)** Verdiği rızıkla onları beşer olmanın getirdiği hayvani şehvet ve arzuların kirlerinden temizler.

وَ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Allah'ı bırakıp da meleklere ibadet eden ve onları rabler edinen, önemli işlerinde Cenab-ı Hakk'a yöneldikleri gibi meleklere yönelen ve onları şefaatçi diye ananlara يَوْمَ يَحْشُرُهُمْ: mahşerde **onları topladığımız günü** hatırlat. جَمِيعاً: ibadet edenlerin ve edilenlerin **hepsini** ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ: **sonra** şahitlerin huzurunda onlara ibadet edenleri rezil etmek ve susturmak içi **meleklere der ki**: أَهَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ: **Şunlar,** yani sizlere benim gibi ibadet eden bilakis ibadeti size has kılıp sizi yücelten bu haddi aşan müşrikler **size mi tapıyorlardı? (40)** Onların size ibadet etmesini sizler mi istiyordunuz, onların ibadetine sizler mi rıza gösteriyordunuz ve …..

قَالُوا سُبْحَانَكَ اَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ اَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا ....

onların velisi oluyordunuz. Yoksa onlar kendi kendilerine mi sizlere ibadet ediyorlardı?

قَالُوا: Melekler Cenab-ı Hakk'ın kuvvet ve gücünden korkarak, O'nun uluhiyeti karşısında haya ederek ve niyaz ederek **derler ki:** سُبْحَانَكَ: Ey Rabbimiz! Senin ulûhiyetinin şanına layık olmayan şeylerden **Seni tenzih ederiz** أَنتَ وَلِيُّنَا مِن دُونِهِم: **Bizim onlara karşı sığınacak velimiz** ve bizim üzerimizdeki murakıb ve gözetleyici **sensin.** İçimizdeki sırları hakkıyla bilensin. Bizden meydana gelen her şeyin sahibi ve Rabbi sensin. Ey Rabbimiz! Sen bilirsin ki bizimle onlar arasında hiçbir dostluk yoktur. Çünkü hiçbir gizli şey sana gizli değildir. Bu gibi bir haddi aşmaya ve bu tür büyük günahlara bizim rızamız nasıl olur. Ey rabbimiz! Bu cehalet ve gaflet çölünde helak olmuş bu haddi aşan isyankârların edindiği mabutlarını sen daha iyi bilirsin. Çünkü senin zatının şanı, ulûhiyet ve rububiyetinin şanı pek yücedir. بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ: **Hayır, onlar cinlere** yani onları o mabutlara ibadete davet eden ve bu ibadete razı olan şeytanlara **tapıyorlardı.** Çünkü o şeytanlar, meleklerin şekilleriyle temessül edip ulûhiyet ve rububiyet iddiasına kalkışıyorlar ve onlara da kendilerine tapmalarını emrediyorlardı. Gerçekte أَكْثَرُهُم: **çoğu** yani Allah'a ortak koşan müşriklerin hepsi بِهِم مُّؤْمِنُونَ: **onlara** yani şeytanlara **inanırlar,** onlara taparlar ve tüm işlerinde onlara yönelirler. **(41)**

فَالْيَوْمَ: **İşte o gün** gizli sırlar ortaya çıkar, kalplerdeki şeyler zuhur eder. Bir olan Cenab-ı Hakk'ın zati saltanatı görünür ve gölgeler yok olur. Anlaşılır ki bütün her şey esasen bundan önce olduğu gibi yine Allah u Teâla'ya dönmüştür. İşte böylece لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ: ey Cenab-ı Hakkın zatının güneşinde helak olmuş gölgeler **birbirinize** لِبَعْضٍ نَّفْعاً وَلَا ضَرّاً: bir hayır ulaştırmada ve bir kötülüğü gidermede **ne bir menfaate, ne de bir zarara sahip olabilirsiniz.** وَ: Onların hem manen hem sureten,

... وَنَقُولُ لِلَّذٖينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتٖي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾ وَاِذَا تُتْلٰى
عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّا رَجُلٌ يُرٖيدُ اَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ
اٰبَٓاؤُ۬كُمْۚ وَقَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّٓا اِفْكٌ مُفْتَرًىۜ وَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ......................

---

hem mecazen hem de hakikaten mutlak olarak tasarrufları tümüyle tükenince نَقُولُ: kahır ve celal sıfatımız gereği **deriz ki** لِلَّذِينَ ظَلَمُوا: bize ibadetten yüz çeviren ve kullarımızın hallerini ıslah için konulmuş hükümlerin dışına çıkan **zâlimlere** deriz ki: ذُوقُوا: Ey düşmanlık ve sapıklık denizinde helak olup sapıtmış olanlar, عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ: Dünyadayken peygamberlerin lisanından ve kitaplar tarafından haber verildiğinizde **o yalan deyip durduğunuz ateşin azabını tadınız!(42)**

وَ: Onlara nasıl bunları söylemeyiz. Çünkü onlar Allah'a, O'nun elçilerine ve kitaplarına karşı son derece düşmanlıkta bulunup haddi aşmış olduklarından إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا: **Karşılarında** dünya ve ahiretle ilgili hallerini ıslah etmeye dönük **âyetlerimiz okunduğunda** بَيِّنَاتٍ: hâlbuki bu âyetler onların hedef ve isteklerinin en önemlilerine delalet bakımından **apaçıktır.** قَالُوا: Resulullah'ı son derece küçük gördüklerinden ve ona olan aşırı nefretlerinden dolayı Resulullah'ı kast ederek **dediler ki:** مَا هَذَا: Peygamberlik iddiasında bulunan **bu adam** إِلاَّ رَجُلٌ: değersiz ve başına buyruk biridir. Kendi kafasından bir şey uydurmuş **bir adamdır.** يُرِيدُ أَن يَصُدَّكُمْ: **sizi men etmek istiyor** عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ: **sırf sizi atalarınızın taptığı tanrılardan** alıkoyup çevirmek istiyor. Sizi kendisine bağlayıp bağımlı bir hale getirmek istiyor. Gerçekte bu gibi şüphe ve anlatılarla sizi kendine kul köle yapmak istiyor. وَقَالُوا: Aynı şekilde Kur'an hakkında da **dediler ki:** مَا هَذَا: getirdiği **bu şey** de إِلاَّ إِفْكٌ مُّفْتَرًى: **uydurulmuş bir iftiradan,** yani gerçeğe uygun olmayan uydurulmuş bir yalandan **başka bir şey değildir.** Aklı pek çalışmayan insanların zihnini karıştırmak ve onlara kabullendirmek amacıyla Allah'a nispet ederek bunları uydurmuştur. وَ: **ve** قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ: apaçık ......

... لَمَّا جَٓاءَهُمْۙ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٤٣﴾ وَمَٓا اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَٓا
اَرْسَلْنَٓا اِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍۜ ﴿٤٤﴾ وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْۙ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَٓا اٰتَيْنَاهُمْ

---

hakkı inkâr eden, düşmanlık ve inatlarından dolayı hakkı batılla örtüp gizleyen o kâfirler لَمَّا جَاءَهُمْ: **hak kendilerine geldiğinde** yani gözleriyle onu apaçık gördüklerinde, onun ender rastlanan bir mucize olduğunu anladıklarında, ona mukabelede bulunmaktan aciz kalıp şaşırmış bir halde kaldıklarında ona sihir demekten başka bir yol bulamadılar. Sonuçta dediler ki: إِنْ هَذَا: **Bu,** yani bu Kur'an diye isimlendirdiğin şey olsa olsa إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ: sihir olduğu gâyet belirgin ve icazı son derece etkileyici **apaçık bir sihirden başka bir şey değildir. (43)**

Sonra Allah u Teâla müşriklerin cehaletteki derinliğine ve beyinsizliklerinin ne ölçüde nihayetsiz olduğuna işaret ederek buyurdu ki:

وَمَا آتَيْنَاهُم: **Halbuki biz onlara** ortak koşmanın ve başka ilahların varlığını ispat eden مِّن كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا: **öyle ders alacakları kitaplar göndermedik** ve indirmedik. Aksine bütün kitaplar tevhid üzere ve onun nasıl gerçekleştirileceğini izah üzere indirilmiştir. وَ: Aynı şekilde مَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِم قَبْلَكَ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! **Onlara senden önce** مِن نَّذِيرٍ: onları tevhidden sakındıran ve şirke çağıran **bir uyarıcı da göndermedik. (44)** Aksine gönderilen tüm peygamberler sadece tevhide yönlendirmek ve tevhide zıt olan şirkten sakındırmak üzere gönderilmiştir.

Sonra Allah u Teâla Resulullah'ı teselli ettiğine müşrikleri de kuvvet ve kudretiyle korkuttuğuna işaret olarak buyurdu ki:

وَ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Bu yalancılar seni ve senin kitabını yalanladıkları gibi كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ: **Onlardan öncekiler de** peygamberlerini ve onlara gönderilen kitaplarını **yalanlamışlardı.** وَ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Seni yalanlayan bu sapıklar مَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ: **onlara verdiklerimizin onda birine eremediler.** Yani geçip gitmiş inkârcılara makam, servet, dünyevi

... فَكَذَّبُوا رُسُلِى فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٥﴾ قُلْ اِنَّمَا اَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ اَنْ تَقُومُوا لِلّٰهِ مَثْنٰى وَفُرَادٰى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ ....

mal ve uzun ömürden verdiklerimizin onda birine dahi erişemediler. Buna rağmen فَكَذَّبُوا رُسُلِي: **Peygamberlerimi yalanladılar.** Biz de saltanatımızın kuvvet ve kudretiyle onları yakalayıverdik. فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ: **ama benim inkâr edişim,** yani benim inkârım ve onları helak etmek suretiyle yok edişim **nasılmış!** Onların peygamberlerimi ve kitaplarımı yalan sayıp hafife almaları şeklindeki inkârlarıyla benim onları inkâr edişim ve helak ederek onları yok edişim nasılmış! **(45)**

قُلْ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Onların cevap ve tehditleri son haddine varınca **de ki:** إِنَّمَا أَعِظُكُم بِوَاحِدَةٍ: **Size sadece bir tek nasihat vereceğim,** yani size hatırlatıp dikkatinizi çekeceğim şey sadece bir tek kıymetli şeyden ibarettir. O da أَن تَقُومُوا لِلَّهِ: sadece **Allah için kalkın** ve O'nu ortak addettiğiniz şeylerin tümünün lekesinden mutlak olarak tenzih edip birleyin. Sizi Cenab-ı Hakk'a yakınlaştıracak O'nun katında makbul sâlih ameller yapmaya devam edin. Bu amelleri hiçbir şirk şaibesi olmadan sırf Allah'ın yüce rızası için ihlâslı şekilde yapın. Riya, gösteriş, desinler ve beğensinler gibi her türlü şirk lekesinden ve şaibesinden nasıl doğru yola yönlendirileceğinizi ise Resulullah'ın irşâdından talep edin. مَثْنَى: **ikişer,** yani ikişer ikişer وَفُرَادَى: **ve teker teker** yani birer birer Allah için kalkın. Yani zihni kargaşa ve söz kalabalığı olmadan tek başınıza bunu yapın ki Resulullah'ın (sav) halinin kıymet ve yüceliğini anlayabilesiniz, onun size getirmiş olduğu delilin kudreti de ayan beyan belli olsun. ثُمَّ: Resulullah'ın huzuruna peş peşe ve ayrı ayrı geldiğinizde tereddüt ederseniz **sonra da** تَتَفَكَّرُوا: Resulullah'tan size belli olup görünen şey hakkında **iyi düşünün,** zulüm ve mücadeleyi bir yana bırakıp insaflı şekilde derince düşünün ki sizce şu husus iyice anlaşılsın: مَا بِصَاحِبِكُم: **Arkadaşınızda** yani Hz. Muhammed (sav) de مِّن جِنَّةٍ: **delilikten eser yoktur,** yani Mekke müşriklerinin -Allah'ın laneti onların üzerine olsun- Hz. Peygamber (sav) hakkında ....

... اِنْ هُوَ اِلَّا نَذ۪يرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَد۪يدٍ ﴿٤٦﴾ قُلْ مَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ ......

zannettikleri gibi ona arız olan ve onu peygamberlik iddiasında bulunmaya sevk eden bir delilik ve dengesizlik yoktur. Müşrikler Peygamberimize (sav) delilik ve dengesizlik gibi halleri nispet etmek suretiyle insanların huzurunda küçük düşmesini istiyorlardı. Nitekim zamanımızın bazı sahte şeyhlerinden -Allah onları perişan etsin- sahih hiçbir senet olmadan bu tür hurafelere şahit oluyoruz.

Ancak delil ve üstünlük onların tarafında olmayınca kendileri rezil oldular. Zira Hz. Peygamber'in (sav) aklının kemâli, görüşündeki sağlamlık, hikmetinin metanet ve gücü apaçık ortada iken Hz. Peygamber (sav) -haşa- kendi rüsvalığına sebebiyet verecek şeyi nasıl yapar. Hz. Muhammed'in şanı zâlimlerin söylediklerinden çok yücedir.

Dolayısıyla mana şöyledir: Hz. Muhammed'in (sav) yanında yukarıda belirtildiği şekilde oturup onunla insaflı bir şekilde konuştuğunuzda düşünüp tefekkür ederseniz Hz. Muhammed'de delilik ve akıl dengesizliği gibi bir şey bulabilir misiniz? Yoksa karşısında aciz kalınan bu hikmetler, ibretler ve misaller ilahi ve semavî bir emir gereği midir? Nitekim Hz. Peygamber'e karşı koyup mukabele etmede ve ona meydan okumada idrak ve izanın neredeyse nihayetine varmış son derece zeki, beliğ ve fasih konuşan insanların tümünün akıl ve anlayışları sahalarındaki derinlik ve ihtisaslarına rağmen bu hikmetler karşısında aciz kalmıştır. Gerçekte إِنْ هُوَ: **O**, yani peygamberliğini apaçık delillerle sizlere ispat eden ve parlak mucizelerle desteklenmiş olan Peygamberiniz ancak ve ancak إِلاَّ نَذِيرٌ لَكُم: **yalnızca sizi sakındıran** Hakk'ın katından gelen **bir peygamberdir.** بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ: **şiddetli bir azabın önünde,** yani isyankar kullar için bir çok azabın hazırlanmış olduğu kıyamet vaktinden az önce gelmiş olan bir peygamberdir. **(46)**

Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Şayet peygamberlik vazifene ve yaptığın tebliğe karşılık seni ücret ve bedel almakla itham ederlerse hatta senin tebliğ ve davetini sadece bundan ibaret görürlerse;

قُلْ: Onları susturmak üzere onlara **de ki:** Sizden asla bir karşılık istemem. Farz-ı muhal sizden bir şey isteyecek olmuş olsam şunu biliniz ki: مَا سَأَلْتُكُم مِّنْ أَجْرٍ: Sizi irşâdıma ve kemâle eriştirmeme karşılık **sizden**

... فَهُوَ لَكُمْۜ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٤٧﴾ قُلْ اِنَّ رَبّ۪ي يَقْذِفُ بِالْحَقِّۚ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾ قُلْ جَٓاءَ الْحَقُّ ....

istediğim şey فَهُوَ لَكُمْ: **sizin olsun**, yani size hibe olsun. إِنْ أَجْرِيَ: **Benim ecrim** yani risâlet ve tebliğ görevini yerine getirirken tahammül ettiğim bu meşakkat ve zorluklara mukabil ücret ve mükafatım إِلاَّ عَلَى اللهِ: **ancak** beni hak ile ve doğrulukla Resul olarak gönderen **Allah'a aittir.** O, bütün hallerimi bilen ve gözetleyendir. Bana ve benim şanıma layık olanı bana vermede hikmetle hükmedendir. وَ: Allah u Teâla kullarının hallerine nasıl muttali olmaz. Çünkü هُوَ: zatı bakımından **O** عَلَى كُلِّ شَيْءٍ: mevcudâttan zuhur eden ve üzerinde varlık (*vücud*) nuru parlayan **her şeye** شَهِيدٌ: **şahittir. (47)** Her şey O'nun huzurundadır. Ondan uzak hiçbir şey yoktur. O'na göre gayb yoktur.

قُلْ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Ehl-i dalalet mücadele ve tartışmayı sürdürür de mücadeleyi uzatırlarsa onlara **de ki**: Sizlerin gönlüne hidayet vereceğimi, sizi mutlaka kemâle erdireceğimi iddia etmiyorum. Bilakis إِنَّ رَبِّي: kullarının istidat ve kabiliyetini bilen, murat ettiği kimseye hidayet edip iman ve irfân ihsân etmede hakim olan **Rabbim** يَقْذِفُ بِالْحَقِّ: **hakkı yerli yerine koyar,** yani İslam fıtratı, tevhid ve irfân istidadıyla yarattığı kullarının kalplerine hakkı atıp indirir. Çünkü o Allah u Teâla عَلَّامُ الْغُيُوبِ: **gaybları hakkıyla bilendir. (48)** Kullarının hakkı kabuldeki istidat ve kabiliyetini bilir. Böyle olanları asıllarında sapıklık ve cehalet üzere yaratılmış sapıklık ve dalalet ehlinden ayırır.

قُلْ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Pür hikmet dolu, her türlü yalan şaibesinden arınmış sözlerle hak yolu onlara açık seçik beyan edip açıklamandan sonra **de ki:** جَاءَ الْحَقُّ: uyulmaya layık **hak geldi,** itaat edilip boyun eğilmeye layık İslam zuhur etti. Size düşen ganimeti fırsat bilmeniz ve ihlâslı bir şekilde ona boyun eğmenizdir.

... وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾ قُلْ اِنْ ضَلَلْتُ فَاِنَّمَا اَضِلُّ عَلٰى نَفْسٖىۚ وَاِنِ
اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحٖٓى اِلَيَّ رَبّٖىۜ اِنَّهُ سَمٖيعٌ قَرٖيبٌ ﴿٥٠﴾

وَ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Aynı şekilde onları şu konuda da uyar ki İslam'ın nuru zuhur edip mertebe ve derecesi ortaya çıktıktan sonra مَا يُبْدِئُ: **önü kalmaz** الْبَاطِلُ: İslam'ın nuruyla karanlığı izmihlale uğrayan ve kaybolan **batıl** ihdas olmaz. Cehalet dehlizlerinde ve mağlubiyet derinliklerinde İslam'ın nurlu feneri iyice derinleşip kökleşti وَ: Şöyle ki مَا يُعِيدُ: batıl bir daha asla **geri gelmez. (49)**

İslam'ın nurunu ortaya çıkaran, İslam'ın nişanelerini yücelten, İslam'ı küfre galip kılan ve küfrün putlarını indiren yüce Allah'ı tenzih ve tesbih ederim.

Müşrikler Resulullah'ı eleştirip onu atalarının dinini terk etmekle, kendi kafasından yeni bir din uydurmakla suçlayıp bu yaptıkları sebebiyle sapıklığa duçar olduğunu söylediklerinde Allah u Teâla da onların bu sözlerine karşılık verdi, kınamalarını onlara iade etti. Nebisine tahdis-i nimette bulunmasını emrederek şöyle buyurdu:

قُلْ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Senin durumunu ve dinini eleştirip seni kınadıklarında onlara **de ki:** إِنْ ضَلَلْتُ: **Eğer ben yanılırsam,** esenlik yolundan ve sırat-ı müstakimden ayrıldıysam فَإِنَّمَا أَضِلُّ: **yanılırım** عَلَى نَفْسِي: **yalnız kendi adıma** nefsin heva ve şehvetlerine, lezzet ve şehvetlerinin uğursuzluğuna göre yalnız kendi adıma saparım. وَإِنِ اهْتَدَيْتُ: **Ve eğer** tevhid ve irfâna **hidayeti bulmuşsam** ve cennetlere götüren vesilelere nail olmuşsam فَبِمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي: **bilinmeli ki bu da Rabbimin bana vahiy vermesiyledir.** Yani Cenab-ı Hakk'ın bana vahiy, ilham, çeşitli ikram ve ruhani lezzetleri ve hidayet nimetini bağışlaması sebebiyledir. إِنَّهُ: **Çünkü O,** Cenab-ı Hak سَمِيعٌ قَرِيبٌ: **işitendir,** son derece **yakındır. (50)** Yakarışımı işitir. İrade ve meşieti gereği tüm ihtiyaçlarımı karşılar. İlahi ilim mertebesinde sübut bulan ve levh-i mahfuzda olacağına hükmettiği şeyleri yaratmasına hiçbir şey engel olamaz.

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَاُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرٖيبٍۙ ﴿٥١﴾ وَقَالُوٓا اٰمَنَّا بِهٖۚ وَاَنّٰى
لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَعٖيدٍۚ ﴿٥٢﴾ وَقَدْ كَفَرُوا بِهٖ مِنْ قَبْلُۚ وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ ....

وَ: Allah u Teâla kullarına son derece yakın olduğundan لَوْ تَرٰى: Ey bakan! **Bir görsen** اِذْ فَزِعُوا: **telaşa düştüklerinde** yani kâfirlerin ve müşriklerin ecelleri gelip kıyamet günü üzerlerine azap indiğinde onları bir görsen çok feci bir manzara görürdün. فَلَا فَوْتَ: **Artık kaçamak yoktur,** yani o anda onlar için Allah'tan kaçış yoktur. Ne onlardan ne onların amellerinden ne de hallerinden bir şey Allah'tan gizli kalmaz. وَ: Korunaklı, sarp kalelere ve güvenilir burçlara sığınsalar dahi. Gerçekte اُخِذُوا: her nerede iseler oldukları mekânda **yakalanırlar** مِنْ مَكَانٍ قَرٖيبٍ: Yerin dibinde, dağların tepesinde, bir taşın kovuğunda, göğün başında yahut hangi gizli yerde ve mekânda olurlarsa olsunlar Allah'a **yakın** olan bu **yerden** yakalanıp alınırlar. **(51)**

Sonuç olarak Cenab-ı Hakk'a nispetle çok yakın bir yerden yakalanırlar. Çünkü Cenab-ı Hak tüm mekânlardan münezzehtir. Her yerde hazır ve nazırdır. Hiçbir şey O'ndan gaipte değildir.

وَ: Ceza gününde helak olmaya veya azaba mecbur edildiklerinde قَالُوا: imanın vakti ve zamanı geçtiği o zaman **derler ki** آمَنَّا بِهٖ: **ona** yani Muhammed'e (sav) **iman ettik** وَاَنّٰى لَهُمُ التَّنَاوُشُ: **Fakat onlar için ulaşabilmek nerede?** Yani nereden getirilecek ve onların imanı elde etmeleri ve مِنْ مَكَانٍ بَعٖيدٍ: imandan merhalelerce **uzak bir yerden** kaçırdıklarını telafi etmeleri nereden mümkün olacak. **(52)** Çünkü mükellefiyet ve imtihan süresi artık bitmiştir. İmana yakınken ve iman etmeye güçleri yetiyorken onu tercih etmediler ve imanla vasıflanmadılar. Aksine;

وَقَدْ كَفَرُوا بِهٖ: **Hâlbuki o'nu,** yani Hz. Muhammed'i (sav), kitabını ve dinini **inkâr etmişlerdi** مِنْ قَبْلُ: **daha önce** dünyadayken veya sağlıklıyken yani azabı ve ölümü ayan beyan açıkça müşâhede etmeden önce inkâr etmişlerdi. وَ: Onlar Hz. Muhammed'e ve Kur'an'a iman etme vaktinde يَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ: rastgele **gabya taş atıyorlardı.** Yani bilmeden …

... مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِاَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ

اِنَّهُمْ كَانُوا فِى شَكٍّ مُرِيبٍ ﴿٥٤﴾

saçma sapan konuşup gayba ilişkin hükümler veriyorlardı. Hz. Muhammed (sav) hakkında düşmanlık ve zâlimliklerinden tahmin ve zan ile diyorlardı ki: Şüphesiz o kâhindir, şairdir ve delidir. Kitabı da öncekilerin masallarıdır. Gerçekte delilerin kelamından ibarettir. Hâlbuki bu gibi hurafelerin Hz. Peygamber'e (sav) ve Kur'an'a nispeti مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ: onun yüce şanından, yüce ve şerefli kitabının şanından fersah fersah **uzaktandır. (53)** Onların ıztırar halindeki bu imanları da aynı şekilde kabul edilmekten fersah fersah uzaktır.

وَ: İmanlarının kabulünden ümitlerini kestikleri ıztırar halinde حِيلَ: **set çekilir** ve engel konulur. بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ: **onlarla** iman ve ona bağlı olan kurtuluşa dair **arzu ettikleri şey arasına** set çekilir. O zaman onlara كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِم: **tıpkı** onların مِّن قَبْلُ: **daha önceki benzerlerine yapılan şey** onlara da yapılır. Iztırar vakti azap gelip çattığında imana yönelen Firavun, Karun ve daha başkaları gibi daha önceki helak olup gitmiş kâfirlerin başına gelen onların da başına gelir. إِنَّهُمْ: **Şüphesiz** كَانُوا: **onlar** فِي شَكٍّ: **şüphe içindedirler** yani gaflet ve tereddüde tümüyle dalmış bunlar gibi tüm sapıklar ve benzerleri مُّرِيبٍ: arkadaşlarını büyük bir şüpheye şiddetli ve kaba bir inkâra düşüren **işkilli bir şüphe içindedirler. (54)**

Allah u Teâla bizi ve bütün kullarını onlar gibilerinden lütuf ve ihsânıyla korusun.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey yakin derecelerinde ilerleyip ilme'l-yakinden ayne'l-yakine oradan da hakka'l-yakine yükselen sâlik! -Allah seni en yüce maksadına ulaşmanda muvaffak kılsın; bu hedefini başarmanda yardımcın olsun- Sana gereken şudur: Aynı zamanda *rıza* mertebesi de olan *sıdk makamı*nda iyice yerleşmelisin. İlahi ilim mertebesinde kesinleşmiş hükümleri ve ilahi kazanın gerekleri konusunda şüphe ve tereddütten yüz çevirmelisin.

Allah u Teâla tarafından desteklenen peygamberinin kerem eteğine yapışarak tüm hallerinde Cenab-ı Hakk'a doğru yönelmelisin. Allah seni tevhidine irşâd etsin. Resulüne indirilen Kur'an-ı Kerim'deki âyetlerden doğru yolu bulmak suretiyle doğruya ve rüşde erişmelisin. Kur'an tevhid ve yakîn yolunda nasıl yol alınacağını açıklar. Yine Kur'an-ı Kerim'deki kapalı noktaları izah eden kitabın remiz ve işaretlerini gösteren Hz. Peygamberin hadisleriyle hakikate erişmeyi talep etmelisin.

Her halde Allah'a tamamen kulluktan ayrılmamalısın. O'na tevekkül etmelisin. İşlerini O'na havale etmelisin. Her ihtiyacında Allah u Teâla'yı vekil tutmalısın. Her bir önemli işinde vekilin O olmalı. Yardımcı olarak Allah sana yeter. Tüm düşmanlarının şerlerini senden tümüyle giderir.

Aman sakın ola ki gaflet ehli olan servet sahipleriyle oturup kalkma. Bu tür kimseler sahip oldukları mal, makam, soy ve nesep gibi şeylerle övünürler. Bu gibiler kendi arkadaşına övünür ve akranlarına üstünlük taslar. Böylece başkan ve lider olmak isterler.

Şayet insanlarla oturup onlarla arkadaşlık kurmak istersen, onların içinden şu vasıftaki kimseleri tercih et. Dünyadan ve dünyanın boş hülyalarından uzaklaşmış, açlığını giderecek, avret yerlerini kapatacak, soğuktan ve sıcaktan korunacak bir meskeninden başka bir şey talep etmeyip dünyaya ve içindekilere karşı zahidane davranabilenleri tercih et. Dünyayla arkadaşlığın, çölde şaşırıp kaybolmuş, hangi taraftan çıkacağını bilemeyen, bu çölden ve korkularından kurtulmak için aklını kullanan ve bu konuda tefekkür eden birinin muamelesiyle dünyaya yaklaş.

Her an Hz. Peygamber'in (sav) şu hadisini hatırlamalısın. Bu hadisi her an gözünün önünde olacak şekilde bir yere koy. O hadis şudur: "Dünyada bir garip ya da bir yolcu gibi ol ve kendini kabir ehlinden say"[32]

Allah bizi fazileti ve lütfu ile bu emre bağlı kalan tezekkür eden ve gereğince amel eden ve bunun manasının helavet ve tatlılığını nefsinde bulanlardan kılsın inşallah.

---

[32] Buharî bu hadisi Abdullah b. Ömer'in (ra) lafzıyla rivâyet etmiştir. Abdullah b. Ömer şöyle dedi. Resulullah (sav) omzumdan tuttu ve buyurdu ki: "Dünyada bir garip gibi veya bir yolcu gibi ol. İbn-i Ömer şöyle devam eder: "Akşamladığında sabaha çıkmayı bekleme, sabahladığında da akşama varmayı bekleme. Sağlıklıyken, hastayken yapamayacağın şeyleri yap ve hayattayken ölümün için gerekli şeyleri yap." Sahih-i Buhari 5/2358 Rakaik, 6035 no'lu hadis) İbn Hibban da bu hadisi sahihinde rivâyet etmiştir. (2/471 697 no'lu hadis (Fânî dünyada kişide bulunması gereken vasıfların bildirilmesi hakkındaki bahiste) Yine bu hadis Tirmizi'nin Sünen'inde yer alır. 4/567 Zühd, 2333 no'lu hadis. Tüm bu rivâyetler Abdullah b. Ömer'den rivâyet edilmiştir.

FÂTIR SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Allâhü Teâlâ'nın kudretinin genişliğini, ilminin ve irâdesinin kuşatıcılığını, zâtî ve fiilî isim ve sıfatlarının umûmîliğini ve şümûlünü idrâk edebilen kimseye şu hakîkat gizli kalmaz: Cenâb-ı Hakk'ın mazharları ve tecellîleri, o kadar çok çeşitli ve derecelidir ki, sayıya ve hesâba gelmezler. Çünkü onun zâtının, sıfatlarının ve isimlerinin künhüne kimse vâkıf olamaz; çünkü o herhangi bir işle meşgul olmaz, belki "o her an bir iştedir" demek daha doğru olur.

Onun işi bu şekilde olunca, onun sayısız ve sınırsız tecellîlerinden ortaya çıkan mazharları nasıl sayıya sığabilir ki? Ancak, Cenâb-ı Hak insanları irşat etmek için ve onların da, güçleri ve tâkatleri yettiğince, kendilerine bahşedilen lutuf ve ihsanların hukûkunu edâ etmelerini sağlamak gâyesiyle, yeryüzündekilere göre muazzam sayılabilecek bâzı mazharları îtibâriyle kendi kendisine hamd etmekte, yüce ve yüksek olan ismini zikrettikten sonra bu sûrede şöyle buyurmaktadır:

SÛRENİN TEFSÎRİ

Kâmil olan sıfatları ve şâmil olan isimleri îtibâriyle mütecellî olan بِاسْمِ اللّٰهِ: **Allâh'ın adıyla** başlarım. O, mazharlarını ve yaratmış olduğu şeyleri varlık nûruna lutuf ve keremiyle izâfe etmesinden dolayı, onların hepsi üzerine الرَّحْمٰنِ: **Rahmân**'dır, çok merhametlidir. Yine o, havâs kullarını, varlığın menşeine, feyiz ve lutuf hazînelerinin kaynağına muttalî kılmakla da onlara karşı الرَّحِيمِ: **Rahîm'**dir, çok rahmet sâhibidir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلاً اُو۫ل۪ٓي اَجْنِحَةٍ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبَاعَۜ يَز۪يدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَٓاءُۜ ....

Bütün mazharların lisânından hâlen ve kavlen dökülen her şeyi kapsayan ve her şeye şâmil olan الْحَمْدُ: **Hamd,** sâbit ve kesindir ki, لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: **Gökleri ve yeryüzünü yaratan Allah içindir.** İşte böyle bir hamd, övgü, şükür ve methiye; o en yüce sıfatlardan, yüksek gök cisimlerini, en güzel isimlerden yansıyan varlık nûrunun parıltılarıyla, karanlıklarını yarıp ayırarak, yine aşağı âlemde/yeryüzünde bulunan cisimleri de, fâil ve kâbil (kâbiliyetli/kabul edici) olmaları ve onlardan da, Allâhü Teâlâ'nın irâdesi, gücü ve kuvveti sâyesinde, kevn ü fesâdın (oluş ve yok oluşların) meydâna gelmesi için, kendilerini adem/yokluk kilerinden tutup çıkararak var eden, ilk ve benzersiz olarak yaratan Allâh'a mahsustur. جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلاً: **Melekleri elçiler yapmıştır.** Cenâb-ı Hak, yüce ve kutlu kapısının bekçileri ve hizmetçileri olan melekleri, kendisi ile, yüksek rütbeler ve yüce mertebelerle kendi katından seçilmiş ve desteklenmiş olan peygamberleri ve velîleri gibi havâstan kulları arasında birer aracı ve vâsıta yapmıştır. Melekler, Cenâb-ı Hak katından lutfedilen ve her iki dünyânın da hayrına ve yararına olan vahiyleri onun tarafından alıp havâs kullarına iletirler. İşte bundan dolaydır ki, onlar أُولِي أَجْنِحَةٍ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ: **İkişer, üçer, dörder kanatlıdırlar.** Onlar, farklı sayıdaki kanatları sâyesinde, kendilerini Allâhü Teâlâ'nın görevlendirdiği veyâ emrettiği yere doğru süratle gidebilirler. Kimisinin iki, kimisinin üç ve kimisinin dört kanadı vardır. Daha doğrusu Allâhü Teâlâ'nın dilediği kadar onların kanadı vardır; kanatları belli bir sayı ile sınırlı değildir. يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ: **O, yarat-mada dilediği şeyi fazlalaştırır,** istediği gibi tasarrufta bulunur. Cenâb-ı Hak istediğini istediği gibi yaratır; onun kudretinin hiçbir sınırı yoktur. Mahlûkatını yaratma konusunda dilediği şekilde ve nihâyetsiz olarak tasarrufta bulunabilir. Nasıl ki, bir rivâyette şöyle geçmektedir:

... إِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ ....

"Hz. Peygamber Mîraç gecesi Cebâil'i gördüğü zaman, onun 600 kanadı vardı."[33]

İşte bu rivâyet, meleklerin kanatlarının çok çeşitli olduğunun bir delîlidir ve âyet, Allâhü Teâlâ'nın mülkünde ve melekûtünde istediği gibi, istediği şekilde ve istediği zamanda tasarrufta bulunduğuna işâret eder. Dolayısıyla, hangi türden olursa olsun, onun daha önce yaratmadığı çeşit çeşit şeyleri yaratması câizdir, mümkündür. O, herhangi bir türde dahi sûret veyâ beden yönünden olsun, ses veyâ akıl yönünden olsun veyâ diğer yönlerden olsun, hârikulâde güzel ve hoş şeyleri, yepyeni bir biçimde yaratmaya kâdirdir. İşte aslında insan türünün mârifette, hakîkatte veyâ akılla ilgili şeylerde idrâkinin asırdan asıra değişmesinin sebebi de budur. Hattâ aynı asırdaki farklı idrakler de bu hakîkat ile açıklanabilir. Bâzıları ahmaklığın son raddesinde, bâzıları dayanıklılığın son sınırında, bâzıları güzelliğin ve nezâketin zirvesinde ve bâzıları da katılığın ve kabalığın en uç noktasında olabilmektedir. Kısaca, Cenâb-ı Hak mülkünde ve melekûtünde istediği gibi tasarrufta bulunur, dilediğini yapar; o tek başınadır, ortağı veyâ yardımcısı yoktur. Fiilinde, kudretinde ve irâdesinde en küçük bir fütûr, yanılma veyâ sürçme sözkonusu aslâ değildir. Zîrâ Cenâb-ı Hak her türlü usançtan veyâ bezginlikten münezzehtir. Onun sıfatları da, herhangi bir aradan, boşluktan veyâ fâsıladan berîdir, uzaktır. Tam kudreti ile Kâdir ve muktedir olan إِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Allah, elbetteki her şeye kadirdir (1).** İrâdesinin taalluk ettiği, yaratmayı istediği her şeye kâdirdir; onun irâdesinin ışıltısının üzerine düştüğü her şey, herhangi bir muhâlefet veyâ karşı konmaya mâruz kalmaksızın meydâna gelir ve oluşur.

Şu hakîkat de Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin kemâline işâret etmektedir:

Kullarının durumlarını düzenleyen, takdir eden ve yaratan مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ: **Allah, insanlar için ne rahmet açarsa,** lutuf ve ......

---

[33] İbn Mes'ud'dan rivâyet edilen bu hadis müttefekun-aleyh'tir; bâzı rivâyetlerde "Mîraç gecesi" ibâresi yoktur. (Bak.: *Sahîhu'l-Buhârî,* III/1181, rakam: 3060, Bâb: İzâ Kâle Ehadüküm Âmîn; *Sahîhu Müslim,* I/158, rakam: 174, Bâb: Ma'nâ Kavlihî Azze ve Celle Le-Kad Raâhü Nezleten Uhrâ.)

...فَلَا مُمْسِكَ لَهَاۚ وَمَا يُمْسِكْۙ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهٖۜ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ
يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْۜ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ يَرْزُقُكُمْ
مِنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِۜ ....

ihsânının bir gereği olarak, insanlara nübüvvet, risâlet, velâyet, kerâmet, ilim, mârifet, rüşd ve hidâyet gibi, katından gelen kemâlat cinsinden her ne bağışlarsa, فَلَا مُمْسِكَ لَهَا: **İşte onları tutan kimse olamaz.** Onlara engel olan hiç kimse bulunamaz. وَمَا يُمْسِكْ: **Onun tuttuğunu da,** kahır ve celâli gereği onun engellediği ve vermediği şeyleri de, فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ: **Artık ondan sonra gönderecek kimse olamaz.** Cenâb-ı Hak menettitten sonra, hiç kimse hiçbir şey gönderemez. وَ: **Ve** onun engellediği bir şeye herhangi bir kimse nasıl güç yetirebilsin ki? هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ: **Azîz ve Hakîm olan oldur (2).** İzzet, yenilmezlik, gâlibiyet ve üstünlük ona hastır; ondan daha üstün hiç kimse yoktur. Bir şeyi ihsan etmekte de, nasip etmemekte de tek başınadır; fiilinden sorgulanamaz; onun sözünü veyâ takdîrini kendisinden başka hiç kimse değiştiremez; verdiği hükmü kimse sorgulayamaz.

Sonra Cenâb-ı Hak nîmet bahşettiği kimselere seslenerek, onların kendisine yönelmelerini, nîmetlerine şükretme vazîfesine devam etmelerini şu şekilde buyurmaktadır:

يَاأَيُّهَا النَّاسُ: **Ey insanlar,** ey gaflet ve unutkanlık özelliğiyle yaratılmış insanlar! اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ: **Allâh'ın üzerinizdeki nîmetini hep hatırlayın.** Onun kereminin haklarını edâ etmek için ona şükredin ve onun nîmetleri üzerinde tefekkür edin. Kendisi vâcibü'l-vücûd olan ve bakâsı dâim olan هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ: **Allah'tan başka sizi gökten ve yeryüzünden rızıklandıran bir yaratıcı mı var?** Ulvî şeylerle süflî şeyleri, fâil ve sebep olan şeylerle, onun Alîm ve Hakîm sıfatlarının kudretine müsahhar olan kâbil ve sebebe bağlı olan şeyleri birbiriyle karıştırmak sûretiyle size rızık veren başka bir ilah mı var? İşte bu sizin şu hakîkati keşfetmeniz ve anlamanız içindir:

...لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۘ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾ وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَۜ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٤﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ....

لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ: **Ondan başka ilah yoktur.** Tâat ve rücûya gerçekten müstehak olan, kendisinden başka mercî ve maksat bulunmayan Allah'ın dışında, ibâdet ve teveccüh edilmeyi hak eden, hâdiselerin, hükmüne ve nîmetlerin ihsânına isnat edildiği herhangi bir ilah yoktur. فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ: **Nasıl da döndürülüyorsunuz? (3)** Ey suçlu ve mücrim olanlar! Onun tevhîdinden ve kapısından nasıl yüz çevirebiliyorsunuz?

وَ: **Ve** ey resullerin en kâmili! Mâdem ki, sen dalâlet ehli olanları irşâda gönderildin ve onlara risâleti tebliğ etmekle görevlendirildin, o halde, bu görevi yerine getirirken karşılaşacağın zorluklara ve sıkıntılara da katlanmalısın. Bu cümleden olarak, إِنْ يُكَذِّبُوكَ: **Eğer seni yalanlıyorlarsa,** bu sapkın ve şaşkınlar kendilerini Hakk'a dâvet ettiğin halde, seni yalancılıkla itham ediyorlarsa, onların bu yalancılık ithâmı eziyetine katlan ve bil ki, فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ: **Senden önceki peygamberler de yalanlanmışlardı.** Pek çok peygamber yalancılıkla suçlanmıştı. O halde, onların yalanlarına ve eziyetlerine karşı, bizim sana yardım ve zaferimiz gelinceye kadar sabırlı ol. وَ: **Ve** onlar da iyi bilirler ki, إِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الأُمُورُ: **İşler Allâh'a döner (4).** Peygamberleri tasdik veyâ tekzip olsun, sabır veyâ eziyet olsun, her türlü hâdise, o basit ve sıradan sebep ve vesîlelere değil, Vâhid, Ehad ve Kâdir olan, nîmet vermeye de, cezâ vermeye de muktedir olan Allâh'a râcîdir. Çünkü onların hepsi, evvelen ve bizzat Allâh'a istinat etmektedir. Onun yüce ilminde mevcutturlar ve kader levhasında sâbittirler. Hakka ve hakîkate ulaşanlara da, ulaşamayanlara da, tasdik edenlere de, etmeyenlere de ilim ve haberdarlığının gereği olarak karşılık verecektir.

يَاأَيُّهَا النَّاسُ: **Ey insanlar!** Ey gaflet ve unutma denizinde boğulmuş, aldanma ve hüsran çölünde yolunu kaybetmiş insanlar! إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ: **Şüphesiz ki, Allâh'ın vaadi gerçektir.** Âhirette, şakî olsun, saîd olsun, mutî olsun, kâfir olsun bütün kullarına ne vaad ettiyse onların …

... فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿٥﴾ اِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا اِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ اَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾

hepsini de gerçekleştirmek Allâhü Teâlâ'nın kendi üzerine aldığı bir ahittir ve bunun tersi aslâ söz konusu değildir. O halde, size düşen; Mevlâ'nızın sizin için hazırlamış olduğu şeylere nâil olabilmek üzere, âhiretinize azık hazırlamak, ukbânıza hazırlanmaktır. فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا: **Sakın ola ki, dünyâ hayâtı sizi aldatmasın.** Lezzetleri de kendisi de ebedî, bâkî ve dâim olan âhiret hayâtından, dünyâ hayâtı ve onun geçici lezzetleri sizi engellemesin, alıkoymasın. وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ: **O aldatıcı da sizi Allah ile aldatmasın (5).** Yâni hîlekâr, tuzakçı, aldatıcı ve düzenbaz olan şeytan; Allâh'ın rahmetinin çok geniş, lutuf ve ihsânının sonsuz olduğu, onun hiç kimsenin ibâdet ve taatine ihtiyâcı olmadığı, Hakîm ve Allâm olan bir zâttan elem verme fiilinin sudur etmesinin tasavvur edilemeyeceği gibi kandırmacalarla, yine takvâdan ve âhirete hazırlanmaktan engelleyecek hîleleri kalbinize düşürmek sûretiyle sizi aldatmasın.

Ey Âdemoğlu! إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ: **Şüphesiz ki, şeytan sizin düşmanınızdır.** Onun size olan düşmanlığı babanız Âdem'den beri devam etmektedir. فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا: **O halde sizler de onu düşman bilin** de, ona meyletmeyin, ona gönül vermeyin, onun sözlerini dinlemeyin, onun aldatmasına aslâ kanmayın. O sizi nefislerinizin çektiği ve arzuladığı şeylere yönlendirir ve böylece sizi büyük bir fitneye düşürür. Nasıl ki, babanız Âdem'i de (a.s.) aynı şekilde şaşırtmıştı. O halde, onun iğvâlarından ve aldatmacalarından sakının. Aksi halde onun tarafından olursunuz. إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ: **O kendi tarafından olanları ancak ve ancak cehennemliklerden olmaya çağırır (6).** İğvâsı ve şaşırtmacası ile, tıpkı kendisi, taraftarları ve tâkipçilerinde olduğu gibi, ezelî şakâvete uğramış olanlar için hazırlanmış olan saîre, yâni cehenneme çağırır.

Allâh'ım! Lutfun ile bizleri azâbından kurtar. Bizim de senin de düşmanın olan şeytanının aldatmacasından keremin ile bizleri koru.

اَلَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ اَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوٓءُ عَمَلِهِ فَرَاٰهُ حَسَنًاۜ فَاِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَٓاءُ

Sonra Cenâb-ı Hak bütün kullarına şâmil olmak, cennet ve cehennemi hatırlatmak ve bir vaaz u nasîhat olmak üzere şu şekilde buyurmaktadır:

اَلَّذِينَ كَفَرُوا: **İnkâr edenler var ya,** yâni hakkı/gerçeği örtenler ve ondan dünyâ hayâtında inatla ve kibirle yüz çevirenler var ya, لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ: **Onlar için şiddetli bir azap vardır.** Yâni, dünyâda yapmış oldukları şeye karşın âhirette ateşte yanma azâbı vardır; çünkü yanmaktan daha şiddetli bir azap yoktur. وَالَّذِينَ آمَنُوا: **İman edenlere,** Allâh'ın birliğine inanıp, onun kendilerine indirdiği, tevhid ve irfan yolunu beyan eden kitaplar ve sahîfelerle kendi katından desteklenmiş olan peygamberlerini tasdik edenlere وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ: **Ve sâlih amel işleyenlere gelince,** bu kitap ve sahîfelerde kendilerine emredilmiş olan güzel davranışları sergileyenlere gelince, لَهُمْ مَغْفِرَةٌ: **Onlar için bir mağfiret,** âhiret hayâtında, îman ve tasdik etmelerinden önce kendilerinden sâdır olan günah ve hatâlarının üstünün örtülmesi ve gizlenmesi وَأَجْرٌ كَبِيرٌ: **Ve büyük bir ecir vardır (7).** Cenâb-ı Hak katından indirilmiş olan kitaplarda açıklanan ilâhî emirler gereğince, onlar için azîm bir karşılık söz konusudur.

أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا: **Ya o kimseye ne demeli? Kötü ameli kendisine süslendi ve o da onu güzel gördü!** Yâni şeytanın kötü ve çirkin amelini, aslında kötü olan davranışını kendisine süslü ve güzel gösterdiği kişiye ne demeli? O kişinin böylesi fâsit amelini ve bâtıl inancını güzel zannetmesi ve öyle iddia etmesi, ameli ve inancı gerçekten de güzel olan kimsenin durumu gibi midir? Bu ikisi de güzel ve bol bir mükâfâtı hak etmekte eşit midirler? Hayır; aslâ ve kat'â! Azamet ve kibriyâ örtüsüne bürünmüş, istediği her şeyi yapmaya muktedir ve kâdir olan فَإِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ: **Allah, şüphesiz ki istediğini saptırır,** kahrı ve celâli gereğince âsî kullarından istediği kimseyi ....

... وَيَهْدٖى مَنْ يَشَٓاءُۗ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾ وَاللّٰهُ الَّذٖٓى اَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُثٖيرُ سَحَابًا ....

tevhîdinin yolundan saptırır وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ: **Ve istediği kimseyi de hidâyete erdirir.** Lutuf ve cemâli gereğince, kullarından dilediğini tevhid merkezine, bakâ ülkesine ulaştırır. Ey resullerin en kâmili! Saptırma olsun sapma olsun, doğru yolu/aklın yolunu bulma olsun hidâyete erme olsun, hepsi de evvelen ve bizzat, Allâh'ın irâdesine bağlıdır. Bu alana kullarından herhangi birisinin müdâhelesi aslâ söz konusu değildir. فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ: **O halde, onlar için kendini üzüntülere salma.** Onlardan senin hidâyetini isteyip de azgınlık içerisinde olan kimseler için kendini ne yor ne de helâk et; hidâyeti kabul etmiyorlar diye, sapıklık içindeler diye onlara karşı hasretler çekip, eyvahlar edip, üzüntülerle kendini boğma.

"Kötü ameli süslenip de kendisi de öyle zanneden kimseye ne demeli? ..." âyetinin anlamı şöyle de olabilir: Hakîkatte bâtıl olduğu halde, kendi câhil zannınca kötü amelini güzel ve bâtıl inancını hak zanneden ve bu yüzden Hak yoldan sapıp ayrılarak, hidâyetten uzaklaşan kimselere ne demeli? Ey resullerin en kâmili! Sen onlar hidâyete ermiyorlar, îman etmiyorlar diye o kadar rahatsız oldun ki, kendini onların peşinden neredeyse helâk ettin! Şüphesiz ki, Allah dilediğini dalâlete düşürür, dilediğini de hidâyete erdirir. O halde, onlar için kendini üzme. Kısaca; إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ: **Şüphesiz ki, Allah onların yaptıklarını bilendir (8).** Onların bütün hallerini gören Allâhü Teâlâ, yaptıklarını da bilmektedir ve o kötü fiillerinin karşılığını da verecektir. Onların hidâyet ve doğru yol adına kaybettikleri şeyler için boşuna kendini yorma.

وَاللَّهُ: **Ve Allah,** kullarının içlerinde olan şeyleri ve kâbiliyetlerini nasıl bilmesin ki? O, onların bütün fiil ve hallerini takdir edip, ihtiyaçlarını gidermesinin yanında, lutuf ve ihsânı gereğince, şiddetli الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا: **Rüzgârları da gönderendir. Onlar da bulutları kaldırır.** Soğuk ve nemli havayla temâsa geçip yağmur üretmelerini sağlamak için, yoğunlaşmış buhardan ve sisten oluşan bulutları hareket

... فَسُقْنَاهُ اِلٰى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَاَحْيَيْنَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ كَذٰلِكَ النُّشُورُ ﴿٩﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًاۜ ....

ettirir. Katımızdan bir inâyet olmak üzere, o bulutlar üzerinde böylece işlem yaptıktan sonra فَسُقْنَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَيِّتٍ: **Onunla ölü toprağı sularız,** onun yağmuruyla üzerinde hiçbir yeşillik emâresi bulunmayan kupkuru toprağı sularız da, فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا : **Ölümünden sonra o toprağı onunla diriltiriz.** Bulutlardan gelen yağmur suyuyla, o kuruyup ve kapkatı hâle geldikden sonra o toprağı canlandırıveririz. كَذَلِكَ النُّشُورُ: **İşte neşr de aynen böyledir (9).** Kabirlerinde öylece duran ölülere, mevt-i tabîî ile ölmüş olan kupkuru bedenlere yönlendirilmiş olan âb-ı hayat yağmurları yüklü inâyet bulutlarını hakerete geçirmesi için, lutuf ve rahmet esintilerimizi göndermek sûretiyle, o parça parça olmuş, dağılıp gitmiş, kendi bedenlerinden ayrılmış olan ruhlarını kendilerine tekrar gönderip diriltmemiz de aynen bunun gibidir. Bizim onları tekrar diriltmemiz ve bedenlerinden yeniden çıkarmamız, kudretimizi ızhar etmek, hikmetimizi tamamlamak, yarattığımız şeylerde, mülk ve melekûtümüzde tek başınalığımızı, kibriyâ ve izzete bizzat sâhip olduğumuzu göstermek içindir.

Kısaca; مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ: **Her kim izzeti istiyorsa,** kendisine zilletin aslâ bulaşmadığı kâmil izzeti istiyorsa, ona gereken Allâh'a dönmek ve onun cânibine yönelmektir. Zîrâ her şeyi kuşatan ve her şeyin üzerinde olan فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا: **İzzet topluca Allâh'a âittir.** O halde, Allâh'ın izzeti ve şerefi ile değerlenip şereflenmek isteyen bir kimsenin, Allâh'a giden sülûkünün başından îtibâren, her amelin nihâyet derecesi olan tefekküre ulaşıncaya, Cenâb-ı Hakk'ın ceberûtunun örtülerini aralamaya çalışan bir mütefekkir hâline gelinceye, onu elde edinceye, Hakk'ın, varlığında başkasının ortaklığı aslâ bulunmayan mevcûdat sayfalarında onun sıfatlarının eserlerini görebilen bir "müşâhid" ve bir "mükâşif" oluncaya kadar, esmâ-i hüsnâsı ve sıfât-ı ulyâsı ile Allâh'ı zikretmesi gerekir. Kısaca, o kimsenin, daha ahvâlinin başlangıcından îtibâren sürekli tezekkür hâlinde bulunması gerekir. Çünkü; ....

...اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّـَٔاتِ
لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ اُو۬لٰٓئِكَ هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ
مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًا ....

اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ: **"Güzel kelime"ler ona yükselir.** Hakk'ın nîmetleri üzerinde tefekkür eden ihlas sâhibi kimselerin lisânından dökülen ve onun esmâ-i hüsnâsından ve sıfât-ı uzmâsından olan güzel ve hoş kelimeler ona yükselir. Aynı şekilde, ihlas ve tebettül üzere olan kimselerin işlemiş olduğu وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ: **Sâlih emeller de onu yükseltir.** Yâni ihlastan ve güzel kelimelerden müteşekkil olan ameller kişiyi, Allâhü Teâlâ'ya kurbiyet derecelerine yükseltir. Kişi, amelindeki ihlâsı nispetinde Hakk'a yakınlık derecesinde yüksek olur. Allâhü Teâlâ'ya karşı defâlarca وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّـَٔاتِ: **Kötü tuzaklar kuranlara gelince,** yâni Cenâb-ı Hakk'a karşı kötü tuzaklar kuran fakat onun resûlü vâsıtasıyla rezil ettiği müşriklere gelince, لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ: **Onlar için şiddetli bir azap vardır,** yapmış oldukları hîlelerinin karşılığı olarak, âhiret hayâtında onlar için çok çetin bir azap vardır. وَمَكْرُ اُو۬لٰٓئِكَ هُوَ يَبُورُ: **Her ne kadar onların tuzağı işe yaramaz olsa da (10).** Elbetteki onların tuzakları bâtıl ve boş olup, Hz. Peygamber vâsıtasıyla hiç fark ettirilmeden boşa çıkarılmış olmakla birlikte, onlar tuzak kurmanın vebâlini çekeceklerdir.

وَ: **Ve** ey müşrikler! O kurduğunuz tuzağın zararı size nasıl dönmez ki? Zirâ sizin kendisine ve kendisinin seçmiş olduğu kimseye tuzak kurduğunuz اللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ: **Allah, sizi bir topraktan yarattı.** Sizin vücûdunuzu kendisinde hiçbir his ve şuur olmayan katı bir topraktan takdir etti. ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ: **Sonra bir nutfeden,** aslı topraktan meydâna gelen bitki parçalarından oluşan âdî bir nutfeden yarattı. ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًا: **Sonra da sizi çift çift eyledi.** Nesil türetmeniz ve çoğalmanız için erkek ve dişi olmak üzere sizi çift hayvanlar hâline getirdi. وَ: **Ve** o sizi en güzel ve en uygun şekilde besleyip büyüttü ve terbiye etti. Çünkü o sizin ......

... وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖؕ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهٖٓ اِلَّا فٖى كِتَابٍؕ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسٖيرٌ ﴿١١﴾ وَمَا يَسْتَوِى الْبَحْرَانِۗ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَٓائِغٌ شَرَابُهُ وَهٰذَا مِلْحٌ اُجَاجٌؕ ....

lehinize olan şeyleri de, aleyhinize olan şeyleri de, hattâ sizinle ilgili her şeyi en güzel ve en iyi şekilde bilendir. Öyle ki, مَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ : **Bir dişinin hâmile olduğu ya da doğurduğu herhangi bir şey yoktur ki, onun ilminde olmasın,** onun izniyle olmasın. Çünkü her şey ona mâlumdur, hiçbir şey onun için gayb değildir. وَ: **Ve** doğurulduktan sonra مَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ : **Herhangi bir kimsenin ömrü uzun ya da kısa olması da,** yâni ömrünün sonuna ulaşıp ulaşamayacağı bilgisi de, yine إِلَّا فِي كِتَابٍ: **Ancak bir kitaptadır.** Bunlar, ilm-i ilâhî mertebesinde ve kader levhasında yazılmış ve sâbitlenmiştir. إِنَّ ذَلِكَ: **İşte bu** muhâfaza ve tesbit, عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ: **Allah için kolaydır (11).** Her ne kadar sizin için zor hattâ imkansız olsa da -zîrâ zamânı getirmek ve bir ânı dahi oluşturmak sizin gücünüz dâhilinde değildir ki, gününüzü, ayınızı ya da yılınızı oluşturmaya, çocukluğunuzu yaratmaya, cenin hâline gelmenizi sağlamaya gücünüz yetsin- Alîm ve Hakîm olan Allah için kolaydır.

Sonra Cenâb-ı Hak tatlı ve acı denizi mü'min ve kâfir olan iki grubun durumuna misâl getirerek şöyle buyurmaktadır:

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ: **Şu iki deniz bir değildir;** fayda da, zararda ve kendilerinden elde edilen şeylerde şu iki deniz denk değildir: هَذَا: **Şu** yâni mü'min, vahdet-i zâtiyye denizinden beslenen îman ve irfan denizini tasdik eden kimse عَذْبٌ: **Tatlıdır,** hoştur, tatlılığın zirvesindedir, فُرَاتٌ: **Kandırır,** yakîn soğukluğu ile susuzların ciğerlerindeki harâreti giderir, سَائِغٌ شَرَابُهُ: **İçimi kolaydır,** yâni tevhid fıtratı üzere yaratılmış olanlar tarafından kolayca içilebilir ve sindirilebilir. وَهَذَا: **Şu ise,** yâni gaflet denizinde bocalayıp duran kâfir ise, مِلْحٌ: **Tuzludur,** kendisinden içen…

... وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ
فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ
وَيُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِى لِأَجَلٍ مُسَمًّى ....

---

kimseye hiçbir tat/zevk ve fayda vermez. Bilakis, أُجَاجٌ: **Acıdır,** zehir gibidir, insanın bünyesini bozar. Ondan içen kimse, aslâ kurtulmamak üzere, helâk olup gider. Bununla birlikte, her ne kadar aslında küfrün ve dalâletin hiçbir faydası olmamakla birlikte, acı olan denizin birtakım faydaları da yok değildir. وَمِنْ كُلٍّ: **Hepsinden,** yâni her iki denizden de, تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا: **Tâze et yersiniz.** Balık veyâ başka türden yiyecekler elde edersiniz. وَ: **Ve** o ikisinden تَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا: **Takındığınız süs eşyâları çıkarırsınız.** Çeşit çeşit aksesuarlar elde edersiniz. Ey mükellefler, ey Hakk'ın emir ve yasakları karşısında sorumlu olanlar! Cenâb-ı Hak size karalarını ve denizlerini birçok yönden faydalı ve onlardan faydalanmayı mübah kılmıştır. وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ: **Ve onun lutfunu aramanız için ve ona şükredesiniz diye, gemilerin denizde suyu yarar yara gittiğini görürsün (12).** Bundan, sizin onun nîmetlerine karşı şükretmeniz beklenmektedir ki, böyle yaptığınız takdirde, o size lutfunu daha çok artıracaktır.

Cenâb-ı Hakk'ın lutuf ve rahmetinin bolluğunun nihâyetsizliğine bir örnek de şudur:

يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ: **Geceyi gündüze sokar.** Yâni, o yazın, kullarının maîşetini temin etmesi maksadıyla, gecenin karanlığını gündüzün nûruna sokar da, gecenin kısımları gündüzün kısımlarına girmek sûretiyle gündüzü uzatır. وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ: **Gündüzü de geceye sokar.** Bedeninizdeki kuvvetlerin, bedenin aslî görevleri için yenilenmesi maksadıyla [kışın da] gündüzün bir kısmını geceye dâhil etmek sûretiyle geceyi uzatır. وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ: **Güneşi ve ayı müsahhar kılmıştır.** Bunu da kullarının işlerinin yolunda gitmesi için yapmıştır. Öyle ki, كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى: **Hepsi de belli bir vakte kadar akıp gider.** Allâh'ın

... ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُۜ وَالَّذٖينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمٖيرٍۜ
﴿١٣﴾ اِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَٓاءَكُمْۚ ....

izni ve ilhâmı ile, devrinin başlangıcından sonuna kadar tekrar tekrar dönüp durur ki, bu durum dünyânın sonuna dek devam edecektir. ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ: **İşte Rabbiniz olan Allah budur.** İrâde ve isteğinde kendisinden başka hiç kimseye bağlı olmayan, hür olan, mükemmel ilmi ve haberdarlığıyla, inci gibi ve sonsuz hikmetleriyle her şeyi yöneten, her şeye hâkim olan Allah işte böyledir. Sizi adem kilerinden çıkarıp ızhar eden, türlü türlü lutuf ve ihsanlarla besleyip büyüten hep odur. Sizi yarattığı halde, sizi besleyip büyüten nasıl o olmasın ki? Kâinatta ondan başka bir mutasarrıf ve güç sâhibi yoktur. لَهُ الْمُلْكُ: **Mülk onundur.** Mülkün ondan başka bir mâliki, ondan başka bir idârecisi ve sâhibi yoktur. وَالَّذٖينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ : **Ondan başka kendisine duâ ettiğiniz şeyler ise,** kendisine inatla kulluk ettiğiniz ve böylece onlar vâsıtasıyla günaha girdiğiniz bâtıl ve boş putlar ve gölgeler ise, her kim olursa olsun, bu câhiller onları Hakk'ın dışında "ilah" diye ne kadar isimlendirirlerse isimlendirsinler, ya da işleri ve olayları ne kadar onlara istinat ederlerse etsinler, onların hepsi de Hak'tan perdelenmişlerdir; مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمٖيرٍ: **Onlar, bir çekirdeğin zarına bile mâlik değildirler (13).** Bitki çekirdeğinin dışına yapışmış olan bir zar parçasına bile tasarrufları yoktur onların. Bu misâl, Araplar tarafından bir şeydeki en azlığı belirtmek için verilen misâldir. O putlar ve gölgeler böyle olunca, bu misâlin dışındaki şeylere nasıl mâlik olabilirler ki? Çünkü ilahlık/ulûhiyet, sayılamayacak kadar çok ve sayısız olan kâmil ve zâtî isim ve sıfatları ile Vâcibu'l-Vücûd olan Allâhü Teâlâ'ya mahsustur. Bu gölgelerin ise hakîkatte herhangi bir varlıkları ve vücutları yoktur. Ulûhiyetle onların ne alâkası var! Bilakis onlar mümkinat içerisinde bile, cansız birer varlık olmaları hasebiyle en düşük derecededirler.

Onlar için şuur/his aslâ söz konusu değildir. Hattâ, اِنْ تَدْعُوهُمْ: **Onları çağırsanız bile,** onlara sığınsanız bile, لَا يَسْمَعُوا دُعَٓاءَكُمْ: **Sizin çağrınızı duymazlar.** Çünkü onların duyma ve işitme kâbiliyetleri ve...

... وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ
مِثْلُ خَبِيرٍ ﴿١٤﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَٓاءُ اِلَى اللّٰهِ..

özellikleri yoktur. وَلَوْ سَمِعُوا: **Şâyet sizi işitseler bile,** yâni farz edelim ki, onlar işitsinler, gene de مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ: **Çağrınıza cevap veremezler.** Çünkü onların herhangi bir güçleri ve irâdeleri yoktur. Ulûhiyet ve rubûbiyetin gerektirdiği kâmil vasıflara sâhip değildirler. وَ: **Ve** ey câhiller! Onlar herhangi bir faydasının olmamalarının yanında, يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ: **Kıyâmet günü, sizin kendilerini şirk koştuğunuzu da inkâr ederler.** Yâni kendilerini Allâh'ın ortağı olduğu iddianızı da onlar inkâr eder; onlar sizden, siz de onlardan uzak durmaya çalışırsınız. Ey uyanık, akıllı ve âhiret ahvâlinden ve o gün şirk koşanlarla şirk koşulanlar arasındaki lânetlenmenin nasıl olacağını iyi anlayan kişi! وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ: **Hiç kimse seni Habîr gibi bilgilendiremez (14).** Allah, Alîm ve Hakîm'dir. Yeryüzünde olsun, gökyüzünde olsun, dünyâda olsun, âhirette olsun, zerre kadar bir şey dahi onun ilim dairesinin dışına çıkamaz. Gaybın anahtarları ve işlerin kilitleri onun katındadır. Onları kendisinden başka kimse bilemez.

Daha sonra Cenâb-ı Hak, kullarının amellerine ve onların dilinden sâdır olan methiye ve övgülere aslâ ihtiyâcının olmadığını beyân ederek, bütün kullarına şöyle seslenmektedir:

يَاأَيُّهَا النَّاسُ: **Ey insanlar!** Ey Allâh'a verdiği sözlerini ve ahitlerini, onun nîmetlerini unutan, onun ihsânının karşılığını ihmâl edenler! أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللّٰهِ: **Sizler Allâh'a muhtaç fakirlersiniz.** Hiçbir şey değilken, sizleri adem/yokluk kilerinden ızhar edip çıkararak, türlü türlü nîmetleriyle, özellikle de geldiğiniz ve aslen mensup olduğunuz yeri (mebde ve menşe) hatırlatıcı olan akıl nîmetiyle sizleri besleyip büyütüp terbiye eden Allâh'a muhtaçsınız. Halbuki, ey muhtaç olmasının yanında gâfil ve câhil de olan kimseler! Kendinizi yaratan ve besleyip büyüten için, verdiği nîmetler mukâbilinde aslâ şükretmiyorsunuz. Oysa, şükredenlerin şükründen de, küfredenlerin küfründen de münezzeh olan...

... وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿١٥﴾ اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذٰلِكَ
عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى ....

وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ: **Allah, Ganî'dir.** Zenginlik bizzat ona hastır. Diğer taraftan, onun zenginliğe ve kemâle de ihtiyâcı yoktur. Onun kemâlini onun fiillerinde bizzat görebilirsin. Ve o, aynı zamanda da الْحَمِيدُ: **Hamîd'dir (15).** Kendi şânına yakışır şekilde övülmeye değerdir, övgüye müstehaktır. Yarattıklarından hiçbiri onu hakîkatine uygun bir şekilde övmeye muktedir değildir. Ey onun cemâl ve lutfu gereğince birer fânî gölgeden ibâret olanlar! Ona kulluk etmeyi ve onu tanımayı hiçbir zaman terk etmeyin ki, onun tevhîdine ulaşabilesiniz, bu maddiyat çukurundan kurtularak, ayne'l-yakîn, ilme'l-yakîn ve hakka'l-yakîn mertebelerinde zâtî varlığın zirvesine ulaşabilesiniz. Oysa sizler tembellik ediyor ve hep hevâ-yı nefsâninize, beşerî güçlerinize, onların hazlarını yerine getirmeye meylediyorsunuz.

Ey aldanmışlar! Hiç düşünmüyor ve hiç korkmuyor musunuz? اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ: **Eğer o isterse, sizleri giderir.** Sizi, bu bâriz olma, meydanda olma durumunuzdan bir anda silerek yokluk dehlizlerine, yokluk âlemine gönderir de, وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ: **Yeni bir halk getiriverir (16).** Kulluk ve mârifet hikmetini tamamlamak için yeni kimseler yaratır.

وَ: **Ve** ey gaflet çöllerinde helâk olup gidenler! İyi bilin ki, مَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ: **Bu, Allah için hiç de güç değildir (17).** Yeni bir halk getirme ve değiştirme işi, Kâdir ve üzerine ilim ve irâdesinin parıltısının düştüğü her şeyi ızhar etmekte muktedir olan Allâhü Teâlâ için zor değildir. Bilakis, onun takdir ettiği şeylerin bir an önce gerçekleşmesi elbette kolaydır.

وَ: **Ve** mâdemki, Allâh'ın kudretini bildiniz ve onun her şeyden müstağnî ve münezzeh olduğunu işittiniz, o halde hepinize düşen vazîfe, onun emrettiklerini yerine getirmek ve yasakladıklarından kaçınmaktır. Çünkü, لَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى: **Hiç kimse başkasının yükünü taşımaz.** Hiç kimse başkasının günâhının cezâsını çekmez.

... وَاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ اِلٰى حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰىۜ اِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذ۪ينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَۜ وَمَنْ تَزَكّٰى فَاِنَّمَا يَتَزَكّٰى لِنَفْسِه۪ۜ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَص۪يرُ ﴿١٨﴾

وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَى حِمْلِهَا: **Şâyet o, yükünü taşıması için başkasını çağırsa bile,** yâni günahkâr kimse, günâhının bir kısmının cezâsını çekmesi için herhangi bir kimseye seslense ve yalvarsa bile, لاَ يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ: **Ondan hiçbir şey yüklenilmez.** Hiç kimse onun yükünü taşımaya yanaştırılmaz; velev ki, o kişi buna râzı olsa bile, adl-i ilâhî gereğince buna izin verilmez. وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى: **Yakın akrabâ bile olsa.** Yükü taşıması için kendisine yalvarılan kimse, yalvaran kimsenin yakını bile olsa bu böyledir. Aksine, o gün, herkes ne günah işlemişse, onun karşılığında rehindir; herkes ne yapmışsa onu yüklenecektir ve ondan bizâtihî hesâba çekilecektir. Sonra, Cenâb-ı Hak kullarının durumu ile ilgili olarak habîbine şöyle hitap etmektedir: إِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالغَيْبِ: **Sen sâdece Rablerinden gıyâbında korkanları uyarmaya bak.** Yâni, ey peygamberlerin en kâmili! Senin uyarmaların bu gaflet ehline bir fayda vermez. Senin îkazların sâdece, Allâh'ın azâbından ve cezâlandırmasından onu görmedikleri halde korkanlara, onun sözüne kulak verenlere, onun azâbının üzerlerine âniden inmesinden endişe duyanlara fayda verir. Bununla birlikte وَأَقَامُوا الصَّلاَةَ: **Namaz kılanlara** fayda verir. Kendilerini kutsal âleme yakınlaştıran ve yerine getirilmesi emrolunan namazı ihlaslı bir şekilde kılanlara ve Hak'tan başka bir şeye meyletmekten nefislerini ve benliklerini temizleyenlere senin uyarıların fayda verir. وَمَنْ تَزَكَّى: **Her kim kendisini tezkiye ederse,** bidat ve hevâ-yı nefse meyletmekten kendini temizlerse, فَإِنَّمَا يَتَزَكَّى لِنَفْسِهِ: **Ancak kendisi için tezkiye eder.** Tezkiyesinin faydası baştan sona kendisine döner. وَ: **Ve** beşeriyet gereklerinden ve fıtrata ulaşmaya engel olan hayvânî unsurlardan arındıktan sonra, إِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ: **Dönüş Allâh'adır (18).** Her şeyin son mercii ve döneceği yer, kişiyi her türlü âdî şeylerden

وَمَا يَسْتَوِى الْاَعْمٰى وَالْبَص۪يرُۙ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُۙ ﴿٢٠﴾ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُۚ
﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِى الْاَحْيَٓاءُ وَلَا الْاَمْوَاتُۜ اِنَّ اللّٰهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَٓاءُۚ ....

teberrî edip uzaklaştıran ve kendisi de her türlü noksanlıktan münezzeh olan Allâhü Teâlâ'dır.

وَ: Ve bununla birlikte, مَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ: **Kör ile gören kimse bir değildir (19).** Cenâb-ı Hakk'a yakınlıkta ve onun indindeki rütbede, ona dönüşten ve yönelmeden gâflette ve cehâlette olan kimse ile, yükselmenin ve terakkî etmenin işâretlerini bilen ve ârif olan kimse denk değildir.

وَلاَ الظُّلُمَاتُ وَلاَ النُّورُ: **Ne karanlıklar, ne de nur (20)** birdir. Hiç şu iki şey bir olur mu? Bir tarafta birbiri üzerine binmiş, kesif mi kesif tabiat karanlıkları, madde karanlıkları, birbiriyle karşışmış taayünat ve hüviyyat/enâniyet karanlıkları... öyle ki, basîret ve ibret nazarıyla bakma karakteri üzerine yaratılmış olanların gözlerinin görmesine engel ve perde olan kahrî ve celâlî karanlıklar; diğer tarafta da, vahdet-i zâttan tecellî eden, parlayan lutuf ve cemâl nurları.

Yine, وَلاَ الظِّلُّ وَلاَ الْحَرُورُ: **Ne gölge, ne de harâret (21)** birdir. Muhabbet erbâbının ruhlarını serinleten türlü türlü fetih ve kerâmet nesimleri ile, şehvet ateşlerinden, enâniyet buharlarından yükselen tabiat dumanıyla karışmış kuruntuların ortaya çıkardığı şımarıklık ve rahatlıktan meydana gelen harâret elbette ki bir değildir.

Kısaca, Alîm ve Hakîm olan Allâh'ın katında, وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلاَ الْأَمْوَاتُ: **Dirilerle ölüler bir değildir.** Mârifet, îman, yakîn ve irfan hayâtıyla, aslâ son bulmayacak, hiç kaybolmayacak, bilakis ezelî ve ebedî bir hayatla hayat bulanlar ile, cehâlet ve dalâlet, türlü türlü gaflet ve unutma ölümleriyle ölen, maddenin içerisinde helâk olmuş, sonsuza kadar mahrûmiyet ateşi köşesinde kalacak olan kimseler bir değildir. Alîm, Hakîm ve işlerini sapasağlam yapan إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ: **Allah, dilediği kimselere elbetteki işittirir.** Kullarından dilediği kimseleri sırf kendi katından bir inâyet ve ezelî yardım olmak üzere sırât-ı müstakîm üzere yürütür. Ey peygamberlerin en kâmili!

... وَمَٓا اَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِى الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾ اِنْ اَنْتَ اِلَّا نَذٖيرٌ ﴿٢٣﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَاكَ
بِالْحَقِّ بَشٖيرًا وَنَذٖيرًاۜ وَاِنْ مِنْ اُمَّةٍ اِلَّا خَلَا فٖيهَا نَذٖيرٌ ﴿٢٤﴾ وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ
الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْۚ ....

وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ: **Sen kabirdeki kimseye sesini hiç de duyuramazsın (22).** Yâni, cehâlet enâniyetinde, madde cehenmenimde, gaflet ve unutma içerisinde boğulmuş kimseleri sen irşat edecek ve onları hidâyete getirecek değilsin. Çünkü cehâlet ve azgınlık onların karakterlerinde ve cibilliyetlerinde vardır. Dolayısıyla, onları irşat etmek ve hidâyete erdirmek düşmez sana.

Bilakis, ey risâlet görevini tebliğ etmek için seçilmiş peygamber! Başka bir şey değil, إِنْ أَنْتَ إِلاَّ نَذِيرٌ: **Sen sâdece bir uyarıcısın (23).** Bizim tarafımızdan onlara gönderilmiş bir uyarıcısın. Senin üzerine düşen sâdece, üzerlerine bizim tarafımızdan korkunç bir şekilde gönderilecek olan azap ve cehennemle ilgili uyarıları onlara tebliğ etmendir. Tebliğ etmek senden, hesap sormak bizden! Sana olan lutfumuzun bolluğundan dolayıdır ki, إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا: **Biz seni gerçekten de bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.** Seni, vâkıaya uygun olarak ve hakîkate sâdık olarak gönderdik. Bütün kullarımızı tevhidîmize dâvet edici olarak gönderdik. Kullarımız için hazırladığımız yüce mertebeleri ve yüksek makamları müjdeliyici olarak gönderdiğimiz gibi, diğer taraftan, zifiri karanlıklarda kalmış kalp ve iflas etmiş gönül sâhipleri için hazırlamış olduğumuz ateş çukurları hakkında da uyarıcı olarak gönderdik. وَ: **Ve** seni bu şekilde göndermemiz ise, sırf sana mahsus ya da yeni bir şey değildir. Bilakis, إِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلاَّ خَلاَ فِيهَا نَذِيرٌ: **Hiçbir ümmet yoktur ki, içlerinde bir uyarıcı çıkmamış olsun (24).** Geçmiş ümmetlerin hepsine de kendilerini boş ve faydasız şeylere karşı uyaran bir peygam-ber göndermişizdir.

وَ: **Ve** ey peygamberlerin en kâmili! Bu konuda sen duyman gerekenleri bu şekilde duyduktan sonra, şirkte ve inatta ısrar eden bu kâfirler, إِنْ يُكَذِّبُوكَ: **Eğer seni yalanlarlarsa,** onlara da, inkârlarına da aldırma. فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ: **Onlardan öncekiler de yalanlamıştı.**

...جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُن۪يرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اَخَذْتُ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَك۪يرِ ﴿٢٦﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءًۚ فَاَخْرَجْنَا بِه۪
ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهَاۜ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ ....

Bu inkârcılardan öncekiler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Oysa, جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ: **Peygamberleri onlara apaçık aydınlatıcı kitapla, âyetlerle ve sahîfelerle gelmişlerdi(25).** Durumlarına uygun olarak gönderilmiş olan peygamberleri, kendilerini peygamber olduğunu destekleyen ve ispat eden apaçık delilller, din işlerini ve tarîkatlerini açıklayan sahîfeler ve tevhîdin sırlarını, hikmetlerini ve hükümlerini kesin delilleriyle ve burhanlarıyla gösteren kitap ile onlara gelmişlerdi.

Onlar, peygamberlerini yalanlayıp, vahyimiz gereğince katımızdan kendilerine gönderilen kitapları inkâr ederek küfür ve şirklerinde ısrar ettikten ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا: **Sonra inkâr edenleri yakalayıverdim.** İzzet ve kudretimin gereği olarak, Hak'tan kibirle ve bâtılda ısrar ederek yüz çevirmiş olanları tutup cezâlandırdım. فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ: **Beni inkâr etmek nasılmış! (26)** Bu beni inkâr eden, gaflet ve dalâlet çöllerinde âciz kalmış kişilerin inkârı netîcesinde onları helâk edişim nasıl oldu? Onlardan geriye bir kimse bile kalmadı. İsimleri de cisimleri de silindi gitti.

Ey ibretle bakan kimse! أَلَمْ تَرَى: **Görmedin mi?** Kâmil kudretiyle muktedir olan أَنَّ اللهَ: **Allah,** nasıl da أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً: **Gökten bir su indirdi,** esmâ ve sıfât-ı zâtiyye göğü cânibinden, adem/yokluk üzere kalarak, kupkuru bir toprağa benzeyen ölüleri ihyâ etmek için bir yağmur indirdi de, فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا: **Onunla çeşitli renklerde meyveler çıkardık.** İnsanın tabiati yâni enâniyeti mesâbesindeki yeryüzüne, Zât denizinden taşıp gelen su sâyesinde, hal ve makamlarına göre, muhabbet ve velâyet ehlinin kalplerine vârid olan, nice ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn meyvelerini, mârifet ve hakîkat meyvelerini meydâna getirdik. Aslında, bu kerâmet ve ilâhî fetihleri kabul edebilecek kâbiliyette bulunan Evtâd ve Aktâb olan وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ:

... بِيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ
وَالْاَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ كَذٰلِكَۜ اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُاۜ ....

Dağlardan da yollar vardır, "Zât Kâbesi"ne ve "Esmâ Arafatı"ına giden yollar vardır ki, بِيضٌ: **Beyazdır;** saf mı saftır o yollar, taayünât ve enâniyet renkleri onlara hiç karışmamıştır. وَ: **Ve** bâzısı da, ilk mertebeden uzaklık ve yakınlıklarına göre حُمْرٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهَا: **Çeşitli renklerde/ tonlarda kırmızıdır.** وَ: **Ve** bâzısı da غَرَابِيبُ سُودٌ: **Simsiyahtır (27).** Yâni, siyahlık ve karanlık olma bakımından öylesine koyu, öylesine şiddetlidir ki, onda ilk mertebeye benzerlik şâibesi aslâ kalmamıştır. Aksine, ondan tamâmen farklıdır, ona zıttır, aralarında hiçbir münâsebet yoktur.

Cenâb-ı Hakk'ın bu âyetteki "beyaz yollar" kavramıyla; maddiyat ve varlık boyası bulaşmış işlerden oluşan mâsivâdan bâtınlarını temizleyip tertemiz yaparak safâ ve sâfiyet sâhibi olan sûfîlere işâret ettiği söylenir. "Çeşitli tonlardaki kırmızı" ibâresiyle; Allâh'ın zâtını ve sıfatlarını araştıran, aklî ve naklî delillerle hareket eden, keşif ve müşâhede ile desteklenmemiş, çok azı hâriç sırf tahmin ve zanda kalan kelamcılara işâret edilmektedir. "Simsiyah" tâbiyle de; perdeleri kat kat, üzerlerindeki örtü kalın mı kalın olan, bu yüzden de gönül dünyâlarında Hakk'ın nurlarının ışıltılarının yansımalarını kabule lâyık bir yer ve hâl kalmamış, kalplerini simsiyah boyalarla karartarak, Allah'ın yarattığı fıtratın dışına çıkarmış olan fakihlere işâret edilmektedir.

وَ: **Ve** yine, suyun toprağa verdiği fayda ve ölü toprağı diriltmesi sâyesinde, gaflet ve Hakk'ı unutma çukurunda boğazına kadar batmış مِنَ النَّاسِ: **İnsanlardan,** mebde ve maâd (dünyâ ve âhiret) ile ilgili hususları idrâk etme rütbesinden düşmüş olan وَالدَّوَابِّ: **Canlılardan,** وَ: **Ve** cismânî zevklerine ve nefsânî arzularına yenik düşmüş الْاَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ: **Hayvanlardan da, çeşit çeşit renklerde** eserler meydâna getirdik. كَذٰلِكَ: **Bu böyledir,** yâni onların renkleri, türleri, grupları, şekilleri ve görüntüleri farklı farklıdır. Kısaca, اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُا: **Kulları ...**

...إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللّٰهِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً ....

içerisinde Allah'tan ancak âlimler haşyet duyar. Allâhü Teâlâ'nın, lutuf ve keremi gereğince, üzerlerine varlık denizinden süzülmüş olan damlaları damlatarak, kendilerini ızhar etmiş ve yaratmış olduğu ârif billah kimseler, onun kendilerine feyezan eden kâmil sıfatlarını ve her şeyi kuşatan isimlerini tanıyanlar, tevhid mertebesinde tahkîke ulaşmış olan muhakkıklar, vahdet-i zâtiyyenin Hakk'ın bütün mazharlarına sereyânının, sirâyet edişinin, yayılışının ve nüfûzunun sırrını keşfetmiş olanlar ancak Allah'tan hakkıyla korkarlar. Dolayısıyla, insanlar içerisinde Allah'tan en çok korkan kimse, onu çok tanıyan kimsedir. İşte bu yüzdendir ki, Hz. Peygamber: "Ben sizin Allah'tan en çok korkanınız ve ona karşı en fazla takvâ sâhibi olanınızım"[34] diye buyurmuştur. Ârifler ondan nasıl korkmasınlar ki? Azamet ve kibriyâ örtüsüne bürünmüş olan إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ: **Allah, şüphesiz ki Azîz'dir, Gafûr'dur (28).** O, kullarından istediği kimseye ağır ve şiddetli cezâlar vermeye gücü yeten olduğu gibi, diğer taraftan da, kendisine gönülden tevbe eden ve gönülden dönüp yönelen kimselerin günahlarını da affedicidir.

Cenâb-ı Hak sonra da havâs kullarına işâret edip, katında makbul olan şeyler hakkında onları uyarıp teşvik etmek üzere ve sırf kendilerine lutuf olarak şöyle buyurmaktadır: إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللّٰهِ: **Muhakkak ki, Allâh'ın kitâbını okuyanlar,** peygamberine indirdiği kitabını tilavet edenler, وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ: **Namazı kılanlar,** Allâh'ın kitâbında kendilerine belli vakitlerde farz kılmış olduğu namazı edâ edenler, وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً: **Ve kendilerine verdiğimiz rızıktan açıktan ve gizli olarak infak edenler,** kendilerine bahşettiğimiz maddî ve mânevî rızıklardan, Allah rızâsını umarak, riyâ ve gösteriş korkusuyla insanlardan ve verdikleri anda eziyet olmasın diye de fakirlerden

---

[34] Buhârî, *Sahîh,* V/1949, rakam: 4776, Bâb: Et-Terğîb fi'n-Nikâh. Buhârî ve Müslim, Hz. Âişe'den şu şekilde ortak bir lafızla da rivâyet etmişlerdir: "... Allâh'a yemin olsun ki, Allâh'ı en iyi bileniniz ve ondan en çok haşyet duyanınız benim." (Buhârî, *Sahîh,* V/2264, rakam: 5750, Bâb: Men Lem-Yüvâcihi'n-Nâse bi'l-Itâb; Müslim, *Sahîh,* IV/1829, Bâb: İlmuhû (s.a.v.) Billâh ve Şiddetü Haşyetihî.)

... يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ ﴿٢٩﴾ لِيُوَفِّيَهُمْ اُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ اِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾ وَالَّذِى اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ اِنَّ اللّٰهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٣١﴾

gizleyerek, öbür taraftan gizlenmemesi gereken, açıklanması zarûrî olan yerlerde de açıktan yardım edenler var ya, işte onlar يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ: **Aslâ zarar etmeyen bir ticâret isterler (29).** Allah'tan, yukarıda zikredilen davranışlarıyla, aslâ yok olmayan, bozulmayan ve bitmeyen makam ve halleri isterler.

Bunu da, لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ: **Ecirlerini kendilerine bol bol vermesi için,** Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine bol mükâfat vermesi için, وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ: **Ve onun kendilerine olan lutfunu artırması için** yaparlar. Kendilerine olan Hakk'ın sayısız ve sınırsız ikramlarının daha da fazlalaşması maksadıyla yaparlar. Cenâb-ı Hak onlara olan mükâfat ve ecrini nasıl artırmasın ki? إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ: **Şüphesiz ki o Gafûr'dur, Şekûr'dur (30).** Şânı yüce ve burhânı kesin olan Cenâb-ı Hak, kullarının yapmış olduğu aşırılıkları örtüp affedendir. Küçücük ve kolay dahi olsa onlardan gelecek samîmî ibâdetleri kabul edendir. Kaldı ki, ağır ve zor olanları elbette kabul eder.

Ey resullerin en kâmili! وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ: **Sana vahyettiğimiz kitap var ya,** geçmiş kitapları içerisinde toplayan ve dînin aslî unsurlarını hâvî olan bu Kur'an, هُوَ الْحَقُّ: **İşte o gerçeğin ta kendisidir.** Bizim katımızdan inmiş ve bizim ilim mertebemizde sâbit olan gerçek bir kitaptır. مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ: **Kendisinden öncekileri tasdik edicidir.** O kitap, kendisinden önce bizim tarafımızdan indirilmiş ve bizim hikmet ve hükümlerimizi açıklayıcı olan kitapları ve sahîfeleri tasdik eden bir kitaptır. إِنَّ اللّٰهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ: **Şüphesiz ki, Allah kullarından haberdar olandır, onları görendir (31).** Kâbiliyet ve yeteneklerine varıncaya kadar, onların açık veyâ gizli bütün hallerine muttalîdir. Başından sonuna kadar, kullarının başına gelen ve gelecek her şeyi görendir.

ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَاۚ فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِه۪ۚ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌۚ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِاِذْنِ اللّٰهِ ....

ثُمَّ: **Sonra,** yâni, ey resullerin en kâmili! Seni risâlet-i âmme ile yâni herkese peygamber olarak seçip, bütün semâvî kitapların faydalarına fazlasıyla sâhip, özlü ve âciz bırakıcı olan bu Kur'an ile desteklememizin ardından, أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا: **Kullarımızdan seçtiğimiz kimseleri kitaba vâris kıldık.** Sana indirdiğimiz bu kitaba, seni kendilerine peygamber göndermekle seçtiğimiz kimseleri vâris yaptık. Onları, kendisinden önce geçmiş olan bütün peygamberlerin mertebelerini içeren Muhammedî Hâtemliğe âit risâlet ve nübüvvet kandilinden parıldayan tevhid ve hidâyet nûrunu alabilecek ve kabullenebilecek hâle getirdik. Bunlar üç gruptur: فَمِنْهُمْ: **Onlardan kimi,** vatan-ı aslîsine ulaşma şevkinin şiddetinden ve insanların ilk yaratılıştan getirdikleri âhiret yurduna olan feryâdından dolayı, ظَالِمٌ لِنَفْسِه: **Nefsine zulmedendir.** Beşerî nefsine işkence eder. Öyle ki, nefsini her türlü hazzından ve cismânî kuvvetlerinin gerektirdiği her şeyden meneder. Hattâ bunlardan, nefislerini hayvânî bütün özelliklerinden sıyırmaya bu kadar düştükleri için, bu dünyâdan göçüp gitmeden önce Mele-i A'lâ'ya vâsıl olanlar dahi vardır. Bunlar, evliyânın şuttarlarıdır; himmetlerini sırf vatan-ı aslîye ve menzil-i hakîkîye ulaşma üzerine odaklaştırmışlardır. وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ: **Bir kısmı mûtedildir.** İfrat ve tefrîtin her ikisinden de uzaktırlar. Nefislerini, kuvvetlendiren ve zarûrî olan şeylerden menetmezler ama bunlarda aşırı da gitmezler. Lüzumsuzluk ve zarûretten fazlalık durumu hâlinde ise nefislerini menederler. Kısaca, amellerinde, fiillerinde, konuşmalarında ve bütün hallerinde orta yolu tutarlar. Bunlar evliyânın ebrârlarıdır. وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِإِذْنِ اللّٰهِ: **Kimi de hayır hasenatta Allâh'ın izniyle öne geçmiştir.** Bunlar itaate düşkündürler. Dâimâ sâlih amel peşindedirler. Allah rızâsını umarak, Allah yolundaki fakir ve yolculara sadaka verir, infak eder dururlar. Dünyâdan ve içindekilerden yüz çevirmişlerdir. Bütün bunları da Allâh'ın kitâbında, peygamberinin lisânı üzere söylediği hükümlere riâyet ederek yaparlar. Bunlar da evliyânın ahyâr ve muhsin olanlarıdır. ذَلِكَ: **İşte bu** vâris ......

... ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٣٢﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ
ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًاۚ وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ٓي اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَۜ اِنَّ.....

kılmamız, mîras bırakmamız, atâ ve ihsanda bulunmamız ile seçip ayırmamız, هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ: **Büyük lutfun ta kendisidir (32).** Cenâb-ı Hak'tan onlara dünyâda iken bahşedilmiş büyük ikramdır ve âhirette de büyük cömertlik ve bol bir nîmet olacaktır.

Allâhü Teâlâ bizleri onların hizmetkârlarından, muhiplerinden ve izlerini tâkip edenlerden eylesin.

Cenâb-ı Hakk'ın onlara âhirette bahşedeceği lutuflar arasında şunlar vardır:

جَنَّاتُ عَدْنٍ: **Adn cennetleri.** Allâhü Teâlâ'nın katından bağışlanmıştır ve kendileri için hazırlanmıştır. يَدْخُلُونَهَا: **Oraya girerler.** Mutlu, sevinçli, korkudan emin ve hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin kalbine gelmeyen nîmetlere kavuşmuş bir şekilde oraya girerler. يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا: **Orada altın bilezikler ve incilerle süslenirler.** Elleriyle kazanmış oldukları hayır hasenâtın ve iyiliklerin karşılığı olarak, ve amellerindeki ihlaslarına mukâbil, süs olarak altın bilezikler/süs eşyaları takarlar. Yine, dünyâda iken nefislerini mâsivâya meyletmekten koruduklan için de çeşit çeşit inciler takınırlar. وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ: **Oradaki elbiseleri ipektir (33).** Dünyâda iken mücâhede ve Hak yolunda kalın elbiseler giymelerine bedel olmak üzere Adn cennetlerinde ipek elbiseler giyerler.

وَ: **Ve** kurbiyet makâmına ulaştıktan, ulaşmak ne kelime, sahte enâniyet ve benliklerini aradan kaldırıp oraya iyice yerleştikten sonra, kalpleriyle mütenâsip olan kâbiliyet lisanlarıyla şöyle قَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ: **Derler: Bizden hüznü gideren Allâh'a hamd olsun.** Sözle, fiille veyâ halle, kısaca her türlü hamd edenlerin bütün hamd ü senâlarını şâmil olan bir hamd ile, böyle bir hamdi bizâtihî hak eden Allâhü Teâlâ'ya hamd olsun. Çünkü o, maddiyâtımızdan ve taayyünümüzden kaynaklanan hüznü bizden izâle edip uzaklaştırdı. إِنَّ: **Şüphesiz ki,** bizi türlü türlü ikramlarla besleyip büyüten, çeşitli ....

... وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضٰى عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا ....

perişanlıklara ve hüsranlara dûçar eden maddiyâtımızdan kurtaran رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ: **Rabbimiz, elbette ki Gafûr'dur, Şekûr'dur (34).** Enâniyet günahlarımızı mağfiret edicidir, tevfîki ve desteği sâyesinde bizden sâdır olan ve bizi onun tevhîdine yakınlaştıran her şeyi kabul edicidir.

Zîrâ o; الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ: **Lutfu ile, bizi ikâmet yurduna yerleştirendir.** Sonsuza kadar kalınacak yer olan âhiret yurduna, her ne kadar bunu hak edecek bir şeyimiz olmasa da, ve kendisi bunu yapmaya mecbur olmasa da, bizi lutuf ve keremi sâyesinde, güvenli ve kolay bir şekilde yerleştirendir. Öyle ki, لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ: **Bize orada herhangi bir yorgunluk dokunmaz.** Orada, önceden belâlara dûçar olduğumuz ve yorulup bitkin düştüğümüz gibi olmayız. وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ: **Bize orada bıkkınlık da uğramaz (35).** Yorgunluğun arkasından gelen herhangi bir bitkinlik veyâ boşluk da olmaz. Burada Cenâb-ı Hak, orada o insanlar için düşünülebilecek bütün olumsuzlukları kesin bir dille nefyetmektedir.

Daha sonra da Cenâb-ı Hak, mü'minler için verdiği bu vaatlerin arkasından kâfirler için olan tehdîdini sünneti olduğu vechile kitâbında şu şekilde beyan etmektedir:

وَالَّذِينَ كَفَرُوا: **İnkâr edenlere gelince,** Allâh'ı inkâr edip, onun kitâbından ve resûlünden yüz çevirenlere, tekrar dirilmeyi, haşri ve adem/yokluk âleminden tekrar meydâna gelmeyi reddedenlere gelince, لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ: **Onlar için cehennem ateşi vardır.** Âhiret hayâtında kendilerine şiddetli bir şekilde azap olunması için hazırlanmış cehennem ateşi vardır. Onlar orada öyle bir azap göreceklerdir ki: لَا يُقْضٰى عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا: **Ne haklarında hüküm verilir ki, ölsünler,** ölüp kurtulsunlar. Tam tersine, ölüme ne zaman yaklaşsalar hemen o durumdan alınıp azâba tekrar atılırlar. وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا: **Ne de onun azâbı onların üzerinden hafifletilir.** Böyle bir şey de aslâ yapılmaz. Bir an bile nefeslenmelerine fırsat verilmez. Sürekli ve sonsuza kadar, hiç fâsılasız bir ...

... كَذٰلِكَ نَجْزٖى كُلَّ كَفُورٍۚ ﴿٣٦﴾ وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فٖيهَاۚ رَبَّنَٓا اَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا
غَيْرَ الَّذٖى كُنَّا نَعْمَلُؕ اَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فٖيهِ مَنْ تَذَكَّرَ ....

şekilde azap içerisinde kalırlar. Onlar, dünyâ çocuklarına/düşkünlerine benzer. Çünkü bu dünyâya düşkün olanlar da sürekli bir mahrûmiyet ve maddiyat ateşi içerisindedirler; bütün zamanlarını bu şekilde geçirirler. Onlar da bu hallerinden bir an olsun geri durmazlar. كَذَلِكَ: **İşte bu şekilde,** yâni, küfürde ısrarcı ve inatçı olanları cezâlandırdığımız gibi, نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ: **Her inkârcıyı cezâlandırırız (36).** Nîmetlerimizin hakkını ödemeyen, lutuf ve keremimizin gereğini yerine getirmeyen inkârcıları da öylece cezâlandırırız.

وَهُمْ: **Onlar,** feryat ve figanlarının şiddetinden dolayı, يَصْطَرِخُونَ فِيهَا: **Orada şöyle bağırışırlar,** bütün hasret ve feryatlarıyla Allâhü Teâlâ'dan şu şekilde yardım dilerler: Ey bizi her türlü lutuf ve ikrâmı ile besleyip büyüten رَبَّنَا: **Rabbimiz!** Biz sana nankörlük ettik, senden, kitâbından ve resûlünden yüz çevirdik. أَخْرِجْنَا: **Bizi çıkar,** bizi bir kereliğine olsun cehennemden çıkar da dünyâya tekrar gönder. Senin katında makbul olan نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ: **Sâlih ameller işleyelim, yapmış olduklarımızı değil.** İnatla ve dikbaşlılıkla yapageldiklerimizi değil de, senin râzı olduğun amelleri işleyelim. Şu anda gerçeği ve yapmış olduğumuz fâsit amellerin senin kitâbına ve resûlünün getirmiş olduğu dîne uygun olmadığını, onların birer bâtıl amel olduğunu görüyoruz. Eğer bizi cehennemden çıkarır ve dünyâya tekrar gönderirsen, gerçekten de sana, kitaplarına, peygamberlerine ve onların senin katından getirdiği her şeye îman ederiz.

Onlar bu kadar uzun bir şikâyette bulunduktan ve şikâyetlerini uzattıkça uzattıktan sonra, Cenâb-ı Hak tarafından azar ve red yoluyla kendilerine şöyle seslenilir: Siz bizden, size yeniden mühlet verilmesini mi istiyorsunuz? أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ: **Biz size, bir kimsenin düşünüp öğüt alabileceği kadar ömür vermedik mi?** Ey haddi aşıp aşırı gidenler! Biz size dünyâda iken, bir kimsenin düşünüp öğüt alabileceği, gafletten uyanıp kendine gelebileceği kadar bir ömür ....

... وَجَٓاءَكُمُ النَّذٖيرُۜ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمٖينَ مِنْ نَصٖيرٍ ﴿٣٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ

vermedik mi? Size böyle bir yaşam imkânı sunmadık mı? -Ki, bu ömür müddeti umûmiyetle büluğ çağından başlayıp altmışlı yıllara kadar olan dönemdir.- Halbuki sizler, düşünüp öğüt alma kâbiliyeti üzere yaratıldığınız halde, bu müddet zarfında kendi kendinize düşünüp öğüt almadınız. **وَ: Ve** bununla birlikte, **جَٓاءَكُمُ النَّذٖيرُ: Size uyarıcı da geldi.** Şu anda içinde bulunduğunuz durum için sizi uyararak, bu konuda size öğüt ve nasîhat veren kimse de geldi. Ama siz onu da inkâr ettiniz, onun sözlerinden aslâ öğüt ve nasîhat almadınız. Hattâ size uzun yolculuğu haber veren, onu size hatırlatan beyazlıklar, saçlarınızın ve sakallarınızın ağarması gibi işâretler üzerinizde belirdi. Buna rağmen siz yine de o yolculuk için azık hazırlamadınız, ona hazırlanmadınız. Şimdi ise, düşünüp öğüt alma ve tedbir alma vakti doldu. Tedârik zamânı artık geçti. Oradan çıkmayı ve geri dönmeyi mi istiyorsunuz? Heyhât ki heyhât! Süreniz doldu; kaybettiniz! Buradaki tattığınız lezzetlere bedel olarak **فَذُوقُوا: Haydi, tadın** azâbı. Ve iyi bilin ki: **فَمَا لِلظَّالِمٖينَ مِنْ نَصٖيرٍ: Zâlimler için hiçbir yardımcı yoktur (37).** Allâh'ın sınırlarının dışına çıkıp haksızlık edenler için, bu azâbı kaldıracak, giderecek hiçbir güç ya da onların azaplarının hafifletilmesi için Allâhü Teâlâ'nın huzûrunda şefaatçi olacak hiç kimse yoktur. Bilakis, onlar sonsuza kadar ateşte kalacaklardır. Onlar için oradan kurtuluş yolu aslâ yoktur.

Rabbimiz! Bizleri gazabından ve mahrûmiyetinden uzak eyle. Bizleri, irâden ve rızân üzere yaşat ve öldür. Bizleri âhirette cemâlinle rızıklandır. Muhakkak ki sen dilediğini yapmaya kâdirsin.

Âsî kulları için, mahlûkatından herhangi bir kimsenin Cenâb-ı Hakk'ın katında şefaatçi olması; ya da suçları onun ilim makâmında sâbit olup, irâdesi onların zulümlerinin cezâsını çekme yönünde kesinleştikten sonra, onları azaptan kurtarma konusunda herhangi birinin yardımcı olması nasıl düşünülebilir ki? **اِنَّ: Çünkü,** üzerine varlık ışığı parıldayan her şeye muttali olan **اللّٰهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ: Allah, göklerin ve yerin gaybını bilendir.** Ulvî âlemlerin de, süflî âlemlerin de bâtınlarını, içlerinde olan en gizli ve bilinmez noktalarını dahi bilendir. Dolayısıyla, Cenâb-ı Hak için, kullarının sırları veyâ gizli şeyleri

... إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٣٨﴾ هُوَ الَّذِى جَعَلَكُمْ خَلَٓائِفَ فِى الْاَرْضِ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ
كُفْرُهُ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِلَّا مَقْتًا وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ اِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾

gibi durumlar aslâ söz konusu değildir. إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ: **Muhakkak ki o, sadırlarda olanı hakkıyla bilendir (38).** Sadırlarda saklı ve gizli olan, kullarının kâbiliyet ve yeteneklerinin gerektirdiği her şeyi bilendir. Ayrıca o, kullarını bütün hallerinde gözlemektedir. Dolayısıyla, ey gâfiller! Ondan nasıl olur da gaflete düşer ve onun öğüt ve nasîhatini nasıl olur da görmezden gelirsiniz?

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلاَئِفَ فِي الْأَرْضِ: **Sizleri yeryüzünde halîfe kılan odur.** Sizi kendi sûreti üzere yaratan, size yeryüzünde ve orayla ilgili her şeyde tasarruf etme yetkisi veren, halîfeliğinizin tam olması için oradaki her şeyi sizin emrinize âmâde kılan, sizi diğer mahlûkatına karşı üstün ve şerefli eyleyen bizzat odur. O halde, size bu kadar izzet ve ikrâmı yaptığı halde, فَمَنْ كَفَرَ: **Her kim inkâr ederse,** Cenâb-ı Hakk'a, onun kitaplarına, peygamberlerine ve her şeyin onun ilim ve kaderinde gerçekleştiğine îman etmekten yüz çevirirse, فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ: **Bilsin ki, onun inkârı kendi aleyhinedir.** Küfrünün, inkârının ve yüz çevirmesinin vebâli ve yükü kendi sırtına yüklenir. Nasıl hak etmişse o şekilde cezâlandırılır. Cenâb-ı Hak için de bundan dolayı hiçbir ayıp veyâ kusur aslâ söz konusu olmaz. Çünkü, kullarının kendisine îman etmesinden de, inkâr etmesinden de bizâtihî münezzehtir, bunlara aslâ ihtiyâcı yoktur onun. Bilakis, وَلاَ يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلاَّ مَقْتًا: **İnkârcıların inkâr etmesi, Rableri katında gazaptan başka bir şeylerini artırmaz.** Onların şirkte ısrarcı olmaları, Allâh'a, kitaplarına ve peygamberlerine îmandan uzak durmaları, Cenâb-ı Hakk'ın onlara karşı olan buğzunun, öfkesinin ve nefretinin artmasından, onları kabul dairesinden uzaklaştırmasından başka bir şeye yaramaz. وَ: **Ve kısaca,** لاَ يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلاَّ خَسَارًا: **İnkârcıların inkâr etmesi hüsrandan başka bir şeylerini artırmaz (39).** Onların dünyâda iken koşmuş oldukları şirkler ve inkârları, âhirette mü'minler için hazırlanmış olan türlü türlü

قُلْ اَرَاَيْتُمْ شُرَكَٓاءَكُمُ الَّذ۪ينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ اَرُون۪ي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ
شِرْكٌ فِي السَّمٰوَاتِۚ اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلٰى بَيِّنَتٍ مِنْهُۚ بَلْ اِنْ يَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا
اِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾

---

ikramlardan ve yüce makamlardan kendilerini mahrum etmekten başka bir şeye yaramaz. Ki, bundan daha büyük bir mahrûmiyet yoktur.

Ey resullerin en kâmili! Onlar hakkında tardı, gazabı, çeşitli hüsran ve mahrûmiyetleri biz kaydettikten sonra, kendilerini susturmak ve cevap veremez bir hâle getirmek için قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ: **De ki: Allah'tan başka kendisine duâ ettiğiniz ortaklarınızı gördünüz mü?** Ey cibilliyetleri azgınlık ve inat üzere olanlar! İlahlıkta ve rablikte Allâh'a artak koştuğunuz ve kendilerinin ilah olduğunu iddiâ ettiğiniz şeyleri gözlerinizle gördünüz mü? Ey dik başlı ve inatçılar! أَرُونِي: **Bana gösterin,** bana haber verin bakayım: مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ: **Onlar yeryüzünde neyi yaratmışlar?** Yeryüzünde hangi şeyi tek başlarına meydâna getirmişler ki, siz onları "ilah" diye vasıflandırıyorsunuz? أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ: **Ya da göklerde onlar için ortaklık mı vardır?** Gösterin bana: Göklerin yaratılmasında onlar için Allâh'a herhangi bir ortaklık mı söz konusudur? أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا: **Ya da onlara bir kitap verdik de,** yâni kendilerinin ulûhiyet ve rubûbiyette bizimle ortak olduğunu gösteren bir kitap mı onlara verdik de, فَهُمْ: **Onlar,** bu iddiâcı dikbaşlılar عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْهُ: **Ondan apaçık bir delîle mi sâhipler?** Bu hepsi birer bâtıl ve boş olan heykellerin, Alîm, Kadîr ve Hakîm olan Allâh'a ortak olduğunu gösteren kesin delilleri mi var? Halbuki Allâh'ın onlara herhangi bir kitap indirmediği apaçık ortadadır! بَلْ إِنْ يَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا: **Hayır; zâlimler, birbirlerine aldatmadan başka bir şey vaat etmiyorlar (40).** Zikredilen bu tür aklî ve naklî delillerin hiçbiri onları şirke yönlendirecek şeyler değildir. Tam tersine, onların birbirlerine vaat etmiş olduğu şeyler sâdece birer yalandan ibârettir. Dolayısıyla, Allâh'ın koyduğu sınırların dışına çıkmış olan bu zâlimlerin ileri gelenleri tarafından, kendi konumlarını ve yerlerini korumak için, ...

إِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ اَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ اَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ اِنَّهُ
كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾ وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ ....

toplumlarındaki seviyesi düşük insanlara yapmış oldukları vaatlerinin ve verilen sözlerinin hepsi birer hayâl ve rüyâdan, birer aldatmacadan ve aldanmadan ibârettir. Kullarının bütün hallerine muttali olan zat, elbetteki onların aldatmacalarını da bilmekte fakat onlara mühlet vermekte, hilminin kemâlinden dolayı, onları cezâlandırmakta acele etmemektedir.

Azamet ve kibriyâ örtüsüne bürünmüş olan إِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولاَ: **Allah, gökleri ve yeryüzünü, yok olup gitmesinler diye tutmaktadır.** Müşriklerin şirki, onların Allâh'a karşı şirk iddiâsıyla atmış oldukları iftirâlar yüzünden, isyanlarının ve fısklarının uğursuzluğu nedeniyle gökler ve yeryüzü yok olmasın diye, Cenâb-ı Hak onları zaptetmektedir. وَلَئِنْ زَالَتَا: **Eğer onlar yok olup gidecek olsalar** ve Cenâb-ı Hak onları tutmayacak olsa, إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ: **Onları ondan başka kim tutabilir ki?** Allah'tan başka onları tutacak hiç kimse veyâ hiçbir güç yoktur. Fakat, Allah onları yok olmaktan koruyor ve âsî kullarını cezâlandırmakta acele etmiyor. إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا: **Şüphesiz ki o Halîm'dir, Gafûr'dur (41).** Suç ortaya çıktığı anda kullarını hemen cezâlandırmaz, onlara belli bir süre tanır. Bununla birlikte, günahlarından ve suçlarından dolayı kendisine tevbe eden ve ihlaslı bir şekilde kendisine yönelen kimselere karşı da mağfiret sâhibidir.

وَ: **Ve** Allâh'ın hilminin kemâlini ve Allâh'a söz verdikleri halde sözlerini bozmaları sebebiyle her türlü cezâya ve gazaba müstehak olanlara mühlet vermesinin bir örneği de şudur: Kureyş kâfirleri (Allah kendilerini kahretsin) أَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ: **Allah adına var güçleriyle yeminler ettiler.** Yâni, onlar Hz. Peygamber gönderilmeden önce, bir kavmin kendilerine gelen peygamberleri yalanladıklarını, inkâr ettiklerini ve onların sözlerini kabul etmediklerini Ehl-i Kitap'tan duydukları zaman, bu durumu derhal reddederek, لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ: **Şâyet kendilerine bir uyarıcı gelirse,** yâni Kureyşlilere, kendilerini faydasız şeylere karşı uyaran ve faydalı şeylere yönlendiren Allah katından bir peygamber .....

... لَيَكُونُنَّ اَهْدٰى مِنْ اِحْدَى الْاُمَمِۚ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ نَذ۪يرٌ مَا زَادَهُمْ اِلَّا نُفُورًاۙ ﴿٤٢﴾ اِسْتِكْبَارًا
فِي الْاَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِۜ وَلَا يَح۪يقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ اِلَّا بِاَهْلِه۪ۜ ....

gelirse, لَيَكُونُنَّ أَهْدَى مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ: **Ümmetlerin içerisinde hidâyet üzere en çok gideni olacaklarına dâir,** Allâh'ın adını anarak yeminler ettiler. Müjdeci ve uyarıcı peygambere itaat etmede kendilerinden herhangi bir grubun Yahudiler, Hıristiyanlar veyâ diğer bütün ümmetler içerisindeki her gruptan daha önde olacağına dâir yeminler ettiler. Bunu hususta Allâh'a verdikleri söze bağlılıklarını şiddetle vurguladılar. فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ: **Kendilerine bir uyarıcı gelince,** diğer bütün müjdeci ve uyarıcılardan daha kâmil bir uyarıcı ve müjdeci, yâni Hz. Muhammed (s.a.v.) kendilerine geldiğinde ise مَا زَادَهُمْ إِلاَّ نُفُورًا: **Onların, nefretlerinden başka bir şeyi artmadı (42).** Onun peygamber olarak gelişi ve gönderilişi, onların, Hak'tan nefret etmekten, Hak ehlinden yüz çevirmekten ve onun dînini ve sözlerini kabulden uzaklaşmaktan başka bir şeylerini artırmadı. Onu inkâr ettiler, ondan ve dîninden yüz çevirdiler.

اسْتِكْبَارًا فِي الْأَرْضِ: **Yeryüzünde böbürlenerek,** kibir göstermek gâyesiyle وَمَكْرَ السَّيِّئِ: **Ve kötü tuzak kurarak,** kötü tuzaklar kurma arzusuyla bunu yaptılar. Burada "kötü" kelimesinin "tuzak" kelimesine tamlama olarak (muzâf şekilde) gelmesi ve her iki kelimenin birbiriyle örtüşmesi mânâyı teyit etmek ve kuvvetlendirmek içindir. "Kötü tuzak" ise, onlardan sâdır olan her türlü kötü fiil, şirk ya da Hz. Peygamber'i öldürme niyetleridir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Tuzak kurmayın ve tuzak kuran birisine de yardım etmeyin." Çünkü Allâhü Teâlâ şöyle buyuruyor:"[35] وَلاَ يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلاَّ بِأَهْلِهِ: **Kötü tuzak ancak ehlini kuşatır** ki, "ehli" tuzak kuran kimsenin kendisinden başkası değildir. Dolayısıyla müşrikler de şirklerinin cezâsına uğrarlar. Aynı şekilde, her

[35] Zeylaî şu lafızla rivâyet etmiştir: "Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Tuzak kurmayın ve tuzak kuran birisine de yardım etmeyin. Çünkü Allâhü Teâlâ şöyle buyuruyor: "Kötü tuzak ancak sâhibini kuşatır." Azmayın ve azgın kimseye de yardım etmeyin. Çünkü Allâhü Teâlâ şöyle buyuruyor: "Azgınlığınız ancak kendi aleyhinizedir." (Yûnus Sûresi, âyet 23). Yine Zeylaî, bu hadîsi İbn Mübârek'in *Kitâbu'z-Zühd*'ünde rivâyet ettiğini söylemiştir. (Bak.: Zeylaî, *Tahrîcu'l-Ahâdîs ve'l-Âsâr,* III/157, rakam 1066.)

... فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّل۪ينَۚ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْد۪يلاًۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْو۪يلاً ﴿٤٣﴾
اَوَلَمْ يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُٓوا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةًۜ
وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِۜ ....

türlü kötü ve çirkin fiilin cezâsı ve vebâli o işi yapana döner. فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلاَّ سُنَّةَ الأَوَّلِينَ: **Onlar sâdece öncekilerin kânununu mu bekliyorlar?** Yâni bu müşrikler, yâni Mekke halkı, Allâh'ın önceki kavimlere uyguladığı kânundan başkasını mı bekliyorlar? Oysa o kânun, Cenâb-ı Hakk'ın önceki kavimlerin peygamberleri yalanlayanlarını, inkârda ve yalanlamada ısrarcı olanlarını, -Allâh'ın ilminde ve kader levhasında azâba uğramaları sâbit olduktan sonra- azâba uğratmasıdır. Bu, uygulanması kaçınılmaz bir hüküm ve kânundur. فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلاً: **Zîrâ Allâh'ın kânununda bir değişiklik bulamazsın.** İrâdesi ve isteği o yönde gerçekleştikten ve kader levhasında sâbit olduktan sonra, Allâhü Teâlâ'nın yalancılara azap indirmesi ile ilgili kânununda herhangi bir değişiklik bulamazsın. Çünkü hükmünü ondan başka değiştirecek herhangi bir güç yoktur. وَ: **Ve** yine, لَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَحْوِيلاً: **Allâh'ın kânununda sapma da bulamazsın (43).** Onun yalancılara ve âsîlere vermiş olduğu azâbın, tasdik edenlere, itaatkârlara, isyandan ve taşkınlıktan uzak duranlara intikâli gibi bir durum da aslâ söz konusu olmaz.

Allâh'ın, peygamberlerini yalanlamaları ve inkâr etmeleri sebebiyle, helâk olup gitmiş milletler hakkındaki kânununu inkâr mı ediyorlar? Onlar ibret nazarıyla أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ: **Yeryüzünde gezip dolaşmıyorlar ve kendilerinden öncekilerin âkibetlerinin nasıl olduğuna bir bakmıyorlar mı?** Peygamberlerini yalanlayanların sonlarının nasıl olduğunu görmüyorlar mı? Halbuki, وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً: **Onlar kuvvetçe kendilerinden daha üstün idi.** Ey peygamberlerin en kâmili! Daha öncekiler, bu yalancılardan çok daha kudretli, çok daha zorlu idi gûyâ; sayıca daha fazla ve daha zengin idiler hani! وَ: **Ve** bununla birlikte, مَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلاَ فِي الأَرْضِ: **Göklerde ve yerde olan hiçbir şey Allâh'ı âciz bırakıcı ....**

...اِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلٰى ظَهْرِهَا مِنْ دَٓابَّةٍ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّىۚ فَاِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ ....

değildir. Mülkünde cerayan eden, olup biten her şey üzerinde mutlak ve kesin bir hâkimiyet sâhibi olup, izzet ve güç örtüsüne bürünmüş olan Allâhü Teâlâ'ya karşı, ulvî âlemlerde olsun, süflî âlemlerde olsun, hiçbir şeyin en ufak bir gücü yoktur; en ufak şeylerden dahi onun haberi vardır, zerrece bir şey dahi onun ilim dairesinin dışına çıkamaz. Herhangi bir şey, onun ilim ve haberdarlık dairesinin dışına nasıl çıkabilir ki? إِنَّهُ: **Çünkü o,** haddizâtında كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا: **Alîm'dir, Kadîr'dir (44).** Onun ilim dairesinden herhangi bir şeyin dışarı çıkması mümkün değildir. O, ilim hazînesinde olan bir şeyi hiçbir fütur, kusur, ifrat veyâ gecikme olmaksızın ızhar etmeye kadirdir.

وَ: **Ve** Allâhü Teâlâ'nın hilminin genişliğine, kullarına karşı gösterdiği rahmet ve şefkatinin nihâyetsizliğine bir örnek de şudur: لَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا: **Şâyet Allah insanları, kazandıkları şeyler yüzünden sorgulasaydı,** mülkünde cereyan eden ve cezâ ve sorgulamayı gerektiren her şeye muttali olan Allâhü Teâlâ, mebde-i hakîkîye, asıl vatana ulaşmayı engelleyen suç ve günahları işlememeleri yönünde kendi katında yükümlü kıldığı insanları, işlemiş oldukları suçların kendilerine getirdiği uğursuzluk sebebiyle sorguya çekip cezâlandıracak olsaydı, مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ: **Onun üzerinde canlı nâmına bir tek şey dahi bırakmazdı.** Yâni, yeryüzünde hareket edip de suçu dolayısıyla -kaldı ki, insanların suçları çok ve büyüktür- cezâya uğramamış hiçbir canlı kalmazdı. Çünkü azmayan ve unutmayan insan nâdirdir. وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى: **Fakat o, onları belli bir müddete kadar tehir ediyor.** Cenâb-ı Hak, onların sorguya çekilip cezâlandırılmasını belli bir müddete, yâni kıyâmet gününe kadar erteliyor ve onlara mühlet veriyor. فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ: **Nihâyet zamanları gelince,** Allah katında vaad edilmiş, günü ve saati belli olan, onun peygamberlerinden hiçbirine dahi bildirmediği o an gelince, işte o zaman işledikleri suçlardan dolayı hiç vakit kaybetmeksizin ve hiçbir şey atlanmaksızın herkes sorguya çekilir.

...فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

Mülkünde ve melekûtünde meydâna gelen her şeyi kaydeden ve gözleyen فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا: **Allah, elbette ki kullarını hakkıyla görmektedir (45).** Onların var oldukları her an, hattâ kâbiliyet ve yetenekleriyle birlikte dahi, kendilerinden ne ortaya çıkıyorsa, her şeye şâhittir ve muttalîdir. Bilgisi ve haberdarlığı gereğince de, onların niyetlerinin ve amellerinin karşılığını kendilerine verecektir.

Rabbimiz! İşlerimizin sonunu ıslah et. Zor olan şeyleri bize kolaylaştır.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey vaad edilen günün azığını hazırlamak için canla başla çalışan sâlik! Allah seni tevfîkine nâil etsin. Burada sana düşen vazîfe şudur: Bütün gayretini, bütün çabanı sonsuza kadar kalınacak yer olan âhiret ile ilgili işler üzerinde yoğunlaştırmalısın. Bu yönelmeden, seni alıkoyacak her türlü meşgaleyi, her türlü engeli ortadan kaldırmak için çabalamalısın. Yine, ilâhî sorgulamaya ve azâba neden olan arzularını ve ilgilerini de kesmelisin. Âdî dünyâdan ve onun bütün nefsânî ve hayvânî hazlarından yüz çevirmiş bir şekilde, türlü türlü mihnet ve belâları, türlü türlü fitne ve imtihanları ihtivâ eden benliğinin unsurlarından, Allâhü Teâlâ'nın sana kolaylaştıracağı ölçüde soyunmalısın. Çünkü burası karar kılınacak, üzerinde durulacak yer değildir. Bilakis, dünyâ ve dünyâdaki her şey geçicidir, yok olmaya mahkumdur. Dünyâlık şeyler burada iken türlü türlü hüsranlara, zararlara ve ziyanlara sebep olduğu gibi, kişiyi âhirette de şiddetli azaplara ve karanlıklara mâruz bırakacaktır.

Allâhü Teâlâ tarafından iyi ile kötüyü, bâkî ile fânîyi ayırt etmeye yarayan akıl ile desteklenmiş, irşat edilip doğru yol gösterilmiş ve tevhîd fezâsına yönlendirilmiş birisi, hiç bâkî olan dururken fânî olanı tercih eder mi? Aslâ son bulmayan, hiç bitmeyen yüce makamları, yüksek mertebeleri berâberinde getiren rûhânî lezzetler dururken, uzun hüzünlere neden olan cismânî lezzetleri seçer mi?

Rabbimiz! Lutuf ve ihsânınla, işlerimizin sonunu hayır ve güzellik eyle. Muhakkak ki sen dilediğin her şeye kâdirsin. Dilekte bulunanların dileklerini yerine getirmek ancak sana mahsustur ve buna muktedir olan da ancak sensin.

YÂSÎN SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Cehâlet bataklığından ve dalâlet vâdilerinden mârifetin zirvesine ve vuslat fezâsına; imkân (mümkünlük) dünyâsından ve türlü türlü sapmalara ve dalâletlere sebep olan taayyünât mağaralarından saâdet ve muratlara nâil olma yolunda istikâmet-i hâle, yüksek makamlara ve yüce derecelere; televvün (kararsızlık) derekelerinden ve taklit karanlıklarından yakîn derecesine, tevhîd nûruna, temkîn (istikrar) menziline ve onda sağlamca ayakta kalma kıvâmına hiçbir tereddüt ve sarsıntı olmaksızın yükselen kimseye şu gerçek gizli kalmaz: Hâlis muhabbet ve sâdık sevgi erbâbının maksadı olan mak'ad-i sıdk'a (sadâkat makâmı) nâil olmak ve ulaşmak ancak ve ancak sâhip olunan bütün özellik ve davranışlarda tam bir îtidal ve istikâmetle, aklen de şer'an da yerilmiş olan ifrat ve tefritin her ikisinden de uzak kalmakla mümkündür; öyle ki, Hakk'ın ahlâkı ile ahlaklanma mertebesindeki tahkîkin ve onun Hakk'ın nâipliği ve halîfeliği rütbesine lâyık olmanın kendisine kolaylaşması için kişinin en kıvamlı ve en âdil (doğru) yol olan Allah yolunda en küçük bir sapma ve eğrilik kalmamalıdır.

Hakk'a halef olanların en mükemmeli ve onun halîfeliğine en lâyık olan kimse peygamberimizdir (s.a.v.). İşte bundan dolayıdır ki, risâlet ve nübüvvet (Hakk'ın peygamber göndermesi) onunla (s.a.v.) sona ermiş, mekârim-i ahlâk (güzel ahlâkın unsurları) onunla (s.a.v.) tamamlanmıştır. Onun peygamber olarak gönderilmesi sâyesinde, tevhîd-i zâtta ve bütün izâfetlerin bertaraf edilmesinde hiçbir şek ve şüphe kalmamıştır. Onun şeriatinin (s.a.v.) ortaya çıkmasıyla birlikte bütün resim, şekil ve âdetler yok olmuş, kaybolup gitmiştir.

İşte bu sebepten dolayıdır ki, Cenâb-ı Hak, bütün isimleri ve sıfatlarını câmi (hâvi) olan ismiyle sûreye başladıktan hemen sonra, Hz. Peygamber'in bütün mertebeleri câmi olan mertebesinin kemâline işâret etmiş, ona tâzim ve tekrim ile hitap etmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
يٰسٓ ﴿١﴾ وَالْقُرْاٰنِ الْحَك۪يمِۙ ﴿٢﴾ اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَل۪ينَۙ ﴿٣﴾ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍۜ ﴿٤﴾
تَنْز۪يلَ الْعَز۪يزِ الرَّح۪يمِۙ ﴿٥﴾ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَٓا اُنْذِرَ اٰبَٓاؤُ۬هُمْ ....

SÛRENİN TEFSÎRİ

بِاسْمِ اللّٰهِ: **Allâh'ın adıyla başlarım** ki o, peygamberinin üzerine bütün isimleri câmi olan ismiyle tecellî edendir. O, habîbini peygamber olarak göndermekle bütün kullarına karşı الرَّحْمَانِ: **Rahmân**'dır. Yine o, habîbini tevhîd-i zâtîsinin yolu olan sırât-ı müstakîm üzerinde dosdoğru kılmakla ona karşı الرَّحِيمِ: **Rahîm**'dir.

يس: **Yâ-Sîn (1).** Ey yakîn denizinin pınarlarına erişen ve o denizde hiçbir sapma ve telvin (kararsızlık) olmaksızın sâlimen yüzen kimse!

وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ: **Hakîm (hikmetli ve sağlam) olan Kur'ân'a yemin olsun ki (2).** Nazmı ve üslûbu muhkem, mânâsı ve muhtevâsı sapasağlam olan Kur'ân hakkı için yemin ederim ki.

Ey resullerin en kâmili ve bütün mahlûkata gönderilen peygamberlerin hâtemi! إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ: **Sen elbette peygamberlerdensin (3).** Temkin sâhibi peygamberlerden birisin.

عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ: **Dosdoğru bir yol üzerindesin (4).** Tevhîd-i zâtîye ulaştıran ve kendisinde hiçbir eğrilik ve sapma olmayan bir yol üzerindesin.

Azîm ve yüce olan Kur'ân nasıl hikmet dolu ve sapasağlam olmasın ki… O; تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ: **Azîz ve Rahîm'in indirmesidir (5).** Bütün makdûrata, takdir edilmiş her şey üzerine en sağlam ve en güzel bir biçimde gâlip ve kâdir olan ve kendilerini gaflet uykusundan ve unutma sersemliğinden uyandırmak için Kur'ân'ı bütün teklif sâhiplerine indirmekle merhamet eden Allâhü Teâlâ tarafından indirilmiştir.

Ey resullerin en kâmili! Hakîm ve Mennân olan Allâh'ın bu kur'ân'ı sana indirmesinin sebebi, senin senden önce kendilerine uyarıcı gönderilmemiş ve akrabâları ve لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَا أُنْذِرَ آبَاؤُهُمْ: **Babaları ....**

... فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰٓى اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾ اِنَّا جَعَلْنَا فٖٓى اَعْنَاقِهِمْ اَغْلَالًا فَهِىَ اِلَى الْاَذْقَانِ ....

uyarılmamış bir kavmi uyarman içindir. Onlar Ehl-i Kitap'tan olmadıkları gibi herhangi bir dîne de sâhip değiller. Îsâ'dan (Allâh'ın salavatı ve selâmı onun üzerine olsun) sonra peygamber gönderilmemiş ve aradan uzun bir müddet geçmiştir. Buradaki "bir kavmi uyarman için" ibâresi "nların babalarının ve onlardan önceki nesillerinin uyarıldığı şey ile uyarman için" şeklinde de anlaşılabilir. Fetret dönemi yâni peygamber gönderilmediği dönem uzayıp, üzerlerinde uyarmanın tesiri kalmayınca, başka bir ifâdeyle uyarma sanki hiç yapılmamış gibi bir durum ortaya çıktığı için فَهُمْ غَافِلُونَ: **Onlar gâfildirler (6).** Yâni senin kendilerine peygamber olarak gönderildiğin kimseler, uyarmadan da uyarandan da yâni doğru yolu bulup hidâyete ermeden de bîhaberdirler. Çünkü onlar fetret döneminde dünyâya gelmişlerdir.

Cenâb-ı Hak onları nasıl uyarmaz ve onların ahvâlini düzelten bir peygamberi onlara göndermesin ki, لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَى أَكْثَرِهِمْ: **Onların çoğu üzerinde söz kesinleşmiştir.** Allâhü Teâlâ'nın hükmü ve takdîri onlar üzerinde kesinleşmiştir. Yâni Mekke halkının çoğunluğu üzerinde küfür, azap hükmü kesinleşmiş, onların hayra dönüş yolları kapanmıştır. Dolayısıyla Cenâb-ı Hakk'ın ilminde onların kâfir ve sapıklıkları sâbit olunca, فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ: **Artık onlar inanmazlar (7).** Allâhü Teâlâ'ya îman etmezler ve onun gönderdiği peygamberleri ve kitapları tasdik etmezler. Bu küfür ve inatta ısrar edenler, bizim katımızda ezelde şakâvetleri (cehennemlikleri) kesinleşmiş olanlar îman etmezler.

Biz kahrımızın ve celâlimini bir gereği olarak إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا:**Onların boyunlarına halkalar geçirdik.** Boyunları, onların Hakka yönelme ve gönül vermelerinin bir sebebi, tam kıvâmında olan dîne boyun eğme ve itâaat etmelerinin bir aracıdır. Bu halkalar vâsıtasıyla onları ellerinden boyunlarına kadar bağlı bir hâle getirdik. Öyle ki onlar artık aslâ başlarını eğmezler. Oysa dinde ve itaatte tevazu ve alçak gönüllülük vazgeçilmez bir esastır. Onlar başlarını nasıl eğsinler ki, فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ: **O halkalar çenelerine kadardır.** Sakallarına kadar ....

... فَهُمْ مُقْمَحُونَ ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾ وَسَوَٓاءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾

uzanmıştır. فَهُمْ مُقْمَحُونَ: **Dolayısıyla onlar başları kalkıktır (8).** Başları yukarıdadır ve bu dar halkalar sebebiyle başlarını kaldırmak zorundadırlar. Hattâ başlarını sağa, sola, aşağı veyâyukarı bile oynatamazlar.

Bilakis, onlara olan gazabımızın şiddetinden dolayı وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا: **Onların önünde bir set yaptık.** Önlerine kalın bir perde gerdik. Aynı şekilde وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا. **Arkalarına da bir set,** kalın bir örtü çektik. Onlar, tevhit ve hidâyet nûrunu görmelerine engel olan kalın perdelerle ve engellerle çevmişlerdir. Kısaca, فَأَغْشَيْنَاهُمْ: **Onların üzerlerini kapattık.** Kesin, net ve katî delilleri ve burhanları görebilme vâsıtası olan basîret gözlerini kör bir hâle getirdik. Dolayısıyla kendilerini hidâyete ve îmâna götürecek olan âçık şâhitler, kesin âyetleri فَهُمْ لاَ يُبْصِرُونَ: **Artık onlar görmezler (9).** Hakk'ı kabulden mahrum edilmişlerdir de, onun ylundan onlar yüz çevirmiştir. İşte bu sebeple azgınlık ve dalâlet çöllerinde helâk olup gitmişlerdir (Allâhü Teâlâ bizleri ve bütün kullarını bundan muhâfaza buyursun).

وَ. **Ve** biz onların küfürlerini tescil edip, şakîliklerine kesin bir biçimde hükmettikten sonra, ey resullerin en kâmili, senin uyarının ve irşâdının onlara bir faydası dokunmaz. Bilakis سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ: **Kendilerini uyarsan da uyarmasan onlar için birdir; îman etmezler (10).** Çünkü biz onların kalplerini, kulaklarını, gözlerini Hakk'ı kabul etmelerini, onun delillerini görmelerini engelleyen kalın bir perde ile mühürlemişizdir, perdelemişizdir. Kısaca onlar ilm-i ezelîmizde ve kader levhamızda onlar hakkında elîm azap ve ağır dalâlet ile hükmetmişizdir. O halde ey resullerin en kâmili! Onlara doğru yolun göstereceğim ve irşat edeceğim diye kendini yorma. Sen yakınların ve akrabâların da olsa "sevdiğin kimseleri hidâyete erdiremezsin; ancak Allah dilediğine hidâyet nasip eder (Kasas Sûresi, âyet 56)." Kendini ...

اِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِۚ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَاَجْرٍ كَر۪يمٍ
اِنَّا نَحْنُ نُحْيِ الْمَوْتٰى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا ....

---

onlar uğrunda harcaman boşuna. Allah onların işledikleri küfür ve inadın karşılığını onlara verecektir.

إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ: **Sen ancak zikre tâbi olanı uyarırsın.** Kendisinin hayrına ve faydasına olan uyarıyı kabul eden, Kur'ân'ı kabul kulağıyla dinleyen, onun buyruk ve yasaklarına defâlarca ve doğrulayıcı bir şekilde düşünüp anlayarak sarılan ve ibret ve misallerinden kendisine dersler ve ibretler çıkaran kimseyi uyar. وَخَشِيَ الرَّحْمَانَ بِالْغَيْبِ: **Ve Rahman'dan gıyâbında korkan,** onun kahrından, ağır bir şekilde cezâlandırmasından korkan, onun gazabından ve perişan etmesinden, kendisine azap henüz gelmemişken, azâbı görmemişken çekinen ve Cenâb-ı Hakk'ın her türlü cezâ vermeye kâdir olduğuna inanan kimseyi uyar. Ey resullerin en kâmili! Âyetlerimizi can kulağı ile dinleyerek, muhtevâlarına ihlaslı bir şekilde, korkarak ve ümit ederek sarılan kimse var ya, فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ: **İşte onu bir bağışlanma ve cömertçe bir mükâfat ile müjdele (11).** Yapmış olduğu sâlih ve hâlis amellerinin karşılığını o eksiksiz alacak, hattâ bizim kendisine bir ikram ve ihsânımız olarak kat be kat fazlaca görecektir.

Bizim ilmimizin ihâtasından kullarımızın haklarına dâir hiçbir şey dışarıda kalmaz. Zîrâ cömertliğimizin bereketi ve kudretimizin kemâli sebebiyle إِنَّا نَحْنُ نُحْيِ الْمَوْتَى: **Biz ölüleri diriltiriz.** Cehâlet ve dalâlet ölümüyle helâk olmuşları, vehim ve hayâl vâhalarında kaybolup gitmiş, imkânın darlığında şaşkın ve sarhoş olmuş, dehşete düşmüş, bunalıp kalmış, ve hapsolmuş kimseleri ilim, îmani tevhit ve irfan hayâtı ile yeniden diriltiriz. Kader levhamızda ve ilmimizde وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا: **Onların yaptıklarını yazarız.** Kendileri için hayır ve şerden, iyilik ve kötülükten önden ne göndermişlerse, hiçbir şey hâriçte kalmamak üzere, amellerinin gereğince kendilerine karşılık verelim diye onları kaydederiz. وَ: **Ve** yine güzel davranış, güzel ahlak, edep ve terbiye gibi makbul fiillerden olduğu gibi, kötü âdet ve ahlak unsurlarından kendi aralarında

... وَاٰثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ فِي اِمَامٍ مُبِينٍ ﴿١٢﴾ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلاً اَصْحَابَ الْقَرْيَةِ اِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾ اِذْ اَرْسَلْنَا اِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ ....

gelenek hâilne getirdikleri her türlü yanlış eylemlerden آثَارَهُمْ: **geride bıraktıklarını** da yazarız. Kısaca, kullarımızdan sâdır olan وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ: **Her şeyi imâm-ı mübînde sayıp kaydetmişizdir (12).** Kader levhamızda ve ilmimizde her şeyin tafsîlini yapmışızdır; dolayısıyla bizim kaydımızdan zerre ve çekirdek kadar dahi hiçbir şey dışarıda kalmaz. Her şey orada sâbit ve kayıtlıdır.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلاً أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ: **Onlara o memleketin halkını misal ver.** Yâni ey resullerin en kâmili! Şirkte ve azgınlıkta ısrar eden müşriklere daha önce geçmiş ve kendileri gibi şirkte ve azgınlıkta ısrar eden, dolayısıyla hiçbir uyarıcının uyarması ve hiçbir mürşidin irşâdının kendilerine hiçbir fayda vermediği kimselerin, gaflet ve gurur/aldanma denizinde boğulmuş o kimselerin hâlini örnek olarak ver. Buradaki memleketten maksat Antakya şehri, uyarıcıdan maksat da Îsâ'dır (Rahmân'ın salavat ve selâmı onun üzerine olsun). Ey resullerin en kâmili! Hatırla ki, إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ: **Hani oraya peygamberler gelmişti (13).** O memlekete Hz. Îsâ'dan önce halkına îman ve tevhid yolunu göstermek için elçiler gelmişti.

إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ: **Hani onlara ikisini göndermiştik.** Îsâ (a.s.)'a onlara iki peygamber göndermesini emretmiştik. Onlar Yahyâ ve Yûnus peygamberlerdir. Başkalarının olduğu da söylenir. Peygamberler onların yanına gittikleri zaman halkı Hak yoluna dâvet ettiler. Halk putlara tapıyor idi. فَكَذَّبُوهُمَا: **O ikisini hemen yalanladılar.** Hiç beklemeksizin ve hiç düşünüp tartmakızın onları hemen yallama yoluna gittiler. Onları yalanlayınca, dâvetlerini de kabul etmediler. Bunun yanında o iki peygamberi dövdüler, hapsettiler. Onların sözleri ve çağrıları ile alay ettiler. فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ: **Biz üçüncü bie elçi ile o ikisine destek verdik.** O ikisini, üçüncü bir peygamberle yâni Şem'ûn (a.s.) ile kuvvetlendirdik, ...

... فَقَالُوٓا اِنَّٓا اِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ ﴿١٤﴾ قَالُوا مَٓا اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَاۙ وَمَٓا اَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَيْءٍۙ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾

---

destekledik. Peygamberler فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ: **Dediler ki: Biz size gönderilmiş peygamberleriz (14).** Peygamberler hep birlikte o halka şöyle dediler: Îsâ (a.s.) Hak katından size gönderilip sizin içinde bulunduğunuz bâtıl ve fâsit duruma karşı yâni putlara tapmaktan vazgeçmeniz husûsunda sizi uyarmadan önce size gönderilmiş Hakk'ın elçileriyiz. Sizi ibâdet edilmeye gerçekten lâyık ve müstehak olan Hakk'a, Hakk'ın hakîkî ulûhiyet ve rubûbiyetine sizleri çğırıyoruz. Sizlere onun Hak katından inmiş olan dînini öğretiyor, onun doğru yolunu, hidâyet yolunu gösteriyoruz.

Müşrikler o peygamberlerden bu gibi sözleri işitince, inkârcı ve uzaklaşıcı bir cevapla قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلاَّ بَشَرٌ مِثْلُنَا: **Dediler ki: Sizler sâdece bizim gibi birer beşersiniz.** Ey kendilerinin Vâhid, Ehad, Samed, Ferd ve tek olan, Doğmamış, doğurmamış ve kendisine hiçbir şeyin denk olmadığı zâtın elçisi olduğu iddiâsında bulunanlar! Sizinle beşerlikle hiçbir alâkası olmayan peygamberlik arasında hiçbir münâsebet yok! Zîrâ peygamber gönderen ile peygamberler arasında bir münâsebetin olması gerekir. وَ: **Ve** sizin mekândan ve yönden münezzeh olan ilâhın katından irşat ve uyarıamacıyla gönderilme iddianız, bir aldanma ve karıştırmadan başka bir şey değil. مَا أَنْزَلَ الرَّحْمَانُ مِنْ شَيْءٍ: **Rahmân herhangi bir şey indirmedi.** Zamandan ve mekândan yüce, zâtı hudûs ve imkân vasıflarından münezzeh olan Rahmân'ın bu tür fiillerle alâkası yok. Bu tür fiiller cisimlere has ve imkânın özelliklerindendir. Sizin kendisinin vasfettiğiniz şeylerden o münezzehtir. إِنْ أَنْتُمْ إِلاَّ تَكْذِبُونَ: **Sizler ancak yalan söylüyorsunuz (15).** Yâni, Sizin Rabbinize bu tür fiilleri isnat etmenizden ve iddiâlarınızdan dâvânızda yalancı olduğunuz anlaşılıyor, bunlar sizin Rabbinize karşı iftirâ attığınızı ızhar ediyor. Oysa o, bunlardan münezzeh ve uzaktır.

Peygamberler onların inkâr ve ısrarlarını anladıktan sonra, onlara tebliğ ve risâlet görevlerini tam olarak yerine getirmek maksadıyla, teyiden ve üzerine basa basa قَالُوا: **Dediler ki:** Bizim kendisinin vahyi ve ...

قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ اِنَّٓا اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾ وَمَا عَلَيْنَٓا اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٧﴾ قَالُوٓا اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْۚ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٨﴾

ilhâmı ile peygamber olarak gönderildiğimiz رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ: **Rabbimiz, bizim size gönderilmiş peygamberler olduğumuzu biliyor (16).** Kendi irâde ve ihtiyârının bir gereği olarak, bizim size kendi katından gönderildiğimizi biliyor. Zîrâ onun mülkünde onun irâdesinden başka bir irâde gerçekleşmez. Onun dilediğinden başka bir şey meydâna gelmez.

وَ: **Ve** bizim sizin îmanınızla, bizi kabul edip etmemenizle, küfrünüzle ve şirkinizle bir işimiz yok. Allâhü Teâlâ'nın bize indirmiş olduğu vahyine göre مَا عَلَيْنَا إِلاَّ الْبَلاَغُ الْمُبِينُ: **Bize düşen sadece apaçık tebliğ etmektir (17).** Açık, zâhir, vâzıh, net ve kesin bir biçimde, hiçbir noksan bırakmaksızın, tembellik ve gevşeklik göstermeksizin onun risâletini size iletmektir. Sizin hid.yete ermeniz ve îmâna gelmeniz onun irâdesine bağlıdır. Bu konuda bizim bir irâdemiz sözkonusu değildir.

Halk, peygamberlerin bu net sözlerini işittikten sonra, onlara mukâvemet etmekten ve onlarla söz yarışına girmekten kaçındılar, onları ölüm ve taşa tutma ile tehdit etmeye başladılar. Şöyle ki: Onların peygamber olarak kendilerine gönderilmesini bir uğursuzluk ve bereketsizlik kabul ederek ve dâvetlerini inkâr ederek قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ: **Dediler ki: Biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık.** Sizin gelişiniz bize uğursuzluk getirdi. Siz geldiğinizden beri hiç yağmur damlamadı. Aramızdan çıkın, başınıza bir şey gelmeden memleketinize dönün. Bu dâvet işini bırakın. Bu hususta bundan sonra ağzınızı açmayın. Allâh'a yemin olsun ki, bu iftirâ ve saçmalıklarınızdan لَئِنْ لَمْ تَنتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ: **Vazgeçmeyecek olursanız, sizi taşa tutacağız.** Kısaca, eğer bu işi bırakmayacak olursanız, وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ: **Bizden size ağır bir işkence dokunacak (18).** Ey burada yabancı olanlar! Bizim sözlerimizi artık işittiğinize göre, ya onu kabul eder ve gereğince davranırsınız, yada biz size yapacağımızı biliyoruz.

قَالُوا طَٓائِرُكُمْ مَعَكُمْۜ اَئِنْ ذُكِّرْتُمْۜ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿١٩﴾
وَجَٓاءَ مِنْ اَقْصَا الْمَد۪ينَةِ رَجُلٌ يَسْعٰى ....

Peygamberler onların sözlerini işitip ondan halkın katı tutum ve inkâlarından vazgeçmeyeceklerini anlayınca, قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ: **Bereketsizliğiniz kendinize âit.** Uğursuzluğunuzun sebebi bizzat kendiniz ve ypmış olduğunuz kötü fiil ve davranışlarınızdır. أَئِنْ ذُكِّرْتُمْ: **Uyarıldınız mı?** Eğer size bizden gelen uyarıya karşılık bizim sözlerimizi kabul edip, îman ve tevhîde dâir anlattığımız vasıflarla kendinizi donatacak olsaydınız size hiçbir kötülük ilişmezdi. Size vaaz u nasîhatte bulunulduğu ve siz de onları kabullenmediğiniz müddetçe, neffislerinizin uğursuzluğu size gelmeye devam edecektir. Ne var ki, bizi düşmanca ve haksız bir şekilde uğursuz addediyorsunuz. بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ: **Aksine siz, haddi aşan kiselersiniz (19).** Küfürde ve inatta olup, aşırılığınız sebebiyle hidâyet ve doğruluk yolundan sapmış insanlarsınız. Sizler Allâh'ın dînini ve peygamberlerinin çağrısını uğursuzluk sayıyorsunuz.

وَ: **Ve** onlar peygamberlerden bunları işitince, onları öldürmeye kesin karar verdiler ve onları taşlama konusunda hemfikir oldular. Haber şehrin her tarafında yayıldı. Bunu duyan herkes peygamberlerin olduğu yere akın etti. Bu haberi işitenlerden جَاءَ مِنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى: **Bir adam, şehrin öbür tarafından koşarak geldi.** Bu kişi Habîb en-Neccâr idi. Mü'min ve muvahhit idi. Allâh'a tapıyordu.

Habîb, ilk iki peygamber şehre girdiğinde onları ilk karşılayan kişiydi. O iki peygamber vâsıtasıyla müslüman olmuştu. Peygamberlerle ilk karşılaştığı zaman konuşmuş ve onlara: "Sizler kimsiniz?" diye sormuştu. Onlar: "Bizler Îsâ (a.s.)'ın iki elçisiyiz. Sizi Hak yoluna dâvet etmek ve putlara tapmaktan uyarmak için gönderildik." Habîb: "Delîliniz var mı?" diye sordu. Dediler ki: "Bizler hastaları iyileştiriyor ve körlerin gözünü açıyoruz." Yıllardan beri hastalık çeken oğlunu onların yanına getirdi. Peygamberle onu meshetti. Neccâr'ın oğlu hemen iyileşti. Bunun üzerine peygamberlere inandı, onları tasdik etti ve oradan mü'min olarak ayrıldı. Allâh'a ibâdet ile meşgul oldu.

... قَالَ يَاقَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٠﴾ اِتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢١﴾

İki peygamber şehre girdi. Halkı Hakk yoluna dâvete başladılar. Fakat reddedildiler. Onları öldürmek üzere ittifak ettiler. Habîb bunu duydu. Hemen hızlı bir şekilde koşarak oraya geldi. Kalabalığın yanına gelip de onların peygamberleri öldürmek üzere toplandığını görünce, herkesin gözleri önünde onlara: "Sizler kimsiniz?" diye sordu. Onlar: "Bizler Îsâ (a.s.) tarafından gönderilmiş elçileriz. Sizi Hakk'ı tevhîde dâvet ediyoruz" dediler. Habîb: Peygamberlik ve tebliğ vazifenize karşılık bir ücret istiyor musunuz?" dedi. Onlar: "Hayır, bizim ecrimizi Rabbimiz verecektir" dediler. Habîb topluluğa dopru döndü. Onlara seslenip, sözlerini kabul etmeleri maksadıyla kendisini de onlardan birisi olarak addederek -zîrâ o verâsı, îtidali ve güzel ahlâkı ile meşhurdu- قَالَ يَاقَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ: **Ey Kavmim! Peygamberlere uyun (20).** Size hak olarak gönderilmiş olan ve size tevhit yolunu, Hakk'ın gerçek yolunu gösteren bu peygamberlere tâbi olun. Burada peygamberlerin iki kişi olmasına rağmen üç kişi anlamına gelen çoğul kalıbında kelimenin kullanılması Habîb'in peygamberin safında sayılmasından dolayıdır. Çünkü gerçekte Habîb onlardandı.

اتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا: **Sizden bir ücret talep etmeyenlere uyun.** Anlatmış oldukları yalan ve dolanlara kanan ahmaklardan hîle ve hurdalarıyla pek çok mal biriktiren yalancı şeyhler gibi nefsânî bir karşılık beklemeyen, sırf Hakk'ın rızâsını umarak, Hak üzere Hak ile Hakk'a hâlis bir şelikde götüren bir rehbere uyun. وَ: **Ve** ey hidâyetin ve doğru yolun tâliplisi olan akıllı insanlar! Siz onlara nasıl uymazsınız ki, هُمْ مُهْتَدُونَ: **Onlar hidâyete ermiş kimselerdir (21).** Onlar doğru yolu ve hidâyeti hem sözde hem de özde bulmuş peygamberlerdir.

Halk, Habîb'den bu sözleri işittikten sonra onu ayıpladı, ona kötü sözler söylemeye başladı. Dediler ki: Sen de bizim ve babalarımızın dîninden değilsin. Aksine şu iddiâcıların dînindensin. وَ: **Ve** Habîb onların inkar edeceklerini anlayınca, sırf hikmetten ve fıtnattan süzülüp gelen şu sözleri, kavminin öğüt alması maksadıyla, kendisi için bir ......

وَمَا لِيَ لَٓا اَعْبُدُ الَّذ۪ي فَطَرَن۪ي وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٢﴾ ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُونِه۪ٓ اٰلِهَةً اِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنّ۪ي شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا وَلَا يُنْقِذُونِۚ ﴿٢٣﴾

vaaz u nasîhat şeklinde söyledi, tenbih ve nasîhatte bulundu: مَا لِيَ لاَ أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي: **Beni yaratana ben ne diye kulluk etmemeyim?** Mâbûduma tevâzu ve tezellül içinde neden yönelmeyeyim ki? O beni kulluk üzere yarattı. Beni yok iken var etti, ızhar etti; oysa ben hiçbir şey idim, bir şey bile değildim. Yaratmakla kalmadı, beni türlü türlü nîmetler ve ihsanlarıyla besleyip büyüttü, her türlü nîmet ve lutfu bana bol bol bağışladı. Özellikle de mebde ve meâdı (dünyâ ve âhireti) öğreten aklı lutfetti. وَ: **Ve** ben ona nasıl yönelip kulluk etmem ki? إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ: **Ona döndürüleceksiniz (22).** Ey onun zuhur çöllerinde helâk olup giden gölgelerden ibâret olan şaşkınlar ve perişanlanlar! Haddizâtında âciz ve yok olup gitmeye mahkum, kemâl sıfatlarından tamâmen mahrum, ulûhiyet/ilahlık ve rubûbiyet/rablik rütbesini aslâ hâiz olmayan ve birer mahluk olan putlara değil, ışıkların güneşin aslına döndüğü gibi, dalgaların vahdet denizinin aslına döndüğü gibi, Esmâ-i Hüsnâ ile, en güzel isimlerle, celâl ve cemâl sıfatları ile muttasıf olup, her türlü noksanlıktan münezzeh olan yaratıcıya döndürüleceksiniz.

أَأَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً: **Ben hiç ondan başka ilahlar edinir miyim?** Varlıkta/mevcûdatta olan her şeyi ızhar eden Hakk'a kulluğu inkâr ederek, hiçbir tasarruf yetkisine sâhip olmayan, ulûhiyet ve rubûbiyet bir yana, kulluk mertebesinden dahi düşmüş olan, kulluğu dahi yerine getiremeyen (cansız), bâtıl ve sahte putları kendime ilah edinir, herhangi bir ihtiyaç ânında kendime şefaatçi diye onları isimlendirir miyim hiç? Bununla birlikte, إِنْ يُرِدْنِي الرَّحْمَانُ بِضُرٍّ: **Rahmân bana bir zarar vermek istese,** o her türlü nîmet bahşetmeye de, cezâ vermeye de muktedir olan Rahmân bana bir musîbet ve belâ vermek istediği zaman, لاَ تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا: **Onların şefaatleri benden hiçbir şeyi uzaklaştıramaz.** Allâh'ın bana vereceği azâbı o putlar benden defedemezler, uzaklaştıramazlar; onların şefaatlerinin bana hiçbir faydası olmaz. وَلاَ يُنقِذُونِ: **Onlar**

اِنّ۪ٓي اِذًا لَف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٢٤﴾ اِنّ۪ٓي اٰمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ ﴿٢٥﴾ ق۪يلَ
ادْخُلِ الْجَنَّةَۜ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْم۪ي يَعْلَمُونَۙ ﴿٢٦﴾

beni kurtaramaz (23). Onların bana hiçbir yardım ve desteği dokunamaz.

Kısaca; إِنِّي إِذًا لَفِي ضَلاَلٍ مُبِينٍ: **Ben o zaman apaçık bir sapıklığa düşmüş olurum (24).** O putları Allâh'a ortak koşup onun katında şefaatçi edinmek sûretiyle ben büyük ve ayan beyan bir şaşkınlığa ve dalâlete düşmüş olurum. Çünkü hiçbir faydası ve zararı dokunmayan bir şeyi zarar ve fayda veren şeklinde tercih etmek, ya da onları Allâhü Teâlâ'ya ortakçı ve onun katında şefaatçi yapmak en büyük sapıklık, dalâlet ve en kötü câhilliklerdendir.

إِنِّي آمَنْتُ بِرَبِّكُمْ: **Ben sizin Rabbinize kesinlikle îman ettim.** Hakk'ın vahdetini, varlıkta ve eserlerde/mavcûdatta onun yegâneliğini iyice anladıktan sonra, benim ve görünen görünmeyen bütün mevcûdatın içinde ve dışında olan her şeyin Rabbi olan Allâhü Teâlâ'ya îman ettim. Onun haddizâtında vahdetini keşfettikten, açıkça gördükten sonra, onun tevhîdini, mülkünden ve melekûtünde yegâne tasarruf sâhibinin o olduğunu îtiraf ve ikrar ediyorum. فَاسْمَعُونِ: **Beni dinleyin (25).** Ey söylediğim şeylerin içeriğini anlayan akıllı insanlar! Anlattığım şeyleri kabul edin. Eğer gerçekten akıllı iseniz ondan öğüt alın.

Ondan bu tavsiye ve öğütleri işitince, onu öldürmek ve yok etmek için üzerine yürüdüler. Ayaklarının altına alıp çiğnemeye başladılar. Öyle ki, bağırsakları dışarı çıktı. Fakat bu hal onun sâdece Rabbine olan inkişâfını artırdı. Vahdetin saltanatı ve inâyet-i ilâhiyenin cezbesi onun her tarafını kapladı. O halde iken mukaddes bir kerâmete daha nâil oldu. Şöyle ki: Ona o anda Hak tarafından, "benliğinden çık, nefsinden soyun ve قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ: **Cennete gir, dendi.** Yâni Cenâb-ı Hak ona: "İçerisinde hiçbir dert ve hastalığın, hiçbir yorulma ve bitkinliğin olmadığı vahdet fezâsına dâhil ol" diye buyurdu. O da nefsâniyetinden soyutlandı, benliğinden çıktı ve hemen cennete girdi. Cennete kavuştuktan, vuslat yurduna eriştikten sonra kavmi için iç ve hasret çekerek قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ: **Dedi ki: Keşke kavmim bilseydi! (26)**

بِمَا غَفَرَ لِى رَبّى وَجَعَلَنِى مِنَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٧﴾ وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِه۪ مِنْ بَعْدِه۪ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَٓاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِل۪ينَ ﴿٢٨﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا هُمْ خَامِدُونَ ﴿٢٩﴾

بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي: **Rabbimin beni bağışladığını,** benim keşfimi açıp, beni kendi tarafına cezbettiğini, enâniyetimi silip yok ettiğini ve beni benliğimden soyduğunu halkım keşke bilseydi. Yine kavmim Rabbimin وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ: **Beni ikram olunanlardan kıldığını (27)** bilselerdi. Benim, huzur ve emniyete kavuşanlardan, kendilerine hiç korku ve hüznün olmadığı kimselerden birisi olarak müjdelendiğini onlar keşke bilselerdi!

وَ: **Ve** onlar Habîb'i öldürüp, biz de kendisine katımızdan bir inâyet olarak derecesini yükselttikten, mağfiret ve sevince garkedilmiş olarak onu vahdet cennetimize koyduktan, perdesini kaldırdıktan sonra, onun intikâmını kavminden aldık, bizim emrimizle Cebrâil'in onlara seslendiği tek bir bağırtı ve gürültü ile onları helâk ettik. مَا أَنزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُندٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنزِلِينَ: **Ondan sonra kavmi üzerine gökten herhangi bir ordu göndermedik. Ordu gönderecek de değiliz biz (28).** Habîb'in kavmi yâni Antakya halkı üzerine, onlar Habîb'i öldürdükten sonra, onun intikâmını alalım diye ve helâk etmek için, tıpkı diğer toplumları helâk etmek için icrâ ettiğimiz sünnetimiz/kuralımız gibi, onların da üzerine meleklerden bir ordu gönderme durumu kader levhamızda onlar hakkında yazılı değildi ve böyle bir şey olmadı.

Bilakis, onların helâk sebebi إِنْ كَانَتْ إِلاَّ صَيْحَةً وَاحِدَةً: **Sâdece ve sâdece bir tek bağırtı oldu.** Yâni onları helâk etmeye, bizden sudur eden yüksek ve korkunç bir tek ses yetti. Bu da şöyle oldu: Kahır ve celâlimizin bir gereği olarak, Cebrâil'e onların şehrinin giriş kapısına durup sayha atmasını, bağırmasını emrettik. O da öyle yaptı ve onlara doğru korkunç bir sesle bir kere bağırdı. فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ: **Onlar sönüverdi(29).** O korkunç sesi duyar duymaz hepsi de bir anda ………….

يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٠﴾
اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ اَنَّهُمْ اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾

sönüverdiler, kaskatı kesildiler. Daha önce âdetâ yanan bir ateş gibi hayatta iken, birdenbire sönüp donuveren bir maddeye döndüler.

Sonra Cenâb-ı Hak hayatları günah ve isyanla geçip de sorguya çekilen âsî kullarına şöyle seslenmektedir: يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ: **O kulların vay hasretine ki,** kendilerine gönderilmiş peygamberi ve bütün peygamberi inkâr etmeleri ve onların Rableri katından getirdiği âyetleri yalanlamaları sebebiyle kendilerine indirilen dünyevî ve uhrevî azâbı gördükleri halde hâlâ inatlarında ayak direyen kullarım öyle bir pişmanlığa, öyle bir büyük kedere, öyle şiddetli bir hüzne düşecekler ki... O zaman onlar hiçbir mukâvemet gösteremeyecekler, kendilerine gelen azâbı başlarından savamayacaklar. Bundan dolayı şaşkın ve sarhoş bir hâle gelecekler, perişan olacaklar, hasretle içleri yanacak, peygamberlerden hiçbiri onlara yardımcı, dost, himâyeci ve şefaatçi olmayacak. Çünkü مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ: **Onlara hiçbir peygamber gelmedi ki, onunla alay etmemiş olsunlar (30).** Kendilerine dünyâda iken, hallerini ve işlerini düzelten, onları âhirette vebalden ve günahtan kurtaracak olan bir Allah elçisi gönderildiğinde, ey resullein en kâmili, işte sana karşı olan şu müşrik ve haddi aşmış kimseler gibi onlar da hemen o kendilerine gönderilmiş olan peygamberi tahkir ettiler, onun getirdiği dini kabul etmekten kaçındılar ve inkâr ettiler.

اَلَمْ يَرَوْا: **Görmüyorlar mı?** Onların yâni Mekke halkının şundan bilgileri ve haberleri yokmu da, seninle alay ediyorlar ve senin dînini ve kitâbını inkâr ediyorlar? كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ: **Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettik.** Onlardan önce gelmiş olan ne kadar çok toplumu halâk edip kökünü kazıdığımızı görmülorlar mı? Kendilerine gönderilen peygamberleri yalanamaları ve inkâr etmeleri sebebiyle onların başlarına gelenlerden Mekkeliler ibret almıyorlar mı? Bununla birlikte اَنَّهُمْ : **Onlar** yâni helâk olup gitmiş olan toplumlar اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ: **Bunlara dönüp gelmiyorlar (31).** Yâni ey rsullerin en kâmili! Önceki toplumlar seni yalanlayan, seni inkâr eden bu müfsit ve müsrif (haddi aşmış) olanların yanına, başka bir deyişle dünyâya geri gelemiyorlar.

ج

وَاِنْ كُلٌّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾ وَاٰيَةٌ لَهُمُ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُ

Aksine, onlar artık öylesine mâzi olup gitmişlerdir ki, bir daha önceki hayatlarına aslâ dönemezler. İşte tıpkı onlar gibi, bunların da izleri silinip gidecek. Bunlar niçin önceki toplumların başlarına gelenlerden ibret alıp uyanmıyorlar? Şu da var ki, bu gidişle bunlar da öncekilere benzer şekilde, sanki dünyâya hiç gelmemiş gibi helak olup gidecekler.

وَ: **Ve** kısaca, إِنْ كُلٌّ: **Herkes,** bu dünyâdan birbiri ardına göçüp giden hangi grup ve hangi topluluk olursa olsun, herkes bir şekilde bize geri gelecek ve bizim önümüzde bir arada toplanacak. لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ: **Hepsi de bizim huzûrumuza çıkarılacak (32).** Arz ve cezâ günü bizim huzûrumuzda, bizim ilim ve takdîrimiz gereğince bir araya toplanacaklar, bir araya getirilecekler.

Kısaca, onlar imkân (olabilirlik, dünyâ) hapsi içerisinde oldukları, taayyünât zincirlerine, benlik ve enâniyet boyunduruklarına bağlı kaldıkları müddetçe, onların bir araya gelmeleri mükün değildir. Fakat, onlar ne zaman ki, tabiat sıkışıklığından kurtulurlar, onun mecbûriyetlerinden soyutlanırlar, işte o zaman huzûra ererler, bir araya gelirler, vuslata nâil olurlar. İşte o zaman fark durumu ortadan kalkar, aslî hallerine dönerler.

Ondan başka ilah yoktur. Ondan başka mevcut/varlık yoktur. Bu "lemmâ" şeddeli okunduğunda âyetten çıkan anlamdır. Fakat bu kelimeyi tahfif ile yâni "lemâ" şeklinde okuyacak olursak, bu durumda âyetin başındaki "in" edatı muhaffef olur ve "lemâ"daki mâ fazladan olur ve tekit ifâde eder. Lâm ise, muhaffef ile olumsuzluk edatı (mâ) arasındaki farkı ortaya koymak için olur. Bu durumda mânâ da şöyle olur: Helâk olan önceki toplulukların hepsi de elbette bizim huzûrumuzda toplanacak, cezâ ve karşılık gününde huzûrumuza getirilecektir. Şöyle de anlaşılabilir: Onlar nâsutluklarının bağlarından sıyrıldıktan sonra lâhûtumuzda bir araya getirilecektir.

وَآيَةٌ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ: **Ölü toprak onlar için bir âyettir.** Kupkuru olan bir toprak parçası bile, bu söylediklerimizin doğruluğuna yâni onları kıyâmet günü bir arada toplayabilecek kudrette olduğumuza, kudretimizin büyüklüğüne delil arayan kimseler için elbette bir âyettir, ……..

...اَحْيَيْنَاهَا وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿٣٣﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ
نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٣٤﴾ لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا
عَمِلَتْهُ اَيْدِيهِمْ ....

---

burhandır. أَحْيَيْنَاهَا: **Biz o toprağa can veririz.** Hayat denizinden gelen su damlalarını baharın o ölü toprağın üzerine indirerek onu yeşillendiririz. وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا: **Ondan tâneler çıkarırız,** insanların beslenecekleri hububat cinsleri çıkarırız da, فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ: **Onları yerler (33).** O tânelerle hayatlarını idâme ettirir, onlardan nîmetlenirler. Neşr (yeniden dirilme) de böyledir. Ölmüş, donmuş, cesetler yurdunda, mezarlarda yok hâline gelmiş bedenleri, cömertliğimizin bir gereği olarak, onlar üzerine varlık denizinden gelen âb-ı hayat damlalarını üzerlerine damlatmak sûretiyle yeniden diriltir, yokluktan ilk defâ onları yarattığımız gibi, tekrar hayâta döndürürüz.

وَ: **Ve** yine şu da bizim kudretimizin kemâline ve büyüklüğüne delâlet eden bir âyettir: جَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ: **Orada hurmalıklar ve üzüm bağları yarattık.** İnsanların nîmetlenmesi ve refah içerisinde yaşamaları için yeryüzünde üzüm bağları, hurmalıklar ve daha nice bahçeler ve bostanlar yaptık. وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ: **Onların içinden nice su kaynakları fışkırttık (34).** Ve yine sırf inâyet ve yardımımız olarak, o bahçe ve bostanların yeşilliklerini devam ettirebilmesi için, insanların hiçbir desteği olmaksızın oralarda su kaynakları çıkardık ve gürül gürül sular akıttık.

Bütün bunlar لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ: **Onun meyvelerinden onların yemeleri içindir;** insanlar o bağ ve bahçelerin meyve ve sebzelerinden yesinler, onlara bahşettiğimiz türlü nîmetlerle bedenlerini kuvvetlendirsinler, ayakta tutabilsinler, bu sâyede de üzerlerindeki hak ve hukûkun şükrünü edâ edebilsinler diyedir. وَ: **Ve** aynı şekilde onların مَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ: **Elleriyle yaptıkları** bağ, bahçe, bostan, tarla ve mezrâ yapma, kanal açma, kuyu kazma ve su akıtma gibi icraatları da biz onlara öğrettik ve onlara bu işleri becerme gücü verdik. Kudretimizin büyüklüğünü ve ....

... اَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾ سُبْحَانَ الَّذ۪ي خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَاٰيَةٌ لَهُمُ الَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾

---

gücümüzün genişliğini inkâr ediyorlar da أَفَلَا يَشْكُرُونَ: **Şükretmiyorlar mı? (35)** Kendileri üzerine sürekli bahşettiğimiz nîmetlerin bizden olduğunu bilmiyorlar mı? Onları cehâlet, inat, azgınlık ve nankörlükle sebep ve vesîlelere mi bağlıyorlar?

Hayır! سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا: **Bütün çiftleri yaratan ne yücedir!** O Kâdir, Muktedir, Kayyûm ve Mutlak olan Allâhü Teâlâ kendisine benzer ve eş bulunmaktan münezzehtir. Ortaktan ve yardımcıdan berîdir. Tasarruf ve idârede tek başınadır. Üreten ve çoğalan cinsleri, grupları, varlıkları böyle grup grup, sınıf sınıf yaratan, takdir eden Cenâb-ı Hak'tır. Bu çiftler مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ: **Yeryüzünün bitirdiklerindendir;** cins cins, türlü türlü, çeşit çeşit ağaç ve bitkilerdir. وَمِنْ أَنفُسِهِمْ: **Onların kendilerindendir.** Farklı farklı, şahıs şahıs kadın ve erkeklerdir. وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ: **Ve onların bilmediği şeylerdendir (36).** İnsanların haklarında bilgi sâhibi olmadığı diğer mahluklardır. Her şey çift olarak yaratılmıştır. Çünkü teklik, fertlik, yegânelik ve sametlik, vâcibü'l-vücûd (varlığı kendiliğinden) ve mutlak mânâdaki kayyumluk (kendi başına, başkasına muhtaç olmadan ayakta kalabilme ve var olabilme gücü) gibi rubûbiyetin ve ulûhiyetin en özel vasıflarındandır. Bu konularda mahluklar Cenâb-ı Hakk'a aslâ ortaklık edemez. Çünkü vücutta, valıkta çokluk ve çeşitlilik sözkonusu değildir; zîrâ vücûd (Hakk'ın varlığı) vâciptir.

وَ: **Ve** yine bizden آيَةٌ لَهُمْ: **Onlar için bir âyet,** üzerinde derin derin düşünmeleri, bizim kudretimizin, hükümlerimizin ve irâdemizin kemâline bir işâret addetmeleri için büyük bir delil de şudur: Karanlık yâni adem-i aslî olan اللَّيْلُ: **Gece.** Ne zaman ki, نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ: **Biz ondan gündüzü çekip alırız,** ışık yayan gündüzü geceden, yâni isim ve sıfatlarımızın gölgeleri boyunca bizden onlara feyezan eden vücut nûrunu adem-i aslîden çekip alırsak, فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ: **İşte onlar karanlığa**

وَالشَّمْسُ تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ لَهَاۜ ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِۜ ﴿٣٨﴾ وَالْقَمَرَ
قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ ﴿٣٩﴾

düşüverirler (37). Eğer izâfî varlıkları olmazsa, onlar adem/yokluk zulmet ve karanlığında dâimî olarak kalırlar.

وَ: **Ve** yine, bütün mahlukların vücutlarını ilâhî tecellî ölçüsünce aydınlatan vücûd-ı mutlakın nûru gibi, bütün âleme ışık saçan الشَّمْسُ: **Güneş** de en büyük âyetlerimizden biridir. تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا: **O kendi yörüngesinde akıp gider.** Muhabbet tecellîmizden ve latîf ve cemâlî vasıflara donanmış olan zâtımızdan neş'et eden sapasağlam hikmetimizin bir gereği olarak, bizim kendisi için takdir ettiğimiz menzil ve sınırları içerisinde, emir ve hükmümüz mûcibince hiçbir duraklama ve gerileme olmaksızın seyredip gider. ذٰلِكَ: **İşte bu** yâni bu sapasağlam ve mükemmel nizam üzere olan güneşin akışı ve seyredişi, تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ: **Azîz ve Alîm'in takdîridir (38).** Her türlü kudret ve güce muktedir, gâlip ve kâdir olan, her şeyin kâbiliyet ve potansiyelini bilen Allâhü Teâlâ'nın işi ve düzenlemesidir.

وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ: **Aya da menziller belirlerdik.** Her şeyin üstünde olan kudretimiz ve eşsiz hikmetimiz hasebince nûr-ı zâtîden hâlî olup, karşısında ve hizâsında olma durumuna göre güneş çemberinden ışık alma kâbiliyetine sâhip bulunan ay aynasına da birbirinden farklı noktalarda yer alan birtakım konaklar tayin ettik. O güneş ile tam karşı karşıya olduğu zaman bedir hâlinde, bütün bir şekli ile ve yusyuvarlak görünür. Sonra yavaş yavaş eksilmeye, tamlığı günden güne azalmaya başlar. حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ: **Öyle ki, kurumuş eğri hurma dalına döner (39).** Kendisinin güneş ışığından istifâdesi ışğında, ilm-i nücûm ve takvim bilimde belirlerlendiğine göre, 28 günün sonunda ay, kırılmış ve üzerinden bir müddet geçmiş de kurumuş ve eğrilmiş bir hurma dalı şeklini alır.

Aynı şekilde kudret ve hikmetimizin bir gereği olarak güneş ve aydan her birine dört mevsimi dikkate alarak belli bir zaman dilimi için belli bir yörünce tayin ettik. Onların gidişatları bu yörüngenin dışına …

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِى لَهَٓا اَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِۜ وَكُلٌّ فِى
فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾ وَاٰيَةٌ لَهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِۙ ﴿٤١﴾
وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِه۪ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾

çıkmaz. Bu da insanların yaşamlarını düzene koymaları içindir. İşte bu sebepledir ki, لاَ الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ: **Ne güneşin aya erişmesi kendisi için doğrudur;** güneşin aya yetişip yakalamak için seyrinde hızlanması doğru olmadığı gibi böyle bir şe mümkün de değildir. وَلاَ اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ: **Ne de gece gündüzü geçebilir.** Gündüze yetişip ona karışarak geçmesi gecenin gücü ve imkânı dâhilinde değildir. Tam aksine, Hakîm ve Alîm olan Allâhü Teâlâ'nın onlardan her biri için belirlemiş olduğu belli bir süre sözkonusudur. Onların birbirlerinin sınırlarına müdâhil olması mümkün değildir. Bunun içindir ki, وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ: **Her biri bir yörüngede yüzüp gider (40).** Kendilerine mahsus olan yedi geniş felekte (yörüngede), hiçbiri diğerinden endişe duymaksızın, kendi başlarına kolaylıkla seyrederler, dönüp dururlar.

وَ: **Ve** yine آيَةٌ لَهُمْ: **Onlar için bir âyet,** bizden kendilerine lutfedilmiş, bizim kemâl-i kudretimizi anlayabilecekleri ve nîmetlerimize dâimâ karşı şükretmeleri vesîle olacak büyük delil daha vardır ki, o da şudur: أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ: **Biz onların nesillerini dolu gemide taşıdık. (41).** Kendilerini koruyup gözetmemizin ve işlerini kolaylaştırmamızın, düzene koymamızın büyük bir göstergesi olarak, Nûh (a.s.) tûfânı olduğu zaman, nesillerini devam ettirmek için, sırf katımızdan bir yardım ve iyilik olarak, onların babalarını ve seleflerini kendileri ve suda yaşayamayan diğer hayvanlarla dolu bir gemide taşıdık. "Zürriyet" genelde her ne kadar çocuklar için kullanılsa da, her babanın aynı zamanda bir çocuk olması hasebiyle, babalar için de kullanılır.

وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ: **Ve onlar için, o gemi türünden, bindikleri nice şeyler yarattık (42).** Bugün, kendilerine kullanılmasını öğrettiğimiz, yolculuk ve ticâret için denizde kullandıkları gemi gibi nice taşıtlar yaptık, takdir ettik.

وَاِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ ﴿٤٣﴾ اِلَّا رَحْمَةً مِنَّا
وَمَتَاعًا اِلٰى حِينٍ ﴿٤٤﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ اَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ
لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾

وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ: **Eğer onları boğsak,** onları bir kerede tûfan ile boğup köklerini kazısak, فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ: **Kendilerine hiç kimse yardımcı olmaz.** Onları boğulmaktan kurtaracak, yardım edecek bir destekçi bulunmaz. وَلَا هُمْ يُنقَذُونَ: **Kurtulamazlar (43).** Kendi kendilerini de o helakten kurtaramazlar.

إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا: **Ancak katımızdan gelen bir rahmet hâriç.** O rahmet onlara ulaşır ve boğulmaktan onları kurtarır. وَ: **Ve** yine, مَتَاعًا إِلَى حِينٍ: **Belli bir süreye kadar bir yaşam sürmek (44)** de bundan müstesnâdır. Onları kurtardıktan sonra, bu nîmetimizin bir tamamlayıcısı olarak ve kendilerinden sonra kıyâmete kadar gelecek nesilleri sebebiyle onlara belli bir mühlet veririz ve hayat hakkı tanırız. Bu da, mârifet, tevhit, hidâyet, îman gibi kendilerinin yaratılma gâyelerine ulaşıp ulaşamayacaklarını denemek içindir. Kaldı ki, bu esnâda kendilerine uyarıcı ve müjdeci peygamberler de göndeririz. وَ: **Ve** onlar yâni bu dalâlete düşmüşler gibi olanların selefleri, hallerini düzeltmeleri için kendilerine وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ: **Önünüzdekinden ve arkanızdakinden sakının ki merhamet olunasınız, dendiği zaman (45);** sizden önce gelmiş olanların başlarına gelen o korkunç olaylardan, ağır felâketlerden, ifsatları sebebiyle, itaatin, inkıyadın ve Hakk'a bağlılığın dışına çıkmak sûretiyle Allâh'a ve peygamberlerine karşı göstermiş oldukları azgınlıklar sebebiyle kendilerini bulan musîbetlerden ibret alın; kulluk boyunduruğunun, tevhit yolunun dışına çıkmış, ilâhî sınırların gereklerini terk etmek sûretiyle selâmet caddesinden sapıp yolunu şaşırmış ve âsî kullara verilmesi kesin olan azaptan sakının ki, kendisinin koyduğu haramlardan ve mahzurlu yerlerden sakınmanız sebebiyle Allah katından size merhamet edilsin, diye kendilerine sözlendiği zaman.

وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهُ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٧﴾

وَ: **Ve,** ey Hak'tan ve onun yolundan yüz çevirmede ifratçı olanlar! Tıpkı onlar da sizin gibi, مَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ: **Rablerinin âyetlerinden kendilerine ne kadar âyet geldiyse,** hallerine uygun düşen, kendilerini boş şeylerden alıkoyan, sırf hikmet ve adâlet dolu ne kadar âyet geldiyse, إِلاَّ كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ: **Onlar ancak ondan yüz çevirdiler (46).** Onu yalanladılar, tıpkı sizin gibi o âyetleri getiren kimseyla alay ettiler.

وَ: **Ve** yine tıpkı sizin gibi, katılıklarının ve azgınlıklarının şiddeti sebebiyle, sırf nasîhat kabîlinden, sâdece ve sâdece hayra yönlendirmek maksadıyla إِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ: **Kendilerine "Allâh'ın size verdiği rızıktan infak edin" dendiği zaman,** fazla mallarınızdan fakirlere, elinde olmayanlara infak edin ki, cömertlik erdemine ulaşasınız, îsâr mertebesine yükselesiniz, diye söylendiğinde, قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا: **İnkârcılar, mü'minlere şöyle derler:** onlardan Allâh'ın âyetlerinin yalanlayanlar infak etmeyle ilgili vârid olan emr-i ilâhîyi mü'minlerin lisânından işittikleri zaman, inanarak ve hayır addederek tasadduk edenlere, Allâh'ın emir ve yasaklarını gözetenlere, inkâr ve kaçınma yoluyla şöyle karşılık verirler: أَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ: **Allâh'ın, dilediği takdirde doyuracağı kişiyi biz mi doyuracağız?** Ey câhiller ve şaşkınlar! Bize, bütün kullarını doyurmaya kâdir ve muktedir olan Allâhü Teâlâ istese doyurabileceği kimseleri doyurmamızı, onlara infak etmemizi mi söylüyorsunuz? Kudreti dâhilinde olmasına rağmen o böyle bir şeyi istemediğine, onları doyurmadığına göre, bu yemek yedirme işini siz kendi nefinizden söylüyorsunuz. Kısaca, إِنْ أَنْتُمْ إِلاَّ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ: **Siz ancak açık bir şaşkınlık içerisindesiniz (47).** Allâhü Teâlâ'nın istemediği ve râzı olmadığı bir şeyi dinden sayarak ve kendinize emir telakkî etmek sûretiyle siz gerçekten de büyük bir sapıklık içerisindesiniz; bir

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَاْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَٓا اِلٰٓى اَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾

---

yandan Allâh'a îman ettiğinizi söylüyor, diğer yandan da onun irâde ve isteiğine muhâlif iş yapıyorsunuz!

وَ: **Ve** inkârcılar her ne zaman, kıyâmet günü Allâhü Teâlâ'nın rahmet ve esenliğini getiren bu tür emirleri mü'minlerden işittilerse, alay ve kibirlenme yoluyla يَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ: **Derler ki: Eğer gerçekten doğru söylüyorsanız, bu vaat et ne zaman? (48)** Eğer iddiânızda sâdıksanız -Hz. Peygamber'i ve ashâbını kastediyorlar- "bize vaat ettiğiniz, bizi tehdit ettiğiniz kıyâmet ne zaman? Onun zamânını bize söyleyin bakalım!" derler.

Sonra Cenâb-ı Hak bu şaşkın ve sahtekârlara cevâben şöyle buyurmaktadır:

Bu inkârcı ve inatçılar, مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً: **Sâdece bir sayha bekliyorlar.** Onlara korkunç gürültülü bir ses yeter. تَاْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ: **Onlar çekişip dururken o ses kendilerini kapıverir (49).** O korkunç gürültülü ses, onlar alış verişte ve gündelik işlerinde birbirleri ile çekişip dururken ansızın vukû bulacak ve onları yakalayıverecek.

O fecî, o korkunç sayha kendilerini âniden yakaladığı zaman onlar فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً: **Br tek tavsiyede bile bulunamayacaklar,** Böy-le olağanüstü durumlarda insanlar arasında yapılageldiği şekliyle onlar vasiyet veyâ nasîhat etmeye dahi güçleri yetmeyecek. Ya da mânâ şöyle de anlaşılabilir: O yok edici ortam, o olağanüstü korkunç durum, onlara vasiyet etme zamânı dahi bırakmayacak şekilde birdenbire olacak. Aynı şekilde, وَلَا اِلٰى اَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ: **Ailelerine de dönemeyecekler (50).** Evle-rine dönüp, aileleri ile konuşma fırsatını da bulamayacaklar. Kısaca, on-lar ilk sayhayı (gürültülü ve korkunç ses) duydukları zaman âniden ölüverecekler.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿٥١﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾

وَ: **Ve** onlar ilk sayha ile birlikte öldüklerinde diğer ölüler gibi olacaklar, bu ilk sayhadan sonra ikinci kere نُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ: **Sûra üfürülecek. İşte o zaman onlar, kabirlerinden Rablerine akın akın giderler (51).** Yâni bütün ölüler canlanır, şaşkın bir vaziyette kabirlerinden kalkar, kendilerini amellerini arz etmeye ve karşılığını vermeye çağıran Rablerinin huzûruna isteyerek veyâ istemeyerek hızlı bir şekilde giderler. Zîrâ onlar için Rablerinden başka bir merci ve ondan başka bir melce yoktur.

İnkârcılar, ilk şaşkınlıklarını ve sersemliklerini üzerlerinden atıp, azâbın ve elemin ilk işâretlerini görünce, birbirlerine şaşkın ve perişen bir vaziyette قَالُوا يَا وَيْلَنَا: **Derler ki: Vay hâlimize!** Mahvolduk; gel, şimdi sıra sende! مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا: **Bizi kabrimizden kim kaldırdı?** "İçerisinde bulunduğumuz mezarlarımzdan bizi kim kaldırdı? Her birimiz eş ve dostumuzla vedâlaşmıştık!" Her ne kadar kabirde de azap olsa da, oradaki azab başkaları görmez. Mânâ şöyle de olur: Onlar: "Bizi, birinci sesten sonra ikinci sesten (sura üfürülme) önce yattığımız uykumuzdan kim uyandırdı?" derler. Onların böyle söylemelerinin sebebi, hüzün, hasret ve iç yangını sebebiyledir. Bundan sonra onlara Hak cânibinden şöyle seslenilir: هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ: **İşte bu Rahmân'ın vaat ettiğidir.** İşte bu gün, Rahmân'ın size vaat ettiği, rahmetinin genişliği gereğince, azâbından kurtulasınız diye, geleceğini peygamberleri ve kitapları vâsıtasıyla bildirdiği gündür. وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ: **Peygamberler doğru söylemişlerdir (52).** Peygamberler, âhiret işleri ile ilgili olarak Rablerinden getirmiş oldukları her şeyde doğruyu söylemişlerdi. Fakat sizler, dünyâda iken Allâh'a ve onun peygamberlerine karşı gösterdiğiniz buğuz, nefret ve azgınlığın şiddeti sebebiyle Rahmân'ı inkâr ettiniz ve onun kıymetli elçilerini yalanladınız. Bugün ise inkâr ettiğiniz şey işte karşınızda!

إِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾ فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا وَلَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾ اِنَّ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِى شُغُلٍ فَاكِهُونَ ﴿٥٥﴾

Sonra Cenâb-ı Hak; müşrikleri, kendisinin kudretini, güünü, saltanatını, mülk ve melekûtünde tasarrufta yegâneliğini inkâr edenleri azarlamak ve paylamak için, emrinin yüceliğini ve burhânının ululuğunu ızhar etmek için şöyle buyurmaktadır: "Bu tür işler bizim engin güç ve kuvvetimiz karşısında oldukça basit ve kolay şeylerdendir." İşte bundan dolayıdır ki: Bizim kıyâmeti gerçekleştirme, ölüleri diriltme ve haşretme işinde yaptığımız şey إِنْ كَانَتْ إِلاَّ صَيْحَةً وَاحِدَةً: **Sâdece bir tek sayhadır.** Bizim emrimizle gerçekleşen ânî bir sestir. Bu ikinci sayhadır. Ya da mânâ şöyl de olur: Bizden bu iş için fiil olarak sâdece bir sayha vâki olur. Bir de bakmışsın, فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ: **Onların hepsi de önümüzde hazırdır (53).** O ölü olan herkes, o bizden sâdır olan bir tek ses ile birlikte, önümüzde toplanmış, hazır bir vaziyette beklerler.

فَالْيَوْمَ: **İşte bugün,** yâni ihtiyar evinde (dünyâda) iken kendilerinden sâdır olan fiillerin karşılığı verilmek, amellerin değerlendirilmesi yapılmak, hesâba çekilmek ve herkes yaptığını arz etmek üzere bizim huzûrumuza toplanıp bir araya getirildikten sonra, لاَ تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا: **Hiç kimseye zerrece dahi zulmedilmez.** Hakk'ın adâleti gereğince o gün, yapmış oldukları sâlih amellerinin karşılığı insanlara eksiksiz olarak ödenir. وَ: **Ve** fâsit amellerin cezâsı da en küçük bir şekilde dahi artırılmaksızın verilir. لاَ تُجْزَوْنَ إِلاَّ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ: **Sâdece yaptığınızın karşılığını alırsınız (54).** Ameliniz ne ise karşılığı odur; iyilik ise iyilik, kötülük ise kötülük.

Daha sonra Cenâb-ı Hak âhirette insanların durumuyla ilgili biraz daha detaylı bilgi vermekte ve şöyle buyurmaktadır: إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ: **Bugün cennet halkı,** ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn olarak tevhit ve mirifet karargâhına ulaşmış olan cennetlikler, her şeyin karşılığının verildiği o kıyâet gününde فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ: **Nîmetler içinde**

هُمْ وَاَزْوَاجُهُمْ فٖى ظِلَالٍ عَلَى الْاَرَآئِكِ مُتَّكِؤُنَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ فٖيهَا فَاكِهَةٌ
وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ ﴿٥٧﴾ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحٖيمٍ ﴿٥٨﴾ وَامْتَازُوا الْيَوْمَ
اَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾

---

meşgûl ve mesrurdurlar (55). Taklit ve tahmin köklerini, otlarını söküp atan -ki, bunlar ateşin en derin yerlerinden olan imkân mertebesinin gereklerindendir-, türlü türlü mârifetler, hakîkatler, mükâşefeler ve müşâhedelerle, hiçbir kesinti ve kopukluk olmaksızın, ebedî bir zevk ve lezzet sevini içerisinde eğlenmekte, mutluluktan âdetâ uçmaktadırlar.

هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ: **Onlar ve eşleri,** müşâhede içerisinde olan o mü'minler ve onların sâlih amellerinin netîcelerinden ibâret olan eşleri, فِي ظِلَالٍ: **Gölgelikler altındadırlar.** İlâhî isim ve sıfatların gölgeleri altındadırlar. عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِئُونَ: **Koltuklara kurulmuşlardır (56).** Yüksek derecelere, ulvî makamlara erişmişler, koltuklara iyice yerleşmişlerdir. Hiç kimse onların rahatına dokunmayacaktır.

Aksine, bizden artı bir inâyet olarak, لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ: **Onlar için orada meyveler vardır.** Tecellî-yi ilâhiyemiz gereğince, onlar için sürekli yenilenen pek çok mârifet ve hakîkatler, mükâşefe ve müşâhede lezzetleri sözkonusudur. وَ: **Ve** kısaca, لَهُمْ: **Onlar için** orada مَا يَدَّعُونَ: **İstedikleri her şey vardır (57).** Sonu gelmeyen, nihyeti olmayan ilâhî işler ve olaylar hasebince sürekli parıldayıp duran tecelliyât-ı ilâhiyeden ne isterlerse elde edecekler.

O zaman onlara Cenâb-ı Hak cânibinden şöyle seslenilecek:

سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ: **Rahîm olan Rabden bir kelam olarak "selam!" (58).** Kendilerini rahmetinin sonsuzluğu ile tevhiy üzere besleyip büyüten, terbiye eden, şefkat gösteren; onlar Hakk'a teveccühe engel olan mânialarıı ve meşgûliyetleri bertaraf ettikten, onunla istikrar bulmaya, onun tecellîsine engel teşkil eden alâkaları kestikten sonra, onları vahdet-i zât mertebesine ulaştıran, zât-i ilâhiyye tarafından "sizlere selam olsun, merhaba" denir.

وَ: **Ve** işte o zaman müşriklere, şirk ve inatlarında ısrar etmiş olanlara da şöyle denecektir: امْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ: **Ey suçlular! ....**

اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يَابَنِيٓ اٰدَمَ اَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَۚ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌۙ ﴿٦٠﴾ وَاَنِ اعْبُدُونِيۜ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾

Bugün sizler ayrılın (59). Allâhü Teâlâ'dan yüz çevirmede haddi aşmış, tevhit yolundan saptırıcı ve azdırıcı olan şeytana uymuş, haddi ve hudûdu aşmış olanlar! Sizler ayrılın bakayım!

Mü'minler sâhip oldukları onca mârifette ve îman huzûrunda yine de emin olmasınlar, havf u recâ üzere olsunlar diye, Cenâb-ı Hak, hiddet dolu şu sözlerini herkese hitâben buyurmaktadır:

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَابَنِي آدَمَ: **Ey Âdem oğulları! Ben sizden ahit almadım mı?** Sizleri ilk yarattığım zaman kâbiliyet ve kapasite lisânınızla sizden sağlam bir söz ve ahit almadım mı? Bu ahit ve söz أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ: **Şeytana tapmayacaksınız,** ona uymayacaksınız, onun yalan, sahte, sizi benim tevhit yolumdan saptırıcı sözlerini ve vesveselerini kabul etmeyeceksiniz şeklinde idi. Ey Âdem oğulları! Ona bağlanıp, itaat etmekten sakınız, kaçının, ondan uzak durun. إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ: **Gerçekten de o, sizin için apaçık bir düşmandır (60).** Onun düşmanlığı ayan beyan bellidir. O sizi türlü türlü aldatmaca ve oyalamalarla yaratılmış olduğunuz maksattan alıkoymak ister.

Yine sizden وَأَنِ اعْبُدُونِي: **Bana tapacaksınız,** beni tevhit edeceksiniz, benim isim ve sıfatlarımın, mülk ve melekûtümdeki bütün iş ve yetkilerde benim tekliğimin kemâline inanacaksınız, emrime yapışacaksınız, varlıkta mazharlarımdan ve yarattıklarımdan hiçbir şeyi bana ortak koşmayacaksınız, diye de söz almıştım. هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ: **Dosdoğru yol işte budur (61).** Bu benim sizden sözünü aldığım ve emrettiğim yol, tevhîdime ulaştırn yoldur; o yolu tutun. Benim yolumdan saparak, sınırlarımın, emirlerimin, hükümlerimin, hikmetlermin ve tedbîtâtımın/takdîrimin dışına çıkmak sûretiyle kendilerine zulmeden kimselere sakın bel bağlamayın.

وَ: **Ve** ey akıllı ve hidâyet ve sırât-ı müstakîm fıtratı üzere yaratılmış olan akıl sâhipleri! Sizler şeytana nasıl taparsınız, onun izini nasıl

وَلَقَدْ اَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًاۜ اَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾ هٰذِهٖ جَهَنَّمُ
الَّت۪ي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٣﴾ اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾ اَلْيَوْمَ
نَخْتِمُ عَلٰٓى اَفْوَاهِهِمْ ....

---

tâkip edersiniz ki? لَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلاًّ كَثِيرًا: **O sizden pek çok nesli saptırmıştır.** Ey Âdem oğulları! O yoldan çıkarıcı ve dalâlete düşürücü şeytan içinizden pek çok topluluğu saptırdı da, onun saptırmasıyla o topluluklar dosdoğru yolu şaşırıp gittiler; vermiş oldukları söz ve ahidi bozdular. Bu sebeple de kendilerine vaadedilmiş olan cennetten mahrum kaldılar. Mahrûmiyet cehennemi ve hezîmet ateşi onlar üzerine müstehak oldu. أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ: **Hiç düşünmüyor muydunuz? (62)** Şeytana tapıyor, onun izinden gidiyorken, onun işlerinin fecîliği, düşmanlığının şiddeti, ona uymanın sonunun vahâmeti, ona uymakla üzerinize nasıl bir azâbın terettüp edeceği, sizi nasıl sonsuz bir azâbın, perişanlığın beklediği hakkında aklınızı hiç kullanmıyor muydunuz? Niçin ona uyuyor, onun aldatmacalarını kabul ediyor, tevhit yolunu terk ediyordunuz? Ey ifratçı ve haddi aşmışlar! Sizin aklınız yok muydu?

O zaman kendilerine gidecekleri yere işâreten şöyle buyurulur:

Ey sapmış, azmış ve aldanmış olanlar! Dünyâ hayâtında iken peygamberler ve kitaplar vâsıtası ile هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ: **Size söylenen cehennem işte! (63)**

اصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ: **İnkâr etmeniz sebebiyle bugün oraya yaslanın (64).** Allâhü Teâlâ'nın zâtını, isim ve sıfatlarının kemâlini inkâr etmeniz, onun kitaplarını ve peygamberlerini yalanlamanız, peygamberlerden ve onların çağrılarından zulüm ve düşmanlıkla yüz çevirmeniz sebebiyle oraya girin.

Onlar azâbı, türlü türlü hezîmeti görüp, bunun sebebinin sâdece dünyâda iken kendilerinden sâdır olan amelleri olduğunu anladıkları zaman: "Ey Rabbimiz! Yemin olsun ki, bizler sana şirk koşmadık, senin kitâbını ve peygamberlerinin yalanlamadık" diye inkâr etmeye, şöylece mâzeret beyân etmeye kalkışırlar. Bunun üzerine Allâhü Teâlâ şöle buyurur: الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى أَفْوَاهِهِمْ: **O gün onların ağızlarına mühür vururuz.** Yalan mâzeretler beyan etmesinler diye onları konuşturmayız.

... وَتُكَلِّمُنَا اَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾

Zulüm ve düşmanlıkla kendilerinden sâdır olan şeyleri söylemeleri için وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ: **Onların ellerini konuştururuz.** Yine onların وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ: **Ayakları da yapmış oldukları şeylere şâhitlik eder (65).** İşlemiş oldukları isyanlara, haram ve yasaklanmış şeyler uğrunda harcadıkları enerjiye ayakları şâhitlik eder.

Kısaca; Kadîr, Alîm, Habîr, Hakîm olan Allâhü Teâlâ günahkârların bedenlerini, bütün uzuvlarını konuşturur. Onlar da sâhibinin işlemiş olduğu her türlü günâhı îtiraf ederler.

Hz. Peygamber (Allâh'ın salavat ve selâmı onun üzerine olsun) bir hadîs-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır: "Hesap günü kula: 'Bugün sana şâhit olarak kendin ve kirâmen kâtibîn melekleri yeter' denir. Ağzına mühür vurulur. Uzuvlarına: 'Konuş' denir. Her uzuv yaptığı amelini söyler. Sonra onunla konuşma arasındaki engel kaldırılır. Kişi, işlediği her şeyi ikrar ve îtiraf eden uzuvlarına şöyle der: Yazıklar olsun sizlere! Kahrolasınız! Ben sizin için çabalıyordum!"[36]

Cenâb-ı Hakk'ın uzuvlara kendilerinden sâdır olan şeyleri konuşturmasının sırrı mâsivâya ve gayra olan iltifata işârettir ki, bu durum gönül ve ibret sâhibi olan kimseler için zararlıdır. Ayrıca bu, Melik, Cabbâr, Gayur ve Kahhâr olan Allâhü Teâlâ'nın katında perişanlığa ve rezil rüsvâ olmaya sebeptir. Dolayısıyla; Allah'tan başkasına gitme. Allah'tan başkasıyla bulunma. Allah'tan başkasına dayanma. Allah'tan başkasına güvenme. Kendine onu vekil edin. Ahbap ve kefil olarak o sana yeter.

---

[36] Bu hadîs Müslim'de şu şekilde rivâyet edilmiştir: "Bir gün asûlullâh'ın huzûrunda idik. Güldü ve şöyle dedi: Niçin güldüğümü biliyor musunuz?' 'Allah ve rasûlü daha iyi bilir' dedik. 'Kulun Rabbine hitap etmesine güldüm. Kul, Rabbine: Ya Rabbi! Beni zulümden kurtarmaz mısın? Der. O da: Elbette kurtarırım, der. Bunun üzerine kul: O halde bana sâdece kendimden şâhit olsun, der. Cenâb-ı Hak da: 'Bugün sana şâhit olarak kendin ve kirâmen kâtibîn melekleri yeter' der. Ağzına mühür vurulur. Uzuvlarına: 'Konuşun' denir. Her uzuv yaptığı amelini söyler. Sonra o kulun konuşmasına izin verilir. O kişi, işlediği her şeyi ikrar ve îtiraf eden uzuvlarına şöyle der: Yazıklar olsun sizlere! Kahrolasınız! Ben sizin için çabalıyordum." (Müslim, *Sahîh,* IV/2280, rakam 2969, Kitâbü'z-Zühd ve'r-Rakâik; İbn Hıbbân, *es-Sahîh,* XVI/358, rakam 7358; Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ,* VI/508, rakam 11652.)

وَلَوْ نَشَٓاءُ لَطَمَسْنَا عَلٰٓى اَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَاَنّٰى يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾
وَلَوْ نَشَٓاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلٰى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾

Cenâb-ı Hak seni ve bizleri kendiyle sohbet etmenin, kendine yakınlığın tadıyla rızıklandırsın. Lutuf ve ihsânı ile başkalarına iltifat etmekten seni ve bizleri korusun.

Sonra Cenâb-ı Hak kudretinin ve bilgisinin kemâlini ızhar için şöyle buyurmaktadır:

وَ: **Ve** onların ağızlarına mühür vurup kalplerini bağladığımız zaman da olduğu gibi, bundan önce onlar peygamberlerin dâvetini kabul etmedikleri zaman da, onları kör etmeyi, gözlerini yok etmeyi لَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَى أَعْيُنِهِمْ: **Eğer isteseydik, biz onların gözlerini silip kör ederdik.** Diğer organları gibi gözlerini de ortadan görmez bir hâle getirirdik. Öyle ki, gözlerinin ne kapakları ne de öbür gözleri olurdu. O zaman فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ: **Yol için yarışırlardı.** Kendilerine söylenen yolu bulabilmek için birbirleriyle âdetâ yarışırlardı. فَأَنَّى يُبْصِرُونَ: **Fakat nasıl görecekler ki?! (66)** Artık kör olduktan sonra yolu nasıl görecekler?

Yine, onları teklif boyunduruğundan ve ibret derecesinden düşürmeyi وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَى مَكَانَتِهِمْ: **Dileseydik, onları oldukları yerde çirkin mahluklara dönüştürüverirdik.** İnsanlık mertebesinden hayvanlığa, hattâ hayvanlıktan cansızlar mertebesine indirirdik. Onları tıpkı diğer cansızlar gibi, cansız ve donmuş bir hâle gelinceye kadar dönüştürürdük, o halde aslâ kurtulaup başka bir hâle geçemezlerdi. فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلاَ يَرْجِعُونَ: **Böylece ne ileri, ne de geri gidebilirlerdi (67).** Yâni, Eğer isteseydik onları dönüştür, halîfelik ve nâiplik rütbesinden, teklif ve tevhit derecesinden çıkarır, sağa sola hareket etme kâbiliyetinden mahrum birer cansız varlı hâline getirirdik.

Kısaca, onlar çürük amelleri, çirkin fiilleri, kötü vasıfları ve hoş olmayan ahlakları ile saydığımız bu durumların kendilerine yapılmasını hak ediyorlar. Fakat ezelî rahmetimiz ve mukadder olan hikmetimiz gereğince, belki uyanırlar ya da içlerinden uyanan birileri çıkar diye onlara bir miktar mühlet veriyoruz.

وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِى الْخَلْقِ اَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾ وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِى لَهُ ....

وَ: Ve onca kudret ve kuvvetimiz gereğince onları kör etmeye ve dönüştürmeye nasıl kâdir olmayalım ki? مَنْ نُعَمِّرْهُ: **Uzun ömür verdiğimiz,** onlardan dünyâda ömrünü uzattığımız kimseyi, نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ: **Yaratılışta başaşağı ederiz.** Ömrünün sonunda ona zaaflar veririz. Öyle ki, ömrünün en düşkün ve perişan çağını yaşatırız. Şurasında hiç şüphe yok ki, yaşatmaya ve öldürmeye, uzun ömür vermeye ve başaşağı etmeye kâdir olan zât, bünyeyi dönüştürmeye ve gözleri silip kör etmeye de kâdirdir. Hal böyle iken, onlar bizim fiillerimizdeki irâde ve kudretimizi, mülk ve melekûtüöüzdeki tasarruftaki yegâneliğimizi nasıl inkâr edebiliyorlar? أَفَلَا يَعْقِلُونَ: **Akletmiyorlar mı? (68)** Bu akıl ve düşün-ce sâhibi olan varlıklar, âfakta ve enfüste (içte ve dışta) zâhir olan son-suz olan kudretimiz üzerinde düşünüp de akletmiyorlar mı, yakin bilgi sâhibi olmuyorlar mı?..

Sonra, Mekke kâfirleri (Allah onları kahretsin) "Muhammed bir şâir, onun Rabbine iftirâ olarak getirdiği şeylerin hepsi şiir ve hayal ürünü şeyler. Onlar sâdece birtakım teşvik ve sakındırma, cennet ümîdi ve cehennem korkusu veren hususları kapsıyor. Kendisinin peygamber olduğu, vahiy aldığı ve mûcize sâhibi olduğu iddiâları ise saçma sapan sözlerden, yalan ve dolandan ibâret" dedikleri için, Cenâb-ı Hak, kesin bir ifâde ile onların sözlerini kendilerine şöylece iâde etmektedir:

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ: **Biz ona şiir öğretmedik.** Fıtrat-ı aslîsi ve yaratılışı îtibâriyle onun böyle bir özelliği yok; biz onu yalan ve hayal ürünü olan, nefret ettiren veyâ ısındıran vezinli şiirler söylemek gibi kâbiliyetle yaratmadık. Onun fıtratında böyle şeylere yer yoktur. Bu tür şeylerden o berîdir. Böylesi âdî şeylerden tertemizdir o. İmkân pisliklerinden, cehâlet taklit kirlerinden dusdurudur. Tam tersine keşf ve bizâtihî görme mertebesine, oradan da mârifet kapısındaki son mertebe olan mutlak hakîkate götüren yakîn ve burhanla müzeyyendir o. Dahası, وَمَا يَنْبَغِي لَهُ: **Ona şiir yakışmaz da.** Peygamberliği ve getirdiği kitap îtibâriyle, ne şiir ona, ne de o şiire ve şâirliğe nispet edilebilir; o bunlara ve bunlar da

... اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْاٰنٌ مُبِينٌۙ ﴿٦٩﴾ لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ
الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧٠﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ
اَيْدٖينَٓا اَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ ﴿٧١﴾

---

ona yakışmaz. Şiir ve şâirlik, peygamberin ve onun getirdiği kitâbın azamet ve celâline en uzak merhaledetir. Beşeriyetin üzerine indirilen إِنْ هُوَ: **O** kelâm إِلاَّ ذِكْرٌ: **Ancak ve ancak bir zikir,** sapasağlam ilim ve hikmet-i ilâhiyyeden kaynaklanan, tevhîd-i zâtîyi gösteren, ona götüren bir hatırlatma ve nasîhat; وَقُرْآنٌ مُبِينٌ: **Ve apaçık bir Kur'ân'dır (69).** Zâhirî hükümleri, apaçık delilleri, şüphe ve tereddütten uzak beyanları şâmil; ilâhî emir ve yasakları, kendilerini tevhit yoluna ulaştırması için ilâhî irâde tarafından insanlar için konulmuş olan kânunları ve yine ilâhî irâde belirlenmiş sınırları ihtivâ eden ve kendisini taşımaya ve kabul etmeye kâbiliyetli olan resûlüne indirilmiş bir Kur'an'dır, mukaddes ve ilâhî bir kitaptır.

Bu da لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا: **Diri olanları uyarması içindir.** Ey resullerin en kâmili! Her ne kadar burada eylem "uyarması" tarzında üçüncü tekil şahsa hitâben olsa da, aslında mânâ İman ile hayat bulmuş, katımızdan bir muvaffakiyetle yakîn ve mârifete ulaşmış, ilim dîvânımızda ve kader lavhamızda saitlerden/cennetliklerden yazılanları "senin tebliğ ile uyarman için" ya da "Kur'ân'ın uyarması için" şeklindedir. Ve yine وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ: **Ve kâfirler hakkındaki sözün gerçekleşmesi içindir (70).** Küfür ve inatta ısrar eden, cehâlet ve inkâr ölümü ile ölmüş olanlar üzerine yazılı olan azâp hükmünün tahakkuk etmesi içindir.

Bu inkâr edenler ve şirk koşanlar, şunu أَوَلَمْ يَرَوْا: **Görmüyorlar mı,** şu hakîkati bilmiyorlar mı da tevhîdimizi inkâr ediyorlar: أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا: **Biz kendileri için ellerimizin eseri olan hayvanlar yarattık.** Bunu kudret ve hikmetimize binâen, sırf lutfumuzdan dolayı, kendilerinin hiçbir dahli ve katkısı olmaksızın türlü türlü, cins cins hayvanlar yarattık. فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ: **Ve onlar o hayvanların sâhibidirler (71).**

وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ
أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٧٤﴾

Onları istedikleri gibi kullanıyorlar, istedikleri gibi onlar üzerinde tasarrufta bulunuyorlar.

وَ: **Ve** onların o hayvanlar üzerinde her türlü kullanım ve tasarruf imkânları nasıl olmasın ki, ذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ: **Biz o hayvanları onların emrine verdik.** Her şeye güç ve kuvvetimizin yetmesine rağmen, o hayvanları biz insanların emrine âmâde kıldık; insanlara karşı o hayvanları vahşî ve baş çeker bir şekilde yaratmadık. Bilakis insanlar onlar üzerinde tam bir tahakküm sâhibidir. İnsanların tasarrufuna hayvanlar hiç karşı çıkmazlar. İşte bu nevîdendir ki, فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ: **Onlardan bir kısmına binerler.** Deve ve at gibi hayvanlara binilir. وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ: **Bir kısmını da yerler (72).** Etinden ve sütünden istifâde ederler.

وَ: **Ve** bununla birlikte, لَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ: **Onlarda insanlar için daha pek çok faydalar vardır.** Onların yününden, kılından, tüyünden türlü yararlar sağlanır. وَمَشَارِبُ: **Türlü içecekler vardır.** Sütünden ve yoğurdu yenip içilir. أَفَلَا يَشْكُرُونَ: **Hâlâ şükretmiyorlar mı? (73)** Allâhü Teâlâ'nın kendilerine verdiği bünyelerine gıda olan bunca nîmete, bunda mühim şeylere karşı hâlâ şükretmiyorlar mı?

وَ: **Ve** onların Allâhü Teâlâ'nın nîmetlerine nankörlük yapmalarının ve onun cömertliğnin hakkını unutmalarının belirtisi şudur: Onlar اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ آلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنصَرُونَ: **Belki kendilerine yardımları dokunur diye Allah'tan başka ilahlar edindiler (74).** Vâhid, Ehad, Samed, ilâhlıkta ve rablikte tek olan Allâhü Teâlâ'nın dışında ilahlar edindiler. Onlar, birer cansız olmalarına rağmen, bu ilahları ibâdet ve kulluk etmeye müstehak zannettiler. Mühim işlerde kendisine sığınabileceklerini düşündüler. Onların kendilerinden sıkıntıyı defedebileceğini, şefaatleri sâyesinde Allâhü Teâlâ'nın azabından ve gazabından korunabileceğini vehmettiler.

لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾ فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا
نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٦﴾

لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ: **Halbuki ilahlar onlara yardım edemez.** Kendilerine tapan kulcuklara o ilah edinilen şeyler yardım yardım etme kudretine sâhip değillerdir. Tam tersine, وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ: **Onlar diğerleri için hazır askerdirler (75).** Tapanlar, tapılanlar için etraflarında bekleyen, onları koruyan, onları türlü şekillerde süsleyen hizmete hazır kimselerdir.

Kısaca, o insanlar ilah edindikleri o şeylere tapmakla, onlardan kendileri için şefaat ummakla ve Allâhü Teâlâ dururken onları "ilah" diye isimlendirmekle âdetâ akıllarını kaybetmiş, akıldan sıyrılmışlardır.

Ey resullerin en kâmili! Onların ve taptıkları şeylerin hallerini böylece işittikten sonra, فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ: **Artık, onların sözleri seni üzmesin.** Dolayısıyla, onların senin bir şâir, bir mecnûn, peygamberlik iddianda bir yalancı olduğun, kitâbının şiirlerden, önceki kavimlerin masallarından oluştuğu, ölümden sonra tekrar diriltileceğe dâir söylediklerinin yalan ve saçma olduğu şeklindeki sözleri sakın seni üzmesin. İlm-i huzûrîmiz gereğince إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ: **Biz, onların gizlediklerini de biliriz,** tevhîdimize, mülk ve melekûtümüzdeki tasarrufumuzda tek başınalığımıza dâir onların içlerinde gizledikleri küfür ve inkârları biliriz. Yine onların fısk, isyan, zulüm ve düşmanlıkla sınırlarımızın dışına çıkma gibi وَمَا يُعْلِنُونَ: **Açığa vurdukları şeyleri (76)** de bilir ve kendileri hakkındaki ilmimiz gereğince amellerinin karşılığını onlara veririz.

Kâfirler küfürde ve öldükten sonra dirilmeyi inkârda çok ileri gittikleri, Rasûlullah ile kibir ve inatla cedelleşmeye giriştiler. Öyle ki, Übey b. Halef çürümüş bir kemik parçası getirdi ve onu Rasûlullâh'ın önünde ufaladı. İnkâr ve red tarzıyla ve alaycı bir edâ ile şöyle dedi: "Şimdi bizler ölüp toprak olduktan, şu kemikler gibi kaldıktan sonra yeniden diriltilecek, taoprak altında dışarı tekrar mı çıkacağız? Yazık, yazık. Ne kötü şey söylüyorsunuz!" İşte Cenâb-ı Hak bir şeyi/insanları öldükten sonra diriltme kudretini inkâr eden kişiye şu cevâbı vermektedir:

اَوَلَمْ يَرَ الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ
لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي
اَنْشَاَهَا اَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

İdrâk ve şuur ile yaratılmış olan أَوَلَمْ يَرَ الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ: **İnsan, kendisini bir nutfeden yarattığımızı görmüyor mu,** kendisinin varlığını ilk önce, topraktan daha basit olan âdî bir meniden takdir ettiğimizi, yarattığımızı düşünüp bilmiyor mu da, cansız bedenlere ruhlarını iâde etme kudretimizi inkâr ediyor? فَإِذَا هُوَ: **Halbuki o,** kendisini akıllı ve şuurlu sağlam bir insan hâline getirdiğimiz bugün خَصِيمٌ مُبِينٌ: **Apaçık bir düşman (77)** oluverdi! Daha önce en basit, en değersiz, en âdî bir cansız madde iken, bugün kudretimizi inkâr ederek, bizimle açıktan açığa, hiç çekinmeden mücâdele ediyor!

وَ: **Ve** bizden ve kudretimizden utanmadı. Üstelik, ضَرَبَ لَنَا مَثَلاً وَنَسِيَ خَلْقَهُ: **Kendi yaratılışını unuttu da, bize bir misâl getirdi.** Öylesine büyük bir unutkanlık ve şaşkınlık içinde ki, kendisini bizim yarattığımızı unuttu, bize gûyâ diriltmeye kudretimizin olmadığını gösteren bir örnek sundu. Arkasından alaylı bir şekilde ve inkâr yoluyla قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ: **Bu çürümüş kemikleri diriltecek kimmiş? (78)** Ufak ufak olmuş, toz toprak olmuş, yele karışmış kemiği kim diriltecek?

Ey resullerin en kâmili! İnkar ve ayak diremede aşırı giden kimselere cevâben قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ: **De ki: Onları ilk defâ yaratan diriltecek!** O kemikleri adem kilerinde iken, hiçbir hammaddeye ve zamâna ihtiyaç duymaksızın mükemmel bir biçimde ve ilk defâ yaratan kudret, onlara ruh iâde etmeye, yeniden yaratmaya da elbette kâdirdir, muktedirdir. وَ: **ve** eğer onlar, kabul etmekten kaçınırlar, parça parça olup birbirine karışmış, toz toprak olmuş, rüzgara karışmış olan bütün parçaların brbirinden tekrar ayrılarak bir bütün hâlinde yeniden bir araya gelmelerinin müstahil ve imkânsız olduğunu zannederlerse şöyle de: هُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ: **O her yaratmayı hakkıyla bilir (79).** Allâhü

اَلَّذٖى جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْاَخْضَرِ نَارًا فَاِذَٓا اَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾
اَوَلَيْسَ الَّذٖى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ

Teâlâ, ilm-i huzûrîsi ile zerre olsun, toz olsun, her mahlûkun yaratılışını en mükemmel şekilde bilir. Onun ilminden bir zerre bile gizli kalmaz; o hiçbir şeyin bilgisini birbibine karıştırmaz. Onun her parçayı tâne tâe ayırt etme kudreti vardır. Her şeyi ilk yaratıldığı gibi tekrar terkip etmeye, yaratmaya ve sonra da ona ruh iâde etmeye kâdirdir. O şey kendisine ruh tekrar verildikten sonra artık canlanıverir. Bu, Azîz, her şeye güç yetiren Allh için hiç de zor değildir.

Azîz ve Hakîm olan Allâhü Teâlâ ölüp çürümüş olan canlıların parçalarını, uzuvlarını tekrardan bir araya getirmeye ve onlara can vermeye nasıl muktedir olmaz ki? الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا: **Sizin için yemyeşil ağaçtan ateş çıkaran odur.** Ateş ile su birbirine zıt iki unsur olmasına rağmen, ilmi ve kudreti dairesinde yaş ve içerisinden sular damlayan ağaçtan sizin için ateş yaratan Allâhü Teâlâ'dır. Yaş ağaçtan ateş çıktığını nasıl inkâr edersiniz ki? فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ: **Şimdi ondan ateş yakıp duruyorsunuz! (80)** Çoğu zaman böyle yapmıyor musunuz? Yâni ağaçtan ateş yakmıyor musunuz?

İbn Abbas şöyle demiştir: İki ağaç meşhurdur. Onlardan birisine "marh" diğerine de "afâr" denir. Onlardan ateş yakmak isteyen kimse, onlardan misvak kadar, yemşeşil, sular damlayan birer dal keser. Marh ağacından kestiği dalı afâr ağacından kestiği dal üzerine sürter ve Allâhü Teâlâ'nın izni ile ateş yanar.

Bundan dolayı hikmet erbâbı "üzüm hâriç her ağatan ateç çıkar" demişlerdir.

Daha sonra Cenâb-ı Hak kudret ve irâdesinin kemâline işâretle şöyle buyurmaktadır:

Münkirler, şu hakîkati görmezlikten gelerek bizim ölüleri haşretme ve yeniden diriltmeye kâdir olduğumuzu inkâr mı ediyorlar? وَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ: **Gökleri ve yeri yaratan kimse, onların benzerini yaratmaya kâdir değil midir?** Ulvî ve süflî âlemleri ve onların içindekileri yarataıp, her şeye kâdir ve muktedir olan

... بَلٰى وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾ اِنَّمَٓا اَمْرُهُٓ اِذَٓا اَرَادَ شَيْـًٔا اَنْ يَقُولَ لَهُ
كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾ فَسُبْحَانَ الَّذ۪ي بِيَدِه۪ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ ....

kuvvet, ölüleri tekrar diriltmeye kâdir olmaz mı? بَلَى: **Elbette!** Yüce semâları ve süflî yerleri yaratmaya kâdir olan zât, ölüleri tekrar diriltmeye ve onları âhiret hayâtı için haşretmeye de elbette ki kâdirdir. وَ: **Ve** o zât buna nasıl kâdir olmasın ki. هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ: **O, Hallâk ve Alîm'dir (81).** O, mükemmel, kusursuz ve eşsiz bir yaratıcıdır; ezelden ebede kadar, olmuş, olan ve olacak her şeyi bütün detayları ve incelikleri ile hakkıyla bilir. Öyle ki, hiçbir şeyin zerresi dahi onun huzûrundan, onun ilminden dışarıda kalmaz. Aksine her şeyin bilgisi onun katında yerli yerinde ve mahfuzdur.

Ey Allâhü Teâlâ'yı, onun bu tür şeylere şâmil olan ilmini, kudretini ve diğer mükemmel isim ve sıfatlarını bilmeyen, bu hususlarda câhil olan kimseler! Boşuna inkâr etmeye, uzak durmaya çabalamayın: Bütün bunlar Allâhü Teâlâ için kolay ve basittir. Bu tür işler onun için neden kolay olmasın ki: إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا: **O, bir şeyi murat ettiği zaman onun işi,** yâni onun irâdesi ilminde ve takdîrinde olan bir şeyi yaratmak istediği zaman, irâdesinden sonra onun işi, أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ: **O şey için sâdece "ol" demektir.** Onun emrini ve hükmünü icrâ eden "kün" yâni "ol" emrini o şeye vermektir. فَيَكُونُ: **O, hemen oluverir (82).** Kendisine emir verilen ve hakkında ilâhî irâdenin hükmü verilen şey hiç beklemeksizin ve ara verilmeksizin ânında oluverir, meydâna gelir. Buradaki tâkip yâni "fâ (hemen)" edatı ibâreden, ifâdeden dolayıdır. Yoksa Cenâb-ı Hakk'ın kaderinin yerine getirilmesinde aslâ tâkip ve tehir sözkonusu değildir.

Lafızların anlamlarının nereye gidebileceğine çok dikkat et. Kelimeler ve sözler Allâhü Teâlâ'nın emrinin ve işinin, hükmünün ve takdîrinin keyfiyetini, mânâsını tam olarak yansıtmayabilir, bu hususta ifâde âciz kalabilir.

Allâhü Teâlâ'nın kudretinin sonsuzluğu, hükmünün sağlamlığı, ilminin genişliği ve irâdesinin gücü hakkında ne söylenirse azdır. Zîrâ فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ: **Her şeyin melekûtü elinde olan zât ne**

...وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

sübhândır! Mülkünde ve melekûtünde tek başına, ortaksız ve yardımcısız tasarruf sâdece ona âittir. Daha adem iken, hiçbir şey değillerken, mükemmel bir biçimde insanları yaratan ve mülkün ve melekûtün anahtarları elinde olan zât, onları öldükten sonra tekrar diriltmekten de elbetteki âciz değildir, Böyle bir âcizlikten, kendisi hakkında ileri geri laf edenlerin iftirâ ve yanılgılarından o eşsiz kudret sâhibi olan Cenâb-ı Hak münezzehtir, onun hakkında böyle bir âcialik aslâ düşünülemez.

وَ: **Ve** Cenâb-ı Hak ölüleri yeniden diriltmeye ve onlara tekrar can vermeye nasıl kâdir olmasın ki! Çünkü başkasına değil, tıpkı dalgaların suya, ışığın ateşe geri döndüğü gibi, إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ: **Sizler ona döndürüleceksiniz (83).** Zîrâ vücutta/varlıkta onunla berâber bir başkası yoktur, ondan gayrısı mevcut ve meşhud değildir. Mülkünde sâdece kendi istediği olan, yalnızca kendi irâdesi icrâ edilen, ancak ve ancak kendi hükmü geçerli olan zât ne yücedir!

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey kâinâtın zerrelerinin vahdet-i zâtiyyeye rücû edişinin keyfiyeti üzerinde derin derin düşünen sâlik! Allâhü Teâlâ seninle hakîkat arasında engel olan yolları senin basîret gözünden kaldırsın. Perdeleri kaldırmada ve illetleri yok etmede yâr ve yardımcın olsun. Burada sana düşen vazîfe şudur: Bâtınını Hak'tan başkasına meyletmekten kesinlikle temizlemelisin. Öyle ki, bâtının yâni iç âlemin sâdece ve sâdece Hakk'ın muhabbeti ile dolmalıdır. Bu muhabbet, kendi havâtırın/düşüncelerin ve nefsinin fısıltılarını duymayacak kadar senin bâtınına iyice işlemelidir, yerleşmelidir. Daha sonra bu hâl bâtınından zâhirine sirâyet edip geçmeli, seni bütün isteklerinden, bütün zevklerinden, uzuvlarının ve bedenî kuvvetlerinin bütün hazlarından alıkoymalıdır. Zâhirin ve bâtının böylece o muhabbetle dolup taşmalıdır. İşte o zaman Cenâb-ı Hak'tan başkasına aslâ iltifat etmez, yönelmezsin. O kerîm olan zâtın vechini mütâlaada müstağrak, hayran ve kendinden geçmiş bir hâle gelirsin. Bu hâle ulaştıktan sonra Cenâb-ı Hak seni senden alır, seni sana unutturur ve onda kaybolursun, onda fânî olursun. İşte o zaman, bütün resimlerinin, bütün şekillerinin, bütün sıfatlarının eserleri ve izleri Allah'ta fânî olup yok olduktan sonra, kâbiliyet lisânın ile şöyle söylemeyi hak edersin: "Bizler Allah içiniz ve yine ona döneceğiz." (Bakara Sûresi, âyet 156) "Her şeyin melekûtü elinde olan zât ne sübhândır! Sizler ona döndürüleceksiniz." (Yâsîn Sûresi, âyet 83.)

İÇİNDEKİLER

CEYLANÎ İLİM ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI

1- TESFÎRU'L-CÎLÂNÎ (Türkçesi ile birlikte)
2- SALEVAT VE EVRÂD (Türkçesi ile birlikte)
3- NEHRU'L-KÂDİRİYYE (Türkçesi ile birlikte)
4- EL-MUHTASAR FÎ ULÛMİ'D-DÎN
5- EL-FÜTÜVVE
6- BULBULU'S-SA'DÎ
7- USÛLU'D-DÎN
8- ŞERHU'S-SALEVÂT
9- MİNHÂCU'L-ÂRİFÎN
10- MEKTÛBÂT (yayına hazır)
11- EL-FETHU'R-RABBÂNÎ (yayına hazır)
12- ŞERHU'L-AKÂİD (yayına hazır)